هەواڵنامەی کتێب

شەوە سپییەکان

هەواڵنامەی کتێب

مێناحیم بێگن

شەوە سپییەکان

بەسەرهاتی زیندانییەک لە ڕووسیا

هەواڵنامەی کتێب

لە ئینگلیزییەوە: شەفیقی حاجی خدر

ناوی کتێب: شەوە سپییەکان
نووسەر: مێناحیم بێگن
و. لە ئینگلیزییەوە: شەفیقی حاجی خدر
بابەت: یادەوەری
نۆبەتی چاپ: یەکەم ٢٠١٩
بەرگ: حەمە سەعاتچی
ناوەوە: عەبدوڵڵا ڕەحمان
چاپخانە:
نرخ: پێنج هەزار
ژمارەی سپاردن: لە بەڕێوبەرایەتی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان – هەرێمی کوردستان ژمارە سپاردنی «٢٠٥» ساڵی ٢٠١٩ی پێدراوە.

هەوالنامەی کتێب

مافی ئەم کتێبە پارێزراوە ©
بێ ڕەزامەندی وەرگێڕ، هیچ کەس و لایەنێک ڕێگەپێدراو نییە بۆ لەبەرگرتنەوەی ئەم کتێبە، جا چ بە شێوەی ئەلکترۆنی، کاغەزی، وێنەیی، دەنگی یان هەر شێوازێکی دیکەی لەبەرگرتنەوە بێ.

WHITE NIGHTS

The Story of a Prisoner in Russia

by

MENACHEM BEGIN

Prime Minister of Israel

Translated from the Hebrew by Katie Kaplan

HARPER & ROW, PUBLISHERS

New York, Hagerstown, San Francisco, London

ناوەڕۆک

پێڕست

پێشباری وەرگێڕ 9
گرتنەکە 15
لێکۆڵینەوەکە دەستپێکرد 35
دیوارەکە 53
قانوونی تۆڵە 71
کێ ناوەکەی بە «ب» دەستپێدەکا؟ 90
یارمەتییەکانی وەرگێڕ 110
شەوە لێکۆڵینەوەی پتر 140
دانپێدانان یان ئاشکراکردن 159
مەتەڵی دانپێدانان 173
بەردەرگە 195
مانگرتن لە خواردن 209
دادگەییەکە 228
خواحافیزی 234
تفدانەکان 248
بەرەو شەوە سپییەکان 260
سەربردەی زیندانییەکانی سۆڤیەت 278
یاوەریکردنی ئۆرکێسترا 312
پەروەردەکردنەوە 332
ئیتاپ 341
ئامانج و ئامراز 368
ئاوارە و سەرباز 384
حکوومەت و یەکسانی 398
ڕێساکانی ڕیزبوون 410
دوای مەرگی ستالین() 425
لەگەڵ ئەوەشدا 435

هەوالنامەی کتێب

پێشباری وەرگێڕ

١

وەک چۆن بۆ نووسەر ڕاستە، کە هەر کتێبێک سەربردەیەکی بە دواوەیە، بۆ وەرگێڕیش هەمان ڕێسا هەر دروستە.

سەرەتای هەوڵی وەرگێڕانم لە هۆڵەندا بوو، ئەویش سەبارەت بە ئیسرائیل و سەرکردەکانی بوو. ئەوکات چەندین کتێبم، بەتایبەتیش یادەوەری سەرکردەکان بە هۆڵەندی خوێندەوە، بەڵام لەنێو ئەو کتێبانەدا بە ڕێکەوتیش بەسەر کتێبێکدا نەکەوتم، کە «مێناحیم بێگن» نووسیبێتی، یاخود لەبارەی ئەوەوە نووسرابێ.

کاتێ لە ٢٠١٢ش چوومەوە ئینگلستانێ، لە فێیسبووک شتێکم لەسەر وەرگێڕانەکانی تایبەت بە ئیسرائیل بڵاوکردەوە. لە کاردانەوەیدا نامەیەکم بۆ هات، مامۆستایەکی بنجووی زانکۆ ویستی بمدوێنێ و پەیوەندی لەگەڵ گرتم. لە میانەی قسەکانیدا، ئاماژەی بە بایەخی کتێبێک بۆ کردم، کە هی «مێناحێم بێگنە» بە ناوی «شەوە سپییەکان». کابرا ئەوەندە بە تامەزرۆوە باسیکرد، مەیلی پەیداکردنی لە کەللەی دام، لەوێ دەستم نەکەوت، زۆریشی نەبرد، گەڕاینەوە کوردستان.

دواتر لەگەڵ هەندێ کتێبی دیکە، بە سوپاسەوە لە ڕێی کاک «یونس حاجی»، کە دەربازبووی شاڵاوی بەدناوی ئەنفالە، دەمێکە لە ئەمریکا دەژی، کتێبەکانی بۆ ناردم، یەکێک لە کتێبەکان، ئەو کتێبە بوو، کە مامۆستا جووەکە بۆی باسکردبووم.

لەو کۆمەڵە کتێبە دوو دانەیان هی «مناحیێم بێگن» بوون، بەڵام دیسان وەرگێڕانی «شەوە سپییەکان» دواکەوت، ئەمەشیان ڕێکەوت و بیرۆکەیەک دەوری تێدا بینی.

پار دووبارە «شەوە سپییەکان»یم خوێندەوە، دیسان کەڵکەڵەی وەرگێڕانم بۆ هاتەوە، ئەمجارەیان دوودڵیم لێنەکرد.

٢

هەواڵنامەی کتێب

مێناحیم بێگن لە ١٩١٣ لە برێستلیڤستوک، بیلاڕووسیای ئێستا لەدایکبووە. لە ١٩٣٥ لە زانکۆی «وارشۆ» خوێندنی قانوون تەواوکردووە. هەر لە سییەکانی سەدەی ڕابردووەوە لە بزووتنەوەی زایۆنزمیدا کارابووە. لە ١٩٣٨دا بووەتە سەرۆکی بزووتنەوەی ڕێکخراوی «بیتار» کە جووڵانەوەیەکی لاوانی زایۆنست بووە، ڕێکخراوەکە خۆی تەرخانکردبوو بۆ دروستکردنی دەوڵەتی جوو لە هەردوو دیوەکەی ڕووباری ئوردن. کاتێکیش ئاڵمان لە ١٩٣٩دا «وارشۆ» داگیردەکا، «مێناحیێم»یش بۆ «ڤیلنا» ڕادەکا. دایک و باوک و برایەکەی لە ئۆردوگای زۆرەملێی نازییەکان سەردەنێنەوە. لە ١٩٤٠ دەسەڵاتدارانی سۆڤیەتی «بێگن» دەگرن و بە تۆمەتی چالاکی سیاسیی جووایەتی ڕەوانەی ئۆردوگای کاری بێگاری (زیندانی) «سیبیریا»ی دەکەن، بەڵام لە ١٩٤١دا لێخۆشبوونێک بۆ هاووڵاتییە پۆلۆنییەکان دەردەچێ و بەر لێبووردنەکە دەکەوێ. لە دوای

ئازادبوونی، لە تاراوگە دەچێتە ڕیزی سوپای پۆلۆنی، ئینجا لە ١٩٤٢ خۆی دەگەیەنێتە فەلەستین. لە فەلەستین دەچێتە ڕیزی ڕێکخراوی میلیشیای «ئیرگون زڤای لیومی» و لە ١٩٤٣ تا ١٩٤٨ دەبێتە سەرکردەی ڕێکخراوەکە. دوای جاڕدانی سەربەخۆیی، ئیرگون خۆی دەکاتە حیزبێکی سیاسی و بە ناوی «هیروت – سەربەستی» و بەم جۆرە دەچێتە نێو پەرلەمان (کنێست)، تا ١٩٦٧ وەک حیزبێکی بەرهەڵستکار (ئۆپۆزسیۆن) دەمێنێتەوە. لە (١٩٦٧ – ١٩٧٠) دەچێتە نێو ڕیزی حکوومەتی یەکێتیی نیشتمانی و دەبێتە وەزیری بێ هەگبە. لە ١٩٧٣ش دەبێتە سەرۆکی حیزبی کوالیسیۆنی لیکود (یەکێتی). لە ١٩٧٧ تا ١٩٨٣ سەرۆوەزیری ئیسرائیل بووە. لە ١٩٧٨ بەیەکەوە لەگەڵ «ئەنوەر سادات»ی سەرۆکی میسر خەڵاتی نۆبل بۆ ئاشتی وەردەگرێ. ئەو ئاشتییەی، کە ڕێککەوتننامەکەی لە نێوان میسر و ئیسرائیل لە ١٩٧٩دا واژۆکرا. لە ١٩٩٢ش لە تەلئەبیب کۆچی دواییکرد.

هەواڵنامەی کتێب

٣

ئەم کتێبەی نووسەر تەرخانە بۆ ئەو ماوەیەی، کە لە بندەستی حوکمی «ستالین» زیندانی بووە. هەڵبەتە من لێرە نامەوێ چەردەیەک لە ناوەڕۆکەکەی دووبارە بکەمەوە. ئەوەی من مەبەستمە هێڵی بەژێردا بێنم ئەوەیە:

شێوازی گێڕانەوەی ئەم بەرسەرهاتانە زۆر دڵگیر و سەرنجڕاکێشە، دەکرێ بۆ ئەوانەی لە قۆناغێکی ژیاندا هاوچارەنووس بن، ژان و ناسۆرەکانی خۆیان وەک ئەو، یان ئەوەی لە کونی زینداندا بینیویانە بخەنەسەر کاغەز. هەڵبەتە ئێمە لە ژمارەی زیندانییانی سیاسیشمان کەم نییە. دەکرا گێڕانەوەی وەها بۆشاییەکی گەورەی ئەدەبی بەرگریمانی پڕکردبایەوە.

ڕاستییەکەی بەنیازبووم، زیاتر لەسەر ئەم بەرایەدا بڕۆم و بەراوردێک لەنێوان حاڵەتی ماخۆی ئەم کتێبە و تێکۆشەرانی خۆشماندا بکەم. ویستم شیعرەکانی شەهید «مەلا عەلی» ئەوانەی لە زیندان و بەر لە سێدارەدانی نووسینی بە نموونە بهێنمەوە. هەروەها لایەنی پرسیار و وەڵامکاری دووتوێی لێکۆڵینەوەکان، ئەوانەی لێکدانەوەی فەلسەفی قانوون ی و کۆمەڵایەتییانە هەڵدەگرن. هەڵوەدابوونی لێکۆڵەر بەوەی لە کاتی پرسیار و وەڵامدا تەنیا و تەنیا هەڵوەدای وشەی "دانیپێدادەنێم" بێ تا هەرچی زووە کۆنووسی لێکۆڵینەوەکەی تەواوبکا، ئەوسا بەهەر شێوازێک بێ دانپێدانان لە بن زمانی "تاوانبار"ەکەی بەردەمی دەربهێنێ. بەڵام ئایا ئەوەی بۆ مەیسەر بوو؟ ئایا تۆمەتبار کەسێکی سادە و ئاسان بوو؟ ئایا حوکمدان بەبێ دادگەیی بە سێ، پێنج، هەشت ساڵ بەسەر بەندکراوەکان و ناردنیان بۆ ئۆردوگا زۆرەملێ بێگارەکانی «سیبریا»، ئەو ئۆردوگایانەی نۆ مانگ لە ساڵێکدا هەر سپیەڕۆژ بووە، بەفر و بەستەڵەک، شەوانی سپی سپی[1] بوون، بۆئەوەی نەگەڕێنەوە چۆن لەرچووە؟ ئایا ڕووە ڕاستییەکەی فەلسەفەی حوکمی یەکێتیی سۆڤیەتی ئەوکات (ستالینزم) چۆن بەسەر بازنەی ژیانی کوڵەمەرگی لە نێو زیندان و دەرەوەی زینداندا ڕەنگیداوەتەوە؟ ئاخۆ ئامرازەکانی زۆرلێکردن هەر ئەشکەنجەدان و ئازاردانی جەستەییە، یان شێوە ئازارێکی دیکەی هەیە؟ ئاخۆ ترس و دابڕان مەبەستی خۆیان دەپێکن و دەتوانن مرۆڤ تێکبشکێنن و بێ هیوای بکەن؟. دواتر ترسام کارەکەم سەربارکردنی وەرگێڕانەکە بێ و بچێتە خانەی درێژدادڕی، بۆیە ئەم کارە بۆ سەلیقە و لێکدانەوەی خوێنەر و بۆ لێکۆڵەرەوەکان لێگەڕام.

[1] لە سەرووی هێڵی پانی 66 ـەوە سێمانگی زستان خۆی هەڵناییەت و لە هاوینیشدا بۆ ماوەی سێ مانگ هەر ڕۆناکە

٤

ڕاستیەکەی گەر هاتباو وەرگێڕ وەک نووسەر بۆی هەبا، کتێبەکە پێشکەشی کەسانێک بکا، ئەوکات دەمنووسی:

ئەم بەرهەمەم پێشکەشبێ بە گیانی پاکی دایکم، ئەو کەسەی لەگەڵ باوکم لەسەر ڕۆڵەکانی ئازار نەما نەیکێشێ، خەفەت نەما نەیخوا، لەبەر بێدەسەڵاتیش هەر خۆخواردنەوەی پێمایەوە، تا خەم وەک مۆرانە هەناوی خوارد و هەتیوی کردین. ئاخر چی هەیە لە گەف و هەڕەشە، گرتن، دەرکردن، سووکایەتیپێکردن، زیندانیکردنی جگەرگۆشەیەک و لێدان لەوی دیکە و دەربەدەرکردنی سێهەمیان گەورەتربێ؟ لەکاتێکدا تۆش هیچت پێنەکرێ. لە هەمووشی پۆلکتر لە سەردەمی حوکمی بەعسی و خۆماڵیش بە هەمان ڕبە بێ!

دوای ئەو پێشکەشی «کنێر جەمیل»ی هاوسەری خۆشەویستم دەکرد، هێمای بەرخودان لە زیندان، هێمای ڕووبەڕووی حوکمی مەرگ و دواتر زیندانی هەتا هەتایە. هێمای سەردەمێک کە ئازایەتی و دڵسۆزی واتاداربوو.

بەڵێ گەر بۆم هەبووایە، ئەوا کتێبەکەم پێشکەشی "ڕەقیب"ی کاکم و هاوزیندانییەکانی دەکرد؛ هەریەک لە «مارف حاجی جێژنە، سوڵتان حاجی ئەحمەد شلانی جوانەمەرگ، دکتۆر مەلا ئەحمەد ڕوستایی، مستەفا عمر هەمزە، نادر ڕوستی، پیران ڕەسول، زرار ئیبراهیم حوسێن، ڕەمەزان نوری،، کەریم ڕەمەزان، دڵشاد یوسف ڕەمەزان، عەبدوڵلا عەبدولواحید، قادر مەلا ڕەسول، ئەحمد عەبدوڵا ئەحمەد، حاجی ئەحمەد تاهیر، عەبدولموتەلیب مەلا ئەحمەد، ئازاد غەفور میر، مەرعان جەمیل خدر، حەیدەر محەمەد حوسێن، جومعە نەبی ئەحمەد، عەبدوڵلا سەید قادر، سەید یوسف سەید کەمال، محەمەد ئەحمەد ڕەزگەیی، مستەفا ڕەسول باپیر، فارس خدر جۆلەمێرگی، عەبدوڵا

هەواڵنامەی کتێب

ئەحمەد ڕۆستەم، سەلمان عەباس، فەقێ عەولا، محەمەد حاجی سۆفی نەبی، سەید زاهیر ڕواندزی، عوسمان ئەحمەد مستەفا ...» ئەوانەی ١٣ و ١٤ی /١٢/ ١٩٨٩ لە حەوزی سۆران گیران و بە ڕووداوی گرتنی ٣٢ تێکۆشەرەکە ناسرا و ناوچەکەی هەژاند ...

بەڵێ پێشکەشی هەموو زیندانییە سیاسییەکانم دەکرد ئەوانەی بیروباوەڕ و ویژدان مایەی تاوانبارکردنیان بوو.

٥

لە کۆتاییشدا ناکرێ هەرهیچ نەبێ، بە سوپاس و پێزانینیش بێ، چاکەی هاوڕێکانم نەدەمەوە، ئەوانەی لەبەر من و لەبەر خاتری وشەی کوردی و لە خۆشەویستیی کتێب، خۆبەخشانە لەگەڵم ماندووبوون، هەڵەی تایپ و ڕێنووس و زمان و ڕێزمانیان بۆ ڕاستکردوومەتەوە. ناکرێ چاوتیژی و وردبینی هەر یەک لە «شێخ شەماڵ گەزنەیی»، «ئەژین محەمەد»، «ڕۆژان محەمەد»، «بارام سوبحی» و «لوقمان محمد شلانی» و «حەیدەری حاجی خدر»یش نادیدە بگیرێ.

ش.ح.خ

هەولێر، ١٧ - ٩ - ٢٠١٨

هەواڵنامەی کتێب

١

گرتنەکە

"لەسەر داوانامەیەکی خۆت، بانگهێشت کراوی بۆ ئامادەبوون لە شارەوانی، سەر لە بەیانی لە نێوان سەعات ٩ تا ١١، سەر لە ژووری ژمارە٢٣ بدە."

لە ڕۆژی یەکەمی ڕەزبەر (ئەیلوول)ی ١٩٤٠دا ئەم داوەتنامە تایبەتییەی شارەوانی «ڤیلنا»م بە دەستگەیشت، ئەمەش هەر چەند مانگێکی کەم لە دوای بەرفرەوانکردنی دەسەڵاتی سەربازی و سیاسیی یەکێتیی سۆڤیەتەوە بوو بەسەر لیتوانیا و وڵاتە دراوسێکانی وەک لاتڤیا و ئیستۆنیا. ئەم سێ وڵاتەی «بەلتیک» لە پەیماننامەی نێوان ئاڵمان - ڕووسیا لە ١٩٣٩دا، کە لە نێوان ڕیبنترۆپ و مۆلۆتۆڤدا مۆرکرا، بە ناوچەی بن هەژموونی یەکێتیی سۆڤیەت دانران، بەڵام ڕووسیا دڵی بەوە داکەوت، لە دژی "قەولوبڕی"[2] هەندێ لە حکوومەتەکانی تالینا، ڕیگا و کۆڤنۆ بە "خواستنەوەی" بنکە سەربازییەکان قایلبێ. ئەم حکوومەتانەش هەرجار پتر دژی کۆمۆنیستی دەوەستانەوە. لەگەڵ ئەوەشدا ڕووسیا لە ماوەی گواستنەوەدا باری چاودێریی خۆی زۆر بە وردی ڕاییکرد. وێڕای

2– قەولوبڕ: پەیماننبەستن، ڕێککەوتن.

ئەمەش، لیتوانیا دیارییەکی نیشتمانیی بەخشندەییانەی لە کریملنەوە پێگەیشت.

بیست ساڵ دەبوو لیتوانییەکان چاویان لەسەر «ڤیلنا»، واتە لەسەر شارە دێرینەکەی «گێدیمین» هەڵنەگرتبوو، کە بە «ڤیلنوس» ناویاندەبرد. ڤیلنا – ڤیلنوس زێدی «گائۆن» بوو، جووەکان بە ئۆرشەلیمی لیتوانیایان دادەنا و لە دوای جەنگی یەکەمی جیهانییشەوە پۆلۆنیا داگیریکرد. ئەمە بووە هۆی ئەوەی، لیتوانیای بچکۆلە پەیوەندیی دیپلۆماتی و کەناڵەکانی دیکەی لەگەڵ دراوسێ زلەکەدا ببڕێ. «کۆڤنۆش» بە پایتەختی کاتی ڕاگەیەنرا، ئەو بڕوایەش لە ئارادابوو، جارێکی دیکە «ڤیلنا» بگەڕێتەوە و ببێتەوە پایتەختی خۆجێیی لیتوانییەکان، هەر ئەو بڕوایەش لە نێو گەنجان جۆشی سەند و لە کتێبەکانی قوتابخانەشدا بە ڕازاندنەوەی وێنەکانی لە وێستگەکانی قیتار و باڵەخانە گشتییەکاندا دەربڕا.

ئەرێ کێ لە وەرچەرخانی مێژوو دەگا؟ مەبەستی ئەو گەلە بچووکە لە لایەن هەر چاودێریکەوە (سا ئەوەی لەگەڵی تەبا بێ یان دژ) بە خەیاڵپڵاوی لە قەڵەم دەدرا، کەچی هەر بەو شێوازە "خەیاڵپڵاوییە"ش خەونەکەیان وەدیهات. ئاخر پۆلۆنیا هەرزوو کەوتە بن زنجیری تانکەکانی ئاڵمان، ڕووسیای کۆمۆنیستیش پەیماننامەیەکی دۆستایەتی لەگەڵ ئاڵمانیای نازی مۆرکرد. بەگوێرەی ڕێککەوتنەکە، پۆلۆنیا بۆ چوارەم جار لە لایەن دراوسێ زلهێزەکانییەوە دابەشکرایەوە. «ڤیلنا»ش بەر ڕووسیا کەوت. لیتوانیاش وەک دەوڵەتێک کە لەگەڵ مۆسکۆ لەجەنگدابوو، ژیایەوە؛ ئەم جارەیان خەونەکەی بە لەخۆگرتنەوەی شارەکە لەسەر دەستی مۆسکۆ هاتەدی.

لەگەڵ ئەوەشدا سوودمەندانی دیارییەکە بەتەواوی لە ڕاستگۆیەتی دەهنـدەکانیان[3] دڵنیـا نەبـوون. لە زسـتانی ١٩٤٠دا و لە گەرمەی ئاهەنگێڕان بە خۆشیی گەڕانەوەی «ڤیلنوس» بۆ باوەشی وڵاتەکەیان، لیتوانییەکـان بە تەوسـەوە دەیـانگوت: ڤیلنا هـی ئـێمەیە، بەڵام لیتوانیا سەربە ڕووسیایە. زستانی ئەو ساڵە، زستانێکی تووش بوو، زستانێکی پـڕ لە چـاوەڕوانی و مەراق، هێشـتا لیتوانییەکـان لەبـن ئـاوەزی دیپلۆماتییـانەی پیرەمێردەکەیـان، سـەرۆک «سـمانتا» و ڕامـانی پۆلیسەکانی (کە جووەکان پێیان دەگوتن هەشتا مەتری)، بەژندرێژ لە بـن بەرگـی یەکپۆشـی، کە هەنـووکە لە «ڤیلنـا» و هەروەهـا لە «کۆڤنـۆش» بەڵـگەی دڵە گەرمەکانیـانن. هەر هەمـان زسـتان - ئەمجارەیان لە غەیرە لیتوانییەکـان - وشـەی بەجۆش و پلەی هەرە باڵای ئاوەزمان لە پیرەمێردێکی دیکە بیست. ئەفسـەرە سیاسییەکانی سـوپای سـوور، ئەوانەی لە بنکەکـانی سـۆڤیەتدا ڕاهـاتبوون بە خۆشـییەوە ئەو بانگهێشـتنامەی لە مـاڵە تایبەتییەکـانەوە بۆیانـدەهات، قبووڵبکەن، سیاسەتی ڕووسی بە تێروتەسەلی باسبکەن. لە یەکێ لەو بۆنـانەدا، یەکێکیـان نەخشـەیەکی دووسێسـووچی بـۆ میـوانە ئامادەبووەکان کێشا، لێدوانە ستراتیژییەکەی بەم جۆرە پێڕاگەیاندن.

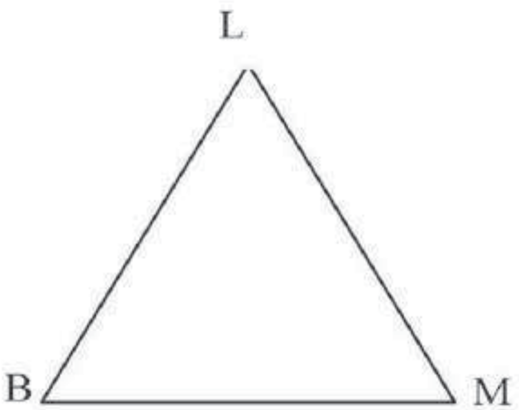

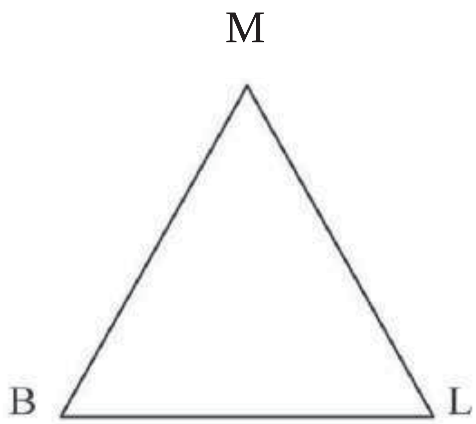

3- دەهندە: بەخشندە.

"خۆ دەبینی،" ئەفسەرە ڕووسەکە گوتی؛ "ئەورووپای ئەمڕۆ لەو سێگۆشەیە دەچێ. سێ چەقە هێزی هەیە، کە لە گۆشەکانی سێگۆشەکەدا دیارن: بەرلین، لەندەن، مۆسکۆ. ئێستاش «چەمبرلین» و بازنەی دەسەڵاتی ئینگلستان چییان دەوێ؟ ئەوان دەیانەوێ بارودۆخەکە بە شێوەی سێگۆشەی یەکەم لێبکەن: بەرلین لە بەرانبەر پێگەی مۆسکۆ دابنێن و لەندەنیش لە سەری سەرەوە بێ. بەرلین لەگەڵ مۆسکۆ بەریەکبکەون و لە کێشەیەکی دوورودرێژی خوێناویدا بمێننەوە تا هێزەکانی هەردوولایان، هی ڕووسیا و ئاڵمان هیلاک ببن. ئەوسا، «چەمبەرلین» حیساب بۆ ئەوە دەکا، هیوای وایە لەندەنیش لە دوندەکە بێتەخوار و سیستەم بۆ ئەورووپا بگەڕێنێتەوە.

"بەڵام،" کابرای ڕووس لەسەر گوتارەکەی خۆی بەردەوام بوو، "لە مۆسکۆ تەلارێکی دێرین هەیە، «کریملن»ی ناوە، لە یەکێ لە ژوورەکانیدا کەسێکی وردبین، هۆشمەندترین کەسی دنیا و پیتۆڵترین ئادەمیزاد دانیشتووە، ئەویش «یوسف ڤیساریۆنۆڤیچ ستالینە»، ئەو لە شەو و ڕۆژێکدا توانی هاوکێشەکە بە ڕووی چەمبەرلیندا هەڵبگێڕێتەوە. هەروەک دەبینن، ڕەوشی ئەمڕۆی ئەورووپا بە سێگۆشەی دووەم لێکدەدرێتەوە. «بەرلین» لە بەرانبەر «لەندەن» وەستاوەتەوە، لە کاتێکدا «مۆسکۆ» لوتکەی سێگۆشەکەی گرتووە. شەڕیش کە بە هۆی پۆلۆنیاوە هەڵگیرساوە، لەوانەیە بۆ چەندین ساڵ درێژە بکێشێ. ئاڵمان زۆر بەهێزە، بەڵام لە هەمان کاتیشدا هێزی بەیەکەوە گرێدراوی ئینگلستان و فەرەنسەش هەوەنتە نییە نابێ بە کەم بیگرین. کە ڕۆژی خۆشی هات و هەردوو لا لە هێزی خۆیان داشۆران، ئەوسا ئێمە دێین و سیستەم لە ئەورووپا دادەمەزرێنینەوە ..."

خۆی ئەمە هەر گەڵاڵەکردنێک بوو. لە بەهاری ١٩٤٠یشدا ئیشەکە وێدەچوو ئیشەکە ڕاست بڕوا. بەڵام دیسان پیاوە ئازادەکان –

بەتایبەتیش بیرئازادەکان - دەرکیان بەوە کرد، کە چەند گەمژەییە وا دابندرێ، دەسەڵاتدارە مەزنەکان، ئەوانەی بەو هەموو زانیارییە نهێنییە تەیارکراون، هەمیشە ئەوە بزانن کە چی دەکەن. لە هاوین و پایزی ١٩٣٩دا، ستالین کارتی فشاری لەسەر «چەمبەرلین» زیادکرد، هەروەک ئەفسەرە سۆڤیەتییەکە، کە لە ئاهەنگی پایتەختی لیتوانیا فێرکرابوو. لەماوەی تەنیا ساڵێکدا، خودی کارتەکانی "هۆشمەندترین پیاوی سەرزەوی" هەڵگێڕدرانەوە.

بەرەی ئەنگلۆ - فەرەنسی، کە لە ساڵەکانی جەنگی یەکەمی جیهانییەوە پێکهێنرابوو، لە ماوەی چەند هەفتەیەکی کەمی سەرەتای جەنگی دووەمی جیهانی تێکشکا. تانکەکانی ئاڵمان "ئۆپەراسیۆنی ورچە سوورەکە" (باربارۆسا)یان بە خێراییەکی وا کشانەوە، لە یەک کاتدا لەندەن و مۆسکۆی هەردوو سەرسامکردن، هەروەها سەرانی سوپای ڕووسی لووتوبزووت زانیان کاتێکی وایان بەدەستەوە نەماوە تا چاو لە داهێزرانی دوژمنەکانی خۆیان بکەن. ئەوان تا ڕاددەیەک دڵنیا بوون، ماوەیەکی کورتی خۆئامادەکردنیان بۆ جەنگێکی کاولکارانە دژی یەکێتیی سۆڤیەت لەپێشە! ئەمە و کەوتنی پاریس، کەوتنی حکوومەتەکانی «تالین»، «ڕیگا» و «کۆڤنۆ» بەدوای خۆیدا هێنا. ئەو هۆکارە پەیوەندییەی هەردوو لێکەوتەکان، لەسەر بەش و هێزە جیاوازەکانی ئەورووپا کاریگەری خۆی دانا. لە کاتێدا زرێپۆشەکانی ئاڵمان بەخێراییەوە بەنێو فەرەنسادا دەچوونە پێش، تانکەکانی ڕووسیاش وڵاتەکانی بەلتیکیان دەکێڵا. هەر لەو شوێنانەی کە ئەو حکوومەتانە "پێگەی سەربازییان" لێخواستبوونەوە، لە ماوەی شەو و ڕۆژێکدا حکوومەتی کۆمۆنیستی سەریهەڵدا و پەسنی "ڕزگاربوونیان" دەدا، پەسنێک وەنەبی لە سۆنگەی شۆڕشەوە هاتبێتەئارا، بەڵکو بە سەرەنێزەی سوپای سۆڤیەتیەوە بوو؛ ئەمەش سەرمەشقەنمونەیەک بوو، لە وڵاتەکانی دیکەشدا قەومابوو. ئیدی ئەوە نەما بڵێن، پێگەی سەربازی سوپای سۆڤیەتی لە وڵاتەکانی بەلتیکدا هەیە: وڵاتەکانی

بەلتیک خۆیان بوونە پێگەی یەکێتیی سۆڤیەت. کەواتە بەشی دووەمی تێبینییە بە تەوسەکەی، کە لە نێو لیتوانییەکاندا لە ماوەی لکاندنەوەی «ڤیلنا» ڕوویدا، ڕاست دەرچوو. هەر بەڕاستی «ڤیلنا» درایەوە بە لیتوانیا، بەڵام خۆ هەموو لیتوانیاش بووبوو بەماڵی ڕووسیا.

ڕاستەوخۆش دوای ڕوودانی ئەمە، ژمارەیەکی زۆری خەڵکی وڵاتەکە بە شێوەی جیاجیا، ئەو جۆرە "بانگهێشتنامانەیان" پێگەیشت.

منیش ... شارەوانیی «ڤیلنا» بانگهێشتی بۆناردم.

پێشتر من هیچ داواکاریم نەدابووە شارەوانیی «ڤیلنا». خۆم لە گوندێکی بچکۆلانەدا دەژیام، هەرچەند کیلۆمەترێک لە شارەکەوە دووربوو، هیچ سەروکاریشم لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتیی شارەوانییەکەدا نەبوو. ئەوێ دەمێ بارودۆخەکە هەر ئەوەبوو کە هەبوو، ئەوەندەش سەخت نەبوو، پەی بەوە ببرێ، کە شتەکە لە خۆڕایی نییە و نیازێک لە پشت پەردەی داوەتنامەکەوە هەیە.

لە سەرێکی دیکەشەوە، مرۆ هیچ گومانی نەبوو سەری لەو هەڵەوپەڵە سەیر و بچووکانە سووڕبمێنێ، هاوکات لەو شتە بەهەندهەڵگیراوەی دەزگەی هەواڵگریی سۆڤیەت کە پرسەکەیان وا لێکردبوو، یاخود بڵێین شتەکەیان وا دانابوو، کە ئەو بانگهێشتنە ساویلکەییە بنێرن. پۆلیسی نهێنیی سۆڤیەت، دەزگەیەکی باڵادەستە، ئەزموونێکی باڵای هەیە، دەستی بە هەموو کونوقوژبنێکی دنیادا ڕادەگەیشت. نەوەک هەر دۆستەکانی یەکێتیی سۆڤیەت، بەڵکو دوژمنەکانیشی، بڕوایان وابوو، پۆلیسی نهێنیی ڕووسەکان لە هەموو هاوتاکانیان باڵادەستر و زیرەکترن. سەرنجێک هەبوو بەوەی، وەزارەتی ناوەخۆی مۆسکۆ، ئەمڕۆ هەموو ئەفسانە و تەلیسمەکانی دەزگەی هەواڵگریی بەریتانی بە میرات بۆمابێتەوە. بەڵام خۆ ئەوە تەنها ئەفسانەیەک بوو. چارەنووسی من وابوو لە هەردوو دەزگە نهێنییەکە نزیکبکەومەوە، شایەتی ئەوەش

هەواڵنامەی کتێب

دەدەم کە لە نێو هەردووکیاندا بایی خۆیان مێشک گەمژەیان کەم نەبوون. لە بەهێزیی ئەزموونی خۆمەوە، ئامۆژگاریم ئەوەیە، بڕوا بە تەلیسمی زیرەکایەتیی دەزگەی هەواڵگریی هیچ کامێکیان نەکەن، نە هی ڕووسیا، نە هی بەریتانیا یان هەر دەزگەیەکی دیکە. ڕێسا ئاساییەکەی فێڵبازی و گەوجەتی، یان بەهرە و گەلحۆیی، وەکو یەک بە سەریاندا جێبەجێدەبێ. ئەوان ئەوە نین کە نەپەنی[4] بن.

N.K.V.D[5] ئاسایش (لەمەولا ئەو دەزگەیە، کە لە پەراوێز ڕوونکراوەتەوە زۆر ناوی دێ، بۆیە منیش لەمەوپاش هەر بە ئاسایش ئاماژەی پێدەدەم) بڕیاری دابوو، بمگرێ؛ بەڵام لەبەر هەر هۆکارێک بێ، یا ئەوانی دیکە هەوڵیاندابوو خۆیان لە کارێکی وا ڕاشەکاوانە دووربخەنەوە، بەڵکو بە هۆی بانگهێشتنامەکە بمخەنە داوەکەوە. تۆ بڵێی ئەوەی ئەوان کردیان کردەیەکی شازەراییانە بووبێ؟ ئەوان فەرمانیان بە شارەوانی کردبوو، کە بانگهێشتنامەیەکم بۆ بنێرن، پەیوەندیی بە داوایەکی منەوە هەبێ، بێئەوەی سەرەتا خۆیان لەو کێشمەکێشمەیە بدەن، ئاخۆ من داوایەکی وام بۆ شارەوانی چ لە کۆن و چ لە ئێستامدا بەرزکردبێتەوە یان نا.

هەواڵنامەی کتێب

کەچی لەجیاتی ئەوەی من بکەومە داوەکەوە، ئاگادارکرامەوە. بڕیارمدا بەپیل بانگهێشتەکەوە نەچم، بە هیچ شێوەیەک تخوونی ژووری ٢٣ی شارەوانییەکە نەکەوم، ئاخر لە لێکۆڵینەوەی ناڕاستەوخۆدا زانیم، باڵەخانەی شارەوانی بۆتە نووسینگەی ئاسایش. لە خوێندنەوەی واتای بن دێڕەکانی بانگهێشتنامەکە و فیتەی حەرامزادە گەیشتم، دەکرا

---

[4] نەپەنی: نەپەنە، نادیار

[5] – The People's Commissariat for Internal Affairs (Народный комиссариат внутренних дел, Narodnyi Komissariat Vnutrennikh Del) دەق ناوەکەی کۆمسیاری خەڵک بۆ کاروباری ناوەخۆ، ئاژانسێکی قانوونیی جێبەجێکاری یەکێتیی سۆڤیەت بوو، هەموو خواستەکانی حیزبی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی لە سەرتاسەری قەڵەمڕەوی یەکێتیی سۆڤییەتدا ڕاپی دەکرد.

بڕیاری خۆشاردنەوە یان هەوڵی ڕاکردن بدەم، بەڵام دڵنیاش نەبووم لە تۆڕی ئەوان دەردەچم، لە سەرێکی دیکەوە، گومان لەوەدا نەبوو، بتوانم لە ماڵی دۆست و برادەران خۆم بشارمەوە، بەتایبەتیش لە شارێکی دیکە و بۆ ماوەیەکی باشیش دەمتوانی وابکەم. بەڵام بڕیارم دا نە توخنی باڵەخانەی شارەوانی بکەوم و نە ڕابکەم و نەخۆشم بشارمەوە. هۆکاری بەشی یەکەمی بڕیارەکەشم ئاسان بوو. خۆ ئەگەر حکوومەتی سۆڤیەت، وەک لە دڵی خۆمدا دەمگوت؛ بیەوێ بمگرێ، دەی با ئاژانەکانیان دەربکەون بێنە بەردەرکەی ماڵم و بمگرن. ئاخر خۆ ئەمە ئیش و کاریان بوو. باشە بۆچی خۆم بشارمەوە وەک ئەوەی زەوی قووتی دابم؟ هۆکاری بەشی دووەمی بڕیاڕەکەشم، ئاسان نەبوو، بەڵام نامەوێ لەسەری بڕۆم.

لە کۆتاییدا ئاسایش لەوەدا سەرکەوت کە بمگرێ، هەرچەندە گرتنەکەش بەگوێرەی نەخشە نەبوو.

وەهام دانا کە بەرپرسی بەشی تەکنیکیی[6] شارەوانییەکە چەندین ڕۆژ بەتاسەوە چاوەڕوانی من بێ، بەڵام دەرکەوت سەرانی ئەو لە باڵەخانەیەکی دیکە بوون، هیچ مەیلیشیان بۆ داواکراوەکە نیشاننەدا، یان هەر خۆشیان بە داوانامەکە تێکنەدا و نەشخرایە بەردەمیان. منیش لە لای خۆمەوە گریمانەی وام کرد، ئەو کەسانەی لەنێو ئەو دەزگە دەستڕۆیشتووەدا، ئەوانەی بە گرتنی منەوە پەیوەست بوون، بۆ یەکدی بە زەردەخەنەوە گوتیان: "خۆت تێک مەدە. ئەو هەر دەردەکەوێ!" لە کاتێک نەکرا وەک بانگهێشتکراوێک بچمە بەردەمیان، وەک ئەوەی داوایان کردبووم، ئەوان – یان نوێنەرەکانیان – لە شوێنی

[6]– بەڕای من لە دەستەواژەیەکی وەهادا، زۆر جار هەڵەیەکی زەق و باو هەیە، کە ڕاستەوخۆ ئەو دەستەواژەیە بکرێتە عەرەبی دەبێتە «فني» ئیدی لای ئێمەش بە هەڵە دەکرێتە هونەری، هەرچی لە کوردیدا هونەری ڕێک واتای لایەنە تەکنیکییەکە بە دەستەوە نادا. بۆیە هەر وشەی تەکنیکیم بەکار هێنا.

گرتنەکەمدا بەبێ ئەوەی بانگهێشتیشکرابن، پەیدابوون. بەڵام دیسان نەوەک بۆ ئەوەی بمگرن، بەڵکو تەنیا بۆ ئەوەی لەژێر چاودێری خۆیاندا بمهێڵنەوە.

ڕۆژێکی خۆش، تێبینیمان کرد، سێ کەس، یەکێکیان کچێک بوو، سەیری ماڵە بچکۆلەکەی ئێمەیان دەکرد. هەندێک جار هەر لەوێ دەوەستان و تەماشایاندەکرد. هەندێک جاریش لەو نێوەدا قەدەمیان لێدەدا و دەسووڕانەوە، ئەوان هەرگیز چاویان لەسەر شوێنەکە هەڵنەدەبڕی. نمایشێکی وەهایان نیشاندا، کە وەک ئەزموونداریک نەدەجووڵانەوە. بە پێچەوانەوە، هەر کاتێک لەوێ پەیدادەبوون، زووش ونەدەبوون، ئیدی ئەرکەکەیان زۆر دیار و پێشچاو بوو. ئێمەش بڕیاماندا ئەوان لەوێ دەربکەین، ئەوانیش وەها لەوێ نەوەستا بوون، کە ئێمە بە باشی تاقیبکەنەوە. منیش داوام لە ژنەکەم کرد، بە کورتە سەفەرێک بە قیتار لەگەڵم بێتە ناو شار. من وەهام بە ژنەکەم گوت: "ئەگەر ئەو لێکۆڵەرەوانە لە ڕێگەی چوونە ناو شار، یان لەنێو شارەکەدا منیان گرت، ئەوا کارێک دەکەم خواحافیزییت لێبکەم، بەڵام خۆ ئەگەر ئەرکەکەیان هەر وەستاندنی من بێ، هەر وەک ئەوە دەبێ، کە ئێمە بچین و خۆیان و کارەکەیان بناسین." ئێمە لە ماڵ هاتینە دەر. هەر وەک پێشتر پرۆسەکە ڕەنگڕێژکرابێ. ئاسایشەکان بە دوامانەوە بوون. "چاودێرەکان" ئەوانەی لەوێ بوون، لە دوورەوە دیار بوون؛ لە پشتی ئەوانیشەوە برادەرەکانمان هاتن، کە تەنیا لە ئێمە دیاربوون. ئێمەش خۆمان فڕێدایە نێو فارگۆنی بەرایی قیتارەکە. بەم جۆرە من ژنەکەم لە کابینەیەک و سێبەرەکانیشمان لە کابینەی دواتر، برادەرەکانیش ئەوانەی سایەی سێبەرەکانی ئێمەیان دەکرد، لە کابینەی سێیەم سواربوون.

کاتێکیش قیتارەکەمان گەیشتە شاری «ڤیلنا»، هەمووان هەستمان بە دەستەی چاودێرییەکە کرد، کە لە دەروازەی وێستگەی قیتارەکە هەر

مەکتەبەی کتێب

چاویـان بە ئاراسـتەی ئـێمە دەگێـڕا. کـارەکە ئەوەنـدە زەق بـوو، لەو بڕوایەدا بووین، هەربینا چ لێرە یان لەویٚ بێن و بمانگرن. کەچی هەر بە دوامانەوە بوون، وێڕای ئەمەش، ئێمە لەسەر ڕۆیشتنەکەی خۆمان تا ناو شار بەردەوامبووین، هەمیشەش بە سێ دەستە دەڕۆیشتین. بەرەبەرەی ئەنگۆرە[7] بە هەمان شێوەی دەرچوونمان بەرەو ماڵ بووینەوە.

بۆ ماوەی دە ڕۆژی ڕەبەق ڕاوەدوونانەکە بەم جۆرە درێژەی کێشا. لە ڕاستیدا پیاوێک، کە بەردەوام ڕاونەرانی ببینێ، گوێی لە تەپەی پێیەکانیان بێ، بە تەواویش لە نیازیان ئاگادار بێ، زۆر بە ئەستەم هەست بە شادمانی دەکا، لەگەڵ ئەوەشدا لە بارودۆخێکی دیاریکراودا مێشکی خۆشی بۆ مرازێکی خۆی یەکلاکردبێتەوە، بەوەی بیگەیەنێتە سەر، ئەوا نابێ بڕووخێ. بەڵام تۆ بڵێی ڕاوەدوونەران دڵشاد بن؟ کارێک هەبێ لە ڕاوەدوونانی مرۆ قێزەونتر بێ؟ ڕۆژێکیان سەیری بیچمی ڕاوەدوونەرەکانم کرد، هەر تیرۆر لە ڕووخساریان دەباری. ئەو ڕۆژە کەتنێکم پێکردن. ئەمەشم هەر بۆ خۆشی کرد، چونکە هەمیشە پێشتر دەمگوت، دەبێ جۆرێک لە میزاجخۆشی لە هەموو بارودۆخێکدا بهێڵێتەوە؛ کاتێکیش شتەکە بەسەرچوو، بۆ ئاژانەکان بە داخ بووم، بە داخ بووم بۆ ئەوانەی بە جواب بوون، بە دەست و بە سەر منیان بەرەو شوێنێک دەبرد، وەک ڕاوکەر چۆن نێچیرەکەی بەرەو ئەو ئاقارە دەبا، کە ڕووبەڕووی ببێتەوە، بەرلەوەی بیکوژێ. من هەمیشە لەوە پەشیمانم، کە شۆخییم لەگەڵ ئەوان کرد و پێمڕابواردن؛ ئەوان بە جۆرێک لە قووڵایی کارەکەیان ڕۆچووبوون، ئەوەندەش ترسا بوون، زۆریش ناکەسبەچە بوون. هەوڵمدا جارێکیدی پێیانڕانەبوێرمەوە.

---

[7] – ئەنگۆرە: ئێوارەیەکی درەنگ، بۆ لیڵی کۆتایی ئێوارە.

بەم جۆرە تا دەهات ڕۆژە چارەنووسازەکە نزیکتر دەبووەوە. بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو ڕۆژەش، هیچ گۆڕانکارییێک لە ماڵە بچووکەکەماندا ڕووی نەدا. ئێمە لەسەر خووەکەی خۆمان بەردەوامبووین، بەیانیان زوو لە خەوهەڵبستین، بۆ دارکۆکردنەوە بچینە لێرەکە و بەو پایزە ڕووزەردە دار کۆبکەینەوە و کاروبارەکانی دیکەی ماڵەکەمان ڕاپەڕێنین. ئێمە لە نێو ماڵەکەماندا، دەمانخوێندەوە، مشتومڕمان لەگەڵ یەکدا دەکرد، بە خۆمان پێدەکەنین، یاری شەترەنجمان دەکرد و سەیری چاودێرەکانی خۆشمان دەکرد. "ئەرێ ئەوان هێشتا هەر لەوێ ماون؟" هەموو بەیانییەک لە یەکدیمان دەپرسی. هەموو بەیانییێکیش برادەرەکەم ڕاهاتبوو لێیدەپرسیم: "ئەرێ تۆ هەر لێرە ماوی؟" ئێمەش چاوەڕێمان دەکرد. لەگەڵ ئەوەشدا، شتێک لە ئارادا هەبوو، بۆشمان پێناسە نەدەکرا.

ئەو پایزە ئێمە لە ژیانێکی مۆتەکەئاسادا دەژیاین. پاریس کەوت. فەرەنسا خۆی بەدەستەوە دا. سوپای بەریتانیاش دڵنەوایی خۆی لە کشانەوە سەرکەوتووەکەیدا دەبینییەوە. بە ملیۆنان جوو کەوتنە بن دەستی «هیتلەر» و «هیملەر». بەختی شوومیان خەتم کرا. خۆی هەر کەوتنی پاریس بوو، ناڕاستەوخۆ بڕیاری لەسەر چارەنووسی ئەوان دا. بە ملیۆن لە جووەکانی دیکە، کە زۆرینەیان خەونیان بە زایۆنەوە دەبینی، کەوتبوونە داوی ئەودیوی سنوورەکانی ڕژێمی ڕووسیا، کە وایان دەبینی ئامانجی زایۆنیزم "بە لاڕێدابردنی پرسی نەتەوەییە" لەنێو جووەکاندا. ڕژێمی سۆڤیەت هەمیشە پێویستی بەو بەلاڕێدابردنە هەبوو، بۆ ئەوەی بسەلمێنێ وەک دوژمنەکانی (ئەوانەی دەهۆڵی ڕق و قینەیان دژی گەلی جوو دەکوتا و گوڕدەمی[8] خەڵکیشیان بۆ جۆش دەدا) مەبەستیان بوو لایەنگری جووەکان نییە. ڕووسیا پێویستی بەوە هەبوو بیسەلمێنێ، کە شمشێری دادپەروەریی شۆڕشگێرانە هەر وەک

8- گوڕدەم: لافاوی خەڵک، ئاپۆرایی خەڵک.

چۆن لە سەری ڕووسی، ئۆکراینی، پۆلۆنی و ئۆزبەکییەکان درا، ئاوەهاش لەسەری جووەکان بدرێ. هەموو خەڵکی لە بەرانبەر ئاسایش یەکسانن ... هەڵبەتە جیاوازیش لە نێوان جووە چەوسێنراوەکان ئەوەیە کە ئەوان جوون، چەوساندنەوەی جوو لە نێو باقی "دوژمنەکانی شۆڕش" ڕەوشتێکی زۆر گرنگ سایکۆلۆژی بوو؛ بەڵام ڕاستییەکە لەو کاتەدا ئەوە بوو، کە جیاوازییەکە تەنیا و تەنیا سایکۆلۆجی بوو. جوویێکی لیتوانی چین مامناوەندی زیرەک، لە کاتی خۆی سەرنجی ئەوەی بۆ دەربڕیم: "هیتلەر یان ستالین! هیچ کامێکیان بۆ ئێمە باش نین، بەڵام جیاوازیشیان هەیە. ستالین پاڵتۆ خورییەکەم لەبەر دادەکەنێ، کەچی هیتلەر گیانم. هەر بۆیە من بەختم هەیە لێرە دەژیم، نەوەک لەوێ." لەگەڵ ئەوەشدا زۆری نەخایاند، هەر ئەو جوولەکەیە، دڵنەوایی خۆی بەو شێوە سەرەتا و کورتە دەدایەوە. ئیدی لەم دۆزەدا هەروەک زۆر لە دۆزەکانی دیکەدا، گیان لەبەر ئەو پاڵتۆ خورییەکەش داکەندرا.

کێفەڕات[9] بە دوای کێفەڕاتدا دەهات. لەنێو ئەو هەموو کێفەڕاتانەشدا، بە هەردوو باری تایبەتی و گشتییدا، کە بە بەرفرەوانی بەرۆکی مرۆڤایەتی گرتەوە، مردنی «زییڤ ژابۆتنسکی[10]» بوو. من لەوە دڵنیام، ئەگەر هەموو لاپەڕەکانیش پڕبکەمەوە، هێشتا ناتوانم ئەوە ڕوون بکەمەوە، ئاخۆ مەرگی «ڕۆش بیتار[11]» چی بۆ من دەگەیاند. غەوارەیەک لێی تێناگا. وشەی "بیانی" لەو بەردەقە تایبەتەدا نەوەک هەر غەیرە جوو، بەڵکو کەسانێکیش لە نێو خەڵکی خۆشمان

–[9] کێفەڕات: کارەسات

–[10] ڤلادیمیر ژابۆتنسکی (١٨٨٠–١٩٤٠) دەوڵەتمەدار، دواندەر، شاعیر، نووسەر، سەرباز – لە دوای هێرتزلدا مەزنترین سەرکردەی سیاسیی جوو بوو لە چەرخی نوێدا. (پەراوێزی نووسەر).

–[11] ئەوە نازناوێکی ڤلادیمیر ژابۆتنسکی بوو وەک سەرۆکی «بیتار»، ڕێکخراوی گەنجە نەتەوەخوازەکانی جوو، کە هەر بە خۆیشی دایمەزراندبوو. لە دەرسەکانی ژابۆتنسکی و بیتار، ڕێکخراوی «ئیرگون زڤای لیومی» لە دایکبوو. (پەراوێزی نووسەر)

هەواڵنامەی کتێب

دەگـرێتەوە. هەر بـۆیە، هەمـوو ئەوەی دەمەوێ بیڵـێم: وام هەسـتکرد هەڵگری هیـوا لەدەسـتچوو، هەرگیـز نـاگەڕێتەوە؛ لەوانەشـە هەر لەگەڵ ئەودا هەرگیز هیواش نەگەڕێتەوە.

تۆ بۆ هەر لایەک سەیرت دەکرد هەر ژان و ناسۆر بوو. دەریایەک لە ژان، قـووڵ و بەریـن هەروەک زەریـالووش وابـوو. ئـاخر ئەو ژان و ناسۆرە جۆرێکی ئاسایی نەبوو لە ئازار، تومەز سنووری نەبوو، خۆی ژانی ژیان نەبوو؛ ژانی تاکەکان نەبوو کە لە چەوساندنەوە و نەدارییدا هاتبێ. ژانەکە هی ترسێکی کوشندە بوو، ژان و ناسۆری خەڵکێک بوو، کەوتبـــــوونە داوی کەســــــانێک کە بەدوای قڕکردنیــــــان دەگەڕان، ژانوناسـۆری ملیۆنـان خەڵکـی ئاسـایی بـوو، کە هەمـوو مەبەسـتێکی ژیانیان ئەوە بوو، لێبگەڕێن بەس بژین و منداڵەکانیشیان بتوانن بژین.

بەرەو ڕووی ئەو زێیە پڕ لەژان و ناسۆرەدا، گوێگرتن لە هەراوزەناکە دەزرنگایەوە، بیستنی گریانی ئەشکەنجەدراوان، نووزەی زیندانیکراوان – کە هەمـوو ئەوانەش (یـان بەشـێک لەوان) کەسـانی ئاسـایی بـوون، "کەسـانێکی نـانخۆر"؛ ئەوان بیچمی گشـتی ناسـراو نەبـوون، سـەرکردە نەبوون، ئایدیالیستە جاڕدەرەکان نەبوون – لەو دۆخەشدا کەس بیری بـۆ ئەوە نەدەچـوو، لەوێ گۆبەنـدێک نەبـێ، شـتێک بـێ زیـاتر پـاڵنەری مرۆڤ بێ بۆ یاخیبوون، کە گەورەتر بێ لە خودی ژانوناسۆر.

کەسیش حاشایی لەوە نەدەکرد، ژان و ناسۆرێکی وەها ئامانجی ژیانی بە دواوە نییە، بەڵکو هەر ئاماژەیەکی ژیانیشی تێدا نییە. بە شـێوەیەکی ئاسـایی مـرۆ لە خـۆی دەپرسـێ: باشـە بـۆچی ئـازار دەچێژم؟ ئـاخۆ شـتێکی ئاسـاییە کە خـۆی لە ژان و ناسـۆر دووربخاتەوە، لەنـاوی ببـا، بەلاوەی بنـــێ. بەڵام لەو ڕۆژە کێفەڕاتـــانەدا، لەبـــن بـــاری ئەو دۆخە دارماوە گشـتییەی بێ کۆتاییدا، پیـاو لە خـۆی دەپرسـێ: ئەرێ بـۆچی ئەوان دەنـاڵێنن؟ هەر بەڕاسـتیش، دنەدەری سروشـتی، سـەرەتایی بـۆ یارمەتییـدانە، بـۆ فریادڕەسـییە، بـۆ دڵنەوایـیە. بەڵام خـۆ ئەگەر چیـدی

دڵنەوایی نەکرێ؛ خۆ ئەگەر تۆ چیدی توانای ڕزگاربوونت نەبێ؛ هیچ شتێک بەدەر لە دیمەنی سامناکی ژان و ناسۆری ناقۆڵا نامێنێتەوە؛ ئەوا تارمایی ترس باڵی بەسەر هەموو کونج و کەلەبەرێکی ژیاندا دەگرێ.

هەر لەبەر ئەوەشە، لە ڕاستی زیاتر من هیچ شتی دیکەم نەگوتووە، کاتێک دەڵێم ئەو کاتەی ڕۆژی چارەنووس دێ و هەواڵگرە ڕووسییەکان دێن و من بەرەو سەفەرێکی دورودرێژ دەبەن، هەستم بە پەشێوی نەکرد. بەڵکو بە پێچەوانەوە، هەستوسۆزی بنەماییانەم یەکێک بوون لە ئاسوودەبوونێکی زۆر تۆخ.

ئیدی ئەوان لە ڕۆژێکی ساماڵی پاییزیدا هاتن. ئەوان سێ کەس بوون: پیاوێک کە فەرمانی گرتنی منی پێبوو لەگەڵ دوو یاریدەدەر. پیاوە بەرپرسەکە بە تووڕەییەوە لێیپرسیم:

"ئەرێ بۆچی بەپیر بانگهێشتنەکەی شارەوانییەوە نەهاتی؟ باشە ئەدی ئێمە تۆمان بانگهێشت نەکردبوو؟"

بەڕاستیش ئەمە پرسیارێکی گەمژانە بوو؛ وەڵامەکەشی هەر دەبووایە "سادەوساکار" بێ.

"من هیچ داواکارییەکم بۆ شارەوانی بەرز نەکردبووەوە، من هیچ کاروبارێکم لەوێ نییە. خۆ ئەگەر شارەوانی هەر کارێکی بە من هەبێ، دەبوو کارمەندە خەمخۆرەکە ئەوەندە دلۆڤان بووایە، خۆی سەردانی بکردبامایە."

"خۆ هەر دەبووایە خۆت چووبایتە شارەوانی، چونکە هەر هیچ نەبێ بانگهێشت کرابووی." ئەمەش قسەی دووەمین لێکۆڵەرەوەکە بوو، کە زیاتر بەلای ئاشتەواییدا دەیشکاندەوە.

هەواڵنامەی کتێب

"نەخێر من ناچم."

"بەڵێ دەبێ بچی." پیاوە بەرپرسەکە بە زبرییەوە وای پێگوتم.

منیش حەوسەڵەی گەمەی خۆشاردنەوەم نەمابوو. حەوسەڵەی مشتومڕم نەمابوو، بە دەنگێکی تووڕەوە پێم گوتن: "باشە ئێوە کێن؟ بۆچی دەوروخولی ماڵەکەمتان داوە؟ باشە کێ مۆڵەتی بەئێوە داوە وەها بکەن؟ خۆ ئەگەر واز لە هەراسانکردنم نەهێنن، سکاڵا لای پۆلیس تۆمار دەکەم."

بەم قسەیەم دەموو چاوی بەپرسەکە کرایەوە.

"پۆلیس؟ دەی تکایە، با هەر ئێستا بچینە پۆلیس!"

"من نامەوێ بچم. من ئەو کاتە دەچم، کە پێویست بێ."

"خۆ ئەگەر بە شێوەیەکی ئازادانە نەچی، بە تۆپزی لەگەڵ خۆمان دەتبەین." ئەو بەم جۆرە بەسەرمدا تەقییەوە.

"ئۆوا! .. کەواتە دەی پێم بڵێ، ئێوە کێن؟ ئایا تۆ نوێنەری دەسەڵاتی؟ باشە کاغەز و ناسنامەی تۆ چییە؟ خۆ ئەگەر ناسنامەیەکی فەرمیم پێنیشان نەدەی، لەگەڵت نایەم."

لێکۆڵەرەوەکان ڕوویان لە یەک کرد. دوای ئەوەی لە ڕاوێژە بێدەنگەکەیان بوونەوە، پیاوەکەی یەکەم جۆرە کارتێکی دەرهێنا و نیشانیدام، کاتێکیش کاغەزەکەی نیشاندام، سەرنجێکی تیژیشی تێبڕیم.

منیش سەیری کارتەکەم کرد. بە ڕاستی کارتێکی فەرمییانە بوو، لە لایەن دەزگەی هەواڵگریی دەوڵەتی لیتوانییەوە دەرچوو بوو. ئەوەی هەر لە سەرەتاوە ڕوون بوو، ئەمجارەیان زەقوزۆپتر بووەوە.

ئینجا بە دەنگێکی قایلبوونەوە گوتم: "باشە. ئێوە هاتوون بمگرن. باشە ئەدی بۆچی هەوڵتان دەدا خۆتانم لێ بشارنەوە؟ بۆچی ڕاستەوڕاست پێتان نەگوتم؟ ئایا ئێوە فەرمانی گرتنتان پێیە؟"

ئاخۆ فەرمانی گرتنتان پێیە؟ ئەم وشانە سەدایان لە ڕابردوویەکی دوورەوە دەهات. لە چاوتروکانێک دیسان بینیمەوە، لە چاوی مێشکم، ئەو شەوە سامناکەی بیست ساڵ لەمەوبەرم، لە «بریست – لیتۆڤسک» بە بیر هاتەوە. ئەو کات لەشکری ترۆتسکی و توخاتسیڤسکی کشابوونەوە و پۆلیسی پۆلۆنی هاتبووە نێو شارەکە. ئەو شەوە – من هێشتا کوڕوکاڵ بووم – لێکۆڵەرەوە پۆلۆنییەکان هاتبوون بە تۆمەتی پشتگیریکردنی بەلشەڤیکەکان، باوکم بگرن. باوکم جەنگاوەرێکی دێرینی زایۆنیست بوو، سکرتێری جڤاتی جووەکان، هەمیشە هەر سەرقاڵ بوو – زۆر جارانیش سەرکێشی مەترسیداری دەکرد – تێدەکۆشا ئەو جووانە ڕزگار بکا، کە بە کاری قورس و مەرگ سزا درابوون، ئەوەش وەنەبێ لەبەر ئەوە بوو بێ، کە ئەوان بەلشەفیک بووبن، بەڵکو لەبەر ئەوەبوو، دەسەڵاتدارە دژەسامییەکان بەوە تاوانباریان دەکردن، گوایە ئاوی گەرمیان بە سەر لەشکری پۆلۆنیدا کردووە یاخود زانیارییان داوەتە لەشکری سوور. لە چاوی دژەسامییەکاندا، هەمو جوویێک "بەلشەفیکێک" بوو بۆ خۆی. هەر بۆیە مایەی سەرسامی نەبوو، لە میانی ڕەشبگیرییەکی فەرمییدا باوکم ڕاپێچبکەن. بەڵام ئەو لە بەردەم گرتنەکەیدا وەستایەوە، لە کۆتاییدا توانی ژیانی خۆی ڕزگار بکا، ئەوەش کاتێ ئەم پرسیارەی لێکردن: ئەرێ فەرمانی گرتنی منتان پێیە؟

چەرخەکە تەواو وەرسووڕا. لێرەدا من دوای بیست ساڵ، هەمان پرسیارم لە لێکۆڵەرەوە بەلشەفیکەکان کرد: ئەرێ ئێوە فەرمانی گرتنی منتان پێیە؟ من بەتەواوی دەمزانی ئەو پرسیارەم لە گرتنەکە نامپارێزێ، بەڵام هەر هەمان کاریشم کرد. لەوانەیە بەو ڕەفتارەم

داخوازییە قانوون ییەکەم بەجێ گەیاندبێ؛ بەڵکو هەر هەوڵێکی گەڕانەوە بێ بۆ دواوە.

"ئێمە هیچ فەرمانێکی گرتنمان پێ نییە،" بەرپرسی لێکۆڵەرەوەکان وەها وەڵامی دامەوە و لەسەر قسەکەی خۆیشی ڕۆیشت: "بەڵام ئەوەی تۆ دەیڵێی ڕاستە. ئێمە هاتووین تۆ بگرین. خۆ ئەگەر بە خۆشی خۆت لەگەڵمان نەیەی، مافی ئەوەمان هەیە تۆپز بەکاربێنین."

منیش گوتم: "زۆر باشە. ئێستا زانیم ئێوەیان بۆ گرتنی من ناردووە. ڕێگەم بدەن خۆم ئامادە بکەم."

لە ماوەی خۆگۆڕینەکەمدا، ژنەکەم و دکتۆر «ئیسرائیل سخێیب» و ژنەکەی وەستابوون. ئاخر ئێمە لەژێر یەک هەنواندا لەگەڵ برادەرەکەم و زاوای کۆچکردووم «د.ئارنۆلد» و «ژول کرێلمانی» هاوڕێی منداڵیمدا دەژیاین. ئەوکات «باتایا سخێب» گریا، منیش داوام لێکرد نەگریێ. ژنەکەم نەگریا. ئەویش وەک من خۆی بۆ ئەم حاڵەتە ئامادەکردبوو. «سخێب» و من چەند کورتە سەرنجێکمان لەسەر گەمە خۆشەکەمان، لەسەر شەترەنج لەگەڵ یەکدی ئاڵوگۆڕ دەکرد، کەچی ئەو "میوانانە" هاتن و گەمەکەیان پێ بڕین و لێیان تێکداین.

دوای ئەوەی ئەوان دانیان پێدانا بۆچی لەوێن، ئیدی ڕەفتارمان لەگەڵ لێکۆڵەرەوەکان گۆڕا. ژنەکەم و من فەرموومان لێکردن بەڵکو چایەکمان لەگەڵدا بخۆنەوە. ئەوانیش سوپاسیان کردین و بەڕێزەوە ڕەتیانکردەوە، بەوە خۆیان لە بانگهێشتکردنەکەمان دزیەوە، نەبادا لە کارەکەیان دوا بکەون. منیش خێرا خۆم ئامادەکرد. داوام کرد بەڵکو هەندێ نان لەگەڵ خۆم بەرم. پێڵاوەکانیشم بۆیە کردن. من هیچ شتێکی دیکەم لەگەڵ خۆم نەبرد، چونکە ئاژانەکان ڕێگەیان نەدا هیچ "پریاسکە"یەکم پێ بێ، بۆیان ڕوونکردمەوە، بە جۆرە ڕێز و خەندەیەکی سەرسامکەرانە بۆیان ڕوونکردمەوە، هەرچەندە من

گیراوم، بەڵام ئەوان ئەرخایەنن، دوای چوونم بۆ ئەوێ، هەر هەمان ڕۆژ ئازادم دەکەن و دەگەڕێمەوە سەر ماڵ و حاڵی خۆم. ئەوان دەستیان نەگرتم دوو کتێب بۆ خوێندنەوە لەگەڵ خۆم بەرم. ئەوەش پێدانی زێدەمافێک بوو، لە هەمان کاتیشدا ئاماژەیەک بوو بەوەی متمانەم پێدەکەن، بۆ لێکۆڵەرەوەکانیش ئەو دەرفەتە نەبوو ناوەڕۆکی کتێبەکان بزانن، کتێبەکانیش دژەشۆڕش بوون. یەکێ لە کتێبەکان بە ئینگلیزی بوو، ئەو زمانەی تازە فێری ببووم. ئەویش کتێبەکەی «ماوریس» بوو کە «دزرائیلی[12]» نووسیبووی، ئەو پیاوەی ئیمپراتۆریەتی بەریتانی بەرفرەوانکرد. کتێبەکەی دیکەش بە قەولی جووە کۆمۆنستێکی بە جۆش بە "زمانە فاشیستەکە" نووسرابوو، ئەویش تەوجیل[13] بوو.

ئینجا خواحافیزیم لە «ب سخێب» و «باتیا» کرد. ڕێگەیان بە ژنەکەشم دا تا لای ترومبێلەکەیان یاوەرییم بکا، هەندێک لە دووری خانووەکەمان ڕایانگرتبوو. منیش یەکەمین هەنگاوی چارەنووسم بەرەو نادیاریێتی هەڵهێنا؛ وەک بەندکراوێک دەروازەی ماڵەکەم بڕی. ئینجا بەرەو مەیدانەکە بەڕێ کەوتین. ماخۆکانی خانووەکە، کاربەدەستی پۆلۆنی و کاسۆلیکی دڵسۆز بوون، کاتێک گەیشتمە لایان و خواحافیزیم لێکردن، هیوام خواست هەموو شتێک باش بێتەوە، دەستیان بەخۆدا شۆڕکردنەوە و چاویان بەردایەوە. ڕەنگە ئەوان ترسابن. بە دڵنیاییەوە سەریان سوڕمابوو، کە حکوومەتێکی کۆمۆنیستی، جوویێکی کرێگرتەی خانووەکەیان بگرێ. دیمەنەکە

---

[12] دزرائیلی: بنیامێن دزرائیلی (Benjammin Disraeli) ١٨٠٤ –١٨٨١ دەوڵەتمەدار و ڕۆماننووسی بەریتانی کە دوو جاران بۆتە سەرۆوەزیر، بە ڕەچەڵەک جوویەکی سەر بنەماڵەی سیفێرادیکی ئیتالی بووە. ڕۆڵێکی گرنگی لەنێو پارتی کۆنسەرڤاتیڤی بەریتانییدا گێڕاوە.

[13] – تەوجیل: تەورات و ئینجیل، بایبل.

ئەوەندە لە ڕامانی ئەوانەوە دوور بوو، لە چاوی ئەوانەوە شتەکە زۆر نامۆ بوو.

لە ڕێگە بۆ لای ترومبێلەکەیان، برادەرەکەی خۆم «دایڤید یوتان»م بینی، ئەو کەسەی چەند هەفتەیەک پێشتر پێشبینی گرتنی کردبووم. کە بینیم سەیری یەکدیمان کرد، ئەوەش خواحافیزیکردنمان بوو. ژنەکەم و من چەند قسەیەکمان لەگەڵ یەک کرد. دەرفەتی قسەی زیاترمان نەبوو. ئاخر سوودی چی دەبوو ئەگەر قسەی زیاتریشمان کردبا؟ پێمڕاگەیاند، کە پێموایە دەگەڕێمەوە، بەڵام لە هەر بارێکدا نابێ کارێکی وەها بکا، خەڵک پەرۆشی من بێ. ئەویش بە کورتە ڕستەیەک وەڵامی دامەوە: "خەم مەخۆ، هەموو شتێک چاک دەبێ."

"لەبیرت نەچێ بە «سخێب» بڵێی لە دوا گەمەی شەترەنجدا پێی دۆڕاوم. ئەو لە پێشەوە بوو، هەرچۆنێک بێ، دۆخەکە وابوو کاتێ ئەوان هاتن و گەمەکەیان پێبڕین."

"لە بیرم ناچێ." ژنەکەم وەها وەڵامی دامەوە.

ژنەکەم لەوێ ڕاوەستا، تا ئەو کاتەی ترومبێلە کەشخەکەی ئاسایش دوور کەوتەوە و لەبەر چاوان ون بوو، هەر دەستی بۆ ڕاوەشاندم.

هەواڵنامەی کتێب

٢

لێکۆڵینەوەکە دەستپێکرد

دوای کەمێک گەیشتینە تەلارێکی ڕەنگ خۆڵەمێشی لە نێو جەرگەی «ڤیلنا»، کە بارەگای سەرەکی هێزی ئاسایش بوو. پێشتر بە شێوەیەکی فەرمی لە دالانە درێژەکانی باڵەخانەکەدا سەدای پارێزەران، داواکراوان و دادوەران، بەندکراوان و پۆلیس دەبیسترا. تەلارەکە پێشتر باڵەخانەی دادگەی پۆلۆنیا بوو. لە پایزی ١٩٤٠دا داواکراوان و پارێزەرەکانیان لە نێو دالانە تاریکەکاندا نەمان. بەڵام دیسان لەوێ بەندکراو و پاسەوانەکانیان و دادوەرەکانیان سەریان هەڵدایەوە. زۆر بە کەمی خودی باڵەخانەی دامەزراوەکە گۆڕابوو، کەچی باری ڕۆڵگێڕەکانی تراژیدیای مرۆڤایەتی تەواو گۆڕا بوو. گۆڕانەکەش لە هەموو شتێک هێمادارتر بوو، هێمای قۆناغی گواستنەوەی شۆڕشگێڕانە بوو، کە ئەو کات بەسەرماندا هات.

لە سەردەمی خوێندکاریمدا، وا ڕاهاتبووم گوێم لە خوێندکارە کۆمۆنیستەکان بێ، کە بە چەندین شێوە گۆرانییان دەگوت، هەر گۆرانییێکیش بە وشەکانی: "ئێمە دەبینە دادوەر" کۆتایی دەهات. ئەم گۆرانییەیان کە لە ڕووسییەوە وەرگێڕدرابوو، سەدایەکی قووڵ و باوەڕدارانە و هەڕەشەشی بەرجەستە دەکرد. بڕواناکەم ئەو ئایدیالیستە قەللۆشانە[14] هەرگیز بە ڕاستی مەبەستیان بووبێ، ببنە

14– قەللۆش: نابووت، مفلس

دادوەری دادوەرەکانیان، بەڵام ئەوان بڕوایان بە دڵنەوایی تۆڵەکردنەوە هەبوو: ڕۆژێک دادێ دادوەرەکانیان دادگەیی دەکرێن، ئەوانەی ڕۆژێک لە ڕۆژان ئەوانیان زیندان کردبوو، دەبێ زیندانی بکرێنەوە، دەبێ چەرخ بسووڕێ و چەوسێنەرەکانیان بچەوسێنرێنەوە. ئەمەش نەخشەی شۆڕشەکەیان بوو، هەرچەندە ئەگەر ئامانجەکەش وەها نەبووبێ. ئەمڕۆش، ڕۆژەکەی هاتووە. لەو شوێنەی، کە دادوەرە پۆلۆنییەکان هەوڵیاندەدا دادوەری بەسەر کۆمۆنیستەکانەوە بکەن، ئیدی کۆمۆنیستەکان هەوڵ دەدەن دادوەری بەسەر خودی دادوەرەکانەوە بکەن. بەڵام بۆ بەشێکی زۆر لە نەوە ناشادەکان، جەنگاوەرە بەجۆشەکانی کۆمۆنیزم، هیچ دڵنەواییێک لە تۆڵەکردنەوەکەیاندا نەبوو. هەر بەڕاستیش چەوسێنەرەکانیان چەوسێنرانەوە، دادوەرەکانیان دادگەییکران، بەڵام خۆیان، بڕواداران بە "جیهانی نوێ" نەوەک هەر نەبوونە دادوەر، بەڵکو دادگەییکران. ئیدی تراژیدیای ئەوان، تراژیدیا تایبەتییەکەی ئەوان، کە لە مێژووی خەباتی مرۆڤایەتیدا وێنەی نەبوو، من لێرەدا دەیگێڕمەوە. من ئەوانم لە جۆشوخرۆش و لە کەساسی خۆیاندا بینی؛ من ئەوانم لە ترۆپکی دڵشادیی خۆیاندا و لە بندینی[15] بێمرادیشدا بینی. ئاخر هەرگیز من سووتانەوە و کڕووزانەوەی ئەو کەسە بە جۆشانە، ئەو بێمرادە نەگبەتانەم نەبینیوە، هەرگیز دارمان و کەوتنێکی لە هی ئەوانم بە زەبرتر نەبینیووە.

من بە یەکێک لە دادوەرە نوێیەکان ئاشنا بووم، ئەوەش ئەو کاتە بوو، کە پێم نایە دەروازەی بارەگای سەرەکی ئاسایش. لە ژوورێکی سادەدا دانرام، لە بەردەم مێزێکی ئاسایی، لەوێ سەرم بەسەر کتێبەکەدا گرتبوو، ئەوەی لەبارەی سەردەمی گەنجێتی دزرائیلیدا بوو، دەخوێندەوە. لەپڕێکدا گوێم لە تەپەی پێ بوو لە ڕاڕەوەکەدا دەنگی

[15]– بندین: بنی بنەوە.

دایەوە، ئینجا دەرکەکە بە کپی کرایەوە، لە نێو دەرگەکەدا سێ لێکۆڵەرەوەم بینی، دوو لەوانە بوون منیان گرتبوو، سێهەمەکەشیان نوێ بوو. ئیدی پێشبینیکردنەکە زەحمەت نەبوو، بۆ ئەوەی بگوترێ کە لێکۆڵینەوەکە دەستپێکرد.

پیاوی سێهەمییان، سڵاوی لێکردم و بە ڕووسی پێیگوتم بەخێر بێیت! ئینجا لە لایەکی مێزەکە دانیشت و پرسیاری ناوەکەمی لێکردم، خۆ باشیش دەیزانی ناوم چییە. منیش وەڵاممدایەوە. پرسیاری دووەمی دەربارەی ئەو کتێبە بوو، کە کەوتبووە نێوانی من و ئەو. قەناعەتی بە ناونیشانی کتێبەکە نەبوو، بەڵام دەیویست بزانێ ئاخۆ دانەرەکەی کێیە و کتێبەکەش دەرباری چی نووسراوە.

بەم جۆرە وەنەبێ لێکۆڵینەوەکە دەستی پێکردبێ، بەڵکو دەتگوت کورتە دەمەتەقێیەکی دۆستانەیە. ئێمە سەیری یەکدیمان کرد. ئەویش دانیشت و سەیریکردم، چاوە بچووکەکانی لە یەکدەدان، بە تامەزرۆوە بە دوای شتدا دەگەڕا، نیشانەی کەسایەتی پیشەکەی نمایشدەکرد. منیش یەکەمین بەندکراو نەبووم، کە تووشی یەکێکی وا بێت بەو شێوە لەپڕ و بە نەرمونیانییە، لەسەر شێوەی لێکۆڵینەوەی دادوەرانەی دیستۆفیسکیدا بگاتە مەرام. بۆ من، ئەو یەکەمین لێکۆڵەرەوەی ئاسایشی کۆمۆنیزمی سۆڤیەت بوو، کە لە ژیانمدا تووشی هاتبم. ئاخر جیهانێکی نوێ بە ڕووی مندا کرایەوە، کە پڕ لە ترسوبیمی سەرچاوە نادیار بوو. من دەمزانی هەر کەسێک بێت و لەو جیهانە "بکۆڵێتەوە"، ئەو جیهانەی لەگەڵ کرانەوەی دەرگەکانی هەر زوو داخرایەوە، ئیدی کەسەکە دەبێ باجێکی زۆر بدا تا لێکۆڵینەوەی خۆی دەکا، بەڵام من بەوە قایلبووم، کە ئەو دەرفەتەم بۆهات – سوپاسگوزارم، بۆ وەرچەرخانی چەرخ – بۆ ئەوەی لە نزیکەوە لە نێو بارەگاکەیاندا، بە شێواز، بە کاری نهێنی و بە هەژموون و قەڵەمڕەوی ئاسایش بەڵەدبم، بۆیە من ڕاستگۆم، کە دەڵێم کاتێک لە بەرانبەر لێکۆڵەرەوەکەم

دانیشتم، هەستمکرد لە ناخەوە، بە پێزانینەوە خوێندکارێکی چاودێریم و گرتنەکەش تەنیا فەرماننامەیەکی دەرەکییە. ئای لە هێزی پرسنیی[16]! بەڵام خۆ ئەگەر هەموو ڕاستیەکە بگێڕمەوە، دەبێ پێ لەوە بنێم، کە نەمتوانی پارێزگاری لە پێگەکەم بکەم وەک خوێندکارێکی هەمیشەیی، چونکە من لە نێو جیهانی ئاساییشدا بووم، لە میانەی گرتنەکەمدا تەنیا پێگەی زیندانییەکەم باقی مابووەوە، خۆ ئەگەر هیچ شتێک لە بەندکراو بەجێ مابێ.

هەرچۆنێک بێ، لە خاڵی بە هێزی ئەزموونەوە دەتوانم بڵێم، مرۆ دەبێ لە بن هەموو هەلومەرجێکدا جڵەو بۆ تێنوێتی زانیارییەکانی شلبکا، ئەم خەسڵەتەش لە هەموو کەسێکدا هەیە. خۆ ئەگەر ئەوپەڕی سووکایەتیشت پێبکەن، بتخەنە قووڵایی زیندانەوە، ڕاتبکێشنە بەر سێبەری مەرگیش، چاوەکانت باش بکەوە و فێر ببە! تا ئەو کاتەی تۆ شت فێر دەبی و لێیتێدەگەی، بۆ ئەوەی لێکۆڵەرەوەکانت نەتوانن ئەو پەیوەندییە لە نێوان خۆیان و تۆدا بەو شێوەیەی مرخیان لێخۆش کردووە، دروستبکەن؛ ئەوان خەڵکێکی دەستڕۆیشتوون، تۆش بابایەکی، کە بە سووکی لێت دەڕوانن و کەوتوویتە بنی بنەوە. لەگەڵ ئەوەشدا وەک کەسێکی هاوشان و یەکسان قسەیان لەگەڵدا بکە؛ ئەوان لێپێچینەوەت لەگەڵدا دەکەن، تۆش دەبێ لێیان بکۆڵیتەوە.[17] تۆ نابێ بە تەنیا هەر "دۆزێک" بیت. زانیاری پەیداکردن سەبارەت بە ئەوەی دەوروخولی داوی هەر بە تەنیا باری سکاڵا و کوێرەوەری و سوکایەتی پێکردن نییە، بەڵکو کەرەستەی لێکۆڵینەوە و زانینیشە، تۆ دەبێ خاڵی بە هێزی خۆت لە هیچوپووچیی لێپێچینەوەکەدا بەدەستبهێنی و وەک پیاو بمێنیتەوە.

16– پرسنی: زۆر پرسیارکردن، فزوولی.

17– خوێنەری خۆشەویست، مەبەست لەم ڕستەیە ئەوان لێکۆڵینەوەی سزایی(تحقیق)ت لەگەڵ دەکەن، تۆ لێکۆڵینەوە دەکەی، واتە دیراسەیان دەکەی. هەردوو وشەکە هەر یەکن، هیوادارم لە وەرگێڕانیدا کورتم پێنەهێنابێ.

هەر بۆیە لە میانەی ئەو لێپێچینەوەیەی لەگەڵمدا کرا، تێکۆشام لە سروشتی ئەو کەسە بگەم، کە سین و جیمم لەگەڵدا دەکا:

ئایا ئەمە چیکییە[18]؟ ئایا ئەم لێپێچینەوەیە شێوازێکی چیکییە؟ ئایا ئەوە سەر بەو قوتابخانەیە کە شێوازی تەلیسماوی بۆ تێکشکاندنی خەڵک بەرهەمهێناوە؟ تۆ بڵێی چۆن لێپێچینەوەم لەگەڵدا بکا؟ تۆ بڵێی چی لە من بوێ؟

من هیچ شتێکی تایبەتی و هیچ شێوازێکی بەرچاوم لە بیچم و ڕەفتاری ئەو کەسەی پرسیارەکانی لێکردم، هەڵنەکرِاند. ئەو جلێکی مەدەنی لەبەردا بوو، بۆینباخێکی بۆرژوازییانەی لەسەر قاتە بۆرەکەی بەستبوو. لە ڕووخساریدا ئەو سەرنجەم بۆ پەیدا بوو، ئەویش جوو بێ، بەڵام دڵنیا نەبووم. هەڵبەتە بەتەمای ئەوە نەبووم، هیچ زێدەمافێکی لێوەربگرم، ئەگەر هاتبا و دایکی بەرانبەرەکەم لە شەوانی هەینییدا مۆمی داگیرساندبێ، چیدەبوو؟ بەڵام زۆریشم پێخۆش بوو بزانم، ئاخۆ سەرنجەکەم لەسەر کابرا ڕاستە، کە بنجوو بێ. ئەو سەرنجەشم بە پرسنییەوە بە ڕوونی پێوە دیار بوو، بۆیە ئەوەی کابرای لێکۆڵەرەوە پەی پێبرد. لە هیکەوە گفتوگۆکەمانی پچڕاند بە تەوسەوە لێیپرسییم: "ئەرێ بۆ بەم جۆرە سەیرم دەکەی؟"

منیش بە دەنگێکی لێبووردەییانە ناچار بووم حاشایی لێبکەم، بەوەی هەوڵم نەداوە بە هچ شێوە و مەرامێکی تایبەت لێیبڕوانم.

دیسان لەپڕ لێی پرسیم: "ئایا دەزانی بۆچی بانگی ئێرە کراوی؟"

بە حەپەسانەوە دووبارەم کردەوە: "باشە بۆچی بانگکراوم؟"

18– چیکی: پۆلیس و هەیتەی سەردەمی قەیصەر.

"بەڵێ. منیش دەمەوێ بزانم، ئاخۆ تۆ دەزانی کەوا بۆچی بانگی ئێرە کراوی؟"

"من هۆکارەکەی نازانم، بەڵام ئەوەندە دەزانم، من بانگهێشتی ئێرە نەکراوم بەڵکو گیراوم."

ئەمجارەیان من ددانم لەسەر گۆکردنی وشەی گرتن گیرکرد، هەروەک چۆن پێشتر وشەی بانگهێشتکردنم بە جوانی دەربڕی.

لێکۆڵەرەوەکە بە سەرزەنشتەوە لێی پرسیم: "کێ پێیگوتی تۆ گیراوی؟" ئینجا درێژەی بە قسەکانیدا: "کەس تۆی نەگرتووە. هەر تەنیا ویستم قسەت لەگەڵدا بکەم. چەند پرسیارێکت لێبکەم، خۆ ئەگەر وەک هەر کەسێکی ڕاستگۆ لە دڵەوە بەرسڤیان بدەیتەوە، ئەوا یەکسەر دەڕۆیتەوە ماڵێ. ئەرێ هەر بەو بۆنەیەوە، تۆ ژنت هێناوە؟"

"بەڵێ."

"تەمەنی چەندە؟"

"بیست."

"کەواتە گەنجە. بێ سێ و دوو ئێستا چاوەڕێت دەکا. بەڵام خەم مەخۆ، هەر تەنیا وەڵامی چەند پرسیارێکم بدەوە، ئینجا دەگەڕێیتەوە بۆ لای ئەو. خۆت وەها دابنێ پیاوێکی سەربەستی، نەوەک بەندکراو. من دووبارە پێت دەڵێمەوە" تۆ نەگیراوی. تۆ بۆیە بانگهێشت کراوی تا یەک دوو قسە لەگەڵ من بکەی، هەمووشی دەکەوێتە سەر خۆت، ئاخۆ کەی بگەڕێیتەوە ماڵ."

من گوێم لە قسە گەرمەکانی یارۆی لێکۆڵەرەوە گرت و خۆشیم پێهات. نوێنەرانی ئاسایش وەک بۆ هەموان ڕوون بوو، هەوڵیان دەدا شتم

لێدەربینن، بەڵام لە چاکەی "کەڕەپ"[19] بوونم، ئەو دەرفەتە لە دەست کابرا دەرچوو، کە پێیەوە شادمان بێ.

بە پێکەنینێکی سروشتی خۆمەوە، گوتم: "باشە بۆچی دەتەوێ لە خشتەم ببەی؟ من دەزانم کە گیراوم، بە تەواویش ئامادەم وەک بەندکراوێک وەڵامی پرسیارەکانت بدەمەوە."

ئەو هێشتا ئامادە نەبوو پێیلێبنێ، بە دەنگێکی هەندێ تووڕە پرسی: "کێ بە تۆی گوتووە گیراوی؟ باشە ئەو بیرۆکەیەت لە کوێ هێنا؟"

"ئەوانەی منیان بۆ ئێرە هێنا، گوتیان تۆ دەستبەسەرکراوی."

ئیدی کابرا وەک ئەوەی شتێک پێوەی دابێ، لەسەر کورسییەکەی خۆی هەڵستا.

"چی؟ ئەوان پێیان گوتی کە دەستبەسەرکراوی؟"

چاوەڕێی زانیاریی زیاتری لە من نەکرد، هەڵسا و بەرەو دالانەکە ڕۆیشت، بێ ئەوەی خۆشی تێکبدا و دەرکەش پێوە بداتەوە. لەو شوێنەی لێی دانیشتبووم، ژووری ئەو ئەفسەرە لێکۆڵەرەوەم دەبینی، کە دەیەویست بانگهێشتی شارەوانیم بکا و گوێم لە دەنگی یارۆی لێکۆڵەرەوەی ئاسایش بوو، لە دالانە چۆڵەکەدا سەدای دایەوە. لە دەهریبوونێکی تەواوەوە، چەندین جوێنی پیس پیسی ڕووسیم بەرگوێ کەوت، کە ڕۆژانی دوای ئەوە پێی ئاشنا بووم، کەوا مافی هەر هاووڵاتییێکی تەواوعەیاری بن قەڵەمڕەوێتی ئاسایشە، هەرچەندە جنێوودانیش بە قانوونی سۆڤیەتیش قەدەغە بوو.

دیارە لە بن هەلومەرجی ڕژێمێکی هەرە دەستڕۆیشتوودا، هەندێک ڕێسا هەن، کە لە بەرانبەر قانوونەکانی ژیاندا کراوەن؛ ئاخر چۆن

[19] – کەڕەپ: نەسەلمێن، عیناد.

هەواڵنامەی کتێب

ڕووسەکان، کە خۆیان بە بەرپرسی قانوون پاریزی دەزانن، ئەو هەستانە دەرببڕن بە باش و خراپییەوە بە بێ نەفرینێکی "داکانە[20]بن"؟ ئەو لێکۆڵەرەوە بەدبەختەش، کە من لە دالانەکەوە گوێم لە قسە توندەکانی بوو، وەڵامدەرەوەی شتگەلێک بوو، - هەر سەداکەشی گەیشتە گوێچکەم -، ئینجا یارۆی لێکۆڵەرەوە گەڕایەوە ژوورەکە، کەفوکوڵی تووڕەبوونەکەشی هەر بەسەر لێوەوە دیار بوو.

ئینجا بۆم ڕوون بووەوە، بۆچی دەزگەی ئاسایش پێویستی بەو هەموو سیناریۆ کۆمێدیانەی بانگهێشتکردنەکە بوو، کە بچم بۆ شارەوانی؛ بۆم ڕوون بووەوە، بۆچی بەر لە گرتنم ئاژانەکانیان گەمەی چاوشارکێیان لەگەڵدا دەکردم. ئاخر بڕیاریان دابوو بمگرن و بە شێوەیەکی نائاساییش لەناومبەرن. خۆ دەشیان توانی ئەم کارەش بە ئاسانی بکەن، بەڵام دەیانەویست هۆکارە ڕاستەقینەکەم لێبشارنەوە. بە پێی ڕۆژگاریش، کاتێک چاوم بە بەندکراوەکانی دیکە کەوت، لەوە تێگەیشتم، هەر بە تەنیا نەبووم، کە دەزگەی ئاسایش هەوڵیدابوو بە شێوازی مەدەنیانە بانگهێشتیانبکا، ئەمەش بۆ ئەوەی دنەی هیچ گومانێک نەدەن، شێوازێک بوو بۆ ئەوەی جێگەی گرتنی ڕاستەوخۆ بگرێتەوە. لە زۆر باردا کەسە بانگهێشتکراوەکان، ئاساییانە بەپیر بانگەوازەکەوە چووبوون، سەریان لە نووسینگەی داواکراو دابوو؛ خۆ ئەگەر دڵیان پڕبووبا، ئەوا خۆیان لە خشتە دەبرد - وەک هۆشدارییەکەی «دانتێ» سەبارەت بەوانەی، کە دەستبەرداری هیوا دەبن؛ لەسەر دەروازەی هیچ نووسینگەیەکی لاوەکی پۆلیسی نهێنی سۆڤیەتی نەنووسراوە - خۆ ئەگەر پرسەکەش ڕوون بووبایەوە، ئەوا ڕێگەی بانگهێشتکراوەکانیان دەدا بگەڕێنەوە ماڵەوە. ئەم وەهمەش - سەرەتا بەڵام نەوەک کۆتایی نێوچاوانی بەندکراوەکە بێ - لە لایەن ئەندازیارێکی «چیکییەوە» سەری هەڵدا. خۆ ئەگەر پیاوێک گیراو و

20– داکانە مەبەست ئەو شتەیە کە سەرچاوەی شتەکانی دیکە بێ. وەرگێڕ.

زانرا کەوا گیراوە - بەتایبەتیش لە لای دەزگەی ئاسایشەوە - ئەوا بە جدییەوە گومانی لە بەڵێنەکە پەیدادەبێ: خۆ ئەگەر ڕاستییم پێ بڵێی، ئەوا دەستبەجێ دەگەڕێیتەوە ماڵێ. بەڵام ئەگەر پیاوێک بۆ گفتوگۆیەک بانگهێشتکرابێ، ئەوا بە تاسەوە داوا لە پیاوەکە دەکرێ وەڵامی هەندێ پرسیار بداتەوە. باشە لەو کاتەدا بۆچی ئەو هیوای پەیدانابێ، یان بۆچی خۆی لەخشتە نابا بەوەی، کە بە سەلامەتی لێی دەردەچێ؟ دەرچوون لە داوی وێستگەیەکی پۆلیس کارێکی گەورەیە. بەڵام چی دەڵێی ئەگەر بەراوردی بکەی لەگەڵ گریمانەکانی دەزگەی ئاسایش؟ ئەوانەش کە بانگهێشتنامەیان بە زانیاری دەزگەی ئاسایشەوە کردووە، ئەو فەرمانانە دەدەن، کە هەر بەو شێوە ڕەفتار لەگەڵ قوربانییەکەدا بکەن. کەواتە فەرمانی گرتن، هەر لە نێو فایلەکەدا دەمێنێتەوە. حاشاش لە خودی کردەی گرتنەکە دەکرێ. یەکەمین لێپێچینەوەش بە زۆری هەر بە "گفتوگۆیەک" دەستپێدەکا. ئینجا ئەگەر تۆ ڕاستییەکە هەڵبڕێژی، کە ئەمەش واتای ئەوە دەگەیەنی، ئەگەر تۆ نەوەک ئەو شتەی دەیزانی هەڵیرێژی، بەڵکو ئەو شتەی دەزگەی ئاسایش لە تۆی دەوێ، پێیان بڵێی، ئەوا دەگەڕێیتەوە ماڵێ و دەچیتەوە نێو ماڵ و منداڵی خۆت.

ئەمە شێوازەکەیە. کەسیش ناتوانێ لەم سیستەمەدا ڕێژەی سەرکەوتنی دەزگەی ئاسایش مەزندەی بکا. هەرچەندە تواناکانی دەزگەی ئاسایش لەبەرچاوبگیرێ، هەرچەندە گیانی ئەندازیاری سۆڤیەتی بە خۆی و هەموو ئامرازەکانی بەم جۆرە بێ، دەکرێ ئەوەش ببێتە مایەی سەرسامی، کە ئەو زلهێزە پەنا بۆ شێوازێکی قەناعەتپێهێنانی سادە و ئاسان و بەرایی ببا. ئایا ئەگەر کەسێک داوای لێکرا، دان بە تاوانە هەرە قێزەونەکانی بنێ - ئەوا لە چاوی ئەو دەسەڵاتەی کە گرتوویەتی یان تەنانەت ئەوەی بانگهێشتی کردووە - زۆر جار وا پێدەچێ کەسەکە دان بە شتەکاندا بنێ، چونکە لێکۆڵەرەوەکە یان ئەو کەسەی، کە پەیوەندیدارە بە بڕیار، بەڵێنی ئەوەی پێدەدا ئازادی بکا؛ یاخود وای لێبکا دواتر ئازادببێ؟ ئایا دەزگەی ئاسایش بە خێرایی گرتووەکە یان

بانگهێشتکراوەکەی ئازاددەکا؟ کاتێک هەر کەسێکی تایبەت بۆ گفتوگۆیەک بانگهێشتدەکرێ، تۆ بڵێی هەزارانی دیکە پێش ئەو بانگهێشت نەکرابن؟ ئایا چارەنووسیان چی بووە؟ هەر کەسێک ئەو شتانە لێکبداتەوە و ڕاستییەکان بزانێ، لەو بانگهێشتنە سادەیە بکۆڵێتەوە بە شتێکی هەرزەی دەزانێ. بەڵام لەو کارەشدا ڕێگە و شێواز هەیە، چونکە ئەو کەسەی خەمی هیوای خۆیەتی، بەلای ئەوەدا ناچێ، کە لە ئەزموونی ئەوانی دیکە فێرببێ. ئەو هەمیشە خۆی بە ڕیزپەڕێک[21] دەزانێ: لە دڵی خۆیدا دەڵێ: بەڵکو دەرفەتێکم هەبێ؟ هەمووشی هەر وەک یەکە.

تەنیا ئەو کەسەی ئەم سیستەمەی تاقی کردبێتەوە، لەو دەربڕینە دژبەیەک (پارادۆکس)ـەی بەرەوپێشوەچوونێکی گەڕاوە تێدەگات. جاری بەر لە "نەشونماکردنی" سۆشیالیزم و کۆمۆنیزم، ڕێسای سەقامگیر دانراون بۆ ئەوەی ڕەفتاری کۆمەڵگە یان دەوڵەت لە بەرانبەر تاکی تۆمەتبار یاخود ئەو کەسەی گومانی ئەوەی لێدەکرێ، کە بەرانبەر ئەوان بوەستێتەوە، دیار کراوە. نوێنەری دەسەڵات دەکرێ بڵێ: لێرەوە بە ناوی قانوون من تۆ دەگرم. ئینجا فەرمانەکە بە واژۆی دادوەرێکەوە لەسەر مێز دادەنێ. ئیدی ڕەوشی گیراوەکە یان گومانلێکراوەکە بۆ ماڵباتەکە ڕوون دەبێتەوە، دەکرێ پارێزەرێک بۆ بەرگریکردن بگرن و پێواژۆ قانوونییەکەش دەستپێدەکا، کارەکەش بەوە کۆتایی دێ، کە تۆمەتەکە بسەلمێندرێ یاخود تاوانبارکردنەکە نەسەلمێندرێ و گیراوەکە بەربدرێ. بەم جۆرە پێواژۆیەکە زۆر ئاسان دێتە بەرچاو. ئەوەندە ئاسان بەوەی ئەوانەی لێیڕاهاتوون بەم جۆرە وێنایدەکەن. بەڵام خۆ ئەم حاڵەتەش نەکەوتۆتە بەر متمانەی لێبووردنی مرۆییانە. بۆ چەندین نەوە، بۆ سەدان ساڵ دەچێ، مرۆڤایەتی بۆیە لە بن باری ژان و ناسۆردا دەناڵێنێ، چونکە پێواژۆیەکی لەم جۆرە لە

[21]– ڕیزپەڕ: هەڵاوێر، ئایەر، شاز، دەرچوو لە ڕێسای گشتی.

ئارادا نییە، بەڵکو بەردەوام شۆڕش بۆ ئازادی لە گۆڕێدا هەیە، نرخی ئەو ژانوناســـۆرەش هەر فرمێســـک و خـــوێنە، ئەوەش دەروازە و سەقامگیری ئەوانە وەک پشتیوان و پارێزەری تاک بۆ تاوانبارکراو یان تاوانباری ڕاستەقینەکە دەبێتە خۆراکی دەستهاڕی دەسەڵات.

بەڵێ لێرەوە "نەشونماکردنی" شۆڕش لە ڕۆژگاری ئێمەدا هات، کە بشگەڕێینەوە ڕۆژانی پاشتر، هی سەردەمی بەر لە ڕۆژانی شۆڕش، ئەو ڕۆژانەی کە دەسەڵاتی بالادەست بەوە وێنادەکرا، کەوا خەڵک بە دزی دەگرێ، هاووڵاتی دەڕفێنێ و دەیانخاتە کونجی زیندانەوە. چۆن خوێندکارە کۆمۆنیستە هاوچەرخەکانم گاڵتەیان بە زێدەمافەکان[22] دەهات، ئەوانەی لە چەندین نەوەدا بە سەربەستی تاکەوە گرێدراو بوون! ئەوەی لۆژیکی ئەو دیالیکتیکە تێدەکۆشا بیسەلمێنێ، ئەوەبوو ئەو پارێزەرانە پارێزەری قەڵپن، ئەوانە پێکهاتەیەکی نادروستی ڕژێمی سەرخانی چەوساندنەوەن لە جێی پارێزەرە ڕاستەقینەکە دایاننـاون، بۆ ئەوەی ڕووی چەوساندنەوەی خۆیان بەو شتانە لەبەر چاوی تاکدا جوان بکەن بەوەی وەهمی ئازادی تاکیان لەپێش چاودا خۆش و شیرین بکەن. کاتێکیش من ئەوانم بینی، یاخود لەو خوێندکارانەم بەرزتر و گرنگتر بینی، ئەویش ئەوکاتە بوو، کە چوومە نێو دنیای دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی یەکێتیی سۆڤیەتییەوە، چیدی گوێم لەو جۆرە قسانەی تایبەت بە زێدەمافەکانی تاک نەبووەوە. کاتێکیش ئەو باسەمان لەگەڵ هێنانە گۆڕێ، لە ماوەی شەوی گیرانەکە تا ڕۆژەکانی پاشتر بەر لە "گەشەسەندنی گەڕاوە"؛ ئەوان سوکوئاسان دەستیان بە دینگەکانی جیهانی "کۆن"ـەوە گرت، بەوەی بە لای ئەوانەوە لە جیهانی "نوێ"دان – کەچی لە ڕاستیدا کۆن بوو – بەقەد پاشماوەی دێرینی ئەفسانەی گریکی کۆن.

---

[22] – زێدەماف: ئیمتیازات

بەڵام سیستمی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی دژیەکیەکی دیکەی ئافراندبوو. دەسەڵات بەسەر خەڵکدا بابەتێکی بێ سنوور بوو لە دەستی دەسەڵاتدا. بۆ ئاسایش هەبوو خەڵکی لە هەر کاتێکدا بێ، بگرێ؛ هەروەها بۆ دەسەڵات هەبوو حوکمیشیان بەسەردا بدا، ئەوسا حوکمدانەکە بە دانپێدانان بێ یان بە بێ دانپێدانان بێ، بە بوونی شاهید و گەواهییەوە بێ یان بەبێ ئەوە بێ. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی شۆڕەوی ڕێگەی گرتنی لێنەبژارد، بەڵکو ڕێگەی بانگهێشتکردنی هەڵبژارد؛ ئەو بە کراوەیی دەست بەکارنەبوو، بەڵکو بە نهێنی ڕەفتاری نواند. خۆ ئەگەر لە جیهانی ئێمەدا مایەی قایلبوون بێ، کە دەسەڵاتی دەوڵەتێک لە بەرانبەر دەوڵەتێکی دیکەدا پەنا بۆ هێزی نهێنی و شاراوە ببا، ئەوا تەنانەت لەو جیهانەی خۆشماندا شتێکی نامۆیە، هەمان ڕێساش لەسەر تاکەکانی بن دەسەڵاتی قانوونی خۆی بەکاربێنێ. مێژوو پێمان دەڵێ بزووتنەوەی ژێرزەمینی، کە لە لایەن هاووەڵاتییانەوە دامەزرێنراوە هەمان ڕێسای نهێنییان دژی دەسەڵاتی خۆیان بە کارهێناوە؛ بەڵام لە یەکێتیی سۆڤیەتدا و لە ژێر زەمیندا لە ڕێی دەسەڵاتەوە ڕێسای کارا و بەهێزە لە دژی هاووڵاتییەکانی خۆی بەکارهێنراوە.

هەواڵنامەی کتێب

کاتێکیش دەست بە لێکۆڵینەوەکەم کرایەوە، هەڵبەتە نەمدەتوانی بیر لەو هەموو شتانە نەکەمەوە. تەنیا حەپەسانێکی بەرایی و منداڵانەی سیستمەکە و لە هەمان کاتیشدا بە دۆزینەوەی شتەکان، خۆشحاڵییێکی تێکەڵە پەڕیە نێو دڵم.

لێکۆڵەرەوەکە بەڵێنەکەی خۆی دووپات کردەوە، هەرچەندە بە شێوەیەکی لێبڕاوانەی قەناعەتپێکەرانەش نەبوو، بەوەی ئەگەر من ڕاستییەکەی پێبڵێم، ئەوا ڕێگەم دەدا بچمەوە سەر ماڵ و حاڵی خۆم. بەڵام تۆ بڵێی "ڕاستی"، ئەوەی دەیەویست لە منەوە گوێی لێبێ، کە ئەو

وا بە ڕێزەوە عەودالّی بوو، بە بزەوە ڕۆڵی داخوازییەکەی دەگێڕا چی بووبێ؟

"ئایا تۆ لە کایەی سیاسییدا کارای؟" وای لێپرسیم.

"بەڵێ."

"کامە؟"

"زایۆنیستی."

لە کامە ڕێکخراوی زایۆنیستیدا کارا بووی؟"

"لە «بیتار»."

"ئایا تۆ ئەندامێکی ئاسایی، یان لەوێدا نووسینگەت هەیە؟"

" نووسینگەم هەیە."

"کامە؟"

"من سەرۆکی ڕێکخراوەکەمان بووم لە پۆلەندا."

"ئایا ئەندامی زۆرتان لە پۆلەندا هەبوو؟"

"بەڵێ، بە دەیان هەزار."

"زۆر باشە ... هەنووکە هەموو شتێکم پێ بڵێ - هەموو شتێک - ئەوەی بە بیرتە! - شت دەربارەی چالاکییەکان لە «ڤیلنا» دژی دەسەلاتی سۆڤیەتی."

"ئاخر هیچ جۆرە چالاکییکی وەها لە گۆڕێدا نەبوو."

هەوارنامەی کتێب

"تۆ درۆدەکەی!"

تا ئێستا ئەو ڕووی قسەی بۆ من بە شێوەی کۆ (ئێوە) بوو، ئەمەش بارێکی پەسەندکراوی پۆلیسی سۆڤیەتی بوو، بەڵام ئەمجارەیان هێرشەکەی تاکگۆییانە بوو (تۆ)[23]ی بەکار هێنا. لەوانەیە لەو ساتەدا و لێکدانەوەی ئەو شتانە، شتێکی قۆڕ بێ، بەڵام زێدەمافم ڕێگەی نەدام دڵنەوایی خۆم بدەمەوە، چونکە لە پڕێکەوە هەڵسوکەوتی کابرای لێکۆڵەرەوەکە گۆڕا.

منیش پێم گوتەوە: "من خوێندوومەتەوە، کە دەسەڵاتدارانی سۆڤیەتی بە سۆز و ڕێزەوە ڕەفتار لەگەڵ هاوڵاتییەکانیان دەنوێنن، بۆیە داوات لێدەکەم "تۆ" بەرانبەر من بەکار مەهێنە، هەروەها شتێکی دیکەشت پێ بڵێم: من درۆناکەم."

"من نەمویست بێڕێزیت بەرانبەر بکەم،" لێکۆڵەرەوەکە وای پێگوتمەوە؛ "من دەبینم تۆ گراماتۆن Gramatone[24] (خوێندەوار)ی، بەڵام نابێ شانازی بە خۆتەوە بکەی. شتی سەرەکی ئەوەیە، تۆ دەبێ ڕاستییەکە بڵێی، پێدەچێ تۆ نەتەوێ ڕاستییەکە بڵێی. باشتر وایە بیری لێبکەیتەوە، چونکە بە خۆت ئازاری خۆت دەدەی."

بۆ ماوەیەک هەر ئەو دەمەتەقێیە بوو، بەشێوە و دەستەواژەی جیاجیاوە دووبارە دەکرایەوە. لە ڕاستیشدا ئەوەی من پێشتر بۆم باسکرد - یان بە قەولی خۆی، بەوەی من وەک "دانپێدانانێک" بۆم هەڵڕشت - بە گوێرەی قانوون و ڕێسای دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بایی ئەوەندەم کەرەستە دایە دەست، کە پێیەوە

---

[23]– لە دەقەکەدا وشەی ti ای ڕووسی بەکارهێنراوە کە واتای تۆ دەدا.

[24]– گراماتۆن: دەقاودەق واتای ئەوە دەگەیەنێ: ئەوەی دەزانێ بخوێنێ و بنووسێ، بەڵام ڕووسەکان لە ڕستەدا بەکاریدەهێنن، بە واتای پێهەڵدان بەکاری دەهێنن، واتا خوێندەواری، ئەوەی پلەیەکی لە خوێندن بڕیبێ. نووسەر

هەواڵنامەی کتێب

لەناوم ببا. ڕاستییەکەش، شتێکی وا لەو قسانەی مندا نەبوو، بۆ ئەو نوێ بێ. ئاخر خۆ کاری ئێمە لە پۆلۆنیادا ئاشکرا و ڕاشەکاو بوو، زانیاریشیان دەربارەی چالاکییەکان پێشتر لە ڕێی سووسەکارە جووەکانەوە پێگەیشتبوو، کەواتە هیچ شتێک نەمابۆوە بۆ دزەپێکردن. ئەوەش ڕاستی بوو، من هەموو ئەو شەوانەی بە بێداری خۆمانم لە «ڤیلنا»، «کۆنۆڤۆ» و شارە لیتوانییەکانی دیکەدا پێنەگووت، کە بۆ یادی زیڤ ژابۆتنسکی لەسەر پێ بووین.

ئەو پرسەم پێنەگوتن کە دوای سی ڕۆژ لە مەرگی «ڕۆش بێتار»دا لە گۆڕستانی ڤیلنادا دامانا، لەوێ بە دەیان ئەندامی بێتار ئامادە بوون، لە نێویشیاندا «جوزیف گلازمان»، کە دواتر سەرکردایەتیی جەنگاوەرانی گیتۆی ڤیلنای بەدەستەوە گرت، «ئیسرائیل ئیپستاین» وەک یەکێک لە ئەفسەرانی «ئیرگون زڤای لیومی» لە ڕۆما گیانی لەدەست دا؛ «ئابراهام ئامپەر» بووە یەکێک لە عەریفەکانی «ئابراهام ستێرن»، هەروەک سەرکردەکەی بە دەستی ئاژانە بەریتانییەکان کوژرا؛ «ناتان فریدمان» و «د. سخێب» لە یەک کاتدا جەنگاوەرانی ئازادی بۆ ئیسرائیل بوون کە بە «گرووپی ستێرن» ناسراوبوون؛ «دایڤید یوتان» کە بە پەرجوویێک لە دەست ڕەشبگیری ڕووسەکان دەرچوو، بەڵام لەوەدا سەرنەکەوت، کە لە چنگ بەریتانیەکان و ئۆردوگای زۆرەملێی ئەریتێریا ڕزگاربێ؛ «یەراخمیل ڤیرنیک» کە ئێستا بۆتە سەرنووسەری ڕۆژنامەی «یزما» لە ئیسرائیل؛ «شلۆمۆ سکلولسکی» شاعیر و چەندانی دیکەش لە یادکردنەوەکە ئامادەبوون. ئاڵاکەمان بە دزییەوە بۆ ڕێوڕەسمەکە لەگەڵ خۆ بردبوو. ئێمە لە دەوری گۆڕی گەنجێکی ئەندامی «بێتار» خڕببووینەوە، ئەو گەنجەی لە سەرما و لە ڕێی «ڤیلنا» کە دەیەویست بەرەو فەلەستین بڕوا، لە سەرما ڕەقببووەوە. ئێمە نوێژمان لەسەر کرد و سروودی «ڕۆش بێتار»، «میۆڤ ڕیکاڤان ئافارما»، سروودەکەی شۆڕشمان دەگووتەوە، لەو بڕوایەدا بووین، دەبێ ئیسرائیل لە نێو وێران و سوتماکدا، دیسان

هەڵبستێتەوە. بە شەکانەوەی ئاڵای شین و سپییەوە بەسەر گۆڕستانەکەدا، سوێندمانخوارد بڕوامان بە ڕاسپاردەی مامۆستاکەمان، بە هێزی ژیاندنەوەی نەتەوەکەمان هەبێ، ئەوسا لەبن هەر هەلومەرجێک و بە هەر نرخێکیش بێ. "ئێمە ئێستا دەبێ ئەو زێدەمافەی تێکۆشانمان لە پێناو زایۆندا هەبێ" من ئەمەم بە گرووپی «شینگێر» گوت. "بەڵام ئەگەر لە ڕێی کارەکەشماندا ڕێمان لێگیرا، ئەوەش هەرباشە کە لە پێناو زایۆندا ژانبگرین. دەی هەر چیەک بێتە پێش با بێتە پێش؛ دەبا دەرەقەتی بەدیهێنانی ئەرکەکانمان بین."

هەڵبەتە ئەو جۆرە چالاکییانە بە تاوانی سیاسی دادەندران؛ ئەوەش دەبێ بگوترێ، ئەم کارانە لە چاوی کاربەدەستانی سۆڤیەتی تاوانی ڕاستەقینە بوون. تۆ بڵێی ئێمە ئەو کارانەمان بە تاوان زانیبێ؟ باشە دەبێ بە چ پێوەرێک ئەو گردبوونەوە ماتەمبارییەمان زیانی بە حکوومەتی مۆسکۆ گەیاندبێ؟ مایەی حاشایی لێکردن نەبوو، لە ژێر هەژمە‌وونی ڕژێمەکەدا، هەوڵدەدرا هەر لە ڕێلادانێک بە توندی سەرکوتبکرێ، ئەم جۆرە پرسیارانە ساویلکە بوون. بەڵام خۆ شتەکە ڕاستەقینە بوو، لێکۆڵەرەوەکەش پرسیاری ئەوەی لێکردم، ئاخۆ چ چالاکییێکمان لە «ڤیلنا» دژی حکوومەتەکەی کردووە. منیش نکۆڵیملێکرد، کە چالاکییێکی لەو جۆرە کرابێ، قەناعەتیشم وابوو ڕاستی دەڵێم. بەڵام کاتێ لێکۆڵینەوەکە درێژەیکێشا و بەردەوام بوو، تێگەیشتم، مەبەستی ئەو شتە بێ بەهایانە نەبوو؛ ئەو مەبەستی کاروچالاکی شۆڤاری و خۆ ئامادەکردن بوو بۆ کردەی تێکدەرانە. لە بەرانبەر ئەو ڕاستییەشدا، ئەو پڕ بە دەم بەڵێنی پێدام من بە بێ وەی بگەڕێنێتەوە ماڵێ، بەڵام لەناو دڵی خۆیدا بۆ ناو گۆڕ.

ئەوەی لە ئەنجامی ئەزموونی بەندکراوەکانی دیکەدا فێربووم، هەر بەشێکی "شێوازە زانستییەکە" بوو. پیاوێک کە لە لایەن دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنستی سۆڤیەتی وەک دژبەرێکی سیاسی بگیرێت، ئەوا

بە کردنــی کــارێکی دیــاریکراو تۆمەتبــار نــاکرێ، بەوەی شـــتێکی دیـــاریکراوی کردبـــێ یـــان نەکردبـــێ، بەڵکـــو هەر لە ســـەرەتای لێکــۆڵینەوەکەدا ڕووبەڕووی تۆمەتبــارکردنی کوشــندە دەکــرێتەوە، هەروەک سیخوڕێتی و کاروباری تێکدەرانە، ئەمانەش تاوانبارکردنێکی ڕۆتینیـــانەی ڕۆژەڤ بـــوون. لەو کـــاتەدا بەنـــدکراوەکەش تەواو دەحەپەسێ و حاشاییش لە هەر هەموویان دەکا. لێکۆڵەرەوەکەش هەر ســـوور دەبـــێ، کە بە تەواوی دانپێـــدانانی لە بـــن زمـــان دەربهێنـــێ. بەنـدکراوەکە هەوڵ دەدا قەنـاعەت بە لێکـۆڵەرەوەکە بێنـێ، کە ڕاسـتی دەڵـــێ، لەپێنـــاو ئەوەش، بـــۆ ئەوەی لە تەون و داوی ڕاچێنـــەروای تۆمەتبـارکردنەکە دەربچـێ، ڕەنـگە دان بە هەرە سـووکەکەیاندا بنـێ، ئەگەرچی نەشی کردبێ.

ئەرێ تۆ بڵێی لێکۆڵەرەوەکە بڕوای بەو تاوانبارکردنەی من هێنا بێ، یاخود ئەویش هەر لە سەر شێوازی پێواژۆی لێکۆڵینەوەکە ڕۆیشتووە، لە تۆمەتبـــارکردنە هەرە ســـامناکەکان دەســـتپێکردووە بـــۆ هەرە سـووکەکان، لەوەی قورسـایی هەرە سووکەکەشیان بە قەد ژیـانی من قورس بوو؟ شتێکی زەحمەتیشە وەڵامـی ئەو پرسیارە بدەمەوە. چەند سـەعاتێک بـوو لێکـۆڵینەوەکە دەسـتی پێکردبوو، دوای ئەوەی جـارێکی دیـــکەش لێکـــۆڵەرەوەکە لەوە دڵنیـــایکردمەوە، کە بە لادان لە ڕاســـتی گوتن، هەر خۆم ئازاردەدەم، لە پڕێکەوە قسەکانی گۆڕی و گوتی:

"مـن دەمەوێ تـۆ لێـرە بەتەنیـا جێبـێڵم. لێـرە قەڵەمێکـت لەبەر دەسـتە، کاغەز و مەرەکەبیشی لێیە. دەی بنووسـە، هەمـوو شـتێک سـەبارەت بە ژیانت و بە چالاکییەکانت بنووسـە. بەڵام باشـترە ڕاستییەکە بنووسـی. لە هەمـوو بارێکـدا ئـێمە دەزانـین ... تـۆ هێشـتا ئەو دەرفەتەت لە پـێش ماوە بچیەوە نێو مـاڵ و حـاڵی خـۆت. دەی هۆشـیارانە بیـر بکەرەوە و ڕاستیەکە بخەرە سەر کاغەز."

منیش هێشتا فێرنەببووم بە باشی بە زمانی ڕووسی بنووسم. ئەوکات لە زمانەکە دەگەیشتم، لە ڕێی بیستنەوە فێرە قسەپێکردنیش ببووم، دەمتوانی بە بەکارهێنانی چەند وشەیەکی پۆلۆنی، بە ڕووسی وەڵامی پرسیارەکان بدەمەوە. بۆیە لە لێکۆڵەرەوەکەم پرسی، ئاخۆ باشتر وانییە سەربردەی ژیانی خۆم بە زمانی پۆلۆنی یان بە یدیشی[25] بنووسمەوە.

"هەمووی بۆ من وەک یەکە،" ئەو وەهای وەڵام دامەوە. "ئێمە لێرە لە زۆر زمانەوە وەرگێڕمان هەیە، بەڵام بە ڕوانینی من باشترە بە زمانی یدیشی بینووسی، چونکە منیش جووم."

منیش قسەکەم قۆستەوە: "بەڕاست؟"

ئەویش وەڵامی دامەوە: "بەڵێ. من جووم، هەر وەک جووێکیش دەکرێ متمانەم پێبکەی. تۆ بە تەنیا هەر ڕاستییەکە بنووسە!

هەواڵنامەی کتێب

[25]– یدیشی: زمانی جووەکانی ناوەڕاست و ڕۆژهەڵاتی بوو بەر لە هۆلۆکۆست. لە بنەچەکیشەوە زاراوەیەکی ئاڵمانی پڕ لە وشەی عیبری و چەندین زمانی هاوچەرخ بوو، هێشتاش نزیکەی ٢٠٠٠٠٠ کەس قسەی پێدەکەن، بە شێوەیەکی سەرەکیش لە وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا، ئیسرائیل و ڕووسیا پێی دەدوێن.

٣

دیوارەکە

کاتێک دانیشتم سەربردەی ژیانم بنووسمەوە، ژیاننامەم بیرکەوتەوە، ئەو ژیاننامەیەی کە پێش ئەوەی بچیتە قوتابخانە, بۆ ئەوەی وەربگیرێی یان بۆ ئەنجامدانی تاقیکردنەوە بینووسی. ئاخر کێ بیری بۆ ئەوە دەچوو، کە ڕۆژێک بێ، من بنووسم: "من لە ١٩١٣ لە دایکبووم ... چوومە قوتابخانە ... لە خوێندنەکەم بوومەوە ..." ئەمەش بۆ قوتابخانەی بالای ژانوناسۆر بۆ زانکۆی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەت!.

هەمیشە بۆ ڕۆژانی قوتابخانە بە تاسەوە بووم، بەڵام هەرگیز هەستم بە پەستی و گرژی سالانی ڕابردووم نەکرد، کاتێ دانیشتبووم، دەبوایە مێژووی ژیانم بۆ ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەت بنووسمەوە.

لەو ساتانەشدا، پەرجوو دەخولقێ و ڕاستی لە بوونی خۆی دەوەستێ؛ بەرهەمی چاکە و خراپی ئەندێشە جێگەی دەگرێتەوە. بەڵام خۆ ئەو ساتانە، هەر بە ڕاستی ساتی لاوازی و زەبوونین. پیاو کاتێ ڕووبەڕووی تاقیکردنەوەیەکی بالادەستی ژانوناسۆر دەبێتەوە، هی ئەو شتانەی بڕوای پێی هەیە و بۆی تێدەکۆشێ، ئەوا پێویست نییە خۆی بە داوی سەردەمی کوڕوکاڵێتیدا شۆڕبکاتەوە و لەوێوە لەنگەر بگرێ. ئەو پێویستە ئەوە بزانێ، کە چیدی دەستی خۆشەویستی دایکایەتی بەسەری دانایەت و دڵنەوایی ناداتەوە، ئەو خۆشی و چێژی

کوڕوکاڵێتیش چیدی بەشێک نییە لە ژیانی ئەو. سەعاتە بێدارەکانی ئێمە ڕاستی و داکەوتن نەوەک سەعاتی خەونەکان. ئاخر لەوێدا نە ماڵ هەیە، نە دایک، نە خوشک نە دۆست. لەوێ تەنیا دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤێتی هەیە. لەوێ لێکۆڵەرەوەیەک هەیە، هەر داوای ڕاستیت لێدەکا. ئەو خوازیارە ئەو شتەی دەیەوێ بە دەستی بێنێ، بیگۆڕێتەوە بە بەڵێنی گەڕانەوەی سەلامەتبوونم بۆ نێو ماڵ و حاڵم؛ بەڵام پێشی خۆشە شتەکە بخوێنێتەوە، ڕەش و سپی بۆی نووسرابێ، وەک هێلکەی پاککراو لە سەرچاوەیەکی متمانەپێکراوی هاوبەش، خرابێتە بەردەمی ...

بەڵێ من دەبوایە کورتە چیرۆکێکی ژیانم بنووسم و خۆشم بۆ کاروانێکی دوورودرێژ ئامادە بکەم. لەبەردەممدا کاغەز و قەڵەم و مەرەکەب هەبوو، پاسەوانانی شۆڕش بە دلۆڤانییەوە بۆیان هێنابووم. لە پشت منیشەوە سەربازێک بە خۆی و تفەنگەکەیەوە وەستابوو. ئینجا دەی بنووسە و هەر بنووسە!

سەربازەکەی سوپای سۆڤیەت دوای ئەو کورتە ماوەیە لە سەرشانۆکە ئامادەبوو، کەرەستەی نووسینیان خستە بەردەستم. ئەو لە لایەن عەریفێکەوە هێنرایە ئەوێ، لەو کاتەوە هەرگیز بە تەنیا نەمامەوە، نە لەو ژوورەی کە لێی بەندکرابووم، نە لە شوێنی دیکەش کە بۆی نێردرام. پاسەوانەکەم لە ناوەڕاستی ژوورەکەدا وەستا و دەستیشی لەسەر قۆنداغی تفەنگەکەی بوو، چاوەکانیشی لەسەر هەموو جووڵەیەکی من بوو. ئەو هیچی نەگوت و منیش سەرم بەسەر کاغەزدا گرتبوو، دەمنووسی.

لە نووسینی پەخشانەکەم بوومەوە، تیایدا ئەوەم سەلماندبوو، کە لە کاتی خۆناسینم وەک کوڕوکاڵێک، بە ڕۆژانی دواتریش، ئەوکاتەی سەرۆکی جووڵانەوەی «بێتار» بووم لە پۆلۆنیا، کارمکردووە تا خەڵکی ئیسرائیل بگەڕێتەوە سەر نیشتمانی خۆی. پاشان کە

لێبوومەوە، دیسان دەستم دایەوە کتێبەکەی «ماوریس» و کەوتمەوە سەر خوێندنەوەی سەردەمی "بەر لە مێژوو"، ئەو چاخەی هەر بە ڕاستی خەونبینانی زایۆن هەبوون، هەرچەندە هەرگیز بە مێشکی ئەواندا نەهاتبوو، ڕۆژێک دابێ، خەونەکەیان بە تاوان لە قەڵەم بدرێ. پاسەوانەکە لێگەڕا بە کەیفی خۆم بخوێنمەوە. من سەرم بەسەر کتێبەکەدا داگرتبوو، چووبوومە نێوی و ئاگام لە کات نەما.

لە هیکەوە دەرکەکە کرایەوە و یارۆی لێکۆلەرەوە بە هەنگاوی خێراوە وەژوور کەوت. بۆ مایەی سەرسامیم، سەرەتا چووە لای پاسەوانەکە و جۆرە بەڵگەنامەیەکی نیشاندا. پاسەوانەکەی بە خەمخۆرییەوە لێیڕوانی و شتێکی وەهاشی دەربڕی، کە تەواوە و ئینجا لە ژوورەکە چووە دەر. کاتێکیش ئەفسەری دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەت لە بەردەمم لەسەر مێزەکە دانیشت، بە میهرەبانییەوە لێیپرسیم: "باشە، ئەرێ لە نووسینەکەت بوویەوە؟ بە پەرۆشم ئەوەی نووسیوتە بیخوێنمەوە."

هەوڵنامەی کتێب

منیش ژیاننامەکەم دایە دەست. ئەویش لاپەڕە دەستنووسەکەی لێوەرگرتم، سەیری پیتە چوارگۆشەکانی کرد و لە لایەک داینا. ئەو شتەکەی نەخوێندەوە. تەنانەت هەر خۆشی تێکنەدا تا بیخوێنێتەوە. پێم سەیر بوو هەر بتوانێ بە زمانی زگماکی بخوێنێتەوە. بەڵام لە جیاتی ئەوەی بایەخ بە نووسینی پیتە کۆنەکانی زمانی پێنووسراو بدا و ئەو پەخشانە بخوێنێتەوە، کە خۆی داوای کردبوو، هاتەوە سەر یاسینێ گۆلکێ[26] و پرسیارە کۆنەکەی کردەوە.

"ئەرێ ئامادەی ڕاستییەکە بڵێی؟"

منیش دووپاتم کردەوە، ئەو شتەم نووسیوە کە پێشتر پێم گوتبووی، هەمووشی هەر ڕاستییە. خۆ ئەگەر لەسەر ئەوەش گیرابم، قەیناکا.

---

[26]– یاسینێ گۆلکێ: ئیدیۆمێکە واتای گەڕانەوە بۆ سەر شتە کۆنە بێکەڵکە سواوەکە.

"ئایا نازانی، ئێمە شێوازی وامان هەیە، ناچارت بکا دان بە هەموو ڕاستییەکەدا بنێی؟"

لێرەدا هیچ شتێک نەبوو وەڵامدەرەوەی بێ.

"باشە بۆچی شتێک نالێی؟"

ئاوەها لێکۆڵەرەوەکە بەسەرمدا تەقییەوە.

"ئایا پێتوایە بەو پارچە کاغەزانە ڕزگارت دەبێ؟ من ئەو نووسینەی تۆ دەخوێنمەوە، بەڵام ئامۆژگاریت دەکەم بە پێگەی خۆت، بە قسەکانتدا بچیتەوە. باشتر وایە کەللەڕەق نەبی."

چەندین جار – هەر خوا دەیزانی چەند جاران – یارۆی لێکۆڵەرەوە ئەو داخوازییە، هەمان هۆشداری و هەمان ئاماژەی ڕەش و شوومی لێ دووبارەکردمەوە. چەند سەعاتێک بەسەر ئەوەدا تێپەڕین کە پێم ناوەتە بارەگاکەیان. من بە نوێژی نیوەڕۆ گیرام، کاتێکیش دووەمین گفتوگۆمان بەرەو کۆتایی دەهات، تاریک داهات. من برسیم بوو، زیاتریش تینوو بووم. داوام لە لێکۆڵەرەوەکە کرد بەڵکو قوومە ئاوێکم بدەنێ.

"بەڵێ بێگومان. وادەکەم چایەت بۆ بێنن."

من نەمدەزانی بۆچی هێنانی چایە پێویستی بە ئامادەکاری و ڕێکخستن هەیە، بەڵام ئەو بەڵێنەی لە بەردڵم خۆش هات، کەیفم پێهات. خەریکبوو لە تینوێتیان بڕستم لێ ببڕێ. دیسان لێکۆڵەرەوەکە منی لە ژوورەکەدا بەجێهێشت. کاتێکیش ئەو دەرچوو، پاسەوانەکە هاتەوە جێگەی خۆی. من دانیشتم و هەر چاوەڕێی چایەکەم کرد، لەو بەینەشدا دەستم بە خوێندنەوەی ژیانی «لۆرد باکۆنسفیلد» کردەوە.

ئەو دەستەی سەعاتم چەند جارێک کەوتەخوار. من لەسەر خوێندنەوەکەم بەردەوامبووم، تا ئەو کاتەی نۆرەی گۆڕینی پاسەوانەکەی باڵەخانەکە هات. عەریفێکی بچکۆلە لەگەڵ دەستەیەک لە سەرباز هاتنە ژوورەکە، داوای لە یەکیان کرد جێگەی پاسەوانی یەکەم بگرێتەوە و داوای لە پاسەوانەکەی منیش کرد لەگەڵی بڕوا. سەرنجمدا پاسەوانی یەکەمم شتێکی بە گوێی عەریفەکەدا چرپاند.

"ئاوەها؟" عەریفەکە بە دەنگێکی بەرز دوا، دەستبەجێش ڕووی لە من کرد ؛ "دەبینم تۆ کاتی خۆت بە خوێندنەوەی کتێبان بەسەر دەبەی، ئایا پێتوایە ئێرە ژووری خوێندنەوەی یانەیە؟ کێ بە تۆی گوتووە، کە بۆت هەیە بخوێنیتەوە؟"

منیش وەڵامم دایەوە: "لێکۆڵەرەوەکە ڕێگەی پێداوم."

"لێکۆڵەرەوەکە؟ قسەی ئەو لێرە ناخوا. ئێمە ئێستا بەرپرسیاری ژوورەکەین. ئەو سەربازەی لەوێ وەستاوە لە من بەرپرسە، منیش لە بەرانبەر مەزنەکەی خۆم. لێکۆڵەرەوەکە دەسەڵاتی نییە ... لێرە بە دواوە خوێندنەوە نییە. تکایە ئاگات لەوە بێ!"

هەواڵنامەی کتێب

ئینجا عەریفەکە فەرمانی پێکردم کە ئەو کورسییەی بەردەم مێزەکە هەڵبگرم، لە قوژبنی ژوورەکە دایبنێم. ڕۆخی کورسییەکە خەریک بوو بەر دیوارەکە بکەوێ، پشتەکەشی ڕێک بەرانبەر دیوارەکە. هێشتا بە تەواوی سەیری ئەفسەری پاسەوانیم نەکردبوو، کەم تا زۆر لە بارێکی نەشیاودا دانیشتبووم، ڕووم لە دەرکە و لای چەپەشم لە دیوارەکە بوو.

"نەخێر، نابێ وا دابنیشی،" خێرا عەریفەکە دانیشتنەکەمی بۆ ڕاست کردمەوە. "دەی ڕووی خۆت لە دیوارەکە بکە. ئینجا تۆش" وەهای

گوت و ڕووی دەمی لە پاسەوانە نوێیەکە کرد، "کاری تۆ ئەوەیە ئەو بەو شێوەی گوتم دابنیشێ، ڕێگەی نەدەی چیدی کتێب بخوێنێتەوە."

بەڵێ، گۆڕانێکی ڕیشەیی لە بارودۆخەکەم ڕوویدا. ئیدی لە جیاتی کتێب، دیوار هات. بەڵام دەبێ پێ لەوە بنێم، لە چەند ساتی سەرەتای دەرکردنم لە بەهەشتی عەدەنەوە - هەر پیاوێک و لە بن هەر هەلومەرجێکدا بێ، بەهەشتێکی تایبەتی خۆی هەیە کە لێیەوە دەردەکرێ - من بیرم لە دیوارە ڕەقوتەقەکە نەکردەوە، کە لە جیاتی کتێبەکەی «ماوریس» لەبەردەممدا قیت بووەوە. هێشتا هەر بیرم لەو ڕاگەیاندنە سەیر و سەمەرەی عەریفەکە کردەوە کە وتی: قسەی لێکۆڵەرەوەکە لێرە ناخوا ... لێرە ئێمە بڕیار دەدەین ...

من بیرم لە قسەی یارۆی لێکۆڵەرەوەکە کردەوە، کە پێیگوتم: "ئێمە هەموو شتێک دەزانین. باشتر وایە ڕاستییەکەمان پێ بڵێی." باشە، کەواتە لێرەدا کێ پێناسەی "ئێمە"ی لێکۆڵەرەوە و "ئێمە"ی عەریفەکە دەکا؟ باشە یەکێکیان ئەفسەری دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی و ئەوی دیکەش بەردەستی ئەفسەری هەمان دەزگە نییە؟ هەروەها ئەوەشم لە بیرە، کە چۆن ئەو ئەفسەرەی دەزگەی ئاسایش بووە دادوەری من، بەر لەوەی دەست بە کارە فەرمییەکەی خۆی لە بەرانبەر مندا بکا، چۆن خۆی بەو سەربازەی دەزگەی ئاسایش ناساند. پێدەچوو لە یەکەمین قۆناغی گرتن، یان ڕاستر بڵێین زیندانیکردن، لە نێو دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیدا دەسەڵاتێکی دووسەرە بۆ گیراو یان بۆ زیندانی هەبێ. ئینجا ئەرکی لێکۆڵەرەوە ئەوەبوو دانپێدانان لە بن زمانی گیراوەکە دەربهێنێ. هەرچەندە کابرا نمرە و پایەی دادوەری لێکۆڵەرەوەشی هەبێ، بەڵام ڕەفتارەکەی لەوە زیاتر نییە، کە "گفتوگۆ"یەک لەسەر ڕێڕەوێکی ئاشنایانەدا بەڕێوە بەرێ. دەسەڵاتی ڕاستەخۆش بەسەر گیراوەکەدا، بەر دەسەڵاتێکی دیکە دەکەوێ. جێگەی گومانیش نییە، ئەم دووسەرەییەی دەسەڵاتە، لە

شوێنێک لە یەکێ لە پلە باڵاکانی فەرماندەیی نێو دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی لە بەیندا نامێنێ.

من چ وەک زیندانییەک و چ وەک پیاوێکی ئازاد لە ڕووسیا، لەو کاتەی ئەو سیستمە بێوێنەیە پەیڕەودەکرا، شتەکەم بۆ دەرنەکەوت. لەوانەیە ئەمە دەرچەی «چیکا» و «گی پی ئو» بێ کە لەلایەن «ژیرزنسکی»[27] یەوە داهێندرابێ، بەڵام پێشدەچوو تەنیا لەگەڵ هاتنی دژەشۆڕش (چەواشەیی) بۆ شۆڕشی ئۆکتۆبەر داهێنرابێ.

خۆ ئەگەر دەسەڵاتدارە حوکمڕانەکان سەرکردە بەلشەفیکەکان بگرن، کە جەماوەرێکی زۆریان هەیە، ئەوە شتێکی لۆژیکی بوو نەیاندەنە بەردەستی ئەفسەرەکان بۆ لێکۆڵینەوە، بەڵکو بیاندەنە دەستی «گاردۆڤۆیل» و «ستریلۆک»[28]، ئەوانەی گێرمەگێرم نازانن! ئەفسەری لێکۆڵەرەوەش خواست و ئارەزووی خەڵک جێبەجێدەکا کاتێ داوایدەکا بەوەی دوور بکەوێتە لە ئیغراکردن، لە هەڕەشە و ناوزڕاندن، ئەمەش بۆ ئەوەی دانپێدانانێکی تەواو لەو کەسانە وەربگرێ، کە تا دوێنێ بوو، فەرماندەری دروشمەکانیان بوون. ئاخر لێکۆڵەرەوە خوێندەوارە و دەزانێ کێ لە بەرانبەردا دانراوە؛ ئاوەها دیارە چ جۆرە مەترسییەک لە ئارادایە …

لە سەرێکی دیکەوە، هەرچی «ستریلۆک - یاساوڵ»ـە بەدەر لە توندوبەندییەکی خۆزایی هیچ شتێکی دیکە نازانێ. ئەو بە ئاستەم سەرودەر لە خوێندنەوە دەردەکا، بۆ ئەو کارە کالا بەقەد باڵایە، هەر بۆیە پشتی پێدەبەسترێ. خۆ ئەگەر گەورەکەی، عەریفەکە فەرمانی پێبکا، پاسەوانی لە بەندکراوەکە بکا، کە پێیبگوترێ ئەوە تاوانبارە، ئەوا

---

[27]- چیکا Cheka و گی پی ئو G.P.U دوو دەزگەی هەواڵگری و لێکۆڵینەوەی پۆلیسی بوون لە لایەن سکرتێری ڕێکخراوەکانی سۆڤیەتی «فلێکس ئیدمۆندۆڤیچ زیزێنسکی (١٨٧٧-١٩٢٦) داهێندران.

[28]- گاردۆڤۆیل gardovoil و ستریلۆک strilokدوو ناون بۆ پاسەوان و ئێشکگر. نووسەر

هەواڵنامەی کتێب

بە هەموو شێوەیەک پاسەوانی دەکا و نایەڵێ مێشیشی لێ نزیکبێتەوە تەنانەت خودی لێکۆڵەرەوەش. خۆ ئەگەر بەندکراوەکە «یاگۆدا» ی سەرۆکی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیش بێ، بە ئەو چی؟ خۆ ئەگەر تاوانبارەکە «یزشۆڤ»ی جێگرەوەی «یاگودا»ش بێ، چی لە پرسەکە دەگۆڕێ؟ ئەگەر هاتوو پیاوێک بێ بە فەرمی پێگەی سەرۆکی یەکێتیی سۆڤیەتیش بێ، ئەوا بۆ کابرای «ستریلۆک - یاساوڵ» هیچ ناگەیەنێ، چونکە لای ئەو تەنیا یەک شت دەخوا: ئەو کەسەی ئەوی لەوێ داناوە، هەر ئەویش دەتوانێ بەری بدا. دوای شۆڕش، دەزگەی هەواڵگریی نوێ لە ڕووسیا پەرەی پێدرا، بەڵام تەنانەت شۆڕش پشتیشی بە دەزگەی هەواڵگریی خۆی نەبەست. خۆ ئەگەر هاتبا و پشتی بە هەر یەکەیان بەستبا، باشتر وابوو پشت بە کۆلکە خوێندەوارەکان ببەستێ، ئەوانەی بە ئاستەم دەیانزانی بخوێنن و بنووسن.

ئێمە دژیەکی (پارادۆکسێک)ی دیکەمان سەبارەت بە ڕژێمی سۆڤیەت یاخود ڕژێمی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی لە بەردەمدا هەیە. دەسەڵاتی حکوومەت یان هێزی پۆلیس، شتێکی نائاسییە، بەڵام خستنە بەردەستی ئەو هێزە بۆ ئۆپەراسیۆنێک کە هۆشدارییێکی نائاسایی یاوەری بێ، ئاگادارکردنەوەیەکە سنوورەکانی ترس و ئاڵۆزی بێ. ڕژێم خۆی بۆ جەماوەر دانابوو، بەڵام هەموو متمانەیەکی بە دەزگەی ئاسایش هەبوو. تەنانەت ئەو متمانەیەش پێگەیەکی لە نێو بێمتمانەییدا هەبوو. خۆ ئەگەر ئێمە لە لایەن خەڵکانێکەوە دادگەییبکرێن کە لەڕێی دەزگەی ئاسایشەوە بێ، ئەوا بۆمان دەردەکەوێ زۆرینەیان دوژمنی ڕژێمی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیین. بەڵام خۆ ڕژێم هەر بێمتمانەیی بە دوژمنەکانی نییە، جا ئەوسا چ دوژمنی ڕاستەقینە یان خەیاڵکردە بن، بەڵکو بێتمانەیی بە دۆستەکانی خۆی، بە خزمەتکارەکانی و بە پاسەوانەکانیشی هەیە ... "ئێمە لێرە بڕیاردەدەین،" ئەوە قسەی عەریفە کورتەباڵاکە بوو بە منی گوت، بە هەردوو

چاوەکانی خۆشم بینی، دادوەرەکە – کە دیاربوو چارەنووسی منی لە دەســـت بـــوو – بەر لە دەســـتپێکردنەوەی لێکـــۆڵینەوەکە مـــۆڵەتی لە پاسەوانەکە خواست.

لێکۆڵەرەوەکەم بۆ ئەوەی نیازپاکی خۆی بسـەلمێنێ زیاتر لە جارێک پاسـەوانەکەی گۆڕی. نزیکەی شەست سـەعات بەو شـێوەیە مامەوە، لە بەرانبەر دیوارەکە دایاننیشاندم. شـەو هات و ڕۆیشـت، ڕۆژی دیکەشـی بە دوایـدا هـات. پاشـان شـەو و ڕۆژێکـی دیـکەش. کـاتێکیش شـەوی سـێیەم خەریک بـوو تەواو ببـێ، دانیشـتنە نـاوازەکە کۆتـایی هـات و ئاساییەکە دەستی پێکردەوە ...

پێمـــوایە ڕەوتـــی ئەو دانیشـــتنە شەســـت (٦٠) ســـەعاتەی ڕوو لە دیوارکردن، باندۆرێکی کەمی بەسـەر خوێنەرەوە هەبێ. منیش ئێستا دوای دە سـاڵێک بە سـووکی ئەو شـتانە دەنووسـمەوە. ئەوەی ڕاسـتی بێ، من بەختم هەبوو. دەنا دەبوایە هەشتا سـەعات، سـەد سـەعات و بگـرە زیـاتریش ڕووەو دیـوارەکە دایانیشـاندبام. بەڵام گریمـانەیەک بـۆ خوێنەری خۆم دادەنێم کە تـاقیکردنەوەیەکی سـادە بکا: با کورسـییەک لە بەرانـبەر دیـوار دابنـێ، هەروەک چـۆن ئاسـایش وای لە مـن کـرد و سـەعاتێک و دووان بەو جـۆرە دابنیشـێ، ئەژنۆکـانی بـداتە دیـوار و چاویشی لە دیوارەی بەرانبەرەوە بزکاتەوە. من دڵنیام ئەگەر خـوێنەر هەر بەشـــێکی ئەو تـــاقیکردنەوەیە بکـــا – ئەمەش تـــاقیکردنەوەیەکی قورســـە، وەنەبـــێ هەر لە یەک گۆشەنیگاشـــەوە وابـــێ – ئەوســـا لە خۆشییە کێوییانەکەی من تێدەگا، کاتێ شەشت سـەعاتەکە تەواو بـوو، یەکســـەر لەســـەر دۆشـــەکەکەی نێـو زینـدان خـۆم لێـک کێشـایەوە و ڕاکشام.

خۆی ئەوە ڕاستە تەنانەت پنتێکی سەر دیواریش دەکرێ ببێتە کتێبێکی کراوە، خاڵێکی سەر دیوار دەکرێ ببێتە نمایشگەیەک بۆ نیشاندانی ئەو وێنانەی کە فەرامۆشکرابوون و یارمەتی مرۆ بدا بۆ لەبیرچوونەوە.

تەنانەت ئەو خاڵەی سەر دیوار دەکرێ باسی ماڵەوەش بکا؛ باسی ئەو دڵۆپە فرمێسکەی چاوەکانی منداڵیش بکا، کاتێ لە قوتابخانە دەگەڕێتەوە، چونکە مامۆستاکەی نمرەی کەمی داوەتێ، ئەوەش وەنەبێ لەبەر ئەوە بووبێ، کە دەرسەکانی نەزانیوە، بەڵکو لەبەر ئەوەی نەیویستووە لە شابات (شەممە)دا ناوی خۆی لە قوتابخانەیەکی بێگانەدا بنووسێ و ویستوویەتی لە ئاست سووکایەتی و گاڵتەپێکردنی خەڵکدا بڵێ: "بەڵێ، من جووم و شانازیش بەوە دەکەم، کە هەوم." ئەو خاڵەی سەر دیوار نمایشی سەرهەڵدانەوەی پەرجووئاسای گەنجێکی جوو دەکا، کە بە شانازییەوە لە نێو "سوتماک و وێرانەدا" هەڵدەستێتەوە، و چاوی پیرەمێردێک نیشان دەدا کە پڕ لە فرمێسکە، دەستی بە پەرجووەوە گرتووە، لە کاتێکدا وێردی سەر دەمی هەر شوکرانەبژێرییە کە ڕۆژی بەم ڕۆژە گەیشتووە. دەکرێ هەر ئەو خاڵە چیرۆکی یەکەمین دیداری لەگەڵ «زیێڤ ژابۆتنسکی» بگێڕێتەوە. هۆڵی شانۆی پارێزگەکە گەورە نییە، بەڵام ئەوەندەی خەڵک تێدایە لێی زیادە. بۆ تۆ، بۆ تۆی کوڕوکاڵ، هیچ ژوورێک لە نێو هۆڵەکەدا یان گەلەرییەکەدا نەماوە، وەک ئەوە وایە هەر بینا بەسەریەکدا برمێ. بەڵام بە ئاستەم لە خوارووی سەکۆکە خۆت دەخزێنیە نێو ئۆرکێستراکە. لەوێ دادەنیشی، لەوێ لە خوارەوە جێی خۆت دەگری، ئەوسا لەگەڵ هەموو دەمارێکی جەستەتەوە هەستدەکەی گەزگەز باڵادەکەی، بەرز دەبیەوە بۆ سەرەوە ... ئەرێ قەت بردوتەتەوە؟ نەخێر، لەوە زیاتر نا. تۆ بۆ هەمیشە تیشکۆ دەخەیتە سەر شتێکی نموونەیی. ئەو خاڵەی سەر دیوار خۆشەویستی سەردەمی لاویت بۆ دەگێڕێتەوە، لوتکەی شادی و کەیفخۆشیت بۆ دەڵێتەوە، هەر خۆشەویستی تافی گەنجێتی مرۆڤ بەرزەفڕ دەکا. دەکرێ خاڵەکە ڕۆژگاری کوێرەوەری بۆ خوێندکار بگێڕێتەوە، ئەو باڵانەی بۆ بکاتەوە کاتێ خوێندکارەکە وێڕای نەداری بەڵکو هەر لەبەر ئەوەش، لە کاتی سەرکەوتنی لە تاقیکردنەوەکاندا بۆ دەکرێنەوە. دەکرێ خاڵەکەی سەر دیوار، نیازکردە گرنگەکەت پێبڵێ، کە دەبێ

هەواڵنامەی کتێب

بێتەدی، هەرچەندە لە بن باری برسێتیشدایە، بەڵام ئەمەش هەر قەیدی ناکا! دەکرێ خاڵەکە یەکەمین دوانت بۆ باس بکا، کە بە گۆڵمەز کۆتاییهات، قسەی دڵدانەوە پلار و توانج، کە یەکەمیان بارگرانترە لە هی دووهەمیان، هەروەها چیرۆکی گوتاری دیکەت بۆ دەگێڕێتەوە، کە بە شێوەیەکی جیاواز کۆتایی پێهات. دەکرێ پنتەکەی سەر دیوار، یەکەمین ئەزموونی گیرانت بۆ بگێڕێتەوە، چونکە بە هۆی داخستنی دەروازەکانی «ئێرتز ئیسرائیل» لە لایەن بەریتانییەکان لە بەردەم کۆڕەوی جووەکان و خۆپیشاندانی "نائاشتیانە" لە بەردەم کونسولخانەی بەریتانیادا کرا. دەکرێ پنتەکە سەربردەی یەکەمین دیدارت لەگەڵ «ئورکی[29]» تاوانبار – چەتە» تاوانبارە پۆلۆنییەکان بگێڕێتەوە، کە ئەمەش خۆ ئامادەکردنێکی بە سوود بوو، تا دواتر لەگەڵ «ئورکی»ـیە ڕووسەکان، ئەو جۆرە زیندانییە دێرینانە و باڵندە بە ئەزموونەکانی زیندان ئاشنا بی؛ هەروەها بەو دزە پیشەمەندە بیژمۆتەی لە نێو دزەکاندا بە «گراف» ناوی دەرکردبوو، ناوی ڕاستەقینەشی «پۆتۆزسکی» بوو! خاڵەکەی سەر دیوار دەکرێ بریسکەی شۆڕشت پێبڵێ، کە دژی هەموو ئەوانەی تێکۆشان «ئێرتز ئیسرائیل» بکەنە «فەلەستین»؛ چیرۆکی ئەو گەنجە جووانە، ئەندامانی «بێتار»ت بۆ بگێڕێتەوە، کە بە بەلەمێکی بچووک، لەوێ بە نوتەکی شەو لە یەکێ لە کەناراوەکانی خاکی باب و باپیران دابەزین و ڕێگەی خۆیان خۆشکرد، ئەمەش دوای بڕینی ئەو هەموو ئاستەنگانەی بەردەم کۆچ، بەوەی کۆچێکی قاچاغە، هەموو ئەوانەش بەر لە هەڵگیرسانی جەنگی دووهەمی جیهان، لە میانەی جەنگەکە و دوای جەنگەکەش ڕێگەکەیان تەیکرد، چیرۆکی یەکەمین گرووپ بە ناوی «شالۆم تابتچینک»، کە لە مەیدانی «گیتۆی لوتزاک» بەڕێکەوتن. ئەو خاڵەی سەر دیوار دەکرێ کۆنفرانس و ڕێککەوتننامە، کۆبوونەوەکان و مشتومڕی دەمەتەقێکانی ڕۆژانی خۆش و ناخۆشت بۆ بگێڕێتەوە،

29– Urki

باسی خۆشەویستیی دۆستان، خاوەن دڵە گەرمەکانت بۆ بکا، باسی ئەو دڵە سەرسامانەی نەیارەکانیشت بۆ بکا. ئەو خاڵەی سەر دیوار نەوەک هەر بنکرێ[30] ئەوەی لەبیرت چۆتەوە بۆت دێنێتەوە، بەڵکو ئەو شتانەشت نیشاندەدا کە لە داهاتوودا ڕوودەدەن: خۆشیی دیداری ئەو خۆشەویستەی کە ماوەیەکی درێژە لە یەک دابڕاون، بریکسەی خۆشی لە چاوی ئەو دۆستانەی، کە بەخێرهاتنەوەت دەکەن، لەگەڵ ئەو جەنگە بەردەوامەی لەپێناو شتی پێشەنگدا دەیکەی، چونکە بووەتە ئامانج لە ژیان.

ئەو تاکە پنتە، تۆ لە نێو چوار دیواری چاوە زیندانییەکەدا دەردێنێ و بە ڕێگەی تەنگەبەردا، لە باڵەخانە ترسناکەکەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی دەرت دێنێ و بەرەو دنیای ژیانت دەبا، بۆ ئەو جیهانەی هەیە و دووبارە دەبێتەوە. کاتێک لێیدادەنیشی و چاوت لەسەر خاڵەکە مۆڵەق دەکەی، پەرجوو دەقەومێ. لە ڕێی خۆجڵەوکردن، ئەو خوڵقێنەرە تەلیسماوییەی گیانی مرۆڤ، یەکێ لە شتێکی ڕاستی دەڕوا و یەکێکی دیکە جێگەی دەگرێتەوە. ڕاستییەک باڵی خۆی بەسەر ئەوەی ونبووە بە تەواوی دادەگرێ، ئەو ڕاستییەی گیانی تۆی بۆ عەودالە، ئەو ڕاستییەی تەنانەت دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیش ناتوانێ خۆی بەسەردا بسەپێنێ.

ئەوەی من نووسیم بە تەنیا لایەنی گریمانەیی نەبوو. من ڕۆنەچوومەتە نێو تەلیسم. هەر ئەو ڕاستییەم هێناوەتە گۆ، کە نەوەک هەر لە دەوروبەری مندا ڕوویدا، بەڵکو لە ماوەی ئەو شەست سەعاتەدا، کاتێک ڕووبەڕووی دیوارەکە دانیشێنرابووم، قەوما. بەم جۆرە کاتەکە تێپەڕی. مەگەر هەر خودا بزانێ، کە چۆن و بە چ شێوەیەکی دیکە تێپەڕی.

---

[30]– ئەو شێوەی لە بنی مەنجەڵ دەمێنێتەوە و هەندێکیش ڕەق دەبێ، بۆیە پێویست دەکا بە کەوچک بیکرێنێ.

بەڵام باشە ئەدی لە بارەی نوستن؟ لە تەلمووددا هاتووە، ئەگەر هاتو کەسێک بۆ ماوەی سێ ڕۆژ چاوەکانی لێکنەنان، ئەوا دەمرێ. خۆ ڕەنگە لە توانای پیاودا هەبێ بۆ ماوەی حەفتا و دوو سەعاتیش چاوەکانی لەسەر یەک دانەنێ. ئەوانەی بایی خۆیان بەختیان هەیە، ئەویان تاقینەکردۆتەوە کە زۆر حاڵەتی کاتی وا بەسەر چووە، لەوانەیە نەزانن چۆن لە بن ئەو ڕەوشەدا مرۆ دەتوانێ بخەوێ. خۆ دەکرێ مرۆ بە پێوەش بخەوێ. من هەر بە تەنیا لە ڕووسیا نا، بەڵکو لە کاتی ئاسایی دیکەشدا، بۆ چەندین ڕۆژ و شەو بە قیتار بە درێژایی چیکۆسلۆڤاکیا و بە بەرینی پۆڵەندا ڕۆیشتووم. خۆ ئەگەری ئەوە هەیە تەنانەت بە ڕۆیشتنیش خەوت لێبکەوێ. ئەوەشم لەگەڵ «ناتان فریدیدمان» تاقیکردۆتەوە، ئەو کات لەگەڵ ژنە گەنجەکانمان، هەر بە پێ لە بەشی ڕۆژهەڵاتی پۆڵۆنیاوە ڕێگەمان بڕی، لەو کاتەی سوپای ئاڵمان بە تانکەکانی خۆی خاکی وڵاتەکەی دەکێڵا. ئێمە بۆ چەندین هەفتە بە پێ ڕۆیشتین، هەندێ جاریش لە بن بۆمبابارانی ئاڵمانەکاندا دەڕۆیشتین، ئەو بۆمبانەی لە پڕوپاگەندەی بەر لە جەنگ بە تەوسەوە بە بۆمبی "جێگرەوە" ناویان دەهات. ئیدی ئەوان بەو بۆمبە بێڕەحمانە کەوتبوونە ڕنینەوەی گیانی دەستە دەستە و پۆل پۆلی ئاوارەکان. زێدەڕۆیی نییە بڵێم: ئێمە بە خەوەوە دەڕۆیشتین، بە دەم خەوەوە ڕێگەمان دەبڕی.

بە بەراورد بەو بارودۆخە، من لە گرتووخانەی بارەگای سەرەکی دەزگەی ئاسایشدا شوێنێکی "نموونەی"ـیم هەبوو بۆ خەوتن. خۆ من بە پێوە نەبووم، نەشدەڕۆیشتم. بەڵکو دانیشتبووم. عەریفەکەی دەزگەی ئاسایش هەق بوو؛ ئاخر خۆ ژووری بەندیخانە، ژووری کتێبخانەی گشتی نەبوو، کورسی خۆشیشیان نەبوو. کورسییە ڕەقەکەم گەیشتبووە دیوارەکە، بە شێوەیەک ئەو کات، نەمدەزانی چی لەو چۆکە بەستەزمانانەم بکەم. هەمووشی هەر وەک یەک بوو، من دانیشتبووم، ئەوەش لەپاڵ باری دانیشتنی ئاسۆییدا باشترین ڕەوشی

دانیشتن بوو. هەر بۆیە لە ماوەی ئەو شەست سەعاتەدا، زیاتر لە جارێک، خەو بردمییەوە. تەنانەت خەونیشم بینی. لێ گەلۆ، پەشێوییەکە ئەوەبوو، هەر کاتێک لەبەر تیشکی ڕۆژ یان لەبەر تیشکی گڵۆپی کارەبا دەبۆرژام و بەلادا دەهاتم، سەربازە چەکدارەکە دەستێکی لە شانم دەدا، ئەوسا وەنەبێ بە بێڕێزی، بەڵکو بە دەنگێکی نزم بێداری دەکردمەوە:

"بۆت نییە بخەوی."

دەبوایە جارێکی دیکە چاوەکانم بکەمەوە، سێرە لە خاڵێکی دیکەی سەر دیوارەکە بگرمەوە. دیسان ڕۆح خەونی بە خەونەکانەوە دەبینی. بەڵام ئەمجارەیان بە بێدارییەوە.

هەر بە تەنیا دەنگی سەربازەکە نەبوو، کە دەنگێکی کڵۆڵ بوو، لە سەعاتە سروشتییەکانی خەودا، لە زنجیرەی خەونەکانی کردبم. بەڵکو ناو بە ناو، بە ڕۆژ و بە شەو، لێکۆڵەرەوەکە لە ژوورەکە پەیدا دەبووەوە و دەیپرسی:

"باشە، ئەری تۆ ئامادەی ڕاستییەکە بڵێی؟"

پرسیارەکە شتێکی ڕۆتینی بوو، وەڵامەکەشی هەر ڕۆتینی بوو. هەر پێویستی بە وەڵامدانەوە نەبوو.

لێکۆڵەرەوەکەش نە تووڕە دەبوو، نە گەفیشی دەکردن. بەڵکو خەندە دەیگرت. منیش سکاڵام لە دەست فەرمانی عەریفەکە پێڕانەگەیاند، باسی دانیشتینی بەردەم دیوارەکەشم هەر نەکرد. من لەسەر ئەوەبووم، لە هەلومەرجێکی دیاریکراودا کە تووشی مرۆڤ دەبێ، هەندێک جار هەر بە بژاردەی خۆی، هەندێک جاریش بە بێ ئیرادەی خۆی، دەبێ لە توانایدا هەبێ واز لە هەموو شتێک بێنێ؛ لە ڕووی سەرەتاکانەوە، ئەو دەبێ دەستبەرداری بیرۆکەی سکاڵاکردن بێ. ئاخر

خۆ بە گشتی، هیچی لێ شین نابێتەوە؛ بەڵکو بە تەنیا هەر بە دڵی ئەو کەسانە دەبێ، کە شایان نین. ئاخر ئەدی "کاتێ دادوەرەکە" هاتە ژوور، نەیدەبینی من وەها دانیشتبووم؟ ئایا کە منیشی جێهێشت هەر بەو شێوەیە نەبوو، ئەمەش دوای ئەوەی پرسیارەکەی لێکردمەوە و بەڕوومدا بزە گرتی، دوای ئەوەی وەڵامەکەی منی وەرگرتەوە و پێکەنی؟ شتەکە ڕوون و ئاشکرا بوو، کە دەیزانی، بۆیە سکاڵاکردن بێ واتا بوو.

بەڵام من یەک سکاڵام هەبوو، تەنیا یەک سکاڵا، ئەویش سکاڵایەکی "ڕەوا". ئەو پێشتر بەڵێنی دابوو مشووری چایەکم بۆ بخوا. باشە چی لێهات؟ ئەوان خواردنیان بۆ ژووری گرتنەکەم نەهێنا. دیسان قسەی عەریفەکە ڕاست دەرچوو: خۆ ئێرە ژووری خوێندنەوەی یانەیەک نییە، تا یەکێک بە سەندەویچەوە لە خزمەتتدا بێ. لە ڕاستیدا لەبن ئەو بارودۆخەدا، خواردن گرنگییەکی وای نەبوو، جەستە "خۆی لەبیر دەکا" داوایەکی وەها بکا. بۆ من لە هەر بارێکدا ئەو پارچە نانەی لەگەڵ خۆم بردبووم، بەسم بوو. زەحمەت نەبوو لە بن ئەو بارودۆخەدا سێ ڕۆژ لەسەر یەک بە ڕۆژوو بیت. بەڵام تینوێتی شتێکی دیکە بوو. جەستە لە بن هەر هەلومەرجێکدا بێ، پرسی تینوێتی لەبیر ناکات.

لێکۆڵەرەوەکە بەڵێنی چایەی پێدابووم. دەی دەبا بیهێنێ! هەر کاتێک ئەو خۆی بە ژووردا دەکرد، سۆزەکەیم بە بیر دەهێنایەوە، داوام لێدەکرد بەڵکو مشووری بخوا، وەک سووربوونی قەرزدەرێک لەسەر سووەکەی خۆی. بەڵام بەرسقی لێکۆڵەرەوەکە هەر هەمان شت بوو:

"ئۆو! هێشتا بۆت نەهاتووە؟ قەیدی نییە، ئارام بگرە، من مشووری چایەکەت دەخۆم."

دیسان "مشوورخواردن".

من بۆ شەست سەعات چاوەڕێ بووم، کەچی چایەکە هەر نەهات؛ لەوانەشە مشووری خواردبێ، بەڵام بۆ منیان نەهێنابێ. مرۆ وا دادەنێ خۆ ئەگەر هەنووکە لێکۆڵەرەوەکە لە ژیاندا مابێ، خۆ ئەگەر لە ماوەی جەنگەکەدا نەکەوتبێتە بەردەستی ئاڵمانەکان و جەنگەکە ئەوی وەک جوویێک نەهاڕیبێ، یاخود ئەگەر ڕەوشەکەی لە دادوەریێکەوە نەگۆڕابێ و نەبوو بێتە کەسێک کە خۆی لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا کرابێ و دادگەییکرابێ، پێموابێ ئەگەر ئەو شتانەی بەسەردا نەهاتبێ و مابێ، ئەو هێشتا هەر خەریکی مشوورخواردنی چایەکەمە، کە چیدی پێویستیم پێی نییە و هەر خەریکی ڕێکخستنی چایە بۆ گیانی زیندانییە تێنووەکان، کە داوادەکەن بەڵێنەکەی بەدیبێنێ.

شەست (٦٠) سەعاتەکە تێپەڕی. تەنانەت دوای بەسەرچوونی ماوەکەش. من لەسەر ئاستێکی بچووک شتێکی تایبەتی چێژی فشارم تاقیکردۆتەوە، لەوانەیە خراپترینیان بێ، کە زانستی لێکۆڵینەوەی نێودەوڵەتی هەرە کۆن باوەڕی پێی هەبووبێ: ئەویش زەوتکردنی خەو بوو لە پیاو.

لەو دواشەوە بێخەویەی کە لە بارەگای سەرەکی ئاسایش بەسەرم برد، لێکۆڵەرەوەکە پەیدا نەبووەوە. لە جیاتی ئەو کەسێکی دیکە هات، یەکێک فەرمانی پێکردم جلەکانم لەبەربکەمەوە و کەلوپەلەکانیشم هەڵبگرمەوە. ئینجا خستمیانە نێو ترومبێلێک، کە یەک دوو کەسی دیکەی تێدابوون، هەرگیز نەمبینی بوون. یەکێک لەسەرنشینەکانی ترومبێلەکە بە گران و بە دەنگی بەرزەوە دادەدادی بوو، کە لە ختوخۆڕا گرتوویانە و ژنە گەنجەکە و کۆرپەلەکەی لە ماڵ بەبێ سەرپەرشت و پێداویست بەجێهێشتووە. ئەوی دیکەش بێدەنگ دانیشتبوو. یەکێک لە پاسەوانەکان هەوڵیدا بۆڵەبۆڵی کابرا ببڕێ و بە ڕووسی و بە زمانێکی شیرین و لووس پێیگوت:

"خۆ ئەگەر هیچی خراپت نەکردبێ، دوای لێکۆڵینەوە یەکسەر ئازادت دەکەن. لە یەکێتیی سۆڤیەتدا هەروەک وڵاتە سەرمایەدارەکان، خەڵک بەبێ هۆ ناگیرێ. هەرچی دەربارەی ژن و منداڵەکەشتە، ئەگەر بۆ ماوەیەکیش لە زینداندا بمێنیتەوە، خەمی چیتە؟ ئایا لەبیرت چووە، ئەوان لە وڵاتی سۆڤیەتییەکانن؟"

گیراوەکە بەم قسانە کڕ بووەوە. هەرچی سەبارەت بە منیش بوو، تەنیا یەک ئارەزووم هەبوو - ئەویش نوستن بوو.

هەواڵنامەی کتێب

هەواڵنامەی کتێب

٤

قانوونی تۆڵە

ڕژێمەکان دێن و دەڕۆن، بەڵام زیندان بۆ هەتا هەتایە هەیە، هەرچەندە گۆڕانکاری لە نێو چوار دیوارەکانیشدا بکرێ. کاتێک شۆڕشیش سەرکەوت، دەرگەی زیندانەکان کرانەوە و زیندانییەکان، قوربانیانی دەستی ڕژێم، کە تازە ڕووخابوو، ئازادکران؛ زۆری نەخایاند هەر دوای ئەوان، دیسان دەرگەکان لەسەر زیندانییە نوێیەکان، لەسەر قوربانیانی ڕژێمە نوێیەکە، کە تازە هاتبووە سەرتەخت، داخرانەوە. مرۆڤایەتی هێشتا هەر چاوەڕێی شۆڕشی شۆڕشەکان دەکا، زیندانییەکان نەگۆڕێتەوە، بەڵکو بەبێ زیندانی بەڕێوە بڕوا.

لەو کاتەی حکوومەتی ڕووسیای قەیسەری ڕیشەکێش کرا، بەندیخانەی ناوەندی لە «ڤیلنا» کە پێی دەگوترا «لوکیشکی» بە دیوارە ڕەق و زبرەکانی شاهیدێکی کەڕەی شۆڕشگەلێک، شاهیدی ڕووخانی ڕژێمەکان و هاتنە سەرکاری ئەوانی دیکە، شاهیدی گۆڕانکاری لە "جەماوەر" و لە نێو چاوە زیندانییە تاریکەکانی، شاهیدی گۆڕانکاری پاسەوانی دالانەکانی بوو. هەر شۆڕشێک پاسەوانی خۆی هەبووە، هەر جەنگێکیش دیلی خۆی؛ هەر پۆلە زیندانیەکیش نەقشی خۆی هەبووە. بە نیو دەرزەن زمان شت لەسەر دیوارەکانی ناوەوەی هەڵکەنراوە، نیشانەی بیرهێنانەوەی جەنگی شۆڕشگێڕی دژی ڕژێمی قەڕاڵ؛ خەبات بۆ ڕزگاری نیشتمانیی پۆلۆنیا و لیتوانییەکان، جەنگی

دژی ڕژێمەکانی پۆلۆنی و لیتوانییەکان؛ چەوساندنەوەی لیتوانییەکان لەسەر دەستی پۆلۆنییەکان و پۆلۆنی لە بندەستی لیتوانییەکان؛ زیندانیکردنی پۆلۆنی و لیتوانی بە یەکسانی لەسەر دەستی ڕژێمی نوێی ڕووسیا. منیش وەک شانازییەک زمانی عیبریم بۆ سەر دیوارە کۆنکرێتییەکەی «لوکیشکی» زیادکرد.

ڕۆژی یەکەمم لە زیندانی «لوکیشکی»دا سەیری دەوروبەری خۆم دەکرد، بە هاوزیندانییەکانی ژوورەکەم ئاشنا بووم. هەر چەندە دەوروبەرەکە بۆ من شتێکی نوێ بوو، بەڵام نامۆش نەبوو. ئەو ڕامانە پنتەی سەر دیواری دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی نیشانی دام، نوێبوونەوەی ژیانی ڕاستی بوو. پەنجەرە شیشەدارەکە، کە ڕوانینی زیندانیانی هاوتەریب دەکرد لەگەڵ خەتخەتی ئاسمان، من چەند ساڵێک پێشتر هەمان دیمەنم بینیبوو، ئەویش لەناو زیندانی وارشۆدا بوو. ئەو کونەی لە دەرکەشدا بوو، کە ڕێی بە دەرکەوانەکە دەدا سیخوڕی بەسەر جووڵەی زیندانەییەکاندا بکا بێ ئەوەی هەر هەستیشی پێبکەن، ئەویشم لا شتێکی نامۆ نەبوو. «ئورکی - جەردە» پۆلۆنییەکان ڕاهاتبوون بەو کونە بڵێن «جوداس»، تومەز ئەمەش بۆ «جوادی ئەرزەروتی» دەگەڕێتەوە، کە لە چاوی مرۆڤایەتی هێمای ناپاکییە. لە زیندانی «لوکیشکی»دا هەمان ناویان لە کونەکە نابوو، هەرچەندە ناوەکەی بە تایبەت لە لایەن زیندانییە تاوانبارەکانەوە لێنەنرابوو. هەڵوێستی زیندانییەکان بەرانبەر "چاوی چاودێری" لەناوەکە خۆی هاتبوو. دیارە خەڵک نەوەک هەر ڕقیان لە کەسی خۆیان دەبێتەوە، بەڵکو قینیان لە هەموو شتێک دەبێتەوە؛ من هەرگیز شتێکی بێزراوم نەبینیبوو ئەوەندەی ڕقی ئەو کەسەی لەبن ناوی پیاوێکدا عیسای فرۆشت.

من هەموو شتێکی ئاساییم لەو قەفەسی ئادەمیزاددا بینیوە؛ هەر لە پێخەفێکی کایی، ڕەفە، مێزێکی ئاسایی، کورسییێکی کەچە، دەفرێکی گەورە، هەڵبەتە لەگەڵ سەتڵێکیش.

ئەگەر هەمووی بە سەریەکەوە وەربگری، زیندانەکەی «ڤیلنا» هەروەک ئەوەی «وارشۆ»؛ لەگەڵ هەموو ئەوانی دیکەدا لە لایەن پیاوەوە دروستکراوە بۆ لە قەفەسکردنی خودی پیاوە، بێگومان هەروەک ئەوە. ئاخر هیچ شتێکی نوێ لە ئاراد نییە. هەر ئەوەیە کە لەنێو زیندانەکەدا کەسێکی دەستپێک نەبی.

سەرباری ئەم حاڵەتەش، لە «لوکیشکی»دا شتێکی نوێ هەبوو، شتێکی هەستپێنەکراو لە ئارادبوو، کە نەوەک جەستە، بەڵکو مێشکی بەندکراوەکەشی داگیردەکرد. لە کەشوهەوای هەر زیندانێکدا، هەمیشە پرسیارێکی گۆنەکراو هەیە: "تۆ بڵێی کەی لێرە دەربچم؟" لە بەندیخانەی بن دەستی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیشدا پرسیارەکە ئەوەیە: "تۆ بڵێی ڕزگاربم؟"

"تۆ بڵێی کەی کەسوکارم ببینم؟" هەموو بەندکراوێک ئەم پرسە وێردی سەرزاری بوو. هەرچی بەندکراوی دەستی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیش بوو دەیپرسی: "تۆ بڵێی جارێکی دیکە چاوم بە کەسوکارەکەم بکەوێتەوە؟"

ئەو پیاوەی لەسەر پێشێلکاری قانوون گیراوە، بە مەراق یان بێ مەراق دەکرێ بپرسێ: "تۆ بڵێی چیم لێ بپرسن؟" هەرچی ئەو کەسەشە، کە لە لای دەزگەی ئاسایشەوە تۆمەتبار کراوە، دەپرسێ: "تۆ بڵێی چۆنم لێبپرسنەوە؟"

باشە چ پارێزەرێک بگرم؟ تۆ بڵێی دادوەرەکان کێ بن؟ تۆ بڵێی پارێزەری بەرگری داوای چ شاهیدێک بکا؟ ئەرێ کەنگی داگەییەکەیە؟

هەوراز کتێب

ئەمانە پرسیارگەلێکن لەسەر زاری هەموو تۆمەتبارێکەوەن؛ بەڵام ئەم پرسیارانە هی بەندکراوەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی نین. ئاخر ئەو دەزانێ ئەوان هیچ شتێکیان سەبارەت بەو دۆزە نییە. لە جیهانی "کۆن"دا ئەوان گۆشەنیگایەکیان هەبوو؛ لە جیهانی "نوێ"شدا تەنیا یەک پرس کردەکییە: تۆ بڵێی ئەوان بۆ کوێم ڕاپێچ بکەن؟ ...

بەڵام لەو ڕۆژەی دەرگەکانی زیندانی «لوکیشکی» لەسەر من داخران، ئەو ڕۆژەی بۆ یەکەم جار لە دابڕانی تەواوە هەناسەم هەڵمژی، تا ئێستاشی لەگەڵدابێ نازانم، من هیچ پرسیارێکم نەکرد. تەنیا پرسیارم لێکرا. من بێژمار پرسیارم لێکرا، هەستمکرد دەبێ وەڵامیانبدەمەوە. هاوزیندانییەکەم تێنووی هەواڵ بوو. ئەو شەش هەفتە بەر لە من گیرابوو. بۆ ماوەی چل ڕۆژی ڕەبەق بە تەنیا لەو چاوە زیندانییەدا دانیشتبوو. جێگەی سەرسوڕمان نەبوو تامەزرۆی دەمەتەقێیەکی مرۆڤانە بێ. شتێکی سەیرنەبوو، بیەوێ هەر شتێک سەبارەت بە جیهانی دەرەوەی چواردیواری زیندانەکە بزانێ. منیش ئەوەی لەسەرم بوو کردم، وەڵامی پرسە تاسەمەندەکانی بدەمەوە و قایلیبکەم.

هاوژووری زیندانەکەم کێڵگەیەکی بچووکی هەبوو، خۆشی ئەفسەرێکی یەدەگی سوپای پۆلۆنی بوو؛ بەوە تاوانبارکرابوو، گوایە سەر بە ڕێکخراوێکی نهێنییە، بەڵام ئەو نەچووبووە "باری ژێرزەمینی" تا بە ڕۆژی ڕووناک خۆی لەپشت شیشەی زیندانی ڕژێمی سۆڤیەت ببینێتەوە. گوناحە سەرەکییەکەی، کە بایی ئەوە بکا بیگرن، پێگە کۆمەڵایەتییەکەی بوو. کابرا پساغایەک یان کولاکیکی[31] گەورە بوو، ئەمەش واتای ئەوەی دەگەیاند، دەبێ شەرمەزار بکرێ و لەناو ببردرێ. هاوژوورەکەم بۆ ئەو "گوناحە بنەڕەتییەی" تاوانێکی دیکەشی بۆ زیادکرد، ئەویش هەر شتێکی کۆنباو بوو: پێش بیست ساڵ لە

31– نووسەر ناوێکی پۆلۆنی، یان ڕووسی داناوە pomieszchik، کولاکیش بە ڕووسی واتە جوتیارێکی دەوڵەمەند، لەوانەیە پساغا، دەرەقەتی واتاکەی بێ.

گرتنی، لە ڕیزی پلەدارانی سوپای پۆلۆنی دژی ڕووسیا جەنگا بوو. دوای گـــرتنەکە بە هەرســـێکیان خەتابـــارکرا، بەڵام ئەوەی مـــایەی سەرسامی بوو، تۆمەتی سێهەمییان بوو. ئەو پرسیارەی لێکردم کە لە لێکۆڵەرەوەکەی خۆی کردبوو: "ئایا دەکرێ بە تۆمەتی ئەوە بگیرێم، کە خزمەتی سوپای وڵاتەکەی خۆمم کردووە؟" ئاخر ئەدی ڕێککەوتننامەی ئاشـتی لە ١٩٢٠ لەو کـاتەی جەنـگەکە کۆتاییهـات، لە نێـوان یەکێتیـی سـۆڤیەت و پۆلۆنیـا مـۆر نەکـرا؟ ئەرێ دەکـرێ هـاووڵاتییەک لەسـەر بەجێگەیانـدنی ئەرکـی ڕەوای خـۆی لێپێچیـنەوەی لەگەڵ بکـرێ؟" پرسیارەکان لە گۆشەنیگای پەسندکردنی پێواژۆکە ڕاست و دروستن. بەڵام ئاخۆ هاوزیندانییەکەم چۆن و چی لەبارەی پەسنکردنی پێواژۆ لە بـن هەژمـوونی دەزگەی ئاسایشـی کۆمۆنیسـتی سـۆڤیەتی دەزانـێ؟ ئەویش هەر وەک من بە تاقیکردنەوە پێی ئاشنابوو، بەوەی کە یەکێک لە بنەمـای قانوونەکـانی دەزگەی ئاسایشـی کۆمۆنیسـتی سـۆڤیەتی، قانوونی تـۆڵەیە. دواتـر هەر لە زیندانەکە بە دراوسـێیەکی دیکە ئاشـنا بووم، کە تەمەنی حەفتا و هەشت ساڵ بوو. ئەو لە ئاخر و ئۆخری تەمەنی دابوو، جەستەیەکی لەرزۆک و تێکشکاو، چاوەکانی کز، گوێی گران، قاچەکانیشی چیدی قورساییەکەی ئەویان پێهەڵنەدەگیرا. تەنانەت ئێمە دەمانگەیاندە سەر دەستاو. ئەرێ ئەو پیرەمێردە تێکشکاوە لەسەر چی گیرابوو؟ دەستپێکی کارنامەی سەربازییەکەی لە ١٨٨٠ کاندا بوو، گەیشـتبووە پـلەی سـەرپەلی لە سـوپای قەڕاڵ. ئەو بـۆ بیسـت سـاڵ دەچوو خانەنشینکرابوو، بەڵام نە تەمەنەکەی و نە پەککەوتەییەکەی لە دەسـتی سـزای دەزگەی ئاسایشـی کۆمۆنیسـتی سـۆڤیەتی نەپاراسـت، بەوەی خزمەتـی سـەربازی قەڕاڵ کـردووە. ئەو حـوکمی هەشـت سـاڵ سزای لە ئۆردوگایەکی بێگاری زۆرەملێ بۆ بڕابووەوە، بەڵام فێڵی لە دەزگەی ئاسایشـــــی کۆمۆنیســـــت کردبـــــوو، ئـــــازادی خـــــۆی بەدەسـتهێنابووەوە، لـێ نەوەک - بە شـێوەی سـاڵبەندییەکەی - کاتێک ئەو گەیشتبووە تەمەنی شەست و هەشت ساڵی، بەڵکو حەفت ساڵ بەر لەو مێژووە. ئەو کۆلۆنێلە کۆنە (کە ڕاهاتبوو بە هاوزیندانییەکانی بڵێ:

"تکایە پێم مەڵێن کۆلۆنێل. ئایا نابینن دابەزیوم و بوومەتە بیژمۆت؟) سالێک بەر لە گیرانی مردبوو. کەچی قانوونەکەی تۆڵە هیچ سۆز و بەزەیی نازانێ. خۆ ئەگەر ئەو بە دوای زەبوون و پیرەمێردە چێوزمەکاندا[32] بگەڕێ، ئەوانەی لەسەر لێوی قەبرن، باشە چۆن بۆچی مشووری ئەو خەڵکە ناخوا کە نیوەی تەمەنیان بەر لەو بەسەربردووە؟

یەکەمین هاوژووری زیندانم، پیاوێکی تەمەن مامناوەندی بوو، پیاوێکی بەڕێز و خاوەن خوێندن باڵا بوو. مایەی خۆشحاڵیم بوو لەگەڵی بدوێم و لەتەک ئەودا نان بخۆم. ئەو ڕاهاتبوو چاودێری بۆنەی ئاهەنگئامێزانە بکا، ئەوەش نەوەک لە ژوورە بۆگەنەکەی خۆمان بەڵکو لە یەکێ لە هۆڵەکانی نانخواردن. خۆ ئەگەر لە باری ئاساییدا، بۆنەسازی جوانییێک بداتە ژیان، ئەوا شتێکی زۆر گرنگ و مەزن بوو، ئەو بۆنانە وەک کۆلۆنێلە پیرەکە گوتەنی بۆ کورە بیژمۆتەکان سازبدرێ. بۆنەسازی، ناشیرینی مەرجەکانی ژیان ناهێڵێ، ئەوەت بۆ دەهێڵێتەوە، کە تەنیا لە نێو چواردیواری کۆنکریتی و پشت دەرگە ئاسنینەکان، داببڕێی لە تەوژمێک ڕووداو.

هەوارنامەی کتێب

دراوسێکەم بێ میزاجیش نەبوو، میزاجخۆشی گرنگترین ئامرازی دەستە تا لە بەردەم ڕەشەبای ئایندەدا بوەستێ. هەرچەندە کابرا کەسێکی پۆلۆنی شاناز بەخۆ بوو، – لە دە نمرە شانازییەی کە لە دنیادا هەیە، پۆلۆنیەکەی نۆ پلە بوو – ئەو لەوە ڕاهاتبوو، ناوبەناو ڕێگە بە خۆی بدا، هەندێک بە خەڵکی خۆشی ڕابوێرێ و پێبکەنێ. ئەو ڕاهاتبوو هەندێ نوکتەی تایبەت لەسەر ئەفسەرەکانی سوپای پۆلۆنی بڵێ، تەنانەت پلە هەرە باڵاکانیشیان، ئەوەی چووە نێو سوپای قەڕاڵ هەرگیز بە ڕەوانی فێرە پۆلۆنیش نەببوو. لە یەکێ لەو بۆنانەدا، ئەم سەربردەی خوارەوەی گێڕایەوە:" ژەنەڕاڵێکی ناودار لە ڕۆژی

---

[32]– چێوزمە: لەرزۆک و کەنەفت، واتە کەسێک هەر ئەوەندە بە گۆپاڵ بڕوا.

سەربەخۆییدا گوتاریکی ئاگرینی دەدا، بە پۆلۆنییە تێکشکاوەکەی گوتی: "سێ داگیرکەری درندە ولاتە خێرلەخۆنەدیوەکەمانیان دابەشکرد. ئالمانە نەفرەتییەکان دەستیان بەسەر بەشێکیدا گرت، نەمساوییەکانیش بەشی دووەمیان گرت و بەشی هەرە سەرەکییەکەش ئێمە بردمان! ... ڕەنگبێ ئەو چیرۆکە سەرسوڕهێنەرە بە تەواوی کۆن نەبووبێ. لە ڕۆژگاری ئەمڕۆشماندا، بە گۆڕینێکی شێوە دەق، مارشال «ڕۆکۆسۆڤسکی[33]»، هی ئەوەیە، ئەم سەربردەیە دووبارە بکاتەوە.

شتێکی باش بوو لەگەڵ دراوسێکەم نوکتە و گاڵتە بکەین. لەگەڵ ئەمەشدا شتێکی ئاسان نەبوو لەگەڵ ئەو کابرایەدا بژی. ئەو مەیلێکی بە جۆشی بۆ ڕێکخستن و سیستەم هەبوو. لە ژیانمدا وشکەمامۆستایەکی وام نەبینیبوو، کەسێک بوو فەرمانی ڕێکخستنانەی لە سەرووی پەیوەندی ڕێکخراوی خەڵکیدا دەدا. هەڵبەتە حەزکردن بە چارەی سیستەم هەڵسوکەوتێکی سەرسامکەرە. دەق وەک جووێک من ڕێز و پێزانینم بۆ ئەو کارە هەبوو، وەک شتێکی بە تویکڵی کەسایەتیەکەمان لە خودنمایشی دیاسپۆرادا، لە نێوان شتگەلێکدا و لە ونبوونی هەست بۆ سیستمپارێزی. خۆ ئەگەر ئەو ڕێکوپێکییە لە ژیانی ئاسایی مرۆڤدا شتێکی گرنگ بێ، ئەوا لەوەش گرنگتر ئەوەیە لەنێو چاوە باریکەلەی زینداندا هەبێ. ئێمە دەبوایە کاتی ڕێڕۆیشتنمان ڕیزبەندی بکەین، ئاخر بە یەکەوە نەماندەتوانی لە نێوانی پەنجەرە و دیواردا بڕۆین، دەبوایە نێوانمان دوو مەتر و نیو هەبوایە. دەبوو لە نێوان خۆمان کارەکانی خاوێنکردنەوە و سڕینەوەی ناوکەوە[34] چیمەنتۆکەی ژوورە زیندانییەکەمان دابەش بکردبایە، یان بردنی

[33] – ڕۆکۆسۆڤسکی: Rokossovsky (١٨٩٦–١٩٦٨) ئەفسەرێکی پلەباڵای ڕووسی بە ڕەچەڵەک پۆلۆنی بوو، پاشان بووە مارشاڵی یەکێتیی سۆڤیەت لە پۆلەندا وەک وەزیری بەرگری پۆلۆنی لە ١٩٤٩ تا لابردنی لە ١٩٥٦دا لەو پایەیدا مایەوە.
[34] ناوکەو: زەمینەی ژوور، خانوو، ئەرزیە.

سەتڵی ئاو و خاوێنکردنەوەی. دەبوایە بەرگەی ئازاری یەکدیش بگرین؛ هەر بە ڕاستیش، خۆ ئەگەر بمانتوانیبایە لە یەک دوور بکەوینەوە، ئەوا پاراستنی هەندێ ڕێوشوێنی لە نێو ئەو چاوە زیندانیە بچکۆلەیەدا زۆر گرنگ بوو، بۆ ئەمەش سوپاس بۆ گۆڕانکارییەکانی کات ...

دراوسێکەم هەم سەڵت و هەم وشکەمامۆستاش بوو. نازانم ئاخۆ ئێستاش هەر بە زگورتی[35] ماوەتەوە یان نا، لەبەر ئەوەی وشکەمامۆستا بوو، یان بۆتەوە وشکەمامۆستا چونکە هەر بەسەڵتی ماوەتەوە. هەر ئەوەندە دەزانم زۆر پەرۆشی پاکوخاوێنی بوو، ئامادە بوو بۆ چەندین ڕۆژ بە مۆنی لە شوێنی خۆی کرڕ و بێدەنگ دابنیشێ، هەر لەبەر ئەوەی من بە هەڵە کەوچکەکەی خۆم لەسەر نیوەبەشە مێزەکەی ئەو دانابوو.

ئینجا دەزگەی ئاسایش کارێکی باشی کرد ناوبژیوانێکی لەنێوان داناین، بەوەی زیندانییێکی سێهەمیشی هێنایە ژوورەکەمان. ئەویش عەریفێکی سوپای پۆلۆنی بوو، بە پیشەش بەرگدروو بوو، پیاوێکی گەنج و نەخوێندەوار، بەڵام تێگەیشتوو بوو. ئێمە سەرمان پێکەوە نابوو، چونکە لە چەند بابەتێکەوە دەرسم دەدایێ، بەتایبەتی مێژووی خەڵکی خۆی و نەتەوەکانی دیکە. ئەو بە دەورکردنەوە و خۆماندووکردنێکی زۆرەوە دەرسەکانی وەردەگرت و خۆی بۆ دەرسی ئایندە ئامادەدەکرد، کە هەندێ دەرس هەر دووبارەکردنەوە بوون.:"لە نێو زینداندا" ئەو ڕاهاتبوو ئەو قسەیە بە خەندەیەکەوە بکا؛ "لێرەوە من خۆم بۆ ئەوە ئامادەدەکەم، کە لە قوتابخانە لە دەستم چووە." ئەو خولانە کە هەر بە پشت و پەنای یادەوەری کڵۆڵ و بەستەزمان بەڕێوەدەچوون، دەبوایە ئەو کاتە نەبڕاوەی دانیشتنمان لە نێو زیندانا بۆ کورت بکردبایەوە. هاوەڵە زیندانییەکەی یەکەمیشم وەک یاریدەدەرێکی مامۆستا بوو، عەریفەکەی بۆ دەرسەکە ئامادەدەکرد،

---

[35] زگورتی: سەڵت

بەڵام زۆر جارانیش لەبەر سیستمپارێزی خۆی، لە کارەکە دەردەچوو. لەو نێـــوەدا بە تێپەڕبـــوونی کـــات، مـــن و عەریـــفەکە بە گەمەی برادەرەکەمـــان ئاشـــنا ببـــووین. هەنـــدێک جـــار ئەو پەیوەنـــدییە دیپلۆماتەکانی لەگەڵ من دەپچڕاند، هەندێک جارانیش لەگەڵ عەریفەکە وای دەکـرد، جـاری واش هەبـوو هەردووکمـانی بـایکۆت دەکـرد. لە بەرەنجامی ئەوەی هەردووکمـان ببووینە قوربانی یارییەکەی، لەنێوان ئـێمە جۆرێـک لە پاڵپشـتی، شـتێکی سروشـتی، بەڵام دەرنەبـڕاو بـۆ پەلامـاردان دروسـت بـوو، وێـڕای ئەوەی ئەوان هەردووکیـان پۆلـۆنی بوون و منیش جوو.

ڕۆژێکیان ئەم هاوکارییە تێکشکا. ئەوکات دەمەتەقێمان بوو – یەکێ لەو گفتوگۆیـانەی لە نێـوان دیوارەکـانی زینданـدا درێـژەی هەبـوو – لەسـەر جەنـگ و بـارودۆخی نێـودەوڵەتی بـوو. ئـێمە باسـەکەمان بە فەرەنسـا و بەرەی ڕۆژئـاوا کـردەوە. هاوزینـدانییەکەم، ئەفسـەرەکە پێیگوتین کەوا لە میانەی جەنگی فۆنی "[36]"دا، نامەیەکی لە برادەرێکیەوە پێدەگا کە ڕایکردبووە فەرەنسـا، ئەمەش دوای کەوتنی پۆلۆنیا بوو لە شـەڕەکەدا، لەوێ لە خزمەتـی سـوپای «سـکۆرسکی» بـوو. نـامەکەش زۆر گەشـبینانە بـوو. "هێـزی سـوارەمان" بەم جـۆرە بـرادەرەکەی نووسـیبووی؛ "لە بەرانـبەر تانکەکـانی ئاڵمـان خـۆی ڕانـاگرێ، بەڵام لە فەرەنسا تانـک و فـڕۆکەی زۆروزەوەنـد هەن؛ ئەوە هێـزی ڕاسـتەقینەیە مـرۆ دەکـرێ پشـتی پێببەسـتێ." "ئەرێ تـۆ دەبینـی"، هاوزینـدانەکەم لە سـەر گێـڕانەوەکەی خـۆی بەردەوامبوو؛ "ئەو هێزەی کە ئـێمە بڕوامـان پـێ هەبـوو، لە هێـزە کەمەکەی ئـێمە باشـتر نەبـوو، بەڵکـو خێراتـریش تێکشـکا. ئایـا ئەمە ئەوە ناسـەلمێنێ، کە ئـێمە باشـبووین، زیـاتر لەوەی بیرمانلێـــــــدەکردەوە، بەتـــــــایبەتیش دوای ســـــــەرکەوتنەکەی

[36]– جەنگی فۆنی Phoney War بەو ماوەیەی جەنگی دووەمی جیهان لە نێوان ١٩٣٩ تا ئەپریلی ١٩٤٠ دەگوترا، لەو کاتەی هێرشێکی برووسکەئاسا کرایە سەر پۆلۆنیا لە ئەیلوولی ١٩٣٩.

«سوابیانس[37]»؟" هاوزینەدانییەکەی دیکەم، کۆنە عەریفەکە، هەناسەیەکی ئۆخەی هەڵکێشا و گوتی: "ئاخ، بەڵێ، خۆ ئەگەر ئێمە تەنیا ئەو تانک و فڕۆکانەی ئەویمان هەبووایە!" لە وتەکانی هەردووکیاندا هەستمکرد ڕازیبوونێکی نامۆ لە بەرانبەر شکستی فەرەنسادا هەبوو، کە هاوپەیمانی وڵاتەکەشیان بوو. هەرواشبوو، ئەوەش ڕاستە، کە ڕازیبوون تێکەڵە لەگەڵ پەشیمانی، پەشیمانی لە سەرکەوتنی دوژمنە نێوخۆییە دڕندەکەیان و بەرفرەوانبوونی جەنگ، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا ڕەزامەندی. کاتێکیش ڕۆژەکان هاتن و تێپەڕین، لەوە تێگەیشتم دراوسێکانم، هەر تەنها هەستێکی گشتییان دەربڕی، ئەوێ دەمێ لە نێو پۆلۆنییەکان باوبوو. پێدەچوو، بەشێکی باش لە ڕاستی لەو بیردۆزەدا هەبێ، کە بنەمای دڵدانەوەی پەککەوتەیی - ئەوسا چ لەسەر ئاستی تاک بێ یان نەتەوە - لەو ڕاستیە دایە، یەکێک پەککەوتەیی لایدەیەک[38] لە هی خۆت زیاتر بەهەند هەڵبگرێ.

لە باسوخواسی فەرەنسا و پۆلۆنیادا چووینە سەر باسی پەیوەندییەکانی نێوان ڕووسیا و ئاڵمان. ئێمە هەموومان بەر لە گرتنەکەمان ئەوەمان بینیبوو، کە ئەو قیتارە نەوتهەڵگر و کالایانەی لە ڕووسیاوە بەرەو ئاڵمان دەڕۆیشتن، بە ڤیلنادا تێدەپەڕین. هەموومان ئەو برووسکە پیرۆزباییەمان خوێندەوە، کە هیتلەر لە ساڵڕۆژی شەستەمینی دا بۆ ستالینی ناردبوو. هەمووشمان ئەوەمان لەبیربوو، چۆن دەسەڵاتدارانی ڕووسیا وەڵامیان دایەوە، بەوەی کابرا گوتبووی، پەیمانی نێوان ڕووسیا و ئاڵمان پەیمانی خوێنە ... بەدەر لەوەش، هەمووان لەو باوەڕەدابووین، بەیەکدادانی هەردوولای پەیمانی خوێن شتێکی حەتمی بوو، زوو یان درەنگ هەر دەقەوما. بە ڕاستیش ئەو بۆچوونانە، هەر ڕاوبۆچوونی تاکەکان نەبوون. نزیکەی هەموو

---

[37] - سوابیانس: Swabians بە تەوسەوە بە ئاڵمانەکانیان دەگوت سوابیانس. لەڕاستیشدا سوابیانس ڕەچەڵەکێکی ئاڵمانین.

[38] غەریبە، غەوارە، بێگانە

هەواڵنامەی کتێب

هاوچەرخەکانی ئەوێ ڕۆژێ لە "داڵانی بەلتیکدا" دەژیان، بە خەستی هەستیاندەکرد کە ڕۆژێک دادێ و کەسیش نەبوو سووکە گومانێکی لەسەر نەبێ، کە داڵانەکە لەبەین نامێنێ و پێکدادانی ڕووسیا و ئاڵمانیش لە گوینە[39]، ئەمەو ویڕای ئەو هەموو ڕاگەیاندنانەی فەرمی، سەرباری نارەزایی دەرەکی و دراوسێ باشەکان، ئەو هاوکارییە دوولایەنییەی نێوان مۆسکۆ و بەرلین.

دراوسێکانم لە زیندان باسی نزیکبوونەوەی ئەو پێکدانانەی سوابین (ئاڵمان) و مۆسکۆییەکانیان دەکرد، بەشێوە ڕەزامەندییەک تەنانەت هەوڵیشیان نەدا بیشارنەوە. بۆ هۆیەکانیش وەنەبێ هەر هۆکاری نیشتمانیان هەبێ، بەڵکو بە چاوی خۆشیان دابەشبوونی وڵاتەکەیان لەنێوان "دراوسێکان" بینیبوو، بەڵکو هۆکاری کەسیی خۆشیان هەبوو. هاوزیندانەکەم، کۆنە ئەفسەرەکە گوتی:

"سەرباری ئەوەش ئایندە چی لە هەگبەدا بێ بۆ ئێمە، گومانی تێدا نییە کە شەڕەکە لە نێوان ئاڵمان و ڕووسیادا هەر دەقەومێ و ئێمەش لەو قەفەزە بۆگەنەدا ڕزگارمان دەبێ."

عەریفەکەش هەڵیدایێ و گوتی:

"من پێموایە سوابینەکان بەسەر مسقۆفەکاندا[40] سەردەکەون، خۆ ئەگەر ئاڵمانەکانیش هاتنە ئێرە، ئێمە ئازاد دەکرێین. تۆش، بەڕێز «بێگن» خەم مەخۆ، ئێمە لەپشتتین و یارمەتیت دەدەین."

---

39 – لەگوینە: لەوانەیە، نێزیکە.

40 – خوێنەری بەڕێز لە کوردەواریشدا، بەتایبەتی چل پەنجا ساڵیک لەمەوبەر دەستەواژەی مسقۆف هەبوو، هەڵبەتە بۆ مۆسکۆیی دەگەڕێتەوە. لێرەشدا نووسەر هەر دەستەواژەی مۆسکۆڤیتس Moscovittes ی ئینگلیزی کە بە ڕووسی بەمۆسکۆڤیتچی دەخوێندرێتەوە بەکارهێناوە. منیش لەجیاتی مۆسکۆڤیتسەکە کوردانەکەی لای خۆمان (مسقۆف)م بەکار هێناوە.

منیش لە کانگەی دڵمەوە بەسەریاندا تەقیمەوە:

"جوامێرینە، ناتوانم بەشداری گەشبینییەکەی ئێوە بم. منیش دەڵێم ئەو هەرایەی نێوان ڕووسیا و ئاڵمان شتێکی حەتمییە و هەر دەقەومێ. خۆ ئەگەر هیتلەر ئینگلستان بشکێنێ ئەوا دەیەوێ ڕووسیاش داگیربکا، ئەگەر ئینگلیزیشی پێنەشکا ئەوا بە ناچاری هەوڵ دەدا ڕووسیا هەر داگیربکا. بەڵام من هەوڵ نادەم ئەو ڕاستییە بشارمەوە، بە لێکدانەوەی خۆم من زۆر ترسم هەیە. من ئەوەم پێ لە بیرناکرێ، لە ڕووداوی جەنگی ڕووسی - ئاڵمانیدا، چەندین ملیۆن جوو پێدەچێ بکەونە بن دەستی هیتلەر. ئاخۆ چیان بەسەردێ؟ ئێوە پێتان وایە لە جەنگی نێوان ئەوانەدا، ئێمە لێرە لەو زیندانەی لوکیشکی ڕزگاردەبین. بەڵێ، منیش دەمەوێ لێرە دەربچم، بەڵام کاتێک بیر لەوان دەکەمەوە، ئەوا بە خۆم دەڵێم، خۆ ئەگەر من بە نرخێکی وا ڕزگارببم، پێمباشترە هەر لە کونجی زیندانی لوکیشکیدا بمێنمەوە، خۆ ئەگەر ئەوە ڕێگربێ لەوەی جووەکان بکەونە بن دەستی «گوستاپۆ». هەڵبەتە ئەو گفتوگۆیەمان تەنیا ئەکادیمیانەیە، ئاراستەی ڕووداوەکانی بەندە بە ئەوەی ئێمە دەمانەوێ؟ بەڵام بۆچی من بیشارمەوە؟ من نزا بۆ ڕوودانی شەڕێکی نێوان ئاڵمان و ڕووسیا ناکەم."

هەردوو هاوزیندانییەکانم وەڵامیان دامەوە، ئەفسەرەکە وەخت بوو لە دەهرییبوون بتەقێ.

"بەڕێز، باشە ئەوە تۆ چیت گوت، شتێکی زۆر جیاواز بوو. سەبارەت بە گەلی تۆ هەمووشتێک لەسەر یەک پێوەر بڕیاردراوە: چی بۆ جووەکان باشە. لە ڕاستیدا لەمێژە پێمگوتراوە، هاوکاریی لەنێوان ڕیزەکانی هەموو جوودا هەیە، بەڵام تۆ ئەوەت بۆ سەلماندم، کە گەلەکەت لەبن هەر بارودۆخێکدا بێ پارێزەری هاوکارییەکەت بێ، تەنانەت لەنێو زیندانیشدا."

خوێندکارەکەش، کۆنە عەریفەکە، بە هەمان تووڕەبوونەوە لێم هاتە دەنگ.

"بەڵێ،" ئەو وەها دوا؛ "سەرجەم جووەکان خۆ بە یەکەوە گرێدەدەن. بەڕێز «بێگن»، هەوڵمەدە حاشایی لێبکەی. بۆچی، خۆ هەر تازە بۆ خۆت گوتت، کەوا باشترە ئێمە هەموومان لەنێو ئەو چوار دیوارەدا بڕزین، هەر بۆ ئەوەی هیچ زیانێک بە گەلەکەی تۆ نەگا."

باشە چیم بۆ مابووەوە تا وەڵامیانم دابایەوە؟ هەردووکیان باسیان لەوەبوو هاوکاری جووەکان خۆی لە خۆیدا تاوانە، وەک ئەوەی، ئەو شتەی قسەی لە بارەوە دەکەن پیلانگێڕی بێ، شتێکی ئەهریمەنانە بێ. ئای بۆ خاتری خوا! - منیش بە خۆم بیرمکردەوە - باشە جووەکان چی ما نەیکەن، کوا وەها بە یەکەوە نەنووساون؟ لە هەر جەنگێکی ئەورووپیدا، بەدەر لە دوایین جەنگەکە، جووەکانی وڵاتێک دژی جووەکانی وڵاتەکەی دیکە جەنگاون. پەرتبوونی نێوان جووەکان، فرەحزبی و ئاراستەی نێوانیان، شتێکە سەلمێندراوە! مارکسیستێکی بنجوو، ئەو کەسەی دەکرێ لە دنەدانی جەنگی دژی زێدەماف و هاوکاری بەرتەسکی نەتەوایەتی بۆ هاوکاری نێوەخۆیی نەتەوەی سەردەست کارابێ. ئاخۆ چەند خوێن ڕژاوەتەوە سەر سەکۆی قوربانی ئەو لەڕێ لادانە، ئەو سەکۆ قوربانییەی کە هاوکاری نێوەخۆی جووەکان شتێک نییە هەبێ یان شتێک نییە داخواز بێ! هەمووشی هەر بە بێ مەبەستە. ئەندێشەی ئەو هاوکاری و پاڵپشتی نێوخۆی جووەکان هەیە و هەمیشەش هەر دەمێنێ، ئەمەش لە مێشکی ئەوانی دیکەدا. لەم بارەشدا - خۆم لە خۆم دەپرسم - ئەرێ کاتی ئەوە نەهاتووە ئەو بوختانە، ئەو تاوانبارکردنەی پیلانگێڕی هەڵبگیرێ؟ ئەرێ چارەنووسی ئێمە بێ وێنە نییە؟ ئایا ئەوەش بۆ هەموو جوو وەک یەک نییە؟ ئایا کاتی ئەوە نەهاتووە، هاوکاری نێوخۆی جووەکان لە چاوی ئەفسانەی بیانییەکاندا ببێتە ڕاستییەکی جوولەکایەتی؟

هەڵبەتە هی ئەوە نەبوو هاوزیندانەکانم بەو پرسیارانە سەخڵەتبکەم. منیش هەستمکرد هەڵەیەکی سایکۆلۆژیم کرد و بێ مەبەست ئازارم دان، کاتێ گوتم من لەگەڵ دوعا بێدەنگەکانی ئەواندا نیم، نزا و پاڕانەوەی هیوای هەموو زیندانییەکان، دوعاکانی دڵدانەوەی تێکشکان. بەڵام یەک شتم پێگوتن: "جوامێران، ئەوەی ئێوە پێیدەڵێن هاوکاری نێوخۆیی جوولەکە، ئارەزووەمە بەڕاستی وەرگەڕێ."

هەردووکیان بزە دایگرتن. خەندەکەشیان بۆ من لە وشەکانیان تاڵتر بوو. ئەوسا تارمایی سێبەرێک کەوتە نێوانمان، سێبەرەکە کەوتە نێوان خاوەن زەوییەکان و سەربازەکە لە سەرێک و خۆشم لەسەرێکی دیکەوە. ئەو سێبەرە هەرگیز بە تەواوی نەڕەویەوە، تەنانەت لەو ماوەی لە زیندانەکە بەیەکەوە بووین، هەندێک بە کاڵی بەرفرەوانتریش بوو.

ڕۆژێکیان، گۆڕانکارییەکی دیکە بەسەر قوتابییەکەم، بەسەر عەریفەکەدا هات. یەکەم جار کە یەکدیمان بینی، پێیڕاگەیاندم، کە ئەو دیندار نییە، تەنانەت ئەو هەر خواپەرستیش نییە. ئەو فێر ببوو زۆر چیرۆک سەبارەت بەو قەشانە بگێڕێتەوە ئەوانەی گوییان بە قانوونەکانی سکهەڵگوشین[41] نەدەدا. ئەو بەخۆشییەوە چیرۆکی ئەو قەشەیەی دووپاتدەکردەوە، کە لە گوتارەکەی بۆ خەڵک دەیگوت: " ڕۆڵەکانم، گوێ لەو شتە بگرن کە بۆتان دەڵێم نەوەک چاو لەوەی بکەن کە دەیکەم." ئەو بێباوەڕییە ڕاشکاوانەیەی زۆر ببوە مایەی هەراسانکردنی هاوڕێ زیندانییەکەی دیکەمان، یارۆی ئەفسەر. ئاخر ئەو کاسۆلیکێکی دڵسۆز بوو، زۆریش نوێژی دەکردن. شتێکی سەرنجڕاکێش بەڵام سەیریش بوو، ئەویش ئەو دژبەریەی نێوان کوڕە نەخوێندەوارێکی کاسۆلیکی کە لە بیروباوەڕی باب و باپیرانی لایدابوو، لەگەڵ یەکێکی خوێندن باڵا کە بە خۆشی و بە جۆشەوە بەرەو ڕاسپاردەکانی

41- سکهەڵگوشین: خۆدوورگرتن، تقشف،

هەواڵنامەی کتێب

کڵێسای کاسۆلیک دەڕۆیشت، دەکرا تا ئەوپەڕی چاودێری ئەو شتانەی نێوان دیوارەکانی زیندانی لوکیشکی بکرێ.

لێ گەلۆ، بەیانییێکیان ئێمە هەردووکمان، ئەفسەرە پۆلۆنییەکە و من بەوە سەرسام بووین، بینیمان عەریفەکە هەر خۆی گۆشەگیر کردووە، لە کونجێکی چاوە زیندانەکەدا، لەسەر چۆک کەوتووە و بە بێدەنگی نوێژدەکا و دەپاڕێتەوە. کاتێکیش لە نوێژەکەی بووەوە، ڕووی لە ئێمە کرد و بە شەرمێکی دوودڵییانەوە گوتی: "من لە مەودوا هەموو ڕۆژێک نوێژی خۆم دەکەم. من هاتمەوە سەر ئەوەی بڕوام بە دین بۆ بگەڕێتەوە." ئەفسەرەکە، کە هەمیشە لەبەر بێسەروبەری لە پێگەی پەلاماردانـدابوو بۆ سەر عەریفەکە، ئیدی تووڕەییەکەی خۆی خواردەوە و هەردووکمانی بەوە سەرسام کرد، بە گەرمی دەستی گوشی. لەبەر چاوماندا پەرجووی بووژانەوەی دیین خوڵقا. منیش گەواهی ئەوە دەدەم، بووژانەوەی ئۆل یارمەتی عەریفەکەی دا، لەو کاتەی زیندانییەکە بەردەوام بوو، بەوەی بەسەر غەریبی و خۆیدا زاڵ ببێ، غەریبیش بەشێک بوو باڵی بەسەر هەموو زیندانییەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی کێشابوو. من دەتوانم شایەتی زیاتریش بدەم، کە ئەم سەربازە نەخوێندەوارە تاکە زیندانی لوکیشکی نەبوو لە بێ بڕواییەوە بووبێتەوە دینداریکی بە پەرۆش. من بەندکراوی دیکەشم بینین، لە نێویاندا کەسانی ئاستبەرز لە ڕووی خوێندندا هەبوون، کەسانێک بە هۆی زانستەوە بە گومان بوون، کاتێکیش ڕەشبگیری پەیدا بوو و شەوانی لێکۆڵینەوە بەرفرەوان بوون و درێژەیان کێشا (بەتایبەتی ئەو ماوەی دوایی)، ئەو کەسە بێ باوەڕ و بەدگومانانە چاویان بڕیبووە هێزێکی نادیاری ئەودیو دیوارەکانی زیندان، بەڵکو ڕەحمیان پێبکا ... ئەمەش ڕاستی بوو، خۆم بە هەردوو چاوەکانم بینی، ئەو پیاوە لە دارمانەکەی خۆی بەدەر لە ئیمان، هیچ نەبوو پشتی پێ ببەستێ، هیچ شتێک نەبوو دڵی بداتەوە. دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی زۆر کەسی بۆ باوەشی دین

گەڕاندەوە ... شەوانی لوکیشکیش فێریکردین بۆ پیاوێک، کە خراپی بەسەر بێ، باشترە دەست بە بڕواوە بگرێ لەوەی پیاوێک باشی بۆ بێ.

لەو کەشوهەوایەی کە دین لای عەریفەکە بووژایەوە، بە شێوەیەکی سروشتی هاوزیندانیانم باشتر لەوە تێگەیشتن، ڕۆژێک پێمڕاگەیاندن، کە بۆ ڕۆژی دواتر من بە تەواوی دەست لە خواردن هەڵدەگرم. بەر لە هاتنی ئەو ڕەوشە، لەوانەبوو هاوزیندانەکانم فشەیان بە بڕیارە "پەرگیرییەکەم" هاتبێ. ئێمە بۆ ماوەیەک لە زینداندا بە ئارامی بە سەرمان برد، ئەو ژەمە خواردنەی دەزگەی ئاسایش باندۆری خۆی بە سەرمانەوە هەبوو. چیدیکە برسی نەکراین. پێشتر لە برسان مردبووین. جیاوازیش لە نێوان ئەو دوو هەستە تەنیا لای ئەو کەسە دەردەکەوێ، کە تاقیکردبێتەوە و کەسێک بە برسییەتییەوە نوستبێ، بە برسیەتی بێدارکرابێتەوە، ئەوستا ئەو کاتەی دیسان پاڵدەکەوێ و دیسان بە برسێتی هەڵدەستێتەوە، ئینجا قەدری عافیەت دەزانێ. لەو جۆرە ڕەوشەدا، مرۆ وایلێدێ جڵەوی خۆی بۆ وتەی ترسێنەر ڕابکێشێ: " ... پیاو لە ئاژەڵ بالاتر نییە."[42] زۆر لەوانەی لە نێو زیندانی لوکیشکی بوون، لە پارچە نانێک زیاتر، لە پێناو کەوچکە سووپێکی زیاتر، خۆیان لە بنی بنی سووکایەتییەوە بینییەوە. زۆر پیاو بە شەوقەوە بنی قاپەکەی خۆی دەلێستەوە. زۆر لە زیندانیانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی وردکەنانیان دەکردە تۆپەڵ، بەر لەوەی بیخەنە ناودەمیان، وەهایان لێدەڕوانی وەک سەیری دوڕ و گەوهەر بکەن. ئەو پیاوانەی تووشی ئەو ڕەنجەڕۆییە ببوون، کاتی خۆی خواپێداو و حاڵ خۆش بوون. پێگەیان بەرز و دڵیان پڕ خرۆش بوو، تا ئەو کاتەی تاڵاوی برسێتییان نۆشی و چاویان لەو دەنکە شەکرانەی نێو کەوچک بوو، کە پێیان دەدرا بۆ ئەوەی نانە بۆرە

[42]– ئێکلێسیاتس iii ١٩ (نووسەر)

ڕەقەکەی بەوەی لە دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی پێی دەگوترا قاوە، نەرم بکەن و بخۆن.

بەخشینی سوپەکەم لە ئێواران، قاوەکەم لە بەیانیان، لەو نێوەشدا سوپی زیاتر لە هەندێک ڕۆژدا، ئەمەش هەمووی لە ژێر ئەو بارودۆخەدا، بێگومان هاوزیندانەکانم بەدەر لە پرسی دین، وەهایان سەیر دەکردم، هەر بە ڕاستی دینبووبم[43]. بەڵام هەردوو هاوڕێ چاوە زیندانییەکەم، هەوڵیان نەدا چیدی ڕێگریم لێ بکەن و لە بڕیارەکەم سارد بکەنەوە، هەر ئەوەندە بوو کە بە زەحمەتەوە توانیم قەناعەتیان پێبێنم، بەشەکەی منیش لە نێو خۆیاندا دابەشبکەن، بەتایبەتی ئەوەی لە ڕۆژی تۆبەکردندا کردم.

من لە بەرایی سەری ساڵی جوو ٥٦٩١ دا گیرام، بۆیە زەحمەت نەبوو، ڕۆژەکان بژمێرم - ڕۆژژمارنیش شۆپێکی ئاساییانەی زیندانییەکانە - تا ئەو ڕۆژەی دەگەمە ڕۆژی تۆبەکردن و لێخۆشبوون. دەمزانی چ ئێوارەیەک نابێ نان بخۆم، بۆیە بە ئێشکچییەکەم گوت کە بەشەکەی منیش بخاتە سەر بەشەکەی هەردوو هاوزیندانەکانم. ئێشکگرەش سەرسامانە پرسی:

"ئەوە چییە؟ نەساغی؟"

"نەخێر، نەساغ نیم. بەڵام ئەمڕۆ ڕۆژی دادوەرییە بۆ من."

"ڕۆژی دادوەری" چ ڕۆژی دادوەرییێک؟ جا ئەوە چ پەیوەندییێکی بە خواردنەوە هەیە؟"

"من جووم، لە ڕۆژی دادوەریشدا جووەکان نان ناخۆن."

---

43 – دیین بووە: شێت بووە.

"دەی واز لەو شتە پڕوپووچانە بێنە. تۆ بیخۆ، لەسەر بەرپرسیارێتی من بیخۆ!"

لەرەی دەنگی خۆش بوو، مرۆڤدۆستانە بوو. منیش سوپاسمکرد بۆ ئەوەی بەرپرسیارێتییەکەم هەڵدەگرێ. ئینجا دەرکەی کردەوە، شتێکی هاوشێوەی خەندەیەک دەربڕی و گوتی:

"بێنە پێشخۆرەکەت بێنە. با بۆت تێکەم."

"نا، نەخێر." منیش خێرا بەدحاڵیبوونەکەیم ڕاستکردەوە، بەوەی سوپاسم کردبوو. "بۆ برادەرەکانم تێکە."

"هەی بێ مێشک!" بردەبردێکی وای لێهات.

منیش هیچم نەگوت.

نۆبەتچییەکە شانەکانی هەڵتەکاندن، بە هاوزیندانەکانمی گوت کە قاپەکانی بۆ ڕابگرن تا زیاتریان بۆ تێبکا، ئەو بەشە زیادەیە لە چاوی ڕۆژی تۆبە و لێبوردنی جووەکان و بەڕۆژووبوونەکەیان، کە زیندانی «لوکشکی»ش هەڵی نەوەشاندەوە، هەرچەندە پارێزەرانی شۆڕشیش ئامادەبوون بەرپرسیارێتی دەستبەردابوونی هەڵبگرن ...

منیش پێم سەیربوو، تۆ بڵێی ڕۆژی تۆبە و لێبووردنی داهاتوو لە کوێ دەبم. ژنەکەم کە لە بن دەستی دەزگەی ئاسایش نەبوو، تۆ بڵێی لە کوێ بێ؟ ئەرێ دەبێ باوک و دایکە پیرەکەم، برا و خوشکم لە کوێ بن؟ ئەرێ دەبێ خەڵکەکەم لە هەردوو دیوی "بەرەکەوە" لە کوێ بن؟"

کاتێکیش مێشک وەڵامی پرسەکانی نەدایەوە، دڵ بە ترسەوە بە نوێژ و نزا کەوتە وەڵامدانەوە. کاتێکیش وشەکانم لەبەر دەگوتنەوە، ئەو وشە پیرۆزانەی سنگاوسینگ لە نەوەیەکەوە بۆ یەکێکی دیکە گواسترابوونەوە، کاتێک بە بێدەنگی نوێژم دەکرد، هەستمکرد ئەو

پەرژینە تۆکمە و سەختەی منی لەو خەڵکە خۆشەویستە کردبوو، کەوت و لەبەین نەما. جارێکی دیکە "دوگمە نهێنییەکەی" ی مێشک کەوتەوە کار. زیندانەکە هەڵگیرا، دیوارەکان نەمان، لەوێدا شتێکی سەیر، تیرێژە ڕووناکی کەنیشتە (سیناگۆک) و ماڵە سادەکەی باوکم دەرکەوتن، لەگەڵ چاوە میهرەبانەکانی دایکەجوویێک هەر خۆشەویستی و پاکی و دینییان لێدەباری. درووودخوێندنەوە لە زیندانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ... ڕۆژی تۆبە لە لوکشیکیدا، تەنانەت شەوێکی وەهاش دەکرێ ببێتە شەوێکی دڵدانەوە، تەنانەت ڕۆژێکی وەهاش بە هەموو شتەکانی ژیانی پیاویش بناسرێتەوە.

شەو ڕابرد، ڕۆژیش هات و ڕۆیشت، ئیدی هەر ڕاستەوخۆ دوای ڕۆژی تۆبەکردن، شەوانی لێکۆڵینەوە هاتنەوە.

هەواڵنامەی کتێب

٥

کێ ناوەکەی بە «ب» دەستپێدەکا؟

بە گوێرەی ڕێساکانی سیستەمەکەی ئەوێ، دیسان بۆ لێکۆڵینەوە بانگ کرامەوە. یەکدوو سەعاتێک دوای کاتی خەوتن، چرپەی دەنگێک هات، دەرکەی چاوە زیندانییەکە سیڕەی لێوەهات و کرایەوە. ئێمەش هەر هەموومان لە خەوێکی قووڵ بێدار بووینەوە. ئێمە هەر سێ هاوژوورەکە، زیندانی دێرینە بووین. ڕاهاتبووین لەبەر تیشکی گڵۆپی شەو وەنەوزمان بێ، لەبەر دەنگەدەنگ بخەوین، بە تایبەت لە سەعاتە یەکەمەکانی شەو، لەگەڵ ئەوەی گڵۆپەکە تا بەیانی نەدەکوژێنرایەوە، ئەمەش بۆ ئەوە بوو، تا پاسەوانەکانمان لە کونە شۆفارەکە، لە کونی «جودا»دا سەیرمان بکەن، لەو کاتەی ڕازابووین چاودێریمان بکەن. بەڵام سەدای دەنگی پێی ئاشنا، سیڕەی قفڵکرانەوە و شمشێر ڕاکێشان و کردنەوەی دەرکە، تەنانەت زیندانییەکە لە شیرین خەویشدا بێ، هەڵیدەستێنێتەوە. هەر بۆیە لەبەر دەنگەکە دەستبەجێ خەبەرمان بووەوە و سەرمان بڵندکرد، لە پشت کابرای دەرکەوانە نۆبەتچییەکە[44]، دوو کەسی دیکە بە جلوبەرگی فەرمیی یەکبەرگییەوە ڕاوەستابوون.

"ئەرێ ناوی کامەتان بە «ب»ـیە؟" یەکێک لەوان بە دەنگێکی نەوی بانگیکرد. ئەمەش تایبەتمەندییەکی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی

44– نۆبەتچی: ئێشکگر

سۆڤیەتی بوو. واتای ئەوەی دەگەیاند: ناوی کامەتان بە پیتی "ب" دەست پێدەکا؟

بە گوێرەی ئاسایشپارێزی ڕێنماییەکانی "حکوومەتی ژێرزەمینی" نەدەبوو بۆ داواکردنی زیندانی بۆ لێکۆڵینەوە بە ناوی خۆی، بە ناوی تەواوی خۆیەوە بانگبکرێ، نەبادا لە چاوە زیندانییە تەنیشتەکانی گوێیان لە ناوەکە بێ، یان لەکاتێک هەڵەیان لە ژووری زیندانەکە کردبێ، ئەوا ناوەکە بۆ سەرنشینانی ژوورەکە ئاشکرابێ. لەوەش زیاتر، لەبەر هەندێک هۆکار، دەرکەوانی نۆبەتچی بەدەر لە هەندێ باری تایبەتدا بۆی نەبوو بچێتە نێو چاوە زیندانییەکان "دوژمنانی گەل". لەبەر هەموو ئەو هۆکارانە، دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، وەها ڕاهاتبوو، نۆبەتچییەکان هەر لە دەرکەی چاوەزیندانییەکەدا بپرسن " ناوی کێ بە پیتی «ئا» دەست پێدەکا؟" یاخود "کێ بە «ز»ـێیە؟"، ئیدی کابرای زیندانی تێدەگەیشت و لە شوێنی خۆی وەڵامی دەدایەوە. خۆ ئەگەر ئەو کەسەی بە دوایدا دەگەڕێن لەوێ بێ، ئەوا بە تەنیا هەر هاوژوورەکانی، ئەگەر کەسی لێبێ، گوێیان لە وەڵامەکە دەبێ؛ لە کاتێکیش هەڵە لە لیستەکەدا کرابێ، ئەوا زیندانیانی نێو ژوورەکە نازانن، لە خۆیان بەدەر، ئاخۆ کەسێکی دیکە کەوتبێتە بەر دەستیان.

لەنێو چاوە زیندانەکەی ئێمەدا، تەنیا پاشناوەکەی من بە پیتی «ب» دەستیپێدەکرد. منیش چەندین ناوم گوتن. نۆبەتچییەکەش لە لیستەکەی بەردەستی ڕوانی.

"ناوی خۆت و ناوی باوکت،" بەم جۆرە لەسەر پرسیارەکانی بەردەوام بوو.

"مێناحیم وۆلفۆڤیچ."

"دەی خۆت بگۆڕە، بۆ لێکۆڵینەوە داواکراوی."

منیش خۆم گۆڕی. هاوژوورییەکانم بێدەنگبوون، بەڵام چاوەکانیان لەبلەبانانە شتیان تێدابوو. ئینجا لە ژوورەکە دەرچووین. بەلای پەیژەکاندا چووینەخوار. لەو نێوانەشدا تۆڕە وایەرێک ڕاچێنرا بوو، بۆ ئەوەی نەبادا زیندانییەک ڕابکاتە ئەو شوێنەی کە دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیش لەوێدا چیدی لێیان ناپێچێتەوە ... هەر لەوێ و بەڕێوە دوو تا سێ دەرکەم بۆ کرانەوە. پێدا تێپەڕیم و گەیشتمە حەوشەکە. زیندانی «لوکیشکی» گەورە بوو. ئینجا لە پڕێک فەرمانم پێکرا بوەستم و بەرەو دەستە ڕاست بابدەمەوە. پاسەوانەکان و من بۆ چەند خولەکێک لەوێ وەستاین. بەدەر لە دیوار هیچی دیکەم نەبینی، بەڵام گوێم لە تەپەی پێی بوو لە پشتمەوە دەهات. زەحمەت نەبوو ئەوە هەڵبکرێنی، کە ئێمە چووینەتە ناو قەڵەمڕەوی کەسێکی دیکە بۆ لێکۆڵینەوە، ئەو شوێنەش بە پێی ڕێنماییەکانی دەزگەی ئاسایش قەدەغە بوو ڕوخساری یەکدی ببینین. لە شوێنێکی دیکەدا تووشی زیندانییەکی دیکە هاتم ڕووبەڕووی دیوارەکە ڕاگیرابوو. لە گۆشەی چاومەوە پشتی کابرام دەبینی. لەوێدا هیچ کونێکی پیلانگێڕی دەزگەی ئاسایش لە ئارادا نەبوو.

لە کۆتاییدا بردرامە ژوورێکی بچکۆلەی گەرم و چراخان، لەوێ فەرمانیان پێکردم لەبەردەم مێزەکەدا دابنیشم. پاسەوانەکان منیان بەجێهێشت. بە تەنیا مامەوە، بۆ ساتێک، لە نێو ژوورە خۆشەکەدا کەیفمهات. بەڵام هەر کەمێک دوای ئەوە، ئەفسەرێک بە نیشانەی سەرشانی کاپتنێک و دەمانچەیەک بە قەدیەوە، هاتە ژوورەکەم و لە بەردەمم لەو سەری مێزەکەوە دانیشت.

دوای ئەوەی سەیری سەرە تراشراو و ڕیشە نەتراشاوەکەی کردم لێیپرسیم: "ناوەکەت «بێگن»ـە، «مێناحیم وۆلفۆڤیچ بێگن»؟"

منیش گوتم بەڵێ وایە.

"باشە" ئەویش لەسەر قسەکەی وەها بەردەوام بوو. "من دادوەری لێکۆڵینەوەکەی تۆم. ئەمەشیان یەکەمین دیدارمانە. لە داهاتوو دانیشتنی دیکەشمان دەبێ. درێژەی لێکۆڵینەوەکەش لەسەر تۆ بەندە، لەسەر بەرسڤی تۆ بۆ پرسیارەکانم وەستاوە. هەر بەو بۆنەیەشەوە، ئەوەی نووسیوتە خوێندوومەتەوە، بەڵام بێبایەخە. دەکرێ فرێی بدەمە نێو تەنەکەی خۆڵەوە. تۆ دەبێ ڕاستییەکەم پێبڵێی. لە زیندانەکەتدا، هەڵبەتە فێری ئەوە بووی، بۆ تۆ وا باشترە ڕاستییەکە بڵێی، هەر ڕاستی دادت دەدا."

منیش داوام لێکرد دەست بە لێپێچینەوەکەی بکا و ئەوەشم خستەسەر:
"دەکرێ بزانم چۆن بانگتبکەم؟"

لە یەکەمین لێکۆڵینەوەدا لە مەڵبەندی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، بە مانۆرێکی زمانەوانی و بە پێی پێویست لە دەورەی ئەو وشانەدا دەسوڕامەوە، کە بۆ بەرانبەرەکەم بەکاریان بهێنم، وشەی وەک "هێژا"م بەکاردەهێنا. دەمزانی ئەو ناوە بۆ کەسێکی سۆڤیەتی نەدەگونجا، بەڵام بە گومان بووم لەوەی یارۆی لێکۆڵەرەوە لە کۆمەڵگەیەکی سۆشیالیستیدا بە "هاوڕێ" بانگبکەم. هاوڕێ زیندانییەکەم، ئەفسەرە پۆلۆنییەکە، وێڕای شانازبوونی بە خۆی، هیچ گومانی بۆ نەمابووەوە، بڕیاری دابوو بە هاوڕێ دەبێ پەیوەندی هاوڕێیایەتی بێتەدی. بەڵام کاتێک بانگی یەکێ لە دەرکەوانە ئێشکگرەکانی دەکرد "تۆڤاریچ"[45]، بە توورەییەوە وەڵامدەدرایەوە: "گورگێکی بۆرە هاوڕێت بێ!" منیش حەزم نەدەکرد لێکۆڵەرەوەکەم بە هەمان شێوە وەڵامم بداتەوە، پێشمابوو سەخت بوو لە ماوەی لێکۆڵینەوەکە خۆم لە وەسفێک، لە ناوێک دووربخەمەوە بۆ ئەوەی بە هۆیەوە ناوی لێکۆڵەرەوەکەم بهێنم.

45- تۆڤاریچ (tovarich) بە ڕووسی سەردەمی یەکێتیی سۆڤیەت واتە هاوڕێ.

"دەکرێ بە دادوەری لێکۆڵەرەوەی مەدەنی بانگم بکەی،" کاپتنەکەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی وەها وەڵامی دامەوە و ئینجا درێژەی پێدا: "ئێستاش دەی پێم بڵێ، لە کەیەوە تۆ زایۆنستی؟"

"لە منداڵیمەوە."

"سەر بە چ ڕێکخراوێکی؟"

"لە تەمەنی دە تا سێزدەساڵییدا سەر بە «شۆمەر هاتسایر[46]» و لە تەمەنی پانزە ساڵی و بە سەرەوەش بوومە ئەندامی «بێتار».

"وەها دەبینم لە تەمەنێکی زووەوە دەستت بە چالاکی تاوانکارییت کردبێ."

"بۆچی تاوانکاری؟ پێموایە چالاکییەکان ڕەوا و لەبار بوونە."

"تۆ پێتوایە؟ هەر بە ڕاستیش زۆر گرنگە کە «مێناحیم وۆلفۆڤیچ بێگن» پێیوابێ! من پێت دەڵێم تۆ تاوانبارێکی سیاسی گەورەی. تۆ لەوە پۆلکتری[47] کە دە کەست کوشتبن."

"بەڵام بۆچی؟ چما؟"

"چونکە هەموو چالاکییەکانت دژەسۆڤیەت و دژەشۆڕش بوونە؟"

" بە چ پێودانگێک ئێمە دژەسۆڤیەت بووین؟"

[46] – شۆمەر هاتسایر Shomer hatsair جووڵانەوەی دیدەوانی نیشتمانیی جوولەکە بوو لە سەرەتای بیستەکان، لە سەرەتای سییەکانیشدا بووە حیزبێکی لایەنگری سۆڤیەتی بۆ زایۆنیزم. نووسەر.

[47] – پۆلکتر: بەدتر، خراپتر.

"دەی بوەستە، چیدی مەپرسە! تۆ بۆ ئەوە لێرەی کە وەڵامی پرسەکانی من بدەیتەوە، نەوەک من هی تۆ. باشە کێ وای لێکردی بچیتە نێو «بێتار»؟"

"هیچ کەس. من خۆم چووم."

"ئەوە ڕێی تێناچێ. لە لای ئێمە، کاتێک گەنجێک بیەوێ بچێتە نێو کۆسمۆمۆل[48]، ئەوا ئەندامانی دیکە دەیهێننە ڕیز. کێ تۆی هێنایە ڕیز؟"

"هیچ کەس. من دەچوومە قوتابخانە، لە شارەکەمدا دەیانناسیم، ئەوانیش بێ هیچ گرفتێک منیان لە ڕیزەکانی خۆیان وەرگرت."

"کەواتە بۆچی چوویتە ڕیزی «بێتار»؟"

"بەرنامەکەم بەدڵبوو. شتم لە بارەی «زییف ژابۆتنسکی» خوێندبووەوە و بیستبوو."

"ژابۆتنسکی؟ ئۆو، خۆ ئەوە کۆنە دۆستێکی ئێمە بوو! ئەو سەرکردەی فاشیزمی جوو بوو."

"ئەمە ڕاست نییە. «ژابۆتنسکی» دژەفاشیست بوو، ئەو لیبرالێکی ڕاستەقینە بوو."

"بەسیەتی، قسەی پڕوپووچ! ئێمە دەزانین «ژابۆتنسکی» کۆلۆنیالێکی دەزگەی هەواڵگری بەریتانی بوو."

"ئەمەشیان ڕاست نییە. ژابۆتنسکی لە جەنگی یەکەمی جیهانیدا ئۆردوویێکی سەربازی لە جووەکان پێکهێنا، هەر وەک سەربازێکی

هەواڵنامەی کتێب

48– کۆسمۆمۆل: ڕێکخراوی گەنجانی سۆڤیەتی.

ئاسایی چووە نێو لەشکرەکە، دواتر پلەکەی بەرزکرایەوە، بووە ئەفسەر (ملازم). ئەو کۆلۆنێل نەبوو، کاریشی بۆ دەزگەی هەواڵگریی بەریتانیا نەکرد. ئەو بۆ گەلی جوو تێکۆشا، تەنانەت بەریتانییەکان ڕێگەیان نەدا پێ بنێتە سەر خاکی فەلەستینیش، چونکە ئەو دژی سیاسەتی دژەجووی ئەوێ بوو."

"سەیرکە، سەیرکە! ئەو هەموو لەبلەبانییە! تۆ وا خۆت نمایش دەکەی، بەوەی لە بارەی سەرکردەکەتم باس کرد، تێکچووی."

"من وەها خۆم نمایشناکەم. «ژابۆتنسکی» مامۆستا بوو. ئەو بڕوای بە من بەخشی، یادەوەرییەکەی لای من زۆر خۆشەویستە. من زیندانییم، دەشزانم دەبێ وەڵامی پرسیارەکان بدەمەوە، بەڵام تا پێم بکرێ بەرگری لە شەرەفی مامۆستاکەم دەکەم. ئایا تۆ، ئەی دادوەری لێکۆڵەرەوەی مەدەنی، بە هەمان شێوە ڕەفتار نانوێنێ، کاتێ یەکێ سووکایەتی بە یادەوەری «لینین» بکا؟"

سەرەتا لێکۆڵەرەوەکە حەوسەڵەی خۆی لە دەست دا. بە مست وەرگەڕایە مێزەکە و قیراندی:

"دیسان تۆ پرسیارە پڕوپووچەکانت دەکەیتەوە! باشە تۆ ئەو«ژابۆتنسکی»یەی خۆتان بە «لینین»ـەکەی ئێمە بەراورد دەکەی؟ جارێکی دیکە زات نەکەی بەراوردێکی وەها بکەی! «لینین» سەرکردەی گەلان بوو، مەزنترین پیتۆڵی مرۆڤایەتی بوو، جارێکی دیکە ناوی ئەو لەگەڵ ناوی یەکێکی وەک «ژابۆتنسکی»یەکەی خۆتان نەهێنی!"

"جەنابی دادوەری لێکۆڵەرەوەی مەدەنی، خۆ من بەراوردەکە ناکەم. تەنها دەمەویست تێبگەم، تۆ ئازاری هەستی من وەک زیندانییەک نەدەی."

هەواڵنامەی کتێب

ئەویش لەسەرخۆوە گوتی: "بە هیچ شێوەیەک هەستەکانت بۆ من گرنگ نین. وەڵامەکانت بۆ من جێگەی سەرنجن. دەی پێمبڵێ هەنووکە «ژابۆتنسکی» لە کوێیە؟"

منیش بەم پرسیارەی سەرمسوڕما. ئاخر خۆ ڕاشکاوانە باسی یادەوەری ژابۆتنسکیم بۆ کرد. تۆ بڵێی کاپتنەکەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، بایی ئەوەندە زیرەک نەبێ، ئەوەی گوتم لێتێگەیشتبێ کە پیاوەکە لە ژیاندا نەماوە؟ یان تۆ بڵێی ئەو ئەگەرە هەبێ، هێشتا نەیزانیبێ «ژابۆتنسکی» مردووە؟ بێگومان لێکۆڵەرەوەکەم لە نێو دەزگەی ئاسایشدا یەکێ بووە لە شارەزایانی زایۆنیزم. تۆ بڵێی هێشتا هەواڵی مەرگی «ژابۆتنسکی» پێنەگەیشتبێ؟ بەڵام خۆ پرسیارەکە کرا، منیش دەبوایە وەڵامی بدەمەوە.

"ژابۆتنسکی مردووە."

"تۆ دڵنیای؟"

"بە داخەوە، بەڵێ دڵنیام."

"دەیبینی، کەسێک نییە فرمێسکی بۆ هەڵڕێژێ."

"خەڵکێکی زۆر بۆی گریان."

"هیچ کەسێک فرمێسکی بۆ نەڕشت، وەک ئەوەی هیچ کەس نەبوو فرمێسک بۆ ئەو سیخوڕە نێودەوڵەتییە بڕێژێ، کە هەر کەمێک بەر لە ئێستا سەری بە تەور دوولەت کرا."

هەواڵنامەی کتێب

بۆ ساتێک پێگە و چارەنووسی خۆم لەبیرکرد. لەبەردەمم مریدێکی[49] نەوەکەی شۆڕش وەستابوو؛ گەنجێک، بە دڵنیاییەوە تەمەنی هەندێک لە سی ساڵ هەورازتر بوو. کاتێکیش «ترۆتسکی» یەکێک بوو لە سەرانی شۆڕشی ١٩٠٥، هێشتا ئەو لێکۆڵەرەوەیە هەر لەدایکنەببوو. ئەو کاتەش «ترۆتسکی» لەگەڵ لینین بە یەکەوە سەرکردایەتی شۆڕشی ١٩١٧ی سەرکەوتوویان کرد، لێکۆڵەرەوەکەم هەر منداڵ بوو. ئەو کاتەش ترۆتسکی بەرپرسی لەشکری سوور بوو، بە ڕێزەوەش ناوی لە لایەن ملیۆنان کەس دەهێنرا، ئەو هێشتا هەر نەوجەوان بوو. کەچی لێرە و ئەمشەو، لە شەوێکی پایزی ١٩٤٠دا، ئەو پاسەوانە گەنجەی شۆڕش، بە یەکێک لە گەورە سەرکردەکانی شۆڕش دەڵێ سیخوڕێکی نێودەوڵەتی، بە شانازییەکی دڵ پڕ لە قین و چێژی پیاوکوژێک دەربارەی ئەو لەناوبردنە دڕندانەیە دەدوێ. من هەژام و وەک بروسکەیەک لەمێشکمی دابێ وابوو: خۆ ئەگەر لە مێژوودا تۆڵەسەندنەوەیەک هەبێ، ئەگەر هاتوو مێژوو هاتبێتە سەر تۆڵەکردنەوە لە ترۆتسکی لە بەرامبەر گوناهەکانی، تۆ بڵێی تۆڵەیەک لەوە زیاتر هەبێ؟

لێکۆڵەرەوەکە بە تیژی منی هێنایەوە سەر دنیای ڕاستەقینە.

"ژابۆتنسکی لە کوێ مرد؟" وەهای لێپرسیم.

"لە ئەمریکا."

"ئەو لە ئەمریکا ژیا؟"

"نەخێر. ئەو لەگەڵ هەڵگیرسانی جەنگدا بەرەو ئەوێ چوو."

---

[49]– نووسەر وشەی disciple ی بەکارهێناوە، ئەو وشەیەش بۆ حەواری (حواري) و مریدەکانی عیسای مەسیح بەکار هاتووە، منیش وشەی مریدم پێ گونجاو بوو.

"بۆچی؟"

"بۆ ئەوەی تێبکۆشێ و سوپایەکی جوو ڕێکبخا."

"ئاوەها؟ بۆ ئەوەی کۆمەکی وڵاتە ئیمپریالییەکان بکا؟"

"بۆ ئەوەی لە دژی هیتلەری ئاڵمان بجەنگێ."

"قسەی قۆڕ! ئاخر تۆ دەتوانی هزرێک بە سوپا تێکبشکێنی؛ تەنیا سەرکردەکانی سوپا و ئەوانەی خوێنی چینی کرێکار هەڵدەمژن حەزیان لە جەنگی ئیمپریالیستانەیە، هەڵبەتە «ژابۆتنسکی» تۆش یارمەتی ئەوانی داوە."

«پراڤدا»[50] لە ڕێی ئەوەوە دەدوا. منیش حەزم نەدەکرد هەراسانی بکەم، بەرژەوەندیشم لەوەدا نەبوو وەها بکەم، بەڵام نەمدەتوانی هەستەکانیشم جڵەوبکەم.

"هیتلەرییەکی ئاڵمان هزر نییە. شتەکە کوشتنە، کوشتنێکی تایبەتی بۆ جوو."

"دەی هەنووکە، خەم لە جوو مەخۆ! تۆ و ئەوانەی وەک تۆن دوژمنی گەلی جوون، چونکە ئەگەر وەها نەبێ ئێوە یارمەتی شۆڕشتان دەدا نەوەک یارمەتی ئیمپریالیستەکان. بەڵام خۆ ئەم شەوە ئێمە باس لە ئاڵمان ناکەین، ئێمە باسی تۆ دەکەین. خۆت لە پرسەکە مەدزەوە."

ئەو نەیگوت ئاڵمانیای هیتلەر، نەشی گوت ئاڵمانیای "نازی" یان "فاشیست"، بەڵکو تەنیا گوتی ئاڵمان. ئاخر پەیمانی خوێن ئەفسەرەکەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی پابەندکردبوو لە کاتێکدا لێکۆڵینەوەی لەگەڵ زیندانییەکی تەواو دابڕاودا دەکرد.

50– پراڤدا ڕۆژنامە فەرمییەکەی یەکێتیی سۆڤیەت.

"باشە،" وەهای گوت و دەستی بە لێکۆڵینەوەکەی کردەوە؛ " ئەرێ بەر لەوەی ژابۆتنسکی بچێتە ئەمریکا، لە کوێ دەژیا؟"

"دەقاودەق لە لەندەن."

"لە لەندەن؟ بەڵام خۆ تۆ گوتت، بەریتانیا ئەوی لە فەلەستین دوورخستبووەوە!"

"ئەوە ڕاستە، بەڵام ڕێگر نەبوون لەوەی لە ئینگلیستانیش بژی."

بۆ یەکەمین جار لێکۆڵەرەوەکەم لە پڕمەی پێکەنینیدا. پێکەنینێکی بە دڵ، بە زەوق و کوڵ بوو.

دوای ئەوەی هاتەوە سەرخۆی گوتی: "تۆ دەتەوێ ئەو حەکایەتەم بۆ بهۆنیتەوە؟ هێشتاش دەتەوێ بڕوات پێبکەم؟ لە سەرێکەوە بەریتانییەکان ڕێگەیان نەدا ژابۆتنسکی لە فەلەستین بژی، کە هەر لە ژێر قەڵەمڕەوی خۆیاندا بوو، کەچی لە سەرێکی دیکەشەوە لارییان نەبوو لە وڵاتەکەی خۆیاندا بژی؛ دە وەرە ئەم کەرەم لەو قوڕە بۆ بێنەدەر؟!"

"بەڵام خۆ ئەوە ڕاستیەکەیە." هەوڵمدا بڕوای پێبهێنم. "جەنابی دادوەری لێکۆڵەرەوەی مەدەنی، سەیرکە، بەر لە هەڵگیرسانی جەنگ، بەریتانیا یەکێک لە کوڕە باشەکانی «بێتار»ی بە ناوی « شلمۆ بن یوسف» لەسێدارە دا. ئەو کات ژابۆتنسکیش لە لەندەن بوو، هەوڵی زۆری دا لە قەنارەدانەکە بوەستێنێ. لە کۆتاییدا هەوڵەکانی بێهوودە بوون، – «بن یوسف» بە دەم سروودەوە چووە بن پەتی سێدارە – بەڵام ئەوە ڕاستییە، سەبارەت بەو پرسە لە لایەن وەزیری کۆلۆنەکان پێشوازی لێکرا."

من بەوە دڵخۆش بووم، ئەو دەرفەتەم پێدرا بۆ ئەفسەرە سۆڤیەتەکەی ڕوونبکەمەوە، کە ئەندامەکانی «بێتار» باکیان بەوە نییە ژیانی خۆیان لە پێناو بیروباوەڕەکەیان بخەنە مەترسی، تەنانەت مەرگیش ڕێگەیان پێناگۆڕێ. بەڵام لە هەمان کاتدا، منیش ئەو دەرفەتەم پێدا، بپرسێ ئاخۆ بۆچی بەریتانییەکان حوکمی مەرگیان بەسەر «بن یوسف»دا دا. من بەسەرهاتی بەسەرداداندەکەی عەرەبەکانم بۆ سەر جووەکان بۆ باسکرد، کە ئەوان بە شێوەیەکی ڕێکخراو و بە پشتگیری ئاژانە بەریتانییەکان هەڵیان کوتایە سەر جووەکان؛ پێمڕاگەیاند چۆن گەنجانی ئێمەش هەستیان بە ڕووبەڕووبوونەوە و شەڕی دەستەویەخە لەگەڵ پەلاماردەرەکان کرد؛ چیرۆکی زیندانی «بن یوسف»یشم بۆ گێڕایەوە. ئەویش بێئەوەی بموەستێنێ گوێی بۆ شلکردم.

کاتێکیش لە گێڕانەوەکە بوومەوە، گوتی: "ئەو «یوسف»ە ویستوویەتی عەرەبەکان لەسەر خاکی خۆیان ڕاوبنێ. لەوەدا ئەو کۆمەکی بەریتانییە ئیمپریالیستەکانی کردوە."

منیش لێم پرسییەوە: "کەواتە ئەدی بۆچی بەریتانییەکان لە سێدارەیان دا؟"

"دیسان ئەوە تۆ پرسیارم لێدەکەیتەوە؟ ئاخ، هەی «مێناحیم وۆلفۆڤیچ»، هێشتا فێرنەبووی بە شێوەیەکی لایەقانە بیربکەیتەوە. ئاخر تۆ لە جیاوازیی نێوان بابەتی خزمەتی بابەتییانە و بابەتی خزمەتی بۆرژوازی و ئیمپریالیزم تێناگەی. دەی نموونەیەک وەرگرە، نموونەی سۆشیالدیموکراتەکان، ئەوانەی ئینتەرناسیۆنالی دووەم، ئەوانەی سوێندیان خوارد کە دژی سەرمایەداری بجەنگن. لە ڕاستیشدا ئەوان ناپاکییان لە چینی کرێکار کرد. ئەوان باسکێکی بۆرژوازیین لەنێو چینی کرێکاردا، ئەوان لە دوژمنی کرێکارانیش بەدترن. لینین و ستالین پەردەیان لەسەر ڕوو هەڵماڵین. ئێمە،

هەموو نامەی کتێب

کۆمۆنیست، دەمانەوێ دەمامکی هەموو ئەوانە لابدەین، کە خزمەتی بۆرژوازی نێودەوڵەتی دەکەن."

"بەڵام لینین گوتی دەبێ پشتگیری بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی نیشتمانی بکرێ."

"ئێوە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی نیشتمانی نین. ئێوە ئاژانێکی بۆرژوازی ئینتەرناسیونال و باسکێکی ئیمپریالیزمن. ژابۆتنسکی کۆلۆنیلێکی دەزگەی هەواڵگری بەریتانی بوو، نوێنەرێکی بە ئاگای ئیمپریالیزم بوو. ئەو «یوسف»ـەش، یاخود هەر ناوێکی لێدەنێی، لەوانەیە بە نەخوازراوی خزمەتی ئیمپریالیزمی کردبێ ... هەرچی سەبارەت بە تۆشە، هێشتا دەیبینین. بەڵام دیسان ئەوەم پێمەڵێ، کە بەریتانییەکان ژابۆتنسکییان لە فەلەستین دوورخستبێتەوە و کەچی لە وڵاتەکەی خۆیان ڕێگەیان پێدابێ."

منیش نامرادانە گوتم: "بەڵام ئەوە ڕاستییەکەیە."

"بەسە، واز لە قسەی پڕوپووچ بێنە! ئێمە ئەو جۆرە ڕاستییانە دەزانین."

منیش هیچ بەڵگەوبەندێکی[51] دیکەم نەمابووەوە. هەستمکرد لەو خاڵە دۆڕاوم. لە ڕاستیشدا، ئەوەی من گوتبووم، خودی ڕاستییەکە بوو. بەڵام خۆ بە تەواوی لای ئەفسەری دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی نەپەژراو[52] بوو. پرسەکەش هەر ئەوە نەبوو، من دژی لێکۆڵەرەوەکەم بووم؛ بەڵکو شتەکە وابوو، جیهانێک دژی جیهانێکی دیکە بوو، ڕوانین دژی ڕوانین بوو، نێوانیشیان خەرەندی دۆزەخ بوو.

هەواڵنامەی کتێب

51– بەڵگەوبەند: ئەرگومێنت.

52– نەپەژراو: پەسەندنەکراو، قبووڵنەکراو.

خودی ڕاستییەکەش نەدەکرا ببێتە پردێک؛ بەڵکو بەرەو دۆزەخ ملی لێدەنا.

لێکۆڵەرەوەکە بە تەوسەوە لەسەر لێپێچینەوەکەی خۆی بەردەوام بوو:

"باشە لە پاش هەموو شتێک، بۆچی ئەوەندە لە ژابۆتنسکی دڵنیای؟ بەڵکو ئەو لە خشتەی بردبی. پێتوایە ئەو هەموو شتێکی بۆ باس کردبی؟ هەر بەو بۆنەیەشەوە، ئایا تۆ باشت دەناسی؟"

"بەڵێ، پێموابێ باشم دەناسی."

"ئایا لە نزیکەوە بینیوتە؟"

"بەڵێ، ئەو یەک دوو ساڵەی دوایی بەر لە جەنگ، لە نزیکەوە بینیم."

"هەر کاتێک حەزت لێبووبا، دەچوویە لای؟"

"نەخێر، هەر ئەوکاتە دەمبینی، کە بانگی کردبام."

"چەند جاران تۆ ژابۆتنسکیت بینیوە؟"

"کتومت ناتوانم بیڵێم."

"بە نزیکەیی چەند جار؟"

"هەر بە ڕاستی زەحمەتە بیڵێم. پێموابێ هەمووی بەسەر یەکەوە زیاتر لە بیست جاران بینیومە."

"باسی چیتان دەکرد؟"

هەولێرنامەی کتێب

"شتی زۆر، فێرکردنی گەنجانی جوو، کێشە ڕێکخراوەییەکانی «بێتار»، دۆخی فەلەستین، سیاسەتی بەریتانی، کۆچکردنی گەنجان بۆ فەلەستین، پرسی جۆراوجۆر."

"ئایا دەمەتەقێتان لەسەر یەکێتیی سۆڤیەتەوە کردووە؟"

"نەخێر."

"درۆ دەکەی!"

ئەو بە پێداگیرییەوە ددانی لەسەر دەردانی وشەی درۆ گیرساند، گۆکردنەکەشی هاوکات بوو لەگەڵ بریسکانەوەی چاوەکانی، بەڵام وەک جووە چیکەکەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی شۆڕەوی نەبوو، کە ئەوکات بەڕێزەوە بە شێوەی کۆ پێیگوتم.

منیش وەڵامم دایەوە: "باشە بۆچی دەبێ درۆ بکەم. ئایا حاشاییم لە هیچ لە کار و چالاکییەکانی زایۆنزمی کردووە. زۆر بە سادەیی هیچم بە بیرنایەتەوە، کە ژابۆتنسکی منی بانگکردبێ و باسی یەکێتیی سۆڤیەتی کردبێ."

"تۆ هێشتا بە بیرت نایەتەوە! لە زیندانا زۆر شتت بەبیر دێتەوە. دەی هەنووکە پێم بڵێ، بۆ چ جۆرە خەڵکێک بزووتنەوەکەتان لەگەڕدا بوو؟"

"خەڵکی هەموو چینەکان، زۆربەشیان لاو بوون."

"بەڵام زۆربەیان بۆرژوازی بوون."

"نەخێر، بە پێچەوانەوە. بەشی هەرە زۆری خەڵکی کارکەری هەژار بوون، لە پۆلەنداشدا هیچ ئایندەیەکیان لەبەر دژەسامیێتی نەبوو."

هەوارنامەی کتێب

"ئەمەش واتــای ئەوە دەگەیەنــێ، تــۆ خەڵکــت لە پرســی کۆمۆنیســت دەکردەوە و دەترِفاندن."

ئێمە ئەوانمان بۆ هیچ شـوێنێک نەدەڕفاند. ئەوان بە کامی دڵـی خۆیان دەهـاتن. ئەوە خـۆ تێگەیشـتنێک بـوو، تـا ئەو ڕاددەیەی دەهـاتنە نێـو «بێتار»، ئەوان نەدەچوونە نێو پارتی کۆمۆنیست."

"ئاها. ئەوەیە!"

لەو قسـەیەی "ئـا ئەوەیە!" کە هاوکـار بـو لەگەڵ سـەر بەرزکـردنەوەی دەست، نیشانەی سەرکەوتنی پێوە دیاربوو.

لەو یەکەم "دەمەتەقێیە"دا، ئەوەی لێکۆڵەرەوەکە و من گوتمـان، کرۆکـی باسوخواسـەکە بـوو، بەڵام ئەوەش هەبـوو کە هەنـدێ شـتم گـوت، لە شــەوانی دیکەشــدا باســم کردبــوو. ئەمەش پــوختە ڕاپۆرتێــک نیــیە. گفتوگۆکە زۆر لەوە درێژتـر بـوو، هەنـدێ جار بۆ پێنج تـا دە خـولەک لەسـەر یەک قسـەم دەکـرد و لێکـۆڵەرەوەکەش بـێ قسـەپێبڕین گـوێی لێـدەگرتم؛ هەنـدێ جــار درێــژەی دەدایــێ، بە ڕوونــی شــانازی بە دەستکەوتەکانی یەکێتیی سۆڤیەتەوە دەکرد. کـاتێکیش من ئەو لا بـاڵەم بەجێهێشــت کە چــاوە زینــدانەکەمی لێهەڵکەوتبــوو، میلــی ســەعاتی دیوارەکە لەسەر ١٠ی شـەو بوو. کاتێکیش لێکۆڵەرەوەکە وشـەی "ئاهـا، ئەوەتـا"ی دەردا، مـن کـاتژمێرە گەورەکەی بازنـدی دەسـتیم بینـی، کە سەعات ٢ی بەرەبەیانی نیشاندەدا. منیش پێم سەیر بوو. تۆ بڵێی ئەوە لێپێچینـەوە بـووبێ؟ خـۆ ئەوە تـاوتوێکردنی باسـوخواس بـوو نەوەک لێکــۆڵینەوە. مشــتومڕێک بــوو لە نێــوان کۆمــۆنیزم و زایــۆنیزم، بەڵگەوبەنـدێک (لە کـاتی گێـژاودا) بـوو لە نێوان دوو جیهـان، کە لەنێـو یەک ژووری بچکۆلەدا بەیەک گەیشتبوون، ژووری کـاری ئەفسـەرێکی ڕابەری سیاسیی یەکێتیی سۆڤیەت.

هەر زوو گومانەکانم ڕەوانەوە. لە سەعات دووی بەرەبەیاندا، ئەفسەرەکە، کە هیچی لە و دەمەتەقێ دووروودرێژەکەی ئێمەوە نەنووسیبوو، پارچە کاغەزێکی سپی دەرهێنا شتێکی لەسەر بنووسێ. بۆ ماوەیەک بێ ئەوەی هیچ شتێکم پێبڵێ، هیچ شتێکم لێ بپرسێتەوە کەوتە سەر نووسینەوە. کاتێکیش لێبووەوە، ئەوەی نووسیبووی بۆخۆی خوێندیەوە، جارێکی دیکە خوێندییەوە، هەندێ ڕستەی ڕەشکردنەوە، ڕستەی دیکەی لەسەر نووسینەوە، لەنێوان دێڕەکاندا نووسیەوە. دوای ئەوە، نیوەی کاغەزی دووەمیشی پڕکردەوە، پاشان دیسان ڕاستیکردەوە. ئەو نووسینەکەی بە وریاییەوە، بە بێ ڕاستکردنەوە و ڕەشکردنەوە لە لاپەڕەیەکی سپی دیکەدا نووسیەوە، ئەوسا کە لێبووەوە، ئەوەی لە شێوەی پرسیار و وەڵامی ڕاستەوخۆ نووسیبووی بۆی خوێندمەوە.

ئینجا لێی پرسیم: "دروستە"؟

کەم تا زۆر نووسینەکەی دروست بوو. لە ڕاپۆرتەکەیدا، لە پرسیاری ئەوەی، ئاخۆ کەی چووبوومە ڕیزی «بێتار» و لە بنەوەش وەڵامی دروستی منی نووسیبوو. لەوێدا ئەو پرسیارانەی دەربارەی ئەرکی بەجێهێنراوی من لەنێو بزووتنەوەکەدا تێدا بوو، لە ژێرەوەی پرسیارەکانیشدا وەڵامی منی بە تەواوی نووسیبوو. لەنێو ئەوانەشدا، پرسیار سەبارەت بە ژمارەی ئەو کۆبوونەوانەی لەگەڵ ژابۆتنسکی سازم دابوون، لە وەڵامیشدا وشەی ڕووسی ”nyadinokratno“ی بەکارهێنابوو، کە واتای "زیاتر لە جارێک" یان دروستتر واتای "زۆر جاران"ی دەگەیاند.

"بەڵێ جەنابی دادوەری لێکۆڵەرەوەی مەدەنی زۆر تەواوە،" منیش وەها وەڵامم دایەوە؛ "بەڵام بمبوورە کە دەڵێم، من چەند شتێکم بە تۆ گوت، حەزیشم دەکرد لە نێو ڕاپۆرتەکەدا هەبوونایە، کەچی تۆ نەتنووسیونەتەوە."

"هیچ شتێکی بۆ زیادناکەم." بە گرژییەکەوە وەهای پێگوتمەوە؛ پێتوایە من ئەو هەموو شتە قۆڕانەی تۆ دەخەمە نێو ڕاپۆرتەکەوە؟ من نامەوێ ئەو لاپەڕانە بە درێژدادڕی تۆ پڕبکەمەوە. من کۆنووسەکە دەنووسم نەوەک تۆ."

"بەڵێ، بەڵام خۆ نابێ مەحزرەکە هەمووی نەبێ." بەم قسەیە تێکۆشام، قەناعەتی پێبهێنم.

"نامەوێ هیچی دیکەی لێزیادبکەم." بە کەڕەپەوە وەڵامی دامەوە. "لە دادگەدا دەکرێ هەموو ئەو شتانە بڵێی، کە من لێرە لەو کۆنووسەدا نەمنووسیونەتەوە."

"کەواتە دادگەییش هەیە؟" منیش بە هەستێکی تێکەڵاو لە مەراق و دڵخۆشیەوە کەوتمە پرسیار.

"بێگومان، دادگەیی هەیە. تۆ لە یەکێتیی سۆڤیەتی، هەموو کەسێک مافی خۆیەتی دەستوەکەری[53] لەخۆی بکا ئەگەر تاوانکاریش بێ. دەی کەواتە، ئێستا واژۆ بکە!"

من هێشتا هەندێک دوودڵ بووم. پێم سەیر بوو، لەوانەیە لە بەرژەوەندی من بێ - ئای لە ساویلکەیی - گەر هاتبا و وام لێکردبا بینووسیبا، کەوا من هەژار بووم و دەرسی تایبەتیم داونەتەوە بۆئەوەی پارەی خوێندنەکەم دابینبکەم و یارمەتیماڵباتەکەم بدەم، وەک ئەوەی باسم بۆ کردبا، باسوخواسی کەرەستەی مرۆڤدۆستی بزووتنەوەکەم بۆ بکردبا. بەڵام خۆ لە لام ڕوون بوو، ئەو هیچی وەهای بۆ کورتە پەخشانە خاوێنەکەی زیاد نەدەکرد. منیش ناکۆک نەبووم سەبارەت بە هەرچی ئەو لە ڕاپۆرتەکەیدا نووسیبووی: من ئامادەی ئەو قسانە بووم و هەر کاتێکیش بێ واژۆی بکەم. منیش لە

هەواڵنامەی کتێب

53 - دەستوەکەری لەخۆکردن: بەرگری لەخۆ کردن.

دڵەوە ئەو بەڵێنە ناوبۆشەی ئەوم ڕەتنەکردەوە، بەوەی لە داهاتوو دادگەییم لە پێشە، ئیدی دەرفەتێکم بۆ بەرگری لەخۆکردن دەبێ. بۆیە دەستم بۆ کۆنووسەکە برد. ئەو یەکەمین لاپەڕەی دایە دەستم، کە بە دەستخەتە جوانەکەی نووسرابوو، منیش لە خوارەوە واژۆمکرد. لە پەڕەی دووەم، ویستم واژۆکەم هەندێ لە خوارتر، هەندێ دوورتر لە دوا ڕستە دابنێم. کەچی لێکۆڵەرەوەکە پێیگوتم، دەبێ واژۆکەم ڕاستەوخۆ لە کۆتایی دوا ڕستەدا دابنێم، بۆ ئەوەی بواری هیچ کەس نەمێنێتەوە شتی بۆ زیادبکا. ئای لەو وردەکارییە!

"باشە،" ئەو وەهای پێگوتم؛ "ئێستا دەتوانی بڕۆیتەوە چاوە زیندانەکەت. ئایا هیچ سکاڵات هەیە؟"

"نەخێر، من هیچ سکاڵام نییە، بەڵام پێمخۆشە ئەو کتێبانەم بدەنەوە، کە پێشتر لێیانوەرگرتووم، ئەمە لەگەڵ باقی شتەکانی دیکە."

"با سەیری بکەم، بەڵام دڵنیا نیم ئاخۆ ڕێگەپێدراوە لە نێو زینداندا بخوێندرێتەوە." ئینجا هەڵستا و بەرەو دەرکە ڕۆیشت، تا بانگی ئەو پاسەوانانە بکا، کە یاوەرم بوون.

لە پڕێکەوە بیرۆکەیەکم بە مێشکدا هات.

"ئەرێ دادوەری مەدەنی،" لەو کاتەی ئەو هەڵستا وەهام پێگوت؛ "پێمخۆشە بۆ بەیانی وەرگێڕێکم بۆ بێنن. من لە هەموو شتێکت دەگەم، بەڵام ڕووسی بە باشی نازانم و بە زەحمەتیش ئەو وشانە دەدۆزمەوە کە بمەوێ لە بەرانبەر پرسیارەکانت وەڵامیان پێبدەمەوە، یان هەر شتێک، کە بمەوێ ڕوونیبکەمەوە."

"سەبارەت بە من، پێموایە بایی لێتێگەیشتن بە ڕووسی قسەدەکەی. بەڵام خۆ ئەگەر بتەوێ بە شێوەیەکی شایستە وەڵامەکان بدەیتەوە، هەوڵدەدەم بۆ دەمەتەقێی بەیانیمان، وەرگێڕێک ئامادەبکەم."

هەواڵنامەی کتێب

دەق ئەو گوتی: "دەمەتەقێ".

منیش سوپاسم کرد.

نەشمدەزانی بەو داوایەم هەڵەم کردووە یان نا.

دەست لە پشتەوە گەڕێنرامەوە زیندانەکەم. لە ڕێگەدا سەرم بۆ ئاسمان هەڵبڕی. ئای چەند ئەستێرە بە ئاسمانەوە بوون، چەندیش بە تەمومژ دەورەدرابوون!

بە دەنگـــی کـــرانەوەی دەرکەی چاوەزینـــدانییەکەم، هاوزینـــدانەکانم بێداربوونەوە، کاتێکیش دەرکەیان داخستەوە، بە سرتەوە لێیان پرسیم:

"ئەرێ هەموو شتێک باشە؟"

"زۆر تەواو، ئێمە قسەمان کرد ... من دەمەوێ بخەوم."

"شەوشاد! بەیانی قسە دەکەین."

بەڵام پشوی شەوەکەم کورت بوو. لەگەڵ زەردەی بەیانی، دەنگی فیکە، وەک چەقۆ هەوای «لوکیشکی» شەق کرد: کاتی لە خەو هەڵسان بوو!

هەوارنامەی کتێب

٦

یارمەتییەکانی وەرگێڕ

بۆ شەوی پاشتر دیسان لە سەرەتای خەوەکەوە بە خەبەریان هێنامەوە. پێیان گوتمەوە خۆم بگۆڕم، دەستم ببەمەوە پشتم و بەرەو لێکۆڵینەوە بڕۆم.

لەسەر مێزی هەمان ژوور، ئەم جارەیان دوو کەس دانیشتبوون: لێکۆڵەرەوەکەم، دادوەری مەدەنی، لە تەنیشت ئەویشەوە یەکێک بە جلوبەرگی مەدەنییەوە.

"ئەمە وەرگێڕەکەتە،" دوای ئەوەی لە بەرانبەریان دانیشتم، لێکۆڵەرەوەکە وەهای پێگوتم. "دەبینی، من داواکەتم بەجێهێنا."

منیش سوپاسم کرد.

"ئەمشەو،" لێکۆڵەرەوەکە بەم جۆرە دەستی بە قسان کرد: "دەمەوێ گوێم لە بەرنامەکەتان بێ، بەرنامەی بزووتنەوەکەتان - بەڵام هەموو شتێک هەر دەربارەی ئەوە! دەتوانی بە زمانی خۆت قسە بکەی. ئەم پیاوەش بۆ منی وەردەگێڕێ.

منیش هەناسەیەکی ئازادانەترم هەڵمژی. ئیدی پێویست نەبوو بە دوای وشەدا بگەڕێم، یان وشەی پۆلۆنی بە گۆکردنێکی ڕووسیانە دەرببڕم

و هەرگێزیش لەوە دڵنیانەبووم، ئاخۆ بە باشی بەرگوێیان دەکەوت یان نا.

"چاکە،" منیش بە ئارامی دەستمپێکرد، "بەرنامەکەمان زۆر سادەیە. گەلی جوو وڵاتی خۆی نییە و ئێمەش دەمانەوێ نیشتمانەکەی بۆ بگەڕێنینیەوە. ئێمە دەمانەوێ ئێرتز ئیسرائیل[54] بکەینەوە بە دەوڵەتی ئیسرائیل، لەوێدا بە ملیۆنان خەڵکی بێ ئایندە، جووەکانی هەندەران (دیاسپۆرا)، هی وڵاتەکان بگەڕێنینەوە." ئینجا ڕووم لە وەرگێڕەکە کرد: "دەکرێ ئەمەی گوتم دەق وەک خۆی وەربگێڕی: ئێمە دەڵێین ئێرتز ئیسرائیل ببێتەوە بە دەوڵەتی جوو. ئەمە پێناسەیەکی زۆر گرنگە، چونکە بەریتانییەکان لە جاڕنامەی[55] بلفۆردا نووسیویانە: 'دامەزراندنیماڵێکی نیشتمانی بۆ خەڵکی جوو لە فەلەستین' – لە فەلەستین؛ ئیدی ئەوان سوودیان لە ڕاڤەکردنی هەمەچەشنەی ئەم ڕستەیە بینیوە، بۆ ئەوەی خۆیان لە پابەندییەکان لە بەرانبەر گەلی جوو بدزنەوە. ئەمەش فرتوفێڵێکی خۆیانە."

هەوالنامەی کتێب

وەرگێڕەکەش داوای لێکردم کاتی بدەمێ تا قسەکانم وەربگێڕێ. دوای یەک دوو ڕستە، لە ڕووسیەکەی ئەوە ڕوون بوو، ئەو لە من باشترە، هەرچەندە بەو شێوەیەش ڕەوان نەبوو. کاتێکیش لە وەرگێڕانی ڕستەکان بووەوە، لە هیکەوە ڕووی تێکردم و بە ڕووسی گوتی:

"باشە بۆچی تۆ باسی فرتوفێڵی بەریتانییەکان دەکەی، کەچی هیچ باسی فرتوفێڵی زایۆنیزم ناکەی؟"

"چ جۆرە فرتوفێڵێک؟" منیش نائاگایانە هەر بە ڕووسی وەڵامم دایەوە.

---

[54]– ئێرتز ئیسرائیل Eretz Israël واتە وڵاتی ئیسرائیل، ناوێکی کۆن و نەریتیانەی عبرییە بۆ دەستەواژەی تەوراتی بۆ خاکی کەنعان، خاکی بەڵێنپێدراو، خاکی پیرۆز و فەلەستین.

[55]– لێرەدا نووسەر وشەی جاڕنامە، ڕاگەیەندنامە Declarationی بەکارهێناوە نەوەک بەڵێن یان پەیمان.

"دەکرێ من وەڵامی بدەمەوە؟" وەرگێڕەکە بە خەندەیەکی پانکردنەوانە وەهای بە لێکۆڵەرەوەکە گوت.

"هاوڕێ، بەڵێ بێگومان! دەی بۆی ڕوون بکەوە، پێی بڵێ فرتوفێڵ تەواوی ژیانی تەنیوە."

ئینجا وەرگێڕەکە - نەوەک بە زمانی یدیشتی بەڵکو بە ڕووسی - سەبارەت بە بابەتی دووڕوویی زایۆنیزم کەوتە گوتاردان:

"زایۆنیزم - هەرچەندە سەبارەت بە ئامانجی هەنووکەیی، هیچ جیاوازی لە ئاراستە جیاجیاکانی نابینم - خۆی ساختەکارێکی گەورەیە. سەرکردەکانی زایۆنیزم، «هیرتزل»، «نۆرداو[56]»، «ژابۆتنسکی»، «وایزمەن[57]» و ئەوانی دیکە، هەرگیز نیازیان نەبووە دەوڵەتێکی جوولەکە لە فەلەستین دابمەزرێنن. ئاخر ئەوان ئەوەندە زیرەک بوون یان زیرەکن، کە بڕوایان وابێ بتوانن دەوڵەتێک لە فەلەستین دابمەزرێنن. ئایا ئەمە چۆن دەکرێ؟ باشە چی لە زۆرینەی دانیشتوانە عەرەبەکان دەکەی! ئەدی چی دەربارەی ئینگلیز؟ ئایا ئەوان واز لە فەلەستین دەهێنن؟ ئەوان ئەوەیان بۆ خۆیان بۆ نەخشەی ئیمپریالیستانەی خۆیان دەوێ! بە کورتی ئەوان، سەرکردە جووەکان زانیان و دەزانن، کە بەرنامەکەیان هی ئەوە نییە جێبەجێبکرێ. کەواتە بیرۆکەکە چیبوو؟ ئەوان بیریان کردەوە، بەرنامەی دەوڵەتێکی جوو، یانماڵێکی نیشتمانی یان هەر شتێک کە پێت خۆش بێ ناوی لێ بنێی، بۆ ئەوە بوو جووەکان، بەتایبەتیش گەنجی جوو، لە ڕیزەکانی شۆڕش دوور بخەنەوە. شتێکی خۆسەلمێنەرە، زایۆنیزمی ئەمڕۆش داردەستێکی گەمەی ئیمپریالیزمی بەریتانییە، بۆ ئەوەی بەهانە بدرێتە

هەواڵنامەی کتێب

---

[56]- ماکس نۆرداو Mak Nordau (١٨٤٩-١٩٢٣) سەرکردیەکی زایۆنستی، پزیشک، نووسەر و ڕەخنەگری کۆمەڵایەتی بوو.

[57]- حاییم وایزمەن Chaim Weizmann (١٨٧٤-١٩٥٢) دەوڵەتمەدارو سەرکردەی دیاری زایۆنیزم، لە ١٩٤٨یش کە دەوڵەتی ئیسرائیل دامەزرا، ئەو بووە سەرۆکی دەوڵەتەکە.

دەست بەریتانییەکان تا خەڵکی عەرەبی پێ بچەوسێنێتەوە؛ بەڵام ئەوە سەرەتایەکی بۆرژووازی نێودەوڵەتییە، بۆ ئەوەی جووەکان بەتایبەتی گەنجە باشەکانیان، بە دروستی و ساختەوە لە شۆڕش دووربخەنەوە و هێزەکانی شۆڕشی پێ لاوازبکەن. لە ڕاستیدا، دەکرێ مرۆ بڵێ، زایۆنیزم بەدەر لە شانۆگەرییێکی گاڵتەجار، بەدەر لەوەی، کە ئەنجامێکی تراژیدیانەی هەیە، هیچی دیکە نییە."

"کتومت، کتومت" دادوەرەی لێکۆڵەرەوە بە جۆشەوە قسەکەی پێبڕی و گوتی: "منیش هەر ئەوەم گوت. زایۆنیزم بەدەر لە شانۆگەرییێکی گاڵتەجاڕ، لە نمایشی بووکەڵەیەک، هیچی دیکە نییە. فرتوفێڵێکی گەورەیە!"

بۆ ماوەیەک ئەوەم فەرامۆشکردبوو کە لە کوێم. چیدی بەرگە یەکپۆشییەکەی ئەفسەری دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیم نەبینی. چیدیش بیرم لە بەرگری لەخۆکردن نەکردەوە. هەموو ئەوەی هەستم پێیکرد، ئازارێکی گەورەی بەسوێ بوو، ئاخێک لە هەناومەوە، گۆشت و ئێسقانی پێکەوە دەسووتاندم و هی بەرگەگرتن نەبوو، لە ناخەمدا یەک حەز سەری هەڵدا: بە توندی بەرەو ڕوویان ببمەوە. ئایا زایۆنیزم گاڵتەجاڕییە؟ ئەرێ تۆ بڵێی هێرتزل و ژابۆتنسکی بیانزانیبێ، دامەزراندنی دەوڵەتی جوو شتێکی نەکردەیە[58]، تەنها هەڵەوەڕی بوو، بۆ ئەوەیان بوو گەنجی جوو لە خشتە ببەن؟ من گوێم لە زۆر بیردۆز ببوو - کۆمۆنیست، بەندیست[59] و سۆسیالیست - سەبارەت بە عەودالی ئێمە بۆ زایۆن، بەڵام هەرگیز گوێم لە بیردۆزێکی وەها نەببوو! وەڵامێک بۆ ئەوەی پێیدەگوترا وەرگێڕ لە کانگەی دڵمەوە هاتەدەر:

–58 نەکردە: مەحاڵ، موستەحیل.

–59 بەندیست Bundist ڕێکخراوی جووە سۆسیالیستە سێکیولارەکان بوو بۆ جووەکانی ڕووسیا، پۆلۆنیا و لیتوانیا.

هەواڵنامەی کتێب

"ئەریَ ئێوە بە چ هەقێک دەڵێن، زایۆنیزم گاڵتەجارِییە؟ خۆ تۆ خۆشت جووی، وا مەزندە دەکەم مێژووی جووایەتیت خوێندبێتەوە. ئایا نازانی کە زایۆنیزم هەستێکی مێژوویی و مۆڕاڵییە، ئەوەش بەرلەوەی کۆمۆنیزم لە جیهان سەرهەڵبدا هەر هەبووە، پێش سۆشیالیزم، تەنانەت بەر لەوەی شتێک بە ناوی بۆرژوازیش هەبیَ، هەبووە؟ لە رۆژگاری دەرەبەگایەتی (فیۆدالی)دا زایۆنیزم هەبوو، تەنانەت بەر لەوەش هەبووە. زایۆنیزم شانۆگەرییەکی گاڵتەجارِی نییە؛ لەوانەی تا ئێستا هەن، راستەقینەترین جووڵانەوەی رزگاریخوازیی نیشتمانی بووە لە مێژوودا. بۆ گەلانی دیکە، ئەوانەی لە ژێری نیری بێگانەدا بوونە، کێشەکە بە دەستهێنانی سەربەخۆیی بووە بۆ وڵاتەکانیان. کەچی لە دۆزی ئێمەدا، کێشەکە راستەوخۆ پەیوەندیی بە بوونمانەوە هەیە. لە راستیدا زایۆنیزم هەبووە، دروست نەکراوە. زایۆنیزم راچەنیوە. لە خوێن و فرمێسک راچەنیوە، لە ژان و ناسۆرمان، لە چەوساندنەوە و تاسە و پەرۆشیمان راچەنیوە. ئەو تاسەمەندییەش، ئەو پەرۆشییە لەمێژینەی "گەرِانەوە بۆ نیشتمان" لە نەوەیەکەوە دراوەتەوە نەوە و وەچەیەکی دیکە. مژدەدەرە ساختەکانیش شتیان لەوبارەوە گوتووە. هەر لەبەر ئەو عەودالبوونە بۆ زایۆن، خەڵکی ژیانی خۆشی و ئاسوودەیی خۆیان، خانوو و باڵەخانە کەشخەکانیان بەجێهێشت و روویان لە وڵاتێکی چۆلگە و وێرانە کرد. ئەوان خوێندکار، دکتۆر، ئەندازیار بوون، چوون و کاری بازووی زەحمەتیان لەویَ کرد، لەویَ خەریکی وشککردنەوەی زۆنگاوی مێشوولەدار بوون، ئەویَ پرِ لە دەردی مەلاریا بوو، لیَ بەرەنگاری بوونەوە، هەمووشی هەر لە پێناو «زایۆن[60]»دا بوو. بۆ ناوی زایۆن، باب و باپیرانمان هەموو شتێکیان لەسەر سەنگی مەحەک دانا. تەنانەت لە

هەواڵنامەی کتێب

60– زایۆن: ناوی شوێنێکە کە زۆرجار هاوواتای ئۆرشەلیمە و هەروەها خاکی تەوراتی ئیسرائیلە کە پیرۆزە. لە بنەرِەتیشدا وشەکە بۆ تەورات و ئایەتی سامۆئیل ٢ بۆ ٥٣٠ –٥٤٠ ی پێش زایین دەگەرِێتەوە، بە گوێرەی بنەماکەی شوێنەکە ئاماژەیە بۆ گردێکی تایبەت، کە بە شاخی زایۆن ناسراوە.

ڕۆژانی ئەمڕۆشماندا - خۆت دەبینی - چۆن «بن یوسف» سەر و ژیانی خۆی لە پێناو بڕوای بە «زایۆن» دانا، هەروەها خەڵکێکی زۆر زۆریش ئامادەن شوێنپێی هەڵبگرن. ئایا ئەوە هەمووی شانۆگەری گاڵتەجاڕییە؟ سەیرکە: من ئەندامێکی «بێتار»م، هەر لەبەر ئەوە گیراوم، کە زایۆنیستم. دەشزانم چارەنووسم تاڵتردەبێ، بەڵام خۆ هەمووی هەروەک یەکە، من گلەیی ناکەم. ساز و ئامادەم تا بەرگەی ژانوناسۆر بگرم، چونکە بڕوام بە شتەکان هەیە، هەر منیش نیم، هەر خۆم بەتەنیا تاکە جوویێک نیم لە پێناو بیروباوەڕەکەمدا ئازار بچێژم ..."

بۆ ماوەی نزیکەی دە خولەک قسەم کردن. وشەکانم زیاتر بە بوغز و قین ئاگراوی بوون. لە یەکێ لەو خاڵە هەستیار و وروژاوانەی هێنامە گۆڕێ، مشتی ڕاستەم لە دەستی چەپەم دا. وەرگێڕەکەشم نەیوەستاندم. بەڵام لێکۆڵەرەوەکە لێیپرسیم: "ئەرێ ئەوە چی دەڵێ؟ ئەرێ چی دەڵێ؟ شتێکی سەرنجڕاکێشە."

وەرگێڕەکەش کەوتەسەر ئەوەی قسەکانم وەربگێڕێ. بۆ مایەی حەپەسانم لە نیوەی قسەکان، لەو شوێنەی باسی مژدەدەرە ساختەکانم کرد بوو دەستی پێکرد.

"ئەو مەبەستیەتی بڵێ،" وەرگێڕەکە وشەکانی بە هێواشی هەڵدەبژارد؛ "تەنانەت لە سەدەکانی ناوەڕاستیشدا، ئەو مژدەدەرانەی وەک ئێستای نێو جوولەکە هەبوونە - (ئەمەش ڕاستە، لە مێژووی جوولایەتیدا ئەوانە بە مژدەدەری ساختە ناسراون) - هەبوون بانگی جووەکانیان دەکرد بگەڕێنەوە بۆ فەلەستین، بەڵام هەموو کاتێکیش بێمرادانە کۆتایی پێدەهات."

"خۆیەتی، خۆیەتی!" ئەفسەری دەزگەی ئاسایش وەها هاواری کرد. "ئەویش هەر ئەوەی گوتمان دەسەلمێنێ. زایۆنیستەکان کەسانێکی

لەخشتەبەرن، ئەوانەی بانگی زایۆنیزم هەڵدەدەن نمایشێکی بووکەڵەییانەیە و هیچی دیکە."

"وەرگێڕەکە لە وەرگێڕانەکەی زۆ ورد نەبوو،" منیش ڕووی قسەم ڕاستەوخۆ لە لێکۆڵەرەوەکە کرد. "مەبەستم بو بڵێم مژدەدەری ساختەی سەدەکانی ناوەڕاست نموونەیەکن بۆ عەودالّی گەلەکەم، تەنانەت لەو مێژووە دوورەشەوە عەودالّی وڵاتەکەیان بوون، ئەو وڵاتەی لێ تەرەکرابوون[61]. هەروەها شتی دیکەشم وت، کەچی کاکی وەرگێڕ خۆی ماندوو نەکرد تا بیانگەیەنێ ... ئایا ڕێگەم دەدەی ئەوەی وتم، هەر بەخۆم بۆتی وەرگێڕم؟"

وەرگێڕەکە ڕەنگی سوور هەڵگەرا و گوتی: "خۆ هێشتا لێنەبوومەتەوە. من دەقاودەق وەک خۆی قسەکانت وەردەگێڕم."

بەڵام لێکۆڵەرەوەکە ڕووی خۆی لە من کرد و بە نیمچە سەرزەنشتکردنێکەوە گوتی:

"کەواتە بۆ چی پێویستت بە وەرگێڕ بوو؟ دەی باشە، بەردەوام بە!"

منیش بەو ڕووسییەی دەمزانی، کەم تا زۆر ئەوەی بە زمانی یدیشیم بۆ وەرگێڕەکەم باسکردبوو، دووبارەمکردەوە. سەرنجی ئەوەشمدا، لەگەڵ بەردەوامبوونم لەسەر قسەکردن، ڕووخساری لێکۆڵەرەوەکە پتر و پتر نیشانەی جدیبوونی لێدەرکەوت. ئەو هیچ قسەی پێنەبڕیم، بەڵام کاتێ لە قسەکانم بوومەوە، لەسەر کورسییەکەی خۆی هەڵسا، یەک دوو هەنگاو لەنێو ژووره بچکۆلەکەدا ڕۆیشت، بە هەندێ خۆنووشتاندنەوە قسەی بۆ کردم. قسەکانی وەک گڕکانێک بە سەرمدا ڕژا. لەو کاتەدا هەستمکرد، ئەو ڕۆڵی خۆی وەک لێکۆڵەرەوە لە

هەواڵنامەی کتێب

[61]– تەرەکردن: دەربەدەرکردن، وا لە کەسێک بکەی شوێنێک بەجێبێڵێ و بشترسێ بۆی بگەڕێتەوە.

بیرکردووە، هەروەک پێشتریش من ڕۆڵی خۆم وەک کەسێک کە لێی دەکۆڵدرێتەوە لەبیرکردبوو. ئەو بە هەموو ڕەقایەتی بیروباوەڕە دۆگماکەی لەبەردەمم قیت بووەوە، ئەو نوێنەری بیروباوەڕەی ئەو قوتابخانە هزرییەی دەکرد، کە هیچ بوارێکی بۆ گومان نەدەهێشتەوە، ئەو قوتابخانە هزرییەی وەنەبێ هەر بە تفەنگی دەستی دەستەکەی چەکداربێ، بەڵکو بە لێکدانەوەی دیالیکتیانەش چەکداربوو. ئیدی وەک هەورەبروسکە بگرمێنێ، زاری دەر بوو:

"دیسان پێتدەڵێمەوە، زایۆنیزم نمایشێکی بووکەڵەییانەیە! هەموو ئەو وشە ڕازاوانەی سەبارەت بەوەی گوایە زایۆنیزم لە ئەنجامی ژانوناسۆر و چەوساندنەوە هاتۆتەکایە، قسەی پڕوپووچە. ڕاستیی بابەتەکە ئەوەیە، شتەکە دروستکراوە؛ بەڵێ زایۆنیزم لەلایەن بۆرژوازی نێونەتەوەیی بۆ یەک مەبەست خولقێنراوە: ئەویش بۆ بەلاڕێدابردنی گوڕدەمی جووە لە ڕاستەڕێگەی ئەرکەکانی، بۆ شتێکی بێنرخی پووچ، نەبوونی دەوڵەت! ئەی ئەرکی ڕاستەقینەی جەماوەری جوو لە پۆلۆنیا یان لە وڵاتە سەرمایەدارەکانی دیکە چی بوو؟ تۆ ئەوەت باسکرد گوایە خەڵکی جوو چەوسێندراوەتەوە. ئەمەش ڕاستە. بەڵام بۆچی چەوسێنراونەتەوە؟ دیارە هێزی بیرکردنەوەت بایی ئەوەندە نییە وەڵامێکی ڕاستودروستی ئەم پرسیارەت بداتەوە. گوێ بگرە، من بۆتی ڕووندەکەمەوە. جوو لە پۆلەندا چەوسێنراوەتەوە، چونکە سەرمایەدارانی پۆلۆنی بەرژەوەندییان لەوەدابووە، خۆڵ بکەنە چاوی پرۆلیتاریای پۆلۆنی. سەرمایەدارەکان هانی ڕقلێبوونەوەی جووەکانیان دا، بۆ ئەوەی لە نێوانیاندا ئاژاوە و ڕق دروستبکەن. بەڵام ئەوەش فەرامۆش مەکە، هەر بە تەنیا جووەکان نەبوون، کە لە لایەن پۆلەندای سەرمایەداریدا دەچەوسێنرایەوە؛ هەر لەوێدا ئۆکراینی، بیلاڕووسی و لیتوانیش هەبوون. چەوساندنەوەی نیشتمانی بەشێکی جیانەکراوەی ڕژێمی سەرمایەدارییە. ئەوان چەکی دەستی چەوسێنەرەکانن، چەکی دەستی خاوەن کارخانە و زەوییەکانن. تەنیا

شۆڕش چارەسەری کێشەی نیشتمانی دەکا و کۆتایی بەو ڕق و کینەی گەلان و چەوساندنەوەی گەلێک بە دەستی گەلێکی دیکە دەهێنێ. ئەمەش هەر ئەوە بوو کە بلیمەتەکانی مرۆڤایەتی وەک مارکس، ئەنگلز، لینین و ستالین بۆی چوون. هەر ئەمەشە ئێمە لە یەکێتیی سۆڤیەت وەک دەستکەوت پێیگەیشتووین. لە یەکێتیی سۆڤیەتدا زۆر ناسنامەی نەتەوایەتی هەیە، بەڵام هەموویان بە ئاشتی بە یەکەوە دەژین. هەموویان لە بن گۆشەنیگای لینین و ستالیندا ئازادن لە بەرەوەپێشبردنی زمان و کلتوورەکەیان: لە شێوە نەتەوەییی و لە ناوەڕۆکیشدا سۆسیالیست. ئایا دەزانی ئێمە کۆمارێکی ئۆتۆنۆمیداری جووشمان هەبوو؟ ئەرێ نابینی چۆن شۆڕش چارەسەری کێشەی نەتەوایەتی کردووە؟ ئایا ئێوە لە پۆلۆنیای سەرمایەدارییدا چیتان بۆ کراوە؟ تۆ دەبێ بۆ سەرکەوتنی شۆڕش تێبکۆشی، هەر هەمووتان بەیەکەوە: پۆلۆنی، جوو، ئۆکراینی و بیلاڕووسی. بەم شێوەیە گەورەترین هێزی شۆڕشگێڕی بەرپادەبێ، کاتێکیش ڕۆژەکەی خۆی هات، ئەوا لە پۆلۆنیاش وەک ئەوەی ئێمە لەژێر سەرکردایەتی لینین و ستالین کردمان، شت دروست دەبێ؛ ڕاپەڕینێکی چەکداری ئاپۆرای خەڵک دژی چەوسێنەرەکان و ڕامالّینی چینی خاوەن کارخانە و زەویوزار. باشە لەبری ئەوە ئێوە چیتان کردووە؟ ئێوە چوونەتە شوێنێکی بێدەوڵەت، بەرەو نەبوونی دەوڵەت! وەنەبێ ئێوە هەر لاڕێ بووبن، بەڵکو باری یاخیبوونیشتان ڕێکخست، یاخیبوونێکی ئاپۆرایی. ئەرێ باشتر نەبوو ئەگەر تێکۆشابان و خزمەتی بۆرژوازیەتتان نەکردبا! ئەرێ بۆچی شۆڕشتان وێران کرد! تۆ بە ئێمەت گوت، هەمیشە جوو مەیلی بۆ فەلەستین هەبووە. دەی با وەها دابنێین ئەمەیان ڕاستە. هەر واشە، ئەمەش ئەنجامی پەروەردەیەکی دیاریکراوە. بەڵام زایۆنیزم ئەم مەیلەی بە شێوەیەکی دیکە قۆستەوە، خۆی خستەبن ئەرکی بۆرژوازی نێونەتەوەیی. ئەم ئەرکە بە هەموو واتایەکەوە چەواشەکرا. مەبەستیشی لە هەموو جیهان هێز لە شۆڕشەکە دابماڵێ، ڕووتی بکاتەوە، لەڕێ لایبدا و بیکاتە نمایشێکی

بووکەڵەی ساختە بۆ دەوڵەتێک کە نییە. «بێگن» دیسان تۆ یەکێک بووی لە چەواشەکارەکان. تۆ و ئەوانەی وەک تۆ، وەنەبێ هەر لە شۆڕش لاتان دابێ، بەڵکو کاری یاخیبوونی خەڵکانی دیکەشتان کردووە. هەر بۆیەشە لە زینداندا ئاخنراوی، لەسەر ئەو کارانەی کە هەر خۆت لێیان بەرپرسی؟"

جۆش و خرۆشی لێکۆڵەرەوەکە تا دەهات پتر و پترتر دەبوو. خۆ ئەو هەر بە تەنیا قسەی بۆ من نەدەکرد، بەڵکو گوتاری دەدا. ئەو بە تاسە و بڕوا و قەناعەتەوە دەدوا. کاتێک مرۆ گوێی لەو گوتانەی ئەو بێ، دەبینێ کە ئۆرگانێکی یەکگرتوو هەیە، پێیدەگوترێ بۆرژوازی نێودەوڵەتی، لەوێشدا سەرکردایەتییێک هەیە، کە سەرکردایەتی گشتییانە و سەرپەرشتی کۆمەڵێک نوێنەرایەتی دەکا. یەکێک لە نوێنەرایەتییەکانیشی زایۆنیزمە، ئیدی سەرکردایەتیی بۆرژوازی ڕێنمایی دەداتێ، پێیدەڵێ: "بڕۆ نێو جووەکان، ڕەنج و ماندووبوونیان بقۆزەوە، مەیلییان بۆ فەلەستیان بەکار بهێنە، بەرەو ئەو ئاراستەیان بەرە. فێڵیان لێبکە، وایان لێبکە قەناعەتبهێنن بەوەی هەولبدەن دەوڵەتێکی جوو دروستبکەن، بەمەش تۆ زەبری خۆت دەوشێنێ: لاوازکردنی دوژمن - کە شۆڕشە - و لەباربردنیەتی، لەسەر ئەو پلانە چەواشەکارییە بڕۆ، کە لە لایەن سەرکردایەتیی بۆرژوازییەوە داڕێژراوە ...!

ئەو بونیادەی تەلارسازییە، کە لێکۆڵەرەوەکە دروستی کرد، بۆ وەستای لۆژیکی خۆیشی سەرسامهێنە ... ئاخر بە مەرجێک تەلارەکەی بنیادناوە، تۆ لە گۆشەنیگای وەستایەکەی وەهای دەبینی، لەو شوێنەش دەست پێدەکا، خشت لەسەر خشت دابنێ. بەڵام خۆ هەموو شتێک لە گۆشەنیگایەکەوە دەستپێدەکا، ئەویش خاڵی دەستپێک یان "خاڵی لاوازە" . دیارە «ئەرخەمێدس»، دۆزەرەوە دێرینەکەی قانوونەکانی سروشت، ئاماژەی بە پێواژۆکانی بیرکردنەوە دابوو کاتێ گوتی:

"خاڵێکی لاوازم بدەرێ و ئەوسا من دامەزراوەکەت لە بناغەوە بۆ دەهەژێنم." بنەمای گریمانەی لێکۆڵەرەوەکەم بپەژرێنە و دەکرێ بتوانی (یان ناچاربکرێی) بەو هەموو شتەی بۆی باسکردم، قایل بم؛ ئەوسا دەتوانی "لە بناغەوە بیهەژێنی". دەنا وازی لێبێنە، چونکە ڕۆنانەکەی هەر خۆی بەسەریەکدا دەڕمێ و دەبێتە کەڵەکەیەک لە ساختەیی کە بناغەکەی لەسەر گەمژەیی و تاریکبینیدا ڕۆنراوە.

خۆ ئەگەر توانیبام مشتومڕ لەگەڵ کاپتنەکەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بکەم و هاوشانی ئەو پێم لەسەر زەوی پتەو بوایە، دەکرا پێیبڵێم، کەوا ئەو دەرهەق قانوونەکانی لۆژیک هەڵەیکردووە، هەر بە خۆی گریمانەیەک دادەنێ و بە سەلماندنیشی ناوی دەبا، لە کاتێکدا شتەکە داخوازە بسەلمێندرێ و هێشتاش نەسەلمێندراوە. لە ژووری لێپێچینەوەکەدا، لە ژێر ئەو هەلومەرجەی "دەمەتەقێیەکەی" تێداکرا، بە زەحمەت دەمتوانی بە لێکۆڵەرەوەکەم بڵێم، لۆژیکەکەی شاشە. بەڵام خۆ ئەوە بیروڕای من بوو دژی هی ئەو؛ بنەمای گریمانەی من تەواو لە هی ئەو جیاواز بوو. منیش شتێکم بۆ شەڕ هەبوو، تەنانەت ئەگەر لە ژووری لێکۆڵینەوەکەشدا بێ. کاتێکیش دووانە ئاگرینەکەی تەواو بوو، داوام لە لێکۆڵەرەوە کرد:

"جەنابی دادورەی مەدەنی، دەکرێ شتێکت بۆ ڕوون بکەمەوە؟"

پرسیارەکە بە وریاییەوە گۆ نەکرا. لێکۆڵەرەوەکە ئاگری تێبەر بوو، بە تووڕەییەوە وەڵامی دامەوە:

"تۆ کەسێک نیت، تا شتم بۆ ڕوونبکەیتەوە، تۆ دەبێ خۆت ڕوون بکەیتەوە."

ئیدی قسەکەی خۆم ڕاستکردەوە و گوتم: "لەگەڵ ئەوەشدا، دەکرێ شتێکی دیکەی سەربار بکەم؟"

"دەی قسە بکە. ئەمڕۆ لێت دەگەڕێم بدوێی، بەڵام بەرلەوە، گوێ لەو شتەی من بگرە، سەبارەت بەو دکتۆر و ئەندازیارانەی دەچنە فەلەستین و لەوێ کاردەکەن. تۆ پێتگوتم تا ئەوە بسەلمێنی، زایۆنیزنم شانۆگەرییێکی گاڵتەجاڕییانە نییە، بەڵکو زایۆنیزم بزووتنەوەیەکی ڕاستەقینەیە. ئایا دەزانی تۆ چیت سەلماند؟ تۆ پاشکەوتنخوازی کەسایەتیی بزووتنەوەکەت سەلماند! باشە ئێستا چی دەکەی؟ تۆ دەگەڕێیتەوە دواوە؛ تۆ توانستەکانت لەو گۆڕە فڕێدەدەی. لە یەکێتیی سۆڤیەتدا، هەموو کەسێک بە گوێرەی پیشەکەی خۆی کاردەکا؛ دکتۆرەکان خەڵک دەرماندەکەن و ئەندازیارانیش تەلار دروستدەکەن. ئەمەش شتەکانن و دەبێ هەرواش بێ ... ئەمەیە پەرەسەندن. ئێمە لە ڕووسیا دەڵێین: خۆ تۆ بە ______ زەوی ناکێڵێ! ئایا لە مەبەستەکەم دەگەی؟"

هەوراثنامەی کتێب

"نەخێر، تێناگەم،" منیش وەهام پێگوتەوە. ئەو وشە ناقۆڵا ڕووسیەکەی بە خەندەیەکەوە دەردا، نەوەک نەفرەتێکی سووکایەتی پێکردن، بەڵکو وەک بەشێک لە گوتنێکی عەوام.

"مەبەستم لە socha سۆچایە،" ئەو بەخێرایی ڕوونی کردەوە – "دارجووتە، کاتی خۆی لە سەردەمی قەڕالدا زەوییان پێدەکێڵا. ئێستاش چیدیکە زەوی پێ ناکێڵین، ئێمە ئێستا دەزگە بەکاردەهێنین. لە یەکێتیی سۆڤیەتدا دامودەزگەی نوێمان هەیە، مرۆ دەبێ بۆ کارپێکردنی، بۆیان بخوێنێ و فێرببێ. بەڵام ئێوە چیتان کرد؟ ئێوە خەڵکی خوێندەوار دەبەن و لەوێ لەسەر زەوییێکی بەیار و ڕووتەن فڕێیان دەدەن!

هەر بەو بۆنەیەشەوە، ئەمڕۆ تۆ کەسێکی زیرەکی دیکەی خۆت ئاسام بیردەخەیتەوە. ئەویش ئەندامی "گاشۆمەر گاتسایر"بوو، کاتێکیش ئازاد بوو، لە تۆ وێرانتر بوو، چونکە خۆی وەها نمایشکرد، گوایە بۆتە سۆشیالیست، ئەو خزمەتکارە دەمامکدراوەی بۆرژوازی، ئەو ناپاکەی دژ بە چینی کرێکار! پێیگوتم لە فەلەستین هەروەک یەکێتیی سۆڤیەت

«کۆلخـۆز»تـان هەیە، ئـای لەو گێـل و گەمـژەیە! پێیوابـوو دەتـوانێ حەکـــایەتی وامـــان بـــۆ بهـــۆنێتەوە. ئەوان پارەیـــان لە ملیـــۆنێرە ئەمریکییەکـــان وەردەگـــرت و لەو کۆلخـــۆزانەدا خەرجییانـــدەکرد ...! نەخێـر، «بـێگن» نەخێـرا! لەبلەبـانییەکەت دادت نـادا. بـزووتنەوەکەت پاشکەوتنخوازانەیە، شتێکە دژی یەکێتیی سۆڤیەتە، دژی شۆڕشە، دژی پێشکەوتنە.""

"جەنـــابی دادوەری مەدەنـــی،" منـــیش بە پشـــتکردنە وەرگێـــڕ، بە ڕووسیەکەی خۆم، ئاوەهام بە لێکۆڵەرەوەکە گوت: "تۆ ناوی کۆمارە ئۆتۆنۆمیدارەکەی یەهوودییەکانی سـۆڤیەتت هێنـا. ڕێگەم بدە لەسـەر ئەم خاڵە، لەسـەر پرسـی «بیرۆ - بیجان» بدوێم، چونکە شتەکە بۆ تێگەیشـتن لە ڕامـانی مـن زۆر گـرنگە. حکـوومەتی سـۆڤیەتی بڕیاریـدا هەرێمێکی تایبەت بۆ جوولەکان لە یەکێتیی سـۆڤیەت دابمەزرێنێ. ئەرێ بـۆچی وەهایـان کـرد؟ خـۆ جوولەکـانی یەکێتـی سـۆڤییەت لە مافەکانـدا تەواو هاوشـان بوون، ئەوان چیدیکە نەدەچەوسـێنرانەوە. مـرۆ دەتـوانێ بڵێ، کێشـەی جوو لە یەکێتی سۆڤیەتدا چارەسەرکرا. ئەگەر وابێ، باشە بۆچی هەرێمێکی تایبەت بە جوو هەبێ؟ بێگومـان حکـوومەتی سـۆڤیەت گەیشتە سـەر ئەو بەرەنجـامە کە ڕەوشـی جـوو، ڕەوشـێکی ڕێزپەڕە و ناکرێ بە ڕەوشـی ئۆکرانییەکـان یان بیلاڕووسـەکان بەراوردبکرێ. لە هەمـوو شـوێنێک، جـوو هەر کەمینەن، لە کاتێکدا هەر گەلێـک پێویسـتە هەرێمـی تـایبەتی خـۆی هەبـێ. لێـرەوە، هەڵـبەتە، بڕیـاری نـاوچەیەکی ئۆتۆنۆمیـدار بـۆ جـوو، سـەریهەڵدا. بە کـردەوەش، ئەزمـوونی بیـرۆ - بیجان سەرکەوتوو نەبوو ..."

لە پڕێکەوە لێکـۆڵەرەوەکە کە هێشـتا لە ناوەڕاسـتی ڕسـتەکەمدا بـووم، قسـەی پێبـڕیم: "بـۆچی وا دەڵێـی؟ ئایـا ئەزمـوونی «بیـرۆ - بیجـان» سەرکەوتوو نەبوو؟"

لە گەرمەی بەڵگەوبەندهێنانەوە بۆ هۆکاری دەربڕینەکەم، شتێکم گوت، لە بەرژەوەندی مندا نەبوو، زۆریش درەنگ بوو قسەکەم بکێشمەوە. وەها درێژەم بە قسەکانم دا:

"ئەوە ڕاستییە، لە ناوچەی «بیرۆ - بێجاندا» و بە گوێرەی ئەوەی خوێندومەتەوە، لە ڕۆژی ئەمڕۆماندا زیاتر لە سی تا چل هەزار جووی لێنیشتەجێ نییە، لە کاتێکدا لەنێو تەواوی یەکێتیی سۆڤیەتدا نزیکەی سێ ملیۆن جووی لێیە. ئەرێ هۆکارەکەی چییە؟ پێموایە هۆیەکەی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، هەرگیز هەرێمی «بیرۆ - بیجان» هی جوولەکە نەبووە، هەرگیز نیشتمانی ئێمە نەبووە؛ هەمیشە – بەتایبەتی گەلە دێرینەکان - نیشتمانی خۆیان هەبووە. بەڵام لە چاوی من ئەوەی یەکلاکەرەوەیە، ئەو ڕاستییەیە، بڕیاری یەکێتیی سۆڤیەت بۆ دابینکردنی هەرێمێکی تایبەت بەجووەکان خۆیان.

"هەر بەو بۆنەیەشەوە، لە یەکێک لە دوا گوتارەکانی ژابۆتنسکی، بەر لە جەنگ، من گوێم لێبوو، ئەم ڕاگەیەندراوەی دا: 'جووەکانی ئەورووپا لەسەر دەمی گڕکان دان و هەرچییەک بکرێ بۆ ڕزگارکردنیان، بە باشی دەبینم. لە ڕاستیدا هێشتا بە تەواوێ ئاشنای پڕۆژەی «بیرۆ - بێجان» نیم، بەڵام تا ئەوەندەی بتوانێ جوو ڕزگاربکا، بەلای منەوە ئەمە پلانێکی گرنگە.' دەی ئێستاش، هەی جەنابی دادوەری لێکۆڵەرەوەی مەدەنی، با وا دابنێین، کە شۆڕش لەسەرتاسەری جیهان سەرکەوتوو بێ ..."

"ئەوە تۆ چی دەڵێی؟" لێکۆڵەرەوەکە قسەی پێبڕیم. "دەی با وەها دابنێین، شۆڕش لە سەرتاسەری جیهان سەردەکەوێ؟ هەڵبەتە هەروا دەبێ! دەزانی بۆ چی؟"

منیش هیچم نەگوت.

لێکۆڵەوەرەوەکە بە ڕوومدا تەقییەوە: "چونکە مارکس، ئینگلز، لینین و ستالیان وەهایان فەرمووە."

هەر کاتێک ئەو ڕاگەیێندراوەم بیردەکەویتەوە، بریسکەی چاوەکانی کاپتنە گەنجەکەم لەبەرچاوە، چۆن مشتی بە مێزەکەدا دەدا. ئەو بە هەموو سامناکییەکەوە بیروڕا دۆگمایی خۆی نمایشکرد. شۆڕش شتێکی حەتمییە و هەر سەردەکەوێ! وەنەبێ سەرکەوتنەکەشی لەبەر هەندێ هۆکاری چۆنایەتی یان هی دیکە بێ، بەڵکو "لەبەر ئەوەیە مارکس، ئینگلز، لینین و ستالین وەهایان فەرمووە ..."

دوای ئەو تێبینییە، لێکۆڵەرەوەکە ڕێگەی دا لەسەر قسەکەم بەردەوام بم.

"زۆر باشە، با وا دابنێین، شۆڕش لەسەرتاسەری جیهان سەرکەوت و ئەنجوومەنی باڵای جیهانیشی دامەزراند. با وەها دابنێین، کە نێردەی گەلی جوو هاتنە بەردەم ئەنجوومەنە باڵاکەی جیهان داوای نیشتمانە دێرینەکەیان کردەوە، بەوەی بدرێتەوە ئەوان و ببێتە هەرێمە تایبەتییە نیشتمانەکەی خۆیان. ئایا ئەنجوومەنی باڵای جیهان بە داواکارییەکەیان قایل نابێ؟ بۆچی نا، خۆ تەنانەت یەکێتیی سۆڤیەت دانی بەو پێویستییە نا، کە هەرێمێک تایبەت بۆ جووەکان تەرخانبکا؛ ئێ خۆ نیشتمانی مێژوویی جووەکانیش ئێرتز ئیسرائیلە. ئەدی ئەو مەیلە لە کوێوە هات؟ کاتی خۆی ئێرتز ئیسرائیل دەوڵەتی جوو بوو؛ کلتووری ئێمە بۆ ئەوێندەر دەگەڕێتەوە؛ زمانەکەمان لەوێ پەیدابووە. کەواتە هەڵەی چی لە خواستی ئێمەدایە، کە نیشتمانەکەمان بۆ گەلەکەمان بگەڕێنینەوە؟ جەنابی لێکۆڵەرەوەی مەدەنی هەر خۆت گوتت، هەرگیز هیچ ڕامانێکی ڕاستەقینە لە دامەزراندنی دەوڵەتێکی جوو لە ئێرتز ئیسرائیلدا نەبووە و هەنووکەش هەر نییە. بەڵام خۆ ئەوە پرسێکە پەیوەست بە بڕوا. هەر هزرێکی پێشەنگ بڕواداری خۆی هەن و ئەوانەش هەن کە بڕوای پێناکەن. ئەرێ خەڵکێکی زۆر لە ڕووسیا بڕوایان بەو ڕامانە هەبوو،

هەوالنامەی کتێب

شۆڕشەکە سەردەکەوێ؟ جەنابی دادوەری مەدەنی، منیش یەکێکم لەو کەسانەی بڕوایان بەوە هەیە کە دەوڵەتی جوو هەر لە دایکدەبێتەوە، تەنانەت ئەگەر بە خۆشم نەیبینم."

لێکۆڵەرەوەکەوە بە ڕەقییەوە پێیگوتم: "نەخێر، تۆ نایبینی."

ئەو وەڵامی پرسە گریمانەییەکەی منی نەدایەوە بەوەی کاتێ ئەنجوومەنی باڵای سۆڤیەتی لە هەموو وڵاتان پێکهات، دەکرێ چارەسەری کێشەی نێردەی جووەکان بکا، کە داوایان کردبوو ڕێگەی هەرێمێکی نیشتمانی بۆ گەلی جوو لە ئێرتز ئیسرائیل بدا. ئەو کەڕەپانە هەر ئەوەی دووپاتکردەوە، کە پێشتر گوتبووی.

"بەڵێ، شۆڕش چارەسەری کێشەی جووەکان دەکا، بەڵام خۆ گەلەکەی خۆت نایەوێ کێشەکە چارەسەر بێ. ئێوە لە جیاتی ئەوەی بخزێنە نێو ڕیزبەندی شۆڕش و خزمەتیبکەن، لێیهەڵدێن و یاخیدەبن. ئێوە یارمەتی دوژمنەکەی دەدەن، کە بۆرژوازی نێودەوڵەتی و ئیمپریالیزمی بەریتانییە."

هەواڵنامەی کتێب

کاتێک ئێمە ئەو قسانەمان لە نێوان خۆمان ئاڵوگۆڕ دەکرد، وەرگێڕەکە متەقی لێوە نەهات و لە خۆوە هیچ دەسپێشخەرییێکی نەکرد. ئەو هەر بەوە سەرقاڵ بوو، لە کاتی قسەکانی لێکۆڵەرەوەکە بە گەرمی سەر بۆ ئەفسەری دەزگەی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بلەقێنێ و ئەشهەدوی بۆ لێبدا. کاتێکیش من قسەمدەکرد، ئەو لەجێی خۆی بێ هەستوقوست دانیشتبوو. ناو بەناویش، هانام بۆ دەبرد بەڵکو وشەیەکی شیاوی ڕووسیم بۆ دەربڕین بۆ بدۆزێتەوە؛ ئەویش هەوڵیدەدا یارمەتی بدا، لێ هەموو جارێکیش هەر سەرنەدەکەوت، ئینجا دیسان کڕوبێدەنگ دەبووەوە. بەڵام کاتێک دەمەتەقێکەی من و لێکۆڵەرەوەکە گەیشتە ئەو ئاستە، وەرگێڕەکە ڕووی لە لێکۆڵەرەوەکە کرد و شتێکی بە بناگوێیدا

چرپاند. هەرچەندە من لە نزیکیشیان دانیشتبووم، بەڵام نەمزانی چی پێگوت. کەچی لێکۆڵەرەوەکە خۆی یەکسەر نهێنییەکەی بۆ درکاندم.

"شتێکی زۆر سەرنجڕاکێش،" بەم جۆرە لێکۆڵەرەوەکە ڕووی تێکردم و گوتی: "هەڵبەتە تۆ بە پێویستت نەزانیوە شتەکەم پێ بڵێی. هاوڕێکەم بیریهێنامەوە، نامەی هێرتزلەکەی تۆ بۆ «پلێهڤی»[62]، پلێهڤی جەللادی قەڕاڵ، داوای لە حکوومەتی قەڕاڵ کردبوو پشتگیری نەخشەی زایۆنستی بکا و بەڵێنیدابوو، کە زایۆنیزم گەنجەکانی لە ڕیزی شۆڕشدا دوور دەخاتەوە. بە بیرمدێتەوە دەقی ئەو شتەم بینیوە، باش بوو وەرگێڕ ئەمەی بیرخستمەوە. باشە، کەواتە ئێستا بۆت ڕوونەبووەوە، کێ دامەزرێنەری زایۆنیزم بوو؟ خۆ ئێستا ئێمە باسی بەڵگەنامەیەکی نووسراو دەکەین، بۆ ئەمەش قسەیەکی نەستەق هەیە: 'ئەوەی بە قەڵەم نووسرابێ، تەور ناتوانێ ڕەشی کاتەوە.' ئەوەش ڕوونە، کە هێرتزل ئاژانێکی بۆرژوازی نێودەوڵەتی بووە. ئەو خۆی سەلماندوویەتی. ئەو لە لایەن بۆرژوازیەتەوە نێردراوە تا پرۆلیتاریا لاوازبکا. ئایا تۆ بۆ ئەمە چی دەڵێی، ئێمە بەڵگەی ڕەش و سپیمان بە دەستەوەیە؟"

منیش شتم هەبوو بیڵێم، شتێک زۆرم حەزلێبوو، مخابن نەکرا بیڵێم. منیش بە ڕووسییە تێکشکاوەکەی خۆم قسەم بۆ لێکۆڵەرەوەکە کرد، لە هەمان کاتیشدا قسە بۆ ئەو نا، بەڵکو بۆ وەرگێڕەکەش بکەم، ئەویش بە ڕووسییەکی ڕاستەقینە. ئەوەشم بۆ نەچووەسەر. هەرچۆنێک بێ وەرگێڕەکە "هاوڕێ"ی لێکۆڵەرەوەکە بوو. بە بێدەنگی نەفرەتم لەو ساتە کرد، کە بەدەمی خۆم داوام لە لێکۆڵەرەوەکە کرد بەڵکو وەرگێڕێک لەگەڵ خۆی بێنێ. ئەویش وەرگێڕێکی وەها بوو! جوویەکی کۆمۆنیست. لەوانەشە پێشتر زایۆنستیش بێ، ئەو کەسەی نووسینەکانی هێرتزی خوێندۆتەوە و لە بیریشی ماوە.

62- پلێهڤی Vyacheslav Konstantiovich von Plehve (١٨٤٦-١٩٠٤) بەڕێوبەری پۆلیسی پاشایەتی ڕووسی و پاشان وەزیری ناوەخۆ.

"من داوات لێدەکەم لەوە تێبگەی،" وەهام بە لێکۆڵەرەوەکە گوت: "کە هێرتزل هەستیدەکرد کارەسات بەسەر گەلەکەیدا دێ، ئێستاش دەبینین چەند لەسەر هەق بوو. ئەو دەوڵەتمەدارێک بوو بەڵام هیچ هێزێکی پاڵپشت نەبوو. ئەو خوازیار بوو لە فریادڕەسی گەلەکەی پەلەبکا، بۆیە بە دوای یارمەتیدا گەڕا. ئەوەی وەرگێڕەکە گوتی شتێکی نوێ نییە. «هێرتزل» لە سەردەمێکی تایبەتدا کاری کردووە. ئەو چووە لای سوڵتانیش، سەری لە قەڕاڵی ئاڵمانیش دا، تەنانەت هانای بۆ پاپاش برد. هەستیکرد، گەلی جوو ناتوانێ چاوەڕێ بێ. «ژابۆتنسکی»ش هەمان هەستی هەبوو. هەموومان ئەو هەستەمان هەیە. هەی دادوەری مەدەنی، دەکرێ نموونەیەکت بۆ بهێنمەوە؟ کاتێ ئاگرێ لە ماڵێک بەربێ و تۆش بەڕێکەوت بەوێدا تێدەپەڕی. ئایا چی دەکەی؟ هەڵبەتە پەلە دەکەی تا زەنگ بۆ دەزگەی ئاگرکوژێنەوە لێبدەی، بەڵام ئەگەر هاتوو گوێت لە دەنگی ژن و منداڵ بوو و لە تاو گوڕیەئاگر هاواردەکەن، ئایا چاوەڕێ دەکەی تا ئاگرکوژێنەوە دەگاتە ئەوێ؟ بێگومان نەخێر، چاوەڕێی شتێکی وەها ناکەی. خۆت قۆڵی مەردانەی لێهەڵدەکەی، هەوڵدەدەی دەستبەجێ ژن و منداڵەکەی نێو ماڵە سووتاوەکە ڕزگاربکەی. ئەمەش کتومت ڕەوشی ئێمە بوو. ئایا دەزانی دژەسامیزم چی پێکردووین؟ خانووەکانمان ئاگردراون و خەریکە برا و ڕۆڵەکانمان لە ناویدا بسووتێن. ئایا دەتوانین ئێمە هەر چاوەڕێبین؟ دەی با وەها دابنێین، کە شۆڕش وەک دەزگەی ئاگرکوژێنەوە وایە بۆ ئەو جووانەی کە لە ڕێی دژەسامیزم لە پۆلۆنیا و ئاڵماندا، یاخود لە شوێنی دیکەدا دەچەوسێندرانەوە، بەڵام خۆ نەدەکرا ئێمە هەر چاوەڕێی ئاگرکوژێنەوەکە بین. چی دەبوو ئەگەر درەنگ کەوتبا، وەک ئەوەی زۆر جار لەگەڵ ئاگرکوژێنەوە ڕوو دەدا؟ ئێمە دەبوایە تێکۆشابایین ئەوانمان ڕزگارکردبا، «هێرتزل» و «ژابۆتنسکی»ش هەر ئەوەیان کرد، هەر ئەو شتەیە کە هەمووومان دەیکەین."

هەواڵنامەی کێز

لێکۆڵەرەوەکە قسەکەی پێبڕیم: "ئەوەیە تەلمودیزم[63]!"

تەلمودیزم! بۆ یەکەمین جارم بوو لە ژیان گوێم لەو وشەیە بێ. بەم شێوەیە وەرگێڕەکەشم لەم بارە ڕێزپەڕ نەبوو، خۆ ئەو تاکە جوو نەبوو لە لایەن دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی وەک وەرگێڕ ڕاهێنرابێ. جووە کۆمۆنیستەکان، هاوڕێ ڕووسەکانیان فێرکردبوو، باش دەرسیان دابوون، ئەوەیان فێرکردبوو - لەنێو زۆر شتدا - زاراوەی نوێی سووکایەتی پێکردن بۆ ئەو ئاوەزمەندییەی گەلەکەمان، کە بۆ سەردەمی هەرە کۆن دەگەڕایەوە. دەربڕینێکی نوێ لە لایەن زمانناسان و ئاژانە جووەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی داهێندرا: ئەویش تەلمودیزم بوو.

وەرگێڕەکە ئەو شەوە یارمەتیدەرێکی مەزن بوو. بەڵام نەوەک بۆ من، بەڵکو وەک توانستێکی وەرگێڕان بۆ خودی لێکۆڵەرەوەکە، بۆ ئەوەی ببێتە مایەی گلەیی و دۆزینەوەی "بەڵگەکان". وەرگێڕەکە کۆمۆنیستێکی سۆڤیەتی نەبوو؛ ئەو کۆمۆنیستێکی خۆجێی «ڤیلنا» بوو. زانیاری ئەو سەبارەت بە زمانی ڕووسی سنووردار بوو؛ هەرچی زانیاریشی دەربارە زایۆنیزم هەیبوو، هەر زۆر سنووردار بوو. بە پێچەوانەشەوە ئەو ببووە وەرگێڕێکی نایاب؛ هەرواش بوو، ئەو یاریدەدەرێکی تایبەتی یەکێ لە شارەزایانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بوو، سەبارەت بە پرسەکانی فەلەستین، ئەو شارەزا گەورەیەی کە بە هەموو جیددیەتەوە لێیپرسیم، ئەمەش کاتێک لێکۆڵینەوەکە بەردەوام بوو، بۆچی ئێمە، ئێمەی ئەندامانی «هاتسۆهار[64]» و «بێتار» لە پۆلۆنیادا نەچووینە ڕیزی بەرەی جەماوەری پارتە کۆمۆنیست و

هەواڵنامەی کتێب

---

[63]– تەلمودیزم: ڕێنماییینامەکانی شەریعەتی تەلموود، کە لە لایەن گەورە ڕابانیەکانی جوو بەپێی شەریعەتی موسا داندراوە.

[64]– هاتسۆهار Hatsohar پارتی ڕیڤیژیۆنستی زایۆنیست، لە لایەن ژابۆتنسکییەوە دامەزرا. نووسەر.

سۆشیالیستەکان؛ لەکاتێکدا هاوڕێکانی ئەو، گەورە بەرپرسێکی دەزگەی ئاسایشیش، شارەزا لە کاروباری جوو پرسیاری لە زیندانییێکی «بەندیست»[65] کرد:

"هۆ کابرای «بەندیست»، تۆ لە ئینتەرناسیۆنالی دووەمدا بەیەکەوە لەگەڵ ڕیڤیژیۆنیستەکاندا بووی؟"

وەرگێڕەکەم نەوەک هەر نەیدەتوانی جیاوازی لە نێوان بەندیست و ڕیڤیژیۆنیستدا بکا، ئەو ئەوەندەشی نەدەزانی، کە ڕیڤیژیۆنیستەکان هەرگیز نەبوونە ئینتەرناسیونال، ئەو تەنیا ئەوەندەی دەزانی کە «بەند (مەبەست بەندیستەکانە)» ئەندامی ئینتەرناسیۆنالی دووەم نەبوو. ئەدی ئەو چی نەدەزانی؟ ئەو نووسینەکانی «هێرتزل»ی دەزانی، گوتارەکانی ژابۆتنسکی لە یاد بوو، بە کۆبوونەوەکانی «وازیمەن» و «مۆسۆلینی» دەزانی، جیاوازی هەردوو باڵی «لێفت پۆلای زایۆن»[66]ی دەزانی. من بەدبەخت بووم لە داواکردنی زایۆنستێک – یاخود دژەزایۆنیستێک –، ئینسکۆپلیدیایەک لە بن بەرگی وەرگێڕ، کە هەموو شتێکی دەزانی، بەناوە یەکەمەکان (پێشناوەکان)ی سەرکردەکانی بزووتنەوەی زایۆنستیشەوە.

کە "موناقەشەکردن"ەکە لە ژوورەکەی لێکۆڵینەوەدا بەردەوام بوو، هێڵەکانی دابەشبوون تەمومژاویتر بوون. دەمەقاڵی دووانە بوو بە سیانە. هەر سێکمان بە نۆرەی خۆی قسەمان دەکرد، هەندێک جاریش وەرگێڕەکە دوای مۆڵەت وەرگرتن لە لێکۆڵەرەوەکە ڕاستەخۆ ڕووی دەمی لە من دەکرد، وەک دەگوترێ هەموو کەرەستەی خۆی خستە سەرمێزەکە، ناوەڕۆکی کتێب، گوتارەکان، دووانەکان، نووسین و ڕۆژ و ناوەکانیش. هەڵبەتە هەموو ئەو کەرەستانە بە هەر شێوەیەک بێ

[65]– پارتی سۆسیالیستی جووی دژەزایۆنیست لە پۆلۆنیادا. نووسەر.
[66]– کرێکارانی زایۆن، بزووتنەوەیەکی چەپ بوو. نووسەر.

هەواڵنامەی کتێب

دەگەیشتنە دەست لێکۆڵەرەوەکە، ئەوەش چ ڕاستەوخۆ لە ڕێی هۆبەی جوو یان بەشی زایۆنیزم لە دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، یاخود لە ڕێی ئاژانەکانی ئاسایش کە وەک وەرگێڕ هەڵدەسووڕان و لەسەر داخوازی من یان هەر لە ڕێی ئاژانە جووەکانی دیکە. لە یادەوەریشدا دەمزانی کۆمەڵگەی جوو لە «ڤیلنا» ئەو شەوە هیچی وەهای نەکرد، کە کاریگەری بەسەر چارەنووسی منەوە هەبێ. تەنانەت بە بێ ئەوانیش، هەر ئەوەم وەردەگرت کە وەرمگرت: هەشت ساڵ لە ئۆردوگای چاکسازی. ئەو ڕاستییەی کە من دەمڕاستی «بێتار» بووم لە پۆلۆنیادا بەس بوو بۆ ئەوەی لە لایەن کۆمسیۆنی ڕاوێژکاری تایبەتی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بڕیارم لەسەر بدرێ، ئەوسا نامەی هیرتزل بۆ «پلێهڤێ» لە گۆڕێدا بێ یان نەبێ. بەڵام وەرگێڕەکە هیچ ئاسانکاری بۆ نەکردم کاتێ لە ژووری لێکۆڵینەوەکە لە بەرانبەر پاسەوانی شۆڕش دانیشتبووم، کە بڕیاریدەدا – ئەو قسەیەشی ببووە بنێشتە خۆشەی بن ددان – بەوەی زایۆنیزم لە شانۆگەرییەکی گاڵتەجار هیچی دیکە زیاتر نەبووە.

هەواڵنامەی کتێب

ئەوێ شەوێ – ئەو شەوەی لە ژوورە دابڕاوەکەی لێکۆڵینەوەدا، لەپێناو گیانی بیروباوەڕی زایۆن و لەسەر شەرەفی هەموو ئەوانەی بڕوایان پێبوو جەنگام – شەوێکی دووروودرێژ بوو هەر نەدەبڕایەوە. مشتومڕە توند و گەرمەکە لەگەڵ کازیوەی بەیاندا کۆتایی پێهات. لەو شەوەدا هیچ کۆنووسێک تۆمارنەکرا.

کاتێکیش ژووری لێکۆڵینەوەکەم بەجێهێشت، کاتێک دەست بۆ پشتەوە دەڕۆیشتم، لە دەرگەی ئاسنین بۆ دەرگەی ئاسنین، لە حەوشەیەکەوە بۆ حەوشەیەکی دیکە، هێشتا هەر لە بن باندۆری ئەو گێژاوەی نێو ژوورەکە و ناو ناخی خۆمدا بووم. هەستم کرد، وەک ئەوەی لە کۆنفرانسێک گەڕابمەوە، کە بەشدرای گفتوگۆیەکی قیناویم سەبارەت بە ئایندەی گەلەکەم کردبێ، هەنووکەش لە ڕێی گەڕانەوەم بۆ

هوتێلەکەم. باهۆزەکەش ئەوەندە گەرموگوڕ بوو، شەڕەکە بە تەواوی بۆ خۆی بردبوومەوە، خەیاڵەکەش ئەوەندە واقیعیانە بوو، کاتێک گەیشتمەوە دالانەکەی ئەو باڵەخانەیە، کە ژوورەکەی من خۆی لە نهۆمی سێهەمدا دەبینییەوە، ئیدی ئەو کات ئاوڕم لە ئەفسەری ئێشکگر داوە و وەک ئەوەی بەڕێوەبەری هوتێل بێ لێمپرسی:

"ئەرێ هیچ شتێکم بۆ هاتووە؟"

ئەفسەرەکەش نیگایەکی سەیری تێبڕیم، نەفرینێکی کرد و گوتی: "ئەوە چیت بەسەر هاتووە؟ پێت وابێ ئێرە هوتێلە؟ دەی بگەڕێوە چاوە زیندانەکەت! ئەگەر هەر نامەیەکت بۆ بێ، بۆت دەهێندرێتە ژوورەکەت. پەککو، ئەرێ قەت بابایەکی وەهاتان بینیوە؟"

منیش هێشتا هەر لە ڕێی خۆم بووم؛ لە کۆنفرانسەوە بۆ هوتێلەکەم. بە سووکی پێم هەڵێنا، چەند هەنگاوێکم هاوێشتن، تا ئەو کاتەی پاسەوانەکە چرپاندی، بە دەنگێکی بەرز: "هێی، ئەرێ ئەوە چۆن دەڕۆی؟" ئیدی چوومەوە نێو چاوە زیندانەکەم! دەرکەشم لەسەر داخرا. هاوزیندانەکانم، هەروەک جاران پرسییان:

"ئەرێ چۆن بوو؟ تۆ باشی؟"

منیش وەڵامم دانەوە: "شەوێکی زۆر خۆش و سەرنجڕاکێش بوو. بەیانی بۆتان دەگێڕمەوە."

"بەیانی؟ بەیانی چی؟ خۆ ئێستا بۆتە بەیانی."

ئەو شەوە بۆ من خەو نەبوو. لەسەر چوارپایەکەم ڕاکشام، چاوم کراوە بوون، بە بێدەنگی نوێژی شوکرانەبژێریم کرد. کاتێکیش فیکەی بەیانی لێدرا، هەڵسامەوە.

بۆ شەوانی دواتر تەنیا لێکۆڵەرەوەکەم لە ژوورەکەدا بینی. لە دەستپێکی لێکۆڵینەوە و بێ ئەوەی چاوەڕێی پرسیارێکی من بکا، گوتی:

"نە من داوام لە وەرگێڕ کرد بێت و نە بانگیشیدەکەمەوە. دوێنێ بۆم دەرکەوت، بە بێ یارمەتی وەرگێڕ بەرەی خۆت لە ئاو دەردێنێ. ئێمە پێویستمان پێی نییە. بە تەنیا قسەدەکەین."

گفتوگۆکەمان بەشێکی تایبەت بوو بە خزمەتەکانی من بۆ ئیمپریالیزمی بەریتانی. کاتێکیش بۆ لێکۆڵەرەوەکەم ڕوونکردەوە، کە ئێمە شاگردەکانی ژابۆتنسکی، بۆ ئەوە جەنگاوین، کۆتایی بە سیاسەتی دژەجووی بەریتانیا لە فەلەستین بهێنین و بۆ ئەوەش خەباتمان کردووە، دەروازەکانی فەلەستین بکرێنەوە و ڕژێمێکی کۆلۆنیکردن بێتە سەر کار، ڕێگە بە لەخۆگرتنی گوردەمی ئاپۆرای جوو بدا، ئیدی لێکۆڵەرەوەکە لە دوا خاڵدا وەستاندمی."

"ئەمەیان! لێرەوە دانت پێدا نا، کە بۆ بەرژەوەندی ڕژێمێکی کۆلۆنیالی لە فەلەستیندا کارت کردبێ. ئایا هێشتاش هەر حاشایی لێدەکەی، کە تۆ و ئەوانەی وەک تۆن، ئاژان و داردەست، تەنانەت ئاژانی بەئاگای ئیمپریالیزمی بەریتانی نەبووبن؟"

"جەنابی دادوەری مەدەنی، ئێمە لە خزمەت ڕژێمی کۆلۆنیالیدا نەبووین،" من وەهام پێگوتەوە؛ "ئێمە داوای ڕژێمێکی بە کۆلۆنیکردنمان کرد، ئەمەش دوو ڕامانی سەرتاپا جیاوازن."

"باشە جیاوازییەکەیان لە چی دایە؟ ئایا تۆ بۆ ئەوە تێدەکۆشی بمخەیتە بن کاریگەری لەبلەبانیی وشەکانت؟"

"نەخێر. ئەوە گەمەکردن نییە بە وشەکان. ڕژێمێکی کۆلۆنیالی (ئیستعماری) واتای ئەوە دەگەیەنێ، دەسەڵاتی گەلێکی بێگانە بەسەر

وڵاتێکدا بڕوا، کە هی خۆی نییە، ئێمەش دەمانەوێ بگەڕێینەوە بۆ نیشتمانی خۆمان. ڕژێمی کۆلۆنیالی واتە وێرانکاری بمێنێ، ڕێگە لە پەرەسەندنی پیشەسازی بگیرێ؛ لە کاتێکدا ڕژێمی کۆلۆنیکردن[67] واتای چاکسازی کوشتوکاڵ، بەرفرەوانکردنی کەرتی پیشەسازی دەگەیەنێ، بۆ ئەوەی ڕێگە بە ئاپۆرای کۆچبەران بدرێ لێیدابکوتن. بەریتانییەکان دەیانەوێ ڕژێمێکی کۆلۆنیالی بێ، لە کاتێکدا ئێمە، لە ڕاستیدا دژەکۆلۆنیالین."

"تەلمودیزم! کۆلۆنیال، کۆلۆنیکردن، یەک دەست و هەمان شتن. سووک و ئاسان ئێوە خاکی جوتیارە عەرەبەکان زەوتدەکەن. ئایا دەزانی ئەوە چییە؟ ئەوە جەردەییە، تالانکردنە! سیاسەتی یەکێتیی سۆڤیەت هەمیشە دژی پاوانکردنی خاک و وڵاتی ئەوانی دیکە بووە. دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەریش، ئێمە یەکسەر ئەو خەڵکەمان ئازادکرد کە ڕژێمی قەیسەری چەوساندبوونیەوە، ئێستاش وەک دەبینی، ئێمە «ڤیلنا»مان داوەتەوە گەلی لیتوانیا، کەچی زایۆنیزمیش بە تەواوی واتای وشە جەردەیی، جەردەیە."

"ئێمە نامانەوێ دەست بەسەر خاکی جووتیارانی عەرەبدا بگرین. لەوێ، لە فەلەستین، زەویوزاری پانوپۆڕ هەیە، هەروەک سەردەمی کۆن یان هەر وەک ڕۆژگاری دەرەبەگایەتی، ئەم زەوی و زارانەش بەسەر جووتیارانی عەرەب و نشینگە کشتیارییە جووەکان دابەشبوون. لە چاخی ڕۆمانەکاندا بەشی ڕۆژهەڵاتی فەلەستین پێیدەگوترا پالاستینا سالوتاریس[68]، چونکە کێڵگەی گەنمی وڵاتەکانی ئیمپراتۆریەتی ڕۆمانی بوو. ئێستاش سێسەد هەزار بەدەوی/ بێدون (ڕەوەند) لەوێ دەژین. لە

---

[67] – خوێنەری بەڕێز لێرەدا دوو زاراوەی لەیەک نزیک، تا ڕاددەیەک هاوشێوە بەڵام تەواو جیاواز لە واتادا بەکارهێنراون، ئەوانیش دەستەواژەکانی Colonial regime کە واتای ڕژێمی کۆلۆنیالی (ئیستعماری، داگیرکاری) دەگەیەنێ لەگەڵ دەستەواژەی Colonisation regime واتە ڕژێمی کۆلۆنیکردن (ئاوەدانکردنەوە، کۆچبەر نیشتەجێکردن).

[68] –Palaestine Salutaris

سەردەمی زوودا لە نێوان حەفت تا هەشت ملیۆن کەس لە فەلەستیندا دەژیان. هەر وەک ژابۆتنسکی بە بەریتانییەکانی گوت، لە فەلەستیندا جێگەی عەرەب، جێگەی ملیۆنان جوولەکە و ئاشتی دەبێتەوە."

"هەمـوو ئەوەی گوتـت ______" سـەرچاوەی ئیتمۆلـۆژی[69] بەشـی یەکەمی ئەو وەسفەی بەکارت هێنا بە ڕوونی دیاربوو سایکۆلۆژیانە بوو. لەجێی خۆی چاوم زەقبوونەوە. لێرەدا یارۆی لێکۆڵەرەوە تێبینی ڕێسای ڕێز و لایەقبوونی کردبوو. هەڵبەتە لێکۆڵەرەوەکەم لەچاو ئەوانی دیکە، کە لە خەڵکی دیکە گوێم لێببوو، بە سەد ئاو شۆرابووەوە[70].

"بۆچی ئەو ____؟" منیش وا لێمپرسییەوە و هەمان ئەو وەسفە بەکارهێنراوەی ئەوم دووبارە کردەوە.

بۆ ساتێک بە تەواوی خۆی لەبیر کرد و دەستی بۆ بوتڵە ئاوەکە برد، کە لەسەر مێزەکە داندرا بوو، ئینجا بەبێ ئەوەی بەرزیشیبکاتەوە، بە دەنگێکی هەڕەشە ئامێزەوە گوتی: "پەککوو، پەکوو لەو عەقڵە!"

هەواڵنامەی کتێب

منیش هیچم نەگوت.

لێکۆڵەرەوەکە سەری بوتڵەکەی کردەوە و گەڕایەوە سەر بابەتەکە.

"من پێت دەڵێم، ئەوەی لێرە گوتت، قسەی بەتاڵە. باشە بۆچی باسی ڕۆژگاری کۆن دەکەی؟ ئێمە دەبێ باسی ئەمڕۆمان بکەین. نان ئەو نانە ئەمڕۆ لە خوانە. هەر بە ڕاستیش بەرەو پێشەوە دەڕۆی. دوێنێ شەو باسی سەدەکانی ناوەڕاستت کرد، باسی ئەو مژدەدەرە درۆزنانەی خۆت، ئێستاش بازت دا، چوویە سەر سەردەمی زۆر کۆن،

---

[69]– ئیتمۆلۆژی etymological زانستی بنجوبناوانی وشە.

[70]– بە سەد ئاو شورابووەوە: ئیدیۆمەکە لە کاتی بەراوردا واتای باشتربوونی و پاکتربوونی ئەمەی دوایی دەگەیەنێ.

گەڕایەوە بۆ ڕۆژگاری ڕۆمانییەکان. دەی واز لە ڕابردوو بێنە، قسە لەسەر بابەتی ڕۆژەڤ بکە! ئایا بۆت ڕوون نەبۆتەوە، کە بە ناردنی خەڵک بۆ فەلەستین و داواکردنی ئەو خاکەی، کە هی عەرەبەکانە، وا لە ئیمپریالیزمی بەریتانی دەکەن ستەم لە زەحمەتکێشان، کرێکاران و جووتیارانی عەرەب بکا، بەو بەهانەیەی گوایە دەیانپارێزێ؟ تۆ نەوەک هەر لێرە، یارمەتی بۆرژوازی نێودەوڵەتی دەدەی، بەڵکو لەوێش، لەو جێیە بێ دەوڵەتییەی خۆشت، بوونەتە داردەستی ئیمپریالیزمی بەریتانی، بەڵێ بە کردەوە بوونەتە ئاژان و داردەست."

ئەم ناکۆکییە زیاتر لە جارێک گۆ کرا. دیاربوو دووبارەکردنەوەی شتەکان یەکێ لە بەهرەکانی لێکۆڵەرەوەکە بوو. بەڵکو ئەوە شتێک بوو دەبوایە بیکا، بەشێک بوو لە سیستمەکە. لە سیستمی داهێزراندن.

ئەم جارەیان بەرسڤەکەی من بە شێوەیەکی سەرەکی بریتیبوو لە پرسیار.

"خۆ ئەگەر ئێمە داردەستی بەریتانیا بواین، ئەدی بۆچی بەریتانیا ڕێگەی نەداین بچینە فەلەستین؟ بۆچی دەمانچەوسێنێتەوە؟ بۆچی لە دوایین «کتێبی سپی»ـیاندا، لە ماوەی ئەو یەک دوو ساڵانەدا، لێنەگەڕاون یەک دانە جووش پێ بنێتە سەر خاکی فەلەستین؟ خۆ ئەگەر هەر بە ڕاستی ئێمە خزمەتکاری بەرژەوەندییەکانی بەریتانیا بین، لۆژیک وامان پێدەڵێ، دەبێ ئەویش کۆمەکمان بکا، نەوەک ڕێگەمان لێبگرێ. بەڵام کرۆکی دۆزەکە ئەوەیە، ئەوان لە هەر هەنگاوێکماندا بەربەستن. ئەوەش هەر ڕاستییە، بەر لە جەنگ ئێمە دەبوو بە نێو گەمارۆی بەریتانییەکاندا خەڵکی خۆمان بگەیاندبایە سەر کەناراوەکان، هەروەک چۆن «گاریبالدی» لە سەردەمی ئیتالییەکان کردی."

هەواڵنامەی کتێب

"دەی هەنووکە، بەراوردێک لەگەڵ ئەوەی «گاریبالدی» مەکە. ئایا دەزانی «گاریبالدی» کێیە؟ ئەو جەنگاوەرێکی ڕاستەقینەی ئازادی بوو، جووڵانەوەکەی پێشکەوتنخوازانە بوو، کەچی بزووتنەوەکەی ئێوە بە تەواوی پاشکەوتنخوازانەیە."

بۆ یەکەمین جار زانیم، کە کردەوەکانی ئەو ڕزگاریخوازە ئیتاڵییە لە قوتابخانەی سیاسیی یەکێتیی سۆڤیەتدا پەسنبدرێ. هەر بۆیە «گاریبالدی» هەڵگری پێشکەوتنخوازیی بوو، نەوەک نوێنەری بورژوازی نێودەوڵەتی کە بۆ ئەوە دەستنیشانکرابوو ئەرکێکی لە ڕێلادەرانەی بۆ نێو کرێکارانی ئیتالی پێ ڕابسپێرن تا بە ئاراستەی وڵاتێکی بێدەوڵەتی وەک ئیتالیای سەربەخۆ و یەکگرتوو. ئای لەو بەختە! «گاریبالدی» لە سەدەی نۆزدەهەمین جەنگاوە، بەر لەوەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیش پەیدابێ، مردووە، ئەگەر وانەبوایە ...

لە هیکەوە یارۆی لێکۆڵەرەوە بابەتەکی گۆڕی و گوتی:

"دەی دەوقاودەق پێمبڵێ، بەڵام هەر وەک جۆی، ئایا ئەرکی تۆ لە نێو ڕێکخراوەکەتاندا چی بوو؟"

ئەو پێشتریش ئەو پرسیارەی لێکردبووم. وەڵامی تەواویشی وەرگرتبووەوە. هەنووکەش دیسان: دەی، دەقاودەق پێمبڵێ."

منیش بە شێوەک لە سەرسامی، وەڵاممدایەوە، ئەمجارەیان بە دەربڕینێکی پۆلۆنیانە، کە تێهەڵکێشی ڕووسیەکەم کرد:

"من فەرماندە (کۆماندانت)ی «بێتار» بووم لە پۆلۆنیا."

"تۆ چی بووی؟" لێکۆڵەرەوەکە بە شێوەیەکی حەپەسان و تووڕەییەوە لێیپرسیم: "بۆچی، خۆ تۆ پێتگوتم، کە بەرپرسی هەموو چالاکییەکان

هەوالنامەی کتێب

بووی، تۆ گوتت بە شێوەیەک لە شێوەکان سکرتێری گشتی بووی، هەنووکەش دێیت و دەڵێی 'فەرماندە – کۆماندانت' بووم."

منیش هیچی لێتێنەگەیشتم. نە لە هەڵچوونە لەناکاوەکەی، نە لە حەپەسان و نە لە تووڕەییەکەی. بۆچی ئەوانە تەلمودیزم بن؟

بۆم ڕوونکردەوە: "جەنابی لێکۆڵەرەوی مەدەنی من هیچ نیەتێکم لە گۆڕینی هیچ شتێک سەبارەت بە پێگەکەم نییە. من پێمگوتی، هەنووکەش پێت دەڵێمەوە، من ئەو پیاوەبووم، بەرپرس بووم لە چالاکییەکانی «بێتار» لە پۆلۆنیا، من فەرماندە (کۆماندانت)ی بووم، من سەرۆکی بزووتنەوەکە بووم لە سەرتاسەری پۆلۆنیادا."

"دەی کەواتە وەها بڵێ." لێکۆڵەرەوەکە بە ئاسوودەییەوە وەهای پێگوتمەوە؛ "تۆ سەرۆکی ڕێکخراوەکە بووی، ئەمەش وەک پێگەی سکرتێری گشتی وایە نەوەک فەرماندە!"

هەواڵنامەی کتێب

دیسان من تێنەگەیشتم.

تەنها زۆر دواتر، لەسەر لێواری ڕووباری «پێچۆرا»دا، لە سەر بانی کۆڵێتێکی سەر لێواری «پێچۆرا لاگ»، لە مەبەستەکەی تێگەیشتم. دیاربوو لە یەکێتیی سۆڤیەتدا بە فەرمی پلەوپایەی فەرماندە هەبوو. فەرماندە (کۆماندانت) هەروەک لای فەرەنسییەکان (کۆنسێرژێ – دەرکەوان)، کەسێک بوو لە خاوێنڕاگرتنی باڵەخانەدا بەرپرسیار بوو. خۆی لێکۆڵەرەوەکە ترسا نەبادا من لە بەرپرسیارێتی "تاوانەکەم" پەشیمانبووبمەوە، ئینجا دوای ئەوەی دانمپێدانا، دیسان بام دابێتەوە و خۆم کردبێتەوە کەسێکی بەردەست – دەرکەوان – ی نووسینگەکەمان.

شەوی سێهەمینی لیکۆڵینەوەکە بەقەد ئەو شەوەی بابای وەرگێڕ بەشداری تێداکرد، درێژ نەبوو. کاتێکیش ئێمە لە یەکلابوونەوەی پرسی فەرماندە – کۆماندانت بووینەوە، بە کەسایەتییە توندوبەندییەکەی

خۆی، دەستی بۆ ئەو بارستە کاغەزە برد، کە هەمیشە لە بەردەمی داندرابوون، ئینجا کەوتە نووسینەوە. دیسان من بوومەوە تەماشاکەرێکی ناچالاک (پاسیڤ).

دوای ماوەیەک لێکۆڵەرەوەکە سەری بڵندکرد و گوتی:

"من وەها دەنووسم 'ڕژێمی کۆلۆنیکردن'، بەڵام دەمەوێ ئەوە بزانی، کە کۆلۆنیال و کۆلۆنیکردن هەر یەکن و هەمان شتن."

"دەی دەبا وابێ."

لێکۆڵەرەوەکە سەری بەسەر نووسینەکەی داگرتبوو، کاتێکیش لێی بووەوە، پرسیار و وەڵامەکانی بۆ خوێندمەوە. منیش بە وریاییەوە گوێم لێگرت و سەرنجمدا، بۆ مایەی سەرسامیم، لە یەکێ لە بڕگەکاندا، کە باسی بەرنامەکەمانی کردبوو وەهای داڕشتبوو:

"ئەزموونی بیرۆ - بیجانی یەکێتیی سۆڤیەت سەرنەکەوت. لە ناوچەی ئۆتۆنۆمیداردا هەر سی تا چل هەزار کەس دەژیان. هیچ جۆرە ئەزموونێکی وەک ئەمە سەرناکەوێ، چونکە نیشتمانی جوو نییە."

منیش گوتم: "جەنابی دادوەری مەدەنی، هیچ جۆرە بڕگەیەکی وەها لە بەرنامەی بزووتنەوەکەماندا نییە."

"مەبەستت چییە؟ ئێ خۆ بە خۆت ئاوهات گوت. وەرگێڕەکەش گوێی لێبوو."

"بەڵێ ڕاستە من وەهام گوت، بەڵام ئەوە ڕوانینی من بوو لە میانەی موناقەشەکەدا، خۆ تۆ جەنابی دادوەری مەدەنی باش ئەو قسە ناودارە دەزانی: Gedanken sind Zollfrei."

"ئەمە ئەڵمانییە. نازانم واتاکەی چییە؟"

"هیچ باج لەسەر کەسێک نییە، کە چۆن بیر دەکاتەوە،" منیش ڕاستەوخۆ ئازادانە وەرمگێڕا و نەمتوانی "باجی شیاو' بە ڕووسی وەربگێڕم.

"لەگەڵ ئێمەدا" ئەفسەرەکەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، بە هێواشی بەڵام بە مەحکەمی گوتی: "تۆ باجی بیرکردنەوەکانیشت دەدەی، ئەگەر هاتوو دژەشۆڕش بوون. ئێمەش هەموو شتێک دەربارەی هزرەکان دەزانین ..."

هەڵبەت، هەرگیز نەدەچووە مێشکم حاشایی لەوەی گوتم بکەم. ڕاستبوو، لە میانەی گفتوگۆکاندا شتێکی وەهام پێگوتبوو. لە کانگەی دڵیشەوە، بە زەحمەت دەمتوانی لێکۆڵەرەوەکە خەتاباربکەم بەوەی ڕاستییەکانی لەنێو کۆنووسەکەدا شێواندبێ. هەموو ئەوەی داوام لێکرد ئەوەبوو، بەم شێوەیەی خوارەوە وەڵامەکەم بنووسێتەوە: "بۆچوونم وابوو ..." لە جیاتی "بۆچوونی ئێمە وەها بوو ..." بۆ ئەمەشیان قایل بوو.

هەواڵنامەی کتێب

دیسان: ئەوەی لە لایەن کۆمسیۆنی ڕاوێژکارانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بە تەنگەمدا دەدرا و بڕیاری لەسەر دەدرا، بە بوونی پرسی «بیرۆ - بێجان» یان بە بێ ئەویش هەر دەقەوما. بەڵام ئەوێ شەوێ، شتێکی گەورە فێر بووم. ئەوەی حیسابی بۆ دەکرا ئەمە بوو: "دەمەتەقێکە" بە هیچ جۆرێک "دەمەتەقێ" نەبوو. دەمەتەقێکە - بەو هەموو لوتفەی تێیدا نواندرا - لە ڕاستیدا لێکۆڵینەوە بوو. ئیدی بە قەولی ئەو، "بە لای ئێمەوە" مرۆ دەبێ باجی هزرەکانیشی بدا ...

٧

شەوە لێکۆڵینەوەی پتر

شەوانی لێکۆڵینەوە بەردەوام بوون. هەندێک جار کورتەماوەیەکیان لە نێواندا هەبوو. هەندێ جاریش، لێکۆڵینەوە لەسەر لێکۆڵینەوە، بە بێ پچڕان و ناوبڕ درێژەی هەبوو.

ڕۆژێکیان بیرۆکەیەکم بۆ هات، لە میانەی یەکێ لە لێکۆڵینەوەکان، بە لێکۆڵەرەوەکەم گوت:

"جەنابی دادوەری مەدەنی،" من وەها هاتمە قسە؛ "بەر لەوەی بگیرێم، دەستووری یەکێتیی سۆڤیەتم خوێندۆتەوە، خۆ ئەگەر هەڵەم نەکردبێ، لەوێدا بڕگەیەک هەیە، یەکێتیی سۆڤیەت مافی پەنابەری دەداتە هاووەڵاتییە چەوساوەکانی وڵاتە بیانییەکان، ئەوانەی بۆ ڕزگاریی نیشتمان تێکۆشاون. پێموایە من بەر ئەو پۆلێنکردنە دەکەوم. من ژیانم بۆ ڕزگاریی نیشتمانی گەلەکەم تەرخانکردووە و بۆیەش هاتوومەتە «ڤیلنا» چونکە لە لایەن دوژمنەکانمانەوە ڕاونراوم. قسەشی لەسەر نییە گەر هاتبا و لە وارشۆ کەوتبامە بن دەستی ئاڵمانەکان، لە سێدارەیان دەدام. وەهاشی بۆ دەچم، بە گوێرەی دەستوورەکە بێ لە یەکێتیی سۆڤیەت، مافی هەنوان و ژیانم هەیە نەوەک بخزێندرێمە کونجی زیندان.

لێکۆڵەرەوەکە کە تا ئەوکات بێدەنگ بوو، بە مەیل و لوتفەوە گوێی لە داوا و بەڵگەوبەندەکان گرتم، لە پڕ ڕەنگی دەموچاوی گۆڕا. سەرەتا سوورهەڵگەڕا، ئینجا سپیپاتە بووەوە. کابرا بە تەواوی خۆی لەبیرکرد. هەرگیز وەهام بە تووڕەیی نەبینیبوو. دوایین ڕێز و لوتف کە تێیدا بوو، هەڵڕژا و نەما. بە مستەکۆڵە لە مێزەکەی دا و بە هەموو دەنگی خۆیەوە بەسەریدا قیژاندم:

"چی؟ تۆ بڕگەی دەستوورەکەی ستالینم بۆ دەهێنیتەوە، هەی ئاوقاتی نەفرەتی؟ ئایا دەزانی چۆن هەڵسوکەوت دەکەی؟ تۆ وەک سیخوڕە نێودەوڵەتییەکە، ئەو سەگە هارە، وەک «بوخارین[71]»، دوژمنی مرۆڤایەتی ڕەفتار دەنوێنی. بەڵێ، بەڵێ؛ تۆش هەمان شت دەکەی، کە «بوخارین» خەریکبوو بیکا. ئەو چەند ڕستەیەکی لە نێو نووسینەکانی مارکس دەرهێنا و گوتی: 'دەبینن؟ من ڕاستم. مارکسیش هەروای نووسیوە.' بەڵام ستالین ئێمەی فێرکرد، گوێ بە هەندێ ڕستەی دەرهێنراوی نێو بەردەقەکە نەدەین. ئێمە دەبێ شتەکە بە خڕی وەربگرین، بە پێچەوانەوە ناتوانین بسەلمێنین کامەیان ڕاستە، بەڵکو دەکەوینە سەر دووڕیانی ساختەکاری. بەڵێ، بڕگەیەکی وەها لە نێو دەستوورەکەی ستالیندا هەیە، بەڵام خۆ بڕگەی پتریش هەن، بۆیە دەبێ تۆ هەمووی وەک خۆی وەربگری، نەوەک بە کەیفی خۆت شتی لێدەربهێنێ. ئایا هەرگیز گوێت لە شتێکی وەها بووە! بنەپیتۆڵێک لە «ڤیلنا» پەیدا بووە یەکێ لە بڕگەکانی دەستوورەکەی ستالین بە نموونە دەهێنێتەوە و دەیەوێ قەناعەتیشم پێ بێنێ! ..."

من بەو تەقینەوە لە ناکاوە حەپەسام، هێدمە گرتمی. هێشتاش بە تەواوی تێنەگەیشتم بۆچی وەها لێم دەهەری بوو، دەقاودەقیش لەو پنتەی باسم کرد، ئەرێ باشە بۆچی حەوسەڵەی خۆی لە دەستدا؟

[71]- بوخارین Nikolai Bukharin(١٨٨٨–١٩٣٨) سیاسەتمەدار و تیۆرزانی شۆڕشگێڕی بەلشەفی، بە فەرمانی ستالین لە ١٩٣٦ گیراو لە ١٩٣٧یشدا لە سێدارە درا.

ئەریٚ ئەوە هەر لەبەر پرسیارێک بوو، کە لەجەوهەردا ساویلکانە بوو، یان هەر زۆر سافیلکانە بوو؟ باشە نەدەکرا بە شێنەیی[72] وەڵامی بدابایەوە بەوەی بڵێ: "ئەم بڕگەیە بەسەر تۆ جێبەجێ نابێ." بەڵام ئەو هەر بەوەندەی نەکرد، بەڵکو بە هەموو دەنگییەوە هاواری بەسەرداکردم و بە مست لە مێزەکەی بەردەمی دا. بۆ یەکەمین جاریش بوو لێکۆڵەرەوەکە نەفرینێکی پیسی ناسراو وەک جوێن دەربدا. وای کرد پرسی دەستوورەکەم لە بەرچاو بکەوێ. بە لێکۆڵەرەوەکەم گوت، دەقی تەواوی بڕگەیەکم بۆ هێناوەتەوە نەوەک لەنێو بڕگەکەدا شتێکم لێدەرهێنابێ، ئەو بڕگە دەستوورییەش کە پەیوەندە بە بەندی مافی پەنابەریی ئەوانەی مەترسی ڕاوەدوونانیان لەسەرە، پەیوەندی بە شتی دیکەوە نییە و خودی سۆڤیەتاتی باڵا و ئەنجوومەنی نەتەوەکانیش پشت ڕاستی کردۆتەوە. لێ لەبەر شایستەیی دۆزەکە هیچی دی مشتومڕم لەسەر نەکرد. ئاخر سوودی چی دەبوو؟ لە سەرێکی دیکەوە، من ئامادەیی ئەوەم تێدا نەبوو لە میانەی قسەکاندا بەر شاڵاوی نەفرین و جوێن بکەوم، کە لێکۆڵەرەوەکەی دەزگەی ئاسایش بە بەکارهێنانی وشەی "تۆ" ڕووی تێکردم، هەر بۆیە وەک بەرتەکێک گوتم:

"جەنابی دادوەری مەدەنی، من ئەوەشم خوێندۆتەوە، لە یەکێتیی سۆڤیەتیدا جوێندان بە قانوون قەدەغەیە، داوات لێدەکەم کاتێک قسەم لەگەڵ دەکەی ئەو جوێن و نەفرینانە بەکارنەهێنی. ئەوە ڕاستە کە من زیندانییم و چارەنووسیشم لەبەر دەستی تۆ دایە، بەڵام خۆ نابێ سووکایەتییم پێبکەی."

"وەها بە خۆت مەنازە."

---

[72]– بە شێنەیی: بە هێواشی، بە هێورەیی.

لێکۆڵەرەوەکە ئەمەی پێگوتم؛ دەق هەر ئەو وشانەی هاوڕێکەی لە مەڵبەندی دەزگەی ئاسایشدا پێی گوتم، بەڵام لەو کاتەوە تا کۆتایی لێکۆڵینەوەکە جارێکی دیکە گوێم لە وشەی کرێت[73] و ناوزڕاندن نەبووەوە. ئەو زۆر جاری دیکەش بە سەرمدا تەقایەوە، دەهەری بوو، بەڵام قسەی زبر و نەفرینی پێنەگوتم. هەندێک جار تەنانەت زێدەمافیش لە خزمەت هەندێ مەبەست دایە.

جارێکیان، دیسان پرسیارێکی سافیلکەی زمانەوانییم لە لێکۆڵەرەوەکە کردەوە.

"جەنابی دادوەری مەدەنی،" ڕووی قسەم لە لێکۆڵەرەوەکە کرد؛ "تۆ باسی ئەوەت کرد، بەگوێرەی قانوونی یەکێتیی سۆڤیەت، چالاکییە زایۆنیزمەکانی من لە پۆلەندادا تاوانن، هەر لەبەر ئەو کردەوانەش دەدرێمە دادگە. بۆ ساتێک، جارێ من حەقم بەسەر کرۆکی ئەو کێشەوە نییە. هەروەک پێشتریش گوتم، شتەکە بە باوەڕەوە پەیوەستە. من بۆ چاکەی گەلەکەم وەهام کردووە و تا کۆتایش کارم کردووە. بەڵام دەمەوێ پرسێکی ڕەوای ڕامانی کێشەکە تاوتوێبکەم. خۆ تۆ خۆشت پارێزەری، هەڵبەتە لێشم تێدەگەی. ئەوەی من کردوومە، لە نێو چوارچێوەی دەوڵەتی پۆلۆنیاوە کردوومە؛ لەوێشدا بە تەواوی هەموو چالاکییەکانم ڕەوا و قانوونی بوون. لەوێدا هیچ قانوونێک نەبوو ئەو جۆرە چالاکییانە قەدەغە بکا. دەوڵەتەکە، کار و کردەوەکانی ئێمەی کە بۆ هەموو کەسێک دیار و ناسراو بوون، بە ناقانوونی دانەنابوو، هیچ قانوونێکی دیکەش لەوێ کە دەوڵەتی پۆلۆنی هەبوو، نەیدەخوارد. ئێستاش من لە یەکێتیی سۆڤیەتیی دام و قانوونەکانی لەسەر من پەیڕەودەبن، بەڵام چۆن دەکرێ ئەو قانوونانەم لەسەر جێبەجێبکەن، کە ڕابردووشم بگرێتەوە؟ ئاخر خۆ ئەوە سەرەتای دادوەرییە، کە دەڵێ هیچ کەسێک لەسەر کردەوەیەک سزا نادرێ، ئەگەر هاتوو پێشتر

[73] – کرێت، ناشرین، بلّح. لە هەندی بنزاریشدا ناکرێت دەبێتە ناشرین.

و لەکاتی خۆی و لەو شوێنەی کارەکەی کردووە، بە تاوان لەقەڵەم نەدرابێ. من هەر وەهای دەبینم، ئەو ڕێسایە لە نێو قانوونی یەکێتیی سۆڤیەتیشدا دەقنووس کرابێ. کەواتە چۆن دەکرێ بە قانوون بە شتێک سزا بدرێم، کە لە ڕابردوودا کردبێتم؟"

ئەمجارەیان لێکۆڵەرەوەکەم بە قسەکەم تووڕە نەبوو. بە پێچەوانەوە، پرسیارەکەم خستیە سەر میزاجێکی خۆش. ئەویش بە زەردەخەنەیەکەوە گوتی:

"ڕەفتارە قانوونییەکەت خۆشحاڵم دەکا. هۆ «مێناحیم وۆلفۆڤیچ» ئەرێ ئەوە دەزانی، تۆ لە بن بەندی قانوونی سزاداندا بەرپرسیاری؟"

"نەخێر نازانم."

"تۆ لە ژێر ماددەی ٥٨ی قانوونی سزادانی کۆماری دیموکراتی سۆڤیەتیی ڕووسیادا تۆمەتباری. ئایا دەزانی ئەم ماددەیە باسی چی دەکا؟ ئایا دەزانی کێ دایڕشتووە؟"

"نەخێر، نازانم."

"کەواتە باشە بیزانی. ماددەی ٥٨ بۆ کردەوەکانی دژەشۆڕشە، بۆ ناپاکی و لادانە، ئەم ماددەیە لە لایەن خودی ڤلادیمیر ئیلیچ لینینەوە نووسراوە."

"بەڵام چۆن بەسەر ئەو شتانەدا پەیڕەو دەبێ کە من لە پۆلۆنیادا کردوومە؟"

"ئاخ! «مێناحیم وۆلفۆڤیچ»، تۆ پیاوێکی ڕووقایمی. ماددەی ٥٨ لەسەر هەموو کەسێکی دنیا جێبەجێ دەبێ. ئایا گوێت لێمە؟ لە هەموو جیهاندا. پرسەکەش هەر ئەوەیە، ئاخۆ ئەو دەگاتە بەردەستمان، یان ئێمە دەستمان پێی ڕادەگا."

وێڕای ڕەوشـەکەم، وێـڕای ئەوەی مـن دەبـوایە چووبـامە بەردەسـتی دەزگەی ئاســایش و ئەوانــیش منیــان گرتبــا و بیانخســتبامە بەردەم مــاددەی ٥٨ (ئەوەش وەنەبــێ هەر بە شــێوەیەکی تیــۆری بەڵکــو بە کردەوە)، بەڵام هەر بەڕاسـتی ماهیمـام[74]. بۆ چەنـدین ڕۆژ هەر بیـرم لەو وەڵامە ڕاشەکاوە و لە سزادانە کتوپڕییەکە دەکردەوە، کە دژبەری هەمــوو بنەمــایەکی ئــادەمیزادانە بــوو بــۆ ڕامــانی قــانوون. کەواتە دەوڵەتێــک هەیە، قــانوونی ســزادانی دانــاوە و بەتــایبەتیش بەنــدی دژەشۆڕش، کە هەر یەکێک لەو دوو ملیار و نیو[75] مرۆڤە دەگرێتەوە کە لەسەر ئەم گۆی زەمینەدا دەژین. تۆ بڵێی کێ بێ نەکەوێتە بن باری دژەشـۆڕش؟ لەوانەیە کۆمۆنیسـتەکان، ئەوانەی زۆر مانـدوو دەبـن، بە شـەو ڕۆژ کـاردەکەن، ئەو سـەرچڵییە بە ژیـانی خۆیـان بـکەن، بەوەی شــــۆڕش و دەزگەی ئاسایشــــی کۆمۆنیســــتی ســــۆڤیەتیی بهێنــــنە وڵاتەکانیان، ئەوان لەو بەندەی قانوونی تاوانەدا ڕیزپەڕبن؟ شـتی وەهـا لە گۆڕێـدا نەبـوو! لە زینـدانی لوکیشـکی و لە ئۆردوگـای زۆرەملێـدا، کۆمۆنیستی پۆلۆنیاییم بینین، کە خەباتی ژێر زەمینیان کردبوو؛ هەموو سـاڵێک لە یەکـی ئایـاردا دەگیـران و لێکۆڵینەوەیـان لەگەڵـدا دەکـرا، لەم سـاڵ بـۆ ئەوسـاڵ، هەبـوو بە چەنـدین سـاڵ لە کـونجی زینداندا ئـاخنرا بـوو. کە کـاتی خۆیشـی هـات، مـاددەی ٥٨ی لەسـەر جێبەجێکـرا. ئینجـا ســـەرەکیترین بەرگریشـــیان ئەو قســـەیە بـــوو: "ئـــاخر خـــۆ لە پێنـــاو کۆمۆنیزم، لە پێناو سەرکەوتنی شۆڕش، بە سـاڵ لە زینـدانی پۆلۆنیـای ســـەرمایەداریدا بـــووم. بە ئاســـانی دەتـــوانی ئەمە پشتڕاســـتبکەیتەوە. شـاهیدت بـۆ دێـنم. ئەدی باشـە چـۆن دەبـێ ئێسـتا بێیت و بڵێی و تـۆ دژەشۆڕش بووی؟"

لێکۆڵەرەوەکەش پێی پێدەکەنی.

---

[74]– ماهیمام: حەیران مام، حەپەسام، ئەوق مام.

[75]– هەڵبەتە ژمارەی دانیشتوان بە پێی پیوەری سەردەمی ئەوکاتەی گیرانی بێگنە.

زیندانی بووی "هەی ناپاک، تۆ زیندانکرابووی. دەی پێم بڵێ چەند؟"

"سێ ساڵ، پێنج ساڵ، حەفت ساڵی ڕەبەق ..." ئەوە وەڵامی خەڵکە دڵ بە خەمەکە بوو.

"کەواتە دوای ئەوە چیت بەسەر هات؟" لێکۆڵەرەوەکە وەهای لە کۆمۆنیستە دژەشۆڕشەکە دەپرسی.

ئەوسا بابای زیندانی بە دڵشکاوی و ساویلکەییەوە وەڵامی دەدایەوە:

"پاشان ئازادکرام و کارم بۆ شۆڕش کرد."

لێکۆڵەرەوەکە بە سەریدا دەگرماند: "کەواتە لە زیندان بەردرای؟"

"بەڵێ لە کۆتایی ماوەی زیندانییەکەمدا و بەگوێرەی حوکمەکە، لە زیندان ئازاد کرام."

"بۆچی، هەی گەندەڵ! خۆ تۆ کۆمۆنیستێکی دڵسۆز بووی، چۆن پۆلیسی سەرمایەداری تۆی لە زیندان ئازادکرد؟ ئەوە تۆ چ فڕوفیشاڵێکە؟ خۆ ئەگەر تۆ کۆمۆنیستێکی دڵسۆز بووبای، دوای چەند ساڵێکی کەم ئازادیان نەدەکردی. تۆ بۆ ئەوە ئازادکرای، چونکە بەڵێنت بە پۆلیسی نهێنی پۆلۆنی دابوو، کۆمۆنیستە دڵسۆزەکانیان بە گرتن بدەی. ئەرێ تۆ وا دەزانی ئێمە لە گوێی گادا نووستووین؟ دەی، هەنووکەش ڕاستییەکەمان پێ بڵێ، هەموو شتێکمان بۆ هەڵڕێژە! ..."

ئەوەی لە کۆمۆنیستەکان قەوما بەسەر پارێزەرەکانیشیاندا هات. زۆر لە پارێزەرەکان، لەنێویشیاندا، ماخۆی ئەو تێبینیانە، کە بەرگری لە کۆمۆنیستە تۆمەتبارەکان دەکرد، لە دادگەکانی پۆلۆنیا و لیتوانیا، لە بن دەسەڵاتی ڕژێمی سۆڤیەتی، خرانە بن بەندی ٥٨ و گیران. گەورەترین بەرگریکردنیشیان ئەمەی خوارەوە بوو:

هەواڵنامەی کتێب

"ئەریّ چۆن دەتوانی ئێمە بە کەسێکی دژەشۆڕش تۆمەتبار بکەی؟ ئێمە هەموو شتێکمان بە دڵسۆزی کرد و کاتی خۆمان بۆ بەرگریکردن لە کۆمۆنیستەکان تەرخانکردبوو، ئیشمان بۆ ئەوە دەکرد، ئەوان لە بن دەستی پۆلیس دەربهێنین."

لێکۆڵەرەوەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی پێی پێکەنین.

"تۆ بەرگریت لە کۆمۆنیستەکان کرد؟ ئەوە بۆ کێی دەهۆنیتەوە؟ ئەریّ هەر تۆ نەبووی دەستت لەگەڵ پۆلیسی نهێنی تێکەڵ بوو، ئەوان چۆن لێتگەڕان لە بەردەم دادگەی سەرمایەداریدا بەرگری لە کۆمۆنیستەکان بکەی؟ دەرکەوتنی ئێوە لە بەردەم دادگەکانی ئەوان، بەڵگەی ئەوەیە، کە ئێوە ئاژانی پۆلیسی نهێنی بوون و کۆمۆنیستە ڕاستەقینەکانتان بۆ ئاشکرادەکردن."

گلەیی و گازاندەی خەڵکە خەمبارەکە کپدەکرایەوە.

بەڵکو خودی تۆمەتبارکردنەکە بۆ خۆی شتە هەرەهەراسانەکە نەبێ بۆ دۆزی کۆمۆنیستەکان و بەرگریکارەکانیان، ئەوانەی بە خۆیان و بڕوانامەی دەستیان، دەچوونە دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، خۆی ئەو بڕوانامانە بوونە بەڵگەیەک لە دژیان. ناخۆشی هەرە ڕاستەقینە خۆی لە بن ئەو ڕاستییەدا دەبینییەوە، کە لێکۆڵەرەوەکان لەو دۆزانەدا درۆیان نەدەکرد. بە پێچەوانەوە، ئەوان قەناعەتیان پێهێنرابوو، کە بەڵگەی سەلمێنەریان لەبن دەستدایە. خۆ نەوەک گریمانە، بەڵکو ڕاستییەکان نابێ دژبەرییان تێدا بێ. دیسان ئەوە جیهانێک بوو دژی ئەوی دیکە، نێوانیشیان خەرەندی هەزار بە هەزاری دۆزەخ بوو. لە جیهانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیدا، هیچ پارێزەرێک نەبوو لەگەڵ چەوسێنەرانی مەعمیل و تۆمەتبارەکان دەستی تێکەڵ نەبێ. ئاخر چۆن مریدانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بڕوا بە جیهانەکەی دیکە بکەن (ئەو

جیهـانەی وەهـا ڕێنمـاییکراون کە جیهـانی چەوسـاندنەوەیە) بەوەی تۆمەتبار – ئەوسا چ سیاسی بێ یان تاوانکار – دوای حوکمدانەکەی، ڕۆژێک بێ حوکمەکە کۆتایی بێ و زیندانییەکەش ئازادبکرێ؟ ئاخر چـۆن بـڕوا بەوە بـکەن "لەوێ" ئەنجـوومەنی بەرگـری لە جیـاتی مەعمیلەکەی لە بەردەم پۆلیسی نهێنیدا قیتبێتەوە و بەرگرینامەی خۆی بخـوێنێتەوە، دژی ئەنجـوومەنی ڕاوەدوونـان و دژی ئەو حکـوومەتەی کە دایناوە، بوەستێتەوە؟ چۆن دەکرێ هەموو ئەو شتانە ڕێپێدراو بن؟

دوو جیهان. ئەو خەرەندەی دۆزەخیش کە دوو لەتی کردوون نەوەک هەر قووڵ نییە، بەڵکو بێ بنە. مۆتەکەش بەسەریدا زاڵە، گیانی ماددەی ٥٨ی قانوونـنـامەی سـزادانی و هەمـوو ئەوانەی پێیـوە پابەنـدن: "دەی کرێکارە ئازادیخوازەکانی هەموو وڵاتان -–- یەکگرن!" دەنا ....

شەوێکیان لێکۆڵەرەوەکە ئەم پرسیارەی خوارەوەی بۆ خوێندمەوە:

"ئەرێ لەوێ، چ پەیوەنـدییێک لە نێـوان تـۆ و پۆلیسـی نهێنـی پۆلۆنیـدا هەبوو؟"

وەڵامەکەی منـیش خۆزاییـانە[76] بـوو: "جەنـابی دادوەری مەدەنـی. مـن وەڵامی پرسیارێکی لەم جۆرە ڕەتدەکەمەوە."

"مەبەسـتت چییە؟" لێکۆڵەرەوەکە وەهـای لێپرسـیم؛ "تـۆ دەبێ وەڵامـی پرسیارەکانم بدەیتەوە."

"جەنــابی دادوەری مەدەنــی، تــۆ دەتــوانی لە کۆنووســەکەی خۆتــدا بنووسـی، ئەو ڕەتیکـردەوە وەڵامـی ئەو پرسـیارە بـداتەوە، منـیش لە دادگە هۆکارەکەی بەیاندەکەم."

هەواڵنامەی کتێب

---

[76] – خۆزاییانە: غەریزەییانە.

"ئاخر تۆ مافی وەڵامنەدانەوەی پرسیارەکانت نییە. بەڵام هەر بەڕاستی، بۆچی وەڵامی ئەو پرسیارە سادەیە ڕەتدەکەیتەوە: ئایا چ پەیوەندی لە نێوان تۆ و پۆلیسی نهێنی پۆلۆنیدا هەبوو؟"

"جەنابی دادوەری مەدەنی، ئەمە پرسیارێکە بۆ سووکایەتیپێکردن، خۆ من پێشتر پێمڕاگەیاندبووی، ئەگەر لەبەر باوەڕم ئازار بچێژم، ئەوا بەبێ پرتەوبۆڵە کارەکە دەکەم، بەڵام تا ئەو کاتەی بڕستم بەسەردا بشکێ، لەگەڵ سووکایەتیدا هەڵناکەم. من بۆ گەلەکەم تێکۆشاوم و هیچم لەگەڵ پۆلیسی نهێنی پۆلۆنیدا نەبووە. وەنەبێ هەر لەسەر خەباتەکەمان من زیندانی کرام، بەڵکو بەرپرسی پۆلیسی نهێنی گەفی ئەوەی لێکردووم، ئەگەر هاتوو خۆپیشاندان دژی بەریتانیا - کە لە ١٩٣٩دا زۆر جار دووبارە دەبووەوە - نەوەستێ، ئەوا فڕێمدەداتە ئۆردوگای زۆرەملێی «بێرزا کارتوسکا». ئینجا دوای ئەو هەموو شتە، تازە بە تازە، لێم دەپرسرێ ئایا چ جۆرە پەیوەندییێکم لەگەڵ پۆلیسی نهێنیی پۆلۆنیدا هەبووە!"

لێکۆڵەرەوەکە پێکەنی.

"دەبینی،" ئەویش وەهای پێگوتمەوە؛ "کە چ جۆرە پەیوەندییێکت بە پۆلیسی نهێنی پۆلۆنییەوە هەبووە. خۆت تازە بە دەمی خۆت گوتت، کەوا پۆلیسی نهێنی لە وارشۆ بانگیکردووی."

"باشە، جەنابی دادوەری مەدەنی، دەکرێ بە دلۆڤانییەوە لە وەڵامەکەتدا بنووسی: 'بەرپرسی پۆلیسی نهێنی وارشۆ بە دوایدا ناردم و هەڕەشەی لێکردم، بە قەولی خۆی ڕەوانەی "کێڵگەی سەوز"م بکا لە «بێرێزا کارتوسکا»".

هێشتا لێکۆڵەرەوەکە بە ڕووخۆشی مابووەوە. ئەویش گوتی: "تۆ هەی «مێناحیم وۆلفۆڤیچ»، پیاوێکی پێکەنیناویت، هەر سووری ڕۆڵی

هەواڵنامەی کتێب

پاڵەوان ببینی. من لێناگەڕێم پرسیارەکەم بڕوا، تۆ دەبێ بەرسڤ بدەیتەوە. من لە وەڵامەکەدا دەنووسم: 'من هیچ پەیوەندییم بە پۆلیسی نهێنی پۆلۆنییەوە نەبووە،' بەڵام خۆ ئەگەر پێتوابێ ئەوان لە دادگە پێت باوەڕدەکەن، ئەوا خۆت گێلدەکەی."

"دەی با وا بێ."

شەوێکیان، لە میانەی گفتوگۆدا، لێکۆڵەرەوەکە بێ ئەوەی قسەکەی لە شێوەی پرسیار دابڕێژێ، گوتی: "ئەوە بۆ من ڕوون بۆتەوە، ڕێکخراوەکەت تۆی لێرە جێهێشتووە تا کردەی دژەشۆڕش بکەی."

منیش وەڵامم دایەوە: "هەر بە تەنیا یەک دوو ڕۆژ دەبێ، پێمگوتی کەوا لە «کۆڤنۆ»وە لیزەپاسێکم بۆ خۆم و ژنەکەم پێگەیشت، هەروەها ڤیزەیەکیش بۆ فەلەستین بوو، ئێمە لەسەر ئانوساتی ڕۆیشتن بووین، گرتنەکە ڕێگەی لە سەفەرەکەمان گرت. ئەو ڕاستیانەش هی ئەوەن لە هەر ساتێکدا پشتڕاستبکرێنەوە، ئەوە ڕاست نییە، کە هیچ کەسێک منی لێرە جێهێشتبێ، منیش نیازم نەبووە لێرە بمێنمەوە، ئێمە هەموومان ویستوومانە بچینە فەلەستین، بڕۆینەوە نیشتمانەکەمان."

"باشە،" لێکۆڵەرەوەکە بەرەنجامێکی لە قسەکەم هەڵهێنجا و گوتی: "کەواتە تۆ بەوە تاوانباری، پلانی هەڵاتنت لە یەکێتیی سۆڤیەتەوە هەبووە. هەڵاتن لە یەکێتیی سۆڤیەت سەرپێچییە و لەسەر ئەوە دەبێ سزا بدرێی."

کاتێکیش ئەو شتانەم بە هاوزیندانییەکانم ڕاگەیاند، هەرسێکمان لە قرتەی پێکەنینمان دا. ئەوەندە بە دەنگ پێکەنین، پێکەنینەکەمان گەیشتە گوێی پاسەوانە نۆبەتدارەکان و تووڕەی کردن. ئینجا نۆبەتچییەکە دەرکەی ژوورەکەی کردەوە و گوتی: "دەبینم لێرە زۆر کەیفخۆشن. ئەرێ پێتان خۆشە شادمانترتان بکەم؟"

ئێمەش وەستاین. کاتێکیش دەرکەکە داخرایەوە کۆنە ئەفسەرەکە گوتی: "ئەو ڕاست بوو. هەمیشە دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ڕاستەوخۆ ئەگەر لە یەکێتیی سۆڤیەت بمابایەوە، ئەوا تاوانت دەکرد. ئەگەر بشتویستبا لە سۆڤیەت دەربچی، هەر تاوانت دەکرد. خۆ ئەگەر بتویستبا هیچ تاوانێک نەکەی، نەدەبوو لە دایکبووبای!"

شەوێکیان کاتێک گفتوگۆ تەواو بوو، لێکۆڵەرەوەش لە نووسینەکەی بووەوە، گوتی:

"بەیانی کەسێکی نزیکت دەبینی. ڕووبەڕووی یەکێک دەبیتەوە."

منیش بە خێرایی لێمپرسی: "لەگەڵ کێ؟"

"بەیانی بۆت دەردەکەوێ. تۆش نابێ هیچ پرسیارێکی ناپێویستی لێ بکەی."

هەوالنامەی کتێب

نزیکەی هەموو شەوە خەولێزڕانەکەو ڕۆژە هەراسانەکەم بەسەربرد. قوتابییە هاوزیندانییەکەشم پشتگوێ خست. عەریفەکە بە سەعیکردنەوە خۆی بۆ دەرسەکە ئامادەکردبوو و منیش یەک دوو پرسیارم لێکردن، بە دەم خەیاڵ ڕۆیشتنەوە وەڵامەکانیم کەوتنە بەرگوێ و تەواوی دەرسەکەم لەسەر تەختە پێگوت. عەریفەکەش لەسەر پشوودانەکە ناقایل نەبوو. هەردووکیان، چ ئەو و چ پیرەئەفسەرەکە تێگەیشتن هەست بەچی دەکەم، بۆیە منیان بۆ هزر و مەراقی خۆم بەجێهێشت.

من هەر زۆر لە مەراقدا مامەوە. تۆ بڵێی لەگەڵ کێ ڕووبەڕووم بکەنەوە؟ باشە بۆچی لێکۆڵەرەوەکە پێی نەگوتم ئاخۆ ئەو کەسەی کە "لێمەوە نزیک بوو" کێیە، دەیهێننە بەردەمم؟ تۆ بڵێی ئەوان ژنەکەمیان گرتبێ؟ جارێکیان ئەو هزرانە چوونە نێو مێشکمەوە نەمتوانی لە دەستیان قوتار بم. "نەخێر، ئەوە نابێ،" وەهام بەخۆم گوتەوە، لە

دەرگەکەوە بەرەو پەنجەرە بە ڕاوێچکە[77] دەڕۆیشتم و دەهاتمەوە. کاتێکیش لە لای پەنجەرەکە بەرەو دەرکە بامدایەوە ترس چرپاندییە بن گوێم: "هەر دەبێ وەها بێ؟" هەوڵمدا لەگەڵ خۆم ئاشت ببمەوە هەندێ خۆم هێور بکەمەوە، بە خۆمم دەگوتەوە خۆ تازە هەر شتێک قەومابێ، هیچی لەگەڵ ناکرێ، ڕۆژ ئەوەیە کە تێدا دەژین؛ خۆ ئەوە بە تەنیا هەر ئێمە نین بەو باهۆزەی ڕووی لە جیهان کردووە، ژیانمان خاپووربووە.

تا دەهات شەپۆلی ترس پتر هەڵدەکشا. باشە بۆچی بە هۆی منەوە ئازاری پێبگا؟ خۆ من گیراوم، بەڵام دوای هەموو شتێکیش، هەمیشە ئەوانی دیکەم هانداون ئامادەی قوربانیدان بن و ئەمەش بە ڕاستگۆیی و بڕواوە ئەنجام بدەن؛ کەواتە ئێستا، دوای ئەوەی داوام لە خۆم کرد خۆی لەبەر تاقیکردنەوەکە بگرێ، بۆیە نابێ پرتەوبۆڵە بکەم، دەبێ بە ئیرادەوە بیپەژرێنم. بەڵام بۆ دەبێ ژنەکەم بکەوێتە ئەو داوەوە؟ چما؟ باشە ئەو، بەو نەخۆشییەی خۆی، چۆن لێرە لە زیندان بە بێ داودەرمان هەڵدەکا؟ بەڵام کێ دەڵێ ئەو گیراوە و ئێستا لە نێو برادەراندا نییە؟ دیسان گەڕامەوە سەر ئەو پنتەی، کە لێیەوە دەستم پێکرد، بەوەی مێشکی خۆم هەندێ بحەسێنمەوە.

ئەرێ بۆ خاتری ئاسمان، تۆ بڵێی ئەو ڕۆژە چۆن بڕوا؟ تۆ بڵێی کەی کاتی لێکۆڵینەوەکە بێتەوە؟ تۆ بڵێی کەی بزانم؟

لە نێوەڕاستی ترسەکەمدا، بیرم لە ڕۆژانی ڕابردوو کردەوە، ڕۆژانی خۆشی، ڕۆژانی هیوا، ڕۆژانی جۆشوخرۆش. لەگەڵ یادکردنەوەیدا دڵم بە خورپە کەوت، بۆ ئەو ڕۆژەی کاتێ کچێکی تەمەن حەڤدە ساڵانم

هەواڵنامەی کتێب

---

[77]– ڕاوێچکە: لە مەودایەکی نزیکەوە هاتن و چوون، هۆڵەندی وشەی ijsberen یان بۆ هەیە، واتە وەک ورچی نێو سەهۆڵبەندان لە شوێنی خۆی بێت و بچێ، حاڵەتەکە لە کورتەپیاسە دەچێ، بەڵام دەبێ بە هەمان شوێندا بگەڕێتەوە، من هاوواتای ئەم وشەیەم بە کوردی نەدەزانی، تا ڕۆژێکیان هاوڕێی نووسەر کاک «کەریم کاکە»، دوای خوێندنەوەی ڕۆمانی «خانووەکەی مزگەوتێ»، گوتی دەزانی ئەو حاڵەتە بە کوردی پێیدەڵێن ڕاوێچکە.

بینی و بە خۆمم گوت: تۆ بڵێی ببێتە ژنم. بۆ ڕۆژی پاشتر ئەو شارەم جێهێشت، کە ئەوم تیا بینی، ئەو شارەی بۆ پیشەکەم تێدا خوێند، ئینجا نامەیەکی یەک دێڕیم بۆ نووسی: "خاتوونەکەم، کە بۆ یەکەم جار تۆم بینی، هەستمکرد بە هەموو ژیانم دەتناسم." ... پاشان پێم گوت، دەکرێ ژیان قورس بێ، پێمڕاگەیاند لەوانەیە هەرگیز پارەمان دەست نەکەوێ، بەڵکو لەوانەیە زۆر کێشەمان تووش بێ، بارگرانیمان بێتەسەر، ئەگەر هەیە زیندانیش بکرێین، چونکە ئێمە بۆ ئێرتز ئیسرائیل خەبات دەکەین. ئەویش پێیگوتمەوە، کە لەو کێشە و ئاریشانە ناترسێ.

دوای ئەوەی شەوێکی زستان لە وێستگەی قیتار چاوەڕێم کرد. ئەو لە ماڵی خۆیەوە هات و منیش هەروەک جاران لە گوتاردانێکی نێو خەڵک. ئیدی ئەوم لەگەڵ خۆم بردە ماڵی باوانم و ئەوانیش خۆشیان ویست. بۆ ڕۆژی پاشتر بە هۆی دوانێکم، ئەوم بەجێهێشت. پاش ئەوە نامەیەک لە «ڤلادیمیر ژابۆتنسکی»یەوە هاتبوو، تێیدا نووسیبووی:

"من هەر ئەوەم بۆ تۆ دەوێ، کە بۆ کوڕی خۆم بە ئاواتی دەخوازم. لە ژیانی مندا ڕۆژانی سەخت هەبوون، بەڵام زۆر ڕۆژی خۆشیشم بینیون. هەنووکەش کە پیر بووم، دەزانم خۆشترین ڕۆژ ئەو ڕۆژەیە، ئەڵقە لە پەنجەی کچێک دەکەی و ئەو کۆپلە نۆ وشەیەی پێ دەڵێیتەوە ..."

پاشان ڕۆژی زەماوەندەکەمان هات ... پیرەکان دڵخۆش، گەنجەکان بە زەوق و ژابۆتنسکیش لەنێو شاهیدەکاندا بوو. دوای ئەوە مۆڵەت نەبوو؛ نە مانگ، نە هەفتە تەنانەت ڕۆژێکیش پشووم نەبوو. بۆ ڕۆژی پاشتر بەرەو وارشۆ، بۆ بزووتنەوەکە، بۆ کار، بۆ ڕێکخستنی گەورەترین هەڵمەتی کۆچبەری بۆ فەلەستین، ڕێچکەشکاندێکی گەورە

بەبێ مۆڵەتنامە (بڕوانامە)[78]ی بەریتانی. دیسان ژنەکەم بە تەنیا لە ماڵ مایەوە، کەچی بۆڵەبۆڵیشی نەکرد. من لەسەر بەڵێنەکەی خۆم بووم – لە داهاتوودا کێشەمان دێتە پێش – ئەویش هەر لەسەر سۆزی خۆی بوو، کە نەترسێ و دەست و پێم نەبەستێتەوە، پاشان دوای ئەوە، هەموو شتێک دارِما. جەنگ هەڵگیرسا. ئێمە ناچارکراین وارشۆ جێبهێڵین. هەر بە پێ کەوتینەڕێ، لە ژێر باران و بۆمباراندا بە کۆڵەپشتەوە هەر بڕۆ و هەر بڕۆ، گیانی خۆت دەربازکە. خێزانەکەم لە هەموو وێستگەیەک دەوەستا، بەڵام لە یەکێکیان، کاتێک بۆ پشوودان وەستاین، نەخۆشییەکەی سەریهەڵدایەوە، نەخۆشییێک دەکرا لە ناویببا. دوای ئەوە، ئەوم گەیاندە لای ماڵە باوانی، ویستم لەوێ بۆ ماوەیەک لە ماڵە باشەکە بەجێیبهێڵم، دەنا لە ڕێگە زیانی پێدەگەیی. ئەمەش لەو کاتەی کە بە قاچاغ لە سنوور دەپەڕینەوە. بەڵام خۆ هەوڵەکەم بێ ئەنجام بوو. ئەو سوور بوو: "بۆ هەر کوێ دەچی، منیش لەگەڵت دێم."دیسان بە یەکەوە کەوتینەوە ڕێ، لە کۆتاییدا بە سەلامەتی گەیشتین. ئێمە لەسەر ئەوەبووین ئەوێ بەرەو ئێرتز ئیسرائیل بەجێبهێڵین، ئەمەش بەر لەوەی ڕاڕەوەی «بەڵتیک» لەنێوان ڕووسیا و ئاڵمان لەبەین هەڵبگیرێ، بەڵام خۆ دەبوو شوێنەکەمان بدەینە دۆستێک. دۆستەکەمان پێش ئێمە بڕوا، ژنەکەشم لەوە ناکۆک نەبوو. ئەو گوتی؛ "قەیناکا. ئێمە جارێکی دیکە دەڕۆین،" ئینجا دوای ئەوەی هیوای ڕۆیشتن و دەرچوونمان کز و کزتر دەبوو؛ لە بەرانبەردا، دەرفەتی گرتنم و لەیەک جیابوونەوەمان تا دەهات زیاتر و زیاتر بێسنوور دەبوو. ئەو کات لەو ماوەیەی کە چاوەڕێمان دەکرد پێمگوتم؛ "باشە، من ئەو بەڵێنەی دابووم بە تەواوی دەیبەمەسەر. دەکرێ تووشی زیندان ببم." لە ڕاستیدا من لە ژێر بارودۆخی دیکەدا، لە ئێرتز ئیسرائیلدا بیرم لە زیندان دەکردەوە، بەڵام خۆ «لوکیشکی»یش زیندان

[78]– لێرەدا مەبەست ئەو ڕێپێدانەی بەریتانیا بوو کە لە شێوەی ڕێنامە، باوەڕنامە بە کۆچبەران دەدرا، کە بەرەو فەلەستین کۆچبکەن.

بوو. دیسان ئەو ناقایلی نیشان نەدا، هەوڵی نەدا کارم تێبکا، کە خۆم بشارمەوە یان ڕابکەم.

هەموو ئەو وێنانەی بە زەیندا دەهاتن، ڕەوانەوە. ئەوان هەر دەهاتنەوە. دڵشادیانکردم، پڕیانکردم لە تاسە و غەریبی. لێ دیسان ترس لە ناخمدا زیاتر بوو. تۆ بڵێی ئەویان گرتبێ، یان وازیان لێهێناوە؟ بە بێدەنگی پرسیاری گۆنەکراو لەسەر یەک لە مێشکمدا دەهاتن و دەچوون. کێ نالێ ئەم دیدارە لەگەڵ یەکێ لە برادەرەکانمان نییە کە گیرابێ؟ تۆ بڵێی لێکۆڵەرەوەکە چ مەبەستێکی ئەهریمەنانەی هەبێ، کاتێ گوتی: "بەیانی یەکێک دەبینی، کە لێتەوە نزیک بوو؟"

لە کۆتاییدا ڕاکشانی ڕۆژەکە بەرەو کۆتایی دەچوو. نانی ئێوارەمان پێدرا. هاوزیندانەکان فشاریان خستمەسەر نانەکەم بخۆم، تا بە درێژایی شەوەکە بە بەهێزی بمێنمەوە. چاوەڕوانی فیکەی خەوتنمان کرد، مەراقتر لەوەی کاتێ پرسیارە چرپەدارەکە دێ: " ئەرێ کێ ناوەکەی بە «ب»ـایە؟" کاتێکیش لە کۆتاییدا وادەکە هات، بە خێرایی هەروەک کاتێ ئاگرکوژێنەوە گوێی لە فیکەی ئاگرکەوتنەوە دەبێ، خۆم گۆڕی. ئای ئەگەر توانیبام هەر بە غاردان بەرەو ژووری لێکۆڵینەوە بڕۆم! بەڵام خۆ غاردان قەدەغە بوو. تۆ دەبوایە بە هەنگاوی ژمێردراو بڕۆی، نە ئەوەندە هێواش نە ئەوەندەش خێرا. حەزم دەکرد لەو ڕێڕەودا چاوم بە هیچ زیندانییەک نەکەوێ، چونکە کاتێ ڕووکردنە دەستەڕاست و دەستەچەپم لە دەست دەدا! بەڵام ئەو شەوە ڕێڕەوەکە چۆڵ بوو. تاکە لە دەستدانی کات هەر ڕۆیشتنەکە بوو. من بردرامە ژووری لێکۆڵینەوەکە، لەوێدا تەنیا لێکۆڵەرەوەکەم بینی.

پێی گوتم: "دانیشە."

لە مێشکی خۆمدا قسەی دوێنێ شەوم هەڵگرتبوو، هیچ پرسیارم لێنەکرد.

هەواڵنامەی کتێب

"لەوانەیە حەز بکەی بزانی، ئاخۆ ئەم شەوە کێ دەبینی، وانییە؟"

"جەنابی لێکۆڵەرەوەی مەدەنی، بێگومان وایە."

"کەواتە هەندێکی دیکە چاوەڕێ بە. ڕاستەخۆ بۆت دەردەکەوێ."

منیش زۆرم چاوەڕێ نەکرد. هێندەی نەبرد، دەرکەی ژوورەکە کرایەوە، ئەو بە یاوەری هاوڕێیانی لێکۆڵەرەوەکە هاتە ژوور، مێجەرێکی دەزگەی ئاسایش، «دکتۆر یاکۆب شێختەر»ی هێنایە ژوور.

«د.شێختەر» لە «کراکاو»، یەکێ لە سەرکردەکانی پارتی ڕیڤێژیۆنیست بوو. دواندەرێکی بەناوبانگ بوو، هەر یەک دوو هەفتە بەر لەوەی خۆم بەرەو پیری بانگهێشتنامەی شارەوانی «ڤیلنا» بچم، گیرا بوو. بەر لە گرتنی ئەو، یەکە بەیەکی سەرکردەکانیان گرتبوون، ئەندازیار «شێسکین» و «داڤید کنۆل»، هەردووکیان سەرکردەی «بیرت ها چایال» بوون، ئەو ڕێکخراوە جەماوەرییەی جووە دێرینەکان، ئەوانەی لە ژێر ئالای ژابۆتنسکیدا گردببوونەوە.

دوای ئەوە بۆم دەرکەوت، هیچ کامێک لە بیچمە سەرەکییەکانی بزووتنەوەکەمان لە «ڤیلنا» نەگیرابوون، لە کۆتاییدا ئەوان بە شێوەیەکی تەواو قاچاغ، لە ڕێی «مۆسکۆ» و «ئۆدێسا»وە دەربازببوون و گەیشتوونەتە فەلەستین. پێموابوو دەستی دەرفەت، کە هەندێ جار لە ناو دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی یەکلاکەرەوەیە، دەستی لەو شتەدا هەبوو. ئەو کەسانە بۆ بەشێکی زۆر ناسراو بوون، برادەرەکەشم، باوکی «داڤید یوتان» لە لایەن دەزگەی ئاسایشەوە بانگکرابوو – ئەمەش بەر لەوەی من بگیرێم – پێیگوترا بوو، دەبێ کوڕەکەی لە ماڵ چاوەڕێ بکا، چونکە بەدوایدا دەنێرن. «داڤید یوتانیش» بۆ یەک دوو ڕۆژ چاوەڕێیکردن، کەچی ئەوان هەرگیز بە دوایدا نەچوون و قەتیش بانگیان نەکرد ...

کۆبوونەوەی ژووری لێکۆڵینەوەکە لە نێوان «د. شێختەر» و من زیاتر ئەوی سەرسامکرد. هەرچەندە نەشمزانی ئاخۆ بۆچی ئەو ڕووبەڕووبوونەوەیە، پێشتر دەمزانی دکتۆر گیراوە. «شێختەر»یش بە ڕۆڵی خۆی، هیچ شتێکی سەبارەت بە گرتنی من نەدەزانی، ئیدی لێرە من بە تەواوی شکۆمەندی زیندانییەکی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی لەبەردەمیدا قیت دانیشتبووم.

هەردوو لێکۆڵەرەوەکە بە شێوە فەرمییەکی تەواوعەیارەوە لەگەڵمان جووڵانەوە. ئاگاداریان کردینەوە، نابێ لەگەڵ یەک قسە بکەین، بەڵکو تەنیا لە کاتی پرسیاردا وەڵام بدەینەوە. بەڵام بە گشتی و سەرباری گرنگیدان بە بۆنەی ڕووبەڕووکردنەوەکە، ئەو دانیشتنەی نێوان دوو زیندانییەکە هیچی بۆ دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی تێدا نەبوو.

ئەوان بە نۆرە پرسیاریان لێکردین، ئاخۆ کێ لە بەدەستهێنانی ڤیزای فەلەستین بۆ ئەندامانی بزووتنەوەکە (هەندێکیان بەر لە شۆڕش لە لیتوانیا و هەندێکیشیان پاش شۆڕشەکە) بەرپرسیارە. سەروسەودای ڤیزادانەکە دوای ئەوەی حکوومەت درایە دەستی یەکێتیی سۆڤیەت. هەمووشی بە زانیاریی ئەوانەوە دەرچووبوون. لە ڕاستیدا هەموو شتێک قانوونییانە بوو و کەسی لەسەر نەدەگیرا. بەڵام کاتێ تۆ گیرای، تاوانەکەت ئەوە بوو: هەوڵتداوە لە یەکێتیی سۆڤیەت هەڵبێی و پیلانت بۆ هەڵاتنی ئەوانی دیکە داڕشتووە.

لە وەڵامی پرسیاری لێکۆڵەرەوەکاندا گوتم، من بەرپرسی زانیارییەکانی ڤیزاکان بووم لە نووسینگەی فەلەستین لە «کنۆڤۆ»، دواتر بۆ ماوەیەکیش لەژێر دەسەڵاتی یەکێتیی سۆڤیەتیدا بوو و سەلماندنەکەشی هەر لەسەر ناوی من بوو، چونکە من بەرپرسی بێتار بووم. «د. شێختەر»یش لە وەڵامدا گوتی، ئەویش دەستی لەو پرسەدا هەبووە. ئێمە هەردووکمان هەمان ڕاگەیانراوی خۆمان

دووبـــــارەکردەوە. وەڵامەکانمـــــان لە ژوورەکەدا نووســـــرانەوە، ڕووبەڕووبوونەوەکە کۆتاییهات.

باشە ئەوان بۆ وەهایان کرد؟ تا ڕۆژی ئەمڕۆش نەمتوانی شتێک بڵێم. تۆ بڵێی ئەوان هیوایان بەوە هەبووبێ، ئێمە لە ژوورەکەدا دژی یەکدی بوەستنەوە، یەکدی بەو کارانە تاوانبار بکەین، کە لە بەرچاوی دەزگەی ئاسایش بەدبوون و لەبەرچاوی خۆشماندا کاری باش بوون؟ تۆ بڵێی ئەوان چێژیـان لەوە وەرگرتبـێ، زینـدانییان تێکبەربـدەن و لەگەڵ یەک بکەونە مشتومڕ؟

خۆ ئەگەر ئەوان هیوایان لەسـەر ئەوە هەڵچنی بووبێ، ئەوا بێ ئومێد بوون. بەڵام لەوانەیە ئەو ئەگەرە هەبووبێ، ئەوان بۆیە ئەو دیدارەیان ڕێکخســـتبێ، چــونکە یەکێــک لە نەریتەکــانی دەزگەی ئاسایشـــی کۆمۆنیســـتی ســـۆڤیەتی وەهـــا بـــووبێ؟ ئـــاخر ئەوەش ڕاســـتییە کە ڕووبەڕووبوونەوە یەکێ لە شێوازەکانی لێکۆڵینەوە بوو. هەندێک جار ئەنجامیشی دەبوو؛ یەکێک شاهیدی لەسـەر ئەوی دیکە دەدا. بێگومـان هەمیشـــە ئەم حـــاڵەتە خۆشـــییێکی بـــێ هاوتـــای بە دەزگەی ئاســـایش دەبەخشی، کە سەیری بابا بەدبەختەکان بکەن ...

کۆبوونەوە لەگەڵ «شێختەر» تەواو بوو. ئێمە خواحافیزیمان لێککـرد و نیگاکانیشمان لە وشەکانمان ڕەوانتر بوون. دیسـان یەکدی دەبینینەوە ... ڕۆژ هەر هەڵدێتەوە ...

٨

دانپێدانان یان ئاشکراکردن

شەویکیان بەر لەوەی بچینە سەر تەختەنوستنەکان و لێیڕابکشێین، منیان بۆ ژووری لێکۆڵینەوە بانگکرد. پێدەچوو دوادانیشتنم بێ لەگەڵ لێکۆڵەرەوەکە.

"ئەم شەو،" لێکۆڵەرەوەکە وەهای پێگوتم؛ "ئێمە دەگەینە دەرەنجامی لێکۆڵینەوەکە. لێرەدا کاری من لەگەڵ تۆ تەواودەبێ. ئەوەی هێشتا ماومانە تەواوکردنی کۆنووسەکەیە."

منیش لێمپرسی: "جەنابی دادوەری مەدەنی، کەی وادەی دادگەییەکەم دێ؟"

ئەمجارەیان پێینەگوتم پرسیاری بێ سەروبەر نەکەم. بە لێتێگەیشتن و لوتفەوە وەڵامی دامەوە.

"ئەمەیان بە پەیوەندی بە منەوە نییە. ئەرکی من ئەو لێکۆڵینەوەیە بوو. ئەوانی دیکە ڕۆژی دادگەییەکە دادەنێن.." ئەم قسەیەی کرد و سەری بەسەر کاغەزەکاندا گرت و شتێکی نووسی، ئینجا کورتەدەقێکی بۆ خوێندمەوە:

هەواڵنامەی کتێب

"من دانی پێدادەنێم تاوانبارم بەوەی سەرۆکی ڕێکخراوی «بێتار» بوومە لە پۆلۆنیا و بەرپرسیاری کارەکانی بێتارم، داوام لە گەنجانی جوو کردووە بێنە ڕیزی «بێتار»ەوە."

"تکایە لە خوارەوە واژۆی بکە." لێکۆڵەرەوەکە ئەمەی بە ڕێزەوە پێیگوتم، ئینجا دەکرێ بگەڕێیتەوە ژوورەکەت. بەم جۆرە لێکۆڵینەوەکە کۆتایی هات."

منیش هەڵمدایێ: "جەنابی دادوەری مەدەنی، تۆ هەموو شتێکت دەقاودەق نووسیوەتەوە، هەڵبەتە منیش واژۆیدەکەم، بەڵام دەمەوێ داوایەکت لێبکەم، یەک گۆڕانکاری لە وشەکەدا بکەی."

"چ گۆڕانکارییێک؟ دیسان گۆڕانکاری! چییە، خۆ سادە و ڕەوانە!"

"ئەوە ڕاستە، گۆڕانکارییەکە تەنیا لە ڕستەی یەکەمە، لە بری ئەو ڕستەیەی وەها دەستپێدەکا ' من دانی پێدادەنێم کە تاوانبارم بە' ... تکایە بکرێتە، ' من ئاشکرایدەکەم کە من وابوومە .... باقی ڕستەکان بێ خەوشن و منیش ئامادەم واژۆیبکەم."

سەرەتا لێکۆڵەرەوەکە تێنەگەیشت.

"مەبەستت چییە، کە نەنووسم من دانی پێدادەنێم؟ ئاخر خۆ هەر بەخۆت دانت پێدانا، کە سەرۆکی جووڵانەوەکەتان بووی لە پۆلۆنیا، هەر بەخۆت گوتت، کە تۆ بەرپرسیاری هەموو چالاکییەکان بووی، هەر بە خۆشت گوتت، تۆ بەنێو شارەکانی پۆلۆنیا گەڕاوی بۆ ئەوەی کۆبوونەوە لەگەڵ لاوانی جووی ڕێکخراوەکەتدا بکەی. ئەدی من چیم نووسیوە؟ من هەر ئەوەم نووسیوە، کە گوتووتە، کەواتە بۆ چی گۆڕانکاری بکەم و جارێکی دیکە دانەیەکی دیکەی لەبەر بنووسمەوە؟"

"جەنابی دادوەری مەدەنی،" هێشتا هەر هەوڵم دەدا بۆی ڕوونبکەمەوە؛ "من هیچ گلەییم لە وشەکانی نێو ڕستەکان نییە. من گوتوومە، کە سەرۆکی «بێتار» بوومە لە پۆلۆنیا و دیسان دووپاتی دەکەمەوە و ئامادەشم کۆنووسەکە لە هەر کاتێکدا واژۆبکەم. بەڵام ناتوانم ئەو ڕاگەیانراوە بەوە شێوەیەی نووسراوە؛ ' دانی پێدادەنێم کە تاوانبارم بە' واژۆ بکەم ... بۆ من ڕوونە، لە چاوی تۆش ئەمە تۆمەتبارکردنێکی کوشندەیە، بەڵام لە چاوی من هیچ تۆمەتبارکردنی تێدا نییە. بە پێچەوانەوە، من دەزانم لەپێناو گەلەکەم ئەرکی خۆم بەجێهێناوە؛ ئەوەش ئامانجم بووە لە ژیان. لە بەردەم دادگەییەکەش هەوڵدەدەم شتەکە ڕوون بکەمەوە."

هێشتاش لێکۆڵەرەوەکە لێمتێنەگەیشت. لە بەشی سەرەتای ئەو گفتوگۆیەماندا و لە ڕەفتارەکەی بۆم دەرکەوت، هەستم کرد لێکۆڵەرەوەکە وەها خۆی دەرناخا کە لێی تێنەگەیشتبێ، بەڵکو هەر بە ڕاستی ئەو "تەلمودیزم"ـە نوێیەی منی بۆ قووت نەدەدرا. وشەکانی: "من دانی پێدادەنێم کە تاوانبارم بە..." دیاربوو کارێکی ڕۆتینی ئەو بوو بۆ کۆنووسنووسینی لێکۆڵینەوەکان. کەواتە بۆچی لە پڕێکەوە پێشنیازی گۆڕینی بۆ بکەم؟"

"دەی پێم بڵێ،" لێکۆڵەرەوەکە وەهای پێگوتم بێ ئەوەی لێم تووڕە بێ؛ "ئایا تۆ سەرۆکی بێتار بووی لە پۆلۆنیا، یان تۆ بەرپرس نەبووی؟"

"بەڵێ، من بەرپرس بووم."

"کەواتە تۆ چیت لە من دەوێ؟ کە تۆ هەو بووی - واتای ئەوە دەگەیەنێ تاوانباری!"

"نەخێر، جەنابی لێکۆڵەرەوەی مەدەنی. تاوانبار نیم. ئەمەش هەموو ئەو جیاوازییەی نێوانمانە. لە چاوی تۆ، زایۆنی بوونم، ئەندامێتی بێتار،

تاوانبـاربوونی مـنە. بـۆ منـیش، ئەوە خزمەتێکـی گەلەکەم بـوو. مـن تێدەگەم، دادگە بەگوێرەی قانوونی سۆڤیەتی دادوەریم بەسـەردا دەکا، لەوانەشــە حیســابی هەســتی مــن نەکــا لەو بــارەیەوە و بەهەنــدی هەڵنەگرێ. من خۆم لەسەر ئەو ئەگەرە ڕاهێناوە. بەڵام تۆ دەتەوێ من، بە ســەلماندنی خــۆم، "مــن تاوانبــارم" واژۆبــکەم. نــاتوانم ئەمە بــکەم، چونکە ئەوەم نەسەلماندووە کە تاوانبار بم."

خەریکبوو لێکۆڵەرەوکە لێم تووڕە ببێ.

"کەواتە، واژۆی مەکە!" وەهــا هــاواریکرد. "ئایــا پێتــوایە پێویســتم بە واژۆی تـۆ هەیە؟ دەتـوانم ئەو کۆنووسـە بە بـێ واژۆکردنیشـت بـدەمە دادگە."

منیش هیچم نەگوت.

هەواڵنامەی کتێب

لێکۆڵەرەوەکە بیرۆکەی خۆی گۆڕی.

"بەڵام مــن هەمیشــە بەم شــێوەیە تۆمارنــامەکە دادەخەم، ئێســتاش دەمەوێ کۆتـایی بەو کۆنووسـە بێنم. باشـە بۆچی واژۆی نـاکەی؟ من تەنیا ئەوەی گوتووتە، نووسیومە. بۆچی واژۆی ناکەی؟"

دیســــان ڕوونکــــردنەوەم دایەوە. ئەویـــش چیـــرۆکەکەی خــــۆی دووبارەکردەوە.

بێهـوودە بە ڕووسـیە شـڕەکەم بە دوای وشـەی نوێـدا گەڕام، تــا بە شێوەیەکی جیاوازتر، ئەوەی پێشتر دەرمبڕیبوو، بیڵێمەوە.

ئینجا ئەو کەوتە هەڕەشەکردن.

منیش لەناوخۆمدا گرمۆڵە ببووم. "ئەمە کاتی دادگەییە،" وەهـام بە خـۆم گـوتەوە. "بەڵکـو تـاقیکردنەوەیەکی یەکـلاکەرەوە بـێ. ئەگەر لێیـدەرباز

نەبم، ئەوا هیچ واتایەک بۆ ژیان نامێنێتەوە. ئاشکراکردنی تاوانباربوونی خۆم بەوەی سەرۆکی «بێتار» بووم؟ نەخێر، نا، لە ژێر هیچ بارودۆخێکدا! دەی هەرچی دەکا با بیکا، من واژۆی ناکەم."

لە خودا پاڕامەوە بەڵکو لەو کاتە پێویستییەدا بە هانامەوە بێ. ئاگاشم لێنەبوو وشەکانی دوعاکەم بە دەنگەوە گۆکردن.

ئیدی لێکۆڵەرەوەکە بەسەرمدا قیژاندی: "ئەوە چیت گووت؟"

"جەنابی دادوەری مەدەنی، هیچم نەگوت."

مەبەستت چیە کە هیچت نەگوت؟ ئایا لە ڕووی من درۆ دەکەی؟ چۆن، خۆ گوێم لێبوو قسەت دەکرد."

"من هیچم نەگوت. لەگەڵ خۆم دەدوام."

لێکۆڵەرەوەکە لە قرتەی پێکەنینی دا.

"سەیریکە،" بە تەوسەوە پێیگوتم، "وا خەریکە لەگەڵ خۆی قسە دەکا! ئەرێ قەت پارێزەرێکت دیوە لەگەڵ خۆی بدوێ! قسە لەگەڵ خۆت مەکە." بە بێزراویەوە گوتی؛ "باشتر وایە بە گوێم بکەی. پێت دەڵێم پێویستە ئەم کۆنووسە واژۆ بکەی، دەنا خراپت بەسەر دێ."

وشە گاڵتەجاڕییەکانی ئازاریاندام، بەڵام هیچ بەرتەکێکم نەبوو. لە ڕاستیدا خۆشیم بەوە هات، کە کەشەکە هەندێک سووکتر بووەوە.

"جەنابی دادوەری مەدەنی،" منیش وەها تێهەڵچوومەوە؛ "داوات لێدەکەم لێم تێبگەی، کە من دان بە وشەی 'تاوانبار'دا نانێم. خۆ هەموو ئەو شتەی داوات لێدەکەم، تەنیا ئەوەیە ئەو دوو وشەیە لە پوختەنامەی نووسینەکەت بگۆڕی. بۆ من ئەو شتە زۆر گرنگە، بەڵام ئایا گرنگییەکەی لە چاوی لێکۆڵینەوەکەدا چییە؟ خۆ لە هەموو بارێکدا،

هەواڵنامەی کتێب

هەموو شتەکان دەچنە بەردەم دادگە، ئینجا دادوەرەکان ئەو کەسانەن، کە بڕیاردەدەن، تاوانبارم یان نا."

"خۆ تۆ ئەوەم فێر ناکەی ئاخۆ چی لە ڕوانینی لێکۆڵینەوەدا گرنگە! دیسان بە لۆژیکەوە ئامۆژگاریت دەکەم: واژۆی بکە و لێکۆڵینەوەکەش کۆتایی پێ دێ، ئیدی بە سەلامەتی لە ژوورە زیندانییەکەت دادەنیشی."

"جەنابی دادوەری مەدەنی، ناتوانم. من دڵنیام، ئەگەر هاتوو واژۆی بکەم، زۆر شت لە دەستدەدەم، تەنانەت لە ڕوانگەی تۆشەوە. هەر چۆنێک بێ، خۆ تۆش ئایدیالیستێکی ..."

"من ئایدیالیست نیم." لێکۆڵەرەوەکە یەکسەر قسەی پێبڕیم و بە تەوسەوە گوتی: "من کۆمۆنیستم و ماتریالیزمی مێژووییش ئەو شتەیە کە لای من دەیخوا."

"نا، نەخێر،" خێرا بەدحاڵیبوونەکەم ڕاستکردەوە و گوتم: "مەبەستی من ئاماژە نەبوو بۆ کێشەی فەلسەفی ئایدیالیزم و ماتریالیزم. مەبەستم ئەوەبوو بڵێم، بە خاترجەمییەوە تێدەگەی، کە سەرمەشقی نموونەیی چییە، واتای ئامانجی بەرز چییە. ئەی تۆ ئامادە نیت، ژیانت بۆ نموونە پێشەنگی خۆت بە قوربان بکەی؟"

"پرسیارەکەت بێ مێشکانەیە. هەڵبەتە، خۆ ئەگەر داوام لێبکرێ وەها بکەم، ئەوا لەهەر ساتێکدا ئامادەم گیانم بۆ سەرکەوتنی شۆڕش، بۆ وڵاتی سۆڤیەت بەختبکەم."

"چاکە، منیش هەر ئامادەم."

"ئامادەی بۆ چی؟"

"بۆئەوەی گیانم لە پێناو نموونەسەرمەشقی خۆم دابنێم."

هەواڵنامەی کتێب

"باشە تۆ چ نمونەیەکی سەرمەشقت هەیە؟ ئایا ئەو شانۆ گاڵتەجاڕییە بووکەڵەییە نمونە سەرمەشقە؟ باشە تۆ چۆن لە نمونەسەرمەشق گەیشتووی؟ تەنانەت ئەوەی تۆ، هی ئەوەی نییە تاڵە موویێکیشی بۆ بە قوربان بکەی، کەچی ژیانی تۆ قەیناکا. کێ ژیانی تۆی دەوێ؟ خۆ تۆ گەنج و ڕۆشنبیری. خۆت گوتت دەتەوێ خزمەتی گەلەکەت بکەی. خۆ تۆ تا ئێستا خزمەتی گەلەکەت نەکردووە، بەڵکو خزمەتی دوژمنی گەلەکە و دوژمنی مرۆڤایەتیت کردووە. ئەوەش ڕاستە کە تاوانەکەی تۆ زۆر گەورەیە، من ناتوانم بڵێم ئاخۆ دادگە چ بڕیاڕیکی لە بارەوە دەدا، بەڵام ئەگەر تۆ وەک پێویست هەڵسوکەوت بکەی، ئەگەری ئەوە هەیە دەرفەتێکت پێبدرێ کاری باش بۆ گەلەکەت بکەی. بێگومان، سەرەتا تۆ دەبێ بخرێیتە بن قۆناغێکی پەروەردە و نۆژەنبوونەوەی پەروەردە."

"بە یارمەتی یەزدان،" نیوەی قسەکەم بۆ خۆم بوو کە گوتم، "بەڵکو هێشتا بمەوێ کار بۆ گەلەکەم بکەم."

"خودا؟ ئایا باوەڕت بە خودا هەیە؟"

بێ نیازانە بابەتەکەم گۆڕی. پێشم خۆش بوو کە گۆڕا.

"بەڵێ، هەڵبەتە بڕوام بە خودا هەیە."

"من دەبینم لەم بارەیەشەوە تۆ پێویستە سەرلەنوێ پەروەردە بکرێیتەوە. بەڵام پێویستە ئەوە بڵێم، ئەم قسە پووچانەم لێ چاوەڕێ نەدەکردی هەی مێناحیم وۆلفۆڤیچ. باشە چۆن بڕوات بە خوا هەیە؟"

"من مامۆستای زانکۆم بینیون بڕوایان بە خوا هەبووە. زانای مەزنیش هەن بڕوایان بەخوا هەیە،"

هەواڵنامەی کتێب

"قسەی قۆڕ! ناکرێ زانا بڕوای بە خوا هەبێ. ئەوانەی تۆ ئاماژەیان پێدەکەی، کە باوەڕیان هەیە، ئەوانە مووچەخۆری دەستی بۆرژووازیەتن. ئەری هەر بەڕێکەوت، دەکرێ پێمبڵێی بۆچی بڕوات بە خودا هەیە؟"

"ئاخر ئەوە بۆ ڕوونکردنەوە، شتێکی سەختە، هەی جەنابی دادوەری مەدەنی. باوەڕ شتێک نییە، مرۆڤ بە شێوەیەکی ئاوەزمەندانە ڕوونیبکاتەوە."

"شتەکە ئەمەیە. باوەڕبوون بە خودا، شتێکە کە دژبەری ڕووناکبیریی ئادەمیزادە، کەواتە چۆن بڕوات پێی هەیە؟"

"باوەڕبوون شتێکی دژبەری ڕووناکبیری نییە؛ بەڵام پیاو لە ڕووناکبیری، لە تێگەیشتنی خۆیدا ناتوانێ هەندێ شت بە شێوەی ئاوەزمەندانە تێبگا، بەم جۆرە باوەڕ بە هێزێکی باڵاتردەکا."

"ئایا شتی وا هەیە کە مێشک تێی نەگا؟ شتی وا لە گۆڕێدا نییە! دەکرێ لە زانستدا وەڵام بۆ هەموو شتێک هەبێ."

"هەمووی وەک یەکە، هێشتا زانست نەیتوانیوە کێشەی ژیان و مردن چارەسەربکا."

"کێ ئەو شتانەی بە تۆ گوتووە؟ زیندەوەرزانی هەموو شتێکی پەیوەندیداری بە ژیان و مردن لێکداوەتەوە."

"من مەبەستم پێواژۆی ژیان نییە، بەڵکو مەتەڵی ژیانە. ئاخۆ ژیان لە کوێوە هاتووە؟ خۆ من باسی پەرەسەندنی زیندوەرزانی ناکەم، بەڵام ئەوەی پێیدەڵێن "هۆکاری سەرەتایی" ئیدی زانست ناتوانێ ڕوونیبکاتەوە. دیارە من بایی پێویست نەمخوێندووە تا ڕوونکردنەوەی

زانستی بزانم. هەرچۆنێک بێ، ئەوە دەزانم، زانست شتی مەزنی بەدیهێناوە، بەڵام ناتوانێ شتێکی مردوو زیندوو بکاتەوە."

"ئەوە تۆ باسی چی دەکەی؟ هیچ شتێک نییە زانست ڕوونی نەکاتەوە. هەڵبەتە پرسەکە پرسی پەرەسەندنە. دوو سەد ساڵ، تەنیا دوو سەد ساڵ بەر لە ئێستا، مرۆڤ لەوەی ئێستا کەمتری دەزانی. ئێمەش شت زیاتر دەزانین لەوانەی سەد ساڵ بەر لە ئێمە ژیاون. زانست لە پەرەسەندندایە. ڕۆژی ئەوەش دێ هیچ تەلیسمێک بۆ زانست نەمێنێتەوە. من بڕوام بە زانستە، هەر بۆیەشە بڕوام بە خودا نییە. تۆ باسی مەتەڵی ژیانت کرد. ئایا دەزانی، زانستی داودەرمان لە یەکێتیی سۆڤیەتدا، لەوەدا سەرکەوتووە مردوو زیندووبکاتەوە؟"

"نەخێر. من شتم لەو بارەوە نەخوێندۆتەوە."

"چاکە، من وا ئەو ڕاستیەت پێدەڵێم. بۆخۆم خوێندوومەتەوە، بە نەشتەرگەری دڵ، ژیانیان بۆ کەسی مردوو گەڕاندۆتەوە. ئەوەش ڕاستە کەسەکە پاش نەشتەرگەرییەکە زۆر نەژیا، بەڵام خۆ ئەوە تەنها سەرەتایە. من خاترجەمم، کە زانست ئەو کێشەیە چارەسەر دەکا. هەر بەڕاستی، پێمخۆشە و بە پێویستی دەزانم شت لەو بارەیەوە بخوێنیتەوە؛ من دەزانم لە چ جیهانێکی خۆشگوزەراندا بووی تاکو ئێستا. ئەگەر هاتوو ئەو گوتارەم دۆزیەوە، بۆت دەنێرمە ژووری زیندان. ئایا ڕێگەپێدراوی لە زیندان شت بخوێنیتەوە؟"

"نەخێر، هێشتا هیچ کتێبیان بۆ نەهێناوین. هەروەها دوو کتێبەکەی خۆمیشیان بۆ نەگەڕاندوومەتەوە."

"ئۆو، بەڵێ. زیندانییەکان تەنیا دوای بە ئەنجامگەیاندنی لێکۆڵینەوە، دەتوانن بخوێننەوە."

هەوارنامەی کتێب

نەرمونیانی و کەیفخۆشییەکەشی بە هەمان شێوە کتوپڕییەکەی دەستپێکرد، ڕەویەوە.

ئەمجارەیان بە توندییەوە گوتی: "بەسیەتی فەلسەفاندن. کاتێک لێکۆڵینەوەکەت کۆتاییهات، کتێبەکان وەردەگریتەوە. بەلام خۆت کەللەڕەق کردووە و ناتەوێ کۆنووسەکە واژۆ بکەی."

"جەنابی دادوەری مەدەنی، خۆ من دەمەوێ واژۆی بکەم، بەلام داوات لێدەکەم دوو وشە، هەر تەنیا دووشەی لێ بگۆڕی."

"هاتیەوە سەر بەزمەکەی خۆت؟ چی بگۆڕدرێ؟ پێویستە چی بگۆڕم؟ خۆ من کتومت قسەکانتم نووسیوەتەوە. خۆت گوتت سەرۆکی «بێتار» بووی لە پۆلۆنیا، منیش هەر ئەوەم یاداشتکردووە."

"بەڵێ، بەلام من تاوانبار نیم."

"ئاها، ئاوا، تۆ تەواو تاوانباری! تەنانەت خۆشت بە خۆت نازانی ئاخۆ چەند تاوانباری!"

بەم جۆرە بەڵگەوبەندەکان بۆ چەندین سەعات درێژەیان کێشا، هەڵبەتە بە پلە و ئاستی هەمەچەشنە، بە هەڕەشە و مەرایی، بە دووبارەکردنەوەیەکی هەراسانی هەر هەمان هۆ."

ئینجا لە هیکەوە دەرکەکە کرایەوە و هاوڕێیەکەی لێکۆڵەرەوەکە، مێجەری دەزگەی ئاسایش وەژوور کەوت.

لێکۆڵەرەوەکە پێی گوت: "ئەرێ سەبارەت بەو شتە چی دەڵێی؟ واژۆی ناکا."

"چی واژۆ بکا؟" مێجەرەکەش بێوەییانە لێپرسییەوە.

"کۆنووسەکە."

"چـی؟" ئینجا مـێجەرەکە ڕووی لە مـن کـرد. "دەبیـنم دەتەوێ ڕۆڵـی پـاڵەوان ببینـی. ئـێمە پێشـتر ئەو جـۆرە پاڵەوانانەمـان بینیـون. مـن ئامۆژگاریت دەکەم، بۆ خۆت باشە، واژۆی بکەی. بە گشتی تۆ بەختت هەیە، کە لێکۆڵەرەویەکی دادوەری وەهات هەیە. چما واژۆی ناکەی؟"

"جەنابی دادوەری لێکۆڵەرەوە،" منیش پێم گوتەوە؛ "من پاڵەوان نیم و ڕۆڵـی پاڵەوانـانەش نـاگێڕم. پرسـەکە پرسـی بـاوەڕە. مـن ئەمە واژۆ ناکەم، کە بڵێم تاوانبارم، چونکە بڕوام بە نموونە پێشەنگی خۆم هەیە."

"ئەوە باسـی چی دەکا؟" مـێجەرەکە ڕووی پرسـیاری لە لێکۆڵەرەوەکە کرد.

لێکـۆڵەرەوەکەش دەقەکەی بـۆ خوێنـدەوە و ئەوەشـی خستەسـەر: "نایەوێ واژۆی لەسەر بکا."

"تۆ ڕەتیدەکەیتەوە واژۆ لەسەر ئەمە بکەی؟" دیسان مێجەرەکە ڕووی پرسـیاری لە مـن کـردەوە؛ "بۆچی؟ خۆ ئەوە ڕاستییە. چۆن دەتوانی شتێک ڕاستی بێ و واژۆی لەسەر نەکەی؟"

خەریکبـوو ئەو هۆکـارانەی بـۆ دووبـارە بـکەمەوە کە بـۆچی واژۆی نـاکەم - هەر خـواش دەزانـێ چەنـدین جـارم گوتبـووەوە! بەڵام لەو ساتەدا بیرۆکەیەکی دیکەم بۆ هـات و منیش یەکسـەر گوتم، وەنەبێ هەر لەبەر ئەوەی لە ڕوونکردنەوەی پێشـووترم ماندوو بـووبم، بەڵکو بیرۆکەیەکی قانوونیانەی دروست بوو.

"جەنـابی دادوەری مەدەنـی،" بەم جـۆرە کەوتـمە قسـە؛ "هەر سـاتێک ئامادەم کۆنووسەکە واژۆبکەم، بەڵام چۆن ئەوە واژۆبکەم کە بڵێم من تاوانبارم؟ من دەمەوێ بەرگری لەخۆم بکەم، پێشمـوایە مافی بەرگری

لەخۆکردنم هەیە. کاتێک دەچمە بەردەم دادگە، هەوڵ دەدەم بیسەلمێنم تاوانبار نیم. ئەوەش دەبێتە بەرگری لەخۆکردنم، تاکە بەرگری لەخۆکردنم دەبێ. بەڵام چۆن دەتوانم لە دادگە بەرگری لەخۆم بکەم، ئەگەر پێشوەختە دانم بەوەدا نابێ، کە تاوانبارم؟"

کاتێک گوێی لەم قسەیەم بوو، مێجەرەکە شتێکی نە بە من، نەبە هاوڕێکەی نەگوت، بەڵکو بەخۆی گوتەوە: "دادگەیی! سەکۆی دادگەی بدەیتێ، سەکۆیەکی بۆ لەبلەبانیی بدەیتێ!'

ئینجا پرسی: "دەتەوێ قەناعەت بە کێ بێنی؟ ئێمە؟ (چیکیست) ئاسایشە دێرینەکان؟"

لەو کاتەی گیرابوم، یەکەمین جارم بوو گوێم لە وشەی کۆنینە بێ کە وشەیەکی سامناک بوو: چیکیست (ئاسایشی دێرین)! ئای بە چ شانازییەکەوە وشەکەی گۆ کرد! بەڵام چیکیست شتێکی لەوە گرنگتری گوتبوو. ئەو بەڵێنی هاوڕێکەی دووبارە نەکردەوە بەوەی کە دادگە لە گۆڕێدایە. ئەو گوتی: "دادگە' دەی سەکۆیەکی بدەرێ!'

ئینجا مێجەرەکە ژوورەکەی بەجێهێشت، منیش بە تۆنە دەنگێکی قێزەون و نامرادانە بە لێکۆڵەرەوەکەم گوت: "جەنابی دادوەری مەدەنی، چەندین جار پێتڕاگەیاندم، کە دادگە لە ئارادایە، هەنووکەش لە مێجەرەکە تێگەیشتم، هیچ شتێکی وەها لە ئارادا نییە."

لێکۆڵەرەوەکە بە گەرمییەوە وەڵامی دامەوە: 'من لێکۆڵەرەوەی تۆم. من پێمگوتی دادگە هەیە، کەواتە دادگە دەبێ! بەڵام سەرەتا ئێمە دەبێ لێکۆڵینەوەکەمان تەواوبکەین. دەی پوختەکە واژۆ بکە و با کۆتایی پێبێ."

لەو کاتەوە چیدیکە لێکدانەوەی ئایدیۆلۆژیانەم بەکارنەهێنا. قەناعەتە قانوونییەکەم دووبارەکردەوە: ئەگەر هاتوو تاوانباربوونی خۆم واژۆبکەم، چی بۆ دادگە دەمێنێتەوە؟

بۆ نزیکەی هەموو شەوەکە، ئەرگومێنت سەبارەت بە دوو وشەکە لە نێو پوختەی کۆنووسکە هەر لە گفتوگۆدا بوو. لە کۆتاییدا لێکۆڵەرەوەکە گوتی:

"تۆ ئازاری خۆت دەدەی. تۆ وام لێدەکەی نەخۆش بکەوم، تۆ هەروەک مەیمونێک وای، هەرگیز منیش نامەوێ جارێکی دیکە بتبینمەوە. من وشەی دانپێدانانەکە ڕەشدەکەمەوە و وشەی: ئاشکرای دەکەم ... ئیدی بەم جۆرە ..."

منیش کەیفم پێهات. هیچی دی گوێم بەو شتە بێ بایەخانە نەدایەوە.

لەبەر نزیکی هەردوو زمانی پۆلۆنی و ڕووسی لە یەک، توانیم لە جیاوازی کەم نێوان وشەکانی priznauio کە واتای ئاشکراکردن، ئاشکراکردنی ڕاستییەک، لەگەڵ وشەی priznaius کە واتای داننان، داننان بە تاوانی دەگەیاند. بۆیە داوام لە لێکۆڵەرەوەکەم کرد وشەی prinzaio بنووسێ نەوەک priznaius. تەنانەت خۆی لە گوورە نەبرد وەڵامیشم بداتەوە. ئەو پارچە کاغەزەی پێشوی دڕاند و دەقێکی دیکەی نوێی نووسیەوە و بەم شێوەیە بوو:

"من دانی پێدادەنێم کە سەرۆکی بێتار بووم لە پۆلۆنیا ..."

منیش بۆم دانەنەواند!

واژۆم کرد. منیان گەڕاندەوە ژووره زیندانەکەم.

هەواڵنامەی کتێب

هەواڵنامەی کتێب

٩

مەتەڵی دانپێدانان

بەر لە دەستپێکردنەوەی چیرۆکی زیندانیکردنەکەم، حەز دەکەم لێرەدا شتێک بڵێم، لە ناخی ئەزموونمەوە سەبارەت بە هەڵهێنانی ئەو لوغزەی، کە بۆ پازدە ساڵ و زیاتر بۆتە مەتەڵی جیهان، ئەویش مەتەڵی دادگەکانی یەکێتیی سۆڤیەتە.

پێموایە بە ئاستەم جیهان بە هاتنەپێشەوەی باسوخواسی "پیلانگێڕی" دژی یەکێک یان دژی گرووپی دەسەڵاتدار لە ڕووسیا یاخود و لە وڵاتانی هاوپەیمانی سەرسام بووە. ئاخر خۆ لە مێژووی زۆر لە وڵاتان ڕوویداوە، دەقاودەقیش وەنەبێ هەر کۆمۆنیستەکان بن، حاڵەتی پیلان بۆ ڕووخاندنی حکوومەتەکان هەبووە کە بەدەر لە فەرمانی ڕەخنە لەخۆگرتن، ڕێگەیان بە ڕەخنەگرتن لە بەرانبەر نەداوە. بە گوێرەی بەڵگەکانی «ئێدوارد بێنێس» سەرۆکی کۆچکردووی چیکۆسلۆڤاکیا، ژێرخانی وەها بۆ بیرکردنەوە هەبووە کە مارشاڵ «توکاچێڤسکی» هەر بە ڕاستی بە نیاز بووە، جۆرە "شۆڕشێکی پۆناپارت"ییانە لە یەکێتیی سۆڤیەتدا بەرپابکا. ئەگەر لەسەرێکی دیکەشەوە، ئەگەر مرۆ وای دابنێ، «زینۆڤیێف»، «کامێنێڤ»، «بوخارین» و «ڕیکۆڤ» کە دۆست و هاوڕێی «لینین» بوون (هەروەها ڕەخنەگریشی بوون)، گوناحیان تەنیا لەوەدا بووبێ، لەمێژبوو ستالینیان دەناسی و زیاتر باوەڕیان بە بۆچوونی خۆیان

لەوەی هـی ئەو هەبـوو، ئەوا دەبـێ ئەوە لە بیـر بکەیـن، لە مێـژوودا، هەروەهـا لە حـاڵەتی ئەندێشـەی پیلانگێڕیدا، لە لایەن فەرمانڕەوایـان بە خۆیــان ئەو شــتەیان ســازکردووە و لە لایەن خۆشــیانەوە پەردەی لەسەر هەڵدراوەتەوە هەر بۆ ئەوەی نەیارەکانیان لەناوبەرن. هەروەک «فۆشـێ» وەزیـری دامـودەزگەی پۆلیسـیی نـاپلیۆن گوتـوویەتی: "هەر وەزیرێکـی ڕێزلەخۆگرتـووی پـۆلیس دەبـێ لە نێـو کۆڵەپشـتیدا بەلای کەمییەوە یەک دوو نەخشەی پیلانگێڕی لە دژی دەوڵەت هەبێ ..."

دادگەکـان لە «مۆسـکۆ» و «سـۆفیا» یـان «بوداپسـت» و «پـراگ» مـایەی سەرسـامین، ئەوەش وەنەبـێ هەر لەبەر تۆمەتبـارکرنەوە بـێ بەڵکو لەبەر تۆمەتبارکراوانە. چاودێرانی دەرەوەی بازنەی هەژمـوونی کۆمۆنیسـتی، هەسـتیارن یـان بە جـۆرێکی دیـکە، دەکـرێ بڕوایـان بە تۆمەتبارکردنەکـانی داواکاری گشـتی «ڤیشنسـکی[79]» و شـاگردەکانی هەبێ، یاخود تۆمەتبارنامەیان یەکێک بێ لە پیلانەکانی فوشێ."ئـاخر لێـرەدا ئەگەری سـێهەم نیـیە. لە هەردوو حـاڵەتەکەدا، چـاودێران – کەسانی ئازاد – وەستاون و سەرسامن و دەیانەوێ بزانن: چی بەسەر تۆمەتبارەکاندا هات؟

خۆ ئەگەر ئەوان بە ڕاست دژی دەسەڵاتدار هەڵستابنەوە، ئەگەر ئەوان بڕوایان بەوە هەبێ دەسـەڵاتداران لە ڕێگەی ڕاست لایان داوە، ئەگەر ئەوان لە ڕژێمی کۆمۆنیستی بێهیوا بووبن و بڕیاریاندابێ بۆ ڕژێمێکی دیکە خەبات بکەن، یان ئەگەر هاتوو هەر بە کۆمۆنیستی مابنەوە، بەڵام بـۆ ئەوە ڕاپەڕیـبن، کە کۆمۆنیسـتی ڕاسـتەقینە بهێنـنەدی، هەروەک ئەوەی شتەکە لە تـافی لاوێتیدا لە مێشکیان چەسپیبووە، کە بە هەمـوو ژیانیـان هەمیشـە هەر خەونیـان پێـوە بینیـوە کە وای لێبـێ؛ باشـە لەو حاڵەتـدا ئەدی بـۆچی دان بە باوەڕەکانیـان نـانێن بەوەی هەوڵیـان بـۆ

---

[79] – ڤیشنسکی Andre Vyshinsky (١٨٨٣–١٩٥٤) سیاسی و یاساناس و دیپلۆماتی سۆڤیەتی. ڤیشنسکی بە داواکاری گشتیی جۆزیف ستالین لە دادگەکانی مۆسکۆ ناسرابوو.

داوە، بەوەی خەباتیـــان بـــۆ کـــردووە؟ زۆر لەوانەی لە ســـۆڤیەت تۆمەتبارکران شۆڕشگێڕی دێرین بوون. زیندان، قەفەزی تۆمەتباری، ئازار و ئەشکەنجەدان و تەنانەت سێبەری مەرگیش بۆ ئەوان شتێکی نوێ نەبوو. ئەوان خەڵکانێکی بەئەزموون بوون. ئەوان شێوازەکانی جەنگی شۆڕشگێڕی فێر ببوون، ئەوان نەوەک لە "خولی ئێوارانە"، بەڵکو لە "زانکۆکان"ی ژێرزەمینی، لە ڕاوەدوونان و ژانوناسۆر فێرببوون، دەرسیان وەرگرتبوو. ئەوان لە بەردەم لێکۆڵەرەوەکان، دادوەرەکان و لە سێدارەدەرەکان زیاتر لە جارێک نەترسانە وەستابوون، ئەوان سەری خۆیان نەوینەکرد، بۆ کەمێ بەزەیی نەپاڕانەوە، بەڵکو ئەوان بۆ نموونە پێشەنگی خۆیان جەنگان. کەواتە دەکرێ بپرسین، ئەرێ گەلۆ، دوای ئەوە چی بەسەر هەر هەمان خەڵکدا هات، کە لەبەردەم لێکۆڵەرەوەیەکی "چێکا[80]"، لەبەردەم داواکاری گشتیی سۆڤیەت، لە بەردەمی جەلادی سوور ڕاوەستێندران؟ ئەرێ بۆچی دانپێدانانەکەی ئەوان هاوڕێ نەبوو لەگەڵ ڕاگەیەنراوێکی شاناز و ڕوون وەک ئاوێتەبوونی شەڕڤان لەگەڵ ئەرکەکەی، خەڵکانێک کە شەقلیان گرتبێ: "ڕاستی لەگەڵ ئێمەدایە نەوەک لەگەڵ دەسەڵاتداران."

لە سەرێکی دیکەشەوە، ئەگەر تۆمەتبارکراوەکان قوربانی دەستی پیلانگێڕی بن، ئەگەر ئەوان هیچیان دژی حکوومەتەکانیان نەکردبێ، ئەرێ چی بەسەر باری خۆزایی و خۆپاراستنیان هات؟ باشە ئەوان هەر هەمان ڕەفتاری کە خەڵکانێک دەنوێنن کە ڕووبەڕووی مەترسی دەبنەوە؟ ئەرێ بۆ چی ئەوان هاوارناکەن و ناقیژێنن: "ئێمە بێتاوانین جیهانیش دەبێ بزانێ ئێمە لەسەر هەقین؟"

---

80 – چێکا Cheka ڕێکخراوێکی ڕژێمی یەکێتیی سۆڤیەت بوو تایبەت بە لێپێچینەوە لە چالاکییەکانی دژەشۆڕش. زۆر لە دوژمنە ڕاستی و ناڕاستییەکانی ڕژێمی لینینی لەناوبرد کە لە ١٩١٧ تا ١٩٢٢دا دامەزرابوو، دواتر دەزگەی OGPU جێگەی گرتەوە. وەرگێڕ.

لە ساڵیادی شۆڕشەکاندا، ئەوسا چ زانستی، کۆمەڵایەتی یان نیشتمانی بوونبن، ئەو دۆخە هەر هەبوو، کەسانێک ژیانی خۆیان کردبێتە قوربانی بیروباوەڕەکەیان و کەسانێکیش بیروباوەڕەکەیان کردبێتە قوربانی پاراستینی ژیانی خۆیان. کەچی تۆمەتبار لە دادگەی سۆڤیەتیدا بیروباوەڕی خۆی دەکاتە قوربانی، هەر بۆ ئەوەی لە ژیاندا بمێنێتەوە. جیهانیش سەرسامە. باشە تۆ بڵێی چی ئەوانی گەیاندبێتە سەر ئەو حاڵەتە دوواندنەی حاشالێکردن، ئەریّ ئەو بارە بێپێشینەیە لە مێژووی شۆڕشدا؟

هەڵبەتە ئەوە نەتەنیا پرسێک نییە، دواپرسمان نییە لە ڕووی ئەو دیاردەیەی، کە ئێمە گەواهیدەر بووین و لە سێیەکانی «مۆسکۆ» و چلەکانی «سۆفیا» و پەنجاکانی «پراگ» ڕوویاندا. هێشتاش دەکریّ ببینە گەواهیدەر لە ...؟ دەکریّ کەسێک زیاتر بپرسیّ: ئەریّ مەبەستی سیاسی "ئەندازیارانی ڕۆح"چییە کە داوای ئەوە لەوانە دەکا بمرن، دۆزەکەشیان تەنانەت بەر لەوەی گوللەی سۆز و بەزەیی لەپشتەسەریان بدریّ، هەبووە؟ زەحمەتیش نییە وەڵامی ئەو پرسە بدرێتەوە. ئاخر خۆ دەسەڵاتدارانی مۆسکۆش دەرچووی "زانکۆ"ی جەنگی شۆڕشگێڕین. ئەوان ئەوە فێربوونە یەکیّ لە هۆکارە یەکلاکەرەوەکانی جەنگ لە نێوان "زەبوون"، ئایدیالیستەکان و "بەهێز" دەسەڵاتدارەکان "شاهیدی خوێن"ی تۆمەتبارکراوەکەیە، کە ژیانی خۆی لەپێناوی نموونە سەرمەشقەکەی خۆی بەخشیوە. لەبەر ئەو شەهیدناسییەدا، جووە بێدەسەڵاتەکان توانیان لەبەردەم چەوسێنەرانیان بووەستنەوە؛ هەر لەبەر ئەوەش بوو، کریستیانێتی، لە بیروباوەڕی ئاینزایەکی بچووکەوە بووە دینی جیهان؛ چونکە شەهیدناسی، ڕامانی ئازادی بەسەر تیروکەوانی ستەمکارانی هەموو کیشوەرەکان، زاڵکرد، لەو هەموو ناوچانەشدا بە هۆی یاخیبووە عیبرییەکانی ئێرتز ئیسرائیل، لە ڕۆژگاری هاوچەرخماندا، بەسەر هێزی داگیرکاری بەریتانی و سوپاکەیدا سەرکەوت. ئەوەش ڕێسایەکی

هەواڵنامەی کتێب

زێڕینی مێژووە: خوێنی باوەڕداران ژیانی بیروباوەڕەکەیانە. دەسەڵاتدارانی مۆسکۆ دەزانن، ئەم ڕێسایە نەوەک هەر شتێکی بیردۆزییە بەڵکو ڕاستییە، لە ئەزموونی کەسەکی خۆیان ئەو شتە دەزانن. هەر بۆیە ئەوان ڕێگە بە هیچ کارێکی پاڵەوانانە، ڕێگە بە هیچ شەهیدناسییەک لەسەر سەکۆی گشتی دادگەدا نادەن. بە پێچەوانەوە، سەکۆی دادگە، تا ئەو کاتەی کاری پێدەکرێ، بۆ تێکوپێکشکاندنی ئایدیۆلۆژیای شاهیدانی خوێنی تۆمەرتبارکراوەکانە. مێجەرەکەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیش لە ژووری لێکۆڵینەوەکە بە منی ڕابوارد: "دادگەیی! دەی سەکۆیەکی بدەرێ!" بەم وشە تەوسدارانە هاوڕێی لێکۆڵەرەوەکە هۆکارە سەرەتاییەکانی سیستمی لێکۆڵینەوە و دادوەری دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ڕوونکردەوە. لێرەدا هیچ سەکۆیەک لە ئارادا نەبوو. لێبژاردەی بەردەمی تۆمەتبار ئەوەیە: دادگەیەک بە لەناوبردنێکی ئایدیۆلۆژی یان تێکشکاندنێکی دەروونەکی (سایکلۆژی) بە بێ دادگە.

دەکرێ یەکێک بپرسێ: ئەرێ سەرچاوەی دنەدانی ڕۆحی ئەو دەسەڵاتدارانەی کرەملین چییە، کە بڕیارەکانیان لێهەڵدەهێنجن بۆ ئەوەی دانپێدانامەی پەشیمانی بەسەر تۆمەتباردا بسەپێنن؟ وەڵامی ئەم پرسیارەش هەر ئاسانە. هەموو ستەمکارێک بە سروشت "باوکانە"یە. لەوێدا لە نێو گرێی باوکەتیدا، لایەنی ئایەتیی و نایەتی هەیە. دەسەڵاتدار باوکە، بابەتەکەشی منداڵەکانن. باوکی دەسەڵاتدار سەیری منداڵەکانی دەکا، ئەگەر باش بوون، دەستیان بەسەردا دێنێ، ئەگەر خراپیش بوون سزایان دەدا. گرێی باوکەتی لە ڕژێمی سۆڤیەتیدا گەیشتە تۆپکەی هەڵچوونی خۆی، ئەوەش لەو کاتەی مرید و شاگردەکانی بەتەنیا هەر لە کەشوهەوای سیاسییدا نەبوون بەڵکو لە بواری ئابووریشدا هەبوون. دەسەڵاتدار باوکە، کە ڕۆزی و قووت دابەشدەکا، نانی بندەستەکەش لە دەستی دەسەڵاتدارەکەوەیە، هەروەک ئەوەی منداڵ لەسەرمێز چاوەڕێی دەستی باوکیان بکا. زانراویشە

باوک زۆر جار خۆی تێکەڵ سزادانی کوڕەکەی ناکا، بەڵکو داوای لێدەکا دان بە هەڵەکەی خۆیدا بنێ، پەشیمان بێتەوە و داوای لێخۆشبوونیش بکا. تەنانەت لە ڕابردووی باوکە سزادەرەکانیشدا هاتبوو کە دەبێ ڕۆڵەکانیان دەستی سزادەرەکەشیان ماچبکەن.

کەواتە لەوانەیە یەکێ مشتومڕ لەسەر ئەوە بکا، ئەگەر گرێی باوکەتی لە لەلای دەسەڵاتداران لە یەکێتیی سۆڤیەتیدا گەیشتبێتە لوتکە؛ ئەوا گرێی تەواوکاری، گرێی منداڵی دانیشتوانی یەکێتیی سۆڤیەتیش گەیشتۆتە ترۆپکی خۆی. بەم جۆرە "منداڵە بەدەکان" دەستی "باوکەکانیان" ماچدەکەن؛ تەنانەت ئەگەر دەستەکان سزادەر، ئەشکەنجەدەر و خنکێنەریش بن. لێرەدا بێ سێودوو هەندێ ڕاستی لەبن ئەو ناکۆکبوونەدا هەیە، بەڵام هێشتاش ئەمە، دیاردەی "دانپێدانانەکان"ی ئەو کەسانە ڕووناناکاتەوە، کە بە خۆیان کاربەدەست بوونە، هەندێ جار کاربەدەستی دڵڕەقیش، هەر بە تەنیا ئەوەندەش نا، بەڵکو شۆڕشگێڕەکانیش دەیانزانی، کە ژانوناسۆر چییە.

مرۆ دەبێ دان بەوەدا بنێ، ئەو دیاردەیەی ناو بەناو لە دادگەکانی یەکێتیی سۆڤیەتدا بە دیاردەکەوت، بەدەر بوو لە هزری پەسەندکراوی مرۆڤایەتی. ئاخر خۆ شتێکی ناکاو و سەرسامکەر نەبوو، هەر لەبەر ئەوەشە ئەو چاودێرە بێئەزموونەی هەوڵ دەدا مەتەڵەکە هەڵبێنێ و ئەوەی لە نێو مێشکی تۆمەتبارەکەدا گوزەر دەکا بپشکنێ و بەو ئاراستەیە بڕوا کە چووەتە نێو قەڵەمڕەوی تەلیسم و بەو ئەنجامەش بگا، دەرمان بەکارهێندراوە، ئەوەش هەر بەتەنیا لایەنە زانستییەکەی لای دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ناسراوە. هەڵبەتە ئەمەش شتێکە بۆ زانست، کە دادوەری بەسەردا بکا و یەکلاییبکاتەوە. بەڵام خۆ ئەگەر کەسێکی لابەلا و ئاساییش بپرسێ: ئەرێ دەرمان هەیە یادەوەری مرۆ کارا بکات و وەهای لێبکا ناوی بیچم و نیازەکان بدا و بۆ چەندین سەعات دابنیشێ، کتومت هەر ئەو شتەی پێچەوانەی

ئەوەی بڕوای پێهەبووە بە ڕاستی زانیوە بڵێتەوە، بەڵام ئەوە هەمووی لە هۆشی وندا (عەقڵی شاراوە) نیشتۆتەوە؟ لێرەدا دەرمان هەیە کە ئیرادەی مرۆڤ ببزوێنێ؛ هەندێ کەس پێیدەڵێ دەرمانی ڕاستی. ئەرێ دەرمانی درۆش هەیە؟ من لەو بڕوایەدام، بە دەرخستنی ئەو پرسیارە زۆر کاریگەرە، ئەوەش لەپێناو ئەوەی بگەینە بەرەنجامێک کە لە چیرۆکی دانپێدانانەکانی لێکۆڵینەوەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیدا سامناکییێکی زۆر هەیە، لەوێدا هیچ شتێکی جادوویی لەئارا نییە.

ناکۆکبوونی من لەسەر ئەوەیە کە «فشاری ئاسایی» – ئەوەی لە ژوورەکانی لێپێچینەوەدا ئاسابییە – وەک ئەشکەنجەدان بە لێدان، یان ئەشکەنجەدان بە بێ لێدان، هۆکارێکی یەکلاکەرەوە نییە لە دانپێدانانەکاندا، گومانی تێدا نییە لەگەڵ هەبوونی دژەناکۆکی (بەرپەچدانەوەی ناکۆکبوون) کە شتەکە بە مەبەست دەگا. ئەمە تەنها مشتومڕێکە. من نە ئەشکەنجەدرام نە لێشم درا. هەرچەندە بە شێوازی دیکە هەڕەشەم لێکرا بەوەی بۆچوونی لێکۆڵەرەوەکان چ لە مەڵبەندی دەزگەی ئاسایش و چ لە زیندانی «لوکیشکی» بسەلمێنم، لێ هەڕەشەکانیان نەگەیاندە سەر، تەنانەت لەو حاڵەتەی لە بەدیهێنانی ئامانجەکانیشیان شکستیانهێنا. دەکرێ من بەڵگەی زیاتریش لە بەرژەوەندی دەزگەی ئاسایش بخەمەڕوو. لە ژوورەکانی زیندان و لە کۆڵیتەکانی ئۆردوگای چاکسازییدا تووشی سەدان زیندانی ئەوێ دەمێ هاتم. هیچ کەسیان لێینەدرابوو، ئەشکەنجەش نەدرا بوو. چەند کەسێکیان پێیانگوتم، بیستوویانە هەندێ لە ئەفسەرە پۆلۆنییەکان لە لایەن لێکۆڵەرەوەکانیان قامچیکوت کراون. کاپتنێکی پۆلۆنی کە لە یەکێ لە ژوورەکانی زیندانندا لەگەڵم بوو، بۆی گێڕامەوە؛ شەوێک لێکۆڵەرەوەکەی لوولەی دەمانچەی لەسەر لووتی داناوە و گوتوویەتی: "دەی بۆنی بکە! دەی هەنووکە چیت لە ژێر سەرە." ساردایی لوولە ئاسنینەکە گەیشتە لێوی سەر ڕووی کاپتنەکە. ئەویش هەستی بە

ئارامی نەکرد. بەڵام لێکۆڵەرەوەکە لێینەدا، نە بە دەسکی دەمانچەکە نە بەدەست لێینەدا. دەکرێ بگوترێ بەخت یاوەری هاوزیندانەکەی لوکشکیم بوو لەو دەمەدا. ئێمە بردراینە ژووره زیندانییەکان لەو کاتەی بە شەپۆلی خەڵکیان گرتبوو. هەینێ[81] "دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی شێوازی تایبەتی "پاڵاوتنی" خۆیان بەکار نەهێنا بەڵکو هەر شێوازێکی "پاڵاوتنی" ئاسایی. بۆ بیست ساڵ «لیتوانیا» لە دەرەوەی هەژموونی دەستڕۆیشتووی سۆڤیەت بوو. ئینجا لەشکری سوور "شۆڕشی حوزەیران"ی ڕێکخست. پێ بە پێی لەشکری سوور و شۆڕش، تۆڵەستێنان و پاسەوانان جۆرێک لە ئۆپەراسیۆنی "سەرچاککردنی کۆمەڵایەتییانە"یان بە ئەنجام گەیاند. ئەو کات هیچ "دادگەیەکی پەروەردەیی بۆ خەڵک" ساز نەدرا. مەبەستیش لە گرتنەکان بۆ لەناوبردنی توێژێک لە "گومانلێکراوان" بوو لە نێو هەموو نەتەوە و چینەکان. ڕۆشنبیران، سوپای گەل، زاناکان، بەتایبەتیش بیچمە سیاسییەکان بەدبەختبوون لەوەی بە کۆمەڵ بە بێدەنگی، بێ دادگەیەکی ئاشکرا شوێنبزر کران ... هەموو ئەمەش بە سووکوئاسان لەسەر بڕیاری "کۆمسیۆنی ڕاوێژکاری" بوو، ئەوکات لە شوێنێک لە مۆسکۆ دەستبەکاربوون.

منیش زۆر بەخت یارم بوو. یەکێک بووم لەو دەیان هەزار مێگەلە زیندانیانەی، کە پێشوەخت مۆریان لەنێوچاوان درابوو، کە سەرنگوم بکرێن، ئەوسا چ بە لێکۆڵینەوە لەگەڵداکردن بێ یان بەبێ لێکۆڵینەوە بێ. لێکۆڵەوەرەکەم بۆ ساتێکیش گومانی نەبوو، کە من تاوانبار نەبووبم. لە کانگەی دڵییەوە گوتی: "تۆ هەوبووی (بەرپرسی بێتار بووی)؟ ئەمەش واتای ئەوە دەدا کە تۆ «تاوانباری»!" بە هەمان شێوەش، منیش بۆ یەک سات دوودڵ نەبووم، کە ڕاستم و لەسەر هەقم. هەڵبەتە، هەرگیز شتێکی وەهام بە مێشکدا نەهات، حاشایی بکەم،

هەواڵنامەی کتێب

81– هەینێ: ئەوکات.

کە "هەوبـــووم" و ئەو پێلێنـــانەش کـــاریگەرییێکی تەواوعەیـــاری بـــۆ هەردووکیـان هەبوو، هەم بۆ لێکۆڵەرەوەکەم و هەم بـۆ بنەماکانیشـی. هەرچەندە لێکۆڵەرەوەکەم هەر نەیدەویست بە تەنیا ئەوە ئاشکرابکەم کە "هەوبـووم"، بەڵکـو دەبـوو دانیپێدابنێم. کە "مـن تاوانبـار بـووم." ئەو درۆشـی نەکـرد، کە گـوتی ئەوانـی دیکە وەهایان کـردووە. ئەفسـەرانی سـوپا ... سـەرهەنگ (عەقیـد) و موقەدەمێـک[82]"لە سـوپای پۆلـۆنی، دانپێـدانانیان واژۆکـرد بەوەی، ئەوان تاوانبـار بـوونە. کاربەدەسـتی پلەبـاڵا دانیـان بە تاوانبـارکردنی خۆیانـدا نـابوو بەوەی بە پرسـی دامـودەزگە، یـان بەڕێـوەبەر بـوونە لە وەزارەتـی نـاوخۆی لیتوانییـدا. ئەوان پـوختەی کۆنووسـەکانیان بە بـێ ئەشـکەنجەدان، بەبـێ ئەوەی لێشیانبدرێ، واژۆکـرد؛ ئەوەش وەنەبـێ لە غـافڵگیری بـێ، بەڵکـو لەبەر بێخەوی بوو، لەوەیان بووە هەر چۆنێک بێ لە کۆڵیانبێتەوە، بۆ ئەوەی کۆتایی بە ئەشکەنجەدانی دەروونیان بهێنرێ.

یەکـێ لە هاوزینـدانەکانم، کە کـاتی خـۆی ڕائیـد[83]"بـووەوە باشـیش لەگەڵی ببومە ئاشنا، بۆی گێڕامەوە؛ ئەو تێبینی لەسـەر وشـەکانی نێو کۆنووسەکە هەبوو. داوای گۆڕینی کردبوو. ئەویش هەڕەشەی لێکرا و خـراپ لەگەڵـی جـووڵانەوە، بەڵام لەسـەر داواکەی هەر مکوڕبـوو[84]". ئەویش هەر ئەو کاتە کۆنووسـەکەی واژۆ کـرد، وشـەی دانپێدانانیشـی ڕەشـکردبووەوە. دیـارە کارمەنـدانی دەزگەی ئاسایشـی کۆمۆنیسـتی سـۆڤیەتی بـایەخێکی تـایبەت بە جیـاکردنەوەیەکی وردی نێـوان "لێرەدا دانی پێدادەنێم کە من وەها بووم ..." و "پێیلێدەنێم کە من تاوانبارم بە ..." نـادەن. دانپێدانانی بنەمـایی "مـن هەوبـووم" - کە مـن و هەنـدێ لە

82- بە داخەوە لەوانەیە لە وەرگێڕانی ئەو پلە سەربازییانە دەقاودەق نەبووبم. کۆلۆنێل Colonel: عەقید؛ lieutenant colonel موقەدەم.

83- ڕائید: مێجەر، major.

84- مکوڕبوون: سووربوون.

هەواڵنامەی کتێب

زینـدانیانی دیـکە شـانازیمان پێـوە دەکـرد - خـرایەوە مسـتیان. هەر ئەوەش بوو، کە ئەوان پێوستیان پێ بوو.

هەڵبەتە ئەزمـوونی من هەمـووی تەواونەبـوو. مـن نە "دانـم پێدانا" و نە "ئاشکراشـم کـرد". ئـاخر مـن نەبـردرامە بەردەم دادگە. بەڵام بـا وای دابنێین، کە لیکۆڵەرەوەکانی دەزگەی ئاسایشـی کۆمۆنیستی سـۆڤیەتی لە چەند زیندانیکراوێکی تایبەت بدەن و ئەشکەنجەیان بدەن. قسەشی لەسەر نییە، لێکۆڵەرەوەکە ئامرازی وەهـای هەیە تـا پیاوەکە لە ڕووی جەستەییەوە تێکوپێک بشکێنێ. هیـچ قانوونێکیش لە یەکێتیی سـۆڤیەتدا نییە، لێدان و کوتان لە ماوەی لێکۆڵینەوەدا قەدەغەبکا. ئێ خۆ ژووری لێکـۆڵینەوەش دابـڕاوە ... یەکـێ لە کۆمۆنیسـتە گیراوەکـان، کە دواتـر باسـیدەکەم، بـۆی گێـڕامەوە کە لە ژووری لێکـۆڵینەوەی زینـدانی «تۆمسـک» چـی بەسـەرهاتووە. بـۆی گێـڕامەوە، چـۆن "شـارەزای لێکۆڵینەوە بە جووڵەیەکی تەڕدەستانە بازیدا و پێچکی کورسییەکەی شکاند، ئیدی هەر بە و پەلامـاردانە توندوبەندەی مستی بۆ هێنابوو و بە سـەریدا قیژاندبووی: "ئایا دانی پێدادەنێی یان نا، دانی پێدا دەنێی یان نا؟" زینـدانییەکە کە سـەرکردەیەکی گرنگی سـۆڤیەتیش بـوو، تەنیـا بۆ یەک شـت لە پەلامـاردەرەکەی پـاڕابووەوە: مسـتەکە لەسـەر دڵـی نەدا، چونکە پێشتر لەبەر نەخۆشی دڵ ناڵاندویەتی.

هەواڵنامەی کتێب

لـێ گەلـۆ. ئایـا دیـاردەی دانپێـدانان و ئاشـکراکردن لە ڕێـی مشـتەکۆڵە بەرزکـردنەوە و ئەشـکەنجەدانی جەسـتەیی ڕوونـدەکرێتەوە؟ ئایـا پۆلیسـەکانی دیـکەش، هـی وڵاتەکـانی دەرەوەی بـازنەی یەکێتیـی سـۆڤیەت، لە گیـراوی دیـکەی بندەسـتی خۆیـان نەداوە؟ ئایـا ئەوان لە ژوورەکانی لێکۆڵینەوە، چ هی پۆلیسی مەدەنی یان سـەربازی، ئـازار و ئەشکەنجەیان بەکار نەهێناوە؟ لە قانوونی زۆر لە وڵاتـان هەوکـردن و ڕووشـانی جەسـتەی زینـدانی قەدەغەیە، بەڵام تـۆ بڵێـی کـێ بە ڕاسـتی حاشـا لەوەبکـا، کە لێکـۆڵەرەوە هەمەڕەنگەکـان بە ئەنقەسـت ئەو

قەدەغەکراوانەیان پشتگوێ نەخستووە؟ کێ نکوولی لەوە دەکا، لە زۆر لە دۆزەکان کە ڕەفتاری دڕندانەی پاسەوانان دژ بە قانوون، تەنانەت هەر نەگەیشتۆتە بەردەم گوێی زانیاریی خەڵکیشەوە؟ چ کەسێکی ڕاستیویست هەیە. نکووڵی لەوە بکا، کە تاوانبارە فەرمییەکان زۆر بە دەگمەنی سزادەدرێن؟ لەگەڵ ئەوەشدا، هیچ هێزێکی پۆلیس لە دنیادا نییە شان لە شانی پۆلیسی نهێنیی سۆڤیەتی و هۆبەکانیان لە وڵاتە پیوەلکاوەکانی لەو بوارە بدا. لە میانەی مێژووی لێپێچینەوەدا، بە زۆر شێوە و شەقڵی و قۆناغی خۆیدا، شتەکان ئەوەمان بۆ دەگێڕنەوە کە حاڵەتی وەها هەن، لە ژمار نەهاتوون، کە تێیدا ئیرادە و ڕۆحی ئەشکەنجەدراو تێکنەشکاوە. وەک ڕاستییەکیش. ئەوانەی لە نێو بازنەی لەناوبردنی یەکێتیی سۆڤیەتیدا "دانیان پێدا ناوە"، کەسانێکی وای تێدا بووە، پێشتر لە لایەن هێزی پۆلیسی دیکەوە دەرگەی دۆزەخیان لەسەر کراوەتەوە، کەچی نە ڕووخاون، نە تێکشکاون!

کەواتە، ئەدی کردنەوەی گرێکوێرەی مەتەڵی ئەو ڕۆژانەمان لە کوێیە؟

بە لێکدانەوەی خۆم، کە لە نێزیکەوە لە ناو دۆخەکەدا بووم، هۆکاری یەکلاکەرەوە و گردەبڕانە لە پشت ئەوانەی لەبەردەم جەلادەکانیان دانیان پێداناوە کارەکەی خۆیانیان بۆ ئاشکرا کردوون، دەزانم. سێ هۆکارن.

یەکەمین هۆکاری گرنگیش دابڕاندنە.

مەبەستم دابڕانی جەستەیی (فیزیکی) نییە، کە لە قانووندا بە وشککردن[85]، گۆشەگیرکردن ناسراوە. ئەمەیان هەڵبەتە بە شێوەیەکی

[85]– باوکم چەند جارێک ئەم سەربردەی خوارەوەی بۆ گێڕاوینەتەوە: کاتی خۆی، لە سەرەتای حەفتاکان، لە گوندی گرتکی دۆڵی ڕوستێی باڵەکایەتی، ئێمە پارتی بووین، کادیر و شتی وەهاش بووین، کاری کۆکردنەوەی زەکاتی دەغڵودان لە جوتیاران و دابەشکردنی پێشمەرگە بەسەر ماڵان و ئازوقە کۆکردنەوە، بەتایبەتی نان بۆ پێشمەرگە و بارەگاکانیان.

ڕەها لە بن قەڵەمڕەوی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی پەیڕەودەکرا. کاتێک یەکێک لە لایەن دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستییەوە دەگیرا، هیچ کەس لە خزم و کەسوکار نەدەبوو سەردانی بکەن، بەدەر لەوەی کە تۆ پێش ڕێگە دوورودرێژەکەی پەروەردەکردنەوە، خواحافیزیان لێبکەی. هیچ پارێزەرێک بۆ قسەلێوەرگرتن بانگ ناکرێ تا لە جیاتی تۆ بەرگریت لێبکا. بەدەر لە هاوزیندانییەکان و یارۆی لێکۆڵەرەوە هیچ کەس نابینی. کاتێک پێت نایە سەر کۆسپەی دەرگەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، ئیدی وندەبی. ئەندامانی ماڵباتەکەت تەنیا بۆیان هەیە، یەک شت بزانن - هەندێک جار ئەوەش مەیسەر نەدەبوو - گوایە: تۆ لە بن دەست و شوێنێکی "سەلامەت" دای. دیواری دابڕاندنەکە هی مەزندەکردن نییە، نە لە بەرزی و نە لە ئەستوورییەکەی. گومان هەیە هیچ شتێکی وەک ئەو دابڕانە هەبێ.

بەڵام لە دیواربەندی ماددیدا، دیوارێکی دیکەیان ڕۆنا. ئەویش بۆ چاوی ئادەمیزاد دیوارێکی لێڵ و تەماوی بوو. کەچی لەنێو خۆشیدا زۆر توندوبەند، مەحکەم، وەک ئەوی دیکە ئاسن و پۆڵا، چیمەنتۆ و قوڵلەی چاودێری نییە، کە ببڕدرێ. دیواری دووهەم، بەرزەکەیان، هەر ئاماژە نەبوو بۆ ڕژێمی دابڕان بەڵکو بۆ دابڕانی ڕژێم. ئەو دابڕانەش لە مێژوودا بێ وێنە بوو.

ڕۆژێکیان هەموومان، پارتییەکانی گرتک و ڕوست لە ماڵێک لە گرتک کۆبووینەوە. لە گوندەکەمان تەنیا پیاوێک هەبوو، شیوعی بوو، بەربەرەکانێی ئێمەی پارتی دەکرد، ئێمەش نەماندەزانی چی لێبکەین. لەنێو خۆماندا هەر مقۆمقۆمان بوو، چۆن چارەی بکەین. یەکێک لە جوتیارەکان، کەس بە کڵاوی نەدەپێوا، دەستی بڵندکرد و هەڵیدایێ و گوتی من دەزانم چی لێبکەین: با هیشک (وشک)ی بکەین. ئێمەش سەرمان سووڕما، ئاخر خۆ دار نییە وشکبکرێ، چۆن؟ کابرا گوتی، لەناو گوند هاموشۆی ناکەین، زبارەی ناکەین، بانگی ناکەین، کەر و گا و ئامرازی کشتوکاڵی نادەینێ، ژنی نادەینێ، ژنی لێناهێنین... بەم جۆرە هیشکی دەکەین، تا بە حاڵی خۆی دەزانێ و هۆشیاردەبێتەوە و دێتەوە ناومان و تۆبەدەکا" لێرەدا مەبەستم وشەی وشککردنە کە هاوتای دابڕان و گۆشەگیرکردنە.

لە هەر ڕژێمێکی دیکەدا، کاغەزێک لە وشەکانی زیندانی یان لەو کەسەی لێدەکۆڵدرێتەوە یان لەو کەسەی دادوەری بەسەردادەکرێ چاپدەکرێ. خۆ ئەگەر گیراوەکە شەڕڤان بێ، کە نموونە سەرمەشق و چالاکییەکانی لە دەرەوەی قانوونی فەرمی بێ، ئەوا لە بن دەستی هەر ڕژێمێکی دیکەدا، نامەیەکی چاپکراو یان دەستخەت دەردەچی تێیدا بۆ بازنەیەکی هاولاتیان، بچووک یان گەورە ڕووندەکرێتەوە، کە کەسەکە لەسەر چی گیراوە، چی لێ داوادەکرێ و لە ڕاستیشدا ئاخۆ تۆمەتبارەکە چی گوتووە. زانیارییەکانی ئەویش دەگەنە کەسێک، بە بێدەنگی دەیبیستێتەوە یان هەڵوێستەکە تۆماردەکرێ، ئەمانەش چەند شتێکن هێز دەدەنە بەر شۆڕش و خەباتگێڕ. ئەوەش بۆ مەیلومەرامی ڕاگەیاندن نییە. شتەکە داواکارییەکی جوامێرانەیە بۆ خزمەت، ناسنامەی پیاوێکی ئامانجدارە، کە ئامادەبووە گیانی خۆی لەپێناودا دابنێ. پیاوێک ئامادەی بەرگەگرتنی سووکایەتی، کوێرەوەری، برسێتی، ئەشکەنجە، ترسی مەرگ و خاپوورکردنی ژیانە، هەمووی هەر لە پێناوی نمونەی پێشەنگ، ئیدی ئەوە خەباتگێڕە ئەوسا چەکدار بێ یان بێچەک، کەسێک بێ باوەڕی لەنێو دڵیدا هەڵگرتبێ، زانایەک بێ لە مێشکی خۆیدا یاخود خەباتکارێکی ئازادی بێ لە گیانی خۆیدا. ئەگەر ئەو یەکێک بێ لە نێو کۆمەڵە خەڵکانێک یاخود هەر بە تەنیا بێ، ئەو ئامادەی بەرگەگرتنی ئازارە، تەنانەت گەر ئەشکەنجە بدرێ و لە پێناو ئەوەی بڕوای پێیەتی بشمرێ هیچ باکی نییە، کاتێ بزانێ ئەوەی قوربانی بۆ داوە شایستەیە، بەوەی ئەو خزمەتی ئامانجێک دەکا، بە لای کەمی لەپێناو نموونە سەرمەشقێک سەری ناوەتەوە، کە داخوازی شوێنکەوتووی دیکەیە، خەباتگێڕی زیاتر یان کەسانێکی دیکە لە ئەزموونەکەی ئەو زیاتر فێر ببن و ببێتە دەرسوپەند بۆیان، هەروەها ئامادەیە بە دەردەسەری بژی لەوەی ژیانێکی خۆش و ئاسان بەسەر ببا. ئەگەر ئەوە نەبێ، ئەدی چۆن دۆزەکە سەردەکەوێ؟ چۆن لاواز بەسەر بە هێزدا زاڵدەبێ؟ چۆن ستەمکار دەڕووخێ؟ چۆن ئازادی بەدی دێ؟ لەو ڕوانگەیەوە خەباتکار وەک دایکێک وێنادەکرێ، خۆزای

سەرەکی و زۆر لە خۆزا سرووشتیەکانی خۆی سەرکوتدەکا، خۆزای خۆهێشتنەوە دەکاتە قوربانی خۆزایەکی شایەستەتری دیکە، ناسنامەی ژیانی خۆی لەپێناو ناسنامەی ڕۆڵە خۆشەویستەکەی بەخت دەکا. خەباتکار هەروەک دایکێکە، ژیانی خۆی دەخاتە مەترسی تا ژیانی ڕۆڵەکەی لە مەترسی ڕزگاربکا، ئاوەها خەباتکار ئامادەیە گیانی خۆی بەختبکا بۆ ئەوەی دڵنیابێ لە بەرگرتنی خۆشەویستییەکەی، کە بڕوای پێیەتی، ڕۆڵە ڕۆحییەکەیە ئەویش: نموونە پێشنگەکەیەتی.

ئەمەیە گیانی خەباتکار. ئەمەیە پەیام. بەڵام ئەگەر خەباتکارەکە بزانێ، خزمەتەکانی لەبەرچاوناگیرێن و بە شایستە دانانرێن، ئەگەر بزانێ هیچ کەس گوێی پێنادا، کەس پێینازانێ، کەسیش نایەوێ گوێی لە قوربانیەکەی بێ؛ ئینجا ئەو سەرەداوی نێوان خۆی و ئەو نموونە پێشەنگەی، کە بۆی تێکۆشاوە وندەکا، ئەوسا لە ناخی ناسینەوەی ئەرک و پەیامەکەیدا بە تەواوی لە بەین دەچێ و گیانە ئازاردراوەکەی دەپرسێ: تۆ بڵێی کێ پێیبزانێ؟ کێ دوام دەکەوێ؟ کێ جێگەم دەگرێتەوە؟ ئایا قوربانییەکەم چی تێدابوو، بۆ چ مەبەستیک ئەشکەنجە بدرێم؟

لە پشت ئەو جووت دیوارەی لە لایەن ڕژێمی سۆڤیەتییەوە لە دەوری زیندانە تایبەتییەکان ڕۆنراوە، ئەم پرسیارانە حەجمانی لێدەبڕن. بەڵکو هەموو زیندانییەکیش ئەم پرسیارانە نەکا، بەڵام زۆربەیان دەیکەن. لەوانەشە ئەوان ڕاستەوخۆ پرسیارەکانیان لێنەکەن؛ بەڵام ڕۆژێک، یان شەوێک هەر لێیان دەپرسن: ئەرێ مەبەست چییە؟ وەڵامەکەشی ئەوەیە: لێرەدا هیچ مەبەستێک نییە. کاتێکیش ئەوە ڕوو دەدا، زیندانییەکە دەفەوتێ، بەڵام فەوتانێکی جەستەیی نا – کە سەد لە سەد مسۆگەرە – بەڵکو بۆ خزمەتکردنی نموونەپێشەنگی جەللادەکەی. بەبێ هیچ داوودەرمانێکی جادوویی، تەنانەت بەبێ هیچ ئازار و ئەشکەنجەیەکی "ناسراو"یش، بەڵکو بە شێوازی سروشتی خۆی ئەو

دیواربەندییە دووسەرەیە، ئامانجە دووسەرەکەی خۆی بەدی دێنێ: لێرەدا هیچ بەڵگەی خۆقوربانیدانێک بۆ ئەو نموونەپێشەنگانەی نین، کە دەسەڵاتداران دژی وەستاونەتەوە؛ لێرەدا بەڵگەیەکی خۆلەناوبردن بۆ دەسەڵاتدارە زاڵەکان هەیە.

خۆ ئەگەر هاتباو «بوخارین» وەهای دانابا کە «پراڤدا» ("ڕاستییەکە") ئەو قسەیەی کە بۆ لێکۆڵەرەوەکەی دەکرد چاپ کردبا، یاخود ئەوەی بیوستبا کە بۆ دادوەرەکەی بڵێ؛ خۆ ئەگەر بەلای کەمی ئەوەی لە حیسابی خۆی دانابا، لێرە و لەوێ لە شوێنێک بە دزییەوە، بڵاونامەیەک بە ناوی "ڕاستییە ڕاستەقینەکە" دەرچووبا و گوتەکانی ئەوی بڵاوی کردبایەوە؛ خۆ ئەگەر بیتوانیبا مەزندەی ئەوەی کردبا، قسەکانی بگەیشتبایە گوێچکەی لێکۆڵەرەوە لاوەکە، مریدی شۆڕشەکە، ئەوەی لەبەردەم مندا توانجی ئەوەی تێگرت گوایە "سیخوڕێکی نێودەوڵەتییە"؛ خۆ ئەگەر بڕوای وەها بوایە، قسەکانی لەنێو هاووڵاتیانی پایتەخت یان لە نێو شار و گوندەکاندا بڵاو کرابانەوە، ئەگەری هەبوو دەسەڵاتداران بە سیاسەتی دژەشۆڕش تاوانباری بکەن (ئەگەر هەر بە ڕاستی دژیان وەستابایەتەوە)، یاخود مەردانە تۆمەتەکانی دەسەڵاتی ڕەتدەکردنەوە. بەڵام «بوخارین» زانی پراڤدا ڕۆژانە هەر ئەوە بڵاو دەکاتەوە گوایە ئەو دوژمنی مرۆڤایەتییە، گوایە ئەو سیخوڕێکی نێودەوڵەتییە، کەوا ئەو سەگێکی هارە، ئەو ناپاکێکی پیسە، هەموو ئەمانە بەر لە دادگەییکردنەکەی تەنانەت بەر لەحوکمدانەکەشی. «بوخارین» دەیزانی هەموو ڕۆژنامە و ڕادیۆکانی وڵات، هەر نووسینەکەی پراڤدا بە لێزیادکردنی پڕ لە جوێن و نەفرەت، دووبارە و چەند بارەیدەکەنەوە. هەروەها ئەوەشی دەزانی، "ڕاستییە ڕاستەقینەکە" هەر لە یەکێتیی سۆڤیەت سەرهەڵدەدا و ڕاستیەکەی ئەو دەردەخا. هەر بۆیە «بوخارین» دەیزانی هیچ هاووەڵاتییێکی ئەو نە گوێی لێدەبێ و نە گوتەکانی ئەو دەخوێننەوە، بەڵکو هەر هەموویان قەناعەتیان پێدەهێنرێ، یان هەر بەڕاستی بەوە بڕوادەکەن، کە ئەو لە

ئاژانێکی بۆرژوازی نێودەوڵەتی و دوژمنی شۆڕشی پرۆلیتاریا زیاتر هیچ شتێک نەبووە. بە زانینی هەموو ئەو شتانە، هەر دەبوو شەوێک لە شەوان لە خۆی بپرسێتەوە: باشە سوودی چییە؟ ئینجا بگاتە ئەو بەرەنجامە: "واژۆ بکەی و واژۆ نەکەی. شتێک لەگۆڕێدا نییە ..."

لێکۆڵەرەوە گەنجەکەی من، ئەوەی بێ چەندوچوون بڕوای وابوو، بوخارین کاتێ سەرۆکی «کۆمینترن[86]» بوو، سیخوڕ بووە، «ترۆتسکی»یش هەر لەو کاتەی سەرۆکی سوپای کرێکار و جوتیاران بوو، ئاژانێکی بۆرژوازی بووە، بۆ گیانی شەکەتی ئەوانەی تاوانبارکرابوون و دەبرانە بەردەم مەرگ یەک کلیلی لە دەست بوو، ئەویش ئەوە بوو هیچ گۆرانییێکی داڕسانیان[87] بۆ نەڵێ، بەڵکو بەڕەوازانینی حوکمدانەکان. کلیلی دووەمیش لە دەستی چیکییە (پۆلیسە) دێرینەکەی دیکەم، هاوڕێی لێکۆڵەرەوەکەدا بوو، کە بەخۆی دەگوتەوە: "دادگەیی! دەی سەکۆیەکی بدەرێ!" ئەو کلیلانەش دەرگەی جیهانێکی دەبڵ دابڕاندن دەکەنەوە، لەوێدا گەورەترین مەتەڵ هەڵهێندرا، لەوێدا سامناکی هەیە، بەڵام تەلیسم نییە.

لە جیهانی دابڕاندندا، هەڕەشەکانی سەر ماڵباتی گیراوەکە هێزێکی قەناعەتپێکەری گەورەی هەیە. گومانیشی تێدا نییە، دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ئەو هەڕەشانەیان لە دەست دێ. خەباتکاری ڕاستەقینە لە پێناو نموونەپێشەنگی خۆیدا دەربەستی ژانوناسۆر دێ، بەڵام خۆ هەموو شتێکی ئەو، دەکرێ بە بەلا بۆ سەر ئەوانەی خۆشەویست و نزیکی ئەون بشکێتەوە. تەنانەت ئەگەر سەرلەبەری بارودۆخەکە لە هی لێکۆڵینەوەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی

---

[86] – کۆمێنترن Comentren هەروەها بە ئینتەرناسیونالی سێهەمیش ناسراوە، ڕێکخراوێکی کۆمۆنیستی نێودەوڵەتی بوو بۆ بۆ بەرەوپێشبردنی کۆمۆنیزمی جیهانی (١٩١٩–١٩٤٣)

[87] – داڕسان: ئاڵنگاری (هەورامانییە)، [تەحەدا (تحدی)، بەرۆکگیرییکی نایەتی]. لە فەرهەنگی خاڵدا وەک «پەلاماردان»یش هاتووە.

سۆڤیەتی جیاواز بێ، ئەگەری ئەوە هەیە، تێکۆشەرەکە لە سۆنگەی هەڕەشە و ڕاوەدوونانی ژن و منداڵیدا نامراد و دەستبەردار ببێ. لەگەڵ ئەوەشدا تێکۆشەری وەها هەبووە، نەبەردانە بەرانبەر ئەو هەڕەشانە وەستاوەتەوە و بۆی نەسەلماندوون. ئەم جۆرە دۆزانەش هەروەک ڕۆژانی بەرهەڵستکاری شۆڕشگێڕی دژی ڕژێمی قەڕاڵ، لە ماوەی یاخیبوونی خۆشمان لە ئێرتز ئیسرائیل هەبوون.

دەگوترێ کەوا «فلیکس ژێرژینسکی» کە دوای سەرکەوتنی بەلشەفیکەکان بووە بەرپرسی دامودەزگەی چیکا، ئەزموونی سامناکی خۆی لە تراژیدیای سەردەمی ژێرزەمینی وەرگرتووە. ژاندرمەکانی «ئۆکهرانا»ی قەڕاڵ، نەوەک هەر لێیکۆڵراوەتەوە و لەکاتی لێکۆڵینەوە دراوەتە دەستی ئەشکەنجەدەرە جەهەننەمییەکان، بەڵکو هەر بە ئەنقەست و لەبەرچاوی خۆیشیدا سووکایەتییان بە دەستگیرانەکەی کردووە و هەتکیانکردووە. ڕێی تێدەچی، لەبەر ئەوەی ئەو قوربانی دەستی دڕندایەتی بووە، کە کاتی خۆیشی داهات، بە هەمان دڕندایەتی ڕەفتاری لەگەڵ قوربانییەکانی خۆیدا کردبێ. بەڵام ئەوە ڕاستییەکە «ژێرژینسکی» لە بن لێکۆڵینەوەی «ئۆکرانا»دا نەڕووخا. ئەو خۆگرانە لەبەردەم ئەشکەنجەدەرانی وەستا و لەپێناو ڕزگارکردنی ئەو ژنەی خۆشیشی دەویست، لە بیروباوەڕی خۆی پاشگەز نەبووەوە و سووکایەتی بە نموونە پێشەنگەکەی خۆی نەکرد.

«یاگۆدا»ش کە بۆ ماوەیەک سەرۆکی ئەو دەزگەیە بوو، بە دەستی ئەوانەی لە ڕابردوودا گرتبوویان ڕووخا بوو "دانی بە هەموو شتێکدا نابوو". مرۆ نازانێ ئاخۆ هەڕەشەیان لێکردووە، یان کەسانی دڕندە و دڵڕەقی وەک خۆی گەفی لەناوبردنی خێزانەکەیان لێکردووە. بەڵام ئەگەر ئەوان بەم جۆرە گەفیان لێکردبێ، ئەوا زەحمەت نییە کاریگەری شتەکە لەسەری مەزندە بکرێ. گیراوەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی هەروەک «فلیکس ژێرژینسکی» دامەزرێنەری

دەزگەکە بە بەخت نەبوون. ئاخر ئەو لە لایەن دەزگەی «ئۆکرانا» لێپێچرایەوە. ئەو کاتی خۆی بۆ نموونەپێشەنگێک جەنگا و بڕواشی وابوو کە هەڵوێستەکەی لەنێو برادەرەکانیدا دەناسرێتەوە و دەبێتە مایەی پێشوەچوون و سەرکەوتنی نموونەپێشەنەگە هاوبەشەکەیان. کەچی ئەوانی دیکە هەر لەنێو خۆیاندا پێزانینی ئەرکەکەیان تەفروتوناکرا، شەو لە دوای شەو دادەشۆران و لەجێی پێزانینی قوربانیدانەکەیان هەر بەیار و نەزۆکی و بێهوودەیی بوو. ئیدی خۆ ئەگەر مەبەستێک بۆ ژانوناسۆرەکە نەمێنێتەوە، باشە بۆچی ئەو ماڵباتانە ئازار بچێژن؟ گومانی تێدا نییە، هەڕەشەی ئازاردانی خاووخێزانی زیندانی، - هەروەک بەڵێنی ئازارنەدانیان - یەکێکە لەو هۆکارانەی کە تێکیاندەشکێنێ.

هەڵبەتە هەمووی هەر وەک یەکە چ داوای بەزەیی "بەڵێنی" لێبوردن، لێخۆشبوون لە گوناهەکانیان، ماوەی پەروەردە و نۆژەنکردنەوەی پەروەردە: ئەمەش دوای ئەوەی ڕێگە بە تاوانبارەکە بدرێ بگەڕێتەوە نێو کۆمەڵگە، کار لەگەڵ خەڵکەکە بکاتەوە. با کەسیش نەڵێ ئەو بەڵێنانە پووچ و بەتاڵن و زیندانییەکانی دەزگەی ئاسایش ئەمە دەزانن و بڕواشیان پێناکەن. لەپێناو هیوای ژیان، مرۆڤ هەرگیز دەستبەرداری دوا ساتیش نابێ. ئایا برا هەشبەسەرەکانمان لەو کاتەی تەنانەت کە چاڵی مەرگی خۆیان بە خۆیان لێدەدا، بڕوایان بەوە نەبوو لە دەستی بکوژە ئاڵمانەکان ڕزگاردەبن؟ ئەو قسەیە ڕاستە: Dum spiro, sper[88] تا هەناسەم ماوە، هیوام هەر هەیە. هەر لەبەر ئەوەشە، بەڵێنی چەور، یارمەتی ئەوە دەدا، "واژۆ"ی ئەو کەسانە بە دەست بێ، کە گەڕانەوەیان نییە.

هەموو ئەوانە تەنیا شتی لاوەکین بۆ هۆکاری یەکلاکەرەوەی پێواژۆی تێکشکاندن، کە ئەویش دابڕاندنە.

---

[88] - گوتەیەکی لاتینییە.

هۆکاری دووەمیش بۆ زیندانی، ئەوەیە لێ نەگەڕێی بخەوێ. ئەمەشیان بۆ من چ لە مەڵبەندی دەزگەی ئاسایش و چ لە زیندانی لوکیشکی ئاشنا بوو. دۆخەکەش یاوەرێکی دانەبڕاوە بۆ هەموو لێکۆڵینەوەیەک لە ڕووسیا. دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بە زۆری بە شەو کاردەکا. بەتایبەتیش هەموو لێکۆڵینەوەکان لە ماوەی نێوان یەکەم تا سێهەم ماوەی ئێشکچی شەو دەخایەنێ. بە ڕۆژیش نوستن قەدەغەیە، تەنانەت چاوگەرمکردنیش[89] هەر یاساغە. ڕێنمایش بۆ کاراکردنی ئەم حاڵەتە لە زیندانەکانی ڕووسیا بەرکارن. پاسەوان، یان دەرکەوانی ئێشکگر بەرپرسە لە سەپاندنی ڕێنماییەکە. بۆ ئەوەی ڕێ لە زیندانی بگیرێ بخەوێ (نەوەک تەنیا بۆ ئەوەی ڕێگە لە خۆکوشتن بگرن)، دەلاقەیەکی "جودا (سیخوڕی)ی" لە دەرکەی ژووره زیندانەکان کراوەتەوە. خۆ ئەگەر لەو کونە جودا (سیخوڕی)یەدا یارۆی ئێشکچی ببینێ تۆ لەسەر کورسییە شەقوشڕەکە دەبۆرژێی و وەنەوز دەدەی، دەتەوێ هەندێک چاو گەرمبکەی، یەکسەر پاسەوانەکە جیرە لە دەرگە دەهێنێ و دەیکاتەوە و ئاگادارتدەکاتەوە: "ئەرێ باشە نازانی کە بۆت نییە بخەوی؟ خۆ ئەگەر بخەوی ئەوا دەتبەینە carcer (زیندانی تەنیایی)." باشتریشە نەخەوی لەوەی بتبەنە چاوە زیندانی تەنیایی. ئەوەشیان هەر لە لوکیشکی پێی ئاشنا بووم.

کەواتە ئەمە پێواژۆکەیە، هەروەک لە میانەی ئەو شەوانەی لێکۆڵینەوەم لەگەڵدا کرا: سەرەتا زیندانییەکە لە شیرین خەودا بێدار دەکرێتەوە. لێکۆڵینەوەکانیش تا سەعاتەکانی زەردەی بەیان درێژە دەکێشن. لێکۆڵەرەوەکەش خەوی خۆی کردووە و بە حازروبازری هاتووە. ڕاستە ئەویش بەشەو کاردەکا، بەڵام خۆ بە ڕۆژ بە کاملی سەڵتەنەتەوە لە ناو پێخەفە سپییەکەیدایە. خۆ ئەگەر هاتوو لێکۆڵەرەوەکە ماندوو بوو، یەکێکی دیکە جێیدەگرێتەوە. دەزگەی

---

[89]– چاوگەرمکردن: سەرخەوشکاندن، سووکەخەو، چاو لەسەریەک دانان بۆ ماوەیەکی کورت. قیلولة.

ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی لە لێکۆڵەرەوانی کەم نییە، هەروەک ئەوەی لەو کەسانەشی کەم نییە، کە لێکۆڵینەوەیان لەگەڵدا دەکا. دوای شەوێک لە لێکۆڵینەوە، گیراوەکە دەبرێتەوە ژوورە زیندانییەکەی خۆی و بە گێژییەوە سەری دەخاتە سەر سەرینەکەی. یەکسەر خەوی لێدەکەوێ، بەڵام زۆر نابا فیکەی هەڵستان لەخەو و دەستپێکی ڕۆژێکی نوێ لێدەدا. ڕۆژیش دادێ، سێ ژەمەکانیش دێن، وای لێدەکا بەردەوام برسی بێ؛ شەو دێتەوە، بە تاریکایی شەو لێکۆڵینەوەکە دەستپێدەکاتەوە. ئاوا دیسان و دیسان هەمان شت دووبارە دەبێتەوە ... شەو لە دوای شەو بۆ ماوەی چەندین هەفتە، بۆ چەندین مانگ، بۆ ماوەیەکی بێ کۆتایی. ئیدی لە مێشکی ئەو زیندانییەی لێیدەکۆڵرێتەوە، تەمومژێکی لێپەیدادەبێ، خەریکە شەقڵی خۆی پەیدابکا. ڕۆحی بەرگی مردن دەپۆشێ، قاچەکانی لەرزۆک دەبن، تەنیا یەک ئارەزووی دەمێنێ: بخەوێ، هەر کەمێک بنوێ، هەڵنەستێتەوە، ڕابکشێ، پشوو بدا، شت فەرامۆش بکا. "بنوێ، بمرێ، بنوێ ... لەوە زیاتر نا." هەر کەسێک تامی ئەو حەزەی تاقیکردبێتەوە، دەزانێ تەنانەت نە برسێتی و نە تینوێتیش بە خەوزڕان بەراوردناکرێ. تووشی بەندکروای واهاتووم، هەر لەبەر خاتری ئەوەی لە لایەن لێکۆڵەرەوەکە بەڵێنی پێدراوە، تۆمەتنامەکەی واژۆکردووە، لەکاتێکدا بەڵێنی ئەوەی پێنەدرابوو ئازادبکرێ، بەڵێنی ئەوە نا خواردنی بۆ ئامادەبکرێ، بەڵکو تەنیا بەڵێنی ئەوەی پێدرا بوو، ئەگەر هاتوو واژۆیبکا، ئەوا لێیدەگەڕێن بخەوێ! ئیدی ئەوانیش واژۆیان کرد. بۆ ئەوان هیچ ئامانجێکی بۆ ئازار چەشتن نەمابووەوە، هەر دەیانەویست ڕێگەیان پێبدرێ بخەون، بنوون ... ئەوانیش واژۆیانکرد، ئیدی هیچ شتێکی لە دنیادا نەمابۆوە پاڵیان پێوە بنێ بۆ ئەوەی جارێکی دیکە سەرچڵییەکی وەک ئەو شەو و ڕۆژانە بکەنەوە ... شتە سەرەکییەکە خەوتن بوو.

هۆکاری سێهەم بۆ کۆمۆنیزمە دڵسۆزەکان، بۆ سەرکردەکانیان، بۆ ئەندامە کارا و خزمەتکارەکان، ئەوانەی لە دەرکەی ژووری لێکۆڵینەوە

هەواڵنامەی کتێب

چـــوونەژوور، سەیروســـەمەرە بـــوو. جیهـــانەکەی ئەوان بەســـەریاندا خـاپوور کـراو، هـیچ جیهـانێکی دیکەشـیان بـۆ نەمـابووەوە، نە لە سـەر زەوی و نە لە نـاخی خۆیـان و نە لە ئاسـمانیش. ئەوان پیـاوی مەزن بوون؛ ژیان و مەرگی هەزاران لە بەردەستی ئەواندا بوو. هەنووکەش وەک سـەگیان لێهـاتووە، بەڵکـو لەوەش بەدتـر؛ ئەوان بـوونەتە "سـەگی هار". خۆی دارمان، کە دوورە لە هەر کەوتنێک، بەسیەتی بۆ شکاندنی ئێسکوپروســـــکی ئەوەی لە بەرانـــــبەر لێکـــــۆڵەرەوەکە وەســـــتاوە، لێکۆڵەرەوەکەش هێشـتا ئامـادەیە هەر بیشـکێنێ. خەڵکی کلۆڵ دەڵێن گـــوایە خۆیـــان نمـــوونەی کۆمۆنیســـتی دڵســـۆزن، بەڵام هەر زوو ناچـاردەکرێن دان بەوەدا بنـێن، کەسـێکی دیـکە هەیە بڕیـاردەدا کە کۆمۆنیستی نموونەیی چییە و چۆن کەسێک بەو ئەنجامە دەگا. ئەوان هەر ئاوەهایـان نەگووتـووە، بەڵکـو نووسـیویانە وەهـا بـووە؛ بڕوایـان پێبووە و لە ڕاستیشدا هێشتا هەر بڕوایان پێ هەیە. بەڵام ئەو پیاوەی "بڕیار دەدا" زۆر دوورە و دەسەڵاتێک، کە نوێنەری ئەوە لەبەردەم ئەو خەڵـکەدا دانیشـتووە و داوایـان لێدەکا، لەبەر خـاتری کۆمۆنیسـتی نموونەیی، تەواوی دانپێنانی هەڵەکانیان، خەتاکانیـان، تاوانەکانیـان واژۆ بکەن. لێرەدا ئەوان چۆن وەڵام بدەنەوە؟ خەبات بۆ چی بکەن؟ لەپێناو چی ئازار بچێژن؟ سوودی چییە؟ کێ شـوێنپێیان هەڵدەگرێتەوە؟ باشـە چـۆن دانیپێـدانانێن، ئـاخر ئەدی لەبەر خـاتری حـزبەکە، لەبەر خـاتری شۆڕشەکە نییە؟

ئەم سیســتمە کە لە لایەن دەزگەی ئاسایشــی کۆمۆنیســتی ســۆڤیەتی داهێنـــــدراوە و لە ڕێـــــی تیشــــکی شــــارەزاو بە ئەزموونەکـــــانیش کونوکەلەبەرەکـانی پڕکـراوەنەتەوە و سـەلمێندراوە، بە بنەمـا بـۆ سـەرکردە کۆمۆنیستەکان بووە، لەبەر هەر هۆیەک بووبێ ئەوانەشـی گرتووەوە دووبارە بەر بەرنامەڕێژکردنەوەی پەروەردە کەوتن.

لێرەشـدا بە گـوێرەی سیسـتمی تێکشـکانی ڕۆحـی دەزگەی ئاسایشـی کۆمۆنیسـتی سـۆڤیەتی هـیچ کەسـێک لە کۆمۆنیسـت و سـەرکردە کۆمۆنیسـتەکان ئاسـانتر دەسـتناکەوێ بەبـێ ئەوەی هـیچ ئـازارێکی جەستەییشیان پێبگا بڕووخێن.

هەواڵنامەی کتێب

١٠

بەردەرگە

کاتێک لێکۆڵینەوەکە تەواو بوو، بڕیارمدا تەڵاقنامەیەکی مەرجدار بۆ ژنەکەم بنێرم، ئەم پرسە لە مێشکمدا گینگڵی دەدا تا شەقڵی خۆی وەردەگرت. یەکەمین جاریش، کە بیرۆکەکە بە خەیاڵمداهات، بەر لە بیست سەعاتی ئەو ماوەیە بوو، کە لە لێکۆڵینەوەکەدا پێمگوترا: "دیدارێکت لەگەڵ کەسێکی نزیک لە خۆتەوە " هەیە. ئەو شەوە و هەموو ئەو ڕۆژەی بە دواشیدا هات، تا ڕاددەیەک ئەرخاینبووم، ئەو کەسەی لێکۆڵەرەوەکە ئاماژەی پێکرد و ڕووبەڕوو دەیبینم، ژنەکەم بێ. مەراقی ئەو دیدارە منی خستە سەر کەڵکەڵەی بیرۆکەی تەڵاقدان، کاتێکیش بڕیارەکەمدا، خۆم بەوە لە خشتە نەبرد، کە بە هۆی بڕیارەکەم ژنەکەم لە مەترسی گرتن یان لە وڵات دەرکردن بپارێزم. چونکە ئەوەی وایلێکردم ئەم بڕیارە بدەم، شتێکی دیکە بوو.

کۆتاییپێهاتنی لێکۆڵینەوەکە، کۆتایهێنان بوو بەو مەراق و گرژییەی ڕۆژ و شەو پێیەوە گرفتار بووم. چیدی بیرم لەوە نەدەکردەوە ئاخۆ لێکۆڵەرەوەکە لە شەوی پێشتر چی لێپرسیم و منیش چییم وەڵامدایەوە، یاخود ئایا لە شەوی دادێ تۆ بڵێی لێکۆڵەرەوەکە چیم پێبڵێ و منیش دەبێ چۆن وەڵامیبدەمەوە. من بیرم لە ئایندەی خۆم کردەوە. بیرم لەو شتە دەکردەوە، ئاخۆ بە تەواوی لەگەڵی ڕادێم و تۆ بڵێی چی بۆ من تێدابێ و شاردبێتەوە. ئەمەش بەشە بەختی من بوو،

کەواتە دادەدادی بۆ چییە؟ هەرچەندە دڵیش ژیان و ئازادی دەویست، چاوی لەسەر ڕۆژی ئازادکردنم بوو لە زیندان و ئەوەشی ڕەتدەکردەوە لە نێوەڕاستی چاوەڕوانییە شادمانییەکەیدا بپرسێ: "تۆ بڵێی ڕۆژەکە بێ؟ ئەرێ کەی دێ؟ مێشکیش ئەو قسەیەی لێکۆڵەرەوەکەی لەبیرنەدەچووەوە: "دادگەییەکەت لەپێشە. دەکرێ وادەیەکی پەروەردە و نۆژەنکردنەوەی پەروەردەشت لە پێش بێ." منیش نەدەکرا لە خۆم نەپرسمەوە: "تۆ بڵێی تا کۆتایی قۆناغی سەرلەنوێ پەروەردەکردنەوەکە بژیم، تۆ بڵێی دۆخەکە تێپەڕێنم؟ تۆ بڵێی ماوەکە تەواو بکەم و بگەڕێمەوە؟"

"ئینجا دیسان!" لەگەڵ خۆم کەوتمەوە مشتومڕ، "جیابوونەوەکە دەکرێ ماوەیەکی درێژ بخایەنێ، لەوانەیە ... ڕەنگبێ دوای ژمارەیەک ساڵ، کەس هەر نەشزانێ ئاخۆ ئێسکوپروسکم لە کوێ کەوتوون. سەبارەت ئەم شتەش نابێ بۆڵەبۆڵ بکەم. باشە ئەدی من سوێندم نەخوارد، ئەدی لە کانگەی دڵەوە نەمگوت: ژیانی خۆمی لە پێناودا دادەنێم؟ خۆ من بەتەنها نیم؟ باشە خۆ ئەگەر پاشەڕۆژم جێی گومان بێ، بۆچی ئایندەی ژنەکەشم لەگەڵ خۆم بفەوتێنم، کە بێهودە هەر چاوەڕێی هاتنەوەم بکا؟ خۆ ئەو تەنها بیست ساڵانە. هێشتا ژیانێکی زۆری لە پێشدا ماوە. ئایا من بەختی ڕەشبکەم بە پرچی سپییەوە هەر چاوەڕێی گەڕانەوەم بکا، کێ دەڵێ دەگەڕێمەوە؟ کێ دەڵێ لەو دابڕانە بێکۆتاییە سەر دەردێنمەوە؟ ئایا ئەرکی من ئەوە نییە، پێیبڵێم، ئەگەر لە ماوەیەکی دیارکراودا نەهاتمەوە، باشتر وایە چاوەڕێم نەکەی؟ ئایا ئەرکی من ئەوە نییە ژیانی ئەو لە وێرانکردن ڕزگار بکەم؟"

لە ژووری زینداندا، هەموو تایبەتمەندییێک چ هی جەستەکی بێ یان هی هۆشەکی لە بەین نامێنێ. گیانی زیندانییەکە لە دابڕانی خۆیدا بە دوای قەرەبووکردنەوەدا دەگەڕێ. بەقەد بەرفرەوانبوونی ئەو مەودایەی نێوان زیندانی و کەسوکار، ئەوەندە مەوداکەی لە غەوارەکان

نزیکدەبێتەوە. زیندانییەکە ئامادەیە سەبارەت بە هەموو شتێک لەگەڵ هاوزیندانییەکانی بدوێ. ئامادەشە سەبارەت بە هەموو شتێ پرسوڕایان پێبکا. حەزی لێیە دەربارەی هەموو شتێ بیروبۆچوونیان وەربگرێ. لە ژوورە بچکۆلە زیندانییەکەی ئێمەشدا، سێ کەسی دابڕێنراو دانیشتبوون. ئەو سێ کەسانەش زۆر شتی هاوبەشیان لەگەڵ یەکدا نەبوو. هەر یەکێکیشیان لە جیهانێکی جیاوازەوە هاتبوو، خوازیاریش بوون بگەڕێنەوە جیهانێکی جیاواز. بەڵام تەنیایی، هەرسێ غەریبەی لەیەک نێزیککردبووەوە. ئەو تەنیاییە دڵی هەردوو هاوزیندانەکانی بۆ من و هی منیشی بۆ ئەوان کردبووەوە.

منیش سەبارەت بە بیرۆکەی تەڵاقدانی ژنەکەم لەگەڵ هاوزیندانییەکانم دوام و لێم پرسین ئاخۆ ڕایان چییە.

سەرەتا ئەوان لێم تووڕە بوون. گوتیان بە باسکردنی ئەو هزرە، خەمێکی دیکەت سەبارەت بە ماڵومنداڵ تووشکردین و خەمت بۆ خێزانەکانی ئێمەش داهێنا. ئەوانیش ئەو جۆرە کەشەیان نەدەویست. جارێکیان کۆنە ئەفسەرەکە گوتی، لە زیندان، بەتایبەتیش لە زیندانی لوکیشکیدا، هیچ ڕوانگەیەکی وانەبوو، سەرزی خۆمان بە پرسی خەمی کەسوکار، کە لە دەرەوەی دیواری زیندانندا بوون، بهێشێنین. "ئاخر هەر چۆنێک بێ، ئێمە ناتوانین یارمەتیان بدەین،" ئەو ڕاهاتبوو بەو لۆژیکە حاشاهەڵنەگرە بدوێ؛ "باشە هەرچەند خۆمان سەبارەت بە ماڵومنداڵمان بە خەم بکەین، چی لێ شیندەبێتەوە؟" کۆنە عەریفەکەش بە تەواوی لەگەڵ قسەی کابرا کۆک بوو، بە زۆرینە بڕیار درا، منیش دەبێ بە خۆمدا بچمەوە و نابێ خەم لە کەسوکارم بخۆم و باسی ئەو پرسەش هەر نەکەمەوە. بە ڕۆژ و هەفتە ئێمە باسی تەقەکردن لە مەل و ئەنگاوتنیان، خواردنەوەی باش، کەشیش و ژەنەراڵەکان، گۆرانی، ئۆپێرا و مێژوو سیاسەتمان کرد. ئێمە دەربارەی زۆر شت دواین؛

هەواڵنامەی کتێب

کەچی باسوخواسی خێزانەکانمان نەهێنایە گۆڕێ. بەڵام بۆ بەشی یەکەمی بڕیارەکە ...

سپێدەیەکیان کۆنە عەریفەکە دوای نوێژ و دوعا، دوای خواردنەوەی قاوەکەی، دەستی بە گێڕانەوەی حاڵی خۆی کرد، زۆر جارانیش باسی خەوەکانی شەوی بۆ دەکرین. بەم جۆرە کەوتە قسە: "هەموو شەوەکە، خەونم بە پیرەدایکەکەمەوە بینی." ئینجا بۆی گێڕاینەوە کە لە خەوەکەدا، دایکی چی لەبەردابوو، پرسیبووی ئاخۆ جزمە نوێیەکانی لە پێدا تەنگ نین، ئاخۆ چۆن کاتی خۆی سەری بۆ شانەدەکرد، چۆن بەڵێنی پێدەدا (هەربە کوڕە بچکۆلەکەم بانگیدەکرد) کە دیسان بەیەک دەگەنەوە، چۆن کوڕەکەش لێیپاڕایەوە، پێیبڵێ ئەو ڕۆژە کەی دادێ، دایکەش پێینەگوت، بۆی باسکردین، کە دایکی لە خەونەکەدا چەند بە خەمباری خەندەی بۆ کردوە ... ئیدی لەپڕ کۆنە عەریفەکە هەڵسایەسەرپێ و لەبەر خۆیەوە منگەمنگێکی لێوە هات: "دایکە، دایکم، هۆ دایکە پیرەکەم." چاوەکانیشی لە فرمێسکدا دەدرەوشانەوە. ئینجا لەپڕێک لەسەر کورسییەکە هەڵسا و چووە قوژبنەکە، کە هەمیشە بۆ نوێژ و دوعا بەکاری دەهێنا، ئەمیش دوای ئەوەی گەڕابووەوە سەر ئیمانەکەی. ئەو پیاو بوو، سەربازێک بوو، کەسێک بوو شەرمی لە فرمێسکەکانی خۆی کردەوە. کۆنە ئەفسەرەکە و منیش هیچمان نەگوت. دیاربوو کوڕەکە بۆ دایکی گریابوو. ئەو پیاوە هەراشیش ببوو، هەمیشە دایکی هەر بە "کوڕە بچکۆلەکە" بانگی دەکرد. هەڵبەتە دایکەش زۆری بۆ گریاوە؛ سەربازەکە، پیاوەکە، عادەتەن چاوی وشکە. بەڵام هەندێک جار ... کە فرمێسکەکانی دایکی لەگەڵ هی ئەو بەیەکدەگەن، دەڕژێنە جۆگەیەک، دەڕژێنە ڕوبارێکی مەزنی کوێرەوەری مرۆڤایەتی کە هیچ ڕوونکردنەوەیەکی بۆ نییە و لە هەمان کاتیشدا بێ ئامانجە ... عەریفەکە بۆ ماوەیەک لە کونجی خەڵوەتەکەی هەڵسا. زیندانەکەش کڕ

و بێدەنگ. ئێمەش ئاماژەی ئەوەمان بۆ نەکرد، ئەو دژی بڕیارەکە بۆتەوە و "خەم"ی لێدەخوا.

بەڵام هەردووکیان، چ کۆنە ئەفسەرەکە و چ کۆنە عەریفەکە ئەوێ ڕۆژێ کە باسی بڕیارەکەم سەبارەت بە ژنەکەم بۆ کردن، منیان بە پێشێلکردنی دەستوور و ڕێکەوتنەکەی نێوانمان تاوانبارکرد. نەخێر ئەوە نوێکردنەوەی پشتگیریکردنی نێوانیان نەبوو دژ بە من. ئەوان لەسەر هەق بوون. ئەفسەرەکە ڕایگەیاند؛ تازە تێگەیشتم بۆچی ئەو دوو سێ ڕۆژەی ڕابردوو کڕ و بێدەنگ بووی؛ بۆچی وەها دیار بوو، من لەو گفتوگۆ و دەمەتەقێیەی گشتی و ڕۆژانە دوورەپەرێز بووم. کۆنە عەریفەکەش پێیگوتم، هەنووکە ئەو دەزانێ، من لە ماوەی دالغەکانمدا بیرم لەچی کردووەتەوە و بۆچی لە کاتی خۆی پرسیارەکانی دووبارەکردەوە، بەڵکو وەڵامێکی دەستکەوێ. "ئێمە دەبێ لەو شوێنە بۆگەنەدا یارمەتی یەکدی بدەین" ئەو دەردەدڵەکەی وەها دەربڕی؛ "نابێ خۆمان هەر لە هزری خۆماندا شەتەکبدەین. ئێستا دەبینین تۆ لەو ڕۆژانەی ڕابردوودا چەند نیگەرانی بووی. تۆ پێیلێدەنێی ئێمەش وەک تۆ هەمان مافمان هەیە. ئێمەش لەمە بە دواوە دەبێ لە بارەی خاوخێزانمانەوە نیگەرانبین، ئەگەر هەر یەکێک هەر بە بیرکردنەوە بەوان سەرقاڵبێ، کەواتە چۆن دەتوانین یارمەتی یەکدی بدەین؟"

ئەوان ڕاست بوون، گرنگترین شتیش ئەوەبوو، لە دلۆڤانیان بوو. منمنایەتی(خۆویستی)[90] ئەوان بە مەبەستی کۆمەککردنی من بوو. منیش داوای لێبووردنم لێکردن و سوپاسمکردن. ئەوانیش گازاندەکانیان دووبارە نەکردەوە، بەڵکو لەسەر ئەوە سووربوون، دەبێ

[90]– ئیگۆیزم egoism، بڕوانە لیستی زاراوەکانی کۆڕ لە کتێبی «زاراوەسازی پێوانە»ی مامۆستا مەسعوود محەمەد. ل.495. «منایەتی»یش دەگەیەنێت، لە گەردانداا «منمنۆکێ»شی لێ پەیدا دەبێت.

بڕیارەکەم بە کورتی لەبەرچاوبگرن بە جۆرێک دوای ئەوەی دوابڕیار، من دەبێ بتوانم نیگەرانییەکەم ڕابگرم و دیسان گوێ لە ئاماژەی چیرۆکەکانی ڕاوی ئەفسەرەکە بگرمەوە یاخود چیرۆکەکانی بەرەی پێشەوەی جەنگ، کە عەریفەکە دەیگێڕانەوە. هەر بە ڕاستیش تاوتوێکردنەکە کورتی خایاند. یاوەرەکانم - بەگوێرەی ڕێساکانی ئاگادارکردنەوە - بە هەردوو دیودا بڕیارەکەمیان هەڵسەنگاند. هەڵبەتە ئەوانیش نەگەڕانەوەی منیان بەلاوە نا، هەروەک چۆن لە کاتی بێئومێدبوونیان، منیش ئەوەم ڕەتکردەوە، کە ئەوان گوایە جارێکی دیکە ناگەڕێنەوە نێو ماڵ و منداڵیان. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، بۆ مایەی سەرسامی و بۆ مایەی کەیفخۆشییە سەیرەکەم، ئەوانیش بڕیارەکەمیان سەلماند. ئەفسەرەکە پێیگوتم:

"دڵنیام ژنەکەت ئەو "دیارییە"ت لێوەرناگرێ، بەڵام کتومت هەر لەبەر ئەوەشە تۆ بۆی دەنێری. بە تەمای خوا، هەردووکتان بەو لەیەکجیابوونەوەیە پێدەکەنن." منیش دەستیم گووشی.

سەبارەت بەو ماوەیەی ئاخۆ دەبێ تەلاقدانەکە بۆ چەند مەرجداربێ، ئاخۆ ژنەکەم چەندم لەسەر بووەستێ تا تەلاقی خۆی وەردەگرێ، ئێمە هاوڕا نەبووین. من لە بەڵگەنامەکەدا نووسیبووم ئەگەر لە ماوەی سێ ساڵدا نەگەڕێمەوە ئەوا ئازادە؛ "لێرەوە جیابوونەوە بۆ ژنەکەم دەستەبەردەبێ و ئیدی ئەو ئازادە." کۆنە ئەفسەرەکە ڕای وابوو، دەبێ ئێمە دەستکاری ماوەکەی بکەین و بۆ پێنج ساڵ درێژیبکەینەوە. کۆنە عەریفەکەش پشتگیریی کرد. منیش پێشنیازەکەیانم پەسەند کرد. هەردووکیشیان قایلبوون، ئەگەر پێویستیش بکا، ببنە شاهیدی بەڵگەنامەکە. بەپێی شەریعەتی موسا، بۆ مارەکردنی کچێک، پێویستت بە دوو شاهیدی شایستە دەبێ، بەڵام بۆ بەڵگەنامەی تەلاقدانێکی مەرجدار، لە زیندانی لوکیشکی و بۆ کەسێک کە لە کانگەی دڵتەوە

خۆشتویستبێ، ئەوا دوو شاهیدی "ناشایستە"[91] ئامادەن، کە هەردووکیان ڕەبەن (زگورتی) بوون.

من خەریکی جێبەجێکردنی بڕیارەکەم بووم، ڕەفتارێکی تاڵ و دڵڕەقانەش بوو، بەڵام خۆ ئەو کارە پێویستی بە کاغەز و قەڵەم و مەرەکەب هەبوو، ئەوانەش لە زیندان و لەژێر دەسەڵاتی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی شتێکی ئاسان نەبوون. بۆ نووسینی شتێکی وەها و ناردنی بەڵگەنامەکە، پێویستی بە قایلنامەی لێکۆڵەرەوەکە هەبوو، بەڵام خۆ لێکۆڵینەوەکەش کۆتاییهاتبوو، چیدی لێکۆڵەرەوەکەم نەدەدی. بۆ ئەوەی قایلنامەی لێکۆڵەرەوەکەم وەربگرم، دەبوایە داوانامەیەک بدەمە دەست سەرپەرشتی زیندانییەکان. بۆ ئەوەی ئەو داوانامەیەش بدەمە سەرپەرشتیاری زیندان، دەبوایە پەسەندنامەی ئەفسەری بەرپرسی لاباڵی زیندانەکە وەربگرم. ئەرێ بۆ خاتری خوا، بەم جۆرە چۆن دەتوانێ تەڵاقنامەیەک بنووسرێ؟ ڕۆژان هاتن و ڕۆیشتن. لەو نێوەشدا ساڵی ١٩٤٠ لە کۆتاییەکەی نزیکدەبووەوە.

لە سەعاتە بەراییەکانی یەکەمین ڕۆژی یانیوەری ١٩٤١دا، خۆمان بۆ ئێوارەی پێشتر هەر لە ژووری زیندانەکەمان ئاهەنگۆکەیەکمان گێڕا. لەڕاستیدا ئەو ڕۆژەی ساڵێکی لە ئەوی دیکە لەیەک جیادەکردەوە، لە زیندانی لوکیشکیدا هیچی جیاوازتر نەبوو لە ڕۆژانی دیکە. لە سپێدەی سەری ساڵی نوێدا هەر هەمان ئەو قاوەیەی ڕۆژانی پێشتریان پێداین لە ئەنگۆرەش لە کاتی تاریکداهاتندا هەر هەمان سووپ، ئیدی ئاو بێنە و دەستان بشۆ. فیکەی ئاگادارکردنەوەی کاتی خەویش هەر هی جاران بوو. لە کاتی ئاسایی خۆیدا لەسەر تەختەبەندەکانمان پاڵمان دایەوە. گوێمان لە تەپەی پێی ئاسایی بوو، لە پشت دەرکەکانەوە

---

[91]– لێرەدا مەبەست لە ئاوەڵناوی شایستە و پێچەوانەکەی، مەرجە قانوونییەکانە بۆ کەسێک کە بۆ شاهیدی دەست بدا.

دەهات و هەر ئەوە پێشبینی دەکرا، کە لە کونی جودا (شۆڤارییەوە) سەیردەکریێن. هاوزیندانەکانم خەویان لێکەوت، دوای بڕیارێک بە نهێنی، دوای یەک دوو سەعاتی دیکە من بێداربوومەوە، وێڕای هەبوونی کونی جودای شۆڤاری، خواردنەوەیەک بە بۆنەی سەری ساڵی نوێ، ئەویش لەو کاتەی کاتژمێری شارەکە، زەنگەکەی دەگەیشتە ژوورەکەمان، لە نیوەی شەودا لێیدا. ئیدی ئەوان بانگهێشتی سەر ئاهەنگیان کردم و منیش پەژراندم.

لە ڕۆژی پێشتردا، ئامادەکاری پێویستمان کردبوو، بەڵکو شتێک بۆ خواردنەوەی شەو دابینبکەین. ئێمە بە تەنیا هەر نیوەی قاوەکەی بەیانیمان خواردبۆوە. خۆ ئەوەش شتێکی هیچی زیندانی دەستی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی نەبوو، ئەوەی کاتێک لە خەو ڕادەبێ، ئەوەی دەچێتە سەر پێخەفەکەی، بە شەو و بەڕۆژ، لە خەو و لە سەعاتەکانی ڕۆیشتنیشیدا هەر برسییە و هەر برسی، مەگەر تەنیا لە خەونەکانیدا تێر بێ.

هەواڵنامەی کتێب

زەحمەتترین شت بۆ زیندانیی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی هەڵگرتنی بەشێک لە خورادنەکەیەتی، یان لێکردنەوەی پارچەیەک نان و هەڵگرتنی بۆ دواترە. زۆر زیندانی هەبوون، ئەوەیان پێنەدەکرا، لەژێر هەر بارودۆخێکدا بوایە نەیاندەتوانی جڵەوی برسیەتییەکەیان بگرن و هەر لە بەیانیەوە ئەوەی بۆیان دەهات، هەڵیان دەلووشی و پارچە سەموونەکەیان قووت دەدا، بێ ئەوەی هیچ بۆ دواتر بهێڵنەوە، ئیدی تا ڕۆژی دواتر هەر بە برسێتی ڕایاندەکێشا. ئای بە چ ئیرەییێکەوە چاویان لە هاوزیندانیەکەیان دەکرد، کە دەیانتوانی نانەکەی خۆیان بکەنە سێ پارچە، بۆ بەیانی، بۆ نیوەڕۆ و بۆ شێوان، شتێکی لێهەڵبگرن! جار لەدوای جار بەڵێنیان بە خۆیان دەدا، ئەوانیش وەها بکەن: "تەنیا یەک پارچەیەکی دیکە، ئینجا ئەوی دیکە بۆ دواتر هەڵدەگرم؟ ئای چەند جاران ئەوان بەڵێنەکەیان شکاند؟ هەروەک

بەدمەستێک بەڵێنیان بە خۆیان دەدا، کە ئەمە دوافڕیان بێ، ئینجا قومێکی دیکە و فڕێکی دیکەیان لەسەر دەکرد، ئیدی بۆ بەدبەختی زۆریان هەروایان کرد، لە برسان بڕستییان لێبرابوو، پارچە نان دوای پارچەنانیان لوول دەدا و دەیانخستە نێو دەمیان، هیچیان نەدەهێشتەوە، بەم جۆرە دەبوایە تا سپێدەی پاشتر بە سکی برسی کاتەکە بەسەر بەرن، چاوەڕێی پارووە نانی داهاتوویان دەکرد تا هەڵیلوشن.

لە هەر زیندانێک کە بۆی چووم و لە هەر کۆڵیتێکی ئۆردوگای زۆرەملێ کە تێیخزێندراوم، تا ئەو ڕادەی پەیوەندی بە نانەوە هەبێ، دەکرا زیندانییەکان بەسەر دوو بەرەدا پۆلین بکەی: ئەوانەی هەموو خواردنەکەی خۆیان بە یەکجار هەڵدەلووشی و ئەوانەی دەستیان بە نانەکەی خۆیانەوە دەگرت، بەڵام هەر هەمووشیان هەر برسی بوون. لە نێو ژوورە بچکۆلەکەدا، ئێمەش ببووینە دوو بەش. کۆنە عەریفەکە هیچی بۆ خۆی نەدەهێشتەوە. لای خۆی بڕیاریشیدەدا، شتێک بهێڵێتەوە، پارچە نانێک پاشەکەوت بکا بۆ دواتر، بەڵام بە دەگمەن بەڵێنەکەی خۆی دەبردەسەر. کەچی ئەفسەرەکە و من هەندێ لە خواردنەکەمان هەڵدەگرت. تەنانەت ئەفسەرەکە بۆ پاشەکەوتکردنی خواردنەکەی پێوەری شکاند، منیش چاوم لە ئەو کرد. هەردووکمان بەشە خواردنی خۆمان، بەشە نانەکەمان نەوەک هەر دەکردە دوو بەش، بەڵکو دەمان کردە سێ تا چوار (!) پارچەش. خۆمان ڕاهێنابوو، پارچەنانێکی بچووک بۆ بەیانی، بۆ ئەو سەعاتە زۆرانەی بەیانی پێش وادەی فیکەی دابەشکردنی سەرلەنوێی نان، بهێڵینەوە. شەرم لە خۆم ناکەمەوە، دان بەوەدا بنێم، چەندین ڕۆژ هەبووە، لەگەڵ هەڵسانەوەم یەکسەر چاوم لەسەر ئەو پارچە نانە بووە، کە هەر بە قەدەر یەک دەنکە زەیتوون دەبوو، لەسەر ڕەفەم دانابوو. ئای چەند دڵخۆش دەبووم کاتێ پارچە نانەکەم هەر لە شوێنی خۆی مابوو! ئای چەندیش بە تام بوو! تۆ بڵێی ئەوانەی شتی بەتام دەخۆن، تامەکەی بزانن؟

شتێکی ئاسانیش نەبوو قومە قاوەیەکی بەیانی هەڵبگری، بینینی ئەو قومە قاوە بۆرەیە هێشتا هەر لە نێو کوپەکەتدا ماوە و نەخوراوەتەوە. شتەکە شتێکی ئاسان نەبوو - بەتایبەتیش بۆ نەوسن[92] - کە ببینی پەرداخێکی نیوەپڕ، دەفرێکی بەسەردا دراوە، لەسەر ڕەفەکە دانراوە و بە درێژایی ڕۆژەکەش دەستی لێنەدراوە. بەڵام خۆ نەوسنیش بۆ شەوێک خۆی دەگری، سەری ساڵ کۆتایی پێدێ و ساڵێکی دیکە دێ، ئیدی مرۆ دەبێ بەگوێرەی دابونەریت، گەرووی خۆی هەندێ تەڕ بکا. لێرە کە نە ڤۆدکا هەیە نە هیچ، دەی با قومێک "قاوە" بخۆینەوە!

گومانم نەبوو گەر لە گێژەنی شەوی سیلڤیستەردا[93]ی زیندانی یەکێتیی سۆڤیەتییدا هەڵنەستابامایەوە، ئەوا کۆنە ئەفسەرەکە خەبەری نەدەکردمەوە، ئەویش بە "سەعاتی هەناو"ی خۆی کە دەنگدانەوەی سێ چارەگەکەی کاتژمێری شار بوو، هەڵدەستایەوە. منیش دوای ماوەیەکی دوورودرێژی لێکۆڵینەوە نوستبووم، لەوەش خەو قووڵتر نەبوو. ئەفسەرەکەش خانەخوێ بوو. ئەو بە هێواشی لەسەر چوارپایەکەی هەڵسایەوە و دەستمان دایە کوپەکانمان. ئێمە لەسەر لای چوارپایەکە دانیشتین و چاوەڕێمان کرد، بێدەنگی باڵی بەسەر دەوروبەرماندا کێشابوو. لە پڕێکەوە پەردەی بێدەنگی دڕا. کاتژمێرەکە لێیدا: یەک، دوو، سێ، چوار، پێنج ... ئەوەش دوازدە! ئێمەش هیوای "ساڵێکی خۆش"مان بۆ یەکدی خواست و "پەرداخەکانمان" بەرزکردەوە. کووپەکانمان لەیەک دان و بە بۆنەی سەری ساڵی نوێوە خواردمانەوە.

ئێمە نەمادەزانی، نەوەک هەر پێدەنێینە ساڵێکی نوێ، بەڵکو دەچینە قۆناغێکی نوێشەوە. ساڵی ١٩٤٠ تێپەڕی، ساڵ، ساڵی سەرکەوتنی

---

[92] – نەوسن: کەسێک کە زۆر حەزی لە خواردن و خواردنەوە بێ، خۆی لەبەر ڕانەگرێ و دەمودەست هەڵیقۆڕێنێ یان حەپەلووشی بکا و هیچ بۆ دواتر نەهێڵێتەوە.

[93] – مەبەست دواشەوی ساڵە، شەوی ٣١ی دیسێمبەر.

ئاڵمان بوو بەسەر فەرەنسە، ساڵی «داونکەرکە[94]» بوو، ساڵی گۆڕینی سڵاوی نێوان هیتلەر و ستالین، ساڵی پەیمانی خوێنی نێوان ئاڵمان و مۆسکۆ بوو. ساڵی ١٩٤١یش هات، ساڵی هێرشی ئاڵمان بۆ سەر ڕووسیا، ساڵی پەلاماری ژاپۆن بۆ سەر ئەمریکا، ساڵی پەڕینەوەی گڕی ئاگری جەنگ لەم کۆتایی جیهانەوە بۆ ئەو کۆتایی جیهان، بۆ ئێمەش ساڵی ڕۆیشتن و ونبوون بوو بۆ باکووری هەرەدوورەدەست ...

ئێمە ئەو شتانەمان نەدەزانی، بەڵام خواردمانەوە، پەرداخەکانمان تا چۆڕاییان[95] تێداما، هەڵمانقوڕاندن.

چەند ڕۆژێکی کەم دوای "ئاهەنگی" سەری ساڵ، دەرکەی ژوورە زیندانییەکەمان کرایەوە، گوێم لە سرتەی پرسیارێک بوو: "کێ ناوەکەی بە (ب) دەستپێدەکا؟"

پرسیارەکە سەرسامیکردم. تۆ بڵێی لێکۆڵینەوەکە دەستی پێکردبێتەوە؟ خۆ ئەگەر وەهاش بێ، دەبێ شۆڕشێک لە نێو دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بەرپابووبێ؟ ئاخر کاتەکە ڕۆژ بوو، شەو نەبوو. باشە بۆچی بە ڕۆژی ڕووناک پرسیارم لێدەکەن؟ بەڵام کاتێک دەرکەی ژوورە زیندانییەکە کرایەوە و لە گۆشە تەسکەکەدا نوێنەری دەزگەی ئاسایش وەستابوو، لیستێکی بە دەستەوە بوو، چاوەڕێی وەڵامیدەکرد، کاتی ئەوە نەبوو پرسیاری ئەوەی لێبکرێ و چی و چۆن. مرۆ دەبوو وەڵامی بداتەوە.

هەواڵنامەی کتێب

[94] – مەبەست ئەو کشانەوە سەرکەوتووانەکەی سوپای بەریتانیا بوو، لە بەرەی داونکەرکەی فەرەنسی بۆ دیوی بەریتانیا. بەمە سوپای بەریتانیا لە تەفروتوناکردن و بەریتانیاش لە داگیرکردن پارێزرا. شایانی باسە سووربوونی چەرچل لەسەر بڕیاری ملکەچنەکردن بۆ ئاڵمان و کشانەوەی داونکەرکە شتێکی چارەنووسسازانە بوو بۆ وڵاتەکە و بۆ چارەنووسی جەنگەکە.

[95] – چۆڕایی: دوادڵۆپ.

دوای ئەوەی وەڵاممدایەوە، ناوی خۆم و باوک و باپیرم پێگوت، کابرا گوتی "بە کەلوپەلەکانیشتەوە."

ئەمەش بڕیارێکی دیکەی دەزگەی ئاسایش بوو، لە نێو دیوارەکانی زینداندا سەدای دایەوە، هەندێک جار بە ڕۆژ و هەندێک جاریش بە شەو. لەجیاتی ئەوەی بڵێ "کەلوپەلەکانت بپێچەوە و لەگەڵمان وەرە" ئەو ڕستە پەڕێندراوەی: "بە کەلوپەلەکانیشتەوە". لێرەدا بۆنەی وەها هەبوون مرۆ هیوای لێپەیدا بکا؛ بەگشتیش ترسێکی قووڵی لێ پەیدادەبێ. حاڵەتی ئازادکردن لە زیندانی بندەستی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی لەوانەیە لە هەزار کەس یەک، یەک لە دە هەزار یەک بێ و فەرمانەکەش واتای ماڵ بگەیەنێ! بەڵام خۆ فەرمانەکە واتای دیکەش دەگەیەنێ: بەرەو شوێنێکی نادیار.

هەر لەبەر ئەوەشە ترس لە دڵی زیندانی زیاترە لە هیوا.

پاش ئەوەی دواجار گوێم لە لێکۆڵەرەوەکەم بوو، هیچ خەیاڵم لەسەر واتای وشەکانی "بە کەلوپەلەکانیشتەوە" هەڵنەچنی.

کۆنە عەریفەکەی هاوزیندانیم پێیگوتم: "تۆ بۆ ژوورە زیندانێکی دیکە دەگوازرێیتەوە."

منیش هەروەها بیرملێکردبووەوە.

عەریفەکە ئەوەندەشی لێزیادکرد؛ "حەیف، هێشتا زۆری مابوو تا فێری ببین."

منیش هەر وەک ئەو بەداخ بووم.

لەو ژوورە بچکۆلەی زیندانەدا، پتر لە سێ مانگ تێیدا مابوومەوە؛ واتای ئەوەی دەگەیاند سەد ڕۆژ و سەد شەوی ڕەبەق لە زینداندا بووم. خەریکبوو لەگەڵ هاوزیندانەکانم ڕادەهاتم، هەروەها ئەوانیش.

لەوێش ئاستەنگ لەنێوانماندا هەبوو. تەنانەت دەمەقاڵێشمان لەگەڵ یەکدا هەبوو. بەڵام توانیشمان یەکدی بناسین، بەیەک ئاشنابین، ڕاهاتین لەیەک تێبگەین و گەردنی یەکدیش ئازاد بکەین. ئێمە کۆمەڵگەیەکی بچکۆلەمان لەنێو خۆماندا پێکهێنابوو، قانوون و عورفی نەنووسراویشمان لەنێواندا هەبوو. لێرەدا کەمێک دەرسمدایەوە و زۆریش فێربووم. لێرەدا بەنێو لێکۆڵینەوەدا شۆڕببوومەوە؛ لێرەدا بڕیارێکی دڵشکێنیشم دا ... بە داخەوە مایەی بەزەیی بوو ... مەراقبووم ئاخۆ هاوژووی دیکەی زیندانیم کێ دەبن.

بەڵام خۆ لە زینداندا کاتی ئەوەت نییە کوڵی دڵت هەڵبڕێژی. لە دەمی پاسەوانەکەوە هاوارکرا، قیژەیەک، لە زیندانێک بۆ یەکێکی دیکەی نێو قەڵەمڕەوی یەکێتیی سۆڤیەتیدا، گوێت لێدەبووەوە، ئەمەش بۆ هەموو زیندانییەکان، بۆ هەموو ئەوانەی لە وێستگەیەکەوە بۆ ئەوی دیکە دەگوازرانەوە، بۆ هەموو ئەوانەی لە ئۆردوگای زۆرەملێ بوون وەک یەک سەدای دەدایەوە: "Davia! Paskaraya! دەی خێراکە، دەی بە پەلە"! منیش دەبوایە هەر بە پەلە کەلوپەلەکانم بپێچمەوە و خواحافیزی لە هاوژوورەکانم بکەم.

کۆنە عەریفەکە، کوپ، دەفر و کەوچکە دارینەکە لەسەر ڕەفەکە بۆ هێنامە خوار. ئەوەش ئەو کەلوپەلانە بوون، کە زیندانیی لێنەدەگەڕا لێیجیاببنەوە. منیش جلەکانم کۆکردنەوە. خۆ زۆریش نەبوون. لەو ماوەیەدا هەر دەستە جلێکی کەتانم پێگەیشتبوو. لەنێو یەکێک لە پارچە جلەکاندا، گەنجینەکەم ئاشکرا بوو، هەر چەندە بچکۆلانەش بوو. ئەویش فلچەی ددان بوو. ئای لەو شتە وردانە! ئێمە هەمیشە بە دوایدا دەگەڕاین، دڵنیاش بووم گەڕانی ئێمە بە دوای ئەو شتانە زیاتر بوو لە کنەوپشکنینی کاربەدەست و پاسەوانانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی. خۆمان بە دوای هێمایەک، بە دوای هەڕەشەیەک دەگەڕاین؛ بەڵکو لە نێو سەردەستە، لە بن یەخەکان

شاردرابێتەوە. هیچمان نەدەدیتەوە. تەنانەت بە بێ ئەوەش، کەسێک هەبوو بیری دەکردی، کەسێک هەبوو خەمی لێدەخواردی، کەسێک هەبوو بیری لێدەکردییەوە ...

"دەی خێرا بە،" پاسەوانەکە وەهای پێگوتمەوە. بەڵێ دەبێ بوخچەکەت تێکبنێی و بڵێی خواحافیز.

عەریفەکەی خوێندکارم هەڵسا یارمەتیم بدا، بەڵام هاوزیندانیەکەی دیکەم کرِوبێدەنگ لەولا وەستا بوو. وەک ئەوەی بەختمان هەبێ، ئەو لەبەر پەلامارێکی رێکخستنی خۆیدا بوو، یەکێک لە پەلامارە توندەکانی، بۆیە لە ماوەی بیست سەعاتی رابردوودا نە لەگەڵ من نە لەگەڵ عەریفەکەش قسەی نەکردبوو. باشە ئەدی چۆن بەجێیبێڵم؟ بەڵام خۆ کاتی بیرکردنەوە نەمابوو، هیچ کاتێک بۆ "ئاشتبوونەوە" نەمابوو لەدەستیدەم، ئیدی هەمیشە و بەگوێرەی پەسەندنامەی خۆم. من دەستم درێژکرد، ئەویش هەموو شتێکی پێشووی فەرامۆش کرد و بە گەرمی دەستی گووشیم.

"خواحافیز، بەختێکی باش!"

کۆنە ئەفسەرەکە توانی بەجۆرە هاوارکردنێکەوە ئەمە بڵێ: "پێمباشە جارێکی دیکە بیر لە پرسەکە بکەیتەوە، منیش هەروەها."

"سوپاس، زۆر سوپاس. خواحافیز، بەختێکی باش!"

منیش لە مەبەستەکەی گەیشتم. هێشتاش پێمنەکرا بوو تەلاقنامەکە بنێرم.

پاشان دەرکەی ژوورەکە لە پشت من و لەرووی هاوزیندانییەکانم داخرایەوە.

ئەوەبوو جارێکی دیکە، نەمبینینەوە.

هەوالنامەی کتێب

١١

مانگرتن لە خواردن

ئەو ژوورە منیان بۆ برد، گەورە و درێژ بوو، ژوور نەبوو قاوش بوو. دوازدە چارپایەی ئاسنین بە دیوارەکە هەڵنرابوون، بەڵام قاوشەکە جمەی دەهات، نزیکەی سی (٣٠) کەسی تێدا بوو. هیچ ژوورێک وەک ئەویّ نەبوو. پێخەفەکانی ئەو قاوشە[96] گشتییانە بۆ ئەوە نەبوون دابنرێنەوە بهێنرێنە خوارەوە، هەروەک پێخەفی ژووری تەنیایی، کە ئەویش بۆ ئەوە نەبوو ڕابخرێ. ئێمە هەموومان هەر لەسەر ناوکەوەکە دەخەوتین.

بەشی زۆری زیندانییەکانی ئەویّ سەر بە سوپای پۆڵۆنی بوون. لەنێویاندا ئەفسەرێک هەبوو، بۆنی ساردی لوولەی دەمانچەی لێکۆڵەرەوەکەی کردبوو. من دوواندم، بەڵام خۆ مەحاڵ بوو خۆپارێزییەکەی بشکێنی. ئەو ئەفسەرێکی سەر بە هێزی سوارە بوو، وەک هەر سەربازێکی هێزی سوارە کەمبین و سنووردار بوو، وەک سەرکەشی ئەسپەکەشی خۆشاناز بوو.

---

[96] – نووسەر لێرەدا باسی دوو جۆرە ژووری زیندان دەکا، ژوورێکی ئاسایی کە جێی یەک تا سێ کەسی تێدا دەبێتەوە، لەگەڵ ژوورێکی گەورە کە جێگەی زیاتر لە دە کەسی تێدا دەبێتەوە، ئینجا ئەو ناوی ژووری بەکۆمەڵی لێناوە، وەک زانیومە و بە پرسیاریش زیاتر بۆم ڕۆنبووەتەوە، بۆ ئەو ژوورە گەورەیەی نووسەر باسی دەکا، وشەی قاوش پڕ بەپێستیەتی، هەرچەندە لەوانەشە قاوش زیاتر بۆ هۆڵی نەخۆشخانەکان بەکار بێت، بەڵام بۆ زیندانەکانیش هەر بەکار دێ.

لێره شتێکی ئەوتۆ نییه دەربارەی قاوشەکه بگوترێ. هەر بۆ تەنیا چەند ڕۆژێکی کەم لەوێ مامەوه. لەوێوه لەگەڵ ژمارەیەک له زیندانیان، براین بۆ قاوشێکی دیکه. بەڵام بەر لەوەی لەو قاوشه نوێیەشم ڕابێم و هاوژوورەکانم بناسم، دیسان گوێزرامەوه – کەسیش نەیدەزانی مەبەست لەو گواستنەوانه چییه – قاوشی سێیەم، ئیدی هەر لەوێ مامەوه تا زیندانی لوکیشکیم بەجێهێشت. ئەو ڕۆژەی گەیشتمه ئەو قاوشه جێگیر و هەمیشەییەی خۆم تا ئەوکاتەی له لوکیشکی بووم، گرێی ئەو مەتەڵه بچکۆلەیەم هەڵهێنا، که له ڕۆژانی لێکۆڵینەوەکەدا لێم عاسێ ببوو. شەوێکیان له درێژەی گفتوگۆی لێکۆڵینەوەکان، باس هاته سەر بابەتی تیۆری مارکسیزم، کۆمۆنیزم و زایۆنیزم، ئەوسا لێکۆڵەرەوەکه لێیپرسیم: "ئەرێ «بێرنستاین» دەناسی؟"

"بەڵێ،" منیش وەها وەڵامم دایەوه: "شتم له بارەیەوه خوێندۆتەوه. ئەو دامەزرێنەری ڕیڤیژیۆنیزم (نۆژەنکردنەوه) بوو له نێو سۆشیالیزمدا."

"ئەوه باسی چی دەکەی؟" لێکۆڵەرەوەکه ئاوەها و به حەپەسانەوه لێم هاته دەنگ.

"سەبارەت به «بێرنستاین»، سەبارەت بەو بەڵگەوبەندە مەزنەی له نێوانی ئەو و «کاوتسکی»دا هەبوو."

"ئۆو، وای له تۆ و له فلتەفلتەکەت!" لێکۆڵەرەوەکه هاڕاند[97]ی و لەسەر بابەته سەرەکییەکەی خۆی ڕۆیشت.

منیش لێیتێنەگەیشتم. هەینێ نه له واقورمانی لێکۆڵەرەوەکەم و نه له پلاره تەوساوییەکەی نەگەیشتم، ئەو تێنەگەیشتنه هەر مایەوه تا گوێزرامەوه قاوشی چوارەمی زیندان. نەریتئاسا خۆم پێناساندن، ناوی

97– هاڕاندن: هاوارکردن، قیژاندن.

خۆمم بۆ گوتن، ئەوانیش خۆیان بە من ناساند. یەکێک بە دەنگێکی بەرز و مەحکەمەوە گوتی: "بێرنستاین".

«مۆردەخای بێرنستاین» یەکێکبوو لە سەرکردە جووەکانی پارتی زایۆنستی دژەزایۆنیزم لە پۆلۆنیا، کە بە «بەند» ناسرا بوو. لێکۆڵەرەوەکەی زیندانی لوکیشکی مێجەرەکەی هاوڕێی لێکۆڵەرەوەکەم بوو. بێ گومان هەردوو لێکۆڵەرەوەکە "ڕامان"ی خۆیان لەسەر مەعمیلەکانیان دەگۆڕییەوە. ئیدی پرسیارە ڕێکەوتەکەی لێکۆڵەرەوەکە سەبارەت بە «بێرنستاین» شتێکی ناسروشتی نەبوو، بەڵکو ڕاستییەکی حەپەساوی ئاشکراکرد. ئەفسەرێکی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، کە شاگردێکی قوتابخانەی مارکسیزم، مریدێکی شۆڕشەکە بوو، گوتەکانی لە کورتەیەک لە مێژووی پارتی بەلشەفی بە نموونە دەهێنانەوە، هەرگیز گوێی لە ناوی «ئێدوارد بێرنستاین» نەببوو، هەر وەک من لە زۆر لە پێشێلکارییەکانم، گوێم لەناوی «مۆردەکای بێرنستاین » نەببوو. پەروەردەی مارکسیستەکانی سۆڤیەت بۆ نەوەی نوێ تاکڕەهەندانە بوو، زۆر دوور بوو لە وەی مێژووی مارکسیزم مشووری بۆ دەخوارد.

«بێرنستاین» بووە مایەی پێکەنین، کە باسی بەدحاڵیبوونی ناوەکەم بۆ کرد. منیش بە پرسیارەکەی لێکۆڵەرەوەکە سەبارەت بە پێگەی ڕیڤیژیۆنیستی بەندیت لەنێو ئینتەرناسیونالیستی دووەم، پێکەنیم. ئەو جیاوازییە ئایدیۆلۆژییەی بیروبۆچوونی نێوانمان نە دەکرا بە پردێک بەیەک بگەیەندرێ، تەنانەت لە شوێنێکی وەک لوکیشکیش هەر نەدەکرا. بەڵام پیاوەکە خاوەن دڵێکی باش بوو، عیبری دەزانی، تەنانەت دەیتوانی لەو کاتەش پێبکەنێ، کە سەری شتەکانیش بە قوڕ گیرابێ. ئیدی ئێمە بووینە برادەری زۆر باش.

من سەرکردەیەکی دیکەی «بەند»یم لە زیندانەکەدا دۆزییەوە. ئەویش «د. لیفشیتز» بوو، لە نەشتەرگەری دداندا پزیشکێکی بەناوبانگ بوو لە

«وارشۆ». ئەو وەک دوژمنی گەل، وەک نوێنەری بۆرژوازی لەنێو چینی کرێکاراندا و وەک "ناپاکێک لەگەڵ پۆلیسی پۆلۆنی دژی پارتی کۆمۆنیست" تۆمەتباکرابوو، گیرابوو. ئەویش هەر وەک برادەرەکەی بە لێکۆڵەرەوەکەی خۆی گوتبوو، کە پارتی کۆمۆنیستی لە پۆلۆنیادا پڕ ببوو لە ئاژانی پۆلیسی و ئەو شتەشی وەک ڕاستی دەهێنایەوە بەوەی «کۆمینترن» پارتەکەی بۆیە هەڵوەشاندبووەوە چونکە لە ئاژانی هەستیار و وروژێنەر سیخناخ ببوو. هەر بۆیە دەست لە سەرانی «کۆمینترن» نەدرا. بەڵگەوبەندەکەی ئەویش هیچ دادی نەدا. ئەویش وەک دژەئەرگومێنت گوێی لە بەندوباو بوو، وەک ڕیزپەڕ تەماشاکرا. بەڵام ئەو لە زینداندا ئازاری زۆری بینی، بەتایبەتی بە دەست برسیەتییەوە. بە پێچەوانەی هاوڕێکەی و بە پێچەوانەی منیشەوە، ئەو هەر بە سروشتی خۆی کەسێکی ڕەشبین بوو. بەڵام لە سەرێکەوە، بیروبۆچوونێکی گەشبینانەشی دەربڕی: "ئەگەر هیتلەر ببەزێ،" ئەو قسەکەی وەها کرد و دانیشتی لەسەر وشەی ئەگەر دانا، "تۆی زایۆنیست بەری سەرکەوتنی دەڕنییەوە چونکە بە دڵنیاییەوە ئەوکات بەریتانیا دەوڵەتێکتان دەداتێ." بە کردەوەش بەریتانیا دەوڵەتی نەدا، بەڵکو دەوڵەتەکە ڕۆنرا. خۆ ناکرێ مرۆ کتومت بە دوای بەدیهاتنی پێشبینییەکاندا بڕوا.

لە قاوشەکەدا، کە ١٦ پێخەف و بەژمارەش شەست گیراوی تێدا بوو، جوویێکم دۆزییەوە. ئەو نە سەر بە «بەدیست»ـەکان بوو نە زایۆنیزمیش بوو. ئەو بە هیچ شێوەیەک نە سەرکردە بوو نە سیاسیش. ئەو دزێکی وارشۆیی بوو، کەسێکی لێزان و دێرین لەو هێڵەی گرتبوویە بەر. باشە ئەرێ ئەو چۆن خرایە بەندیخانە بەبێ ئەوەی بتوانێ شتێک لە «ڤیلنا» بدزێ؟ باشە ئەو چۆن خرایە قاوشی سیاسییەکان، کە پڕ بوو لە بیچمی ناسراو، ئەفسەری پلەباڵا، دادوەر، مامۆستا، ئەفسەری پۆلیس و جێگری وەزیری کاروباری حکوومەت؟ زۆر بە ئەستەم گومان لە شارەزایانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی

هەواڵنامەی کتێب

سۆڤیەتی دەکرا، کە لەنێو ئەو هەموو خەڵکەدا بەدوای دزاندا بگەڕێن و وەک نوێنەری ئەوان بیانگرن و گوێیان لێبگیرێ. هەر بە ڕاستیش ئەو کەسێکی شەرمن بوو، لەوانەیە هەر بە سروشت وابووبێ یان بە هۆی ئەو کۆمەڵگەیە بووبێ کە کەوتبووە نێویان، بەڵام لە پیشەکەی خۆی بەهیچ شێوەیەک شەرم لەخۆکێش نەبوو. هەر لە بەر پیشەکەشی، زۆر لە زیندانییەکان وریابوون و لێینزیک نەدەکەوتنەوە، تەنیا لە کاتی گەمەی دامە نەبێ. دزەکە لە گەمەکەدا مەعلان بوو، لە هەموو ڕۆشنبیرەکانی دەبردەوە، خوانەخواستە ئەوانیش نەیاندەویست فەندوفێڵی پیشەکەی لێفێرببن، بەڵکو چۆنەتی جووڵاندنی داشی دامە و گەمەکانی لێفێربن. تۆ بڵێی ئەویان بۆیە هێنابێتە قاوشەکە تا زیندانەییەکان لێی وریا بن و ئەویدیکە فەرامۆش بکەن - ئەمجارەیان ڕۆشنبیرێک - کەسێک خرابووە نێو زیندانییەکان کە دەیزانی چۆن بدوێ و چۆن خەڵکیش بهێنێتە قسە؟ گریمانەی فێڵێکی دووسەرە بەتایبەتیش لەنێو کاروباری پۆلیسی نهێنیدا، هەمیشە بە شتێکی لۆژیکی دادەندرا. بەڵام گفتوگۆیەکی زۆر لەگەڵ دزەکەدا، پێمواب لەم دۆزەدا شتەکە زۆر سادەتر بوو. ئەو هەوڵیدا بوو بگاتە «ڤیلنا»، ئیدی ئەو شتانەشی لێگیرابوون، کە لەکاتی بۆمبارانکردنی وارشۆدا بەدەستی هێنابوون. (د. لیفشیتز کە گوێی لە چیرۆکەکەی ببوو، بە توندی سەرکۆنەی کردبوو، کە چۆن ڕەوشەکەی بۆ خۆی قۆستۆتەوە. دزەکەش بە لەسەرخۆیی وەڵامی دایەوە: "خۆ ئەگەر منیش نەمبردبا، یەکێکی دیکە هەر دەیبرد، کەواتە جیاوازییەکە لە چی دایە؟") کاتێک کابرا لە سنوور نزیک دەبێتەوە، لە لایەن دەستەیەکی گەڕۆکی سۆڤیەتی دەگیرێ، ئینجا نەوەک بە دزی و تاڵانوبڕۆ تۆمەتبار دەکرێ، بەڵکو بە تۆمەتی سیخوڕیکردن! "باشە من چ جۆرە سیخوڕێکم؟" ئیدی بابای دز وا لێیدەپرسین. ئەو هەر لەو کاتەی کڕوکاڵ بووە بە زیندان ئاشنا بووە، بەڵام لەوە تێنەدەگەیشت، کە لەبەر تاوانی پیشەکەی (کە دزییە) نەخراوەتە بەندیخانە. لە زیندانیشدا هیچ وەڵامێکی ئەو پرسیارەیان نەدایەوە، بەڵام لەو نێوەدا پلەکەی بۆ تاوانباری سیاسی

بەرزکـــرایەوە و وەک ســـیخوڕێکی نێـــو "ســـیخوڕەکانی بـــۆرژوازی ئاژانەکانی ئیمپریالیزم" لەقەڵەمدرا.

ئەو قاوشـە گەورە وەک کـوورەی هەنـگ وابـوو، هاوزینـدانێکی تەمەن حەفتاوهەشـت سـاڵە، کە کـاتی خـۆی کۆلۆنێـل بـووە لەگەڵ برادەرێکی خـۆم دۆزیەوە لە سـوپا کـۆنە مـێجەر بـوو. ئیـدی بە ڕۆژ گفتوگـۆ گەرموگوڕ بوو. وەک ڕێسایەکیش ئەو باسوخواسانە بەسـەر گرووپە لە یەک جیاوازەکان دابەشببوو. لە هەر کۆمەڵگەیەکیشدا مرۆ بە دوای کەسـانی نزیـک لە خـۆی دەگەڕێ یـان ئەوکەسـانەی کە دیـارن لەو نـزیکن. لە زیندانیشـــدا جـۆرە یـانەیەکی تـایبەت هەبـوو. بەڵام لە قاوشەکەی ئێمەدا زیندانی وەهـای تێدابوو، هەوڵیاندەدا گیانی باش و ورەی بەرز بپـارێزن. هەر بە دەستپێشـــخەری ئەوان، خـول لەســـەر زمان، لەسەر وێژە و مێژوو ڕێکخران. ئێمەش موناقەشـەی گشـتیمان دەکـرد. لەنێو زۆر شـتدا، لە کەسـێکی نەخوێندەوار، کە هەرگیـز نـاوی «ماتەرلینک[98]»ی نەبیسـتبوو، گوێگری بابەتێک بووین لەسـەر ژیـانی مێشەهەنگ، چونکە کابرا زانیاری سەرسوڕهێنەری لەسەر کاروبار و شـێوەی ژیـانی هەنگدا هەبـوو، ئـاخر پیشەی بـوو. ئـێمە بـۆ چەنـدین سـەعات گوێمـان لێگـرت، ئەویش باسـی "شانشینی" هەنگی بۆ کـردین، ئینجـا ئـێمە بە یەکـدەنگی ڕامـان وابـوو، کە بـابەتەکەی ئەو، لە زۆر لەوانەی خاوەن پلەوپایەی خوێندنی باڵا بوون سەرنجڕاکێشتربوو.

بـۆ ئەوەی خـۆمـان لەبیـربکەین، کێبەرکێـی دامە و شـەترەنجمان لەنێـو خۆماندا ڕێکخست. داش و دارەکانی گەمەکەمان لەو پارچە نانەی هەر بە خۆمان دەبەخشـی، دروسـتکردبوو، هەندێکیشـیان سەرسـوڕهێنەرانە جوان بوون. کاتێکیش پاسەوانەکان دەستیان بەسەر ئەو شتانە داگرت، ئـاخر ناوبەنـاو شـەوان قاوشـەکەمان دەگەڕان، ئینجـا بە شـتێکی دیـکە

---

[98] – ماتەرلینک Maurice Maeterlink(١٨٦٢-١٩٤٩) نووسەر و شاعیر و شانۆنامەنووسی بەلجیکی، کە لە ساڵی ١٩١١دا خەڵاتی نۆبلی ئەدەبیی پێبەخشرا.

یاریماندەکرد. مرۆڤ ئاژەڵێکی جڤاکییە، ئەمەش وا لە مرۆ دەکا بگاتە ئەو بەرەنجامە، قاوش باشتر بێ لە ژووری تاکەکەسی.

لە نێو قاوشەکەدا زیندانی وا هەبوو، هەوڵیان دا پەرە بە تواناکانیان بدەن ئەمەش بۆ مەبەستی زۆر کردەکی. ئەوان نەوسن بوون، زیاتر لەوەی کێبرکێکەر بن لەسەر برسیەتی، لەژێر باری برسیەتی و قاتوقڕیدا دەیانناڵاند. کاتێکیش نۆرەی سووپەکە دەهات، چ نیوەڕۆ بوایە یا کاتی شێوان، هەوڵیاندەدا یەکەمین کەس بن، وەری بگرن. ئامانەکەیان[99] بەدەستەوە بوو، دەیانەویست بچنە لای گۆشەی دیوارەکە و خێرا بەشەکەی خۆیان هەڵقوڕێنن. ئەوسا دەچوونە لای دەرکە و پێشخۆرەکانی خۆیان بە کەمەئاوەکە دەشوشت - ئاوی قاپشوشتنیش بەنرخترین شت بوو لە قاوشەکەمان - و قاپەکانیان بە خاولییێک وشک دەکردنەوە، ئینجا سەرلەنوێ لە دوای دواوەی نۆرەکە ڕیزیان دەبەستەوە، ئاخر هێشتا ڕیزەکە تەواو نەببوو، هەموویان بۆیان تێنەکرابوو. هەندێ جارکە پاسەوانەکە لە بژاردنی ئەوانەی بەشە سووپی خۆیان وەردەگرت، هەڵەی دەکرد، ئەوا دەرفەتیان هەبوو قاپە سووپێکی دیکەش وەربگرنەوە، یان لە حاڵەتێک ئێمە ئەو کەسانەمان لەنێو ڕیزەکانی خۆمان دەگرت بە شێوەیەک، پاسەوانەکە هەستی پێنەدەکرد. بەڵام لە زۆر باریشدا ئەوان بەدەر لە ڕستە جوێنێک بە زمانی ڕووسی، هیچی دیکەیان هەڵنەدەکڕاند. "هەی بە نەفرەت بی، بۆ فێڵ دەکەی؟" ئیدی پاسەوانەکە وەهای بە سەردا دەقیڕاند؛ "ئەدی بەشەکەی خۆت وەرنەگرت؟" ئەوکات نەوسنەکانیش بە شەرمەزاری و بە دەستی بەتاڵەوە پاشەکشەیان دەکرد. نەشیان دەتوانی وەڵامی سووکایەتیپێکردنەکە بدەنەوە. بۆ ڕۆژی پاشتر، هەوڵیاندەدا هەمان بەزم دووبارە بکەنەوە. ئای برسیەتی ... برسیەتی وا لە مرۆ دەکا عەقڵی لە دەستبدا و کارێکی بێشەرمانەشی پێبکا.

99– ئامان: قاپ، دەفر.

کاتێکیش ژمارەی زیندانییەکان زیادی دەکرد، دەرفەتی دەبڵ ڕیزبوونەوە هەبوو، دەیانتوانی بەم جۆرە دووجار قاپەکانیان پڕبکەنەوە. هەموو ڕۆژێ، هەوڵیاندەدا بەڵکو بەختیان هەبێ. خۆ نەوسنەکان پێشنیازی ئەوەیان کرد، هەموو زیندانییەکان هەروەها بکەن، بەڵام هەر زیندانییەکانی دیکە بوون، مەیلیان لێنەبوو. بۆ ئەوان بەشە ئاساییەکە "بەس بوو". تەنانەت لەو چەند بۆنە کەمانەی کە پاسەوانەکان، ئەوانەی سووپەکەیان دابەشدەکرد، جارِیان دەدا کە ئەمڕۆ بەشێکی زیاتریان پێدەدرێ، کە بە شکۆوە ڕایاندەگەیاند: "ئەمڕۆ بەشی زیاتر وەردەگرن"، ئیدی ئەوان، لەو بەشە زیادەیەشدا بۆ خۆیان هەڵنەدەگرت، بەڵکو دەیاندایە ئەو کەسانەی لە برسان دەیاننالاند. برسیەتی برسیەتییە، بەڵام لێرەدا ئیرادەی مرۆ یەکلاکەرەوەیە!

شتێکی سەیریش بوو، کابرای دزەکە هەرگیز دەبڵ نۆرەی نەدەگرت. ئەو پیشەکەی هەر لە دەرەوە بەکاردەهێنا. ئەوەش بنەمایەک بوو بۆ ئەو، هەر لەوەش ئەو شتەی لێ بەدینەکرا. جارێکیان، کە دراوسێیەکی ئەو، گلەیی ئەوەی کرد، شتێک لە نێو پریاسکەکەی دیار نەماوە. شتێکی سەیر و نامۆ بوو، هەروەک لە بیرم مابێ، هەر تەنیا ئەو جارەیان، ئەم شتە لە قاوشەکەماندا ڕوویدا. هەڵبەتەدا لەو دۆخەدا، بە بیری کابرای شت لێونبوودا نەدەهات، گازاندەکە بباتە لای کاربەدەستانی زیندان. خۆی ئەوە شتێکی نێوەخۆیی بوو، دەبوایە دەسەڵاتی خۆجێی نێو قاوشەکە، کێشەکە یەکلابکاتەوە. ڕاستەوخۆش گومانەکە چووە سەر کابرای دز. بەڵام دوای کنە و پشکنینێکی نهێنی، ئەوکات لەکاتی جیاجیادا، لە نۆڕینی ئاودەست و شتەکانی دیدا بەدەرکەوت، دزییەکە لە یەکێکی "کۆمەڵگەکەی ئەوێ" ئاشکرا بوو، نەوەک لە دزە پیشەمەندەکە.

لە ماوەی زیندانییەکەدا، ئێمە تووشی دیاردەیەکی ناسروشتی دیکە هاتین. لەنێو زیندانییەکان، بەتایبەتیش لەنێو پۆلیسەکاندا، لەشساغ،

چوارشـــانه هەبـــوون؛ هەروەهـــا کەســـانی ڕۆشـــنبیری لەڕ و لاواز و جەسـتە زەبـوونیش هەبـوون. بەڵام هەمیشـە هەر لەشساغەکان بـوون داوای پزیشـکیان دەکـرد (کە ئافرەتێـک بـوو)، ئەویـش ئاسـاییانە بە حەبێکـی ئەسـپرین بەڕێیـدەکردن، پزیشـکەکە حەبەکەی بە دەرمـانی هەمـوو دەردان دادەنـا و بەتەوسیشـەوە پێیـدەگوتن "خـۆ مـن پزیشـکی خانەوادە" نیم! "لەڕولاوازەکانیش" هەستیانندەکرد نەخۆشـن و گلەییـان نەبوو. دیاربوو گیـانی بەرز ئەوانـی ڕاگرتبـوو، هەر گیـانەکەبوو، ببـووە قەڵغانی پاراستنی جەستەکانیان.

لەنێـو ئەو چوارشـانانەدا، کەسـانێک هەبـوون لەگەڵ هەر سـەرئێشـە و ئازارێکیانـــدا دەهـــاتنە لای "تەلەفۆنچییەکـــان". تەلەفۆنچییەکـــانیش ئەو زینداننیانە بـوون، بە چەنـدین سـەعات بە گـوێی سـووکی خۆیـان لە لای دەرکە دەوەستان و چاوەڕێیان دەکرد، ئاخـۆ کەی پزیشـکەکە دێـت و دەیانپشکنێ. ئەوان گوێقولاغکەر بوون. ناو بەناو لە ڕاڕەوەکە شتێکیان دەبینی یـان گوێیـان لە سـرتەی شـتێک دەبـوو، ئیـدی بە هـاوقاوشـەکەی خۆیـان دەگـوت، دەی کـڕبن[100]، هەنـدێک بێـدەنگ بـن بـزانین چییـە. هەنـدێک جـار بە گـوێمـان دەکـردن و بێـدەنگ دەبـووین، بەڵام زۆر جاریش هەر گوێمان بە سـەرنجەکەی ئەوان نەدەدا. ئاخر خـۆ نەشـمان دەتـوانی هەر بە گـوێیـان بکەیـن. ئەو نمایشـە ڕۆژانە و بـۆ چەنـدین سـەعات هەمـان زورنـای جارانیـان لێـدەدایەوە. تەلەفۆنچییەکـان شوێنەکەیان بەجێنەدەهێشت و لەسەر گوێقولاغکردنیان بەردەوامبوون. جـار هەبـوو لە پـڕێکەوە هاواریـان دەکـرد: "هـات!" بەڵام دەردەچـوو خەبەردانەکەیان ورد و دروست نەبوو. بەڵێ، ئەو دەهات، بەڵام نەوەک بۆ لای ئێمە. لەگەڵ ڕوودانی ئەو بەزمەش، کەچی هێشا ئەوان بێ تەما نەدەبـوون. دوای ناوبڕێـک دیسـان دەگەڕانەوە سـەر هەمـان بە زمـی خۆیـان، گوێیـان بە کـونی دەرکەوە دەنـا، هەروەک بیسـتۆکی گـوێی

[100]– کڕبن: بێدەنگبن.

پزیشک، دیسان گوێیان ڕادەگرتەوە ... تا لە کۆتاییدا پەیدا دەبوو. ئەویش مەنجەڵەکە بوو! هەڵبەتە ئێمە بە چاوێکی لێتێگەیشتووانە سەیری ئەوانمان دەکرد. ئەو شەیتانە بەستەزمانانە پێیانوابوو بە گوێهەڵخستنیان بە هەناسەڕاگرتنەوە، بە دەنگدانەوەی تەپەی پێی ئەوانەی خواردنیان دابەش دەکرد، ئەوا دەبنە مایەی خێراترکردنی هاتنی سووپەکە کە برسیتری دەکردن. برسیەتی. هەر برسیەتی ...

ئێمە تەلەفۆنچیی دیکەشمان هەبوون. ئەوان فەرمانبەری ڕاستەقینەی خزمەتگوزاری گشتی بوون، لە لایەن هەمووانەوە ڕێزیان لێدەگیرا و خۆشیش دەویستران. ئەوان مجێزی برسیەتی جەستەیان نەدەبینی، بەڵکو هی ڕۆحیان دەبینی. لە چاکەی ئەوان، وێڕای هەموو شتێکیش، دیوارە دابڕەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی دەشکێندرا (هەرچەندە هەر بە یەک ئاراستەش بوو). ئەوان دەنگوباسیان بە زیندانییەکان دەدا، هەواڵی ئەو دنیا بەرفرەوانەی کە هەمووان عەودالی بوون. دەگواستەوە.

لە یەکێک لە گۆڕەپانەکانی «ڤیلنا»، هەندێک لە دووری زیندانی لوکیشکییەوە، بڵندگۆیەک داندرابوو. ئەمەش ئەو ئامێرە بوو کە یاوەری ڕژێمی سۆڤیەتی بوو لە هەر وڵاتێک، لە هەر ناوچەیەک، لە هەر شار و لادێیەک و لە هەر گوندێکی دوورەدەست. هەر لە بەیانییەوە تا شەو، هەندێک جار لە بەیانییەوە تا سپێدەی دواتر. ئەو بڵندگۆیە بەردەوام و لەسەر یەک دوان، موزیک، گوتاری ڕۆژنامە، گۆرانی، هەواڵ، جاڕنامە، بڕیار و ڕاگەیەنراوەکانی پەخشدەکرد. هەڵبەتە ئەم میکانیزمە بەردەوامەی قسەکەری بە دیسیپلینی حیزب و حکوومەت بۆ "دوژمنانی گەل" نەبوو، بۆ ئەوان ئاراستە نەکرابوو، بەڵکو ڕووی قسەیان لە هاووڵاتییە دڵسۆزەکان بوو، ئەوانەی مافیان هەبوو ڕۆژ ببینن، ئیدی لە دەمی ئەو بڵندگۆیەوە دەیانزانی ڕەوش چۆنە و ئاخۆ چەند شادمانن. بەڵام لەو "سیستمەی بڵندگۆ"یەدا،

کەمتەرخەمییێکی نێوخۆیی ڕوویدا، یەکێک لە لێکەوتەکانی و بە هۆی با، کە زانایانی سۆڤیەت نەیانتوانی بوو ئامێرەکە باشتر بکەن، تەنانەت بە یارمەتی کارمەندانی دەزگەی ئاسایشی هەر بەربەستیان بۆ دروست نەکرا، ئەوەبوو بایەکە کارێکی وای کرد ئەو وتانەی لە بلّنگۆیەکەدا هاتنەدەر، بە ئاراستەیەکی نەخوازراودا، بەسەر دیوارەکانی زینداندا دەهاتن، ئەوسا "دوژمنانی گەل" گوێیان لە دوان و وتارەکان دەبوو، بەڵام خۆ ئەوەش هەر قەدەغە بوو گوێ لەوە ڕابگرن: ئاخۆ چی لە جیهاندا دەگوزەرێ.

هەر بە ڕاستیش تەلەفۆنچییەکانمان هەر وەک بەلەمە چارۆکەدارە کۆنەکان، ئیشەکەیان بە ئاراستەی با بەند بوو. ئەگەر هاتبا و با باش بووبا، ئاراستەکەی لە بەرژەوەندی ئێمە بووبا، ئەوا ناو بەناو لە ڕێی ئەو "خزمەتگوزارییە گشتییەدا" دەگەیشتە ئەو دوو ژوورەی کە لە نهۆمی سەرەوە بوون و ڕوویان لە گۆڕەپانە دوورەکە بوو، ئینجا لە ڕێی ئەوانیشەوە هەواڵەکان دەگەیشتنە بارەگای سەرەکی ئێمە. ئەگەر بایەکەش بە ئاراستەی ئێمە هەڵینەکردبا، هیچ شتێک دادی نەدەدا، نە هەوڵ و ماندووبوون و گوێسووکی تەلەفۆنچییەکانمان و نە قڕوقەپلێکردنی زیندانیانی قاوشەکانیش. هەواڵەکان نەدەگەیشتن و ئیلەلا و بڕایەوە!

کاتێکیش هەواڵەکان دەگەیشتن، یەکسەر بە درێژی و پانی زیندانەکە دەگەیەندرا: بە درێژی، لە ڕێی لوولەی ئاو دەگەیشتە هەموو قاوشەکان، بە بەرینیش لەڕێی دیوارەکانەوە.

تەکنیکی گواستنەوە و گەیاندنی هەواڵەکان سادە بوو. یەک لێدان بۆ "پنت (خاڵ) بوو، دوو لێدان واتای داشی دەگەیاند. هەموو پیتەکانی ئەلف و بێ بەگوێرەی کلیلێکی ڕێککەتوو، خاڵ و داش و تێکەڵەی

هەردووکیان هەبوون. بە کورتی: «کۆدەی مۆرس»[101] پەیڕەودەکرا. ئەوەش ڕێسایەکی گشتی بوو کە "تێلێگراف"ێکی نێوخۆیی لە هەموو بەندیخانەکاندا هەبوو. شتێکی سەرنجڕاکێش بوو، تەنانەت لە زیندانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیشدا، گیانی «مۆرس» بە زیندووی و نەگیراو زاڵ بوو.

تەلەفۆنچییە بوێرەکانی ئێمە لە بن مەترسییەکی هەمیشەییدا کاریاندەکرد. ئەو دەمەی کاتی وەرگرتنی هەواڵەکان یان ڕاگەیاندنی شتێکی وەها، دەبوایە یەکێکیان ببایە پاسەوان، لە پشت دەرکە خۆیدانووساندبا[102]، بە یەک دوو هەنگاویش ڕاستەوخۆ لە دووری ئەو، پاسەوانی دووەم دانرابایە تا پێشبینی لەپڕ بەسەرداданی[103] ئاشکرابکەن و دەمی پەنجەرە شوومەکەی جودا (شۆڤار)یش بگرن. بەڵام خۆ ئەو کردە پێشبینییە هۆشدارییانە هەموو کات دادی نەدەدا. هەندێک جار، ئەفسەری ئێشکگر، کە بە مەبەست پێڵاوی لاستیکی لەبەر دەکرد، دەیتوانی بە پێدزیلکە بێتە بەردەرکە، لەپڕ بیکاتەوە و تەلەفۆنچییەکە بگرێ، خۆ ئەگەر کابراش بە داوەوە نەبێ، ئەوا هەر هیچ نەبێ هەست بە کەسی دیکە دەکا لە پەنا دیوارەوە خۆی دانووساندووە. هەندێک جار ئێمە "بروسکەکانمان" هەر لەو کاتەی سەرۆکی زیندان یان یەکێ لە ئەفسەرەکان کە ناوبەناو سەردانی دەکردین پێمان دەگەیشت. ئەوسا خۆمان "کەڕە" دەکرد، هەروەک چۆن بە تەواوی دراوسێکانمان خۆیان "کەڕە" دەکرد کاتێ هەوڵمان دەدا پەیوەندییان پێوە بگرین، ئەم دیمەنەش لەو کاتەدا کە ئەفسەری بەرپرس لە پەروەردەکردنەوە کە لەنێو قاوشەکەیان ئامادە دەبوو.

---

101 – کۆدەی مۆرس Morse code کۆدەیەکی پیتەکانی ئەلفبایە، کە بەدوای یەکدا دێن و هەر یەکەیان بەندە بە کورتی و درێژیی ئاماژەی ڕۆناکیی یان دەنگەکەی.

102 – دانوسان: خۆمەڵاسدان. خۆ لەبۆسەدانان. ئەم دانوسانە زۆر جیاوازە لە وشەی دانوستان، هەندێک جار بە دانوسان دەنووسرێ یان دەخوێندرێتەوە.

103 – بەسەردادان: پەلاماردان. هێرشکردنەسەر.

بەڵام خۆ ئەو کەرە نەبوو. لێکەوتەکەشی وەها دەکەوتەوە، لەپڕ بەسەرماندابدەن و کنەوپشکنین دەکرا و زۆر جاری واش هەبوو لە ئەنجامدا ژووری زیندانی تەنیایی وەک سزادانێک دەبووە مەنزڵی کەتنکەران.

وەنەبێ ئێمە لە ڕێی ئەو تەلەفۆنچییانەوە، هەر هەواڵی بەرەکانی شەڕمان پێگەیشتبا، بەڵکو لەنێوخۆشماندا زانیاری و هەواڵمان ئاڵوگۆڕدەکرد. ڕێسایەکی جێگیر لە قاوشەکەمان هەبوو: هەر کاتێ زیندانییێکی نوێ بهاتبایە، تەلەفۆنچییەکان دەستبەجێ هاتنی ئەو کەسەیان بە قاوشی دراوسێیان ڕادەگەیاند، ئەوانیش بەهەی تەنیشتیان، بەم جۆرە تا هەموو زیندانییەکان دەیانزانی. نوێنەری دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیش لەسەر پرسیارەکانی خۆی بەردەوام بوو: "کێ بە (ئا) دەست پێدەکا؟ ئەدی کێ بە (ز) دەست پێدەکا؟" ئێمەش بە دڵخۆشییێکی لە بنەوە وەڵاممان دەدایەوە. ئەو نهێنییەی ئەوان دادیان نەدان، ئێمە ناوی هاوزیندانییەکانمان لە ئەلفەوە تا یێ، هەمووی دەزانی. گومانی تێدا نەبوو دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیش دەیزانی، کە ئێمە دەزانین بەڵام وێڕای ئەو هەموو گۆڕانکاریانەی دەیکرد، هیچی پێنەدەکرا. هۆشدارییەکانی بەرپرسی زیندانەکە دادی نەدەدا، هەڕەشەکانیش نەیدەترساندین؛ ژووری زیندانی تەنیایش ئێمەی نەدەگۆڕی. هەندێ جار برسییەتی مرۆ بۆ هەواڵ، گەورەتر بوو لە برسیەتی بۆ نان، هەروەک هۆگرێکی جگەرە، کە بە دوای قونکە جگەرەدا دەگەڕێ. حەزی هەواڵ زانین بەهێزتر بوو لە ترسی سزادان.

ڕۆژێکیان هەر لە ڕێی ئەو تەلەفۆنچییانەوە زانیم، کە «مایەر شێشکین»ی برادەرم هاتۆتە قاوشەکەی تەنیشتمان. من هێشتا هونەری خاڵ و داش فێرنەبووم. «بێرنستاین»یش کە یەکێ لە تەلەفۆنچییە هەرەباشەکان بوو، هەواڵەکەی بۆ هێنام و منیش

دەستخۆشیم لێکرد. «شیشکین»یش لەڕێی شارەزایەکەوە، لێیپرسیم ئاخۆ «زیڤ ژابۆتنسکی» چۆنە. منیش یەکسەر وەڵامم نەدایەوە، ئاخر مەحاڵ بوو درۆ بکەی، زەحمەتیش بوو ڕاستیەکەی بڵێی. بەڵام «شیشکین» سەرلەنوێ بروسکەی لێدایەوە، لێی پرسیمەوە. "ئەرێ تێگەیشتی؟ پرسیم ئاخۆ ژابۆتنسکی چۆنە؟" منیش چارم نەما. داوام لە «بێرنستاین» کرد ڕاستییەکە بە برادەرەکەم بگەیەنێ، ئەوەندەشم بۆ زیادکرد، ئەگەر هاتوو ئێمە لە باشتربوونی خۆمان بێهیوا نەبین، دەبێ خواستەکانی «ڕۆش بێتار» هەڵبگرین. بۆ ماوەیەک هیچ وەڵام لە قاوشەکەی تەنیشتمەوە نەهاتەوە. دوای ئەوە، گوێمان لە زەنگی بروسکەکە بووەوە. ئاگاداریکردمەوە، دەیەوێ پێمبڵێ «کادیش»، نوێژ و دروود بۆ مردوو. ئەویش وشەی سەبووری و دڵنەوایی بۆ ناردمەوە، دیسان شەپۆلێکی خەمناکی باڵی بەسەردا کێشاینەوە.

هەولنامەی کتێب

ڕۆژێکیان سەبارەت بە بڕیارەکەم دەربارەی ژنەکەم بەر بێرنستاینم گوت. ئەویش لە لای خۆیەوە ئاشکرای کرد، کە خۆیشی بیری لێکردووەتەوە تەڵاقنامەیەکی وەها بۆ ژنەکەی بنێرێ، بەڵام هێشتا نەینارددووە، حەزیشی لێ نییە بینێرێ. ئەوەش یەکەم شت لەبەر کچەکەیان، دووەم شتیش پیاو نابێ دەستپێشخەر بێ لەوەی گومان بخاتە مێشکی ژنەکەی سەبارەت بە ڕۆژی گەڕانەوە و بەیەک گەیشتنەوە و کۆتاییهاتن بە لەیەکدابڕان. ئەو پێیگوتم کە هۆکاری دووەم، منیش دەگرێتەوە. هەر چۆنێک بێ، ئەو حیسابی ئەوەی کردبوو، باشتر وایە لە هەنگاوێکی وەها سەختگیرانەدا پەلە نەکرێ، خەم لەسەر خەم سەربار نەکرێ. ئەو زۆر بە قەناعەتەوە قسەی دەکرد، ئەویش بەنێو خۆخواردنەوەیەکی هاوشێوەی مندا ڕەتببوو. منیش بەدەر لە لێکدانەوە ئاوەزمەندیانەکەی، زیاتر هیچم نەبیست. بەڵێنمدا ڕەوشەکە هەڵسەنگێنم و جێبەجێکردنی بیرۆکەکە دوابخەم.

لەو نێوەشدا شایستەی ئەوە بووم حەفت ڕۆژی ڕەبەق بخرێمە چاوە زیندانێکی تەنیایی تاکەکەسی. من نوکتەیەکم بۆ هاوزیندانییەکم گێڕایەوە، پاسەوانەکەش، کە جوو بوو کاری بۆ دەزگەی ئاسایش دەکرد، پێیوابوو نوکتەکە لەسەر ئەوە، بۆیە لای بەرپرسی زیندان سکاڵای لێکردم و داوایکرد لەسەر سووکایەتییەکە سزابدرێم. ئینجا بەبێ ئەوەی سەبارەت بە پرسەکە قسەم لەگەڵ بکرێ، لێم بپرسێتەوە، یەکسەر سەرۆکی زیندانەکە وەک سزا حەفت ڕۆژی ڕەبەق، زیندانی تەنیایی تاکەکەسی بۆ بڕیمەوە. هیچ داوای تێهەڵچونەوەش بۆ ئەو بڕیارە نەبوو.

ئەو بڕیارە قورسەی سزادانە هەم من و هەم هاوزیندانییەکانی سامگرتی کرد، ئاخر خۆ لە نوکتەیەکی بێوەی زیاتر هیچم گوتبوو. ئەمە بووە مایەی تووڕەبوونێکی زۆر لە نێو هاوزیندانەکانم، کە زۆربەیان لە خولی هەمەچەشنەی نێو زینداندا قوتابیم بوون. ئەوان ویستیان کاردانەوەیەک لە هەمبەر ئەو بڕیارە لە گۆترەیەی سەرۆکی زینداندا بنوێنن، ئاخر ئەوان ئەو بڕیارەیان هەر بە سووکایەتیکردن بە زیندانییەک دانەنا بوو، بەڵکو بە خودی هەستی دادپەروەری خۆشیان. هەندێک لەوان پێشنیازی مانگرتن لە خواردنیان وەک نیشاندانی ناڕەزایەتی پێشنیازکرد. ئەم پشتگیرییە مەزنە سەرجەم بەرەکانی پێشەوەی زیندانەکەی گرتەوە. منیش بە جۆشەوە سوپاسی هەڵوێستەکەیانم کرد، داواشم لێکردن لەسەر من ئەو ئازارە ناپێویستە نەخۆن. "حەفت ڕۆژەکان هەر تێدەپەڕن،" من وەهام پێگوتن، "کاتێکیش دەگەڕێمەوە، لە خولەکان تێهەڵدەچینەوە. دەی گوێی پێمەدەن. پێموابێ مرۆ دەبێ زیندانی تەنیایی تاکەکەسیش تاقی بکاتەوە."

حەفت ڕۆژ و شەوەکە تێپەڕین. زیندانی تەنیایی تاکەکەسییەکە زۆر لاوازیکردم، بەڵام شتی زۆریشی فێرکردم. لەو گەرما تاقەتپڕوکێنەی بە ڕۆژ و ئەو سەرما تەزێنەی بەشەو، لەنێو ئەو کوڵێتە پیس و

بۆگەنەی بێ پەنجەرە، بەبێ ئەوەی هیچ شتێک هەبێ خۆت پێدابپۆشی، لەسەر ئەو ناوکەوە چیمەنتۆ سارده پیسەدا، کە هەر وەک دۆشەکێک وابوو بۆ من و بۆ تەڕاتێنی مشکان، ئینجا لەو هەموو شتانەی لەوێدا فێریبووم، ئەوەبوو کە شوێنی ناخۆشتریش لە زیندانی ئاسایی هەیە، پاشان ئەوەش فێربووم لەو زیندانە تەنیاییەی تاکەکەسییەش ناخۆشتر هەیە. خەیاڵی مرۆڤ نییە بەهەشتی داهێنا بێ. بەڵکو خەیاڵەکە دۆزەخی داهێناوە. ئاخر شادمانی شتێکی نادیارە، هەرچی ژانوناسۆرە پلەدارە. کاتێکیش گەڕامەوە، ئەو کاتەی چوومەوە قاوشەکەم، من دڵشادترین زیندانی سەر ڕووی زەوی بووم.

لەگەڵ ئەوەشدا، مانگرتن لە خواردن لە قاوەشەکەی ئێمە هەر جاڕدرا، بەڵام وەنەبێ لەسەر من، یان لەبەر زۆربوونی ژمارەمان لە نێو قاوشەکە و لەسەروەڕژانی[104] بێ، هەروەها وەنەبێ لەسەر ئەوەش بێ، کە هیچ پەیوەندیمان لەگەڵ کەسوکارمان نەمابوو تەواو دابڕابووین؛ لەبەر ئەوەش نەبوو بتوانین لە حەوشەی زیندانەکە کاتی زیاترمان بۆ پیاسەکردن هەبێ، کە هەر بە تەنیا ڕێگەی دە خولەکیان پێدابووین. هەروەها لەبەر برسێتیش نەبوو کە مانگرتنمان لە خواردن ڕاگەیاند. ڕاستی پرسەکە ئەوەبوو، ئێمە بە هیچ شێوەیەک مانگرتنمان لە خواردن ڕانەگەیاند. شتەکە هەر بە خۆی لەنێو ئێمەدا سەری هەڵدا، هەر لەخۆیەوە لەبەردەم کەپوومان تەقییەوە!

کاتێک ئێمە ئەم بڕگەیەی لاپەڕەی کتێبی ژمارەکان[105] دەخوێنینەوە: " ... هەر لەبەر ئەوەیە پەروەردگار گۆشتت دەداتێ و تۆش دەبێ بیخۆی. ئینجا تۆ نابێ نە ڕۆژێک نە دووان نە پێنج، تەنانەت نە دە و نە

[104] لەسەروەڕژان، پڕبوون.

[105] – ژمارەکانی ۱۸، ۲۰، ٦۰ (کتێبی ژمارەکان چوارەمین و پێنجەمین کتێبی تەوراتی جووەکانە. کتێبەکە مێژوویکی دوورودرێژی ئاڵۆزی هەیە، بەڵام لەڕێی کەشیشێکی زیرەکەوە، لە سەردەمی هەرە زووی ئێرانییەکاندا (لە سەدەی پێنجەمی پێش زاییندا) هەموارکراوەتەوە. ناوی کتێبەکەش لە ژمارەی نیشانەکانی ئیسرائیلییەکانەوە هاتووە).

بیست ڕۆژیش، بەڵکو یەک مانگی ڕەبەق هیچ بخۆی تا هەموویت لە تفنک[106] دەردێتەوە و ئەوەش بۆتۆ شەرمەزارییە ..." بە دڵنیاییەوە هەموومان پێمانوابوو، کە وشەکان "لە تفنکتان دەردێتەوە" هەر وتەیەکی مەجازی بێ. کەچی لە زیندانی لوکیشکی و لە قاوشەکەمان، بۆ یەکەمین جار لە ژیانمدا بۆم دەرکەوت، ئەوان، کاربەدەستانی زیندان، کتومت وەسفێکی جەستەیی وایان هەم ڕێکخستووە و هەم بەرجەستەشکردووە. بەڵێ ئەمە خوازە (مەجاز)ێک نییە، بەڵکو ڕاستییە.

دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی خۆ نە گەزۆ[107] و نە گۆشتی نە دەداینێ. ئەوان «کاشا[108]»یان دەرخوارد دەداین. لە ڕاستیدا، لەو کاتەی گیرام، لە بەندیخانەی لوکیشکیدا بەنێو قۆناغگەلێکی پارێزدا تێدەپەڕی. لە سەرەتاوە «کاشا» خواردنی سەرەکی بوو، بەڵام هەر بە تەنیاش نەبوو؛ "سووپ"یش دەگۆڕدرا. بەڵام لەو ڕۆژانەی لە بارەیەوە دەنووسم، سووپی گەنم (دانەوێڵە) بە تاکوتەنیایی لەو قازانانە بۆ زیندانییەکان تێدەکرا کە تەلەفۆنچییەکانمان لە پشت دەرگەوە بە هەناسەبڕکێوە چاوەڕێیان دەکرد و مژدەی هاتنیان دەدا ... کاشا و بەس، لە کاشا زیاتر هیچی دیکە نەبوو. هەموو ڕۆژێک هەر کاشا.

لە دەقەکەدا نووسراوە "مانگێکی ڕەبەق" ئێمە دەبێ بیخۆین. دەکرێ ئەوەشی بۆ زیادبکەین: "زیاتر لە مانگێک، زیاتر لە دوو مانگ، تۆ هەر دەبێ کاشا بخۆیت. هەر بەڕاستیش وەکو نووسرابوو، بە هەستە بەرجەستەکراوەکە و بە هەستی فیزیکی وشەکان، لە کونە لووتمان دەهاتەدەر. کاشا قێزەون بوو بۆ ئێمە. چیدی بەرگەمان نەگرت، بۆیە مانگرتنمان لە خواردنی ڕاگەیاند.

106– تفنک: کونی لووت. لێرەدا هەر وەک چۆن لە دەقە تەوراتییەکەدا هاتووە، ئاوهاش ئیدیۆمێکی کوردەواریەمان هەیە، دەڵێ: ... لە تفنک (کونە لووت)ی هاتەدەر.

107– نووسەر لێرەدا وشەی mannahی بەکارهێناوە، پێموابێ واتا تەوراتییەکەی (السلو و المن) دەگرێتەوە، منیش گەزۆم پڕبەپێست زانی.

108– کاشا: گەنم، سووپێکە لە دانەوێڵە دروست کرابێ. نووسەر.

لە زیندانەکانی یەکێتیی سۆڤیەتیدا، مانگرتن لە خواردن گاڵتە نەبوو. زیندانییەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بە هەموو مەبەست و ئامانجێک، بە هەموو شێوەیەک لە چەکەکانیان دابڕێندرابوون، ئەوە لە زیندانەکانی دیکەی دنیا دەیخوارد و کاریگەری خۆی دەبوو. لەوانە ئەو برسیەتییە هەمیشەییەی کە کارێکی وەها دەکا، خواردن لە چاوی زیندانی ببێتە شتێکی لە نرخنەهاتوو، هەر ئەمیش وا دەکا هێزی ئیرادە بە بێ خواردن یان لەبەر ئەوەی خواردنەکە هیچی وەها نییە، لاوازبکا. گومانی تێدا نییە، دابڕان، یان ئەو گۆشەگیرکردنە دووسەرەیە، هۆکارێکی گردەبڕانەی پرسەکەیە. ئەو زیندانییانەی بڕیاریاندا بچنە بن باری ڕۆژوگرتنێکی دوورودرێژ، ئەو گریمانەیە هەیە ئەگەر ڕاستەوخۆش باندۆری خۆی لەسەر کاربەدەستانی زیندان جێنەهێڵێ، ئەوا دەکرێ ڕای گشتی بجووڵێنێ، ئەوەش لەو کاتەی لە ڕێی ڕۆژنامەی ڕێپێدراوەوە یان لە ڕێی بڵاونامەی بە قاچاغەوە، ئەوەی لەنێو چوارچێوەی دیواری زینداندا ڕوودەدا، بگاتە بەرگوێ و دیدی خەڵک. گیراوەکانی زایۆن، لە کامپی گرتووخانەی بەریتانیا لە ئێرتز ئیسرائیل و لە ئەفریقیادا، زیاتر لە جارێک ئەم چەکەیان بۆ سووربوون لەسەر مافەکانی خۆیان وەک زیندانی، وەک بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی بەکارهێناوە. زیندانییە کۆمۆنیستەکانیش لە هەموو ئەو وڵاتانەی پارتەکەیان کاری ژێرزەمینی دەکرد، زۆر جار پەنایان بۆ ئەو چەکە بردووە. بەڵام ڕەوشەکە بۆ زیندانیانی بندەستی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بە تەواوی جیاواز بوو. زۆر کەم وابوو خۆیان لە قەرەی ئەو شتە بدەن، گوایە خواستەکانیان دڵی کاربەدەستانی زیندان نەرم بکا. ئاخر سەد لە سەد دەیانزانی مانگرتنیان لە خواردن هەر بەنهێنی دەمێنێتەوە و دەنگەکەی ناگاتە دنیای دەرەوەی زیندان، ئەمەش هەر وەک هەموو شتێکی دیکە، سەداکەی هەر لەنێو دیوارەکانی زینداندا دەمێنێتەوە و ئاوێ بێنە و دەستان بشۆ. برسیەتی چەکێکی دەستی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بوو لەدژی زیندانییەکان بەکاردەهات.

خۆی شتەکە چەکێک نەبوو لە دەستی زیندانییەکان دژی دەزگەی ئاسایش بێ.

هەر چۆنێک بێ، مانگرتنەکەمان لە خواردن سەرکەوتنی بە دەستهێنا. هەر ئەوە نەبوو ئەوان لەسەر ئەو یاخیبوونەمان بەوەی چیدی بە خواردنی کاشا قایل نابین، ئێمەیان سزا نەدا، بەڵکو دوای چەند رۆژێکی کەم هەمان شتیش بۆ نان و قاوەکە دووبارە بکەینەوە، مانگرتنەکە ئەو دوو شتەش بگرێتەوە، ئێمە - بۆ یەکەم جار و لە ماوەی دوو مانگدا - سەرکەوتین بەوەی لەباتی سووپی کاشا سووپی کەلەرەممان بۆ بێنن. کاربەدەستانی زیندانی لوکیشکی بە ڕوونی ئەو ڕاستییەیان لەبەرچاو گرتبوو، ئێمە وەنەبێ خواردنی «کاشا»مان لەبەر داوایەکی دژەشۆڕشییانە یان وەک پێگەیشتنی رۆژنامە یان نامەی کەسوکار بووە، بەڵکو لەبەر خواستێکی سەرەتایی توانای جەستەیی زیندانەکان بووە.

دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی زۆر شارەزان لەوەی مرۆ بۆ بەختی خۆیان جێبهێڵن و پشتگوێی بخەن مایەی سەرسوڕمان نییە. لە واتای وشەکە تێبگەی: تا ئەو کاتەی لە تفنگەکانت دێتەوە. ئەوان تەلمودیزم نین؛ ئەوان ڕاستیین. بۆنی ڕاستیی دەزگەی ئاساییشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی تەنانەت لە بۆن کەلەرمی بۆگەنیش خۆشترە، دەکرێ لەسەر دەفرێکدا تامی هەبێ و وەهای لێبێ "ئەوانەی پشتگوێخراون" بگەڕێنەوە بۆ سەر «کاشا».

دوای مانگرتنمان لە زیندانی لوکیشکیدا هەفتەی دوو ڕۆژ سووپی کەلەرم و پێنج ڕۆژیش سوپی کاشامان بۆ دابینکرا. ئێمە بردمانەوە!

هەواڵنامەی کتێب

١٢

دادگەییەکە

ئیدی بەو شێوە دەژیاین، بەو شێوە لەگەڵ خواردنی کاشا و کەلەرەم، لەگەڵ "تەلەفۆنچیی" و برووسکەچییەکان"، لەگەڵ وتار و خولەکانی نێوخۆمان، لەگەڵ گفتوگۆ و مشتومڕ و بەڵگەوبەندەکانمان، لەگەڵ ئەو پریاسکە جلوبەرگانەی لە ماڵەوە سڵاویان بۆ دەهێناین، بەسەرمان برد، ئەم بارەش تا ڕۆژی یەکی ئەپریلی خایاند. هەینیێ دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ئێمەی بە تایبەتمەندییێکی خۆی سەرسامکرد.

لە دوایین شەوی مانگی ئاداری ١٩٤١دا، برووسکەچییەکانمان زۆر سەرقاڵ بوون. هەر برووسکە بوو لە سەرەوە بە سەرماندا دەباری، برووسکەکان بەباری ئاسۆییشدا ڕەت دەبوون. لە نێو قاوشەکە مەراقبوون لەوپەڕی جۆشی خۆیدا بوو. "ئەوە چییە؟" "ئەرێ ئەمە چییە"؟ زۆر کەس هەر ئەوەیان دەپرسی. زۆریش هەبوون بڕوایان بە گوێکانی خۆیان نەدەکرد. بەڵام خۆ برووسکەباران هەر بەردەوام بوو، بەردەوام دەگەیشتن. ناوەڕۆکەکەشیان هەر دووبارەبوونەوە بوو. ئیدی هیچ گومان لە ڕاستی برووسکەکاندا نەما. برووسکەکان کورت بوون. ئەوان ناوی زیندانییەکانیان دەدا، لەگەڵیدا ناوی ئەو ساڵانەی کە حوکمیان بۆ بڕاوەتەوە. زۆرینەشیان هەشت ساڵ یان پێنج ساڵی

هەولێرنامەی کتێب

حوکمدان بوون. لە حاڵەتی تاکوتەراشدا هەبوو سێ ساڵی بۆ هاتبووەوە.

"تۆ بڵێی دادگەییەکە کەی بێ؟" ئێمەش لە ڕێی لوولەکانی ئاوەوە، پرسیاری وەهامان بۆ مەڵبەندی سەرووی خۆمان، بۆ لای برووسکەچییەکانمان دەنارد، هەڵبەتە برووسکەکانیشمان لە ڕێی خاڵ و داشەکانەوە دەنارد.

ئەوانیش وەها وەڵامیان دایەوە؛ "هیچ دادگەییەک لە گۆڕێدا نییە، تەنیا بڕیاردان هەیە."

بۆ ماوەیەک پێماننەکرا لەسەر ئاڵوگۆڕی برووسکەکان بەردەوام بین. ئاخر هەواڵی بڕیادانەکان تەنیا بە شەو دەگەیشت. فیکەی خەوتنیش، بە شێوەیەکی ئاسایی هەموو جووڵەیەکی ڕادەگرت، بە کردەی برووسکەچییەکانیشەوە. ئێمە لەسەر نوێنی خۆمان ڕاکشابووین، تێدەکۆشاین شتەکە ڕوون بکەینەوە، بەڵکو لە دوایین هەواڵ بگەین. هەریەکەشمان بیرمان لە بەڵێنی لێکۆڵەرەوەکە دەکردەوە، گوایە دادگەیی هەیە، ئەی کەواتە ئەو دادگەییەکە کەیە، بۆ ناکرێ؟ هەندێک پێیوابوو ئەوانەی بە بێ دادگە بڕیاریان لەسەر دراوە، زیندانیی هەڵاوێردکراو و ڕیزپەڕن. هەر ئەو کەسانە دەیانگوت: "بێگومان ئێمە دەچینە بەردەم دادگە، هەر چۆنێکیش بێ هەشت ساڵێکمان بە تەنگەدا دەدەن ..." هەر بەڕاستی زەحمەت بوو تەنانەت بە سرتەش لەسەر ئەو جۆرە دەمەتەقێیەدا بەردەوام بین. ئاخر هەر زوو پاسەوانەکە دەرکەی دەکردەوە و فەرمانی پێدەکردین، بێدەنگ بین. ئەمەش ڕێساکە بوو.

بۆ ڕۆژی پاشتر گومانەکان ڕەوانەوە.

"دەی هەمووتان خڕببنەوە، بە یەک ڕیز بوەستن! ڕیزەکە تێکنەدەن!" لەگەڵ گەردەگەردەی بەیانی ڕۆژی یەکی ئەپریلی ١٩٤١دا ئەم فەرمانەمان پێکرا.

ئێمەش گوێڕایەڵ بووین. ئیدی بەو ڕێڕەوەدا چووین کە پێی بەڵەد بووین؛ بۆ ئەو شوێنە براین، کە پێی ئاشنا بووین؛ بۆ لای ئەو دالانانەی بە شەوان بەویدا تێپەڕ دەبووین؛ بۆ ژوورەکانی لێکۆڵینەوە. لەوێ دوو کەسی مەدەنی لە پاڵ مێزێکی بچکۆلە وەستابوون. کاتێک یەکێ لە زیندانییەکان دەگەیشتە بەردەمیان، هەموو ئەوانی دیکە بە مەودایەک دەوەستێنران، گوێی لێنەدەبوو ئاخۆ ئەو دوو کەسە چییان بە زیندانییەکەی یەکەم دەگوت. هەر ئەوەندەیان دەبینی، پارچە کاغەزێک ڕادەستی زیندانییەکە دەکرێ، ئەویش دەبوایە واژۆی بکا.

نۆرەی منیش هات.

ئەو کەسەی لە سەر کورسی پشتی مێزەکە دانیشتبوو، پرسی: "ناوەکەت؟"

منیش کە لێڕاهاتبووم چۆن وەڵام بدەمەوە، وەڵامم دایەوە، ناوی باوکم خستە نێوان پێش ناو و پاشناوەکەی خۆمەوە.

ئەو پیاوەی لەو سەری مێزەکە دانیشتبوو، چاوی بەو بارستە کاغەزانەی بەردەمی خۆیدا گێڕا. ئەوەندە خێراش بوو هەر دەتگوت پارەی کاغەز دەژمێرێ. بێ هیچ هەڵەکردنێک ئەو کاغەزەی دۆزیەوە کە ناوی منی لەسەر بوو، ئینجا دایە دەستی هاوڕێکەی کە لە پشت مێزەکە دانیشتبوو، ئەویش دەقە نووسراوەکەی بۆ خوێندمەوە، ئەو دەقەی وشە بە وشەم لە یادەوەرییدا هەڵکەنراوە:

"کۆمسیۆنی تایبەتی ڕاوێژکارانی کۆمسیاری گەل، هی کاروباری ناوەخۆ، بۆی دەرکەوت، مێناحیم وۆلفۆڤیچ بیگن توخمێکی دژوارە بۆ

هەواڵنامەی کتێب

کۆمەڵگە، بۆیە فەرمانی بە هەشت ساڵ زیندان لە ئۆردوگای چاکسازی کار بۆ دەرکرد."

ئینجا نوێنەری کۆمسیۆنی تایبەتی ڕاوێژکاران بەڕێزەوە گوتی "فەرموو واژۆی بکە."

"بەڕاستی ئەمڕۆ ڕۆژی یەکی ئەپریل، ڕۆژێکی خۆشی ڕۆژی درۆیە". من وەهام گوت کاتێ قەڵەمم وەرگرت تا حوکمەکە واژۆ بکەم. کابرای دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی سەرنجێکی تیژی تێبڕیم، بەڵام هیچیشی نەگوت.

منیش واژۆمکرد و گەڕاندمیانەوە نێو قاوشەکەم.

زۆری نەبرد هەموو فەرمان بۆ دەرکراوان گەڕانەوە قاوشەکە. ئیدی هەرا و زەنا، دەنگەدەنگی نێو قاوشەکە گوێی مرۆی کەڕدەکرد. هەر یەکێک لە لای خۆیەوە هاواریدەکرد: "ئەرێ چەند؟ چەند؟" هەندێک دەستیان بڵنددەکرد و پەنجەکانیشیان لێکدەکردنەوە و گاسیان[109] دەکرد: "پێنج!" زیندانییە "گرنگەکان"یش، ئەوانەی هەشتساڵیان بۆ بڕابووەوە، هیچ ئاماژەیەکی جەستەییان نەکرد، تەنها ژمارەی ساڵی حوکمدانەکەیان دا. هیچ کامێک لە سەرنشینانی قاوشەکەمان بڕیارێکی سووکایەتی پێکردنی (بە ڕووسی منداڵانە) پێنەکرا بەوەی بە تەنیا سێ ساڵی بۆ بڕدرابێتەوە. دزەکەش پێنج ساڵی بە تەنگەدا درا.

---

[109] گاس کردن، بانگکردن. ئەمە بۆچوونی مامۆستا مەسعوود محەمەدە لە کتێبی «زاراوەسازی پێوانە» لە لاپەڕە 418 دا دەربارەی ئەم وشەیە: [*تەنها لە گۆشەی زمانەوە سەیری «گاثا، گات» دەکەم کە ئێستا لە دزەییاتی «گاس» هەیە بە واتای بانگ کردن. لە حەفتاکاندا هەژار و زەبیحی و من لەو باوەڕەدا بووین کە گاس، گات، گاتا یەک شتن. لە گاتادا کە سروود «چڕین» هەبێ هەر خۆیەتی لە دەنگ هەڵبڕینی* ***گاس کردن****دا دەردەکەوێتەوە. گۆڕانی دەنگی «ث» بە «س» لە کوردیدا دەستوورێکی گشتی بنجییە. مەگەر لە هەورەمان دەنگی «ث» مابێت. هەندێک کە دەڵێن «گازی بکە» هەڵە دەکەن*].

ئێمە لە نێوخۆماندا هەر وەک چۆن خوێندکاران کاتێ کاری خۆیان وەردەگرنەوە، ئاوەها زانیاریمان لەگەڵ یەک گۆڕییەوە. کەس هیچ مەراقمانێکی پێوە دیار نەبوو. زۆریان بە تەوسەوە لێیانڕوانی. گوتیان: "ئەمەش دادپەروەریی سۆڤیەتە بۆ ئێوە! هیچ دادگەییەک لە ئارادا نەبوو، ئەوانەی بڕیاریان لەسەر ئێمە داوە، هەرگیز ئێمەیان نەبینیوە، هەرگیز گوێیان لێنەگرتووین ئاخۆ چیمان هەیە بیڵێین؛ بەڵام بڕیاریان بە جوملە دەرکردووە، هەشت ساڵ بۆ ئێمە، پێنج ساڵیش ..."

ئەو شەوە، ئەوەی لە قاوشەکەمان ڕوویدا، سەربەهەشی دەهێنایە پێکەنین. هیچ کەس بەو ساڵانەی لە لایەن کۆمسیۆنی ڕاوێژکارییەوە بۆی بڕابووەوە، کارانگاز نەبوو. ئەوانەش "تەنیا" پێنج ساڵیان بە تەنگەدا درابوو، خۆشحاڵ نەبوون. بە پێچەوانەوە، هەستیان کرد لە پایەیان کەمکراوەتەوە، وەک ئەوەی خوێندکارێک بێ و نمرەی کەمی هێنابێ. ئەوان گوتیان: "پێنج ساڵ یان هەشت، لە ڕاستیدا هەر یەک شتە. بەڵکو هەموومان بیینەدەر، یاخود هیچ کەسمان نەتوانێ تەنانەت ئەو چەند ساڵە کەمەش بەرگە بگرێ." جۆرە کۆکبوونێکی گشتی لە هەمبەر ئەو ڕامانە هەبوو. پیاوە حوکمدراوەکان دەیانزانی لە دەرەوەی دیوارەکانی زیندانی لوکیشکیدا جەنگ لە گەرمە دایە. کەسیش نەیدەزانی چۆن کار لە چارەنووسی دەکا، بەڵام لە قووڵایی ناخیاندا، هەموویان هیوایان وابوو بەڵکو قوفڵی ئەو دەرگە دەروازەییانە بشکێنێ، کە بەسەریاندا داخراوە. هەڵبەتە لە نێو قاوشەکەدا خەڵکانی ڕەشبینیش هەبوون، بەڵام ئەوان کەمینە بوون. دەنگیان خەریکبوو هەر نە بیسترێ. "برووسکەچییەکانیش بە بێوچان لە کاردا بوون. هەشت ساڵ، پێنج ساڵ، هەشت ساڵ ...

منیش بیرم لە وشەکانی ئەو کابرا چیکییە (پۆلیسە) مێجەرەکەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی دەکردەوە، کاتێ گوتی: "دادگەیی! دەی سەکۆیەکی بدەرێ!" هەروەها لە وشەکانی

هاوڕێیەکەشی، لێکۆڵەرەوەکەم کە گوتی: "من پێتدەڵێم دادگەیی دەکرێی، کەواتە دادگەیی بۆ تۆ هەیە!"

هەردووکیان هەر ڕاستییان گوت، ڕاستییەکی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی.

ئا ئەمە دادگەییەکە بوو.

یەکێ لە دەستکەوتەکانی ئەو خەڵکەی کە لەسەر بەربەستەکان جەنگان و هەڵەو ناڕاستیان تەختکرد و ڕێسای دادپەروەرییان هێنایەکایەوە، بۆ ئەوەی تەختی ستەمکاری بڕوخێنن و ئازادی بێننەدی: کەڵەکەبوونی ئەو کاغەز و بارستە "بڕیارنامانە"ی کارخانەی ژێرزەمینی بوون کە کرانە کاغەزی حوکمدان. ئاخر لەوێدا نە دادوەر، نە تۆمەتبار؛ نە شاهید و نە پارێزەر؛ نە بەرگری و نە تێهەڵچوونەوەی دادگەیی نەبوو، هەر هیچ نەبوو. هەر پیاوبوو وندەکرا و هیچ بەرپرسیارێتی لە هەڵەو کەموکورتیشدا لە گۆڕێدا نەبوو. حوکمەکانی "کۆمسیۆنە"کە: هەشت ساڵ، پێنج ساڵ، سێ ساڵ، هەشت ساڵ...

هەواڵنامەی کتێب

یەک دوو ڕۆژێک دوای واژۆکردنەکانمان لەسەر پێگەیشتنی حوکمەکان، پاسەوانەکانمان، وێڕای هەموو نارەزایەتییێکمان، تفدانەکانیان[110] لابرد، کە لە هەردوو گۆشەی قاوشەکە داندرابوون. لە دەرکەی تەنیشتیشمانەوە لە ڕێی برووسکەچییەکانەوە، ئەو زانیارییەمان پێگەیشت: تفدانەکانی ئێمەشیان هەڵگرتەوە و بردیان."

---

110 – ئەو دەفرە، یان ئەو شتەی تفی تێدا دەکرێ.

١٣

خواحافیزی

تا دەهات پارچە جلوبەرگی زیاترمان دەگەیشتێ و دڵگەرمی دەکردینەوە. هەستم کرد، ژنەکەم ئەو پریاسکە جلانەی بۆ دەناردم، برادەرەکانم دەیاندایێ. ئاخر ژنەکەم پارەی نەبوو. برادەرەکانم چاویان لەو و لە من – وەک دواتر بۆم دەرکەوت لە دایک و باوکە پیرەکەشم – بوو. شایانی باسە لەو کاتەی ئەو ڕووداوانە بۆ شتێکی تەوسدارانەی نەوەکەمان تۆماردەکەم، ئەوەی بەسەر ئەو قسە ئاوەزمەندانەیەدا بازدەدا و هیچ ئەندێشەیەکی بۆ ناوەڕۆکی شتەکە نییە و دەپرسێ: "برادەرایەتی؟ ئایا شتێکی وەک برادەرایەتییەکی ڕاستەقینە لە گۆڕێدا هەیە؟"

لەو پریاسەکە دیاریکراوانەی "لە دەرەوە" بە دەستمان دەگەیشتن، دیاربوو ئەوان ئێمەیان بۆ گەشتێک بەرەو شوێنێکی سارد ئامادەدەکرد. هەرچەندە لە شیشی پەنجەرەکانەوە، بەهار خۆی بە قاوشەکەماندا دەکرد؛ کەچی لە دەرکەشەوە جلی گەرمی ژێرەوەمان بۆ دەهات: پاڵتۆی ئەستوور، جزمەی پاشپانی بەرز، دەستوانە. لەوێدا دڵخۆشی بەو هەبوونە هەبوو، بەڵام خەمناکیش بۆ ئەوانەی دەرێیە کە دەیانزانی ئامادەکاری بۆ چی دەکەن.

بە لای کەمییەوە و لە کۆتاییدا، لە نێو ئەو بوخچە جلانەی بۆم دەهاتن شتێکم دۆزییەوە! لە یەکێک لەو پارچە جلانەی بە دەست شتی لەسەر

هەڵکەنرا بوو، سێ پیتی لاتینی بوون. پیتەکان لار و نارێک بوون، بەڵام گومانی لەسەر نەبوو کە وەها دەخوێندرانەوە: O – L – A. منیش بە بینینیان گەشامەوە، بەڵام سەرسامیش بووم. باشە بۆچی ئۆلا O – L – A؟ بۆچی ژنەکەم یەکەمین پیتی کورتکراوەی ناوەکەی لە ئالا (Ala)ەوە کردۆتە ۆ "O"؟ تۆ بڵێی دژوار بێ پیتەکان لەسەر جلێک هەڵبکەنێ؟ باشە ئەگەر وابێ، خۆ ئۆلا Olaش هەر ناوەوە و بە دەرزی و داو چنراوە؟ لە هەڵهێنانی مەتەڵەکە سەرکەوتوو نەبووم؛ خۆشبەختانە «بێرنستاین» مەتەڵەکەی هەڵهێنا. ئەو ڕووی لە من کرد و بە دەنگێکی بەرز هاواری کرد "دۆزیمەوە! زانیم. تۆ دەبێ وەک Ola` بیخوێنیتەوە، نەوەک õla، ئینجا هەموو شتێکت بۆ ڕوون دەبێتەوە. ئەو دەچێتە فەلەستین[111]".

ئیدی هەنووکە شتەکەم بۆ ڕوون بووەوە.

«بێرنستاین» ئەو پیاوە باشە، چەند ڕۆژ بوو مێشکی خۆی گوشیبوو تا مەتەڵەکەم بۆ هەڵبێنێ. ئینجا لە درێژەی قسەکانیدا گوتی؛ "دەیبینی؟ شتێکی باش بوو پەلەت لە ناردنی تەلاقنامەکە نەکرد. ئەو بە بڕوایەکەوە ڕۆیشتووە، کە هەردووکتان یەکدی ببیننەوە."

ئەو ڕۆژە باشترین و قورسترین ڕۆژی زیندانم بوو. زانیم ژنەکەم وڵاتەکەی بەرەو ئێرتز ئیسرائیل جێهێشتووە ...

ئەو ڕۆیشتبوو. ئەوەشم نەدەزانی ئاخۆ چ مشتومڕ و دەمەقاڵێیێک لە نێوان ژنەکەم و برادەرەکانم لە ئارادابووە، تا قەناعەتی پێبهێنن بەوەی هەر لە ڤیلنا مانەوە واتای ئەوەی نەدەبەخشی لە منەوە نزیک دەبێ؛ تەنیا بە چوونی بۆ ئێرتز ئیسرائیل دەیتوانێ یارمەتیم بدا، کەواتە ئەوە

111– OLA بە زمانی عیبری وشەیەکی «مێینانەیە» بۆ "ڕۆیشتن بۆ «جێگیربوون لە» خاکی ئیسرائیلە." نووسەر.

ئەرکێک بوو لەسەری، لەگەڵ ئەوانی دیکە ئەویّ بەجێبێڵێ و بڕواتە ئێترز ئیسرائیل.

ئەوەش هەڵەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بوو، من ژنەکەم بە جێهێشت، هەر خەتای ئەوانیش بوو نەمتوانی نامەکەم بۆ ژنەکەم بنێرم. لە چاکەی برادەران و برادەرایەتییدا هەردووکمان ژیاین تا ئەو ڕۆژە ببینین، بەو تەلاقنامەیە پێبکەنین، کە هەرگیز نەنووسرا، هەرگیز نەنێردرا و هەرگیز هەر ڕووی نەدا.

هەرچەند ڕۆژێکی کەم دوای هەڵهێنانی مەتەڵی ئەوەی بۆم نووسرابوو، پێکهاتەی قاوشەکەمان لە بەین برا. ژمارەیەکی زۆر لە زیندانیان "بە خۆیان و تفاقەکانیانەوە" براردان، ئیدی زۆری نەبرد لە ڕێی خزمەتگوزاری تەلەفۆنچییەکانمانەوە زانیمان، بۆ قاوشەیەکی دیکە گوازراونەتەوە. لەنێو ئەوانەی ڕۆیشتن «بێرنستاین» و «کیفشیتز» بوون. کاتێکیش بە بێدەنگی خواحافیزیمان لە یەکدی دەکرد، هەموو بەربەستێکی نێوانمان هەڵدەگیرا. لە چاوی هەر یەکەمان پرسیارەکە هەبوو: "ئایا ئەمە بۆ هەتا هەتایە؟ تۆ بڵێی جارێکی دیکە یەکدی ببینینەوە؟

شوێنی ئەو زیندانییانەی لەویّ گواسترانەوە، بە زیندانی دیکە پڕ کرایەوە. لەنێو نوێکاندا «مایەر شێسکین»ی برادەرمی تێدا بوو. «شێسکین» و من جەژنی قیامەتمان لەنێو قاوشەکەدا کرد. تا ئەو ڕادەیەی بارودۆخەکە ڕێگەی پێدابن ڕیتوێلی «سیدەر[112]»مان بە شێوەی خۆمان کرد. لە جیاتی چوار پێکی شەراب، کووپی قاوەی زیندانی دەزگەی ئاسایشمان دانا. بە وێردیشەوە گوتمان: "ئەمە نانی کوێرەوەریمانە." ئای چ کەساسییەک بوو! "دەی هەموو ئەوانەی

[112]– سیدەر Seder بۆنەیەکی خواردنی شێوانە لە یەکەمین یان دوو شەوی سەرەتای جەژنی قیامەتی جوو.

برسیین، بفەرموون وەرن و نان بخۆن." نا، نەخێر! بۆ خاتری ئاسمان، مەیەن بۆ لامان، مەیەن بۆ لامان، لەگەڵ ئێمە نان مەخۆن! ... ئێمە دەنگی درووەدەکانمان بەرزکردەوە و بە پاڕانەوە: "ئەم ساڵە ئێمە کۆیلەین، ساڵی دادیَ دەکریَ ئازاد ببین. ئەمساڵ لێرەین، لەوانەیە ساڵی دادیَ لە ئۆرشەلیم بین."

دوای فیستقاڵی جەژنی قیامەت، یەک وشە لە نێو هەموو "برووسکە"کاندا چەندبارە دەبووەوە: "کۆتلاس"[113]." ئیدی بەندوباو سەبارەت بە واتای وشەکە لە قاوشێکەوە بۆ ئەوی دی دەڕۆیشت، کەسیش نەیدەزانی. بە گوێرەی بەندوباوەکان، ئێمە بۆ بەسەربردنی هەشت ساڵ، بۆ پێنج ساڵ، ئەو ماوەی بۆ پەروەردەکردنەوە و چاکسازی دانرابوو، دەگوازراینەوە شوێنێک بە ناوی «کۆتلاس». زیندانیانی سەردەمی من و پێش منیش، هیچ بیرۆکەیەکیان سەبارەت بەو شوێنە تەلیسماویە نەبوو، کە ناوی «کۆتلاس» بوو. تۆ بڵێی هەبیَ گوێی لە ناوی «کۆتلاس» بووبیَ؟ کۆلۆنێلە پیرەکە دەیزانی. "خۆ ئەگەر هیچ شتێکم لە بیر مابیَ،" ئەو وەها بە شێوەی کە نمایشێکی توانج ئاسا، هاتە دەنگ؛ "کۆتلاس وێستگەیەکی قیتارە لە پشت «ڤیاتکا»وە."

یەکێ لە زیندانییەکانیش هەڵیدایێ: "ئێستا بە «ڤیاتکا» دەڵێن «کیرۆڤ»."

"من نازانم ئێستا چی پێدەڵێن." دوای ئەوەی گوێی لە قسەکە بوو، پیرە کۆلۆنێلەکە وەها تێهەڵچووەوە: "بەڵام لە بیرمە ئەوان وێستگەکەیان بۆ نەفیکردنی شۆڕشگێڕان بۆ «ڤیاتکا» بەکاردەهێنا. ئەوەش ئەو شوێنە بوو، کە شازادەکان ڕاویان لێدەکرد."

---

113 –kotlas

له دەرەوەش بەهار بوو. نێو قاوشەکەش گەرم بوو. بەڵام بە بیستنی ئەو قسانە تەزوو ئێسقانی جەستەمانی تەزاند.

کەچی هەر زوو بۆچوونمان لەسەر «کۆتلاس» گۆڕی. خەریکبوو عەشقی ئەو شوێنە ببین، کە شازادەکان ڕاویان تێدادەکرد. ئێمەش دەمانەویست بۆ ئەوێ بڕۆین. ئیدی ڕۆژانە بە تکاوە ڕووی پرسیارمان لە پاسەوانەکان بوو: "دەی پێمان بڵێن تا کەی پێویستە لێرە بین؟ کەی دەچینە «کۆتلاس»؟"

پاسەوانەکانیش بە ئارامییەوە دەیان گوت: "دەڕۆن، زۆر ناخایەنێ ئێوە دەڕۆن."

لە بنەڕەتدا سەرتاشەکانی زیندان بوون، وایان لێکردین بۆچوونمان سەبارەت بە کۆتلاس و Til تیل بە شێوەیەکی دیکە بگۆڕین. (تیل Til کورتکراوەی ناوە ڕووسیەکە بوو بۆ ئۆردوگای کاری چاکسازی.)

هەواڵنامەی کتێب

لەوێدا دوو سەرتاش هەبوون، ناوەناوە لە ناوبڕی سەیرسەیردا دەهاتنە لامان. یەکێکیش لەوان جوو بوو. زیندانە کریستانەکانی قاوشەکە، هەروەک هاوزیندانیانی ژووره بچکۆلەکەی پێشوو، باوەڕیان بە پشتگیری جوو هەبوو، هەر بۆیە داوایان لە هاوزیندانە جووەکانیان کرد، بەڵکو هەوڵبدەن ئەو سەرتاشە جووە بدوێنن. منیش هیچ هەوڵێکی لەو جۆرەم نەدا. ئاخر دەمزانی "پشتگیری" لەنێوان ئاژانی جووی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی و زیندانە جووەکاندا هەیە. «بێرنستاین» هەوڵێکیدا، سەرتاشە جووەکە بدوێنێ. هەوڵیدا دەمی سەرتاشەکە بکاتەوە. بەڵام خۆ دەمی کابرا تەواو دروابوو. ئێمە شتێکی سەرسوڕهێنەری دیکەمان لە زیندانی لوکیشکی بینی، ئەویش سەرتاشی بێدەنگ بوو!

لێ گەلۆ، دوای جەژنی قیامەت، لە هیکەوە دەمی هەر دوو سەرتاشەکە کرایەوە. ئیدی زیندانییە کریستیانییەکان پێویستیان بە پشتگیری نەبوو تا سەرتاشە جووەکە بێتە دەنگ، ئەوان هەر لە خۆیانەوە، بەبێ ئەوەی پرسیاریشیان لێبکرێ، هاتنە قسە. بۆ هەر زیندانییەک بە درێژی و بە وردەکارییەوە دەربارەی ژیان لە ئۆردوگای کار (کاری بێگارییدا) دووان.

"بەڵێ لەوێ دەکرێ بڵێی ژیان هەیە،" ئەوان وەها کەوتنە قسە؛ "ئەوێ وەک ئێرە نییە، دەرکەی زیندانت لەسەر دابخرێ. دەکرێ لەوێ بڵێی تارادەیەک ئازادی کار؟ هەڵبەتە لەوێ کارکردن هەیە، بەڵام چ جۆرە کارێک؟ خۆی باشە هەندێک کار بکەی، وا نییە؟ ئەرێ لەوێ چەند سەعات کار هەیە؟ وەک هەموو شوێنێکی یەکێتیی سۆڤیەت: هەر هەشت سەعات لە ڕۆژێکدا. هەموو جۆرەکانی کار هەروەهان. بەڵام هەر یەکەتان لە سەریەتی بە گوێرەی پیشەکەی کاربکا. لەبری کارکردنیشدا مزەی[114] خۆت وەردەگری. ئایا لەوێ ڕۆژی پشوو هەیە؟ ئای لەو پرسیارە! لە هەر هەفتەیەکدا ڕۆژێکی پشوو هەیە. ئایا لەوێ ڕۆژنامە و کتێب هەن؟ هەر ئۆردوگایەک کتێبخانەی خۆی هەیە، لەوێ دەتوانی بە پێی داخواز کتێب، ڕۆژنامە، گۆڤارت دەستکەوێ. وێڕای کتێبخانە هەر ئۆردوگایەک سینەمای خۆیشی هەیە. ئایا سینەماکەیان نمایشی زۆری هەیە؟ ئێمە کتومت نازانین، بەڵام نمایشی زۆریشیان هەیە. دەکرێ لەوێ فیلمگەلی زۆر ببینی. هەندێ جار شانۆی گەڕۆکیشی بۆ دەچێ. ژیانی کلتووری ئەوێ لە پلەیەکی زۆر باڵا دایە. ئەدی خواردن چۆنە؟ ئەگەر لەوێ کار بکەی، خواردنێکی باشت دەدرێتێ. هەر ئۆردوگایەک کانتینەی خۆی هەیە، دەکرێ شتی لێ بکڕی."

---

[114] – مزە: کرێ، حەقدەست.

بەشێک لە چیرۆکەکەیان لەلایەن پاسەوانەکانیش پشتڕاستکرایەوە، بەتایبەتی لەو کاتەی بۆ سەرئاو دەچوون، زیندانییەکان پرسیارییان لێدەکردن.

ئەفسەری بەرپرسیش کە بۆ زیندانییەکان دەدوا، هەندێ لەو باسانەی گەرمکردبوو. لەو ڕۆژەی لەنێو زیندانییەکان دەسووڕایەوە، لێیان پرسی، ئاخۆ هەر بە ڕاستی کتێبخانە لە ئۆردوگاکان هەیە، ئەویش بە جۆشێکی بێوەییانە گوتبووی: "بێگومان لەوێ کتێبخانە هەیە! ئەدی لەوێ سینەماش نییە؟ بۆ ئێوە ئۆردوگا زۆر باشترە لێرە."

ئێمەش بڕوامان پێکرد!

ڕۆژێکی خۆشی ئایار بوو، پێیانڕاگەیاندین، دەکرێ کەسوکارمان سەردانمان بکەن. "بەڵێ،" ئەفسەری بەرپرس ڕاشکاوانە گوتی: "ئەوەش سەردانێکی ماڵئاواییە بەر لەوەی بگوازرێنەوە بۆ ئۆردوگای کار و چاکسازی. لەو فۆرمەی پرسیارنامەدا ئەو بڕگەیە پڕبکەنەوە: ناوی ئەو خزمەی بانگهێشت دەکرێ، لەگەڵ ناونیشان. بۆت هەیە تەنیا یەک خزم بانگهێشت بکەی تا سەردانت بکا."

منیش ژنەکەم بانگهێشتکرد. پێمواببوو هێشتا ماوەوە و «ڤیلنا»ی بەجێ نەهێشتووە.

ڕۆژانی زیندانی لوکیشکی، نەخاسمە هی قاوشەکەمان، هەروەک ڕێساکان کورت بوون. ئاخر هەر لە بەیانییەوە تا شەو سەرقاڵ بووین. قسەماندەکرد، دەمانخوێند و دەرسماندەدایەوە، یاریماندەکرد، بیرماندەکردەوە، داڵغەمان لێدەدا، نوێژمان دەکرد و چاوەڕێشمان دەکرد. ئێمە هەمیشە هەر چاوەڕێ بووین، چاوەڕێی شتێک لە دەرەوەی بازنەی شتە ئاساییەکان بقەومێ؛ هەروەها چاوەڕێی هەندێ شتی ڕۆژانەش، کە ڕۆژانە بوون. لە زینداندا هەر ژەمێک بۆ خۆی

ڕووداوێکە، بردنە دەرەوەی سەتڵی ئاو و زبڵیش هەر بەسەرهاتە. داخوازییەکانمان بەراییانە بوون، بەڵام لە جیاتی ئەوەی کەمببنەوە و نەمێنن، ڕوو لە هەڵکشان بوون، خووی چاوەڕوانییەکانیش بۆ تەلەفۆنچییەکان مەزنترینیان بوو.

ڕۆژەکانی زیندان وەک خەڵک لە خەیاڵی خۆی بۆی چووە درێژ نین. نیوەی ساڵی یەکەمی زیندانییەکەمان بڕی، هەر بە زەحمەت هەستمان بە تێپەڕینی کرد. بەڵام ئەو ڕۆژانەی، دوای پڕکردنەوەی کورتە فۆرمەکەی پرسیارنامە، ڕۆژانی بانگهێشتکردنی کەسوکار بۆ سەردانیکردنمان، درێژ بوون، زۆریش درێژ، هەر نەدەبڕانەوە. زۆر لە چاوەڕوانییەکانیان بەسەرچوون، بەڵام تاکە چاوەڕوانییێک بەرۆکی ئێمەی بەرنەدا. زۆر لە چاوەڕوانییەکان یارمەتی کاتکوشتنیان داین؛ یەکێکیان بێسنوور درێژ بوو. ئیدی هەر سەرە سەعاتمان دەژمارد.

لە کۆتاییدا وادەی سەردانەکە هات. من یەکێک بووم لەوانەی لە کۆتایی بانگی نووسینگە کران. من بانگ کرامە پشت شیشەبەندی ژوورێکی پێشوازی کە کرابووە دوو بەش. لە تەنیشت من ئەو پاسەوانە جووە وەستابوو، کە بەهۆی ئەوەوە حەفت ڕۆژی ڕەبەق زیندانی تەنیاییم خوارد. لە دیوەکەی دیکەی شیشەبەندەکە «پاولا دایشز» بە خەندەوە دانیشتبوو، سەیری دەکردم.

من ئەو کچەم لە کاتی کارکردنم لە ڕێکخراوی «بێتار» لە ڤیلناوە دەناسی. هەندێکیش بە ژنەکەم دەچوو. لەوانەیە هەر لەبەرئەوەبێ، کە لە پشت شیشەبەندەکە تەماشام دەکرد. هەر چۆنێک بوو، ئەو لەباتی ژنەکەم هاتبوو، بەپیر ئەو بانگهێشتنەوە هاتبوو، کە بۆ «ئالیسا بێگن»م ناردبوو.

پاسەوانەکە گوتی: "دەتوانن چ بە ڕووسی یان پۆلۆنی بدوێن. دەی دەستپێبکەن!"

ئێمەش بە پۆلۆنی کەوتینە قسە.

"هەموو شتێک باشە،" «پاولا» وەها دەستی پێکرد، بە خێراییش قسەیدەکردن. "پوورە «ئالا» لەگەڵ مام «شیمشۆن» دایە. نامەیەکی ئەوم بۆ هێناوی.

منیش هیچم نەگوت. تێگەیشتم. ئاخر "مام شیمشون" بەرپرسی «بێتار» بوو لە ئێرتز ئیسرائیل. دیاربوو ژنەکەم گەیشتبووە ئەوێندەرێ.

پاولا قسەکەی خۆی دووبارە کردەوە: "ئایا گوێت لێمە؟ پوورە «ئالا» لەگەڵ ..."

"بەڵێ، بەڵێ، تێگەیشتم. چیدیکە هەیە؟"

"نامەیەکیش لە دایک و باوکتەوە هەیە. ئەوان ساغ و سەلامەتن. خەمیان لێ مەخۆ. ئەوانیش یارمەتیدراون."

هەواڵنامەی کتێب

دیسان بێدەنگ بوومەوە.

"برایەکانیشت باشن. هەر هەموویان باشن. ئەوانیش لەگەڵ پوورە «ئالا»ن."

منیش تێگەیشتم. خۆ تەنیا یەک برام هەبوو. "برایەکانت" واتای "برادەرەکانتی دەگەیاند. ئەوانیش خۆیان گەیاندبووە ئێرتز ئیسرائیل.

"ئایا گوێت لێمە؟ برایەکانیشت لەگەڵ پوورە «ئالا»ن ... " «پاولا» دووبارەی کردەوە.

"سوپاس، سوپاس. چی دیکە؟"

"بەڵێ، منیش سەبارەت بە پوورم (تا ئێرە بە پۆلۆنی قسەی کرد) ئیگەرێت بێسابو iggert besabo (ئەو جووت وشەیەی بە عیبری دەردا). (بە زمانی عیبریش ئیگەر باسابۆن واتای ' تێبینییەک لەناو سابوونەکە دایە" دەگەیاند.)

منیش بە عیبری لەگەڵی کەوتمە قسە.

"کیژەکەم، چۆنی؟ ئەرێ «مام جۆزیف» و ئێوە چۆنن، باشن؟" قسەکەم ئاماژە بوو بۆ «جۆزێف گلازمان».

"هەموویان باشن. هەموو ساغن. هەموویان سڵاویان هەبوو. خەم مەخۆ." کیژەکە بە عیبری وەڵامی دایەوە.

"ئەدی پێم نەگوتن بۆتان هەیە تەنیا بە پۆلۆنی یان بە ڕووسی بدوێن؟" لە پڕیکەوە پاسەوانەکە قسەی پێ بڕین. "ئەوە بە چ زمانێک قسە دەکەن؟"

"مەسەلە چییە؟" منیش وەها پرسیم. "ئەرێ ناکرێ pa – yevreskye یا یێڤریسکی بئاخڤین؟"[115]

"خۆ ئەگەر ئەوە زمانی یێڤەرییسکا بوایە، لێی تێدەگەیشتم. ئێوە بە زمانێکی دیکە دەدوێن."

"ئێمە بە زمانی پاییڤەرسکا دەدوێین" من نەسەلمێنانە لەسەر قسەکەم سوور بووم. "ئەز یەڤیریم (عیبریم) و بۆشم هەیە بە زمانەکەی خۆم بدوێم."

هەواڵنامەی کتێب

115– بە ڕووسی هەروەها بە یدیشی و عیبریش هەر دەگوترێ pa –yevvreyske، تەنیا لە عیبریدا نەبێ کە دەگوترێ drevnye– yevreyskye، واتە زمانی عیبری دێرین. بەڵام من وشەی "دێرین"م نەگوت، نەبادا بەدحاڵیبوونێک دروست بکا. نووسەر.

"هەوڵمدە خۆت زیرەک بنوێنی. قسە بە ڕووسی یان بە پۆلۆنی بکە، دەنا گفتوگۆکەتان پێدەبڕم."

ئیدی گەڕاینەوە سەر زمانی پۆلۆنی. دیاربوو «پاولا» ترسابوو، نەبادا من لە ئاماژەی "سڵاوەکان" تێنەگەیشتبم، بۆیە دووبارەی کردەوە.

"من سڵاوی پوورم بۆت هێناوە (تا ئێرە بە پۆلۆنی دوا) پاشان ڕستەکەی بە عیبری تەواوکرد: ئیگارەێت باسابون (تێبینینامەیەک لەناو سابوونەکە دایە)".

"بەڵێ. سوپاس. تێگەیشتم."

ڕوخساری کچەکە گەشایەوە.

پاسەوانەکەش پێیگوتین: "دەی دەبێ هەر ئێستا بوەستن."

منیش داوام لێکرد: "هەر یەک دوو وشەی دیکە. وا خەریکە تەواودەبین."

«پاولا»ش پرسی: "باشە من چی بۆ پوور «ئالا» بنووسم؟"

"بۆی بنووسە، من شانازی پێوەدەکەم. بنووسە من شانازی بە هەموویانەوە دەکەم. بۆیان بنووسە من بەهێزم و ساغیشم و هەر دەشگەڕێمەوە."

«پاولا»ش وەڵامی دامەوە: "باشە، وادەکەم.

پاسەوانەکەش لە شوێنی خۆی هاواری کرد: "بەسیەتی! بڕایەوە!"

پاسەوانەکە بەنێو شیشەبەندەکاندا بۆ ئەودیوی ژوورەکە ڕۆیشت و پریاسکەکەی لە کچەکە وەرگرت کە ژنەکەم وەک دیارییێک بۆ ڕێگەکەم بۆی ناردبووم. ئەو هەموو شتێکی ڕووکردە سەر مێزەکە. جلی

هەواڵنامەی کتێب

ژێرەوەی گەرم، هەندێک شت بۆ خواردن، دوو پارچە سابوونیش. پاسەوانەکە خواردنەکەی دایەوە «پاولا» تا بیباتەوە. ئاخر خواردن ڕێگەپێدراو نەبوو. منیش بەختم نەبوو. هاوزیندانەکانم، ئەوانەی پێش من دیداری کەسوکاریان کردبوو، بوخچەی خواردنیشیان وەرگرتبوو. کاتێک نۆرەی من هات، پێمڕاگەیەندرا دەردی تیفۆ لە دەرەوە بڵاوبۆتەوە، بۆیە هەموو جۆرە خواردنێک قەدەغە کرابوو بێتە نێو زیندانەکە.

پاولا شیرینی بە تامی دانابوو، لە برادەرەکانیشمەوە چوکلاتیشم بۆ هاتبوو، بەڵام هەموویان لەناو هەگبەی خۆیدا گەڕاندەوە. کاتێ کچەکە ڕۆیشت، فرمێسکی لە چاودا دیار بوون. ئەو کچە نازدارە بە باشی ڕۆڵی ژنەکەمی بینی کاتێ پەیامە قەدەغەکانی پێڕاگەیاندم، تەنانەت بە تێبینییەکەی نێو سابوونەکەشیەوە. ئەو لە بن دەستی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیدا بوو، لە نێو کەڵبەی شێردا بوو، مەترسییەکی دژواری لەسەر بوو، لەوانەبوو بە داوەوە بێ. باشە چی دەبوو ئەگەر هاتبا تێبینینامەکەیان بدۆزیبایەوە؟ ئەو، هەموو ئەو شتانەی پێیگوترابوو گەیاندی، بێئەوەی هەستوسۆز و هەڵچوونێکیشی پێوە دیار بێ. بەڵام کاتێک وادەی گەڕانەوەی هات و ئەو شتە باشانەی هێنابووی لەگەڵ خۆی بباتەوە، سوک و ئاسان نەیتوانی بەرگەی بێئومێدبوونەکەی بگرێ و چاوی پڕبوون لە فرمێسک.

کیژەکە لە پاسەوانەکە پاڕایەوە: "دەی هەر بە لای کەمی لێگەڕێ با پارچە شەکرەکەی بۆ بەجێبێڵم."

"قەدەغەیە!" پاسەوانەکەش وەها وەڵامی دایەوە: "من گوتم قەدەغەیە و بڕایەوە."

پاسەوانەکە پریاسکەکەی پشکنی، سابوونەکەشی دوو لەتکرد. پاولا و منیش لە هەر دووودیوی شیشەبەندەکەوە چاومان لێبوو. پاسەوانەکە لە هەردوو نیوە سابوونەکانی ڕوانی، ئینجا لەگەڵ جلەکان دایە دەستم.

"پاولینکا، خواحافیز!"

"خواحافیز، ئاگات لە خۆت بێ!"

"هەر دەگەڕێمەوە."

"دەزانم. ئاگات لەخۆت بێ!"

بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ خەونم بەوە دەبینی، بەڵکو جارێکی دیکە کیژەکە ببینمەوە، ئاخر لە سەربازێکی بەرەی پێشەوە ئازاتر بوو. بەڵکو ببینمەوە و تۆقەی لەگەڵ بکەم و لەسەر ئەو سەرچڵییەی بە ژیانی خۆی کردی و ئەو خزمەتەی بە منی کرد، سوپاسی بکەم. بەڵام هەرگیز بۆم هەڵنەکەوت. پاولا، خوشکە بچکۆلانەکەی «شلۆمی» ئەوەی لە ئێرتز ئیسرائیلدا کوژرا، ئەویش وەنەبێ بە دەستی غەوارە بەڵکو بەدەستی کاین (قابیل) کە هەر وەک برای وابوو. کیژەکە شەڕڤان بوو. کاتێک ئاڵمان لە نزیک ڤیلنا بووەوە، ئەو چووە نێو سوپای ژێرزەمینی، کە لە گیتۆی «گلازمان» دروستببوو، لەوێ ببوە بەرپرسێکی فریادڕەسی هێزەکە. بەڵام پاولا، ئەو پاولا نازدارە، ئەو کیژە جووە ئازایە، بەرگەگری سەردەمی تاریکی، کەوتە بەردەستی بکوژە ئاڵمانەکان. کیژەکە وەک شەڕڤانێک ژیا و وەک شەڕڤانێکیش سەری نایەوە.

هەواڵنامەی کتێب

١٤

تفدانەکان

کاتێـک لە چـاوپێکەوتنەکە گەڕامەوە، چـوار نیـوە سـابوونم پێبـوون. تێبینینامەکە لە یەکێکیاندا بوو. تۆ بڵێی لە کامەیاندا بێ؟ منـیش هەرچـی «پاولا» پێگوتم بۆ «شێسکین»م باسکرد. نهێنـی تێبینینانمەکەشـم بـۆ یەکـێ لە قوتابییەکـانم درکانـد، ئەویـش چاوەشـێک بـوو لە سـوپای پۆلـۆنی، ببـووە دۆسـتێکی نزیـک و دڵسـۆزی مـن. ئینجـا هەر سـێکمان چووینە لای پەنجەرەکە و بازنەیەکی بچووکمان پێکهێنا. چاوەشەکە کە لە هەمـوو شـتێک شـارەزا بـوو، دەسـتی دایە پـارچە سـابوونەکان و لە هەموو گۆشـەیەکەوە لێیـڕوانین. بە تەمـابوو بە شـێوەیەک تێبینینـامەکە بدۆزێتەوە، بێ ئەوەی هەر چوار نیوە سابونەکان وردبکا، چونکە لە زیندان سابوون شتێکی زۆر سەنگین و بە بەها بوو. بەڵام خۆ ئەویش هیچـی لێهەڵنەکرانـد و نەیزانـی شـتەکە لە کـامە پـارچە دایە. چارەمـان نەمـا؛ بڕیارمانـدا دەسـت بەکـاربین و پـارچە سـابوونەکان دوولەت و چەند لەت بکەیـن. چاوەشـەکە کەوچکێکـی کانزایی هەبوو، دەسکەکەی هەروەک چەقۆ تیژ بوو. کەوچکەکەی لەسـەر ڕەفەکە هێنایە خوارەوە و بە دەسـکە تیـژەکەی خەریکـی بڕینـی پـارچە سـابوونەکە بـوو. تێبینینـامەکە نە لە پـارچە سـابوونی یەکەم و نە لە هـی دووهەمیشـدا بوو. لەو کاتەی خەریکی بڕینی پارچەی سێیەم بوو، تویژاڵ تویژاڵ سـەرەکەی هەڵـدەگرت و سـابوونەکەی دەڕنـی، لە کۆتاییـدا شـتێک دەرکەوت. ڕووخسـاری لە خۆشـیان گەشـایەوە، خۆشـی سـەرکەوتن،

ئیدی چاوەشەکە پارچە کاغەزە لوولدراوەکەی دایە دەستم. ئەوەبوو تێبینینامەکە گەیشت! برادەرەکانم لە قووڵایی سابوونەکەیان نەڕوانی، بەڵکو لە توێژاڵی سەرەوەی. تەنانەت ئەوانەی هەموو شتێکیش دەزانن، بە دەسەڵاتەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤییەتیش هەموو شتێکیان هەر بۆ مەیسەر نابێ، لە هەستی هاوبەش تێپەڕ ناکەن!

تێبینینامەکەی نێو پارچە سابوونەکە لە «جۆسیف گلازمان»ی هاوڕێمەوە بوو. سەلمێنەری هەواڵی باش بوو، هەموو شتێک خۆش بوو، دڵنەوایی مژدەکانی «پاولینکا»ی بۆ من تێدا بوو، هەروەها زانیارییێکی دیکەشی تێدا بوو. برادەرەکانمان لە ئێرتز ئیسرائیل و ئەمریکا، هەروەک کورتەنامەکە پێیڕاگەیاندم، کاریان بۆ ئازادکردنمان دەکرد. ڕامانێکی باشیش لە کاریگەری هەوڵ و تێکۆشانیان لەئارادا هەبوو.

ئێمەش باوەڕمان کرد.

دیسان پێکهاتەی زیندانەکەمان لەبارێک ترازا. زیندانییان لێ گواستنەوە و بردنە شوێنێکی دیکە و هی دیکەیان بۆ هێنان. لەوانەی گواسترانەوە «شێسکین»ی برادەرم بوو؛ لەنێو نوێکانیشدا «داڤید کرۆل»ی بە کەیف بوو.

«کرۆل» تەمەنێکی مام ناوەندی هەبوو. زۆر لەو کوریشکانەی دەموچاوی داگرتبوو، لە تەمەنی ڕاستەقینەی خۆی گەورەتر نیشاندەدا. هەموویان بە ناوە نازانەدییەکەی «کۆتکا» بانگیاندەکرد. هەر بە ڕاستیش لە گیان و ورەدا خورت بوو، لە زیندانیشدا هەروەک منداڵێکی کەیفخۆش پێدەکەنی. بەڵام خۆ ئەو پیاوە دڵباشەش خەمی خۆی هەبوون. ئەو دوو ژنی لە دوای خۆی بەجێهێشتبوون؛ پیرەدایکی کە چەندین ساڵ بوو بە بێوەژنی مابووەوە، کە پشتی هەر بە «کۆتکا» قایم بوو، دەبوایە بیژیاندابایە وەک چۆن پێشتر ئەو پشتی بە دایکی

هەواڵنامەی کتێب

دەبەست و دەیژیاند، کەسەکەی دووهەمیش ژنە گەنجەکەی بوو، هەر چەند مانگێک بوو بەر لە گرتنی گواستبوویەوە.

«کرۆل»یش یەکێ بوو لەوانەی هەمیشە هەر داوای دەکرد "ئێمە «کۆتلاس»مان دەوێ!"

لە کۆتایی ئاداردا بە شێوەیەکی بەرچاو لوکیشکی کەوتە جموجۆڵ. تا دەهات ژوور و قاوشەکانی زیندان تەژیتر و پڕتر دەبوون، هەر جمەیان دەهات. شتێکیش لە دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی نەبوو بڵێ، جێمان نییە، ژوورمان نییە! ئەوان هەمیشە لەو باوەڕەدابوون، ژوور بۆ زیندانی هەر هەیە، یا هەر پەیدا دەبێ. دەفر بەشی هەموو زیندانییەکانی نەدەکرد. بۆیە هیربارمان[116] لەگەڵ زیندانییە نوێیەکان بەشدەکرد. خۆی ئەمە شتێکی خۆش نەبوو، بەڵام هەر کردیشمان. لە زینداندا هەر ئەو شتە دەکرێ. هەر چۆنێک بێ ئێمە دڵنەواییمان بە «کۆتلاس»ی بەرچاومان بوو. لەوێ لەسەر مێزەکان دەمانخوارد و دەشژمێردراین. لەوێ کارمان دەکرد، هەر لەوێش هەوای تەڕوتازەمان هەڵدەمژی. لەوێدا ژیان جیاواز بوو ...

کاربەدەستانی زیندان، لە نێویاندا ئەفسەرانی دەزگەی ئاسایش، لە جاران زیاتر سەردانیان دەکردین. پیاوێک دەهات و شتێکی دەنووسی دەڕۆیشتەوە. بە دوای ئەودا یەکێکی دیکە خۆی بە ژووردا دەکرد، ئەویش هەندێ سەرنج و تێبینی دەنووسین. ئێمەش لێمان دەپرسین، ئەرێ کەی ئێمە لێرە دەڕۆین. وەڵامیان دەدایەوە: "هیچ ساستاڤ sastav یێک لە گۆڕێدا نییە، بەڵام زۆریشی پێناچێ لێرە دەڕۆن." ئێمەش پێمان سەیر بوو، تۆ بڵێی «ساستاڤ» چی بێ. ئەوانەی زمانی ڕووسیان دەزانی بە شێوازی لە یەکجیاواز وشەکەیان لێکدەدایەوە. هەندێک دەیانگوت لەوانەیە واتای ئەوەبێ، ستافی تەواویان بۆ

---

[116] هیربار: دەفر و کەوچک، قاپوقاچاغی ناوماڵ.

بارکردن نەبێ. ئەوانی دیکە دەیانگوت «ساستاف» ئاماژەیە بۆ فارگۆنەکانی قیتار. هەمووان سەریان سوڕمابوو. باشە چۆن دەبێ، نە ستاف بایی پێویست، نە فارگۆنەکانی قیتاریش بایی پێویست هەبن؟

لە کۆتایدا، ڕۆژەکە هات.

ئەفسەرانی دەزگەی ئاسایش لە ڕاڕەوەکە وەستان و ناوەکانیان خوێندنەوە. ئەوانەی ناویان خوێندرایەوە، هەروەک سەرباز وەڵامیان دایەوە: "لێرەیە!"

"هەر یەک لە ئێوە تفاقەکانی لەیەک بوخچەدا تێکبنێ. دەفر، کووپ و کەوچکەکان لێرە بەجێبێڵن. کاتێک ئامادەبوون، بە دواتاندا دێینەوە."

یەکێ لە زیندانییەکان پرسی: "باشە «ساستاڤ» هات؟"

"بەڵێ. ئێوە ئێرە بەرەو ئۆردوگای کار بەجێدێڵن."

"ئەی کەی دەڕۆین؟"

"ئەمەیان نازانم. ئەو پیاوەی لە گواستنەوەتان بەرپرسە، ئەو دەزانێ."

هەواڵنامەی کتێب

دەرکە داخرایەوە. قاوشەکە هەروەک وێستگەی هێڵی ئاسنین وابوو. هەر جرتوفرت بوو. زیندانییەکان ورەیان بەرز بوو. "ئێمە دەڕۆین، ئەو شوێنە بۆگەنە جێدەهێڵین!" چاوەشەکە یارمەتی دام کەلوپەلەکانم، دیاری برادەرەکانم بپێچمەوە. بە هەردووکیشمان یارمەتی پیرە کۆلۆنێلەکەمان دا. ئەویش هەر منگەمنگی بوو: "ئێمە دەچینە ڕاوێ! ڕاو!"

دوای کەمێک پاسەوانەکە هاتەوە و پرسی: "ئامادەن؟"

ئێمەش هەمومان بە یەکەوە: "حازر و ئامادەین!"

ئیدی بوخچەکانمان لە کۆڵ هەڵدا بەنێو ڕاڕەو و حەوشەی زیندانەکەدا بڕۆ. لەوێدا گەیشتینە گرووپی دیکەش. فەرمانیان پێکردین دابنیشین و چاوەڕێ بین. ئێمەش بە حەوسەڵەوە چاوەڕێ بووین. کاتیش دەڕۆیشت، کاتی ژەمی نیوەڕۆ هات. کاربەدەستانی زیندانەکەش بە نەرمەغار دەهاتن و دەچوون. ئیدی هاوارمان لێهەڵسا: "ئەرێ تا چەندی دی چاوەڕێ بکەین؟"

بۆ بولیڵی[117] ئێوارە درەنگ ئەفسەرێکی دەزگەی ئاسایش پەیدابوو، ڕایگەیاند؛ گۆڕانکارییەک لە کاتی ڕۆیشتنمان ڕوویداوە، بۆیە ئێمە دەبێ بگەڕێینەوە، بەڵام بۆ ماوەیەکی زۆر نا، بگەڕێینەوە لابالی زیندان. پێیڕاگەیاندین ئێمە ناگەڕێینەوە قاوشەکانمان، بەڵکو بۆ قاوشێکی کاتی. ئێمەش برسی بووین. هەر نەفرینمان لێدەباری. بە نەفرینەوە ئێمەیان بردە قاوشێکی کاتی.

هەر بەڕاستیش قاوشێکی کاتی بوو، لەژێر زەمین هەڵکەوتبوو. هەر تەنیا بە سەرنجێکی بچکۆلە، بە پەنجەرەی بچکۆلە جیاوازتر بوو لە ژوورە زیندانی تاکەکەسی، پەنجەرەکان کەمێک لەسەر زەوی بەرزتر بون. قاوشەکە نە نوێنی لێبوو نە چارپایەش. چواردیوار و ناوکەوێکی کۆنکرێتی ڕەقوتەق، دەی بڕۆ لێیوەرکەوە. شوێنەکە هەر بە هەمان قەبارەی ئەو ژوورەبوو کە لەکاتی لێکۆڵینەوەکەدا تێیدا بووم. بەڵام گرووپەکەی ئێمە بیست کەس بووین. هەموومان وەک یەک بووین، هەرچۆنێک بێ خۆمان لەپاڵ یەک پەستی و جێی خۆمان کردەوە.

سپێدە هات. دەرکەکە کرایەوە. دوو پاسەوان، زیندانییەکانیان لەو تەنگەبەرەدا بە وەستاوی، بە دانیشتووی بەنیوە ڕاکشاوی ژماردن. پاسەوانەکان هیچ سەرنجیان نەبوو. لە ژوورەکە کە ئەستەم بوو ڕابکشێی، ڕێیانپێدابوو وەها بکەین، لەکاتی فیکەی ئاگادارکردنەوە بە

[117] بولیڵ، تاریکوڕوون

ڕۆژیش. ئەوان لە ژماردندا هەڵەیان کرد. ئەوەش شتێکی سەیر نەبوو. ئاخر لەو شوێنەدا، کردەی ژماردن تەنانەت بۆ مامۆستایانی بیرکاریش سەخت بوو؛ چ جای پاسەوانێکی سۆڤیەتی. لە کۆتاییدا ژمارە دەقاودەقەکە سەلمێندرا. پاسەوانەکە ژمارەی تۆمار کرد، ئینجا گوتیان: "پاش کەمێکی دیکە نانتان پێدەگا." ئەوەش شت بوو نەوەک گاڵتە!

لە شیشەبەندی دەرکەوە نانیان بۆ درێژکردین. ئێمەش بە کۆرس پرسیمان: "ئەرێ قاوەشمان نادەنێ؟ ئەوان بە ئێمەیان گوت کە قاپ و کووپەکانمان لەسەرەوە بەجێبێڵین. باشە ئەدی لە چیدا بخۆینەوە؟"

"بادی[118] دیکەتان دەدەینێ." پاسەوانەکە وەهای گوت و پەنجەرەکەشی داخستەوە.

پاش کەمێکی دیکە، شیشەی پەنجەرەکە دیسان کرایەوە.

پاسەوانەکە هاواریکرد: "دەی بیگرن!"

ئەو زیندانییانەی لەبەردەم دەرکە شیشەبەندەکەدا وەستابوون، پرسیان: "ئەمە چییە؟"

"بادی بۆ کۆفی و بۆ خواردنی نانی نیوەڕۆ."

"چی؟"

خۆ بادییەکان ئەو دەفرانە بوون کە تفیان تێدا ڕۆدەکرا.

بە تەقە تەق ئەو مەنجەڵەیان لە شیشەی پەنجەرەکە نزیککردەوە.

[118]– بادی: دەفرێکی ناوچاڵ، ناوێکی کۆنە و بۆ خواردنەوە تەنانەت بۆ شلەش بەکار هاتووە لێرەدا وشەکەم پڕ بە پێستی ئەو وشەیەی نووسەر utensil زانی، بۆیە بەکارمهێنا.

"قاوە!" پاسەوانەکە ئاوها لەودیو پەنجەرەکەوە هاواری کرد "قاوە!" ئێمەش ڕەتمان کردەوە.

هەموو بە یەکەوە گوتمان: "ئێمە لە تفدانەکان ناخۆینەوە."

پاسەوانەکەش گوتیەوە: "ئاخر لەوە زیاتر هیچ بادی دیکەمان نییە."

"ئێمە نامانەوێ لە بادی تفڕوکردندا قاوە بخۆینەوە. خۆ ئێمەش ئادەمیزادین. دەی بانگی ئەفسەری بەرپرس بکە. ئێمە وەها نایخۆینەوە."

پەنجەرەکە داخرایەوە. مەنجەڵەکان گوازرانەوە قاوشێکی دیکە.

سەموونە ڕەقەکەمان بە وشکی خوارد. کاتی نانی بەیانی بەسەر چوو. خەریک بوو وادەی نانی نیوەڕۆ دەهات. دیسان شیشەی پەنجەرەکە کرایەوە.

ئەمجارەیان ئەفسەری بەرپرس بوو پرسی: "ئەوە چ لە گۆڕێیە؟"

ئێمەش هاوارمان کرد: "ئەوان تفدانیان بۆ هێناوین. ئاخر چۆن دەبێ لە بادی تفڕوکردندا قاوە بخۆینەوە؟"

"دەی مەیکەنە «هەرکەس بۆ خۆی!»[119]"، ئەفسەرەکە وەها هاتە وەڵام، "با یەکێکتان قسە بکا."

هەواڵنامەی کتێب

[119] مەبەست لێرەدا چەلەحانێیە، هەریەک لە ئاست خۆیەوە دەنگهەڵبڕێ و ببێتە پاشاگەرانی و کەس لەکەس نەکا. لەم دواییانەدا بەهەڵە بۆ بارێکی ئاوەهایی وشەی «گەڕەلاوژێ»ی بۆ ڕۆیشتووە، لە کاتێکدا ئەم وشەیە تایبەتە بە گۆرانی گوتنی بەکۆمەڵ و بە نۆرە دەگەڕێ، «لاوژە»یش جۆرە گۆرانییەکی تایبەتە. بڕوانە فەرهەنگی خاڵ بۆ زیاتر شارەزابوون لەم وشەیە.

"جەنابی ئەفسەری مەدەنی،" قسەکەرەکەمان وەها کەوتە قسە: "سەیری ئەو بادیيانە بکە، کە بۆیان هێناوین تا تێیدا بخۆینەوە. ئەمانە بۆ تف تێداڕوکردنن. ئەوانە لە ژوورەکان کۆکراونەتەوە. هەر بەخۆشمان تفمان تێدا ڕووکردووە، ئێستاش چۆن دەبێ شتیان تێدا بخۆین و بخۆینەوە؟ هەر کە چاومان پێکەوتن، زگمان هێڵنجی دا، ڕشانەوەمان هات. ئاخر چۆن دەکرێ لەوەدا بخۆینەوە؟ بۆچی، خۆ ئێمەش مرۆڤین!"

"ئێمە پاکمان کردوونەتەوە،" ئەفسەری بەرپرس بە هێواشی وەها هاتە وەڵام؛ "ئەوان پاک شووراونەتەوە، هیچیان پێوە نەماوە."

"سەیرکە جەنابی ئەفسەری مەدەنی،" یەکێکی دیکە لە زیندانییەکان هەڵیدایێ؛ "سەیری ئەو تفدانانە بکە. مینای بنیان بە تەواوی شکاوە. تەماشاکە، هەمووی کونوکەلەبەرە، ئاخر ئەمە چۆن پاکدەکرێتەوە؟"

"ئەمانە باش شوراون، هیچ میکرۆبیان پێوەنەماوە،" ئەفسەرەکە لەسەر قسەکەی خۆی سوور بوو: "ئێستا خاوێن و بژونن[120]."

"ئێمە لەو تفدانانە ناخۆینەوە،" ئەم قسەیە بە کۆرس لە دەمی زیندانییەکان بەرز بووەوە. "ئێمە داوادەکەین سەرپەرشتیاری زیندان بێتە ئێرە. ئێمە نان ناخۆین!"

"گوێبگرن،" ئەفسەرە مەدەنییەکە وەها تێهەڵچووەوە؛ "سەرپەرشتیاری زیندانیش پێیناکرێ بە هاناتانەوە بێ. ئێمە نامانەوێ شتەکانتان لێ ئاڵۆزتر بکەین. من دەزانم هەلومەرجی ئێرە سەختە، بەڵام خۆ هەر بۆ ڕۆژێک و دووانە. خۆتان دەزانن ئێوە بەرەو ئۆردوگاکانی کار دەڕۆن. بارودۆخیش لەوێ جیاوازە. باشە ئێمە چی بکەین؟ لێرەدا زۆر زیندانی هەن و بادییەکانیش بەشناکەن."

120– خاوێنوبژوون: زۆر خاوێن، وەک ئیدیۆمیش بەکاردێ. پێچەوانەشی 'دژوون'ە واتە زۆر پیس.

"کەواتە ئەدی بۆ ئەوەندە خەڵکەتان گرتووە؟" یەکێ لە زیندانییەکان کە بۆ ساتێک خۆی لەبیرکردبوو، وەها وەڵامی ئەفسەرەکەی دایەوە.

ئەفسەرەکە بە بێ هیچ وەڵامدانەوەیەک یەکسەر ژوورەکەی بەجێهێشت. ئێمەش بە خەم و تفدانەکانماینەوە.

کاتی نانی نیوەڕۆ هات. مەنجەڵەکان هێندرانە بەردەم شیشی پەنجەرەی ژوورەکەمان.

پاسەوانەکە لەودیو پەنجەرەکە هاواری کرد: "چێشت!"

"نامانەوێ لە بادی تفداندا چێشتەکەمان بخۆین."

پەنجەرەکە داخرایەوە.

لە دوای نیوەڕۆدا. پاسەوانەکان فەرمانیان پێکردین بادیەکانمان کۆ بکەینەوە و لە پەنجەرەکەدا بیاندەینەوە. کەمێک پاش ئەوە، ئەفسەری بەرپرس پەیدا بووەوە. ئەو بە خۆی تفدانی نوێی هێنا.

"وەک دەبینن،" وەها کەوتە قسە؛ "ئەمانە نوێ نوێن. ڕاستەوخۆ لە کۆگاوە هێندراون. هێشتا بەکارنەهێندراون. زۆر خاوێنن. هەنوکە دەکرێ نانی تێدا بخۆن."

ئێمە نەمانتوانی نانی تێدا بخۆین. ئاخر کۆن نوێ، تفدان هەر تفدانە. مرۆڤ ناتوانێ لە شتێک نان بخوا، کە خۆی پاشماوەی تێدا دەکا، یان تفی تێدا ڕوودەکا. هەر زۆر سادە نەماندەتوانی نان لەو شتەدا بخۆین. ئیدی ئەو شەویش بە بێ نانی شێوان سەرماننایەوە و نووستین.

تەنیا بۆ ڕۆژی پاشتر، پاسەوانەکان ژمارەیەک قاپ و کووپیان بۆ هێنایین.

هەوارنامەی کتێب

ئینجا پاسەوانەکە گوتی: "ئێوە دەبێ بۆ خواردن ڕیزببەستن. لەنێو خۆتاندا ڕێکبکەون."

مەنجەڵەکە بە ڕاڕەوەکەدا هێنرا، لە قاوشەیەک بۆ قاوشەیەک دەبردرا، ڕینگەی دەهات، تا هەموو زیندانیەک بەشی خۆی بەرکەوت. ئێمەش دەفر و کووپەکانمان پاکنەکردنەوە، ئاخر لەو ژووره کاتییەدا نە ئاو نە هیچی لێنەبوو. ئەو چەند قاپ و کووپانە کە لەوێ بوون، دەستاودەستی پێدەکرا، لە دەستێکەوە بۆ دەستێکی دیکە، لە دەمێکەوە بۆ دەمێکی دی، کاتێ سووپ و قاوەکەشمان دەخوارد، هێشتا هەندێ بەرماوی ئەوەی پێش خۆی هەر پێوە مابوو، چیبکەین، خواردمان. بەڵام ئێمە لە تفدانەکاندا نەماندەخوارد ئەگەر لە برسان بفەوتاباین.

ئیدی بەم جۆرە دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی لەگەڵ ئادەمیزاد دەجووڵایەوە. هەرچەندە مرۆڤ ئاژەڵ نییە، کەچی ... کەچی لە شوێنێکی وەک ئەوەی شازادەکان ڕاویان تێدادەکرد، زانیم کەسانێک هەن، دوای تەواوکردنی قۆناغی دیاریکراویش لە "خوێندن" هێشتا ئامادەن نان لە تفدانەکاندا بخۆن.

هەواڵنامەی کتێب

ڕۆژێکیان لە حوزەیراندا برراینە گۆڕەپانێکی گەورە هەر لە نێو زیندانەکەدا. زیندانەکان بە گوێرەی مەزندەی من دوو هەزار کەس دەبوون، دابەشکرابوونە سەر چەند گرووپێک. لە بەردەم مێزێکی نێوەڕاستی گۆڕەپانەکەش، چەند ئەفسەرێکی پلەباڵای دەزگەی ئاسایش دانیشتبوون. بە سەدان سەربازی دەزگەی ئاسایش دەوروخولی زیندانییەکانیان دابوو. ئەوان پریاسکەی زیندانییەکانیان دەپشکنی، زۆر بە هوردە بوون، لە ژیانمدا جارێک کنەوپشکنینی وەها ببینم. تەنانەت لە گەڕان و پشکنینی زیندانییەکەشدا زۆر وردەکار بوون. ئێمەیان ڕووتکردەوە. ئێمەش لەوە ڕانەهاتبووین: هەموو شەوەکە ئەوان هەر دەگەڕان ئێمەش ڕووت و قووت. بەڵام لە گۆڕەپانەکەدا شتێکی نوێیان داهێنابوو: چەند جارێک فەرمانمان پێکرا لەسەر چیچکان دانیشین.

دەزگەی ئاسایشیش هەموو شوێنێک دەگەڕا. یەکێک لە زیندانییەکانی گرووپەکەی من زگئێشەیەکی بێزارکەری لێبوو. پشکنەرەکان کە گوێیان لە تڕی کابرا بوو، کەوتنە نەفرەتلێکردن. ئێمەش پێکەنین.

"دەی خێرا، بەپەلە، زوو بن!" بەم جۆرە لەم سەری گۆڕەپانەکەوە بۆ ئەوسەری هەر هاوار هاواریان بوو. دیمەنەکە یادێک بوو لە بازاڕی کۆیلەفرۆشان.

پازدە کەس بە خۆیان و پریاسکەکانیانەوە خرانە نێو ڤانێکەوە. یەکێ لە زیندانییەکان، کە بۆ یەکەمین جار بوو ببیینم، هاواری کرد، خەریکە دەخنکێ. دیاربوو زێدەڕۆیی کردبوو. ئاخر بنیادەم وەها بە ئاسانی ناخنکێ. ڤانەکە جوولا، ئینجا لەبەردەم دەرگەی زیندانەکە وەستا. دەرگەکە کرایەوە. ترومبێلەکە جوولا بەخۆی و بارە بێدەنگەکەی کەوتە سەر شەقامێکی چۆڵوهۆڵ. ئێمە لەوێ دەرچووین! بەرەو کوێ؟ بەرەو «کۆتلاس».

لە ناخی خۆمدا گوێم لە دەنگی خۆم بووەوە: گەشتەکە بەرەو ئێرتز ئیسرائیل دەستی پێکرد!

هەواڵنامەی کتێب

هەواڵنامەی کتێب

١٥

بەرەو شەوە سپییەکان

لەوێ لە لایەک قیتارێکی بارهەڵگری دوورودرێژ لەچاوەڕوانیماندا ڕاگیرابوو. فارگۆنەکانی بار، کرابوونە فارگۆنی زیندان. پەنجەرە بچووکەکانیشی شیشەبەند کرابوون. لە هەر فارگۆنێکیشدا تەختەبەندێکی دار دروستکرابوو، لە ناوەڕاستی هەر فارگۆنێکیش، لوولە (بۆری)ی بەرزببوونەوەوە، ئەمانەشیان کردبوونە سەتڵ. سەربازەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی دەست بە چەک و سەگی پۆلیسیش بەدەستی هەندێکیان هەر مرەمریان بوو. ئیدی ئێمەیان لەو زیندانە گەڕۆکە بارکرد.

کاتێک سواری قیتارەکە بووین، هەندێ لە کەسانی نێو سوپا لەنێو خۆماندا، گوتیان هەر ژوورێک لەسەر ئەو قیتارە جێگەی چل کەس یاخود هەشتا ئەسپی تێدا دەبێتەوە. ئێمەش پێمان سەیر بوو، چۆن بە زەحمەت بە قەڕاپەستانێ[121] بە خۆمان و بوخچەکانمان جێگەمان لە نێو فارگۆنەکەدا بووەوە، بەڵام لە دوای ژماردن، دەرکەوت حەفتا کەسی تێئاخنراوە. ئەو قەڕاپەستانەی لەسەر تەختەبەندی سەرەوە هەبوو، سامناک و ناقۆڵا بوو. ڕەوشی هەناسە تەنگیش لەسەر تەختەبەندی لای خوارەوە ترسناک بوو. من زۆر بەگومان بووم، چۆن بەو ڕەوشە، دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، توانیبووی چل

---

[121] قەڕاپەستانێ: تێکقژقژان، بە پاڵەپەستۆ خۆبردنەپێش.

ئەسپ لە فارگۆنێکی وەک ئەوەی ئێمە بار بکا. بەڵام خۆ زیندانییەکان وڵاخەبەرزە[122] نەبوون.

دەرکەی پێشەوەی فارگۆنەکەش ئاسن بوو، بە مەحکەمی داخرا بوو. ئێمەش هەر هاوارماندەکرد، لەبەر بێ هەوایی خنکاین. پاسەوانەکانیش قیژاندیانەوە و گوتیان هەوا بایی پێویست لە پەنجەرە شیشەبەندەکاندا دێتە ژوور. قەدەغە بوو دەرکە بکرێتەوە؛ قەدەغەیە، ئەوەش هەر ئەوەبوو کە پێیانگوتین و کەمێک دواتر ئەوانەی سەرەوە پێیانڕاگەیاندین، کە پاسەوانەکان ئەوییان چۆڵکردووە. ئیدی کەسێک لەوێ نەمابووەوە هاوار و سکاڵای بۆ بەرین.

ڕۆژەکە خەریکبوو ئاوا دەبوو. ئێمە برسی و ماندوو. لەبەر هیلاکی و ئەو ڕەفتارە توندوتیژییەی نێو «لوکیشکی»، خەومان لێکەوت. منیش بێدار بووم، بینیم ئەو زیندانە گەڕۆکە بە ڕێگەی خۆیدا دەڕوا.

گەشتەکەی ئێمە بۆ چەندین ڕۆژ و شەو درێژەی کێشا. دوای چەند ڕۆژێک وەستا. هەموو بەیانی و ئێواران کەم تا زۆر پەیوەندیمان لەگەڵ پاسەوانانی شۆڕش بۆ پەیدادەبوو: ئەوان ڕۆژانە دوو جار دەیانژماردین، تا دەستیان لە یەکە بەیەکەمان نەدابایە و تەواو دڵنیانەبوونایەوە، دڵیان ئاوی نەدەخواردەوە. ڕۆژی یەک جاریش نانیان دەداینێ. بەم جۆرە بۆمان هەڵکەوت ڕۆژێ سێ جاران هەوای زیاتر هەڵبمژین، بەتایبەتی ئەو کاتانەی دەرگە ئاسنینەکە دەکرایەوە.

خواردنەکەشمان هەر لە ڕێی زیندانییەکان کە شتێکی تایبەتیان لە قۆڵیان بەستبوو، بۆ دەهات. خواردنەکە پێکهاتبوو لە نان و ماسی خوێکراو. لە ماوەی هەموو گەشتەکەدا، کە چەندین هەفتەی خایاند، هیچ جۆرە خواردنێکی کوڵاویان نەداینێ. دەبوایە تینوێتییشمان بە ئاوی نەکوڵاو بشکێنین.

122– وڵاخەبەرزە: ئەسپ و ئێستر دەگرێتەوە.

هەڵــبەتە ئــێمە لەوێ تووشـــی داوی تێنــوێتی بــووین، زۆرمـــان بە دەستیەوە ناڵاند. هـاواری "ئـاو، ئـاو" بەردەوام دەگـوترا، ڕێیە ڕۆژێک دەبیسـترا، لەمسـەر بۆ ئەوسـەری قیتارەکە هەر هـاواری ئـاو، دەنگی دەدایەوە؛ وەنەبێ هەر لە وێسـتگەکان بەڵکـو لە مـاوەی گەشتەکەشـدا هـاوارەکە هەر نەدەبڕایەوە. لەوێدا تەنیا یەک بـادی ئـاو تێخـواردنەوە هەبــوو، دەبــوایە لەنێــو ســەتڵەکە هەڵێنــدرابایە. پێویســتبوو لەســەر ئــاوخواردنەوە نۆرەمـــان بگرتبــایە. لەم بــارەدا دەزگەی ئاسایشـــی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، هەروەک وڵاخەبەرزە ڕەفتاری لەگەڵ مرۆڤەکان دەکرد.

ڕۆژێکیان، دوای ئەوەی بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ هەر بەڕێوە بووین، تووشــی هێــدمەگرتنێکی زۆر نــاخۆش و ســەیر بــووین. قیتــارەکە لە نــاوچەیەکی پــڕ داروبــار وەســتا. لە دەرێ گۆماوێــک هەبــوو، بە قەوزەیەکی تەنک داپۆشرابوو. زۆریش لە قیتارەکە دوور نەبوو؛ ئێمە لە شوێنی خۆمان گوێمان لە قیڕەقیڕی بۆقان دەبوو، لە زۆنگاوەکە بە دوای نێچیری خۆیان دەگەڕان. هاوارمانکرد، بۆئەوەی دەقاودەقتر بم، قیژانـدمان "ئـاو، ئـاو!" ئینجـا لە شیشـەبەندی پەنـجەرەکە بینیمـان، ئەو زینــدانییانەی نیشــانەیان لە ســەر باســک هەبــوو، بە ســەتڵ بەرەو گۆماوەکە ڕۆیشتن. ئێمەش وەک نـاڕەزایەتییەکی گەورە هاوارمـان کـرد: "ئەرێ ئێــوە لەو ئــاوە دەدەنە ئێــمە؟" وەڵامــی پیاوەکـــانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ئارام و لەسەرخۆ و مەعقوولانە بوو: "وێسـتگەی وەسـتانی دادێ زۆر دوورە. ئێوەش ئاوتـان دەوێ، ئەمەش ئەو ئــاوەیە کە بتــوانین بۆتــان دابــین بکەیــن. خــۆ ئەگەر نەتــانەوێ بیخۆنەوە، مەیخۆنەوە. بەڵام لەمڕۆوە تا بەیانی هیچ ئاوی دیکە نییە."

ئێمەش ملمان لێنا خواردمانەوە.

لە یەکێــک لە وێســـتگەکاندا، قیتارەکەمـــان لە تەنیشـــت قیتـــارێکی دەستەخوشکیدا ڕاوەستا. ئەویش قیتـارە زیندانێک بـوو. لەو شـوێنەی

من لێیدانیشتبووم، لەسەر قاتی تەختەبەندی سەرەوە، لە نزیک پەنجەرە شیشەبەندەکە، جووتە چاوێکم بینین، چاوی ژنێک بە پرچێکی بۆزەوە. چاوە گەورە و خەمگینەکانی لە بۆشایی شیشەبەندەکانەوە کەوتە بەرچاوم و تێکگیراین. هەردووکمان بە بێدەنگی سەیری یەکدیمان کرد. دیاربوو چاوەکانی دەیانپرسی: "بەرەو کوێ؟ بۆچی؟" ئیدی قیتارەکەی ئەو لە شوێنی خۆی جوولا و ڕۆیشت، زۆری نەبرد، هی ئێمەش کەوتە جووڵە. بۆ چەندین ڕۆژ و شەو، دوای ئەو دەنگە ڕیتمئاسایەی لەسەر هێڵی ئاسنینەکەوە دەهات، دیاربوو هەر هەمان پرسیار چەند بارە دەبووەوە: "بۆ کوێ؟ بۆچی؟ چما؟ کوێ؟ ..."

هەر قیتاری هاوشێوە بە پێش ئێمە دەکەوتەوە. تۆ بڵێی دەسەڵاتداران چەند "ساستاڤ"یان لەو جۆرە هەبێ، ئای تۆ بڵێی چەند زیندانی گەڕۆکی هەبێ، بە بەراورد لەگەڵ زیندانی جێگیر.

لە ڕابردوودا گواستنەوەی ئەو ئاپۆرایە لە خەڵک پێیدەگوترا "کۆڕەو" یان گواستنەوەی کۆیلە. لە ڕۆژانی پێشکەوتنخوازیشدا ناوی لێندرا "گەشتی ڕێکخراو بۆ سەرلەنوێ پەروەردەکردنەوەی جڤاکی."

لە میانەی گەشتەکەمان، تووشی قیتاری دیکەش هاتین لە جۆر و شێوەی جیاواز. هەر لەبەر ئەوانیش ناچار بووین بۆ چەندین سەعات بوەستین؛ هەندێک جار تەواوی ڕۆژەکە یان شەوەکە لە شوێنی خۆمان دەوەستاین. ئاخر قیتار بە دوای قیتاردا دەڕۆیشت و هاشەی دەهات، هەمووشیان بە ئاراستەی پێچەوانەی ئێمەوە دەڕۆیشتن، ئەوان بەرەو ڕۆژئاوا گوزەریان دەکرد.

هەر کاتێک قیتاری لەو جۆرەی پڕ لە قۆشەنی سوپا و کەرەستە و تفاقی جەنگیمان دەبینین لە یەکمان دەپرسی: "تۆبڵێی چی لە گۆڕێدا بێ؟" تۆ بڵێی جاڕی جۆشدانی سەرتاسەری لە ڕووسیا درابێ؟ ئێمە چاوی زیندانیی بووین لەسەر نۆژەنبوونەوەی جەنگ. ئێمە هەموومان

هەواڵنامەی کتێب

ئەو جاڕدانەی ئاژانسی تیلگرامی سۆڤیەتیمان لەبیر مابوو، کە لە ڕێی دەزگەی برووسکەچییەکانی زیندانی لوکیشکییەوە بەرگوێمانکەوتبوو. لە جاڕنامەکە هاتبوو؛ ئاژانسی دەنگوباسی تاس ڕێگەپێدراوە نکووڵی لە هەموو زانیارییێک بکا، کە لە ڕێی ڕۆژنامەوانی بیانییەوە سەبارەت بە هەواڵی هێزی چەکداری ئاڵمان لە بارەی بەرەکانی پێشەوەی جەنگ لەگەڵ یەکێتیی سۆڤیەتدا بڵاویدەکاتەوە. ئەو جۆرە جووڵەی سەربازییە، وەک چۆن ڕاگەیانراوەکە لەسەری دەڕۆیشت، هیچ شتێک نەبوو لە مانۆڕێکی سەربازی زیاتر، شتەکە لە ڕۆتینێکی خۆڕێکخستنەوەی سەربازی زیاتر نەبوو، ئەمەش بە پێی پێداویستی باری جەنگ بوو لە «گریک» و «کریتا». ئێمەش پێمان سەیر بوو چۆن کاربەدەستانی یەکێتیی سۆڤیەت حاشایی لەو بەڵگانەی بەردەستن دەکەن.

ڕۆژێکیان هەواڵەکە گەیشتە دەرگە داخراوەکەی سەر فارگۆنەکەمان. دەرگەکە بە ڕووی هێزی گەردەلوولدا کرایەوە. جەنگ! کەسیش نەیزانی چۆن هەواڵەکە دزەیکردە نێو قیتارە زیندانەکە. لەوانەیە یەکێک لەوانەی خواردنی بۆ قیتارەکە هێنابێ و شتێکی چرپاندبێتە بن گوێی ئەفسەری بەرپرس. لەوانەشە یەکێک لە کارمەندانی هێڵی ئاسنینی ڕووسی، بە کوتکە گەورەکەی لە هێڵی ئاسنینەکەی دابێ، شتێکی چرپاندبێتە گوێی یەکێک. ئێمە نەماندەتوانی سەرچاوەی هەواڵەکە پشتڕاستبکەینەوە. هەواڵەکە پێشتر بە چەند ڕۆژێک لە هێزەکانی ئاڵمانییەوە هاتبوو، تا دەهات بەرەو پێشەوە دەهاتن، تا دەهاتیش ئێمە لە شوێنی شەڕەکە دووردەکەوتینەوە، ئەم دۆخەش سەرباری هەبوونی پەیماننامەی خوێن، سەربارەی حاشالێکردنی دەزگەی هەواڵی «تاس»، هەر قەوما. هەواڵی پەلاماردانی ئاڵمان نەوەک هەر ڕادەی مەراقی ئێمەی بەرزکردەوە، بەڵکو بووە هۆی گەرمکردنی بەڵگەوبەندی باسوخواسەکانی سێ نەتەوە لەنێو فارگۆنەکەدا کە پۆلۆنی و لیتوانی و جوو بوون. تەنانەت زیندانییەک نەیتوانی

ڕقوکینەی خۆی لەبەرانبەر «ڤیلنا» لە نێوان پۆلۆنی و لیتوانییەکاندا بشارێتەوە. خۆی بەیەکدادان و دەمەقاڵەی بەردەوام لەنێو ئەواندا هەبوو، لە هەردوو شوێنەکەش، چ لە زیندانی لوکیشکی یان لە نێو قیتارەکەدا شتێکی نامۆ نەبوو. بەڵام هەردوولایان پۆلۆنی و لیتوانییەکان، پێیان وابوو ئەو برادەرانەیان کە لە زیندانی لوکیشکی مابوونەوە، بە بەخت بوون، چونکە لەو کاتەی ئەوان، واتە ئەوانەی لە نێو قیتارەکەدابوون و بەرەو «کۆتلاس» دەڕۆیشتن، لە سنووری ئازادکردن زیاتر و زیاتر دووردەکەوتنەوە. "خۆ ئەگەر تەنیا بۆ چەند هەفتەیەکی دیکە لە «ڤیلنا»دا بمابایینەوە، شتێکی دیکە دەبوو" هەمووان ئەم قسەیان بە هەناسەساردی و ئاخهەڵکێشانەوە دەگوت. بەڵام هەناسەساردی هەرەقورس لەلایەن لیتوانییەکانەوە بوو. ئەوان دژی ئاڵمانەکان نەجەنگان. ئەوان چاوەڕێیان دەکردن.

ئاڵمانەکان دژی بەریتانیا، هاوپەیمانی پۆلۆنیا وەستانەوە؛ شتێکی سروشتیش بوو، هەواڵی جەنگی نێوان ئاڵمان و ڕووسەکان ببێتە مایەی دنەدانی زیندانییە پۆلۆنییەکان. یەکێک لەوان (لە فارگۆنێکی دیکەدا) لەمە زیاتر شوڵێلیهەڵکێشا، لەبەر خۆباوەڕی پتەوەوە، شتێکی دیکەی دەربڕی بوو. لەبەر ئەو هۆیە بێ یان هۆیەکی دیکە، ئەویان بردبووە زیندانی تەنیایی لەنێو فارگۆنەکەدا، گوێمان لێیبوو هەر هاواری دەکرد:

"من ئەفسەرێکی پۆلۆنیم. ئەوە ئێوە کێ دەبەنە زیندانی تەنیایی؟"

کاردانەوەی سەربازی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیش گەیشتە بەرگوێمان:

"هۆ ئەفسەری پۆلۆنی؟ ئێمە ئەفسەری پۆلۆنی دەخەینە ئاودەست!"

کەسیش نەیدەزانی کە پەیماننامەی نوێی سۆڤیەتی - پۆلۆنی لە ئارادابوو.

ڕۆژێکیان خێرایی قیتارەکە ئەوەندە خاوبووەوە، هەروەک ڕۆیشتنی کیسەڵی لێبەسەرهات. لە هەردوو بەرەوە خەڵک جلێکی شڕووڕیان لە بەردا بوو، جۆگەیان لێدەدا. ئێمەش نەماندەزانی ئەوانە کێن، گوێمان لە سرتەیەکی ئاشنا بوو: "لە پۆڵەنداوە؟"

"بەڵێ، بەڵێ،" هەندێ لە پۆلۆنییە زیندانکراوەکان وەڵامیاندایەوە، وەڵامەکەشیان هەر بە سرتە لەگەڵ هەر کەسێکی جیهانی دەرەوەدا بدوێی. ئاخر بە تەواوی قەدەغە بوو. بێ سێو دوو سزای ئەو جۆرە کەسانەش زیندانی تەنهایی بوو.

"«ڤیلنا» لەبن دەستییانە.هەواڵەکە وەک چەقۆ وابوو بۆ شەقکردنی سەرکە پەنیر." یەکێ لە پۆلۆنییەکان هەر بە چرپە توانی لەوبەری جۆگەوەوە بەر لەوەی قیتارەکەمان تێبپەڕێ، وەهامان پێڕابگەیەنێ.

ئیدی لەنێو لیتوانییەکاندا بووە کەیفخۆشی.لەنێو پۆلۆنییەکانیش خەم و ماتەم.

بە دڵخۆشی بەو ڕووداوە پەرجووانەی لەو کاتەی لە ئێمە «ڤیلنا»مان بەجێهێشت، بەڵام بە بارێکی برسیتر لە زیندانی لوکیشکی، تێنوتر و پیس و دژوونتر لەوەی لە ژیانماندا بەسەرمان هاتبێ، ئیدی بەم دۆخەوە گەیشتینە «کۆتلاس». لە ماوەی ئەو هەموو هەفتانەی بە ڕێگەوە بووین، لە دەمی ئەو هەموو پاسەوانانە کە نان و ئاویان بۆ دەهێنایین، لەو هەموو وێستگانەی کە دەوەستاین، هیچ ناوی ئەو وێستگە و شوێنانەی قیتارەکەی لێدەوەستا پێنەدەگوتین. بەڵام ئەوان ئەو ڕاستییەیان لێنەشاردینەوە، کەوا گەیشتینە «کۆتلاس»، ئەو شوێنەی لە زیندانی لوکیشکیەوە باسوخواسەکەی گەرمبوو. ئێمە

هەواڵنامەی کتێب

هزرێکـی دیکەمـان سـەربار بـوو، بەوەی گەیشـتووینەتە دوامەنزڵـی زیندانیمان و ئینجا لەوێوە ژیانێکی نوێ دەستپێدەکەینەوە.

کەچی ئێمە هەڵە بووین. تاکە کەسێک کە لە کۆتلاس دابەزی، کۆلۆنێلە پیرەکە بوو. ئەو لەوێ مرد.

ئـێمە لەسـەر بڕینـی ڕەوتـی ڕێگەکەمـان بەردەوام بـووین. قیتـارەکە هەروەک ئەوەی پاپۆڕێک بێ ئێمەی بەناو زەریایەکی هەڵچوودا دەبرد. هەرگیز وەک ئەوێ دەمێ نەهەژاین. زۆربەمان تووشی نەخۆشی قیتار بـووین و بەردەوام هەر دەڕشـاینەوە. هێـزو گوڕمـان لە کورتیـدا، تـا دەهـات کزتـر دەبوو. سـەرمان گێژی خـوارد. ئیدی هـیچ کەس قسـەی نەدەکرد. تەنیا یەک تـاکە پرسـیار لەسـەر سـەرمان بەنێـو هەوایەکەدا دەفـڕی و دەسـووڕایەوە: "بەرەو کـوێ؟ ئەرێ ئەوان بەرەو کوێمـان دەبەن؟"

کاتێـک ڕۆژێـک لە ڕۆژەکـانی گەشـتەکەمان کۆتـایی دەهـات - بەڵام کامەیـان بـوو، نـاتوانم بیڵـێم چونکە ژماردنەکەمـان لە دەسـت دابـوو - ئیدی هەر وەک جاران، شەوان ویستمان بڕازێین. هەڵبەتە نەماندەزانی کات چەندە، بەڵام لە خوونەریتی بەسەرداسەپێندراو دەمـانزانی، کـاتی خەوە. بەڵام خـۆ شـەو هەر دانەدەهـات. هەرگیـز لە نێـو فـارگۆنە داخـراوەکە، ڕووناکـاییەکی پڕ و تەواو نەبـوو، ئەوانەی کەوتبـوونە لای پەنجەرە شیشەبەندەکان، ڕووناکایی ڕۆژیان لە دەرەوە دەبینی، هێشتا تاریکوڕوونیان نەبینیبوو. ئیدی بەم شێوەیە سـەرمان گێژی دەخـوارد، بەبێ ئەوەی شەوباشیش لەیەک بکەین وەنەوزمـان دەدا و دەنوستین. دوای کەمێـک لەچـاوگەرمکردن، هەڵسـامەوە لە کـونی پەنـجەرە شیشەبەندەکەوە سەیرێکی دەرەوەم کرد. هێشتا هەر ڕۆژ بـوو. پەککو چ ڕۆژێکی درێژ بـوو! دیسـان سـەرم گێژبـووەوە و خەوم لـێکەوتەوە. کـاتێکیش ئەمجارەیـان هەڵسـامەوە، هێشـتا هەر بێـدەنگی بـوو، هـیچ ئاماژەیەکیش بۆ شەو لە گۆڕێدا نەبوو. ئای لەو ڕۆژە درێژە!

هەواڵنامەی کێتێب

هەر ئەو ڕۆژەیان (یان تۆ بڵێی ڕۆژی پاشتر بێ؟) مەتەڵەکە هەڵهێنرا. یەکێک لەوانەی خواردنیان دەگێڕا، سووک و ئاسان پێیگوتین: "ئێمە گەیشتینە نێو شەوە سپییەکان."

ئێمەش بە تێکەڵەیەک لە حەپەسان و مەراقەوە پرسیمان: "ئەوەندە دوور بەرەو باکوور؟"

کابراش بە لەسەرخۆیی وەڵامی داینەوە: "بەڵێ. ئێمە لە باکوورین."

باکوورەکە! لەو کاتەی هاوین دادێ هەر ڕۆژ بە دەرەوەیە و لە زستانانیشدا ڕۆژ نییە و هەر شەوە. ئای لەو دیاردە پەڕجووئاسایە! ئای چ جوانییێکی سەیروسەمەرەیە! ئای ئێمەش چەند بەو جوانییە دلڕفێنەی سەرنجگیر بووین!

بە شێوەیەکی خۆزاییانە یەکێ لە زیندانییەکان پڕ بەدەنگ هاواریکرد: "ئای چ جۆرە دژبەرییێکە! ڕۆژەکانمان ڕەش و شەوەکانیشمان سپی!"

لە کۆتاییدا و دوای ڕۆیشتنێکی دیکەی ئەو "دەبڵ ڕۆژانە" لە قیتارە زیندانییەکە دابەزێندراین. لەسەر مەزرایەکی کراوە وەستاین. تا چاو بڕیدەکرد لە دەوروخولمان هەر زۆنگاومان دەبینی. لێرەو لەوێ، پڕچک و دەوەن دەبیندران. ئێمە لە «تایگا» یان لە پانتاییەکەی باکوور بووین. ناوی وێستگەی قیتارەکەش کە لێیدابەزین «کۆشڤا» بوو. لە کۆڵیتێکی دارین، کە بەکردەوە وێستگەی قیتارەکە بوو، تابلۆیەک هەبوو؛ "وەزارەتی خەڵک بۆ کاروباری ناوخۆیی" لەسەر هەڵکەنرابوو. دیاربوو هێڵی ئاسنین لە «کۆتلاس»ـەوە بەرەو باکوور سەر بە دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتییەوە بووبێ، نەوەک بە دەستی وەزارەتی کاروباری پەیوەندی و گواستنەوە.

بە بوخچە بەکۆڵەوە بە دەورەدراوی بە سەرباز کە تفەنگەکانیان لە گۆڵمەدابوون و بە سەگی پۆلیسی دڕی چەنگ و کەڵبە کوشندەوە، لە

هەواڵنامەی کێبر

هێڵی قیتارەکەوە کەمێک بە پێ ڕۆیشتین، ئینجا فەرمانیان پێکردین لە شوێنی خۆمان دانیشتین و پشوویێک بدەین. دەستبەجێ هەر یەکێک لە ئێمە بە دوای ئەو کەسەدا گەڕا، کە دەیناسی. ئیدی ئەو ناوە هەر جۆش و خرۆشی سڵاو لەیەکدی کردن بوو. منیش چاوم بە دوای برادەرەکانم، «شیستەر» و «شێسکین» و «کرۆل»دا گێڕا. هەرچەندە ئاگاداریانکردبووینە شوێنەکانی خۆمان نەگۆڕین، بەڵام بە قونەخشکێ یەک بەرەو ئەویدی کشا، بە شوێنپێی زیندانییەکانی دیکەدا گەڕاین. لە ڕەوشێکی تایبەتدا، کە ناتوانم باشتر لەوە و وێنایبکەم، گفتوگۆیەکی خێرا و ڕاگوزەرم لەگەڵ «د، شێستەر»دا کرد. یەکێ لە سەربازانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ئێمەی لە قاف گرت و بە دەنگێکی هەڕەشەئامێزەوە فەرمانی پێکردین هەر یەکەمان بگەڕێتەوە شوێنی خۆی. بەڵام بەر لەوەی ئەو لەیەکمان جیابکاتەوە، – نەمدەزانی ئەو لەیەکجیاکردنەوە بۆ نۆ ساڵی ڕەبەق دەبێ – توانیم ناوەڕۆکی ئەو تێبینینامەی نێو پارچە سابوونەکەی پێڕابگەیەنم و دڵنیاشم کردەوە، لە ئێرتز ئیسرائیل یەکدی دەبینینەوە.

ئینجا لەپڕەوە دەنگی فیکەیەک دڕی بە هەوای دانیشتنەکەماندا. فەرمانمان پێکرا هەڵسین و بە چوار ڕیز بوەستین. یەکێ لە ئەفسەرانی دەزگەی ئاسایشی سۆڤیەتی پێیڕاگەیاندین: "ئێوە بەرەو ئۆردوگایەکی گواستنەوە دەڕۆن. ڕیزەکانتان تێک مەدەن. یەک هەنگاو بەرەو لای دەستەڕاست یان دەستەچەپ وەک هەوڵێکی ڕاکردن دادەنرێ، سەرباز و پاسەوانەکانیش فەرمانیان پێکراوە بەبێ هیچ ئاگادارکردنەوەیەک تەقەبکەن."

ئێمەش بوخچەکانمان بە پشتدا دا و کەوتینە ڕێ. کاروانەکە زۆر دوورودرێژ بوو. بە ڕێگەیەکی قوڕاویدا ڕێگەمان تەیکرد، هەندێک جار بەسەر پردێکدا دەپەڕینەوە، کە هەر هێندەی قەدی دارێک بەرین بوو. هی ئەوە نەبوو هەمیشە لەسەر ئەو پردانەدا بەڕیز بڕۆی. ئەوانەی لە

هەواڵنامەی کتێب

دەرەوەی ڕێڕەوەکە بوون بەدبەخت بوون. ئەوان هۆشداریی ئەفسەرەکەیان بەبیر دەهێنایەوە، هەر کاتێک ڕیزەکە بەهۆی درێژی پێچاوپێچەکەی بشکێنرابا ئەوا دەبوو بۆ سەربازی ڕێنوێن هاواربکەن: "من دەبێ بەرەو دەستەڕاست بایدەمەوە ... من دەبێ بەرەو دەستە چەپ بایدەمەوە ..."

ناو بە ناویش ئاوڕێکم لە دوای خۆم دەدایەوە. ڕیز لە دوای ڕیز، بەربژێرانی تێهەڵچوونەوە بۆ دووبارە پەروەردەکردنەوە بەرەو پێشەوە تەکانیان دەدا. گوڕدەمێکی مەزن. هەر هەموویان لەبن بوخچەکانیان چەمابوونەوە، لەبەر ڕێگە سەختەکە قاچەکانیان بە شلۆقی هەنگاوی درێژیان هەڵدەهێنا. هەموو ئەوانەی دەوروبەریش، کەسانی چەکدار بوون، دەستیان لەسەر پەلاپیتکەی تفەنگ بوو. سەگە دڕەکانیش هەر دەیانمڕاند. یەک شەقاو بە دەستەڕاست ... یەک شەقاو بە دەستەچەپ! ... لەنێو ڕەوتی کاروانەکەشدا، پزیشک، ئەندازیار، پارێزەر، مامۆستا، کرێکار، دادوەر، ئەفسەر هەبوون ... ئای لەو کاروانە لە سەدەی بیستەم! کاروانێک لە کۆیلە.

یەکێ لە سەربازانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی دەرکەی گفتوگۆی لەسەر من کردەوە و لێیپرسیم:

"بڕیاری چەند ساڵت هەیە؟"

"هەشت ساڵ."

"بۆچی؟"

"ماددەی ٥٨."

"ئەوە خراپە."

"ئەوان لە «ڤیلنا» پێیانگوتین، ئەگەر ئێمە کاربکەین زووتر ئازاد دەکرێین."

"خەڵک لێرە دەربازی نابێ."

"مەبەستت چییە؟ دادوەری لێکۆڵەرەوە پێیگوتین ئەگەر ئێمە بێینە ئێرە و کاربکەین، زووتر، بەر لە هاتنی وادەی خۆمان ئازاد دەکرێین."

سەربازەکە لە قاقای پێکەنینی دا.

"دادوەری لێکۆڵینەوەکان،" ئەو وەها لەسەر قسەکەی ڕۆیشت؛ "ئەو هەر لە «ڤیلنا» ماوەتەوە، تۆ و ئەو خەڵکەکەش لێرە دەمێنەوە. گوێبگرە چیت پێدەڵێم: لێرە خەڵک دەربازی نابێ."

"قسەی لەگەڵ مەکە،" برادەرەکەم، کۆنە چاوەشەکە، کە لەدوای منەوە دەڕۆیشت و یارمەتیدام لە هەڵگرتنی بوخچەکەم گوتی؛ "دەیبینین، ئاخۆ ئێمە لێرە دەمێنینەوە یان دەردەچین."

منیش بە گوێی ئامۆژگارییەکەی ئەوم کرد، بەڵام بە بێدەنگی نەفرەتم لە "بێدەنگی" سەرتاشەکانی «لوکیشکی» کرد.

دوای ئەوەی بۆ ماوەی چەند سەعاتێک بە پێ ڕۆیشتین، لە کۆتاییدا گەیشتینە ئۆردوگای گواستنەوە. شوورەیەکی تێلبەند دەوری هەموو ئەو ناوەی دابوو. قوللەی چاودێریش باڵی بەسەر ئەوێدا کێشابوو. ئۆردوگاکە زۆر گەورە بوو. زیندانییەکان دابەشکرانە سەر چەند گرووپی سەد کەسی. «شێسکین» و «کرۆل» کەوتنە گرووپەکەی من. «شێستەر»یش بەر گرووپێکی دیکە کەوت. ئێمەیان بردە کوڵیتی دارینی گەورۆنە گەورۆنە، تەختەبەندەکانی لە لەوحەدار دروستکرابوون. بۆ یەکەمین جار دوای چەندین هەفتە، سووپێکی گەرمیان دەرخوارد داین. ئینجا بردراینە بن شاوەرێک و سەتڵە ئاوێکی

هەواڵنامەی کتێب

شلّتێن بەسەردا کردین. گرووپ لە دوای گرووپ بردرایەنە بەردەم نووسینگەکە.

ستافی نووسینگەکەش هەر لە زیندانیان بوون. ئەوان وردەکاری تایبەت بە هەر زیندانییەکی نوێیان یاداشتکرد.

نووسەرە زیندانییەکە لێیپرسیم: "کەی گیرای؟"

"لە ٢٠ی سێپتێمبەری ١٩٤٠."

"بڕیاری چەندیان بۆ داوی؟"

"هەشت ساڵ."

ئەویش شتەکانی نووسی، لەگەڵ نووسینەکەشدا منگەیەکی لێوەهات: "ڕۆژی گرتنت: ٢٠ی سێپتێمبەری ١٩٤٠؛ ڕۆژی ئازادبوونیشت: ٢٠ی سێپتێمبەری ١٩٤٨."

"ئەوەش واتای ئەوەیە، وادەی سەرلەنوێ پەروەردەکردنەوەکەت لە لای دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەت لە ڕۆژی گرتنتەوە دەستپێدەکا، نەوەک لە ڕۆژی بڕیاردانی حوکمەکەت. ڕوون و ئاشکرا لێکۆڵینەوەکەش بەشێکە لە سەرلەنوێ پەروەردەکردنەوە." من وەها بیرم لێکردەوە. بەڵام لەوێ کاتی ئەوە نەبوو لە بەخشندەیی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی قوولببینەوە. دووەمین ڕۆژی دەستنیشانکراو لە گوێمدا دەزرینگێتەوە، ڕۆژەکە دزەیکردە نێو ناخ و ویژدانمەوە. ٢٠ی سێپتێمبەری ١٩٤٨! ڕۆژی ئازادبوون، ٢٠ی سێپتێمبەری ١٩٤٨! ...

کابرا لەسەر پرسیارەکانی ڕۆیشت: "بە چی تاوانبارکراوی؟"

هەواڵنامەی کتێب

"دەق نـــازانم. دادوەری لێکـــۆڵەرەوە پێیڕاگەیانـــدم، کەوتـــوومەتە بـــن ماددەی ٥٨."

"کاتێک بڕیارەکەیان دەرکرد، چییان گوت؟"

"گوتیـان: element opasni - Soziano تـوخمێکی دژوار بـۆ کۆمەڵگە."

کـابرا پیتەکـانی S.O.E ی نووسـین، ئینجـا کـارتێکی بـۆ واژۆکـردن دایەدەستم و بە چرپەیەکیشەوە گوتی: "هەرگیز مەڵێ مـاددەی ٥٨. بڵـێ S.O.E توخمێکی دژوار بۆ کۆمەڵگە، ئەوەی لە بڕیاری حوکمدانەکەتدا هاتووە."

ئەوەش ئامۆژگـــاری زینـــدانییەکی دەزگەی ئاسایشـــی کۆمۆنیســـتی سۆڤیەتی بوو بۆ زیندانییەکی تازە، زیندانییە دێرینەکە" دەیزانی چی دەڵێ.

هەموو نامەی کتێب

شـەوەکان لەسـەر سـپییەتی خۆیـان بەردەوام بـوون. بـاقی شـتەکانی دیـکەی ئۆردوگـای گواسـتنەوە کـورت بـوون. یەک دوو ڕۆژ دواتـر، دیســـان ڕیزکـــراینەوە، دیســـان ئاگـــادارکراینەوە، یەک هەنگـــاو بـــۆ دەستەڕاست، یەک هەنگاویش بۆ دەستەچەپ نەهاوێژین، ئیدی ئێمەیان هـاژۆت. بـۆ چەنـدین سـەعات بە نێـو زۆنگـاودا ڕۆیشـتین تـا گەیشـتینە سەر لێواری ڕووبارێکی گەورە.

ژمـارەیەک لە زینـدانیان لەســەر لێـواری ڕووبـارەکە بە جۆشـەوە بە ڕستە جوێن و نەفرینێکی ڕووسی پێشوازییان لێکردین، بەڵام لە تۆنی دەنگیاندا دیاربوو، بە کردەوە سڵاومان لێدەکەن.

ئێمەش هاوارمان کرد: "ئەو ڕووبارە ناوی چییە؟"

"چـی؟ چییـە نـایزانن؟" زینـدانییەکانیش بە نەفرینـی زیـاتر هاواریـان کـردەوە. "ئەمە ڕووبـاری «پێچـۆرا[123]»یە، ئێـوەش دەچـنە ئۆردوگـای «پێچۆرا»."

بەیەکەوە بە ڕێڕەوێکـی ئاسـنیی درێـژ سـواری قەیاغێـک کـراین، کە بە بزوێنەرێکی هەڵمین ڕادەکێشرا.

"ئەو قەیاغە کۆنە، هـی سـەردەمی قەڕاڵە، هێشـتاش هەر کاردەکا." ئەمە قسـەی یەکـێ لە زینـدانییە ڕووسـەکان بـوو، ئامـاژەی بە ڕاکێشـەرەکە کرد؛ "بەڵام ئەو شتە خۆ هێشتاش هەر گڕەی دێ_______."

"ئێوە هیچتان دەستناکەوێ،" زیندانییەکی پۆلۆنی بە لاقرتێوە هەڵیدایێ؛ "لە ڕووسـیا گەورەتـرین بەڕێـوەبەر، خـۆراک و پۆشـاکی لە هـی دەرکەوانێکی پۆلۆنی بەر لە جەنگ خراپترە."

ئیـدی ڕووسـەکان کۆڵێـک جـوێن و نەفرینـی پـیس پیسـیان هەڵڕشـت، جوێنەکـان وەک هـیچ نەبـوون، هەرگیـز گـوێم لێنەببـوون. زۆربەشـیان داهێنـانی کفرئاسـابوون بە جـوێن و نەفرینـی "نەریتییـانە"ی سـەردەمی هەڵبەستنی ئەو ڕاکێشەرە هەڵمینەی قەیاغی سـەر ڕوبارەکە، لە جیاتی دایکی خواوەند، هەر بەتەنیا دەگوترا دایک.

مـێجەرە پیـرەکە بە هێـدمەگرتنێکی تەواوە گـوتی: "بە کـوێ گەیشـتین. ئەوەش دەستکەوتێکی دیکەی شۆڕشە."

منیش وەڵاممدایەوە: "خۆ شـتێکی تایبەتمەندتر لە تووڕەبوونی ئەواندا هەیە. پیـاوەکە بە خۆشـی زینـدانییە، قوربـانی دەسـتی ڕژێـمەکەیە، سەیرکە بە چ جۆشێکەوە ڕووبەڕووی ڕەخنەی بیانییێک دەبێتەوە."

---

[123] –Pechora

هەواڵنامەی کتێب

بەر لە وەی شەو دابێ ئێمە لە ڕێی خۆمان بووین. من لە لای سوکانی بەلەمەکە دانیشتبووم. چوار سەعات ئێمە بەسەر ڕووبارە کەسکە پانوپۆڕەکەدا ڕۆیشتین. شەوە سپییەکان بە هەموو دڵڕفێنی خۆییانەوە، خۆیان نیشانداین. ساتێک گوژمە تیشکێک لە دەم کەلەوە، ڕۆژ بەسەر «پێچۆرا»وە؛ ساتێکی دیکە خۆر لە ئاسمانەوە، تیشکی بەسەر ڕووی ڕووبارەکەدا پەخشدەکرد. ئەویش ڕووناکایی شەو بوو.

لە لای من سەربازێکی پاسەوان دانیشتبوو. سەیرێکی کردم، نیگای پەڕیە سەر بوخچەکەم و گوتی: "ئەم شتە چی تێدایە؟"

"جلوبەرگ، جلی ژێرەوە، جزمەی پانیبەرز."

"جزمەی پانیبەرزی چەرمین؟"

"بەڵێ چەرمین."

"ئەوان ئەم شتانەت لێدەستێنن." بە خەندەیەکەوە ئەم قسەیەی پێگوتم.

"لێمدەستێنن؟" منیش بەسەرسوڕمانەوە لێمپرسی.

"دەیبینی. ئەوان هەر هەمووی دەبەن."

"ئەوان هەمووی دەبەن؟" منیش قسەکەی ئەوم دووبارەکردەوە. "بۆچی، خۆ ئەم شتانە هی منن! لەوە تێدەگەم، کە هەندێک شت ببەن و لەگەڵ زیندانییەکانی بەش بکەن، بەڵام بۆچی هەموو شتێک ببەن؟"

یەکێک لە زیندانییە پۆلۆنییەکان خۆی تێهەڵقورتاند و بە لاقرتێوە گوتی: "چی؟ ئایا تۆ ئامادەی دەستبەرداری بەشێک لە کەلوپەلەکانت ببی؟"

هەواڵنامەی کتێب

سەربازەکەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بە خەندەوە گوتی: "زۆری لەسەر مەڕۆ. ئەوان هەمووی دەبەن، ئەوان هەموو شتێک لە کەسەکانت دەبەن. دەیبینی."

تا ئەوکاتەی نەگەیشتینە ئۆردوگاکە، تێنەگەیشتین مەبەستی چی بوو، کە گوتی "ئەوان".

بەڵام بەر لەوەی ببرێمە ئۆردوگای کار (بێگاری)، لە ئۆردوگایەکی دیکەی گواستنەوە، دیسان چاوم بە «شێشکین» و «کرۆل» کەوتەوە. ئێمە بە یەکەوە بۆ یەکەمین پشکنینی پزیشکی براین. «شێشکین» یان «کرۆل»، یاخود هەردووکیان قسەیان لەگەڵ یەکێک لە ستافی نووسینگەکە کردبوو. کابرا لێیپرسی بوون ئاخۆ هیچ کراسێکی بەیەخەیان پێیە. ئەوانیش بە بەڵێ وەڵامیاندابووەوە، ئەویش پێیگوتبوونەوە لە بری نیو دەرزەن لە کراسی بە یەخە، دەکرێ بۆ پشکنینێکی دیکە ڕەوانەی نەخۆشخانەیان بکا و ئەویش بۆیان باشترە. برادەرەکانیشم بە کابرایان گوتبوو، ئەوان سێ کەسن، نەوەک دوو. لە بەرانبەر سێ کراسی دیکەی یەخەدار، کاربەدەستەکە ڕازی بوو بمانگوازێتەوە نەخۆشخانەکە.

خۆ من نەخۆشیش نەبووم، نەشم دەویست بچمە نەخۆشخانە. هەرچەندە منەتباری برادەرەکانیشم بووم، کە منیان لەگەڵ خۆیان برد، نەشمدەویست لەوان جیا ببمەوە مەگەر دەزگەی ئاسایش ناچارمان بکا. بۆیە منیش کراسەکەم دانا و ئیدی هەر سێکمان بە یەکەوە لەگەڵ گرووپێکی زیندانیانی دیکەدا، هەندێک نەخۆش، هەندێک خاوەن کراسی یەخەدار براینە نەخۆشخانە.

کاتێک گەیشتمە ئەوێ، هەر بەڕاستی نەخۆش کەوتم. هەرچەندە پلەی گەرمیشم زۆر بەرز نەبووەوە. زووش چاک بوومەوە. بە لای کەمییەوە بۆ ماوەی دوو هەفتە لە نەخۆشخانە مامەوە. بەڵام لەو ماوە

کورتەدا شتی زۆر لە بارەی یەکێتیی سۆڤیەتەوە فێربووم، لەوەی لە کتێبە ئەستوورەکان فێری نەدەبووم. نەمدەزانی جیهانێک بۆ من کراوەتەوە. هەر ئەوەندەم زانی، چوومەتە ناخی و باش ناسیم ...

هەواڵنامەی کتێب

١٦

سەربردەی زیندانییەکانی سۆڤیەت

نەخۆشخانە کۆڵیتە دارینەکان، تا ڕادەیەک لەگەڵ زەوی نغرۆ ببوون. تەنیا بەشێکی کەمی دیوارەکە بە دەرەوە بوو. ئەم جۆرە لە تەلارسازی لەگەڵ کەشووهەوای ناوچەی پێچۆرا، نزیک لێوارەکانی دەریای «بارێنس[124]» دەگونجا. ئاکنجییە دێرینەکانی ناوچەکە بە بزەیەکی تاڵی سەرلێوەوە پێیانگوتین: "ئەرێ ئێوە دەتانەوێ لە بارەی کەشوهەواکە شت بزانن؟ شتێکی نموونەییە! زستان تەنیا نۆ مانگ دەخایەنێ، دوای ئەوە دەبێتە هاوین، ئیدی دڵت ئاسوودە بکە." سەرمای زستانیش "تەنیا" هەر نۆ مانگ پێدەچێ، پلەی سەرماش دەگاتە حەفتا و شەش پلەی فەهرەنهایتی[125] ژێر سفر.

هەمووی هەر وەک یەکە، ئەندازیارانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی شێوازی سەیریان بۆ تەلارسازی بەکارهێنابوو. ئەوەش ڕاست بوو باروودۆخی ئاووهەوای باکووریان لەبەرچاو گرتبوو. ئەوەش ڕاستی بوو، لە دروستکردنی کۆڵیتە پانوپۆڕەکەی نەخۆشخانەکە، ڕەوشی سەقایان لەبەرچاو گرتبوو، هەموو بەدەنەی زیندانەکە لەنێو خاکدا ڕۆچوو بوو، نێوانی دارەکانیشیان بە ئاردەدار

---

[124] – دەریای بارێنتس Barens sea دەریایەکی لاوەکی سەر ئۆقیانووسی بەستەڵەکی باکوورە، دەکەوێتە باکووری کەنارەکانی نەرویج و ڕووسیا، دەریاکە ڕووسیا و نەرویج لێکدەکاتەوە.

[125] – دەکاتە ٢٤ پلەی سێلسیزی (ئاسایی) ژێر سفر.

پڕکرابووەوە، بۆ ئەوەی لە ترسی سەرما و زوقمەکە ناوبڕێک لەگەڵ دیوارەکان پەیدابکا. گەرماوی نەخۆشەکان لە دووری یەک کیلۆمەتر لە نەخۆشخانەکە لەسەر گردێکی بچووک دروستکرابوو! نەخۆشەکان بە زستانیش تەنیا بە جلی ژێرەوەیان، بە تیوەرپێچانی پەتۆیەکی تەنک دەبرران ئەوێ. نوێهاتووەکان مەراقبوون بزانن، ئاخۆ نەخۆشەکان بە زستانیش ویستبێتیان بچنە گەرماوەکە. ئاخر بۆ ئەوان شتەکە خەیاڵکردەش نەبوو، مەگەر کەسانی نەساغ ئەو ماوەیە بە ڕاکردن بێنەوە، هەر بەو نیوەڕووتیە و بەو زوقمە ترسناکەش دوای ئەوەی لە گەرماوەکە ئاوی گەرمیان بەخۆداکردووە. مەگەر هەر بە پەڕجوو لە دەست بەڵای هەوکردنی ڕیخۆڵە دەربازیان بێ.

ئەو وەڵامەی نوێیەکان وەریانگرتەوە، وەڵامێک بوو بۆ هەموو پرسیار و کێشەکان لە نێو ئۆردوگای چاکسازی کاردا: "تۆ دەبێ لێبڕابێی، دەنا دەمری."

هەواڵنامەی کتێب

کاتیشی دەویست تا مرۆڤ لێڕادەهات. یەکەمین شەو لە نەخۆشخانەکەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بۆ من مۆتەکەیەک بوو. شەوەکە لە شەوە سپییەکان نەبوو، هەروەها تاریکیش نەبوو" بەڵکو شەوێکی سوور بوو. لە لایەن شڵخە مێش و مەگەزێکەوە، کە لەنێو ئاردەدارەکەی جیاکەرەوەی دیوار و سەربان بوون، هاتنەدەر و پەلاماریان دام، تۆپەڵ لە دوای تۆپەڵ بۆم هاتن. بە بێ وچان بەسەریاندا دام. هیچ دژەکردەوەیەکیش دادی نەدا. ئەوان دوژمنێکی سەرسەخت بوون، دوژمنی خوێنم بوون، تا دەهاتیش ژمارەکەیان زیاددەبوو. هەوڵمدا بە جۆرە تاکتیکێک خۆیان لێبدزمەوە، بە جۆرێکی دیکە خۆم لە نێو پێخەفەکەم لوولبدەم، بەڵام ئەو مانۆرەشم باش نەبوو. دوژمن لە هی خۆی دانەنا و منیان کەوتە بەردەست. ئەوێ شەوێ چاوم لەسەر یەک دانەنان. هەمان شتم بەسەرهات، کە بەسەر هەموو کەسێکی نوێ دەهات. بەڵام ئەوانەی

کۆنتر لەوێ بوون، حاڵیان وەها نەبوو. ئەوان لێی کەوتنە خەوێ. ئەوان خۆیان لێڕاهێنا بوو.

بە تێپەڕبوونی کات، ئێمەش لێیڕاهاتین. لەگەڵ ئەوەشدا، لەوانەی کۆنتر لە خۆمان پرسی، تۆ بڵێی ڕێگەیەکی خۆرزگارکردن لە پێشکە و مێشوولە نەبێ. "بە دڵنیاییەوە،' ئەوانیش بە هێورییەکی فەلسەفیانە بەرسڤیان داینەوە؛ "بە ئاسانی لە دەستیان قوتاردەبی، مەگەر کۆڵێتەکە بسووتێنی." لە سایەی سەری نەخۆشخانەی زیندانیانی سۆڤیەت ژمارەی ئەو مێشومەگەزانە هەر لە زیادبوون بوو، ئاخر قانوونێک دژی وێرانکردنی مولکومالّی دەوڵەت، ئەوانی دەپاراست.

لە نەخۆشخانەکەدا، ژمارەیەکی باشم لە زیندانییە نەساغەکان ناسی. یەکێکیان بە پرسیارێک سەرسامیکردم: "ئەری تۆ سەرۆکی «بێتار»ی پۆلۆنیا نیت؟"

هەواڵنامەی کتێب

"بەڵێ. باشە چۆنت ناسیمەوە؟"

"منیش ئەندامی «بێتار»م." ئەو بە جۆرێک لە هەژانەوە وەهای گوت؛ "ناوم «مارمێلستاین»ـە. من ناوی تۆم لەسەر کۆڵەپشتەکەت بینی، بەڵام دڵنیانەبووم خۆتی. بەداخەوە، ئێستا خاترجەم بووم، کە هەوی."

فرمێسک لە چاوەکانی دەبریسکایەوە؛ بەبینینی من بەو دۆخە خەمباربوو، بەڵام کاتێک هاتەوە سەرخۆی، بە دیتنم خۆشحاڵ بوو. لەو ڕۆژە بە دواوە بە یەکەوەبووین لە زیندانە هەمەجۆرەکانی ڕووسیادا. ئەو کۆمەکبەخشتر بوو بۆ من، لەوەی من بۆ ئەو.

زیندانییەکانی دیکە، کە پێیانەوە ئاشنابووم، هاووڵاتی سۆڤیەتی بوون. بەڵام چەند ڕۆژێکی خایاند تا لەگەڵ یەکێکی دیکەیان ببمە دۆستێکی نزیک (ئەوەش هەمووی لە چاکەی چارەنووسەکەمانەوە بوو)، تا ئەو کاتەی دەردەدڵی خۆی هەڵڕشت و چیرۆک و بەسەرهاتی بە

شێوەیەک گێڕایەوە، لە ناخی دڵیەوە هەڵقوڵاو، نموونەی شێوازی ڕووسی بوو.

لەوێدا پزیشکێکی گیان ژەهراوی، ژنە شۆڤارێک، تێکدەرێکی پیشەسازی، وێرانکەرێکی کشتوکاڵ و یاریدەدەری سەرنووسەری «پراڤدا»م بینین و ئەمانەش ئەو چیرۆکانەن، کە بۆیان گێڕامەوە:

سێکوچکەکەی پزیشکانی سۆڤیەت

"من پیاوێکی دڵشاد بووم،" پزیشکەکە بەم جۆرە دەستی بە قسان کرد؛ "ئەوەی لەو دوایەش بەسەرمدا هات، بۆم هەروەک خەونێکە. من لە مۆسکۆ دەژیام. پزیشکی نەشتەگەر بووم. لە پیشەکەمدا تا دەهات باشتر دەبووم. کارەکەشم خۆش دەویست. لەو کاتەی هێشتا خوێندکاری زانکۆ بووم، ئەو ژنەی خۆمم ناسی. دوو منداڵمان هەن. ژیانی خێزانەکەم شادمان بوو. هەموو ڕۆژێ شوکرانەبژێری خوا بووم، لەسەر ئەو خێروبێرەی بەسەر منی ڕژاندبوو، چ لەبارەی ماڵ، چ لەبارەی کاروپیشەکەم. بەڵام لە هێکەوە شیرازەی ژیانم پچڕا. ژنەکەم کەوتە داوی عەشقی پیاوێکی دیکە. ئەویش ئەفسەرێکی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بوو. ژنەکەم لەسەر ڕێککەوتنی دوولایەنە داوای جیابوونەوەی کرد. منیش ئەمەم نەدەویست. من ئەوم خۆشدەویست. لەبەر منداڵەکانیش نیگەران بووم. هیواداربووم شێتوشەیدابوونەکەی بەسەربچێ. ئاخر خۆ دوای هەموو شتێک، ئێمە هەر لەو کاتەی کچ و کوڕ بووین، هۆگری یەکدی بووین و یەکدیمان خۆشدەویست. بەڵام ژنەکەم پێی لەسەر داوای جیابوونەدا چەقاند. لە ڕابردوودا دەکرا ئەو من بەجێبێڵێ و لەگەڵ خۆشەویستەکەی خۆی بژی. بەڵام لەم ڕۆژانە، ئەو جۆرە شتانە قەدەغە بوون. تەڵاقدان و جیابوونە شتێکی زەحمەت بوو. ئاخر بە گوێرەی ڕێنمایی پریزیدیۆم (کارگێڕی) سۆڤیەتی باڵا، دەستبەرداربوون لە خاووخێزان بە کارێکی دژەشۆڕش دادەنرا. دەسەڵاتداران وا

سـەیری ئەو خێزانانەیـان دەکـرد، کە خێزانەکـانی خۆیـان جێـدەهێڵن، لەسـەر ڕێنمـایی دژەشۆڕشـەکان نـاڕۆن و مەبەسـتیان تێکدانی بـاری کـۆمەڵایەتییە، ئەمەش بـۆ ئەوە بـوو ڕێ لەیەکترازانـی شـیرازەی کـۆمەڵگەی یەکێتیـی سـۆڤیەت بگیـرێ، بەم جـۆرە ژنەکەم مـاڵی بەجێنەهێشت، کەچی لەسـەر داوای جیابوونەوە بەردەوام بوو. منیش هیـوام بەوە هەبـوو، بەڵکـو ڕۆژێ لە کەلـی شـەیتان بێتەخـوار و باردودۆخەکە بگۆڕێ.

"ڕۆژێکیـان، ڕۆژێکـی خـۆش مـن گیـرام. لێکـۆڵەرەوەکە پێیڕاگەیانـدم، تۆمەتێکی گەورەی کاری تاوانکاری دژی سۆڤیەتم دراوتە پاڵ، ئیدی داوایلێکـردم دانیپێدابنێم. 'خۆ ئەگەر دانیپێدابنێی کابرا وەهـای پێگوتم؛ ئەوا لەگەڵـــت نەرم دەبـــین'. منـــیش هەرەم لە مەڕێ دەرنەدەکـــرد. پێمڕاگەیانـد مـن بەدەر لە زانسـتی داودەرمـان لە سـەرلەبەری ژیانمـدا مەیلـی هـیچ شـتێکی دیـکەم نەبـووە، هەر هـیچ بە لای سیاســەتەوە نەچووم و دڵـم هـیچ بـۆی لێنـادا. لێکـۆڵەرەوەکەش داوایلێکـردم، بەس خۆم بە گەمژە نیشانبدە. هەرچۆنێک بێ، وەک ئەو پێیگوتم، گوایە ئەو بە هەموو شتێکم دەزانێ. گوایە ئەو دەیزانی من سوودم لە پیشـەکەم وەرگرتـــووە، کـــارەکەم وەک پزیشـــک بـــۆ ئەوە قۆســـتۆتەوە بەوەی بیروبـاوەڕی دینـی لە مێشـکی نەخۆشـەکانم بئـاخنم. هەروەهـا ئەو، ئەوەشـــــی دەزانـــــی؛ هەروەک گـــــوتی، گـــــوایە بەر لەوەی هـــــیچ نەشـتەرگەرییەک بـۆ هەر نەخۆشـێک بـکەم، نیشـانەی خـاچم لەسـەر کێشـاوە. 'ئێسـتاش،' وەک وەهـا لەسـەری ڕۆیشـت؛ "ئایـا ئامـادەی دانـی پێدابنێی؟' منیش وەڵامـم دایەوە، هـیچ شـتێکی لەو جۆرەم نەکردوووە. ئینجـا لێکـۆڵەرەوەکە خـراپ لەگەڵـم جـووڵایەوە، بەدرەفتـاری نوانـد و هاواری بەسەرمدا کرد: 'تۆ نـاتوانی فشـەمان بەسـەردابکەی! تۆ خـۆت ئەو هەموو شتانەت بە ژنەکەت گوتووە، ئیدی دێیت و لێرە حاشای لـێ دەکەی!'

"لێکۆڵەرەوەکە ژنەکەمی ڕووبەڕوو کردمەوە. لەبەر دەممدا پێداگیربوو گوایە من نیشانەی خاچم لەسەر نەخۆشەکانم کێشاوە و هەموو ئەو شتانەشم بە دەمی خۆم پێگوتووە. بەم جۆرە بڕیاری ١٠ ساڵ زیندان بە تاوانی چالاکی دژەشۆڕشیان بە تەنگەدا دام. هەڵبەتە دوای ئەوەی گیرام و حوکمدرام، ژنەکەم دەیتوانی بە بێ هیچ بەربەستێک جیاببێتەوە. ڕاستییەکەی ئەوە ئەرکێکی نیشتمانپەروەرانەی ئەوبوو، دەستبەرداری دوژمنێکی گەل بێ، قسەشی لەسەر نەبوو، لەسەر ئەم کارە دڵسۆزانەی بۆ دایکی نیشتمان، بۆ سۆڤیەت پەسنرا. ئێستاش من لێرەم، ئەویش لەوێیە - لەگەڵ ئەوە. ناشزانم چی بەسەر منداڵەکانمدا هاتووە. لەوانەیە ژنەکەم لەگەڵ خۆی بردبن، ئیدی خۆی و مێردە نوێیەکەی بە منداڵەکانیان گوتبێ باوکتان ناپاک و تاوانبار بووە. منیش لێرە نوێژ و دوعا بۆ سەلامەتی منداڵەکان دەکەم، هەروەها بە نیەتێکی پاک نوێژ و دوعای لێخۆشبوون بۆ ژنەکەشم دەکەم. ڕاستییەکەشی ئەوەیە، من بڕوام بە یەزدان هەیە، کەسیش ناتوانێ ئەو بڕوایەم لێبستێنێ. بەڵام من نیشانەی خاچم لەسەر نەخۆشەکانم نەدەکێشا. ژنەکەم درۆی کرد، خوایە لێی ببوورە ..."

گ.س

"مێردەکەم بەڕێوبەری کارخانەیەکی گەورەبوو لە مۆسکۆ." ژنە بە سەروسیمایەکی جوانی گریکیانە وەها دوا. "ئەو زۆر لە من بە تەمەنتر بوو. من ژنی دووەمی بووم. منی زۆر خۆشدەویست، هەمو شتێکی دەکرد تا ژیانم شادبکا. ئایا ئەم فەرووە دەبینی؟ دیارە شڕووڕ بووە. مایەی سەرسامی نییە. من لە زیندان و لە نێو قیتار لە مۆسکۆوە بۆ ئێرە وەهام لێکردووە. بەڵام کاتێ ئەم پاڵتۆ فەرووەم وەرگرت، نوێ نوێ بوو، نەکرابووەوە. لە ڕووسیا شتێکی ئاسان نییە، فەرووێکی وەها بەدەستبهێنی، بەڵام مێردەکەم یەکێکی بۆ پەیداکردم. ئەو مووچەیەکی بەرزی وەردەگرت، لە زۆر بۆنەشدا پاداشت و بەخشیشی

سەبارەت بە سەرکەوتنی بەرهەمەکانی کارخانەکەی وەردەگرت. ئەو زۆر کێشەی بەسەرهات تا لە ڕۆژی زەماوەندەکەدا ئەو فەرووەی بۆ پەیداکردم. بڕیاروابوو وەک شتێکی کتوپڕ و سەرسامکەر بێ، هەر بەڕاستیش شتێکی زۆر خۆش بوو! ئای کە چەند کەیفم پێهات!

بەڵام لەپڕێک هەموو شت گۆڕا. مێردەکەم گیرا. منیش نەمدەزانی بۆ. نەشمدەتوانی بزانم بۆ گیراوە. مێردەکەم هەروەک منداڵ ڕەفتاری لەگەڵ دەکردم، هەرگیز دەربارەی نیگەرانییەکانی خۆی قسەی بۆ نەدەکردم. بۆ سەروسۆراغ لە نووسینگەیەکەوە بۆ نووسینگەیەکی دیکە دەڕۆیشتم. لە هەر شوێنێک بۆی دەچووم دەمپرسی: 'ئەرێ بۆچی گرتووتانە؟' کەسیش نەیدەویست هۆکارەکەم پێبڵێ. هەموویان هەر یەک وەڵامیان هەبوو: 'ئەو گیراوە: ئەمەش واتای ئەوەیە، شتێکی کردووە. خۆ ئەگەر بێتاوان دەربچێ، ئەوا ئازاددەکرێ. ئێمە لێرە کەس بە بێ هۆ ناگرین.'

"ڕۆژێکیان بانگکرامە نووسینگەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی. پێموابوو بۆ ئەوە بانگکراوم، تا هۆکاری گرتنەکەی مێردەکەم پێبڵێن. هەروەهاش بوو، بەڵام چۆن! دادوەری لێکۆڵەرەوە گوتی؛ 'بۆمان دەرکەوتووە، مێردەکەت سەر بە دەزگەی نهێنی بەریتانی بووە، ئێمەش دەمانەوێ هەموو شتێکمان سەبارەت بە چالاکییە سیخوڕییەکانی پێبڵێی.' منیش نەمتوانی بەسەر خۆمدا زاڵبم و هاوارمکرد: 'چۆن دەوێری شتێکی وەها سەبارەت بە مێردەکەم بڵێی؟ ئەو بەرپرسی یەکێک لە گەورەترین کارخانەکانی مۆسکۆ بوو، ئەو هەموو شتێکی بۆ وڵاتەکەمان کردووە. لەسەر کارەکەی پاداشتی تایبەت کراوە. ئەو چی داوە لە کاری سیخوڕیتی؟' لێکۆڵەرەوەکش لە وەڵامدا گوتی: 'هێور بەرەوە. ئێمە هەموو شتێک دەربارەی مێردەکەت دەزانین. ئەو وای لەخۆ کردبوو بۆ چەندین ساڵ لە بن دەمامکی بەرپرسی کارخانەکەدا خۆی بشارێتەوە، بەڵام ئێمە هەموو شتێک

دەزانین. ئێمە ڕووپۆشمان لەسەر کاروچالاکییە تاوانکارییەکانی هەڵداوەتەوە. تۆ ژنی ئەوی. ئەویش تۆی خۆشویستووە. هەردەبێ وردەکارییەکەی پێگوتبی. وەک هاووڵاتییکی دڵسۆزی سۆڤیەت، لەسەرت پێویستە ڕاستییەکەمان پێبڵێی.'

"'بەڵام من دڵنیام، کە مێردەکەم بێ تاوانە،" منیش وەهام پێگوتەوە. ئینجا لێکۆڵەرەوەکە هەڵیدایێ؛ 'من چی دیکەت پێ بڵێم. کەواتە بۆم ڕوونبووەوە، تۆش هاوکاری تاوانی مێردەکەتی. لە زینداندا کاتی تەواوت لەبەردەستدا دەبێ تا بەخۆتدا بچیتەوە بەوەی باشتر وایە ڕاستییەکەمان پێبڵێی، هەموو ڕاستییەکە.'

"منیش گیرام. بۆ چەندین هەفتە خرامە بەندیخانە و کەسیش لێینەپرسیمەوە. داوامکرد بەڵکو بمبەنە بەردەم دادوەری لێکۆڵەرەوە. ئەوانیش منیان گواستەوە بەشێکی دیکەی بەندیخانە و منیان خستەژوورە زیندانێکی دیکە. دیسان چەند هەفتەی دیکە بەسەرچوون. لە کۆتاییدا بۆ لێکۆڵینەوە بانگکرام. کاتێک لە ژوورەکەی تەنیشتدا ڕەتبووم، هەستم کرد لە لایەکی دیکەی دەرکەوە گوێم لە دەنگی مێردەکەمم بووبێ. شتێکی زۆر ناخۆش بوو. لێکۆڵەرەوەکە پێیگوتم، ئاخۆ ئامادەم ڕاستییەکانی بۆ هەڵڕێژم. دیسان پێمگوتەوە، مێردەکەم بێ تاوانە و هیچ شتێکی هەڵەی نەکردووە، داوام لێکرد هەردووکمان ئازاد بکا و لێبگەڕێت بە سەلامەتی بژین. 'مێردەکەت دانی پێدا ناوە،' لێکۆڵەرەوەکە وەهای پێگوتم و لەسەر قسەکەی خۆیشی ڕۆیشت؛ 'مێردەکەت دانی بە تاوانەکەیدا ناوە، کەچی تۆ هەر نایسەلمێنی؟' منیش بە ترسەوە لێمپرسی؛ "دانی بە چیدا ناوە؟' لەوەڵامدا گوتی؛ "دانی بە زۆر تاواندا ناوە، بەڵام هێشتاش دانی بە هەموویاندا نەناوە. من دەزانم تۆ هەموو شتێک دەزانی، بەڵام ناتەوێ بیاندرکێنی. باشە بۆچی بۆی دەپۆشی؟ ئەدی کوا دڵسۆزیت بۆ وڵات، کە ئەو هەموو شتەی بە تۆ بەخشیوە؟ دەی، دەی قسە بکە و هەموو شتێکمان پێ بڵێ.' منیش

هەواڵنامەی کتێب

پرسیم؛ "ئەو چی گوتووە؟ ئینجا ئەو پرسی؛ "ئایا ڕاستە تۆ لەو دواییانەدا دەرسی فێربوونی زمانی ئینگلیزییت وەرگرتووە؟' لە وەڵامدا گوتم؛ 'بەڵێ. ئەمە ڕاستە. بەڵام چ شاشییەک لە مەدا هەیە؟' لێکۆڵەرەوەکەش لە شوێنی خۆی هاواریکرد؛ 'چ هەڵەیەک لە مەدا هەیە! خۆت دەزانی مامۆستاکەت سیخوڕێکی پیشەمەندی[126] بەریتانی بوو. هەڵبەتە ئەوەی ویستی بۆی مەیسەربوو. تۆش بۆیە فێرە ئینگلیزی بووی تا ببیتە ئەڵقەی پەیوەندی نێوان مێردەکەت و باڵوێزخانەی بەریتانی. ئێوە هەموو لە یەک بازنەی سیخوڕییدا بوون، بەڵام ئێمە هەمووی دەسڕینەوە. ئێمە هەموو شتێک دەسڕینەوە.'

"هەستمکرد وەک ئەوەی، زەوی لە بن پێم برمێ. سەرمسووڕا. لەخۆمم پرسییەوە؛ 'ئەوە باسی چی دەکا؟ چ بازنەیەکی سیخوڕێتی؟ چ جۆرە ئەڵقەیەکی پەیوەندی لەگەڵ باڵوێزخانەی بەریتانی؟ چ ژنە سیخوڕێک؟' ئینجا بە لێکۆڵەرەوەکەم گوت؛ 'جەنابی لێکۆڵەرەوەی مەدەنی هەمووی سەرچیخچوونە[127]، سەرچیخچوونێکی کوشندە. مامۆستاکەم، من دڵنیام هیچ شتێکی بەدینەدەکرد. مامۆستاکەم ژنێکی بە تەمەن بوو. ڕاستە هەندێک کۆنباو بوو، بەڵام ئەو زۆر دڵسۆز بوو. ئەو ڕاهاتبوو دەرسی زمانی ئینگلیزی بە کاربەدەستە باڵاکانی سۆڤیەت بڵێتەوە. مێردەکەم دەیناسی. هەندێک جار سەردانیشی دەکردین، لە یەکێک لەو بۆنانەدا، مێردەکەم بە گاڵتە و نوکتەوە پێیگوت ئەگەر فێرە ئینگلیزیم بکا، ئەوا کەمتر هەراسان دەبم تا لە کارخانە دێتەوە و هەر چاوەڕێی بکەم. بەم جۆرە بیرۆکەی فێربوونی زمانی ئینگلیزیمان لە لا پەیدابوو. تەنها توانیم چەند دەرسێکی کەمی لە لا بخوێنم. دوای ئەوە مێردەکەم گیرا، ئیدی من پیرەژنە مامۆستاکەم نەبینییەوە. سوێند دەخۆم، هەی جەنابی لێکۆڵەرەوەی مەدەنی، کە هیچی دیکە لە دەرسەکانی زمانی ئینگلیزییدا نەبوو.'

---

[126] – پیشەمەند: پرۆفیشیۆنال.

[127] سەرچیخچوون: هەڵە، شاشی

"لێکۆڵەرەوەکە فشەی بە من و بە سوێندەکەم هات. هەر قسەی خۆی دووپاتکردەوە؛ ئێمە هەموو شتێک دەزانین. دەی ئێستا بڕۆ ژوورەکەت و هەندێک بیری لێبکەوە. هێشتا دەکرێ ڕاستییەکەم پێ بڵێی.' کاتێک بە بەردەم ئەو ژوورەی تەنیشتمدا تێپەڕیم، دیسان پێموابوو گوێم لە دەنگی مێردەکەم بووەوە. ئیدی چاوم نەچووە خەو. گوێم لە مێردەکەم بوو ناوی منی دەهێنا، دەینالاند و داوای یارمەتی دەکرد. ئەو زۆر لە من بە تەمنتر بوو، لە ڕاستیدا لەوە نزیکبوو بە پیرەمێرد حیساببکرێ. ئەو وەک باوک بوو بۆ من، لێرەش داوای یارمەتی لێدەکردم. باشە، چۆن بتوانم بە هانایەوە بچم؟ تا ئەمڕۆشی لەگەڵدا بێ، نازانم ئاخۆ هەر بە ڕاستی ئەو بوو لە دیوەکەی دیکەی دیوارەکە، یان هەر ئەوە بوو پێموابێ گوێم لەناڵەو هاوار هاواری بووە.

"ڕۆژێکیان لێکۆڵەرەوەکە بانگیکردمەوە و پێیڕاگەیاندم، مێردەکەم مردووە. منیش وەک کۆرپەلەیەکی ساوا گریام. زۆر بۆ پیرەمێردەکەم تازیەبار بووم، ئاخ و داخ بۆ ئەو پیاوە چاکە. لێکۆڵەرەوەکە لێمگەڕا بۆ ماوەیەک بگریم، بەڵام ماوەیەکی زۆری نەدامێ تا ماتەم بۆ مێردەکەم بگێڕم. پێیگوتم؛ "دەی کڕبەرەوە. مێردەکەت سیخوڕێک و دوژمنی گەل بوو. هەرچۆنێک بوایە، ئەو حوکمی مردنی هەر وەردەگرت. هەنووکەش دەی هەموو شتێکم پێ بڵێ. ئەرکەکانی تۆ لەنێو بازنەی سیخوڕییدا چی بوو."

"لێکۆڵینەوەکە زۆری خایاند. منیش بە لێکۆڵەرەوەکەم گوت داوادەکەم بمبەنە بەردەم دادگەیەک، لەوێدا بێ سووچی خۆم دەسەلمێنم. 'بڕوام پێ هەیە،' من وەها کەوتمە قسە؛ 'بڕوام بە دادوەری سۆڤیەت هەیە!' لێکۆڵەرەوەکەش پێیگوتمەوە؛ 'بۆ کەسێکی وەک تۆ دادگە لە گۆڕێدا نییە. بەڵگەکان زۆر ئاشکراو ڕوونن. کۆمسیۆنی ڕاوێژکاری دادوەریت بەسەردا دەکا.'

کۆمسیۆنەکەش هەر وەهای کرد. لەسەر بەهێزی ئەو بەڵگانەی کە چەند دەرسێکی کەمی زمانی ئینگلیزیم وەرگرتبوو، هەروەها لەبەرئەوەی ژنی ئەو پیاوە بووم، کە بە تاوانی سیخوڕێتی گیرابوو، لە زیندانیشدا مردبوو، حوکم درام. پێنج ساڵیان بۆ بڕیمەوە. خۆ ئەگەر بە ڕاستی سیخوڕ بوومایە، ئەوا دڵشاد دەبووم. ئاخر پێنج ساڵ بۆ سیخوڕێتی سزایەکی زۆر کەمە. من «گ.س»یم."

«کرۆل» و من لیمان پرسی: "«گ.س» چییە؟"

"باشە پێش ئێستا گوێتان لێی نەبووە؟ ئەویش بەندێکە، ماددەیەکە بۆ؛ 'گومان لە سیخوڕێتی'. لەگەڵ ئەوەشدا دادپەروەرییێک لە حوکمی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیدا هەیە. ئەوان بڕیاریان لەسەر نەدام وەک سیخوڕێک، بەڵکو وەک گومانلێکراوێکی سیخوڕی. لەوانەیە حیسابی ئەو ڕاستییەیان کردبێ، هێشتا فێرە ئینگلیزی نەبووبم ..."

هەولنامەی کتێب

بەختی «لاگەریک»

"بە پیشە من ئەندازیاری میکانیکیم،" تێکدەرەکەش (کابرای تاوانبار بە تێکدان) بەم جۆرە دەمی کردەوە؛ "من لە کارخانەیەک کارم دەکرد، چەندین پلەی لاوەکیشم هەبوون. لە پلەکەمدا سەرکەوتم تا گەیشتمە پلەی بەڕێوبەر. بوومە ئەندامی پارتیش. هەموو ئەو شتەی پیاو دەیخواست، من هەمبوو. لە هیچم کەم نەبوو. لەسەر کارەکەشم پەسن درام و چەندین جاریش خەڵاتکراوم. لە ساڵی ١٩٣٧یشدا گیرام. ئەوان منیان بە تاوانی وێرانکردن و تێکدانی کارخانەکە تاوانبارکرد. ئەوەش ڕاستبوو، کە ئێمە نەمانتوانی پلانی ساڵەکە بگەیەنینەسەر. بەڵام بۆ خەتای من بوو؟ من کەرەستە خاوەکانم لە کاتی خۆیدا بە دەستنەگەیشت. چەندین دەزگەش (ماشێن) ئەوکات شکابوون، منیش

سـەربارەی ئەو هەمـوو داواکـارییەم، پـارچە یەدەگەکـانم بـۆ نەهـاتن. هەموو ڕونکردنەوەکانیشم لەو بارەیەوە بێ سـوود بـوو. ئەندازیارێکی دیـکە، کە لەگەڵ مـن کاریـدەکرد، لەبەر چـاوی مـن ئەوەی گـوت، لە ئەگەری تێکشـکانی دەزگەکـان ئاگاداری کردوومەتەوە و گـوایە منیش گـوتبم ئەو شـتانە هـی خەملێخـواردن نـین و نـیگەران مەبە ... ئەمەش واتای ئەوەی دەگەیاند، گوایە بە ئەنقەستەوە ویستوومە ئەو دەزگەیـانە پەکـبخەم. سـەبارەت ئەو نامـانەی بەر لە پەککەوتنـی دەزگەکـانیش نووسیبووم، لە هەموویاندا داوای هێنانی پارچەی یەدەگی ماشـێنەکانم کردبـــوو، ئەوانەی – لێکـــۆڵەرەوەکەش نـــاوی هێنـــابوون – هیچـــی نەیخـوارد. هەموویـان بەوە لێکدایەوە، گـوایە بۆیە نووسـیومن تـا کـارە تێکدەرانەکەی خۆمی پێ پەردەپۆشبکەم. ئیدی دە سـاڵ زینـدانییان بـۆ بڕیمەوە. ئەمەیان چوارەمین ساڵە لە باکوور و لەم ئۆردوگایە دام.

"ئـاخ! ئەرێ نوێیەکـان چـی لەبـارەی بـاکوورەوە دەزانـن؟ تـۆ چـی دەربارەی لاگەر lager دەزانی؟ لێرە، لە نەخۆشـخانەکە هێشـتا دۆخـت خـراپ نییە. هەر هـیچ نەبێ پێخەفێـک و پەردەیەکیش هەیە، پەتۆیەکت هەیە بە خۆتدا بدەی. هەڵبەتە تەپۆ و مێشـوولە هەن: دەبێ لێیانڕابێی. بەڵام ئایـا لەم ڕۆژدا دەتـوانی پاڵبـدەیتەوە؟ تـۆ دەتـوانی وابـکەی! ئایـا ئەوان سـووپەکەت بـۆ دێننە شـوێنی خەوتـن؟ ئەوان وەهـا دەکەن! ئایـا مـرۆ چـی دیـکە داوابکـا؟ بەڵام کاتێـک تـۆ دێیـتە نێـو ئۆردوگـا، کاتێک لەگەڵ زەردەی بەیان دەچیتەسەر مەیدانی کاری بێگار، ئەوسا دەزانی پیاوی ئۆردوگا لاگەرنی Lagerni چییە.

"ئێستا هاوینە. هەواکە خۆشە، وەها نییە؟ بەڵام کاتێک دەچیە سەر کار، ئەوسـا بـۆت دەردەکەوێ، تەنـانەت لە هاوینشـدا، کـارکردن لە بـاکور گـاڵتە نیـیە. لێـرە مـێش و مەگەزی کەممـان لە بـاکوور هەن، ئەوانە مێشـولە نـین، ئەوانە تەپـۆن، تەپـۆی زۆر وردن، بەچـاو نـابینرێن. ئەو شـــتە نەفرەتییـــانە حەزیـــان لە «لاگەر» نیـــیە؛ ئەوان زۆریـــان ئەو

بەستەزمانە سەربەهەششەیان زۆر خۆشدەوێ! ئەو تەپۆیانە دێنە سەر دەموچاوت، دێنە سەر دەستەکانت، دێنە نێو گوێچکەکانت، نێو کونە لووتت، دەچنە بن پێستت. تۆش هەوڵدەدەی لە کۆڵ خۆتیان بکەیتەوە. بە هەموو شێوەیەک هەوڵدەدەی! ئاخر ئەوان بە ملیۆنانن، ملیاریان تێپیەڕاندووە. ئەو بەڵایانە پێوەدەدەن. ئۆف! ئەوان چۆن پێوە دەدەن! نەخێر، ئەوان مێشوولە نین. مێشوولە دەعبای خۆشمەحشەرەن. ئەمانە گەزەندەی باکوورن، ئەوان باشتر لە یاساوڵەکان زیندانی دەپارێزن. باشترن لە هەموو پاسەوان و چەکەکانی دەستیان. چۆن؟ جارێکیان زیندانییەک لە ئۆردوگاکە هەڵات؟ یاساوڵەکانیش تەقەیان بەدواداکرد، ڕاویاننا، بە سەگی دڕەوە بە دوایکەوتن، بێ ئەنجام بوو. زیندانییەکە سۆراغی نەما. ئەو یاساوڵەی پاسەوانی لێدەکرد، خۆی ئامادەکردبوو بچێتە جێی زیندانییەکە. پاش سێ ڕۆژان زیندانییە ڕاکردووەکە بە پێی خۆی گەڕایەوە ئۆردوگاکە. کە هاتەوە نەدەناسرایەوە. کارگێرانی ئۆردوگاکەش خستیانە زیندانی 'تەنیایی". بەڵام ئەو سوێند و تەڵاقی خوارد، جارێکی دیکە هەوڵنادا هەڵبێ. ئاخر تەپۆکانی باکوور دەرسیان پێدابوو، ئەمما دەرس! منیش برادەرەکانت ئاگاداردەکەمەوە، ئاگاتان لەو دەعبایانە بێ. ئەوەتان لەبیربێ، بەرلەوەی بچنە سەرکار، دەست و دەموچاوی خۆتان باش باش داپۆشن. بە هەرچییەک دەکەوێتە بەردەستتان، شوێنی ڕووتتان داپۆشن، با هیچی بە دەرەوە نەبێ، دەنا خراپتان بەسەردێ. هەوڵیش مەدەن هەڵبێن. شتەکە ئەوە ناهێنێ، چونکە هەر بە ویست و پێی خۆتان دەگەڕێنەوە.

"بەڵام ڕاستییەکەی،" زیندانییە دێرینەکە لەسەر قسەکەی ڕۆیشت، مەبەستیشی ئاگادارکردنەوەی زیندانییە نوێیەکان بوون لە تەلیسمی ژیانی ناوەخۆی ئۆردوگاکە ئاگاداریان بکاتەوە؛ "ئێوە هاتوونەتە

شوێنێکی حازروبازر[128]. نەخۆشخانەیەکتان لەبەردەمدایە. لە هەموو لایەکی ئەو نەخۆشخانەیە هەر ئۆردوگایە. هەر دەبێ لە یەکێ لە ئۆردوگاکانی بێگار کاربکەن. ئەوانیش کۆڵێتێک بۆ ئێوە هەر پەیدادەکەن، تەختەبەندێکیشتان دەدەنێ تا لەسەری بخەون. ئەوەش دەزانم هەر کاتێ بگەنە ئەوێ، خۆزگە بە زیندانەکەتان دەخوازن، حەزتان لێیە بگەڕێنەوە ئەو نەخۆشخانەیە، وەک چۆن من حەزم لێیە یەک دوو ددانی دیکەم شینببنەوە. بەڵام خۆ هێشتاش هەنوانێکیان هەر هەیە. کاتێکیش من هاتمە ئێرە، ڕووتوڕەجاڵ بوو، نە ئۆردوگا هەبوو نە کۆڵێت و نە هیچ. زستانیش بوو کە هاتین. ڕۆژانی وا هەبوون، پلەی سەرما دەگەیشتە حەفتاو دوو پلەی ژێر سفر و تەنانەت لەوەش بەرەوخوارتر. لە زستانیشدا خۆ ڕۆژ ڕۆژ نین، هەروەک چۆن لە هاویندا شەو شەو نیین. لە زستاندا تەنیا چەند سەعاتێکی کەم ڕووناکایی ڕۆژ هەیە، بەشی هەرە زۆری تاریکییە. بەڵام جا چی بوو؟ خۆ لە شەویشدا دەبێ کار بکەی. هەر هیچ نەبێ بەفری سپیی بەرچاوت ڕووناک دەکاتەوە.

"ئێمە ڕاهاتبووین لەنێو بەفردا بخەوین. پاسەوانەکان چادرێکیان هەبوو، هەر تەنیا ئەو چادرەشی لێبوو. سەرەتا دەبوایە ئێمە چواردەوری ناوچەکە تێلبەندبکەین. پاشان چوار قوللەی چاودێری بۆ دروستبکەین. ئینجا دوای ئەوەی خۆمان لە نێو چوارچێوەیەکی تەلبەندکراوی چاودێر بە قوللەکان زیندانیکرد، دوای ئەوەی سەرپەرشتیاران دڵنیابوون لە هەڵنەهاتنمان، ڕێگەیان پێداین کۆڵێت بۆ خۆمان دروستبکەین. خۆی ئۆرودگاکە بە شەو و ڕۆژێک دروستنەکراوە. دوای دوازدە، یان چواردە، یاخود شازدە سەعاتی کار،

[128] لەم دەربڕینەدا بە هەڵە دەگوترێت «حازر و بزر» لە ڕاستیدا «بزر» بەواتای ونبوون دێت و هیچ پەیوەندی بە باسەکەوە نییە. «بازر» دەکاتە خێرا دەرچوونی شتێک. لە «فەرهەنگی خاڵ»دا وشەی «بازرقە» وەها لێکدراوەتەوە، لەپڕ دەرچوونی گیاندار بە چالاکی: مارەکە «بازرەقە»ی بەست.

هەواڵنامەی کتێب

ئێمە دەبوایە زەوییەکە هەڵکەنین، بەفرەکە هەڵککەنین تا بتوانین بچینە نێوی لێیڕابکشێین بەڵکو خەومان لێبکەوێ. بەڵێ ئێمە پێخەفێکی زۆر سپییمان هەبوو. بەڵام هەمووو کەسێک نەیدەتوانی لەسەری هەڵبستێتەوە. هەموو ڕۆژێک هەندێک لە زیندانییان دەیانبینی ئەوەی تەنیشتیان هەڵناستێتەوە، خەوی لێکەوتووە، خەوێکی هەتا هەتایی. یاساوڵەکانیش بەسەر زیندانییەکان دەیانقیڕاند و هاواریاندەکرد: 'دەی هەڵسن، کاتی کارکردنە!' ئەوان دەیانبزواندن، نەفرەتیان بە سەردا دەباراندن، پێلەقەیان تێهەڵدەدان، بەڵام خۆ هیچ لەم کارانە سوودی نەبوو. لەو ماوەیەدا و لە کاتی کاردا ژمارەیەک لە زیندانییان خەوی هەمیشەییان لێدەکەوت و لەنێو بەفردا دەشاردرانەوە، ژمارەی ئەوانەی بەم شێوە فەوتان زیاتر بوون لەوانەی لە ئۆردوگاکە کاریاندەکرد. بەڵام خۆ کار ڕانەوەستا. لە جیاتی ئەوانەی خەوی هەتاهەتاییان لێکەوت، زیندانی نوێیان دەهێنا و جێگەیان پێ پڕدەکردنەوە.

"ئێمە چیمان دروستکرد؟ ئەو هێڵە ئاسنینەمان دروستکرد، کە ئێوەی لە «کۆشڤا»وە گەیاندە ئێرە، کاتێکیش ئێوە دەچنە ئۆردوگایەکی نزیک لێرەوە، ئێوەش دروستیدەکەن و درێژە بە هێڵەکە دەدەن. ئایا کاتێک بەنێو ئۆردوگادا تێدەپەڕی، ناحەپەسێی؟ هەرچەندە ئەو هێڵە نەفرەتییە، هەندێک پێچ و گەوەی تێدایە ... بەڵام ئاخ ئەگەر دەزانی چۆن دروستکراوە. ئەوان لە دروستکردنیدا پەلەیان بوو، لەگەڵ ئەوەدا بەگوێرەی نەخشە داڕێژراوەکە نەهاتەوە.

"بۆ ماوەیەک من یەکێک بووم لە سەرپەرشتیارانی ئۆردوگاکەمان. ڕۆژێکیان سەرئەستوورێک لە مۆسکۆوە هات و هاواری کرد: 'پارتی و حکوومەت ئەرکێکیان لە پێش داناوین، دەبێ لە کاتی خۆیدا تەواوی بکەین. قیتارەکە دەبێ بکەوێتە گەڕ و بجوولێ، تەنانەت ئەگەر لەبن هەر مەترێکی هێڵە ئاسنینەکەشدا پیاوێک ژێرخاک بکەوێ!' ئەو باسی هێڵێکی ئاسنینی دەکرد، سەد کیلۆمەتر درێژ بوو. دەی هەنووکە، ئەوە

هەولێرنامەی کتێب

مەزندەبکەن، ئاخۆ چەند کەس تا کارەکە بە گوێرەی پلانی حیزب و حکوومەت جێبەجێ بووە، سەریان تێداچووە و چونەتە ژێرخاکی هێڵەکە. بەڵێ، من نازانم ئەگەر حەفتسەد هەزار کەس کەوتبێتە بن ئەو هێڵەوە، بەڵام بە خاترجەمییەوە گۆڕی هەزارانیان لێرە هەن. لەڕاستیدا ئێمە لە تەواوکردنی هێڵەکەدا دواکەوتین، بەڵام قیتارەکان هەموویان وەک یەک کەوتنە جوڵە. بەڵێ هێڵەکە هەندێ پێچ و گەوەی تێکەوتوون ...

"ئەرێ گوێتان لە tsinga تسینگ (ئەسکەرپووت[129]) بووە؟ ئەندازیارەکە دەمی کردەوە و پووکە سپییە بۆرەکەی نیشان داین. تەنیا دوو ددانی لەنێو دەمدا مابوونەوە. "بەڵێ، ئەوانەش زۆر ناخایەنێ دەکەون. ددانەکانی ئێوەش دەکەون، بەڵام بیر لەوە مەکەنەوە کە ئەسکەرپووت هەر بە ئەوەندە وازتان لێبێنێ. بەڵکو پووک دەکاتە کێم و خوێن، هەموو جەستەت دادەڕزێنێ و هەر کێم و خوێنی لێ دەتکێ. سەیرکەن!" ئەو دەرپێیەکەی هەندێ داکەند و بۆقژ و پۆرگی ڕەش و گەورەی سەر ڕانی نیشانداین. "ئەمانە،" ئەو وەها لەسەر قسەکانی بەردەوامبوو؛ "ئەوانە تەنیا جێماوەکانن. هەندێکی چاک بۆتەوە. بەڵام کاتێک دەگەڕێمەوە ئۆردوگاکە، هەمووی دەکولێتەوە و جەستەم یەک پارچە دەبێتە کێم و خوێناو. ئەسکەرپووت نەخۆشییێکی باوە لە باکوور. هیچ زیندانییەک لە دەستی قوتار نابێ، بۆیە بە نەخۆشی دانانرێ. خەڵک بە دەردی ئەسکەرپووتیشەوە هەر دەبێ بە شێوەیەکی ئاسایی کاربکەن.

"شتێکی دیکە کە تووشتان دەبێ، پانۆس Panosـە (سکچوونێکە تا ڕادەیەک ڕانەوەستە). بەڵام دەبێ ئەوەش بزانن، ئەو جۆرە سکچوونە ئاساییەش بە نەخۆشی دانانرێ. تەنیا پانۆسی (سکچوونی) تیژ، ئەوەی

---

[129] – ئەسکەرپووت: نەخۆشییەکە لە ئەنجامی کەمی ڤیتامین سییەوە تووشی پووک دەبێت و دەم و ددان دەڕزێنێت. تا کۆتایی سەدەی هەژدەهەم نەخۆشییێکی کوشندە بووە.

خوێنی لەگەڵدایە وا دەکا لە کارکردن هەڵبوێردرێی و ئەگەر بەختیش یارت بوو، دەگوازرێیتەوە نەخۆشخانە. ئەگەر بڵێی سکچوونم هەیە، ئەوا یەکێک لەگەڵت دێت و دەیپشکنێ ئاخۆ چەند جار دەچیتە ئاودەست. خۆ ئەگەر بشڵێی خوێنی لەگەڵدایە، یەکێک لەگەڵت دێ تا بزانێ ئاخۆ وایە. ئاخ! لێرە ئێمە "ڕێسا"مان هەیە، تەنانەت بۆ سکچوونیش، ئینجا ئەگەر پێوەرەکانی «پانۆس»ی بەسەردا پەیڕەو نەبێ، بە ساغ دادەنرێی و دەبێ شان بدەیتەوە بەر کارکردن.

"ئەرێ باشە شتتان دەربارەی ئیتاپ Etap (قۆناغ، هەنگاو) بیستووە؟ کاتێک تۆ کارەکەت لە ئۆردوگاکە تەواودەکەی، دەتگوازنەوە شوێنێکی دیکە. لەوانەشە بەر لە تەواوکردنی کارەکەش، بتگوازنەوە. ئەمە پێی دەڵێن ئیتاپ (قۆناغ، هەنگاو). لە شوێنە نوێیەکە، لەوانەیە ئۆردوگاکە دروستکرابێ، یان لەوانەیە هیچ نەبێ، هەر مەزرایەکی کراوەیە و بەس، هەر وەک ئەوەی من بینیم، کاتێ هاتمە ئێرە. هەمووی هەر پەیوەندی بە بەختەوە هەیە. بەڵام بیر لەوە مەکەوە، ئەو شوێنەی بۆی دەچی، مایەی گرفت و سەرئێشە بێ؛ شتێکە سەبارەت بە گەشتەکە، بەچوون بۆ ئەوێ بگووترێ. قۆناغی گواستنەوەکان (ئیتاپ) هەم لە هاوین و هەم لە زستانیشدا ڕوو دەدەن. ئەوسا بەسەر وشکانی، بەنێو ئاو یاخود بە پێ دەبێ بۆی بڕۆی. خۆ ئەگەر ڕۆژێک لە ڕۆژان پێبنێیتە سەر بەلەمێکی ئیتاپ، ئەوسا دەزانی چ جۆرە بەلەمێکە. من ئیتاپێکم لەبیرە، لە ئۆردوگاکەی ئێمەوە دەستی پێکرد. زیندانییەکان خرانە نێو لۆرییەک (بزوێنەرێک کە شت ڕابکێشێ). ڕوباری بەستووش ڕێگە بوو، ڕێگەیەکی نایاب. ئەوەندە ساردە دەیبەستی. لۆریەکە تێکشکا، دیاربوو لەبەر لێڕەوار وایلێهات. شوفێرە زیندانییەکان هەوڵیاندا لۆرییەکە چاکبکەنەوە، بەڵام بێهودە بوو. دەستە بەستووەکانیان کاریان نەدەکرد، یان لەوە زیاتر کێشەکە سەختتر بوو، هی چارەکردن نەبوو. ئیدی لە ئیتاپەکەوە، دەبوایە بە پێ بێینەوە ئۆردوگاکە. بەڵام خۆ تەنیا یاساوڵەکان گەڕانەوە. کەسە بەرپرسەکەش لەسەر ئەوەی، گوایە

هێزی دەستی کاری بەفیڕۆ داوە، سزا درا، بەڵام خۆ سزادانەکە گیانی ئەوانەی لەوێ لەسەر ڕوباری پێچۆرای بەستەڵەکدا مانەوە، زیندوو نەکردەوە.

"ئەدی گوێتان لە پەلوپۆ پەلدەر (chleno – rubi) بووە؟ بەڵێ، ئەوانە کەسانێکن لە خۆیانەوە دەستبەکارن، ئەوانە پەنجەیەک، یان چەندین پەنجە، تەنانەت قاچیش پەل دەدەن و دەبڕنەوە. ئەرێ ئەوان چۆن ئەو کارە دەکەن؟ بە چەندین شێوە دەیکەن. پەل پەلدەر لەپێ دەست لەسەر قەدەدارێک دادەنێ، ئینجا بیورەکەی بەرز دەکاتەوە و و هاوار دەکا "ها" – ئیدی پەنجەکان لەو گۆڕە دەکەونە سەر زەوی! ئەوانەش بە تەور و تەمشوو[130] کار ناکەن، یان بەرگەی خوێن بینین ناگرن، شێوازێکی دیکە بەکار دەهێنن. سەرما بیورەکەیانە. ئەوان پەنجەکە بە میز تەڕدەکەن، بۆ چەندین چرکە لەبەر هەوا ڕایدەگرن، کە پلەکەی لە دە بەسەر سفرەوەیە. ئیدی بە چاوتروکانێک پەنجەکە بە تەواوی سپیپاتە دەبێتەوە. پلەی سێیەمی بەستن. نەخۆشخانە. نەشتەرگەری. کەم ئەندامی.

"دەکرێ بپرسن ئەوان بۆ وادەکەن؟ باشە پیاو چۆن خۆی پەل پەل دەکا، بەشێک لە جەستەی خۆی دەبڕێتەوە؟ کاتێک دەچنە ئۆردوگاکە لێتێدەگەن. هەموو سپێدەکەی لەگەڵ زەردەی بەیانی، گوێتان لە زەنگەکە دەبێ. دەبێ هەڵبستنەوە، بە جلەکانتان، جلە شڕۆڵەکان، بەوانەی پێیەوە خەوتوون، دەبێ لە کونەکانتان بێنەدەر. لەوێ لە مەیدانەکە دەوەستن. ئەوانیش دەتانژمێرن. جارێک، دووان سییان ... نیو سەعات و نیوێک ... سەعاتێک بەم بەزمە ... پاشان نانتان دەدەنێ. ئێوەش نانەکە دەخۆن، هەڵبەتە هەمووی بە یەکجار حەپەلووش دەکەن. دوای ئەوە بۆ کارکردن دەبردرێن. شەویش دەگەڕێنرێنەوە

---

130 – تەور ئامێرێکی تایبەتە بەدار برینەوە و وردکردن، تەمشوو یان تەپشوو هەر بیورە بەڵام بە بچووکی. لە هەندێ ناوچە «تەشویێ»یشی پێدەڵێن.

هەوالنامەی کتێب

کۆڵیتەکانیان، کە گەیشتنەوە یەکسەر خۆتان فڕێدەدەنە سەر تەختەبەندەکانتان. ئاخ و داخ لە ئێسکەکانتان! ئەو ئێسکە بە ژان و سوێیانە! ئیدی کێم و خوێناو لە شوێنە هەوکردووەکانی ئەسکەرپووت ڕادەماڵی. پاڵدەکەوێ، دەخەوی، هەروەک مردووان خەوت لێدەکەوێ. لە بەیانیش، لە سەعات چواری بەیانییدا، دیسان زەنگەکە لێدەدرێتەوە، دیسان دەبێ قیتببیەوە! دەی ئەوجار هەڵسەوە!. ئیدی بەم جۆرە هەموو ڕۆژێ، هەموو بەیانییێک، هەموو شەوێک، هەر هەمان قەوان ... کاتێ دەچیتە ئۆردوگا، ئەوسا دەزانی پیاو چۆن نەخۆشدەکەوێ. بەڵێ نەخۆشکەوتن، نەوەک بچێتە دەرەوە بۆ کار، نەوەک لە جێی خۆی ڕاستببێتەوە، بەڵکو هەندێکی دیکە پاڵکەوێ، هەر هەندێکی دیکە. کاتێ لە ئۆردوگا دەمێنیتەوە، ئەوسا تێدەگەی ئای چەند خۆشە بتنێرنە نەخۆشخانە. بەڵێ بەم جۆرە «ئاگرنی»یەکان خۆیان کەچوکرۆم[131] دەکەن. بەڵێ، لەوێ کەسانێک دەبینی بە بێ پەنجەی دەست، یان بە بێ پەنجەی پێ، بەبێ گوێ، تەنانەت هەن بە بێ کەپووش دەسووڕێنەوە. ئەوان ئەو ئەندامانەیان لە کاتی کاردا سڕ و گۆد بوونە. یەکێک لە ڕووداوە باوەکانی سەر کار. هەڵبەتە ئەوانە بەدبەخت و کەساسن، بەڵام هەست بە کەساسیی و مەلوولی خۆیان ناکەن، کاتێ دەگەیەنرێنە نەخۆشخانە تا نەشتەرگەرییەکەیان بۆ بکرێ. بە پێچەوانەوە، ئەوان دڵخۆشن! دڵخۆشی «ئاگرنی»ییەکان بۆ ئەوەی نەخۆشبکەون و لە نەخۆشخانە بخەوێندرێن.

"بڕواشنەکەن ئەوانەی ئەندامەکانی جەستەی خۆیان پەلبدەن، وا دابنرێن کە بە ڕەزامەندییەوە خۆیان سزادەدەن. دەسەڵاتدارانیش سزایان دەدەن. بەم کارەیان مانگێکی دیکە ماوەی زیندانییان بۆ درێژ دەکردنەوە. لە کۆتایی هەموو شتێکیشدا، ئەوەی ئەوان کردوویانە و دەیکەن تێکدانی سەروسامانی دەوڵەتە. بەڵام چما ئەوان باکیان پێ

[131] – خۆ کەچوکرۆم کردن: مەبەست جەستە شێواندن، بە بڕینەوەی پەنجە، دەست یان پێ، یان هەر ئەندامێکی دیکە بێ.

هەواڵنامەی کیژ

هەیە؟ باشە ئەوان هیچ هیوایەکیان ماوە ئاخۆ لەو «ئاگرنی»یە دەربازیان ببێ؟

ئەندازیارەکە پرسی: "بەڵێ، ئەمە بەختی ئاگرنییەکانە. باشە لە هەستەکەیان تێدەگەن؟"

منیش خەریکبوو تێبگەم. دیسان نەفرەتم لە سەرتاشەکانی لوکیشکی کردەوە.

ئاگرنییە قایلەکان

"تۆ لێت پرسیم ئاخۆ لەسەر چی گیراوم؟" ئەو جووتیارەی لە تەنیشتم لە ڕیزی سەرەوەی تەختەبەندەکە دانیشتبوو، وەها ڕووی تێکرم و قسەی بۆ کردم. "لەبەر کاری تێکدان و وێرانکاری منیان گرت. هەڵبەتە من لە کۆلخۆز بووم. بەڵام ئەوان گوتیان گوایە من کاری زیاترم بۆ خۆم کردووە و کاری هەرەوەزیم پشتگوێخستووە. باشە، خۆ تۆ دەزانی، دەسەڵاتدارانی سۆڤیەت پارچە زەوییێکیان دەدایە کۆلخۆزییەکان تا کاری خۆیان لەسەر ڕاییبکەن. ئەو بەرهەمەی لە کۆلخۆزییەکە دەستیدەکەوێ، لە بازاڕی کراوەدا دەیفرۆشێ. هەڵبەتە ئەمەش کارێکی باش بوو. بەڵام ئەوان گوتیان، گوایە کاری زیاترم لە پارچە زەویەکەی خۆم کردووە، لەوانەیە زوو ببمە کۆلاک[132]. ئەرێ من چ جۆرە کۆلاکێکم؟ دەی تکایە، پێم بڵێن؟ من چ جۆرە کۆلاکێکم، ئەگەر لەماڵەکەمدا کلکی مشک بە ئارد نەبێ. هیچ شتێک نەبێ بیخۆین. بەڵام ئەوان گوتیان تۆ کاری هەرەوەزیت تێکداوە، بۆیە دە ساڵ زیندانییان بۆ بڕیمەوە. هەنووکەش من لێرەم. وەهاش تێمەگەن، گلەییم لە ڕژێمی سۆڤیەتی هەیە، خوا دەست بە باڵییەوە بگرێ! من سکاڵا

132– جوتیارێکی دەوڵەمەند لە ڕووسیا.

ناکەم، من لێی نەبوومەتەوە. لە ماڵیشمدا هەرگیز پێخەفێکی خاوێنی وەک ئێرەم نەبووە! ئەوان نانم بۆ دێننە لای پێخەفەکەم. لەوە باشترا! من لێرە باشم، باشترم لەوەی لە ماڵی خۆم بم. من دەردەدڵ لە دژی ڕژێمی سۆڤیەت ناکەم، خوا بیانپارێزێ! با تەنیا ئەوان لێمبگەڕێن من هەر لێرە بمێنمەوە. من لێرە زۆر باشم."

چیرۆکی یاریدەدەری سەرنووسەری پراڤدا[133]

سەرەتا «گارین» ڕەفتاری نادۆستانە بوو. سەبارەت بە خۆی هیچی نەدەگوت. چەقی بازنەی گفتوگۆکانمان زیاتر لەسەر جەنگ، دژەسامیزم، زایۆنیزم و کۆمۆنیزم بوو. کاتێک گوێم، لە دەنگی ناوبراو بوو، گوێم لە دەنگدانەوەی سەدای لێکۆڵەرەوەکەم لە لوکیشکی بوو. وەک «گارین» ڕوونیکردەوە، زایۆنیزم و دژەسامیزم دووڕووی یەک دراو بوون. دژەسامیزم دەربڕی زێدەمافی ڕەگەزی و ناسیونالیستانەیە؛ زایۆنیزمیش بە هەمان شێوەیە. ڕاستییەکەی «گارین» گوتی زایۆنیزم کتومت هەر هەمان شت دەڵێ، کە دژەسامیزم دەیڵێ: "جوو بۆ فەلەستین" ق- دەستی بەسەردابگرن. ئەو پرسەش کەوا زایۆنیزم دەسکەلای دەستی ئیمپریالیزم بوو، بەڕای «گارین» شتێکی بەڵگەنەویست بوو. دەمەتەقێکەمان پەڕیەوە بۆ هێنانەوەی بەڵگەوبەند، بەڵگەوبەندێکی گەرموگوڕ و زۆر توندیش.

جارێکیان وەها دابەزیە سەرم، گوایە من لە بەرانبەر دژەسامیزم شەرمنۆکێکی خۆدەرنەخەرم. ئەو گوێی لە من بوو کاتێ لەگەڵ زیندانییە پۆلۆنییەکان دەدوام، چ ئەوان و چ منیش وشەی ژید Zhid مان بۆ وشەی جوو بەکارهێنا بوو. گارین گوتی؛ "وشەی ژهید ناوێکی سووکایەتیپێکردنی باوی دژەسامییەکانە و لە یەکێتی سۆڤیەتیدا

133– پراڤدا: ڕۆژنامەی فەرمی زمانحاڵی پارتی کۆمۆنیستی یەکێتیی سۆڤیەت، لە ساڵی ١٩١٢ دەرچووە تا ١٩٩١. پراڤدا وەک وشە واتای ڕاستی دەگەیەنێ.

هەوالنامەی کتێب

قەدەغەیە ئەم وشـــەیە بەکـــاربهێنرێ." منـــیش وەک زایۆنیســـتێک، کە شـانازی بە جـووایەتی خـۆمەوە دەکەم هەر ئەوە نییە تێبینیم لەسـەر وشـەی ژید zhid و ژیداڤسکی Zhidavksi ـیەوە نییە، بەڵکو هەمان ئەو وشـە دژەسـامییە بـۆ حەیاچوونی خـۆم بێشـەرمانە بەکاردەهێنم. «گارین» بە تووڕەییەوە لێیپرسیم؛ "ئایا ئەمە بەڵگە نییە لەسـەر ئەوەی دژەسامیزم و زایۆنیزم هاوپەیمان بن؟

منیش هەوڵمدا بۆی ڕوونبکەمەوە، کە ڕێگەکانی دژەسامیزم جیاوازن. ئەوەش ڕاسـتە لە ڕووسـیا وشـەی پەسـەندکراو بـۆ جـوو، یەڤـری Yevrei(е в р е и)ـییە، لەکاتێکدا وشـەی ژهیـد zhid واتـای ڕق و قێزەونی لەخۆدەگرێ. لە پۆلۆنیا و لەسەرێکی دیکەوە، وشـەی ئاسایی بۆ جوو zhid ژهیدە و کاتێکیش دژەسـامیزم بیانەوێ سـووکایەتی بە جـووێکی قێـزەون بکەن، بانگی دەکەن "یەڤری yevrei". گـارین گـوێی لێگـــرتم بەڵام ڕوانـــگەی منـــی پـــێ هەرســـنەکرا. ئەو گـــوتی "ئەمە تەلمـودیزمە. وشـەی ژهیـد Zhid وشـەیەکی دژەسـامیزمە لە هەمـوو زەمانەکاندا، تۆش بۆیە بە کاری دەهێنی و ڕێگە دەدەی بەکاربێ، چونکە تۆش هاوکاری نێوان دژەسامیزم و زایۆنیزمی.

«گـــارین» مشـــتومڕی بەڵگەوبەنـــدێکی توندیشـــی لەگەڵ یـــارۆی ئەندازیاری تێکدەر کرد، هەرچەندە لەسـەر پاشـخانی جیاوازەوە بوو. کابرای «ئاگرنی» گوتی باکی بەوە نییە ئـاخۆ ئاڵمانەکان ئەوەنـدە بێنە ناو یەکێتیی سـۆڤیەتەوە تا دەگەنە نـاوچەی پیچۆراش. لە هەر بارێکدا ئەو هیچی نەبوو لە دەستی بدا. گارینیش بە توندی بەسـەریدا تەقیەوە و پێیگـوت: "سـەیرکە، منـیش زینـدانیم، منـیش ئـازار دەچێـژم، بەڵام ئەو کـــوێرەوەرییەی تێیکەوتـــووم ئـــاوەزی لە دەســـت نەداوم! حەزدەکەم یەکێتیی سـۆڤیەت لە جەنـگەکەدا بیبـاتەوە. ئـاخر فاشـیزم مەترسـییەکی کوشندەیە لەسەر مرۆڤایەتی. خۆ ئەگەر یەکێتیی سۆڤیەت بکەوێ، ئەوا هەمـوو دەسـتکەوتەکانی شـۆڕش هەڵدەوەشـێنرێنەوە. دیـارە ئەوەت

لەبیرچووە، کە وڵاتی دایک چەندی بە تۆ بەخشیوە. ئێستاش، کاتێ وڵاتەکەت لە مەترسیدایە، دەڕۆی ناپاکی لێدەکەی؟"

یارۆی ئەندازیار مەیلی لێنەبوو لەگەڵی بکەوێتە مشتومڕ و درێژە بە دەمەتەقێکەی بدا. دیاربوو لەوەی گوتبووی ترسابوو. هەرچەندە زیندانییەکان باکیان بەوە نەبوو ئاخۆ لە ئۆردوگاکەدا چی دەڵێن (ئاخر لەوە زیاتر چییان لێدەکەن؟)، لێرەدا هەندێک کات هەیە، تەنانەت بۆ «ئاگرنی»ـیەکانیش، بەتایبەتی بە قەولی ڕووسییەکان زۆرگرنگە کە دەگوترێ:" "زمانم دوژمنمە". ئەندازیارەکە لە کورتیدا بڕیەوە و گوتی، گوایە «گارین» لە قسەکەی نەگەیشتووە، ئەو وەسفانەی ئەو کردوونی شتی باون نەوەک هەر لەلای ئاگرنییەکان بەڵکو لە سەرتاسەری یەکێتیی سۆڤیەتیشدا.

ڕۆژێکیان کۆمسیۆنێکی پشکنین هاتە نەخۆشخانەکە. ئەندازیارەکە پێیڕاگەیاندین، هۆکاری سەردانە کتوپڕەکە بۆ ئەو سکاڵایەی لەسەر پزیشکەکە دەگەڕێتەوە، کە وادەی بۆ کۆڵێتەکەی ئێمە داناوە. پزیشکەکەی ئێمەش زیندانییەکی بە ڕەچەڵەک «ئیستۆنی» بوو، ژنێکی بەژندرێژی تەمەن مامناوەند و نازدار بوو. بەندوباو وەها بڵاوببوونەوە، گوایە دکتۆرەکە پێشنۆرەیی[134] زیاتر دەداتە زیندانییە «ئیستۆنییەکان»، ئەوانەی بە یەکەوە لەگەڵ ئێمە گەیشتوون و کارێکی وەهاش دەکا بۆ ماوەیەکی زۆر زیاتر لە نەخۆشخانە بیانهێڵێتەوە و تا پشکنینی زیاتریان بۆ بکرێ. تا ڕاددەیەک چیرۆکەکەی ئەندازیار ڕاستی تێدا بوو، بەڵام سەختیش بوو بسەلمێنرێ. هەرچۆنێک بێ «گارین» و منیش لەو کاتەی لە نەخۆشخانەکەدا بووین، نەمانتوانی بچینە بنجوبناوانی پرسەکە.

هەواڵنامەی کتێب

134 – پێشنۆرەیی: سرەبڕی، ڕەفتاری جیاوازتر، ئەفزەلییەت.

لەگەڵ کۆمسیۆنەکەشدا سەرپەرشتیارەکەی ئۆردوگای کاریش گەیشت. هات و پرسیاری لە نەخۆشەکان کرد ئاخۆ ئامادەن بە خواستی خۆیان بگەڕێنەوە سەر کار، چونکە کاری پێویست و لە ناکاویان هاتۆتە پێش، دەبێ لە ماوەیەکی کورتدا جێبەجێبکرێ. نەخۆشەکانیش بە بێدەنگی وەڵامیاندایەوە. سەرپەرشتیارەکە ئێمەی بەجێهێشت. ئێمەش تازە هاتووەکان، حەپەساویەکەمان لە ئاست ئەو داوا سەیرە خۆبەخشانەیە لەنێوان نەخۆشەکاندا پێنەدەشارایەوە. یارۆی ئەندازیاریش بە نەفرینەوە پێمانپێکەنی. پێیگوتین: "ئەنجامەکەی دەبینن."

بۆ ڕۆژی پاشتر، «گارین» ڕاشکاوانە چیرۆکی ژیانی خۆی تا ئەو کاتەی هاتۆتە پێچۆرا بۆ گێڕامەوە.

"«مێناحیم وۆلفۆڤیچ»، وادەزانە تۆ یەکەمین کەس بیت، مشتومڕت لەسەر زایۆنیزم و سۆشیالزم لەگەڵدا بکەم. تۆ من دەخەیتە سەر کەڵکەڵەی خەیاڵی ڕۆژانی گەنجێتیم لە «ئۆدێسیا[135]». ئای چ بەڵگەوبەندێکم لەگەڵ زایۆنیستەکاندا هەبوو! ئایا دەزانی، تەمەنم چەند بوو کاتێ چوومە ڕیزی پارتی کۆمۆنیستەوە؟ تەمەنم نەگەیشتبووە حەڤدە کاتێ بوومە بەلشەفیک و کارم بۆ شۆڕش کرد.

"لە ماوەی شەڕی ناوخۆدا، من لە نێو پاسەوانەکانی سووردا بووم، لە چەندین شەڕیشدا دژی سپییەکان وەستاومەتەوە. بەدیلیش گیرام. سپییەکان لێیاندام و زۆر خراپیش ئەشکەنجەیاندام، بەڵام نەیانتوانی هیچ شتێکم لێدەربێنن. هەڕەشەیان لێکردم ئەگەر قسە نەکەم وەک سەگ دەمتۆپێنن. ئەوان دەیانکوشتم، ئەگەر هاتبا و هێرشی پێچەوانەی پاسەوانانی سووریان نەکرابایە سەر و سەریان لێنەشێوابا. کاتێکیش شەڕی ناوخۆ کۆتایی پێهات، کارێکی ڕاستەقینەم لەنێو پارتی لە

[135] – ئۆدێساodessa: بەندەرەشارێکە لەسەر کەناری باشووری ئۆکرانیا.

ئۆکراین پێدرا. ئای چ ڕۆژانێک بوون! من هەم لەنێو حیزبدا کارمدەکرد و هەم لە زانکۆشدا دەمخوێند. کاتێکیش خوێندنەکەم تەواو کرد، پلەیەکی باڵاترم پێدرا. ئینجا بارمکردە «خارکۆڤ» و دواتریش «کییڤ». بۆ ماوەیەک لە سکرتارییەتی حیزب ئیشمکرد لە ئۆکراین. لە کۆتاییدا بوومە سکرتێری گشتی. ئیدی لەو پێگەیەوە گواسترامەوە بۆ پلەوپایەی باڵاتر. بانگکرامە مۆسکۆ و لەستافی دەستەی نووسەرانی «پراڤدا» داندرام. بوومە یاریدەدەری سەرنووسەری ڕۆژنامەی پارتی.

"لە ١٩٣٧، ئەو ساڵەی ئەوان شێت بوون، ژنەکەم گیرا. تا ئێستا دەربارەی ژنەکەم باسم بۆ نەکردووی. لەو کاتەی هەردووکمان خوێندکاربووین، یەکدیمان ناسی. ژنەکەشم ئەندامی حیزب بوو، ئەندامێکی زۆر چالاکیش بوو. ژنەکەم جوو نەبوو، ئەوسا چیبوو؟ خێزانەکەمان بە خۆشی دەژیا. کوڕو کچێکمان هەبوو. ژنەکەم لە کارەکەمدا یارمەتیدەدام، منیش یارمەتی ئەوم دەدا. مەیلە هەرەسەرەکییەکەی ئەو زانست بوو. لە کارە زانستیانەکەی خۆیدا، لە سەرکەوتنێکەوە بۆ یەکێکی دیکە هەنگاوی دەنا. بووە وانەبێژ لە زانکۆی ئۆکراین، دوای ئەوە وانەبێژ لە پەیمانگەی مامۆستایانی «کرانسی». یەککو، خۆ تۆ نازانی مامۆستایەتی (پرۆفیسۆرایەتی) سوور چی دەگەیەنێ؟ با بۆت ڕوونبکەمەوە. یەکێتیی سۆڤیەت لەو بارەیەوە لە وڵاتانی سەرمایەداری ناچێ. ئێمە دامودەزگەی تایبەتمان هەیە، بۆ بوونە مامۆستا ئایندەی زانکۆکان لێیدەخوێنن و پێیدەگوترێ پەیمانگەی پرۆفیسۆرایەتی سوور. ژنەکەم لە کاری زانستیدا نایاب بوو، پلەکەی بۆ پرۆفیسۆر لە پەیمانگەکەدا بەرزبووەوە. بەڵام ١٩٣٧دا هەمووشتێک سەراوبن بووو. ئەوەبوو لە پڕێکدا، ژنەکەم گیرا.

"منیش نەمدەزانی چی بکەم. دڵنیاش بووم، زۆری پێناچی ژنەکەم ئازاددەکرێ. ئاخر ئەو ئەندامێکی دڵسۆزی حیزب بوو. ئەوان دەستیان لە من نەدا. منیش بەردەوامبووم لە کارەکەم لە پراڤدا. تا ڕۆژێکیان لە

وەزارەتی ناوخۆدا بانگکرام. وای بۆچووم، ئەوە واتای ئەوەیە، منیش بگرن، بەڵام لەو مەزندەکردنەدا شاش بووم. ئەفسەرێکی پلە باڵا پێیگوتم فەرمانی پێیە ڕاستەوخۆ بمباتە نەخۆشخانەی کریملن، تا ژنەکەم ببینم.

"ژنەکەم زۆر بەڕەنگبزرکاوی بینی، بەڵام هێشتا بە شادمانییەوە خەندەی لەسەر لێو بوو. پێیگوتم لێکۆڵەرەوەکە بە ترۆتسکیزمی تاوانباری کردوە و داوایلێدەکا دانی پێدا بنێ. ئەویش دانیپێدانەنابوو. ئاخر ئەو هەرگیز ترۆتسکیزمی نەبووە. لێکۆڵەرەوەکە پێیگوتووە ئەگەر دانی پێدا نەنێ، لە زینداندا دەڕزێ. ئەو بێمراد ببوو، بڕیاریدابوو خۆی بکوژێ. بەڵام بەرلەوەی هەوڵ بۆ ئەم بدا، نامەیەکی تایبەتی بۆ ستالین نووسیبوو، داوایلێکردبوو ئازادی بکا و کارتی ئەندامێتی حیزبایەتیشی بداتەوە، چونکە ئەو هەمیشە ئەندامێکی دڵسۆزی حیزبی بووە و هەروەهاش دەمێنێتەوە.

"بە هەر پەرجوویێک بێ نامەکە دەگاتە دەستی ستالین. من دەزانم لەو نێوەدا زۆر خەڵک نامەیان بۆ «کالینین»[136]، «ستالین»، «مۆلۆتۆڤ»، «ئۆردزهۆنیکیدزە» یان «ڤۆرۆشیلۆڤ» نووسیوە، بەڵام هیچ لەو نامانە وەڵامیان نەهاتەوە. کەچی نامەی ژنەکەم گەیشتبوو، دەستبەجێش ئەنجامی هەبوو. ستالین فەرمانی دەرکردبوو لە نەخۆشخانەی زیندان دەریبێنن بیگوازنەوە بۆ نەخۆشخانەی «کریملن». باشترین دکتۆر خەریکی چارەسەرکردنی بوون تا ژیانی ڕزگاربکەن. هەروەها ستالین فەرمانی دەرکردبوو دەمودەست کارتی ئەندامێتی پارتیشی پێبدەنەوە. چەند ڕۆژێک بەسەرچوون، کەچی کارتەکەیان هەر نەگەیشت. ئەویش بە ئارامییەوە چاوەڕێبوو.

---

[136] – میخائیل ئیڤانۆڤیچ کالینین: (١٨٧٥-١٩٤٦) شۆڕشگێڕێکی بەلشەفی سیاسەتمەدارێکی سۆڤیەتی بوو. سەرۆکی دەوڵەتی کۆماری سۆسیالیستی فیدرالی ڕووسیای سۆڤیەتی بوو دواتر بووە یەکێتیی سۆڤیەت. ئەندامی مەکتەب سیاسی پارتی کۆمۆنیست بوو.

سکرتاریەتی گشتیش داوایکرد ئاخۆ کارتەکەی پێگەیشتۆتەوە. وەڵامی ژنەکەشم نەرێیانە بوو. بۆ ڕۆژی پاشتر، سکرتاریەتی ڕێکخراوەکە کارتەکەی لەگەڵ پۆزشێک بەم شێوەیە 'بەگوێرەی ڕێنمایی تایبەتی هاوڕێ ستالین' بۆ گەڕاندەوە.

"مەگەر نازانی چەند خۆش بوو! بێنە بەرچاوی خۆت! ڕۆژانی دوایی چەند بەختیار بووین. ئاخر ژنەکەم گیرابوو، بە ترۆتسکیزم تاوانبار کرابوو، هەموو ژیانمان لەسەر لێواری خەرەندا بوو، هەر هەڵدێری هەڵدێری، کەچی لە پڕێکەوە ڕۆژمان لێهەڵاتەوە و لە جاران پڕشنگدارتر. ستالین بە خۆی ژنەکەمی ئازاد کردبوو، دەستەبەری ئەوەشی کردبوو چارەسەرییێکی تەواوی لە نەخۆشخانەکە بدرێتێ. من بە خاترجەمییەوە پێتدەڵێم و هیچ زیادەڕۆیش ناکەم، کە بڵێم ئەو ڕۆژانەم پێ شادمانترین ڕۆژانی ژیانمان بوون.

"یەک دوو هەفتە دواتر، ژنەکەم چاک بووەوە، لە خەستەخانە دەرچوو، هاتەوە ماڵ و لەوێشەوە چووەوە سەر کارەکەی خۆی لە پەیمانگەکە. منیش لە کاری ڕۆژنامەکە بەردەوامبووم. پێدەچوو ئایندەمان هەم سەلامەت بێ و هەم بشگەشێتەوە. کێ دەیوێرا دوای ئەوەی ڕوویدا، ژنەکەم هەراسانبکاتەوە؟ بەڵام دوای یەک دوو مانگی دیکە، دیسان ژنەکەم، بۆ جاری دووەم لە لایەن دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی گیرایەوە. زۆر زەحمەتە باوەڕبکرێ، وەها نییە؟ کەچی گیرانەکە ڕاستی بوو. ژنەکەم دیسان گیرایەوە، وێڕای ئەو ڕاستییەی، کە فەرمانی گیرانی یەکەمی ڕاستەوخۆ لە لایەن ستالینەوە هەڵوەشێنرابووەوە. ئەمەش نیشانیدا، کە گۆڕانکارییێکی ڕیشەیی لە فەرمانڕەوایەتیی یەکێتیی سۆڤیەتدا ڕوویدا، گۆڕانکارییێک، هەر ئێمە شتمان لەبارەیەوە دەزانی. خەڵکێکی وەک تۆ لە دەرەوە تا ئەمڕۆشی لەگەڵدا بێ، بەبێ سێودوولێکردن وادەزانن، دەسەڵات هەمووی هەر لە دەستی پارتی کۆمۆنیستی دایە. ئەمەش لە ماوەی ژیانی لینین و یەک

هەوالنامەی کتێب

دوو ساڵیش دوای مەرگی ئەو وەها بوو. ئەوێ ڕۆژێ تەنیا ئەوکاتە کارتی ئەندامێتی لە کەسەکە دەستێنرایەوە، گەر هاتبا و حوکمی لەسەردرابا. تا ئەوکاتەی تاوانبارییەکەی نەسەلمێنرابا، مافەکانی لێنەدەستێنرانەوە، ئەگەرچی بشگیرابا. بەڵام ئەمڕۆ پێگەکان گۆڕاون. چەقی بازنەی دەسەڵاتگێڕی لەنێو حیزبەوە گواستراوەتەوە دەستی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی. ئەندامی حیزبی لەو کاتەوە کارتی ئەندامێتی لێدەستێندرێتەوە کە دەگیرێ و سەرجەم مافەکانیشی لە دەستدەدا. چیدی حیزب لە یەکێتیی سۆڤیەتدا فەرمانڕەوا نییە. تەنانەت دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی حوکم بەسەر پارتی کۆمۆنیستیشدا دەکا. خۆ دەبینی، دەزگەی ئاسایش دیسان ژنەکەمیان گرتەوە، هەڵبەتە مشووری ئەوەشیان خواردبوو، جارێکی دیکە بە هیچ شێوەیەک نامەی نەگاتەوە بەردەستی ستالین. منی بەستەزمان و بێدەسەڵاتیش، دەستەوەستان مامەوە.

"هەرکەمێک دوای ئەوەی ژنەکەم بۆ دووەمین جار گیرایەوە، منیشیان گرت. لێکۆڵەرەوەکە داوایلێکردم بەڵگو پەیوەندی هەبوونم بە بارەگای سەرەکی ترۆتسکییان بۆ ئاشکرابکەم. ئەمەش تۆمەتبارکردنێکی کوشندەی بێ بناغە بوو. منیش قسەم لەگەڵ لێکۆڵەرەوەکەم کرد و بەڵگەی بێتاوانی خۆم بۆ هێنایەوە. پێموابوو من بەڵگەی حاشاهەڵنەگرم هەن و تێیدا سەردەکەوم و ناوی خۆم پاکدەکەمەوە و بە سەلامەتی لێیدەردەچم. من بە لێکۆڵەرەوەکەم گوت، کە هەر چەند ڕۆژێک بەر لە گرتنم وتارێکم لە پراڤدا نووسیوە. وتارەکە بە ناوی پاشەکشەیەکی خێرای مەنشەفیزم، تێیدا ئەوەم نیشاندابوو، هەر بەڕاستی ترۆتسکیزم لە پاشەکشەدایە بۆ باوەشی مەنشەفییە ناپاکەکان دەگەڕێتەوە.

"بە دەرەنجام و بڕوابەخۆبوونەوە بە لێکۆڵەرەوەکەم گوت؛ دوای ئەوە تۆ ئێستا دێیت و بە ترۆتسکیزم تاوانبارم دەکەی. لێکۆڵەرەوەکەش بە تەوسەوە وەڵامی دامەوە: «گارین» نابێ خۆتمان بە زیرەک

نیشانبدەی؟ خەڵکی لەتۆ زیرەکتریش هەن. ئێمە هەموو شتێک دەزانین. بەڵێ، ئێمە هەموو شتێک دەربارەی وتارەکەت دەزانین کە لە پراڤدا دژی ترۆتسکیت نووسیوە. بەڵام تۆ فشە بەسەر کێدا دەکەی؟ ئەوە بارەگای سەرەکی ترۆتسکیی بووە تۆی ڕاسپاردبوو تا ئەو هەموو وتارانە بنووسی، بۆ ئەوەی باشتر خۆت پەردەپۆش بکەی و پێگەی بالاتر لەنێو حیزبدا وەربگری، تا بتوانی کاروچالاکی تاوانبارییانە بکەی.'

"ئەم تۆمەتبارکردنانە هەمووی چنینی دەستی خەیاڵ بوون و هیچ بنەمایەکی ڕاستییان نەبوو. منیش دەڵێم، ڕووی قسەکەشم لە تۆیە لێرە لە پێچۆرا و لەسەر ئەو تەختەبەندە، کاک «مێناحیم وۆلفۆڤیچ» نەوەک نوێنەرایەتیی دەسەڵاتی سۆڤیەتی. ئەگەر هاتبا و «ترۆتسکی» بام حاشام لێنەدەکرد. بەڵام من هەموو ڕاستییەکەت پێدەڵێم. هیچ پەیوەندییەکم بە مەڵبەندی ترۆتسکییەکانەوە نەبوو. بە پێچەوانەوە، لە وتارەکانم، لە دوانەکانم، کە لەبری کۆمیتەی ناوەندی دەمدان، دژیان وەستابوومەوە. بەڵێ ئەوەش ڕاست بوو، لە بیستەکان و بەر لە مردنی لینین، ئەو کاتەی خوێندکاری زانکۆ بووم، مەیلێکم بە لای شێوەی هزری ترۆتسکیی هەبوو. ئەوکات بەڵگەوبەندێکی گەورە لەنێوان لینین و ترۆتسکیدا هەبوو. هەموو شتێکیش ڕاگەیەنراو زانراو بوو، هەمووان لەبارەیانەوە دەزانی. لەبەر زمانی توندی وتارەکانی «ترۆتسکی»، جارێکیان لینین هەڕەشەی دەستلەکارکێشانەوەی لە حیزب و لە دەوڵەت کرد. ئەوکات هێشتا دیموکراسی لەنێوخۆدا مابوو. کەسیش لە دەربڕینی هزردا نەدەترسا، ئەوسا دەربڕینەکە بەلای ترۆتسکیدا یان بە لای لینیندا بشکابایەوە. هەموو تاکێکیش لە یەکێتیی سۆڤیەتیدا ئەمەی دەزانی. زۆر کەس، کە ئێستا کار بۆ حکوومەت، بۆ کۆمیتەی ناوەندی، بۆ سۆڤیەتاتی ڕووسی، بۆ پارتی کۆمۆنیستی دەکەن، کاتی خۆی بە یەکەوە لە زانکۆ دەمانخوێند، ئەو کاتیش وەک باقی خوێندکاران پشتگیریمان لە هەندێ لە بۆچوونەکانی ترۆتسکی دەکرد. هەموو

شتەکەش ڕەوا و قانوونی بوو. هیچ کێشەیەک نەبوو. بەڵام لەو کاتەوە – لە ڕۆژانی خوێندنەکەمدا – من هیچم نە لەگەڵ ڕوانگەی ترۆتسکی و نە لەگەڵ لایەنگرانی ئەودا نەبووە. بە پێچەوانەوە، بە توندی دژیان وەستابوومەوە.

"کەچی سەلماندنەکە دادی نەدام. لێکۆڵەرەوەکان – ئاخر من چەندین لێکۆڵەرەوەم هەبوون – هەر لەسەر داواکەی خۆیان سوور بوون، کە دەبێ دان بە هەموو پەیوەستییێکم بە بارەگای ترۆتسکییەوە دابنێم، دان بە چەند شتێکدا بنێم، کە نەمکردوون. ئایا دەزانی لێکۆڵینەوەکەم چەندی خایاند؟ پێمگوتی، لە ١٩٣٧دا گیرام، هەر سێ مانگیش دەبێ «تۆمسک»م بەجێهێشتووە، ئەمەش دوای ئەوەی پێیانڕاگەیاندم، کۆمسیۆنی ڕاوێژکاران هەشت ساڵ سزای لە ئۆردوگای کاری بێگاریدا بۆ بڕیومەتەوە. لێکۆڵینەوەکەم چوار ساڵی خایاند. بەشی هەرە زۆری ئەو ماوەیە لە زیندانی «تۆمسک» بووم لە سیبیریا. لەوێ لەگەڵ هەندێ لە سەرکردەکانی حیزب، لەگەڵ باشترین لە ئەفسەرانی سوپای سووردا لە زیندان بووم؛ لەوێ لەگەڵ بەلشەفیکەکان بووم، ئەوانەی سەرکردایەتی پرۆلیتاریایان کرد شۆڕش بکەن و لە شەڕی ناوەخۆشدا سەرکەوتوو بوون. من شتی زۆر سامناکم بینیوە؛ زۆر شتی کوشندەم تاقیکردۆتەوە.

"کاک «مناحیم»، با ئەوەشت بەزەیندا نەیەت، کە لەنێو ئەوانەی ئەوێ ڕۆژێ گیرابوون، تێکدەری ڕاستەقینەیان لەنێواندا نەبووە. هەڵبەتە لەو جۆرە کەسانەش هەر هەبوون. بە خۆم هەندێکیانم بینین. ئەوان بێباکانە دەچوونە لێکۆڵینەوە، کە دەشگەڕانەوە بە ڕەزامەندی خودی خۆیان و لێکۆڵەرەوەکان دەگەڕانەوە. ئەوان ڕاهاتبوون بە ئاشکرا لە نێو زینداندا پڕوپاگەندە بکەن. 'بەڵێ، ئەوان ڕاهاتبوون لەسەر ئەوەی بڵێن' ئێمە ناوەکانمان داون. یەکێک ناوەکان بدا. دەی با ئەوانیش بچنە نێو زیندان. زۆر لە زیندانییەکان ئەندامی کارای حیزب بوون لەوەش

گەورەتر دانپێدانانەکانیان بوو. ئێمە ئیرادەی حیزب تێکدەشکێنین. چەند ناوی زیاتر بدەین، ئەوەندە بۆ ئێمە باشترە."

"من خاترجەمم، لەبەر تێکدەرە بەدنیازەکان بە هەزاران کەس لە ئەندامە هەرە باشەکانی حیزب گیران و لەناوبردران و خرانە نێو گەرداوەکەوە. لێکۆڵەرەوەکانیش تەنیا یەک شتیان دەویست: دانپێدابنێ، پەیوەندییەکانتم بۆ ڕوونبکەوە؛ کێی دیکە ترۆتسکی بوو؟ کێی دیکە دژی کۆمیتەی ناوەندی بوو؟

"لەوانەیە هەر لەبەر ئەو تێکدەرە بەدنیازانە، زۆر لە لێکۆڵەرەوەکانی ئەوێ ڕۆژێ، لە کۆتاییدا بە خۆشیان لەناوبرابن. من پێتدەڵێم، ئەوێ ساڵێ، لە ١٩٣٧دا، ئەوان دین بوون. ڕۆژێکیان زیندانییەکان لە لایەن لێکۆڵەرەوەیەکی دڵڕەق لێیان پێچرایەوە، ئەو دارکاری کردن، بەخراپ لەگەڵیان جووڵایەوە، داوای دانپێدانانێکی تەواوعەیاری دەکرد، کەچی هەر چەند ڕۆژێکی کەم دوای ئەوە، هەمان لێکۆڵەرەوە هاتە زیندان، بەڵام ئەمجارەیان وەک زیندانییەک. ئینجا ئەو بە دەوری خۆی، چەرخی گەردوونی لێهەڵگەڕایەوە، دەبووایە دان بە هەموو شتێکدا بنێ، داوایلێکرا پەیوەندییەکانی لەگەڵ مەڵبەندی ترۆتسکییدا ئاشکرابکا، هەر شتێکیشی دژی ترۆتسکیزم کردبوو بە با ڕۆیشت. هەندێکجار بە لێکۆڵەرەوەکە دەگوترا، دانیپێدابنێ بەوەی ڕێنمایی لە بارەگای تێکدەرانەوە بۆ هاتووە، تا ئەندامە دڵسۆزەکانی حیزب و کادرە باشەکانی لاواز بکا بۆ ئەوەی ڕیزەکانی حیزب تێکبشکێنێ. بەر لەچەند ڕۆژێک خودی لێکۆڵەرەوەکەی کە گیرابوو. ئەویش گیرا، ئینجا داوایلێکرا دان بە هەموو تاوانێکدا بنێ، کە دەرهەق قوربانییەکەی پێش خۆی کردبوو. من وا پێت دەڵێم، ئەوکات وەک ئەوە وابوو، هەموومان لە ماڵێکی گەورەی شێتیدا ژیابین. تۆبڵێ کەی کۆتایی بەو شێتایەتییە بێ؟

هەواڵنامەی کتێب

"بۆ چوار دانە ساڵ من لە ژێر لێکۆڵینەوەدا بووم، لە لێکۆڵەرەوەیەک دەدرامە دەست یەکێکی دیکە. خراپترینیشیان لێکۆڵەرەوەی «تۆمسک» بوو. ئەو کەسێکی شووم بوو، لە هەموو زیندانەکە بە دڵڕەقی ناسرا بوو. ئەوان ڕاهاتبوون 'دۆزی تایبەتیان' دەدایە دەست. ئەویش لە ڕووخاندن و تێکشکاندنی کەسی سەرسەخت و نەسەلمێندا مەعلان[137] بوو، خۆشی بەوە هەڵدەدایەوە، گوایە تا ئێستا هیچ زیندانییەک لەژێر سیستمی لێپێچینەوەی ئەو دەرنەچووە، کە دانی پێدانەنابێ. ئەو کابرایەی لە هەموو هەستێکی مرۆڤایەتی بە دوور بوو، ناردیان لێکۆڵینەوەم لەگەڵدا بکا. من تا گەیشتمە دەستی ئەو پیاوێکی نەخۆش بووم. دوو جاران هەوڵی خۆکوشتنم دا. هەوڵمدا دەمارەکانم ببڕم، چونکە سووک و ئاسان چیدی بەرگەم نەدەگرت. بەڵام خۆ لە ڕووسیادا لە زیندانی ناگەڕێن وەها بە ئاسانی و خێرا بمرێ. لە هەردوو حاڵەتەکەدا دیاربوو کە خوێنێکی زۆرم لەبەر ڕۆیشتبوو. لە بەرەنجامی هەموو ئەمانەشدا حاڵم شڕ بووبوو، نەخۆشی دڵم لە خراپیدا قۆناغێک چووبووە پێش. ڕۆژانە پلەی گەرمیم بەرزدەبووەوە، هەروەک ئێستا، ئیدی لەو دۆخەدا بووم، منیان بردە بەردەستی ئەو شارەزایە لە تێکشکاندنی زیندانییەکان.

"ئەو وەک لێکۆڵەرەوەکانی دیکە قسەی لەگەڵ نەکردم. لێیپرسیم ئایا ئامادەم دانی پێدابنێم، منیش پێم گوت، هەموو شتێک کە دەیزانم، گوتوومە. ئینجا پێچکێکی لە کورسییەکە دەرهێنا - دەتگوت گایە ئەوەندە خورتە - ئینجا کەوتە سەرم، کوێت نایەشێ! کەللەم، شانەکانم، هەموو جەستەم، لەگەڵ لێدانیشدا هاواریدەکرد و دەیشیڕاند؛ 'دەی دانی پێدا دەنێی یان نا؟" جار لەسەر جار ئەمەی دووبارەدەکردەوە. خۆزاییانەش بە دەستەکانم سەرم، دەموچاوم دادەپۆشین، بەڵام هەستم بە ژانی دڵم کرد. دەستەکانم خستنە سەر

137- مەعلان: شارەزاو بە ئەزموون.

دڵم و لێیپاڕامەوە تەنیا لە سەر دڵم نەدا، بەڵام ئەو هەر گوێشی لێنەبوو. دوای شەوەکە، چەند جارێک هەوڵمدایەوە خۆم بفەوتێنم، بەڵام تێیدا سەرنەکەوتم. ئێستاش کاک «مێناحیم وۆلفۆڤیچ» دەمبینی لێرەم، لەسەر ئەو تەختەبەندەی «پێچۆرا»م. نە دادگەیی هەبوو نە هیچ. دوای چوار ساڵ لە لێکۆڵینەوە، پێیانڕاگەیاندم، کەوا حوکمی هەشت ساڵیان وەک سزا لە ئۆردوگای کاری چاکسازییدا بۆ بڕیومەتەوە. بەیانیش بە یەکەوە دەچینە کار."

لەو ڕۆژەی گارین ئەو هەموو شتەی بۆ گێڕامەوە، دکتۆرەکە بڕیاری دابوو، ناوی چەندین کەسی خوێندبووەوە، کە بەیانی دەبێ نەخۆشخانە جێبهێڵن و بچنە ئۆردوگای کاری بێگاری. «گارین»یش یەکێک لەوان بوو. دکتۆرەکە بە «گارین»ی گوت، داوای لە کۆمسیۆنی چاودێری کرد، بەڵکو لێبگەڕێن «گارین» لە نەخۆشخانە بمێنێتەوە، چونکە نەخۆشی دڵی هەیە و ڕۆژانەش پلەی گەرمی دەگاتە سەد پلە. بەڵام کۆمسیۆنەکە هەموو ئەو ڕوونکردنەوانەی بەلاوە نابوون، ئاگاداری پزیشکەکەیان کردبووەوە، دەبێ واز لەو جۆرە کارانە بێنێ و زیندانییەکان بەرەو سەرکار بنێرێ، دەنا دواتر بەرپرسیار دەبێ.

لە دۆسیەکەی «گارین»دا چوار پیتی .K.R.T.D نووسرابوون کە واتای «چالاکی ترۆتسکییانەی شۆڕشی چەواشە»ی دەگەیاند. ئەمەش یەکێک لە خراپترین ماددەی قانوونی بوو لە یەکێتیی سۆڤیەتدا.

ئەوێ ڕۆژێ، گارین و من چووینەدەر، چووینە بەردەم چیمەنی کۆڵێتەکەمان. لەوێ زیندانییەکی «ئوکری» ڕووسی بەژندرێژمان بینی، بە نیوە بردەبردێکەوە بە خۆی دەگوت: " ئۆو، ژهیدی، ژهیدی (هۆ جوولەکە) چیت بەسەر دێ؟ هیتلەر لەوێ دەتانشێلی و لێرەش لەنێو ئەو زۆنگاوەن. بە داخم بۆ جووە بەستەزمانەکان. ئەوان لە هەر کوێیەک بن، تووشی بەڵای خۆیان هاتوون، ئەدی چی بەسەر ئێوە دێ، هەی جوولەکەینە؟

یاریدەدەری سەرنووسەری پراڤدا، کە دەرکرابوو، بە نەخۆشی لە نەخۆشخانە گوێی لە وشەی ژهیدی ڕووسی ببوو هەر لە خەیاڵی مابوو.

ئەمەش دوای ئەوەی، کە چیرۆکەکەی خۆی بۆ گێڕامەوە.

هەواڵنامەی کتێب

١٧

یاوەریکردنی ئۆرکێسترا

سەرپەرشتیاری ئۆردوگاکە، کە پیاوێکی کورتەبنە و قەڵەو بوو، بە دەنگێکی پڕ لە جۆش و خرۆشەوە گوتی: "خەڵکینە، ئێستا ئێوە لە ئۆردوگاکەی ئێمەدان. ئێوە دەبێ بۆ یەکەم جار بچنە سەر ئیش. لە بیرتان بێ، ئێوە کار بۆ سۆڤیەتی نیشتمانی دایک دەکەن. لەوێ، زۆر دوور لە ئێمە، شەڕێکی ترسناک هەڵگیرساوە. خوێن لەگەڵ قوڕاو تێکەڵی یەک بووە. ئێوەش زۆر لە بەرەکانی پێشەوەی شەڕ دوورن، ئێوە دەبێ سوپاسگوزاری ئەوانە بن، کە لەبەرانبەر مرۆڤخۆرەکانی ئاڵمان ڕاوەستاون و بەرگرییتان لێدەکەن. هەر بۆیە ئەرکێکی مەزنە، لێرە چاکی مەردانەی بۆ کارەکە لێهەڵبکەن، بۆ ئەوەی ئێوەش بە ڕۆڵی خۆتان یارمەتی بەرەکانی جەنگ بدەن. ئەمڕۆ ئێوە دەست دەدەنە تەور و بێڵ، بەڵکو بەیانی بۆ چەکهەڵگرتن بانگ بکرێن. دەی بۆ سەرکار! بۆ پێشەوە! هورا!"

هەواڵنامەی کتێب

زیندانییەکانیش، کە گوێیان لەو دنەدانەی بەرپرسەکە بوو، لەسەر گردۆڵکەیەک وەستابوون، کە بۆ مەودایەکی دوور بەسەر لێوارەکانی ڕووباری پێچەڵاوی دەڕوانی. لە خوارەوەش، لە لای دەستە چەپی قەراغی ڕووبارەکە، هێڵی ئاسنین و ژمارەیەکی زۆری کامیۆنی بار هەبوون. لە ڕووبارەکەش بەلەمی بار وەستابوون. سەرەتا بەرپرسەکە ئاماژەی بە بەلەمەکان کرد و پاشان قامکی بۆ کامیۆنەکان ڕاهێشت و

گوتی: "حیزب و حکوومەت کارێکیان بە ئێمە سپاردووە، باری سەر ئەو بەلەمانە دابگرین و لە کاتێکی دیاریکراویشدا لە کامیۆنەکانیان باربکەین."

زیندانییەکانیش پێکهاتەیەکی هەمەڕەنگی وڵاتان بوون. لەنێویاندا ڕووسی، پۆلۆنی، لیتوانی، ئیستۆنی ڕۆمانی (خەڵکی بێسارابیا) و جووم بەدیکردن. بە شێوەیەکی ئاسۆیی، زیندانییەکان بەگوێرەی زمان و ڕەچەڵەک پۆلینکرابوون، بەڵام بە شێوەیەکی ستوونیش، دابەشکرابوونە سەر تەنیا دوو گرووپ: زیندانی سیاسی و زیندانی تاوانکار. هەر دابەشکردنە ئاسۆییەکەش بوو، کە دەیخوارد.

ئەو گوتارە وڵاتپارێزییەی بەرپرسە خەپەکە بۆ هەموو زیندانییەکان بوو، بەڵام هەر بە تەنیا زیندانییە تاوانکارەکان بە هورا وەڵامیاندایەوە. ئیدی بەم وەڵامدانەوەیە بەرەو ڕووبارەکە لێژبوونەوە. زیندانییە سیاسییەکانش بە خێرایی گەیشتنە بەلەمەکان و ڕۆژی کارمان دەستپێکرد. ئێمە دەبوو هێڵی ئاسنینی کۆتلاس ڤارکوتا بە فەرمانی پارتی و حکوومەت دروستبکەین.

ئینجا لەوێ و لەپڕێکەوە دەنگی موزیکمان هاتەبەرگوێ، ئەوەش لەو کاتەی دابەزیم و ویستم بچمە سەر بەلەمەکە. من و زیندانییە نوێیەکانی دیکەش ئاوڕێکمان بۆ پشتەوە بۆ لای گردۆڵکەکە دایەوە: هەر بە ڕاستی سەرچیخ نەچووبووین. لەسەر بەرزاییەکەدا، ئامێری فوودار، دمبک و سیمبال[138] بۆ خۆشی ئێمە لەوێ بوون. ئاوازی گۆرانییێکیان لە پەسندانی ڕۆژی خەباتی ڕزگاری سۆڤیەتی دەژەنی.

ئێمەش هەموو ئەو شتانەمان کە بۆ دروستکردنی هێڵی ئاسنین بوو، دابەزاند. هێڵی ئاسنینی ڕووسی بە شێوەیەکی ناوازە بەرین بوون. بە بەراورد لەگەڵ وڵاتانی ئەورووپای خۆرئاوادا، زۆر درێژتریش بوون.

---

[138] –Symba

درێژی و قورسایی کەرەستەکانیش بۆ ڕانانی هێڵەئاسنینەکە لە قەدەر یەک بوون. ئەوپەڕی باری هەر زیندانییەک لەهەر کەرەتێکدا هەر شیشە ئاسن بوون کە لە بەلەمەکە دابەزێنین و لە کۆمیۆنەکان باریانبکەین. هەرکەسێک لەوە زیاتری هەڵگرتبا، دەبووە مایەی سەرنجدانی باش بۆ کارکردن.

ئێمە شیشە ئاسنەکانمان لە سەر بەلەمەکە بەسەر شانی خۆمان و بەسەر تەختەدارێکی باریکیشدا هەڵدەگرت و و بەرەو کەنارەکە بۆ لای لۆرییەکانی قیتارەکە دەهێنانەوە، مەودایەک سێ سەد مەترێک دەبوو. دوای چەند سەعاتێکی کەم، هەر جارێک شیشەیەکم هەڵدەگرت، هەستم بە ئازارێک دەکرد، کە لە تەختەی شانەکانمەوە دەهات. هەموو پێستی شانیشمان ڕووشا. هەمان شتیش بەسەر زیندانە نوێیەکاندا هات. زیندانییە تاوانکارەکانیش مۆرەیان لێدەکردین و گاڵتەیان پێدەکردین بە دەست ناسک و نەرمونۆڵ بانگیاندەکردین. هاواریاندەکرد: "ئێوە نازانن چۆن کار بکەن، دەی سەیری ئێمە بکەن." هەر بە ڕاستیش ئەوان دەیانزانی چی دەکەن. ئەوان پارچە پەڕۆیەکیان لەسەر ملیان دادەنا، تا پێستی شان و ملیان لەبەر زەبری هەڵگرتنی ئاسن و قەدەدارەکان زیاتر نەڕووشێ.

ئینجا لە هیکەوە یەکی لە زیندانییە تاوانکارەکان هاواریکرد: "زاکورکا zakurka!" ئێمەش هەر هێندەمان زانی، هەمووان دەستیان لە کار هەڵگرت. هەندێک لە زیندانییەکان، پارچە کاغەزێکیان لەو پارچە ڕۆژنامەی بەرکیان کردەوە، هەندێک تووتنیان تێکرد و لوولیاندان، تفێکیان لێدا تا یەکدی بگرێ، بەڵام خۆ کاغەزەکە ئەستوور بوو، ئیدی جگەرەیەکی ئەستووری لێپێکهات، هەروەک چلودەکانی هاڤانا! بە تەماشاکردنی ڕووخساری جگەرەکێشەکان، دەتبینی ئەوانیش لە چرووت کێشەکان چێژیان کەمتر نەبوو، هەرچەندە جگەرەی ئەوان لە

دەمـێکەوە دەچـووە دەمێکـی دیـکە. سـێ تـا چـوار مژلێـدان لایەنـی هەرەزۆری جگەرەکە بوو.

"زاکورکـا بەسـەرچوو،" یەکـێ لە سەردەسـتەکانی تـیمەکە هـاواریکرد؛ "بگەڕێنەوە سەر کار!"

"______ هۆ فەرماندەی هێز، هەی ماری نەفرەتی،" یەکی لە زیندانییە تاوانکارەکان وەها بە دەنگ هاواریکرد، هەرچەندە نیوەی جوێنەکەشی ئاراستەی سەردەستەی گرووپەکەی خۆی کرد.

سەردەسـتەی گـرووپەکەش بە جـوێنەکە تێکنەچـوو، پێـی سـووکایەتی نەبوو. کارەکە دەستپێکراوەیە.

کاپتنێکی پۆلۆنی، کە لە تەک من بوو، شیعرێکی «ئادام میزکیـویزیچی» لەبەر گوتەوە، شـیعرەکە سـەبارەت بە کەوتنی قەڵای گرانـادا و تـۆڵەی بەرگریکارەکـانی، «ئەلمـانزور»ی ئیسـپانیە داگیـرکەرەکە نووسـیبوو. ئەفسـەرەکە ئەم کۆپلەیەی گوت:

هەواڵنامەی کتێب

"ئەوان شەوی مەغریبییەکانیان لەباربرد

لەوێ سۆز باری کردبوو، دڵڕەقی ئاسنیان نیشاندان،

بەڵام لەوێ، لە گرانادا، قەڵاکان هێشتا هاوپەیمان بوون،

هەرچەندە دەرد و ئافاتیش بەنێو شاردا گوزەریکرد ..."

کابرا ئەوەندەشـی بۆ زیـادکرد: "ئێمە ئاسـن ڕادەکێشـین؛ تووشـی بەڵا بووین، بەڵام ئێمە «ئەلمەنزوور»مان نییە!"

سەردەستەی گرووپەکەش لە شوێنی خۆی هاواریکرد: "بەڵام خۆ تۆ تازە جگەرەت کێشا. تۆ دەبێ بگەڕێیتەوە سەرکار."

"دەی وەک مار کیفەکیف[139] مەکە،" تاوانکارەکان بە کۆرس وەڵامی کابرایان دایەوە؛ "هەوڵدە بە خۆشت هەندێک کار بکەی! هەی مشەخۆرا" دوای ئەوە دەستەجوێنێکی بە کۆمەڵی بۆ چوو.

«زاکورکا» هەر دووکەڵێکی هەڵچوو نەبوو لە پەڕی کاغەزێکەوە دەربچێ، کە ڕۆژگارێک پراڤدا بوو؛ بەڵکو بەشێکی نەپچڕاوەی شەڕی مان و نەمانی ئەوانەبوو، کە حوکمیان بەسەردادرابوو، لەو ئۆردوگا بێگارییەدا ڕەنج بدەن.

سەرباری وچانی جگەرەکێشانەکە، سەرباری ئەو ساتانەی تایەی کامیۆنەکان کارەکەیان تێکدەدا و دەبوایە سەرلەنوێ تێهەڵچنەوە، کامیۆنەکە لە لەوحەدار و شیشە ئاسن بارکرا، ئەمەش لەکاتێکدا هێشتا دەستەی سەرگردەکە هەر لەسەر ژەنینی مارشی کرێکاران بەردەوامبوون.

هەواڵنامەی کتێب

لەسەر بەرزاییەکەوە قۆترێک[140] کە هەموو ئێسقانەکانی دیاربوون، عەرەبانەیەکی ڕادەکێشا و بە هێواشی لە نشێوەکە شۆڕ دەبووەوە. دیمەنەکە گالیسکەیەکی ئاوی گەرمی کۆنینەی هێنامەوە یاد. ئیدی خواردنی نیوەڕۆ گەیشت.

کەمێک لە زیندانییەکان پارچە سەموونەکەی بەیانییان بۆ مابووەوە. بەڵام زۆرینەیان ناچاربوون بڕیان بە سووپی ماسییە ناخۆشەکە

---

139 – کیفەکیف: دەنگی مار. شایانی باسە لرفەلرفکردن دەنگی خواردنی مارە، سیکە سیک، یان چیکە چیکیش هەیە، دەنگی ڕۆیشتنیشی پێیدەڵێن خشە، خشەی مارو مێروو..

140 – قۆترِ: ئەسپێکی پیر و لەڕولاواز کە کەڵکی پێوە نەمێنێ.

بشکێنن. زیندانییانی لوکیشکی هەڵیاندەقۆڕاند و بە خەنیبوونەوە دەیانگوت: "ئۆخەی، خواردنمان گەیشتێ!"

دوای نیوەڕۆ کۆرسی موزیک ڕۆیشتن. بەڵام مێش و مەگەزە وردەکان تا دەهات زیاتر دەبوون گۆرانی نوێی خۆیان دەچڕی: بە خوێنی زیندانییان برسین. ئەو دەعبایانە هەم پێوەیاندەدا و هەم گۆرانیشیان دەگوت، دەیانمژی و لە گیزەگیزیش[141] نەدەکەوتن. لە دەستیان قوتار نەدەبووین، ڕێی هەڵاتنیش نەبوو. دیسان زیندانییە تاوانکارەکان بە لاقرتێوە بەسەر ئێمەیان هاواردەکرد؛ "دەستسپی و ناسک". ئەوان بە ئەزموون بوون. ئەوان دەمامکێکی تەوندار یان پارچە تەلیسیان بەسەر سەری خۆیان داهێنابوو، کونکونیان کردبوو. دەستەکانیان بە پارچە گوشێک کە وەک دەستوانەیان لێکردبوو، شاردبوونەوە. ئێمەی نوێیەکانیش بە تەواوی کەوتبووینە بەر ڕەحمەتی بەڵای ئەو دەعبا وردیلانە. ئەرێ خۆ پێشتریش ئەندازیارە تێکدەرەکە ئاگاداریکردبووینەوە، بەڵام کەسمان هۆشدراییەکەیمان بەهەند هەڵنەگرت. ئێمە وامان دانابوو بەرگەی مێشوولەکان بگرین! بەڵام خۆ مێشوولە نەبوون، بەڵای خوا بوون!

لەو کاتەی لەسەر تەختەبەندەکانی نێو کۆڵیتەکە هەڵسـاین، چواردە سەعات تێپەڕی. دوازدە سەعات لەو کاتەی گوێمان لە هاتوهاواری تاوانبارەکان بوو بە "هوورا" هاوئاوازی سەرپەرشتیاری ئۆردوگاکە بوو. ڕۆژە کارەکە تەواو بوو. ئێمەیان کردە پێنج ڕیز و ژماردنیان. "ئاگادارتان دەکەینەوە، یەک هەنگاو بە دەستە چەپ، یەک هەنگاویش بە دەستە ڕاست، واتای ڕاکردن و هەڵاتن دەگەیەنێ و ئێمەش تەقەتان لێدەکەین."

141– گیزەگیز: دەنگی مێش، مێشوولە.

زیندانییە تاوانبارەکان بە منگەمنگ نەفرەتی خۆیان دەربڕی. مایەی سەرسوڕمان بوو پێچۆرا سوورهەڵنەگەڕا.

لە دەروازەی ئۆردوگاکەش یەکە بە یەکەی زیندانییەکانیان پشکنین.

تاوانبارەکان هاواریانکرد: "خۆ ئێمە هەموو ڕۆژەکەی هەر ئاسنمان بارکردووە. باشە ئەوە بۆچی دەمانپشکنن؟"

لە مەیدانەکەدا ڕیزیان کردین. لە ژماردنەکە هەڵەیان کرد. جارێکی دیکە ژماردیانەوە. هێشتاش ژمارەکە ڕێک نەهاتەوە. ئێمەش بە نیگەرانییەوە لەوێ وەستاین، برسی و پشت کووڕ. قاچ جەستەیان پێهەڵنەدەگیرا، ئازاری سەرشانەکانمان حەجمانی لەبەر بڕیبووین. کەچی هەر لە ڕیزدا وەستابووین. هەر دەبێ ژماردنەکەیان ڕاست دەربچێ.

لە کۆتاییدا وەها دەرچوو. ئێمەیان بەردا، بڵاوەیانپێکردین. چاوەڕێی خواردنی شێوان بووین، چاوەڕێی سووپی زیاتر، سووپێک کە تامەکەی نەخۆشی دەکردین، سەرباری ئەو شەکەتییەی کە ڕۆژێک وایلێکردین ڕاپەڕین.

لەپڕ هاوارێک بەرزبووەوە:

"هۆی، ئەرێ فەرماندە! هەی مشەخۆر! ئەوانەت نانداوە؟" ئەو وشەی ڕووسی "ناکۆرمیل nakormil"ی بەکارهێنا، کە واتای "ناندانی دڕندەکان"ی دەگەیاند.

چیدی ئێمە ئادەمی نەمابووین تا خواردنمان بدرێتێ. بە ڕۆژێک بووینە ئەو ئاژەڵانەی دەبووایە ئالیکیان پێبدرابایە؛ (راب سیلا Rab – sila) هێزی کاری (کۆیلەی) یەکێتیی سۆڤیەت.

هەواڵنامەی کتێب

یەکێتیی سۆڤیەتی خاڵی لاوازی سەبارەت بە پیتە کورتکراوەکان هەبوو - بەڵکو لەبەر مەیلی تەلموودیزم بێ؟ - (راب سیلا - Rab sila) کورتکراوەی دەستەواژەی rabotchia – sila یە، واتای هێزی کاری پیاو یان دەستی کار دەگەیەنێ. بەڵام پیتەکانی R - A - B هەر بە خۆی لە ڕووسیدا واتایەکی دیکە دەدا، واتای کۆیلە دەدا. گومانیشی تێدانەبوو زمانەوانانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی چاویان لێنوقاندبوو.

بەو بیرکردنەوانە خۆم فڕێدایە سەر تەختەبەندەکەم. تا خەوم لێکەوت هەر گوێم لە سەدای ئەو پرسیارە دەبووەوە، کە بە هەموو شۆڕشگێڕیەتییەکەی خۆی گوتی: "ئەرێ خواردنتان داوەتە دڕندەکان؟"

بۆ ئەوەی لەوە تێبگەین کە چۆن راب سیلا (هێزی کار - کۆیلە) لە یەکێتیی سۆڤیەتدا دەژی، چۆنیش بەکاردەهێنرێ، مرۆ پێویستی بەوەیە کرۆکی دەستەواژەکە بنەمای ئەرکەکەی بزانێ کە بۆچی ئۆردوگای چاکسازی کارییان ڕۆناوە. ئەمانەی خوارەوە:

Brigade - دەستەی کاری زەحمەت کە ژمارەیان ٢٠ بۆ ٣٠ دەبێ، ئەمە گرووپێکە.

Brigadier - سەردەستە، بەرپرسە لە کاری گرووپەکە.

Pro - rab – proizvoditel rabot - بەرپرس یان سەرپەرشتیاری ژمارەیەک لە گرووپەکان.

Nariadschik - کاردابەشکەر لەنێو ئۆردوگادا.

Norm - نۆرم، بەشە ڕۆژانەی کاری هەر زیندانییەک.

Normerovishchik - ئەو نووسەرەی بەشەکاری زیندانییەکانی دەژمارد و تۆماردەکرد.

هەواڵنامەی کتێب

Katiol – Dixi – بەشە خۆراکی ڕۆژانەبوو. بەشە سەمون و هەموو ئەو شتانەی زیندانیی تایبەت بە بەشە کاری ڕۆژانەی دەگرتەوە. لە ئۆردوگاکەماندا چوار جۆرە dixi دیکسی هەبوون. ئەو زیندانییەی کەمتر لە ڕێژەی سی لە سەدی نۆرمی ڕۆژانەی وەربگرێ ئەوا لە دیکسی (ژەمە خواردنی ڕۆژانە)دا سزا دەدرا. تەنیا دووسەد گرام سەموون و ڕۆژانەش یەک جار سووپ. ئەو زیندانییەی ڕێژەی شەست لەسەدی تۆماردەکرد، دیکسی ژمارە یەکی دەدرایێ، کە دەیکردە: چوارسەد گرام لە سەموون، دووجار سووپیش لە ڕۆژێکدا. ڕێژەی شەست تا هەشتا لە سەدیش، بەشەکەی دیکسی نمرە دوو بوو، کە پێنسەد گرام سەموون و پڕ بە کەوچکیش دانەوێڵەی بۆ دەکرایە نێو سووپەکەیەوە. ئەوەی لە سەرووی ڕێژەی هەشتا لە سەدیش بوایە، حەفتسەد گرام سەموون و سووپی باشتر بە دانەوێڵەی دەدرایێ، هەندێک جاریش پەتاتەی وشک، بسکێتی وشک کە وەک بەرد ڕەق بوو بەڵام زۆر بەتام بوون. ئەوەی لەو ڕێژەیەشی تێبپەڕاندبا، لە ئۆردوگاکەماندا خۆراکی دیکسی نمرە ١٢ (!) دەدرایێ، ئەویش بریتی بوو لە هەشت تا نۆسەد گرام لە سەموون، سووپێکی باش کە هەموو شتێکی تێدا بوو، تامێکی زۆر خۆشی هەبوو،من هەرگیز لێیم تامنەکرد، چونکە هەرگیز بەشی من بەگوێرەی کارەکە ئەو بەشە خۆراکە دیکسییە نەبوو، کەسیشم نەبینی بیگەیەنێتە ئەو پلەیە. بەڵام بۆچی ئەوان لە دیکسی نمرە ٣وە بازیان دا بۆسەر دیکسی نمرە ١٢، کەس نەبوو بتوانێ شتەکەمان بۆ ڕوونبکاتەوە. شتەکە بەخۆی وەها بوو. پاسەوانانی شۆڕشیش لەمەدا زۆر کۆنەپارێز بوون.

Padiom – هەڵسان لەکاتی خۆی. قێزەونترین وشەی نێو ئۆردوگاکە بوو.

Element – لەوێدا .S.O.E تـوخمی دژوار بـۆ کـۆمەڵگە و S.V.E توخمی ئازاردەری کۆمەڵگە هەبوو. زیندانییە سیاسییەکان، ئەوانەی لە

لایەن کۆمسیۆنی ڕاوێژکارییەوە حوکمدرابوون، سەر بە دەستەی یەکەم بوون. هەرچی ئەوانەی لە ڕێی دامودەزگەی کارگێڕییەوە سزادرابوون، سەر بەدەستەی دووەم بوون. بەڵام لە ئۆردوگادا بە هەردوولایان دەگوت Element "ئایا تۆ توخمەکەی (ئێلێمێنتەکەی)؟" هەر ئەمەش پرسیاری سەرەکی زیندانییە کۆنەکان بوو لە زیندانییە نوێیەکان، هەندێک جاریش، نەوەک زۆر جار، دەیانپرسی "کامەیان؟"

Urki یان Zhuliki ئەمیش ناوێکی گشتی بوو بۆ زیندانییە تاوانکارەکان.

Vospitatiel – ڕێنوێنییدەر. ئەو پیاوەی لەگەڵ سەرپەرشتیاری ئۆردوگا لە ڕۆژانی پشووی یەکێتیی سۆڤیەت و ڤیستیڤاڵەکاندا دووانی دەدا. کاری سەرەکی دنەدان و جۆشدانی زیندانییەکان بوو تا هەموو هێزوتوانای خۆیان بۆ کار بەکاربێنن. ئەو "کێبڕکێی سۆسیالیستیانەی" (!)ی لەنێوان دوو ئۆردوگای کاری بێگاریدا ڕێکدەخست.

Lek – pom—Larkarski pomoshnik – یاریدەرەی پزیشکی یان ڕێکخەر. هیچ دکتۆرێک لە ئۆردوگاکە نەبوو. ئەو پزیشکانەی لەنێو زیندانییەکاندا بوون، لەوێ دایان دەنان تا لە نەخۆشخانەکەدا کاربکەن. ئەگەر قایل بووبا کاری پیشەمەندانەی خۆیان بکردبایە. لە ئۆردوگاکەدا لێک پۆم lek – pom، واتە کەسی ئاسایی هەبوو، لە نەخۆشخانەکەدا کاری دەکرد، ئەو کەسە دەیزانی چۆن پلەی گەرمی نەخۆشێک بگرێ، چۆن حەبی ئەسپرینی بداتێ، چۆن سکچوونی بە خوێن لەگەڵ سکچوونی بێخوێن لەیەک جیا بکاتەوە. ئەم پیاوەی «لێک پۆمە» بۆ زیندانییەکان زۆر گرنگ بوو، ئەمەش وەنەبێ لەبەر مشوورخۆری کابرا، بێ بەوەی ئاگای لە تەندروستی زیندانییەکان دەبێ، بەڵکو لەبەر ڕاسپاردەکەی بوو، ئاخر دەیتوانی زیندانی نێو ئۆردوگاکە بنێرێتە نەخۆشخانەکە. لەوێدا کەسانی «لێک پۆم» هەبوون لە هەموو هەستێکی مرۆیی داشۆرابوون؛ لە ترسی ئەوانی دیکە وەها

بەرانبەر بێهەست و بێ هەڵوێست بوون. زۆر لە پیاوانی «لێک پۆم» سزای درێژکراوەیان لەسەر کاری تێکدەرانەیان دراوە، چونکە زۆر لە زیندانییەکانیان لە کارکردن مۆڵەتداوە، وایان بۆ تێگووشیوون، کە بەم کارەیان زیانیان لە ڕۆنانی کاری سۆشیالیستیانە داوە و ڕێگربوونە لە بەدیهێنانی پلانی دارێژراو.

Dochodiaga – زیندانییەکی پشتگوێخراو، ناتوانا بۆ کارکردن. کۆتاییەکەی نزیکبۆتەوە.

Commandant – مشوورخۆری کۆلێتە کەسەکییەکان، بەرپرس لە پاکوخاوێنیان.

Punkt – "پنت"، ئۆردوگای کار. کورتکراوەی دەستەواژەی – camp lage.

هەواڵنامەی کتێب

Lag – لەسەر بنەمای داواکاری زۆری یەکەی کارگێڕی، کە پێکهاتبوو لە ژمارەیەک (هەندێک جار سەدان) پنت. لەمەودوا دەبێتە – Pechor Lag کە بۆ ژمارەیەکی زۆری ئۆردوگاکانی ناوچە بەرفرەوانەکە درێژدەبێتەوە.

Blat, Pa – Blato, Blatoni – بەرتیل، فەندوفێل، توانستی چاککردنەوەی شتەکان.

لە ئۆردوگادا وشەی جوێن و نەفرین هەر نەدەژمێردران. لەوەتەی مرۆڤ دەمی خۆی کردۆتەوە، شتی وا سەیروسەمەرەی بەسەر زاردا نەهاتووە. نەفرینەکان هەمیشە هەر دەربڕینێکی ڕقوکینە، تووڕەیی و دوژمنکاری نەبوون. هەندێ کاتی وا هەبوو، دەربڕی سڵاو و بەخێرهێنان بوون، یان دەربڕینێک بوو لە پاداشتی چاکە و پیاوەتی یاخود دۆستایەتی بوو. Urki ئورکییەکە دەیزانی چۆن بدوێ؛ مرۆڤ هەر بە ئاستەم دەیتوانی تێیبگا.

لەو هەمـوو دەسـتەواژانە، نەفرینەکانیـان لە هەموویـان سوودبەخشـتر بوون، بەڵام لە هەمووشیان گرنگتر: Norm, dixi و blat بوون.

جارێکیـان کتێبـی نۆرمەکـانم بینـی. وەک کـۆکەرەوەیەکی خشـتەی لۆگـاریتمی وابـوو. لە ئەستووریشـدا لە ئەنسـکلۆپیدیا دەچـوو. لەسـەر بنەمـای ئەم خشـتانە هەمـوو کـارێکی یەکێتیی سـۆڤیەتی تێدابوو یـان دەبوو تێدا بێ، ئەوسا چ کارخانەی دروستکردنی تانکەکان بێ یاخود هەڵکەندنی زەوی بێ لە کارخـانەیەک یـان لە کۆلخۆزێک. نۆرمەکانی ئۆردوگـای کـار لەسـەر بنچینـەی دوازدە سـەعاتی کـاری ڕۆژانە ڕۆنرابوو.

بەشـی ڕۆژانەی دانـراوی ڕاب سـیلا (هێـزی کـار - کـۆیلە) نەدەکـرا مەیسـەر ببـێ، بە دڵنیاییشـەوە ڕۆژانە جێبەجـێ نەدەکرا! تەنـانەت لای ئەو کەسـانەش، کە لە کـاری دەسـتیش ڕاهـاتبوون. ئەمەش داوای زیـاتری دەکـرد، بەم جـۆرە زینـدانییە سیاسییەکانیشـی گـرتەوە، کە بەشێکی زۆریش لەوان کەسانی ڕۆشنبیر بوون و بەکەڵک هیچ کارێکی جەستەیی نەدەهاتن. بەڵام خۆ نۆرم بە دیکسییەوە بەند بوو، دیکسیش بڕیـاردەر بـوو ئـاخۆ پیـاو چۆن خێـرا دەگـاتە ڕاددەی بێ توانـایی بێ ئەوەی هیچ هێز و گوڕی کاری تێدا مـابێ و لەو سێبەرەدا بکەوێ و چاوەڕێی کۆتایی مەرگی خۆی بکا. دەبـوایە تەنتالووسـی[142] سـۆڤیەتی دواین تەکانی بدابایە بەرخـۆی بۆ ئەوەی هەر هـیچ نەبێ سـەد گـرام زیـادەی سـەموون و کەوچکێک لە «کاشـا» و هەنـدێک لە «ماخۆرکـا» بۆ خـۆی حەڵاڵ بکا. ئەمەش پاداشـتی تەکـانی هێـزی جەسـتەیی خـۆی بوو، کە خـۆی لەخۆیدا شـتێکی دژوار بـوو بـۆی. لەوە زیاتر پاداشـتی دیـکە لە ئـارادا نەبـوو. تەنـانەت پاداشـتەکە بـۆ ئەوانەش نەبـوو، کە

[142] – تەنتالوس Tantalus بیچمێکی ئەفسانەیی گریکی بوو، بە سزادانی ناوخۆیی لە تارتاروس بەناوبانگە. سزاکەشی ئەوەبوو؛ لە چاڵیک دانراوە کە داری میوەی بە سەر سەرەوەیە، بەڵام نەدەمی دەگاتە بەری دارەکە و نە ئاویشی پێدەخورێتەوە.

بەگوێرەی ڕێساکە دەجووڵانەوە، ئەو ڕێسایەی بە نیشانەی بەرز و بە بەردەوامی لەسەر تەختە ڕەشەکەی ئۆردوگاکەمان هەڵواسرابوو: "هەر دوو کرێکارێک دەکرێ دەستکەوتی ڕێژەی سێسەد بەدەستبێنن."

پاداشتی تەواوکردنی بەشە ڕۆژانەی کار یان تەنانەت ڕادەی سەرسامبوونەکەشی، مایەی پەسندنامە نەبوو، هەر ئەوەندە بوو کە کەمتر برسی دەبوو، برسیەتیش لە ئۆردوگاکەدا بە هیچ شتێکی دیکەی نێو زیندان بەراورد نەدەکرا، برسیەتی خۆی دارِسانێک بوو بەتەنیا. لە لوکیشکیدا ئێمە لە ژوور یان لە قاوشی داخراودا دادەنیشتین؛ کەچی لە ئۆردوگاکەدا ئێمە دەچووینەدەر و بۆ شانزە کاتژمێر کارمان دەکرد. کارەکەش پشتشکێن بوو. جەستە لێی داوا دەکردی خۆراکی لە دەمەوە بۆ بخەیتە ژوور، بەڵام قەرەبووکردنەوەکە کەمتر بوو لەوەی لە زیندانی داخراودا وەرمان دەگرت. ئێمە لە زیندانی لوکیشکیدا بینیمان، برسیەتی چی بە خەڵکی کرد. زەحمەتیش نەبوو بە خەیاڵ بێنینە بەرچاوی، هەرچەندە مەزندەکردنێکی سەختیش بوو، کە برسیەتی چی بەسەر ژیانی ئەو کەسانەدا هێنا، کە لە ئۆردوگاکەدا بە کولەمەرگی دەژیان. لە زیندانی لوکیشکیدا، "تەلەفۆنچیم" بینین، لە سەر کەناری ڕووباری پێچۆرۆشدا ئاژەڵم بینین لەسەر دوو قاچ دەڕۆیشتن. ئای لە برسیەتی ....

پیاوێکی برسی لەپێناو ئەوەی خواردنێکی شایستەی دەستکەوێ ئامادەیی زۆر زیاتری تێدایە لەوەی لە پیاوێک لەپێناو دەوڵەمەندی خۆی ماندوو بکا. لە پێناوی ئەوەی پیاو، کەمتر برسی بێ، ئامادەیی زیاتری تێدایە لەو پیاوەی لەپێناو حاڵخۆشی خۆی هەوڵدەدەدا. ئاخر ئەمە حەز و ئارەزووی ژیانە، کە بڕیار لەسەر پلەی هەوڵ و ماندووبوون دەدا. حەزی ژیانیش لە ئۆردوگای کاری چاکسازدا زۆر بەهێز بوو. بەردەوامیش لە پەرەسەندن دابوو. هەرگیز لە کەمی نەدا. بە ڕێژەی ئەوەی کە ئەو لەباری شارستانەتی دابماڵدرێ، ئەو

تەنتالووسە زیندانییە ئامادەیە هەموو شتێک بکا تا لە دیکسی نمرە یەک بەرەو دیکسی نمرە دوو بڕوا، نەوەک لە نمرە دووی دیکسییەوە بەرەو یەکەمیان پاشەکشێ بکا. بەڵام خۆ هەموو زیندانییەکیش بە خۆی ڕانەدەپەرموو، ئەو ئەرکە جەستەییە ئەنجام بدا. گوتارە نیشتمانپەروەرییەکانی سەرپەرشتیاری ئۆردوگا و ڕێنماییدەرەکە هیچ زیندانیی نەدەجووڵاند. ئەوان هەموویان دەزانی، هەر نۆرمە هێزەی پشت تێکڕای تەکاندانی پیاوەکان. ئەنجامەکەش بلات Blat (بەرتیل، فەندوفێڵ و چاککردنەوەی شتەکان) بوو.

تیپەکەی ئێمە لە گرووپە نایابەکان نەبوو. تێکڕای دیکسییەکانمان نمرە دوو بوو. کاری قورسمان کرد. خۆ ئەگەر ئەو پەیوەندییە کاردانەوە ڕۆمانتیکییەشمان بەلاوە نابا، کە دەربڕی ئەوەبوو، هەموو زیندانییەک بۆی هەیە نان بخوا ئەگەر هەر هیچ کاریش نەکا؛ ئەگەر ئێمە بۆ ساتێکیش بوایە ئەوەمان لەبەر خاتری بەڵگەوبەندی ئەو دروشمە شۆڕشگێڕییەی کە دەیگوت ئەوەی کار نەکا نان ناخوا، ئەوا لەگەڵ ئەو ڕەنجەی بە شان و بازووی خۆمان دەماندەدا، شایستەی دیکسی (بەشە خۆراکی) خۆمان بووین. کەچی تا ئەو ڕادەیەی پەیوەندی بە نۆرمەوە هەبووبێ، ئێمە خەمی ئەوەمان بوو لە نێو بەرداشی سزای دیکسی و دیکسی نمرە یەکدا بهاڕدرێین. هەرچەندە ئێمە بەرەو دیکسی نمرە ٢ ڕۆیشتین، لە هەندێ بۆنەشدا بەرەو دیکسی نمرە ٣ بە پێوەری پەیژەداری بلات blat.

ئەم پەیژە هەنگاوی زۆری هەبوون. زیندانیش هەوڵی دەدا بە باشی لەگەڵ فەرماندەی تیپەکەی بمێنێتەوە، فەرماندەکەش دەیەویست لەبەر چاوی سەرپەرشتیارەکە باشترینیان بێ. هەردووکیشیان هەموو شتێکیان دەکرد تا بەشەکاری تۆمار پڕبکەنەوە. کراسی یەخەداریش لەم دەست بۆ ئەو دەست دەڕۆیشت، لە کاربەدەستێکەوە بۆ یەکێکی دیکە. هەندێک جاریش پارچە ماخۆرکا (جگەرەیەک) دەربەست دەبوو،

هەندێک جاریش دزینی وتارێکی ڕۆژنامە بە فیڵەکە ڕادەگەیشت. هەندێ جاریش ترسی دوولایەنە جیاوازییە نێوان ئەو نۆرمەی حیزب و حکوومەت دایاننابوو لەگەڵ ئەو کارەی ئەنجامدرابوو ڕاستدەکرایەوە. ئاخر لەنێو گرووپەکەدا کەسانێک هەبوون، سەردەستەی گرووپەکەش لێیان دەترسا؛ سەرتیپ (بریگادێر)ی وەهاش هەبوو لە پرۆ راب rab - pro دەترسا؛ تۆمارکەری بەشەکاریش کە هەر بە خۆی زیندانی بوو، لە چەند کەسێکی نێو ئۆردوگاکە دەترسا، کە بە پلە لەخوار خۆیشی بوون. سەرەنجامەکەش بلات (بەرتیل، فەندوفێڵ)ـێکی بەردەوامبوو. ئامارەکانی سۆڤیەتیش ڕێژەی دەرچووی راب سیلا Rab - sila ی لەگەڵ سەرەنجامی بلات blat تۆماردەکرد.

ئایا حکوومەتی سۆڤیەتی لە باریدا نەبوو ئەو پیلانگێڕییە گشتییە نەهێڵێ؟ نەخێر، لە تواناادا نەبوو. لە ڕاستیدا، بلات blat لە کۆتاییدا دۆزرایەوە، ئەوانیش حیسابی هەر مەترێک خاک هەڵکەندن، هەر لەوحەدار و شیشە ئاسنێکی ڕاکێشراو یاخود هێڵی ئاسنینیان لەسەر کاغەز دەکرد. ئینجا بەرپرسی کرێکاران دەیاننارده ئۆردوگای کار و پرۆ راب rab– proـەکانیش حوکمی درێژکراوی خۆیان وەردەگرت. بەڵام خۆ «بلات - فەندوفێڵ» هەر بەردەوام بوو، تا کۆتایی نەدۆزرایەوە، تا ئەوکاتیش لەگەڵی دەژیان. ئەمەش دژبەرییەکی ناوخۆیی سیستمی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بوو. پلەی مرۆڤی بۆ ڕادەی لاگەرنی lagernui، بۆ ئاستی ئاژەڵێکی بەرگەگر دابەزاند، بەڵام بە هۆیەوە ئارەزوویێکی گەورەتری بۆ ژیان پێبەخشی، بەوەی نەخشە و حیساباتی نووسەرەکانی پلانی بیناکردنەوەی دەوڵەت تێکبدا.

دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ڕاستەوخۆ بڕوای بە سەرپەرشتیاری ئۆتۆنۆمی ڕاب سیلا rab - sila بۆ زیندانییەکان و

بۆ هەموو خەڵکی هەبوو، کە هەموو پلەوپایەکی لاوەکییان لە نێو ئۆردوگادا دەدانێ. ئەنجامەکەشی ئەوە بوو، زیندانییە سیاسییەکان ئەوانەی کراسی یەخەداریان نەبوو، یان نەیان مابوو، بە تەواوی کەوتبوونە بەر ڕەحمەتی زیندانییە تاوانکارەکان، کە خویان بەوە گرتبوو ڕقیان لە ڕۆشنبیران ببێتەوە و ئیدی کوڵی دڵی خۆیان پێدەڕشتن و چێژییان لە سووکایەتیپێکردنیان وەردەگرت. لە جیهانی کۆمۆنیستیدا خەبات بۆ ئەوە دەکرا، زیندانییە سیاسییەکان مافێکی تایبەتمەندانەیان پێبدرێ. کەچی لە یەکێتی سۆڤیەتیدا مافی زیندانی سیاسی پێشێلدەکرا، لەبەیندەبرا، بەڵام شتێک لەوێدا هەبوو، جیاوازی لە نێوان چین و توێژە جیاوازەکانی زیندانی نەکرا. زیندانی سیاسی لە وڵاتی کۆمۆنیستیدا تەنیا ئەم مافەی هەبوو: لە برسیەتی برسیتر بێ، ئاستەکەی بۆ بنی بنەوە دابەزێ.

"ئەرێ فەرماندە، کەسێک شتەکانی لێدزیوم؟"

"کێیە؟"

"نازانم، شتەکانم دیار نەماون."

"کەواتە چیت لە من دەوێ؟ باشە بۆ ئاگات لە شتەکانی خۆت نابێ؟"

"من نوستبووم. ئاگام لەهیچ نەبووە."

"کەواتە خەتا لە کێیە؟ دەبوایە ئاگات لە کەلوپەلەکانی خۆت بوایە."

"ئاخر خۆ تۆ مشوورخۆری، ئەرکی تۆیە خەمی ئەو شتانە بخۆی."

"من هیچ شتێکم نەبینوە، وازم لێبێنە."

ئەم قسە گۆڕینەوەیە لە نێوان من و فەرماندەکەمان ڕوویدا، ئەمەش ڕۆژێک دوای ئەوەی لە ئۆردوگای بێگارییدا چووینە سەر کار. بۆ

بەیانییەکەی گوێم لە زەنگەکە نەبوو. بە هاتوهاواری "دەی هەڵسەوە! هەڵسە وڵسات[143]!" بێدار بوومەوە. چاوەکانم هەڵێنان و سەیرێکی بوخچەکەم کرد، دیاربوو هەندێک بۆ سەریەک خڕببووەوە. هەستمپێکرد، یەکسەر کردمەوە. هیچ گومان نەما، بەشی هەرەزۆری کەلوپەلەکانم نەمابوون.

پێشتر ئەو پاسەوانەی منی گەیاندە لای بەلەمەکەی سەر ڕووباری پێچۆرا ئاگادریکردبوومەوە، کە "ئەوان" هەموو شتێکت دەبەن. بەڵام وەها دەرنەچوو. ئەوان هەر هەموو شتیان نەبردبوو. هێشتا نا ...

ئێمە لەسەر کاری ڕاکێشان و بارکردنی ئاسن بەردەوام بووین. لە دابەزاندنی بارەکە خەریک بوو تەواوببین، دەستمانکرد بە ڕاکێشانی هێڵی قیتار. ئەم کارەشیان سەختتر بوو، بەڵام کارێک بوو بە هەرەوەزی بوو. جۆرە ڕیتم، تەنانەت جۆرە گاڵتەوگەپێکیش لە کارکردنەکەدا هەبوو.

ئێمە پردێکی ئاسنیمان لە ناو ئاوەکەوە بۆ سەر کەناراوەکە هەڵبەست و دوو کێبڵی پۆڵامان بەیەک بەستەوە. لەگەڵ ئاماژە بۆکردندا، شەش کەس لە هەر دیوێکدا دەبوایە کێبڵەکە بگرن و بەرەو پێشەوە، بەرەو لای کامیونەکە بڕۆن. سەرپەرشتیارەکەش هاواریکرد: "بە یەکەوە". ئێمەش هاوارمانکردەوە "بە یەکەوە!" بەڵام لەگەڵ بەرزکردنەوەی یەکەم، نەفرین و جوێنی ڕووسی دابارین. یەکێک هاواریکرد "بەرزیکەنەوە." "ئەریَ باشە هەی مشەخۆر بۆ ڕایناکێشی؟" یەکێکی دیکەش لەولاوە هەڵیدایێ: "خۆ تۆ ڕایناکێشی، هەی مشەخۆر، هەی کۆرەمار!" یەکێک کێبڵەکە کشتدەکاتەوە، ئەوانی دیکەش پێپێدەکەنن هەروەک باقی بنیادەمەکانی دیکەی سەرجیهان. بە یەکەوە

143– وڵسات: وڵاخ ئاژەڵ.

هەواڵنامەی کتێب

بەرزیدەکەینەوە؛ وێڕای ئەو "تێکدانە ناوخۆییەش" هێڵەکە لەسەر زەوی ڕاچێنرا. لەوێ ئاسنی کەڕولاڵیش کەوتە بەر تووک و نەفرین.

لەنێو ئەوانەی کێبڵەکەیان بەرزدەکردەوە، یاریدەدەری سەرنووسەری پراڤداشی تێدا بوو. ئەو پیاوە دڵکزە، کە بەردەوام پلەی گەرمی هەر بەرز بوو، لێدانی دڵیشی هەر سوار بوو. ئەمەش لەچاو کارگێڕانی ئەوێ هیچ مایەی چاوخشاندنەوە بە ڕەوشی کابرا نەبوو. چونکە ڕێسای ئەوان وەها بوو: "ئەوەی کار نەکا، نان ناخوا." «گارین» ئاسنەکەی ڕادەکێشا، خەریکبوو لە بنی بنووشتێتەوە. «ئورکی»یەکش لێی پرسی: "ئەرێ بەر لەوەی تۆ بێیتە ئێرە، چەندین کەست بەرەو مەرگ نارد؟ ئەوانیش بابی خۆیان بەهێز بوون، بەڵام نەوەک بۆ ئێرە." «گارین»یش نەدەبوایە هیچ بڵێ. «ئورکی»یەکە لەسەر بەدقۆستنەوەی ڕەوشەکە بەردەوام بوو. ڕۆژ لەدوای ڕۆژ، لەسەر خاکی یەکێتیی سۆڤیەتدا، یاریدەدەری سەرنووسەری ڕۆژنامەی پراڤدا هەر وشەی ژهید Zhidی بەگوێدا دەدرا، ئەوسا نەوەک هەر بە پۆلۆنی بەڵکو بە ڕووسیش.

هەوارنامەی کتێب

هەر دە ڕۆژێک، هیچ ڕۆژێکی پشوویان نەدەداینێ، بەڵام دە شەوی کار! کاری شەو ئێمەی زیاتر دادەهێزراند. لە ماوەی وچانی جگەرەکێشاندا، زۆر لە زیندانییەکان خەویان لێدەکەوت، بە سەرە نێزە و قۆنداغە تفەنگ بێداردەکرانەوە و دەگەڕێنرانەوە سەر کار. لەماوەی شەوەکانی کار – بە شەوە سپییەکانیشەوە – بلات blat لە ڕۆژان زیاتر بوو.

شەوێکیان هەستمکرد لە شوێنی خۆمدا بە نۆرە گەرم دادێم و سارددەبمەوە. بۆ ڕۆژی پاشتر براینە لایpon lek (یاریدەدەری پزیشک)، گارینیشم لەگەڵ بوو. هەردووکمان لە بن سەرپەرشتی پیاوەکەی ئەوێ پلەی گەرمیمان پێوا. پلەی گەرمیەکەی من خەریک بوو بگاتە ١٠٣. "بگەڕێوە کۆلێتەکەت" یاریدەدەرەی پزیشکی وەهای

پێگوتم. "ئەمڕۆ مەچۆ بۆ سەر کار." منیش بە حەپەسانەوە پێمگوت؛ "ئەمڕۆ؟ هەر ئەمڕۆ؟". ئەویش وەڵامی دامەوە: "بۆ پێتوایە چەندی دیکە؟"

"ئەوەی دیکە، ئەی ڕەوانەی نەخۆشخانەم نەکردبووی؟ بەیانی وەرەوە دووبارە پلەی گەرمییەکەت دەگرینەوە."

یاریدەدەرەکەی بەسەر گاریندا هاواریکرد؛ "ئەرێ تۆ، ئەوە لەوێ لە لای تێرمۆمەترەکە چی دەکەی لەوێ؟ ئەرێ تۆ ئەوە چییە فێڵم لێدەکەی؟ خۆت شێت مەکە -، هەی ___!"

گارینیش تێرمۆمەترەکەی لە بازندی کردەوە.

"خلیسکا،" گارینیش وەها پێیگوتەوە؛ "من هیچ فێڵت لێناکەم. دەکرێ ئەوە شاهێدی بدا." ئاماژەشی بۆ من کرد، "هەمیشە لە نەخۆشخانە پلەی گەرمیم بەرزبووە، لەوێوە بەو پلە گەرمییە هاتوومەتەوە."

گارین پێویستی بەوە نەبوو، هیچ فێڵێک بکا تا گەرمیپێوەکە پلەی ١٠٠ نیشانبدا. تەنانەت کەسێکی ئاسایش سەیری ڕووناکایی چاوی بکردبایە، دەیزانی نەخۆشە. بەڵام هەروەک ئەوەی حوکمێکی "مندالانە" (سێ ساڵ)، کەواتە لەوێش پلەی گەرمی "منداڵان" هەبوو؛ کە هەر یەک دوو پلە لەسەرە یان لەژێر سەدەوە بوو. ئەرێ ئەوە چ جۆرە گەرمیپێوێک بوو!

یاریدەدەرەی داودەرمان بە گارینی گوت؛ "تۆ دەبێ بگەڕێیتەوە سەر کار."

بۆ سێ ڕۆژان من لەبەر شوێنەواری هەوکردنی کێچی قەراغ دەریا، دەسووتام و دەکرووزامەوە. بۆ یەکەم جار لەوەتەی گیرابووم، هەستم بە هەراسانی کرد، بەوەی لە خۆم بێزار ببووم. ئاخر خۆ کەسیش

نەیدەزانی لە کوێ بن خاک دەکرێم، ئەم هەستە زۆر ئازاریدام، کەساسی کردم. لە ڕۆژی چوارەمدا گەڕامەوە لای یاریدەدەری پزیشکەکە. هەستم کرد باشتر بوومە. پلەی گەرمی دابەزیبوو، ٩٨ پلەی نیشاندا.

کابراش فەرمانی دا: "ئەمشەو دەچییەوە سەر کار."

"ئەمشەو؟" ئاخر بۆچی، خۆ سێ ڕۆژە پلەی گەرمیم بەرزە! من زۆر بێهێزم. ڕێگەم بدە هەر هیچ نەبێ ڕۆژێکی دیکەدا لە نێو جێگەدا بکەوم؟"

"ناکرێ. دەبێ بگەڕێیتەوە سەر کار."

منیش لەسەر دەردەدڵ بەردەوامبووم. ئینجا یاریدەدەرە پزیشکەکە بە سەرمدا تەقییەوە (هەرچەندە بەبێ نەفرەت و سوکایەتیپێکردن بوو): "ئەرێ چییە، پێتوایە حەزدەکەم بتگەڕێنمەوە سەر کار. خۆ دەزانم لاواز و بێهێزی، بەلام منیش چوار ساڵە زیندانیم و هێشتا چوار ساڵی دیکەشم ماوە. نامەوێ هەشت ساڵی دیکەش بە هۆی تۆوە ڕابکێشم. سەرپەرشتیاری ئۆردوگاکە تێبینی ئەوەی کردووە، مۆڵەتی زۆر کەسم داوە. ئایا دەزانی ئەمە واتای چی دەگەیەنێ؟ بەیانی بە تۆمەتی تێکدان تاوانبارم دەکەن. تۆ نامری، منیش نامەوێ ڕۆژی بەربوونەکەم بە هۆی تۆوە بۆ دێژ بکرێتەوە."

چیبکەم! ئیدی گەڕامەوە سەر کار. سەرم سوڕما ئاخۆ جەستەی ئادەمیزاد چەند بەرگەی ئەو ڕەفتارە پزیشکییە بگرێ. بەلام کابرای یاریدەدەری پزیشک (lek pom)ـەکەش لاگێرنی Lagerni بوو، پلە نزم بوو، یەکێک بوو لەوانەی دەیزانی چۆن هەستی پێدەکا.

١٨

پەروەردەکردنەوە

"ئاودەست"

"هۆی! هۆی ئاودەست! لەوێ بڕۆ!"

هەوڵنامەی کتێب

ئەوە یەکەمین جارم بوو گوێم لێبێ شتێکی وەها بە یەکێک لە کەسەکانی نێو گرووپەکەم بگوترێ، بە ڕاستی حەپەسام. هەمیشە ئورکییەکان ناو و ناتۆرەیان لە خەڵکی دەنا، زۆربەشیان ناوی سیمای بە دەرەوەی سێکسییان پێوە بوو. ناویان لە من نابوو "ئەچکی Otchki"[144] لەبەرئەوەی چاویلکەم لە چاو بوون. ئەوانی دیکەش لەبەر جزمەی پانی بەرز پێیان دەگوتم "سپراگی spragi". بەڵام "ئاودەست"! کە بیستم زۆرم پێ سەیر بوو، دەرکەوت ناولێنانەکە بە ڕێکەوت نەبووە.

ماخۆی ئەو نازناوە پیاوێکی تەمەن بیست ساڵانە بوو، بۆ ماوەی چوار ساڵ مامۆستا بووە. کاتێکیش کوڕوکاڵ بووە، لە وێستگەیەکی هێڵی ئاسنیندا کاریکردووە. لە تەمەنی شازدەساڵیشدا بە تاوانی تێکدان و وێرانکاری گیراوە.

کاتێک چیرۆکەکەی خۆی بۆ گێرامەوە، لێمپرسی: "ئایا دانت پێدانا؟"

144– ئەچکی otchki بە ڕووسی واتە چاویلکە.

ئەویــــش بە ئەوقمـــــاوی وەڵامیـــــدامەوە: " ئـــــاخر چـــــۆن دەتـــــوانی دانیپیێدانەنێی؟"

مــاوەی پەروەردەکــردنەوەی لە زینداندا وایلێکــرد جــۆرە نەخۆشــییێک بگرێ، میز بەخۆیدا بکات و ئاگاشی لێنەبێ. ئەوانیش هیچ خۆیان پێوە مانــدوونەکرد تــا چارەســەری بــکەن. هــیچ پــلەی گەرمیشــی نەبــوو. ڕاستییەکەی پێویستی بە ئاودەست نەمابوو، تخوونی کاری بێگاریش نەدەکەوت.

خەڵک خۆی لەو بەستەزمانە دەپاراست. هەمووان بێزیان لێدەبووەوە. هەر بەڕاستیش ســەخت بــوو لە تەکیدا بوەســتی. ئەو بوزگــوڕەی[145] لەبەریبــوو، کە وەک دوولــنگە[146] لەپێیــدەکردن، تەنــانەت ئەو پــارچە گوشــانەی[147] لەجیــاتی پــێڵاو، لە پێیــدەکردن، هەمیشــە تەڕبــوون و بــۆنێکی زۆر پیسیشــی لێــدەهات. لەبیــرمە بە خەنــدەوە هەمــوو ئەو ناوناتۆرە و جوێنانەی پەسنددەکردن. هەر بە ڕاستیش خەندەکەی بە بزەی سەرلێوی گەمژان دەچوو.

مـن زۆرم دوانـد. ڕاهــاتبوون ئەو قــونکە جگــەرەی خــۆمی بــدەمێ، مـن جگەرەم نەدەکێشا. ئەویش باسوخواسی خۆی بۆ گێڕامەوە. چیرۆکی ئەو نەداری و برســـییەتە جەرگبـــڕەی زێـــدەکەی لە ئـــۆکراین، هـــی ســەردەمی بەکۆمەڵبوونی خۆیانی بۆ کــردم. ئەو خــۆی شــێت نەبــوو، ســووک و ئاســان لەگەڵ ڕەوشــی ژیــانی خــۆی و لەگەڵ چارەنووســی ڕاهاتبوو.

لە بەرچــاوی منیش هێمــایەکی "پەروەردەکــردنەوە" وەســتابوو: پیاوێک ببووە ئاودەست.

145– بزگوڕ، جلێکی زۆرشڕووڕ، پینەکراو و دڕاو.

146– دوولنگە: شرواڵ، پانتلۆن.

147– گوش: تەلیس، گوننییە.

هەواڵنامەی کتێب

هاوتەختەبەندەکەم لێیپرسییم: "شتێکی وەهات بینیوە؟"

ئەویش قاچی تا لای ڕەمانەی[148] هەڵکرد. منیش خێرا تەماشایەکم کرد و بە پەلەش ڕووم وەرگێرا. هەر بە ڕاستی پەڵەی سەر ڕانی کابرا شتێکی سادە و سروشتی و بێوەی نەبوو. قەتماغەی پۆرگەکان بە سوورێکی زەردباو هەڵگەڕابوون.

لێمپرسی: "باشە ئەوان سەبارەت بە چارەسەرکردن هیچیان بۆ نەکردی؟"

"ئەمە تسینگا tsingaیە، جێی پێوەدانە." کابرا وەها وەڵامی دامەوە؛ "یاریدەدەرەکەی نەخۆشخانە هەندێ هەتوانی دامێ، بەڵام بێسوود بوو. هەر لەبەر ئەوەشە نامنێرنە نەخۆشخانە."

بەڵێ، پیاوێکم بینی، بەر لەوەی مەرگ چاوەکانی لێکبنێ و بینێنە ژێر خاک، لە جێی خۆی بۆگەنی دەکرد و دەڕزی.

هەورامانی کتێب

ئەو پیڕانەگەیشت بمرێ!

لە کۆڵیتەکەمدا کاپتنێکی سوپای سوور هەبوو، گەنجێکی خۆشمەحشەر. بەر لە شۆڕشی حوزەیران لە یەکێک لە یەکەکانی سۆڤیەتی کە لە «لیتوانا» دامەزرابوو، خزمەتیکردبوو.

بەم جۆرە دڵی خۆی بۆ کردمەوە: "ئەوان پێنج ساڵ زیندانییان بۆ بڕیمەوە. ئەوەش هەر لەبەر ئەوەی ماوەی ڕۆیشتنەکەم درێژکردبووەوە، هەر بەڕاستی ڕۆیشتنەکەم بۆ ماوەی بیست و چوار سەعات درێژکردبووەوە. ئاخر ئەوکات لەگەڵ برادەرەکانم بووم.

---

[148] ڕەمانە، ڕان

هەمووو ئەنگۆرەیەک دەچووینە چێشتخانە جیاجیاکانی «کۆنڤۆ» و «ڤیلنا». کاتەکەمان بە خۆشی بەسەردەبرد. هەموو چێشتخانەکانی ئەوێ خاوێن و سەرنجڕاکێش بوون! پێشخزمەتەکان بە ڕێز و بە خۆشییەوە خزمەتیان دەکردین. بەڵێ، هەندێکمان خواردەوە ... من لە گەڕانەوەم هەندێ دواکەوتم، وەریشم گرتەوە! لەوێ ئەوان لەوە تێنەگەیشتن کە پیاوی سۆڤیەتی چەندی پێویست بە ژیانێکی تایبەت هەیە. ئێمە هەرگیز تەنیا نەبووین. خواردن؟ ئێمە لە ستۆلڤۆکا stolvoka نانمان دەخوارد، خواردنیشی لێ زۆر بوو هەروەک کارخانە بێ وابوو. لەوێدا سەد کەس لە هۆڵەکەدا بوون. لە بەردەم مێزەکاندا دادەنیشتن، هەمیشەش هەر پەلەیان بوو ..."تەواوت کرد؟ دەی جێگەت بۆ ئەوانی دیکە چۆڵ بکە." نوستن؟ نوستن لە بەشێکی ناوخۆیی گەورەدا بوو، هەمیشە پڕ لە کەسانی لایدە بوو. تەنانەت لە ژیانی خێزانیی خۆشماندا شوێنی تایبەتمەندی کەسیی نەمابوو. ئاخر خەیاڵ بۆ ئەوە نەدەچوو، چۆن پیاوێکی سۆڤیەتی بە تەنیابێ، ئەوسا چ لەگەڵ خۆ بێ یان لەگەڵ ماڵباتەکەی بێ. بەڵام چۆن یەکێک دەچێتە نێویەوە؟ بڕوام پێ بکە، ئەو ڕۆژانەی «کۆنڤۆ» و «ڤیلنا»م باشترین ڕۆژانی ژیانم بوون. ئامادەم ڕێکەوتنێک لەگەڵ دەسەڵاتداران بکەم: کاتێک پێنج ساڵی زیندانییەکەم تەواودەکەم، با لێمگەڕێن لەوێ بژیم، کە زیاتر لە پێنج مانگ لەگەڵ ئەوانم بەسەر برد، بۆ هەر مانگێک کە لەگەڵ ئەوان بەسەر بەرم، ئامادەم لەباتی ئەو ساڵێک بچمە زیندانەوە. بەڵێ پێنج ساڵی دیکە تەنیا بۆ پێنج مانگ ژیان لەوێ!"

لە میانەی ئەو گفتوگۆ زۆرانەی نێوانمان لێم پرسی: "ئەرێ چی بەسەر خێزانەکەتدا هات؟"

"بەر لەوەی بچمە بەرەکانی جەنگ لەگەڵ فینلەند، ژنم هێنابوو. هیچ منداڵمان نەبوون. هیچیشی بۆ پەرۆش نیم. هەڵبەت ژنەکەم کاتی خۆی

لە دەستت نەدا و بە دیار منەوە دانەنیشت. ئەو مێردی کردۆتەوە. ئافرەتەکانیی لای ئێمە لەسەر مێردەکانیان سەری خۆیان سپی ناکەن."

لە بۆنە و دانیشتنێکی دیکەدا، دەربارەی جەنگی سۆڤیەت دژی فینلەندییەکان دواین.

کاپتنەکە شتەکانی بەم جۆرەی خوارەوە بۆ ڕوونکردمەوە: "ئەوان بە ئێمەیان گوت، کەوا ئێمە بە بازنەیەک دەوری فینلەندییەکان دەگرین و ئابلۆقەیان دەدەین، کەچی شتەکە وەها نەهاتەوە، ئەوەندە ئاسان نەبوو. ڕابەری سیاسیی سەربازی گوتی؛ شەڕەکە لە نێوان هێزێکی سەربازی کەرتی لینینگرادە لەگەڵ دەوڵەتی فینلەندی، بەڵام خۆ باندۆری شەڕەکە هەموو یەکێتیی سۆڤیەتی گرتەوە. هەر بە هۆی شەڕەکە بەشە ئازووقەی سەرتاسەری وڵاتیش کەمکرایەوە. فینلەندییەکان دەیانزانی چۆن شەڕبکەن. ئەو دێوەزمە سپییانە وا ڕاهاتبوون، لە پڕ لە هێڵەکانی بەرەی جەنگ دەربکەون، لە هەموو لایەکەوە ئاگربارانیان دەکردین، بە سپیپۆشیی خۆیان پیاوەکانی ئێمەیان ترساند. زۆریان لێ بەدیلگرتین.شەڕێکی ئاسان نەبوو، هیچ ئاسان نەبوو. بەڵام دڵنیابووم لە کۆتاییدا ئێمە، فینلەندییەکان تێکدەشکێنین. ئاخر ئێمە بەهێز بووین ... ئەرێ دەزانی چی بەسەر دیلەکانی ئێمە هات؟ فینلەندییەکان ئازادیانکردن، بەڵام ئێمە هەمووومان گرتنەوە و لە ژووریمان ئاخنین. ڕاستە هەر هەمووشیان لە زینداندا نەمانەوە، بەڵام لێکۆڵینەوە لەگەڵ هەموویاندا کرا، ئاخۆ بۆچی کەوتوونەتە دەستی فینلەندییەکان. ژمارەیەکی زۆریان لەبەر ناپاکی ماوەیەکی زۆر لە زینداندا مانەوە، هەرچەندە هەموو قۆشەنە لەشکرەکە لەبەرەی پێشەوەی جەنگ، خۆی بەدەستەوەدابوو. دواتر سەربازێک لە «لیتوانیا» کە لەوێ خزمەتیدەکرد، ئەو شتانەی بۆ باسکردم. دوای ڕێککەوتنەکە لەگەڵ فینلەندا، کاتێکیش لە دیلیەتی

گەڕابووەوە، سەربازەکە برابووە بەردەم لێکۆڵەرەوە و داوایلێکرابوو چۆنیەتی بەدیلگیرانەکەیان بۆ ڕوونبکاتەوە.

سەربازەکەش وەڵامیدابوونەوە: "جەنابی دادوەری مەدەنی، زۆر ئاسانە. فینلەندییەکان بە تەواوی لە هەموو لایەوەکە گەمارۆیان داین و هەڕەشەیان لێکردین، ئەگەر خۆمان بە دەستەوە نەدەین، ئەوان هەمووومان دەکوژن. ئەفسەری فەرماندەیی ئێمەش فەرمانی دا چەک دابنێین. ئێمەش دەستەکانمان بەرزکردنەوە و خۆمان بەدەستەوە دا!"

لێکۆڵەرەوەکەش بەسەریدا نەڕاندی: "تۆ بەم شێوەیە خۆت بەدەستەوە دا، دەبوایە سەری خۆت لە پێناو وڵاتەکەدا دابنابایە!"

سەربازەکەش وەڵامی دابووەوە: "گەورەم، پێڕانەگەیشتم."

هەواڵنامەی کتێب

گرەوی پێشوەختە

ئەوان پێیاندەگوت ڕدێنسوور. بەهۆی بکوژییەوە زیندانکرابوو. ئەو سەرۆکی «ئورکی» بوو، لەنێو زیندانییە تاوانبارەکان ڕێز و شکۆیەکی بێوێنەی هەبوو. ئەو لووتێکی هەستیاری هەبوو، بۆنی ئەوەی دەکرد ئاخۆ شتە باشەکان لە کامە باول دانراون، ئەو شتانەی لە بارداگرتن و بارکردنەکان لەلایەن ئەفسەر و کاربەدەستانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بۆمان دەهات. کاتێکیش ڕدێنسوورەکە بۆنی شتێکی خۆشی کردبا، ڕێک بەگوێرەی ئەو گوتە ناودارەی کۆمۆنیزمیەی جارانی دەکرد، کە لە حاڵەتی وەهادا چی بکرێ باشە، ئەمەش لە ڕۆژە بەراییەکانی شۆڕشی کۆمۆنیزمی بوو؛ قسەکە وەها بوو: کەمێک لەو شتە ببە، کە زۆرە، بیدەرە زۆر لەوانەی کە کەمیان هەیە یان هەر هیچیان نییە. لەگەڵ ئەوەشدا دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی لەم ڕۆژانەی دەسەڵاتی خۆی لە وڵات لەگەڵ

ئەم جۆرە دابەشکردنە دژەشۆڕشییە کۆک نەبوو. بەڵام خۆ ڕدێنسوورەکە سەرباری قانوونەکانی سۆڤیەتی بۆ پرسی دابەشکردن، دەیزانی چۆن بجووڵێتەوە و خۆی لێ دەربازبکا. تەنانەت زیندانکەرانیش لێی دەترسان.

شەویکیان ڕدێنسوورەکە توانی ژمارەیەک سندووق بشکێنی کە قاورمەی گۆشتبەرازیان تێدابوو. ئەمیش بووە مایەی خۆشحاڵییەکی زۆر لای ئۆردوگای ئورکییەکان. وێڕای هەموو هەڕەشە و گوڕەشە و پاڕانەوەکانی چاودێری ئۆردوگاکە، ئەو دەستکەوتە بووە ئاهەنگێکی خۆش لە دەوری ئاگر. ئەوێ شەوێ ئورکییەکان گۆشتبەرازیان لە سەموون زیاتر هەبوو. تۆ بڵێی ئەو شەوە چەند گۆشتبەرازییان بۆ بالۆرە نانێک دانابێ! پێشتر ئەوان بۆ ماوەیەکی زۆر سەموونیان بە بێ گۆشت دەخوارد، بۆیە هیچ نەبوو ئەگەر گۆشتبەراز بە بێ نان بخۆن. بێگومان هەر ئوکرییەکان خۆشتییان لەو بەتاڵانبردنە بینی. هیچ میواندارییەک لە نێو ئۆردوگاکە لە ئارادا نەبوو.

کاتێک ئورکییەکان تێریان خوارد و زگیان پڕکرد، ڕدێنسوورەکە چیرۆکێکی سەبارەت بە یەکێ لە سەرپەرشتیاری ئۆردوگایەک بۆ گێڕانەوە:

"ئەو بیژمۆتێک بوو بۆ خۆی،" بەم جۆرە سەری قسەی داهێنا: "ئەو لووتی لە هەموو شتێک دەژەنی. ئەو پیاوی حیزب بوو، خۆتان دەزانن، بۆ سۆڤیەتی دایکی نیشتمان زۆر دڵسۆز بوو. هەمیشە ئەوەی بەبیردەهێنایەوە، کە چەند گەورەییە سوپاسگوزاری حکوومەت بین. پێیگوتین، ئێمە دەبوایە لەسەری هەمووان بدرابایە، بەڵام سۆز و بەزەیی میریی، خواردن و خۆراکی بۆ دابین کردین، هەر بۆیە دەبێ ئێمە منەتباری بین. دەی با هەندێ باسی کابراتان بۆ بکەم، کەس نەیدەتوانی بەرتیلی بداتێ و هەڵیبخەڵەتێنێ. لەسەر بچووکترین شت دەینارد‌ییە زیندانی تاکەکەسی، یان بۆ ڕەوانەی دادگەی دەکردین. لە

هاویندا بە ڕووتی لە دارستان لە دارێکی دەبەستییەوە. ئیدی بێنە خەیاڵی خۆت مێشوولە و دەعبا وردیلەکان چیت بەسەردێنن. بەم جۆرە لەگەڵ کەسێکی بەدڕەفتار هەڵماننەدەکرد، ئێمەش بڕیارماندا، سەرزەمینی ڕووسیا پێویستی بەو جۆرە کێچە زیانبەخشە نییە. کەواتە چیمان کرد؟ شتێکی زۆر ئاسانمان کرد. کارت کارتانێمان کرد، بەوەش قایلبووین ئەوەی بدۆڕێنی، کارەکە بکا. بەڵێ، یەکێک لە ئێمە کارت کارتانێی دۆڕاند و ئیدی سەرپەرشتیارە عەنتیکەکەش ئاووئاو چوو. سووک و ئاسان ون بوو. چۆن یان لە کوێ، ئەوە پرسەکە نەبوو. شتە گرنگەکە ئەوەبوو، ئەو نەما. ئەوانیش هەموو کون و قوژبنێکی بۆ گەڕان. هەڵبەتە زۆریشی بۆ ماتەمبار بوون. هەڕەشەی ئەوەیان کرد لە دە کەس کە بۆ ئۆردوگای سزادان دەیگوازنەوە، دەیەمەکەی بەر گوللە بدەن و بکوژن، بەڵام خۆ سەرپەرشتیارەکە لە هیچ شوێنێک دیار نەماو نەدۆزرایەوە." (گێڕانەوەکەی کابرا زۆر ئازادانە و جوولێنەرانە بوو، پڕ لە جوێن و نەفرین بوو).

ژمارەیەک لە زیندانییە سیاسییەکان، لەنێویشیاندا «گارین» و خۆم، خۆمان لەبەر ئاگرەکە گەرمدەکردەوە و گوێمان لە گەمەی کارت کارتانێ بوو، کە بۆ بردنەوە نەبوو، بەڵکو بۆ دۆڕاندن بوو؛ بۆ پارە نەبوو، بەڵکو بۆ سەری کابرا بوو.

هەواڵنامەی کتێب

١٩

ئیتاپ

ڕۆژێکیان پاسەوانەکە کە منی دەبردە سەر ئیش، پێیگوتم: "ئەرێ تۆ «پۆلاک»ی؟"

"ئەز جووم، بەڵام هاووڵاتییەکی پۆلۆنییم."

"من تێناگەم. هاووڵاتی پۆلۆنی واتا پۆلاک!

"کەواتە چی لەوەدایە پۆلاک بم؟" من وەهام لێپرسی و خۆشم لەوە بە دوور گرت جیاوازی نێوان چەمکی ڕەگەزنامە و هاووڵاتیبوونی بۆ ڕوونبکەمەوە.

"گشت پۆلاکەکان ئازاددەکرێن."

"کێ گوتی"؟ وەهام لێپرسی و لە هیکەوەش ئەژنۆکانم شلبوون.

"من وادەڵێم، ئەگەر منیش بڵێم کەواتە ڕاستە."

"بەڵام کێ پێیگوتی؟" من جەختملێکردەوە.

"واو، دیارە تۆ بڕوا ناکەی؟ زۆر چاکە. ئەوا پێت دەڵێم، لە ڕادیۆ گوێم لێبووە. بەڵێ ڕادیۆکەمان بڵاویکردەوە، هەموو پۆلۆنییەکان بەخشراون

هەوارنامەی کتێب

و دەبینی و ئەوان لە جەنگی دژی ئاڵماندا هاوکاریماندەکەن .... چاکە، هەنووکە باوەڕت کرد؟ ڕادیۆی سۆڤیەتی هەر ڕاستی بڵاودەکاتەوە."

بەندوباوی نزیکبوونەوەی ئازادکردنمان وەک ئاگرێکی شێت و هار بەناو ئۆردوگاکەدا بڵاوبووەوە. ئێمەش حەزمان لێبوو بڕوای پێبکەن؛ لەوە زیاتر گومانمان لەسەر نەبوو. دەشترساین لە سەرپەرشتیاری ئۆردوگاکە بپرسین. خۆمان لەوە بەدوورگرت شادمانیی خۆمان بە دەرچوونمان لە ئۆردوگاکە نیشانبدەین. وەها بیرماندەکردەوە، نەبادا ئەو بەندوباوە تەڵە بێ. ئاخر مۆسکۆ زۆر دوور بوو، پێچۆراش نزیک و چارەنووسی ئێمەش بۆ ماوەیەک کەوتبووە بن دەستی سەرپەرشتیار و کارگێڕانی ئۆردوگاکەی ناوچەی پێچۆرا. ئێمە لەسەر ئاسن کێشانەوە بەردەوام بووین. بەشداریشمان لە "کێبڕکێی سۆسیالیزمیانەی" نێوان ئۆردوگاکەمان و ئۆردوگایەکی زیندانی دراوسێدا کرد، کە ڕاهێنەرەکە بە ئامادەبوونی سەرپەرشتیاری ئۆردوگاکە بە جۆشەوە قسەی دەکرد. یەکمان بە ئەوی دیکەمان دەگوتەوە "تۆ بڵێی دیمۆستێنس"[149] هونەری وتاردان لە ڕاهێنەرەکەی ئێمە فێربووبێ، بەڵام بەڕای من دەبوایە ئێمە فێربین هەروەک «هیلۆتس[150]» کاربکەین."

ڕۆژێکیان ڕاهێنەرەکە بە شێوەیەک پێیراگەیاندین، کە جۆشوخرۆشی پێوەدیار نەبوو، بەوەی گردبوونەوەیەک بۆ هاووڵاتیە پۆلۆنییەکان سازدەکرێ، پۆلۆنییەکانی هەموو ئۆردوگا نزیکەکانیش تێدا بەشداردەبن.

---

[149]– دیمۆستێنس Demosthenes: (٣٤٨-٣٢٢) پێش زاین، وتاربێژ و دەوڵەتمەداری ئەسینایی. ئەو بە دوانی سیاسی ئاگرین ناسراوبوو.

[150]– هیلۆتس Helots ئەندامی چینی خزمەتگوزاری سپارتای کۆنینە بوو، لەنێوان کۆیلەکان و هاووڵاتییەکان نێوەندگیر بوو.

"تۆبڵیی چی لە ئارادابێ؟ چی قەوماوە؟" ئێمەش وەها لە ڕاهێنەرەکەمان پرسی، لە ڕاستیدا ئەویش هەر وەک خۆمان زیندانی بوو. لە وەڵامدا بە ڕووخسارێکی مژدەدەرانە گوتی: "لە دەسەڵاتمدا نییە هیچ زانیارییێکتان بدەمێ. یەکێ لە نوێنەرە هەرە باڵاکان لە کۆبوونەوەکە ئامادە دەبێ و هەموو شتێکتان پێدەڵێ."

لەنێو ئەوانەی لە ئۆردوگا دراوسێکان هاتنە گردبوونەوەکە، ئافرەتێکی تێدابوو. سەرپەرشتیاری ئۆردوگاکەش بە لایدا تێپەڕی و لە پڕێک وەستا و گوتی: "ئایا تۆش پۆلۆنی؟"

ژنەش وەڵامیدایەوە: "بێگومان هەوم. من لە پۆلۆنیا لەدایکبووم. هاونیشتمانی پۆلۆنییم."

سەرپەرشتیارەکەش پێیگوتەوە: "دەیبینین. بەڵام پێدەچێ تۆ بۆ ئەو گردبوونەوەیە نەشێی."

ئافرەتەکە هاوخوێندنم بوو لە زانکۆ. من بەشێوەیەکی تایبەتی نەمدەناسی، بەڵام شتم لە بارەیەوە بیستبوو. ئەو کیژی بازرگانێکی دەوڵەمەندی وارشۆ بوو. کۆمۆنیستێکی بەجۆش بوو، بە توانایەکی ناوازەی هەم جوانی و هەم قسەکردن ناسراو بوو. ئیدی ئەو گوڵەم لەسەر قەراغی ڕووباری پێچۆرادا بینییەوە.

بەر لەوەی کۆبوونەوەکە دەستپێبکا، بە کورتی بەسەرهاتەکەی خۆی بۆ گێڕامەوە. بەڵێ ئەو لە وارشۆ هەڵاتبوو، پۆلۆنیای بەجێهێشتبوو. لە ڕێی «دانزیگ»ـەوە توانیبووی خۆی بگەیەنێتە ڕووسیا. ئەرێ ئەو شادمان بوو؟ باشە مرۆ چۆن بتوانێ پرسیارێکی وەها بکا! چما من دەزانم شادمانی چییە؟ تەنیا ئەو ئافرەتە دەیزانی، ئەو دەیزانی شادمانی ڕاستەقینە چییە. ئەو لە مۆسکۆ گیرسابووەوە و نیشتەجێ ببوو. لەوێ هەم خوێندبووی هەم کاریشی کردبوو. مێردی بە

ئەنــدازیارێکی لاو کردبــوو. نەخێــر، مێــردەکەی جــوو نەبــوو، بەڵام پێویست بوو بزانم، کە ژنەکە ئەوکاتەی نەبوو خۆی بە شتگەلێکەوە هەڵواســـێ کە دایکوباوکمــان هەوڵیانــدابوو لە مێشــکمان بیچەقێــنن. مێردەکەی خانم ڕووسی بوو. پیاوێکی نایاب، زۆر خۆشەویست و ژنەکەی خۆی دڵشاد کردبوو. ژیان زۆر خۆش بوو. زانکۆی سۆڤیەتی، ژینگەی سۆڤیەتی، خاکی سۆڤیەت، ئاسمانی سۆڤیەت، هەموو شتێکی سۆڤیەت. ئای چەند خۆش بوو هەوای سۆڤیەت هەڵبمژی!

ئەدی چی ڕوویدا؟ چۆن ئەو ژنە گەیشتە ئۆردوگای زۆرەملێی کاری ئێرە؟ بۆچی گیرا و زیندانی کرا؟ باشتر وایە هەر نەپرسی. ئاخر چی لە پرسەکە دەگۆڕێ؟ خانمەکە لە ١٩٣٧دا گیرابوو. نەشیدەزانی ئاخۆ چــی بەســەر مێردەکەیــدا هــاتووە. لەوانەیە ئەویــش گیرابــێ. ئەوەش هزرێکی سامناک بوو بۆ ژنەکە. شتەکە واتای ئەوەی دەگەیاند، لەبەر ژنەکە گیرابێ. بەڵام کێ دەیزانی؟ بەڵکو نەشگیرابێ. ژنەکە وەک بڵێی لە پاش بەردی کەڕە بێ، هیچ هەواڵی لێ نەدەزانی. نەخێر، لەو کاتەی گیرابوو، لە هەموو دەنگوباسێکی دابڕابوو. تۆ بڵێی کێ بزانێ ئاخۆ مێــردەکەی لە کــوێ بــوو! ئەرێ هــاوڕێ، تــۆ بڵێــی هێشــتاش پیــاوەکە خۆشی بوێ؟ ....

ئەرێ ئەوە «نائۆمی»ـیە؟ ئەم پرسیارە لێوەکانی بزووواندم. ئەوە ئەو ژنە بە تەمەنەیە، کە پرچی سپی بووە، چاوەکانی کزبوون. ئەرێ ئەوە ئەو کچە خوێندکارە نازدارە بوو، ئەوەی کاتی خۆی بە لاوی زۆرم لە بارەوە بیستبوو؟

هەڵــبەتە، ئەو جــۆرە پرســـیارانەم لێنەکـــردن. لێمپرســـی ئـــاخۆ لە ئۆردووگاکەدا چۆن دەژی، چ کارێک دەکا. لە سەرەتاوە گوتی ژیان سەخت بوو، بەڵام ڕەوشەکە ئێستا زۆر باشتر بووە. ئەو ئێستا لە ناندین کاردەکا و بە کاروبارەکانی خۆی ڕادەگا ... بەڵام دەیەوێ لێرە دەرچـــێ، بە تـــایبەتیش کە ئێســـتا هیـــوایەک پەیـــدابووە. ئـــافرەتەکە

هاووڵاتییێکی پۆلۆنی بوو، هەرواش مابووەوە، هەمووانیش دەیانگوت لێبووردنێکی گشتی بۆ هاووڵاتییە پۆلۆنییەکان دەرچووە.

لە ماوەی ئەو یەک دوو ڕۆژانەی دوایی، لە یەکێ لە زیندانییە دێرینەکانی ئۆردوگاکەم بیست، کە ئافرەتەکە چۆن بە کاروبارەکانی خۆی ڕادەپەڕموو ...

لە گردبوونەوەکەی پۆلۆنییەکان، هاوزیندانییێکی بەدبەخت لە تەنیشتم وەستا بوو، نوێنەری نوچەی پێچۆرا گوتی، ئەوە ڕاستە، کە پەیماننامەیەک لەنێوان سۆڤیەت و حکوومەتی پۆلۆنیا مۆرکراوە، حکوومەتی ڕووسیاش بڕیاریداوە لێبووردنێکی گشتی بۆ هەموو زیندانییە پۆلۆنییەکان دەربکا. ئەو خۆی پەیماننامەکەی لە ڕۆژنامەی پراڤدا خوێندبووەوە، بەڵام بەڕێوبەری ناوچەی پێچۆرا، هێشتا لێبوردنەکە و ڕێنماییەکانی تایبەت بە ئازادکردنی هاوڵاتییە پۆلۆنییە زیندانکراوەکان پێنەگەیشتووە. تا ئەو کاتەی ئەو جۆرە ڕێنماییە دەگا، دەبێ زیندانییە پۆلۆنییەکان شان بەشانی زیندانییەکانی دیکەی نێو ئۆردوگاکە کاربکەن. ئەو بۆیە بەتایبەت ئێمەی بانگکردووە تا شتەکەمان بۆ ڕوونبکاتەوە. ئەو خوازیار بوو هیچ بەدحاڵیبوونێک نەیەتەگۆڕێ. ئەو متمانەی بەوە هەبوو، لەو نێوەدا ئێمە بە هەموو توانامانەوە کاربکەین، کار بۆ یەکێتیی سۆڤیەت و پۆلۆنیا بکەین، کە ئێستا بوونەتە هاوپەیمان و هەردووکیان دژی دوژمنی هاوبەش، دژی ئاڵمانە مرۆڤخۆرەکان لەیەک بەرەی جەنگدان. کاربەدەستە نێردراوەکە گەیشتە ئەو بەرەنجامە بڵێ: "ئیدی کارمان لێرە بەشدارییێکە بۆ سەرکەوتن لە بەرەی جەنگ."

دوای قسەکانی کابرای نوێنەر، سەرپەرشتیاری ئۆردوگا وتارێکی نیشتمانپەروەرانەی دا، لە دوای ئەویش، ڕاهێنەرەکە دووانێکی دیکەی نیشتمانپەروەرانەتری دا، داوایلێکردین لە کێبڕکێی سۆسیالیستانەی

نێوان ئۆردوگاکانی کاری زۆرەملێی پەروەردەکردنەوەدا نموونەیەکی گەشاوە بین بۆ هەموو زیندانییە پۆلۆنییەکان.

لە کۆتاییشدا سەرپەرشتیارەکە پرسی: "هیچ پرسیارێکتان هەیە؟"

ئافرەتەکە دەستی بڵندکرد و لە شوێنی خۆی هەڵسا، ئەوەی پرسی، ئاخۆ لێبوردننامەکە هەر هەموو زیندانیە پۆلۆنییەکان دەگرێتەوە، یان بە تەنیا ئەوانە دەگرێتەوە، کە لە دوای ١٩٣٩دا گیراون.

سەرپەرشتیارەکەش لە کورتیدا بڕیەوە: "تۆ پۆلۆنی نیت. سەرلەبەری شتەکە هیچ پەیوەندییێکی بە تۆوە نییە."

ژنە بەستەزمانەکەش بێدەنگبوو. کەس نەیدەویست هیچ پرسیارێک بکا. گردبوونەکەوەکە کۆتاییهات. ئێمەش گوێمان لە دوانی سێ « دیمۆستێنس» بوو، سەربارێ لێبوردنامەکە گەڕاینەوە سەر کاری زۆرەملێیی ئۆردوگاکە.

دوای یەک دوو هەفتە، دەنگۆیەکی دیکە بەنێو ئۆردوگاکە بڵاوبووەوە. گوتیان گوایە هەندێ لە زیندانییەکان بە «ئیتاپ» دەگوازرێنەوە بۆ ئۆردوگایەکی دیکە. ئەم دەنگۆیە ترسی لە دڵی هەموو زیندانییەک چاند. ئورکییەکانیش هەر بە خووی خۆیان کەوتنە جوێن و نەفرین باراندن. بەم جۆرە نووزانەوە: "ئەوان ئێمە بەرەو مەرگ دەبەن." لە بێمرادییان لەگەڵ سێبەری خۆیان بە شەڕ دەهاتن و یەخەی پاسەوانەکانیان دەگرت و دەیانپرسی: "ئەرێ باشە ئێوە بۆ ناچنە بەرەی پێشەوەی شەڕ؟ هۆی، ئەوە لێرە پاڵەوانێک هەیە؟ ئێوە هەر ئەوەندە دەزانن ئەشکەنجەی خەڵک بدەن، بەڵام خۆ بەرەی شەڕ شتێکی دیکەیە، وەها نییە؟" یاساوڵەکانیش بە خۆڕکێفکردنەوە وەڵامیاندەدانەوە: "هێواش، هێورببنەوە!" ئورکییەکانیش بە توندی شەڕەقسەیان لەگەڵ دەکردن. هەرگیز بەم جۆرە بە پەشێوی و

دەمارگرژییەوە نەمبینیبوون. تەنانەت ڕدێنسوورەکەش جڵەوی خۆی لە دەستدابوو، شێت و هاربببوو. وشەی "ئیتاپ" وەک سێبەرێک باڵی خۆی بەسەر ئۆردوگاکەدا کێشابوو.

پشکنینێکی پزیشکییانە بۆ ئەو کەسانەی گواستنەوە بە کۆمەڵەکە دەیانگرتەوە، بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەرانە کورتخایەن بوو. سەرسوڕمانەکە لەوەدا بوو، ژمارەیەکی زۆر لە پشکێنراوەکان، سەلامەت دەرچوون و بۆ مەبەستی گواستنەوەکە (ئیتاپەکە) فیت و لەبار بوون. «گارین»یش لە پشکنینەکە بە کابرایەکی ساغوسەلیم دەرچوو. بابای ئاودەستیش بە هەمان شێوە. ئەو پیاوەی ڕانەکانی ئاوسابوون و کێم و خوێنیان لێدەهات و بۆگەنی کردبوو، ئەویش بڕوانامەیەکی ساغ وەک گوێزیان دایە و ڕەگەڵ ئیتاپەکەیان خست.

لەنێو ئەوانەی پشکنینیان بۆ کرا، زیندانییە پۆلۆنییەکانیش بوون. یەکێک لە ئێمە لە سەرپەرشتیارەکەی پرسی، ئاخۆ بۆچی ئێمە خراوینەتە لیستی ئیتاپەکەوە. ئەفسەرەکەش وەڵامیدایەوە، کە لە دەستی ئەوان نەبووە. ئەو ڕێنمایی بۆ هاتووە، ئامادەکاری بۆ کردەی ئیتاپەکە بکا و هیچ ڕێنماییەکی بۆ نەهاتبوو پۆلۆنییەکان لێهەڵببوێرێ، لە ئیتاپەکە ئایەریان بکاتەوە[151]. خۆ ئەگەر بمانەوێ سکاڵا لەو بارەیەوە بکەین، ئەوا ئامادەیە نێردەیەکمان بگەیەنێتە لای دەسەڵات کە تازە نوێنەرێکیان لە مۆسکۆوە گەیشتۆتە ئۆردوگاکە. بە هەموو شێوەیەک، وەک خۆی گوتەنی ئەو شادمانە کە ئێمە ئازاد بکرێین.

هاوڵاتییە پۆلۆنییەکان داوایانکرد من لەگەڵ یەکێ لە ئەفسەرانی سوپا بچمە لای نوێنەرەکەی دەسەڵات. منیش سەرەتا ڕەتمکردەوە. خۆپاراستن و شکۆی نەتەوەیی یەک شتە: ئەویش ئەوەبوو، لەبەردەم دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیدا وەک قسەکەرێک خۆت

[151] – ئایەرکردنەوە: جیاوازکردنەوە.

هەواڵنامەی کتێب

بەکەم بزانی، ئەوەیان شتێکی دیکەیە. بەڵام زیندانییە پۆلۆنییەکان هەر سووربوون لەسەر ئەوەی من یەکێک بم لەوانەی دەچنە لای دەسەڵات. ئەوان ڕایانگەیاند: ئاخر لەوانەیە پرسەکە سەبارەت بە ئێمە پرسی ژیان و مردن بێ. دەنا ئەوانی دیکە ئازاددەکرێن و ئێمەش تا مردن لێرەدا دەمێنینەوە." منیش بۆم سەلماندن، لەگەڵ ئەفسەرێکی پۆلۆنی چووینە بەردەم نوێنەری دەسەڵات.

کابرا لە کۆڵێتێکی بچکۆلانەی سەر گردۆلکەیەک دانیشتبوو، لەو شوێنەی ئۆرکێسترا مارشی کاری بۆ دەژەنین. لە تەنیشتیشی ئافرەتێکی تەمەن مام ناوەندی دانیشتبوو.

دوای ئەوەی سەرپەرشتیاری ئۆردوگاکە ئێمەی پێناساندین، لێیپرسیین: "چییە ئەو هەموو خۆتێکدانەتان لە پای چییەوەیە؟"

منیش پێمگوت، ئێمە هاووڵاتی پۆلۆنیین، داوات لێدەکەین بەڵکو ئیتاپەکە نەمانگرێتەوە. چونکە لێبوردننامەکەمان شتێکی ڕاستییە. زۆری پێناچێ ئازاددەکرێن و دەچین دەجەنگین. باشە لەو حاڵەتدا ئاوەزمەندی چی تێدایە کە بۆ ئیتاپێک بنێردرێینە باکوور لەو کاتەی لە ئایندەیەکی نزیکدا دەبێ بەرەو باشوور بگەڕێینەوە؟

ئەویش پرسی: "باشە چۆنتان زانی بەرەو باکوور دەڕۆن؟"

"من نازانم؛ لە ئۆردوگاکە ئەو قسەیە دەکەن."

ژنەکەی تەنیشت کابرا کەوتە قسەکردن. دەربارەی پێویستی کاری بیناسازی دووا، باسی ئەوەی کرد چۆن ئەو کارە بنیادنەرانەیەی سۆڤیەتی لە هەموو لایەکەوە هەر سوودی گەیاندووە. ژنەکە وەک «دیمۆستێنس» دەدوا. لە پڕێکەوە هاوکارەکەی قسەی پێبڕی و ئەم وشانەی هەڵڕشتن.

"مـن لە بـری حیزبمـان دەسـەڵاتم پێـدراوە، خـۆتی تێهەڵمەقـورتێنە و زۆریش قسە مەکە."

ئینجا ڕووی لە ئێمە کرد و گوتی:

"ئیتاپەکە چارەنووسسازە. لەم ئۆردوگایەدا کـاری گونجاو بـۆ هەمـوو زینـدانییەک نییە. بەڵام خواسـت لەسـەر کـاری بنیـادنەرانەی یەکێتیـی سـۆڤیەت شـتێکە دەبـێ بەهەنـد هەڵبگیـرێ. ئـێمە لە شـوێنەکانی دیـکە پێویسـتمان بە خەڵکـی زیـاتر هەیە. منـیش ئاگـام لە ڕێککەوتننـامەکەی نێوان یەکێتیی سـۆڤیەت و حکوومەتی پۆلـۆنی هەیە. بەڵـێ، حکوومەتی سۆڤیەتی لێبوردننامەی دەرکردووە. بەڵام تا ئێسـتا هـیچ ڕێنـوێنییم لەو بـارەیەوە بە دەسـت نەگەیشـتووە - ئەرێ ئێـوە تێـدەگەن، ڕێنـوێنی فەرمـی دەقـاودەقم بـۆ نەهـاتووە - تـا هاونیشـتمانییە پۆلۆنییەکـان ئـازادبکەین. هەر بـۆیە دەبـێ بە هەمـان چـاوی زینـدانییەکانی دیـکە، ڕەفتارتان لەگەڵ بکەم. لەسـەرتانە بۆ کارکردن بچنە شـوێنێکی دیکە. بەڵام خەم مەخـۆن. ئەگەر فەرمـانی ئازادکردنتـان گەیشـت، بە بەلەم دەتانگەڕێنینەوە و دەتان گەیەنینە شـوێنی مەبەست، هەمـوو ئەمەش بە گوێرەی ڕێنمایی و ڕاسپاردەکانی حکوومەتی سۆڤیەتی دەبێ."

کاربەدەستەکە داوای ناوی منی کرد، بە وەڵامدانەوەشـم، دیدارەکەمان کۆتـایی پێهـات. ڕوون و ئاشـکرا بـوو، دەبـوو خۆمـان بـۆ ئیتـاپەکە ئامادەبکەین.

بەڵام «کـرۆل»ی بـرادەرم هەر دەستەوەسـتان ڕانەوەسـتا. ئەو لە نەخۆشخانەکەوە هاتبووە ئۆردوگای کار، ئەمەش هەر یەک دوو هەفتە دوای ئـێمە چووبـووینە سـەرکار. هەر زوو ببـووە سەردەسـتەی گرووپێـک. بـۆ مـاوەیەک سەردەسـتەی گـرووپەکەی بـوو. ئەو "پەیوەنـدییەکی پیشـەییانە"ی لەگەڵ پـرۆ ڕاب (چـاودێر) و لەگەڵ نووسـەری تۆمارنـامەی بەشـەکار و ئەفسـەرە ئێشـکگرەکانی نێـو

ئۆردوگاکەدا پەیداکردبوو. بە هۆی ئەو پەیوەندییانەوە، نەخرابووە نێو لیستی ئەوانەی دەگوازرانەوە، تێکۆشابوو منیش لە لیستەکە دەربهێنێ. مـن هێشـتا کراسـێکی یەخەدارم مـابوو، بەڵام ئەمەشـیان دادی نەدا. هەنـدێ لە دۆسـتانی «کـرۆل» پێیـان گوتبـوو، سەرپەرشـتیارەکە پێیراگەیاندبوون، کە بە دڵنیاییەوە «مناحێم» لە نێو لیستی ئەوانەدایە، کە ئیتـاپەکە دەیـانگرێتەوە. «کـرۆل» حیسـابی ئەوەی کردبـوو، بە ئامـادەبوونم لە بەردەم کـابرای بەرپـرس، لەو کـاتەی بە نـوێنەرایەتیی زیندانییە پۆلۆنییەکان قسەم کردووە، قورم بۆ خۆم گرتۆتەوە. بەڵام خـۆ شـتەکە هـی ئەوە نەبوو شـینی بۆ بـکەی. لە دوو چـوان نەدەبـوو بچـی. منـیش تـا پـێم کـرا دڵـی «کـرۆل»م دایەوە. شـادمانی ئەو بە مـانەوەی لە کەمـپەکە بەهـۆی دەرچـوونی مـن لەگەڵ ئیتـاپەکە شـێوا. منـیش غەمگـین بـووم بەوەی لەو دووردەکەومەوە و بـۆ ئیتـاپەکەش دەنێردرێم.

هەواڵنامەی کتێب

ئێمە نەماندەزانی وای لێدێ، خۆشبەختییەکەی «کرۆل» وەردەگەڕێ و وەک زۆر جـاران ڕوویـداوە، دەبێـتە بەدبەختـی. ئەو ڕەگەڵ ئیتـاپەکە نەکەوت. هەر لە ئۆردوگـایەکەدا مـایەوە، بەڵام بـۆ هەمیشـە لەوێ مایەوە. گەر هاتبا و زانیارییەکانی فریای بکەوتایە، سواری بەلەمێکی ئیتاپ دەبوو، لەوانەبوو ئێستاش بمابایە ... ئای لەو برادەرە خۆشڕووە دلۆڤان و چاکە. هێشتاش غەمناکی لە چاوەکانی دەبینم، ئەو کاتەی کە سواری بەلەمی ئیتاپ بووم و لە ئۆردوگاکە دووردەکەوتینەوە.

لەوێ لە شـوێنێکی بەسـتەڵکی باکووردا، ئێسقانەکانی شـاردراونەتەوە. دەکرێ گەل ناوی «داڤید کرۆل» لەنێو شەهیدەکان، ئەوانەی لە پێناوی زایۆن و ئۆرشەلیمدا سەریان دانا، یاد بکاتەوە.

ئەوان ئێمەیـان چەنـد جارێـک لەسـەر یەک ژمـارد و ژمـاردەوە. لە کۆتاییدا کراینە پۆل پۆلی کرێکار بۆ ئەنجامدانی داخوازی نەخشەی دروسـتکارییەکانی سـۆڤیەت لە شـوێنێکی دیـکە. بەڵام نـۆرمی

ئامادەکاری بۆ ئیتاپ زیاتر گفتار بوو نەوەک کردار. دوای ئەوەی ئێمە لە ئۆردوگاکە دەرهێنراین، دەرکەوت ئەو بەلەمەی، کە دانرابوو ئێمە باربکا و بەنێو پێچوڕادا بەرەو باکوور هەڵبکشێ، هێشتا بۆ سواربوونی سەرنشینەکانی ئامادەنەبوو. بۆ ماوەی سێ ڕۆژ و سێ شەو ئێمە لەو گۆڕە، لەسەر زەوییێکی ڕەقوتەق ماینەوە، هەموو ئەو خۆراکەی پێشیاندەداین کەمی کرد و مایەوە سەموون و ئاوی سارد، بەڵام خۆ هەرچۆنێک بێ ئێمە کارمان نەدەکرد. ئێمە وەک تێهەڵدراوێک بووین. "ماڵە" نوێکەمان وەری نەگرتین، ماڵە کۆنەکەش چیدی نەیدەویستینەوە. شێداری سەرما، تاریکی شەو ڕۆچووبووە نێو مۆخی ئێسقانەکانمان، لەسەر سەریشمان زەردەی باکوور هەڵدەهات، شتێک، پەرجووییێکی گەردوونی و ڕووناکاییێکی دۆزەخ ئاسا لەسەر زەوی.

دوایین شەو بەر لەوەی ئەوێ جێبێڵین، هەندێ بەزەییان پێداهاتینەوە، ئێمەیان گەڕاندەوە ئۆردوگاکە و ئێمەیان فڕێدایە نێو کۆڵیتەکان، هەر هیچی تێدا نەبوو. ئێمەش خۆمان لەسەر تەختەبەندەکان درێژکرد، وەک ئەوەی پێخەفێکی نەرمونۆڵ و خۆش بێ. بۆنی ناخۆش کاسی کردین؛ پلەی گەرمییەکەی لە ڕادە بەدەربوو. لە ئەزموونم دەرسم وەرگرتبوو، هەرچی جلوبەرگم بوو، هەموویم لە کەمەرم بەست. بەم جۆرە ئەوەی بۆم مابووەوە پاراستم، ئینجا لێیکەوتمە خەوێ.

سپێدە داهات. خۆرسکانە یەکەمین نیگام پەڕییە سەر پریاسکەکەم، بەڵام خۆ نەمابوو! تەنیا ئەو پەتەی پێیەوە لە کەمەرم بەستبوو، مابووەوە. دیارییەکی دەستی کاری ئورکی. خۆ هیچم بۆ نەمابووەوە، ئیدی خەمی چیم بوو. یاساوڵی بەلەمەکە کاتی خۆی کە قسەی بۆکردم، دەیزانی چی دەڵێ: " دەیبینی، ئەوان هەموو شتێکت بۆ خۆیان دەبەن." ئەو دەیزانی. ئەوەش ڕاست بوو ئەوان بە دووجار بردیان؛ بەڵام گەسکیان لێدا، هەر هەموو شتێکیان برد. پاسەوانی سۆڤیەتی قانوونپارێز هەموو شتێکی سەبارەت بەو تالانوبڕۆیە دەزانی، کە لەنێو

ئۆردوگاکەدا باو بوو. ئەوان هەموو شتێکیان برد، هیچ شتێک بۆ پارێزگاریلێکردن و شاردنەوە نەمابووەوە.

ئەو ڕۆژەی ئورکییەکان منیان لە کەلوپەلەکەم حەساندەوە و هیچیان نەهێشت، براینە سەر پشتی بەلەمەکە، کە لەنگەرەکەی بە ئاراستەی تەوژمی پێچۆرا دانابوو. ئێمە نزیکەی هەشتسەد پیاو دەبووین، هەندێکیان هی ئۆردوگاکەی ئێمە بوون، ئەوانی دیکەش هی ئۆردوگاکانی دەوروبەر. زۆرینەی سەرنشینەکانیش ئورکی بوون. لەنێو زیندانییە سیاسییەکانیشدا، پۆلۆنی، لیتوانی و ئیستیۆنیش هەبوون. بە «گارین»ینیشەوە ئێمە شەش جوو بووین لەنێو بەلەمەکە. ئەوەش پێکهاتەیەکی مرۆییانەی کارسەر[152] بوو، بە بەراوردیش لەگەڵ زیندانی تەنیایی لوکیشکی سەیران بوو.

ئاخر ئەوان چۆن جێگەی هەشتسەد کەسییان لە ڕووبەرێکی بچکۆلەدا کردەوە، هەر دەبێ زاناکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ئەو پرسە ڕوونبکەنەوە. سێ قات تەختەبەند لە پاڵ دیوارە دارینە شێدارەکانیان بۆ هێزی کاری کۆیلەکانی یەکێتیی سۆڤیەت دروستکرابوو. ئەستەم بوو بە پێ بوەستی، ئەستەم بوو بجووڵێی، ئەستەمیش بوو دابنیشی. ئێمە دەبوایە شەو و ڕۆژ هەر ڕابکشێین. بەڵام کێ هەبوو جیاوازی نێوان شەو و ڕۆژانی نێو ئەو تاریکستانەی نێو کەشتییەکەمان پێ بڵێ؟ کەواتە بەم جۆرە بۆ ماوەی سێ هەفتە بەنێو پێچۆرادا ڕۆیشتین. بەرەو باکوور هەڵکشاین تا دنیایەکی نوێ ڕۆبنێین.

ئێمە ئاوی ساردی ڕووبارەکەمان دەخواردەوە. زۆرینەی زیندانییان تووشی پانۆس (سکچوون) هاتن. بەڵام ئەندازیارانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی تەنیا دوو ئاودەستیان بۆ پێویستی هەشتسەد

152– کارسەر carcer : وشەیەکی ڕووسیە بۆ چاوە زیندانی تاکەکەسی. (نووسەر)

کەس لە نێو بەلەمەکەدا دروست کردبوو. ئاودەستەکانیش دوو تەختەدار بوون لە گۆشەیەکی تەسکی پشتەوەی سەر بەلەمەکە. بۆ گەیشتنە ئەوێ دەبوایە دووکەس دووکەس بە نۆرە بە پەیژەیەک سەربکەوتباین. ئیدی بە ڕۆژ و شەو ڕیزی ئاودەست بەتاڵ نەدەبوو. هەندێ لە زیندانییان کە تازە لە ئاودەست دەهاتنە خوارەوە، یەکسەر دەچوونەوە لە ڕیزی دوواوە ڕیزیاندەگرتەوە، ئاخر پێڕانەدەگەیشتن. پاسەوانەکانی سەر پشتی بەلەمەکەش، پلیان لەسەر پەلاپیتکەی تفەنگەکانیان بوو، فەرمانیان بە ڕیزبەستووەکان دەکرد بجووڵێن. هاواریاندەکرد: "دەی خێرا، پەلە بکەن، ببزوون!، دەنا دەبێ ....."

بەڵام خراپترین شت ئەوەبوو، ئوکرییەکان لەنێو زیندانە بە کۆمەڵەکەدا باڵادەست بوون. لە ئۆردوگاکەشدا هەر ئەوان زاڵ بوون. ئەوان دەستیان لە نۆرم، لە کاروبارەکان، لە کۆگا، لە شوێنی خەوتن، لە هەموو شتێکدا هەبوو. بەڵام لە خوارەوەی بەلەمی ئیتاپەکەدا دوایین بەربەستی ئورکییەکان وەک خۆی نەمابوو. چیدی ئۆتۆنۆمی ئورکییەکان لە گۆڕێدا نەبوو، بەڵکو سەربەخۆیی ئورکی هەبوو: حوکم حوکمی تاوانبارەکان بوو بە بێ هیچ جڵەوگرتنێک، حوکمێکی ڕەها.

چەکدارەکەی سەر پشتی بەلەمەکە دەستی لەسەر تفەنگەکەی بوو. ئەرکەکەی پاسەوانیکردنی هێزی کاری کۆیلەکان (ڕاب سیلا) بوو لەوەی ڕێگر بێ کەس بازبدا و هەڵبێ یان کەسێک بە نیازی خۆکوشتن بازبداتە نێو ئاوە کەسکەکەی پێچۆرا. پاسەوانەکە خۆی ماندوو نەدەکرد بێتە نێو زیندانییەکان، هەرگیز نەدەهاتەخوار، ئاخر بە خۆیشیان لەو شتە دەترسان، ئێمەیان بۆ ڕەحمەتی ئورکییەکان بەجێهێشتبوو. لە نێو قووڵایی هەناوی بەلەمەکەدا، بۆ پیاوەکانی ڕدێنسوورەکە زەحمەت نەبوو دەوری پاسەوانەکان بدەن، زەبرێکی کوشندەیان لە تەپڵی سەر بدەن و تفەنگەکانیان لێبستێنن و هەر لەوێ ساردیان بکەنەوە. هەر بۆیە هەر سکاڵایەک بۆ لای پاسەوانەکان

سەبارەت بە لێدان و شت لێسەندن و زەوتکردن بێ سوود بوو، یاخود بەوەی ئاخۆ بەشە خواردنەکەت دزراوە یان دەستی بەسەرداگیراوە یان بەدڕەفتاریت لەگەڵدا دەکرێ. خۆت و بەختت و ڕەحمەتی ئورکییەکان. ئاخر پاسەوانەکە خۆی لە شتەکان هەڵنەدەقورتاند، لەسەر کەسی هەڵنەدایێ. ئەو نە دەیتوانی و نە حەزیشی لێبوو ئەم کارە بکا. ئەو بۆ خۆی لەسەرەوە بوو، لەسەر پشتی کەشتییەکە و ئوکرییەکانیش لە ژێرەوە. خۆ ئەگەر سکاڵات لە دەست ئوکرییەکان کردبایە، ئەوا کێشەت بۆ خۆت پتر دەکرد. لە گەمییەکەی ئیتاپدا لە دەسەڵاتی یاسا و ڕێساکانی سۆڤیەتی هەر تا دووەمین پەیژەی ناو کەشتییەکە دەیخوارد، لەولا بە دواوە قەڵەمڕەوی سەربەخۆی ئورکییەکان بوو.

لە ئیتاپەکەدا کاری زۆرەملێ نەبوو، بۆیە کاتی زۆرمان بەدەستەوە بوو. لەو کاتەدا ئیتاپستەکان کاتیان بە یاریکردن بەسەر دەبرد. سەرەکیترین یاریش یەکێک لەو یاریانە بوو، بەگوێرەی قانوونی سۆڤیەتی قەدەغەبوو، کەچی بەگوێرەی قانوونی باڵای ئورکی ڕێگەپێدراو بوو: ئەویش یاری کارت کارتانێ بوو. ئورکییەکان گەمەیان لەسەر هەموو شتێکی بەر ڕۆژدا دەکرد؛ یاریەکەیان لەسەر پارە دەکرد (هەمیشەش پارەیان هەبوو)؛ یاریان لەسەر کەلوپەلی دزراو دەکرد (جاریکیان کە چوومە سەرپشتی بەلەمەکە، دەستوانە فەرووەکەمم لەسەر مێزی یاریەکە بینین، دیاربوو قوماریان لەسەر دەکرد؛ من شتەکەی خۆم بینی و بێدەنگیشم لێکرد)؛ قوماریان لەسەر پێڵاویش دەکرد (بەڵام نەوەک لەسەر کەوشی ئورکییە یاریچییەکان، بەڵکو لەسەر پێڵاوی بەدبەختێکی دیکە ("ڕۆشنبیرێک")؛ جاری وا هەبووە قوماریان لەسەر بەشە خواردنی زیندانییەکانی دیکەش دەکرد.

بەڵام ئەو گەمەی کارت کارتێنە هەمیشە هەر بە خۆشی نەدەهاتەوە. هەندێک جار فرتوفێڵیشی تێدا دەکرا. یەکێک بەوە تاوانباردەکرا کە

فیڵدەکا. یەکێک لێیدەدرا. ئیدی ئورکی دژی ئورکی. تاقم دژی تاقم. جوێن، نەفرین، مشتەکۆڵە، زەبری کوشندە لەچاوی یەکدی شتێکی باو بوو. بەڵام دوای هەموو شتێکیش، ئەوان دەبوونەوە برادەری یەکدی. یەکدیان لە باوەشدەگرت، تۆقەیان لەگەڵ یەک دەکرد و دەستی یەکدییان دەگوشی. سڵاوی نەفرەتی و دۆستایەتی نەفرەتی. ناکۆکییەکەشیان فەرامۆشدەکرد. دەمەقاڵێ و ناحەزایەتییان بەسەردەچوو، لە بەین نەدەما. ئامادەکارییەکان بۆ شتێکی نوێ دەکران، بۆ دەستبەسەرداگرتن و تاڵانکاری زیندانییەکانی دیکە.

«ئورکی» گەمەی سەیرسەیریشیان هەبوو. لە هەموویان عەنتیکەتر یاریکردن بوو بە ئەسپێ. ئێمە لە ئۆردوگاکەدا پرسی خاوێنی کراسەکانمان فەرامۆش کردبوو، هەمیشە ئەسپێ لە نێو جلەکانمان ڕێچکەیان دەبەست. پرسەکە هەر پرسی لێڕاهاتن بوو. ئەوان دەیانگوت: "هەر دەبێ لێیڕابێی!" ئەم قسەیە وەک ڕاسپاردەیەک لە زیندانەکانی یەکێتیی سۆڤیەتیدا لە زیندانیەک بۆ زیندانێکی دیکە دەگواسترایەوە، قسەکەش نەزۆک نەبوو. ئاخر هەوڵی دەستپێوەگرتن بە خووەکانی شارستانی چ سوودی هەبوو. لەکاتێک تۆ نە فڵچەی ددانت هەبوو - (ئورکی دەیدزی و هەڵبەتە بۆ خۆیشی بەکاری نەدەهێنا، بەڵکو کارتکارتانێی پێدەکرد) -، دەبوایە لەسەر ئەوە ڕابێی دانەکانت پاکنەکەیتەوە. خۆ ئەگەر لەوێدا نە سابوون تەنانەت ئاویش نەبێ کە بەکاری بهێنی و دەبووایە بە دەستەکانیشت نان بخۆی، ئیدی ڕۆژ بەڕۆژ دەستەکانت چڵکن و پیس دەبوون. کە ئەسپێش دەکەوتنە جل و جەستەت، چیت دەکرد، هەر سەرەتا هەندێک سەخڵەت دەبووی، پاشان لێیڕادەهاتی و دەبووە هێمای دەستەوەستانی خۆت. تەنیا یەکەمین ئەسپێ دەیورووژاندی و بە ترسەوە لە خۆت دەپرسی: "حاڵم بەچی گەیشت؟" پاشان لێی بێباک دەبووی. کاتێکیش ژمارەکەیان پتر دەبوو، چونکە لەو تەختەبەند بۆ ئەویدیکە دەڕۆیشتن، لەو نوێن بۆ ئەوی دیکە، ڕۆژ بە ڕۆژ ژمارەیان زیاددەبوو، چیدی نەدەبوونە مایەی

هەواڵنامەی کتێب

بیرلێکردنەوە و سەرپێوەهێشاندن. خۆ ئەگەر شەڕت لەگەڵ کردبان و بەرگریت کردبا، ئەوان دەیانبردەوە. چار نەبوو، هەر دەبوو لێیانڕابێی. ئەوانیش لە تۆ ڕادەهاتن. تۆ دەبوایە لەگەڵیاندا بژی، ئاخر خۆ تۆ دەتەویست بژی، تەنانەت لەگەڵ ئەوانیش بێ.

بەڵام خۆ تەنانەت بۆ کەسێک کە ئەسپێشی تێدا بن، کەسێک لەو کرێگرتە و گۆشتخۆرانەی جەستەی خۆیشی ڕاهاتبێ، بیرۆکەی یاخیبوونی لە هەمبەر ئەسپێی خەڵکی دیکە، ئەسپێی غەوارە هەر لا پەیدادەبێ. ئەرێ ئەوە قێزلێبوونەوەیەکی هەراسانکەرە؟ لەوانەیە. ڕەنگە هەموو شتێک لە دەرەوەی تێگەیشتنی مرۆڤەوە بێ. لە دەرەوەی تێگەیشتنی ئورکییەکەوەیە. ئەوانیش بەو قێزلێبوونەیەوە ڕایاندەبوارد. ئەوان ڕاهاتبوون ئەسپێکان کۆبکەنەوە، هەندێکجار پڕ بە لەپی دەست و لەنێوان کەلێنی نێوان جەستە، دەست و سەروچاوەکانی ئێمەیان دادەنا. ئینجا لە قاتی سەرەوە و خوارەوەی تەختەبەندەکە بە قاقای پێکەنین و هاتوهاوارەوە: "ئەرێ دیارییەکە بە دەست گەیشت؟" تەنانەت قاقایان دەگەیشتە سەری سەرەوەش، کاتێک یەکێ لە ئورکییەکان لەوەدا سەردەکەوت، کە مشتێ ئەسپێ بخاتە نێو جلی یەکێک لە زیندانییە سیاسییەکان کاتێ بۆ ئاودەست بە پەیژەکان بۆ خۆ خاڵیکردنەوە دەچووە سەرەوە.. "دەی لێگەڕێ، با ئەو دەعبا بەستەزمانانە لە سینگی ئەو ڕۆشنبیرە قێزەونانە، هەندێ گەرمببنەوە."

...

لەو کەشوهەوا بۆگەن و تاریکەدا، لەو ژانوناسۆر و بەدڕەفتارییەدا، لەو ترسوبیمە سامناکەدا، کێشە و ئاریشەی یاریدەدەری سەرنووسەری «پراڤدا»، کە لە دەست ڕێسا و قانوونی بالاوە کەوتبووە بەردەستی قەڵەمڕەوی ئورکییەکان، ئیدی زگی برسی، نەخۆشی و سووکایەتیپێکردن، وەک کۆیلەیەکی هیچوپووچ گەیشتبووە ئەوپەڕی خۆی. «گارین» هێشتا هەر لە بن ژانوناسۆری شەوانی

لێکۆڵینەوەی زیندانی «تۆمسک» دەینالاند، لەبەر زەبری لێدانەکانی ئەو کابرا شارەزایەی دەیەویست قەفەزی سینگی بشکێنێ، لە هەوڵ و تەکانی خودی ژیان دەینالاند. ئازاریشی لەو دەمەی لە نەخۆشخانەکە دەرکرا، پتر بوو، هەرچەندە پلەی گەرمی دانەدەبەزی و سەربازی دڵکزییەکەشی کەچی هەر ڕایان نەگرت. هێشتا و هێشتا، بە بیستنی وشەی ژهید Zhid (هەی جوولەکە) لە بن ئاسمانی سۆڤیەتی، بەو شێوە کراوە و ڕاشکاوە، بەو شێوە لاقرتێ و ڕقاوییە، زیاتر و زیاتر ئازاری دەکێشا؛ ئەو قسە ڕەقانەیان پێدەگوت، بێئەوەی سزابدرێن، بێ ئەوەی لە هیچ سزایەکیش بترسن. ئەم ئەشکەنجەدانە زیاتر لە پێویست کاری تێکردبوو، بەرگەی نەهێشتبوو، هی ئەوە نەبوو بەرگەی تاقیکردنەوەیەکی نوێ، بەرگەی تاقیکردنەوەی ئیتاپەکە بگرێ.

ڕۆژێکیان، «گارین» کە هەندێ دوور لە جووە زیندانیەکان کەوتبوو، داوایلێکردم بەڵکو هەندێک لێمنزیکبێتەوە. ئیدی ئەوەی لە تەنیشتم بوو هەندێ جوولا. جێگەی ئەومان کردەوە. «گارین» هات و لەتەنیشتم ڕاکشا.

لە هیکەوە بە سرتەیەکەوە پێیگوتم: "ئەوان دەیانەوێ بمکوژن".

منیش بە حەپەسانەوە لێمپرسییەوە: "کێ دەیەوێ بتکوژێ؟ ئەوە باسی چی دەکەی؟"

"ئەوان دەیانەوێ بمکوژن. من کۆتاییم هات. ئورکی دەیەوێ فتمبکا. تۆ نازانی چی ڕوویدا. دەی با پێت بڵێم. دوێنێ بۆ ئاودەست چوومە سەرەوە. لەوێ پێش بچمە ژوور، ئورکییەکە منی ڕاگرت. پێموایە سەر بە تاقمی ڕدێنسوورەکە بوو. منی بردە قوژبنێک، داوایلێکردم پارەی بدەمێ. پێمگوت هیچ پارەم نییە، ئینجا منی پشکنی. هیچیان نەدۆزییەوە. لێیان دام، تێیان هەڵدام، پڕ شەق و پێلاقەیان کردم. گوتیان هەر دەبێ پارەت هەبێ، دیارە شاردووتەوە. هەر بە ڕاستیش

سێسەد ڕۆبڵ پارەم هەیە. لە سەردەمی زیندانی «تۆمسک»ـەوە هەر لە لامە، خۆ پێم گوتی، لە بیرتە؟ من هەموو ڕۆژەکە هەر پاڵ کەوتووم، لە شوێنی خۆم هەڵنەستاوم. بەڵام بۆ ئێوارە درەنگ، دەبوایە ببزووم. ئاخر لە تەنگاویان لەوە زیاتر خۆم پێڕانەدەگیرا. دەترسام، لەوێ لە دەروازەکەی ئەوێ تێبپەڕم. نەمدەزانی لەوێ لە بۆسە بۆم وەستابوون. بەڵام خۆ چارەشم نەبوو. جانتا بچکۆلەکەی پارەکەشم پێبوو. وەک هەمیشە لە ملم قایمکردبوو. پێمابوو وازیان لێهێناوم، هەقیان بەسەر مندا نەماوە. بەڵام وا نەبوو، منیان پشکنی، خۆ باشتریشە بە بێ پارە بم. ئاخر بەرگەی لێدان و تێهەڵدان ناگرم. نامەوێ ئەوان بمکوژن. ئەوان لەوێ چاوەڕێمدەکەن. ئەوان پرسییان؛ "ئەرێ هێنات؟" منیش جانتا بچکۆلەکەم کردەوە پارەکەم بۆ دەرهێنان. ئەوانیش پڕیاندایە جانتاکە، بە هەموو شتێکەوە بردیان، خەریکبوو ئێسکی ملیشم بشکێ. ئێستاش زۆر ئازاری هەیە. ئینجا لەنێو جانتاکە گەڕان. جانتاکە بەتاڵ بوو. تەنیا تاکە ڕۆبڵێکیشم بۆ خۆم گل نەدایەوە. لێیانپرسیم: "ئەوە هەموویەتی؟ هیچی دیکەت نەماوە؟" منیش پێمگوتنەوە هیچم نەماوە، خۆ ئەگەر باوەڕم پێنەکەن، دێن و شوێنەکەم دەپشکنن. ئەوسا پێم پێکەنین و ڕێگەیاندام بۆ ئاودەستەکە بچمە سەرەوە. بە زەحمەت دەتوانم بچمەوە ئەوێ.

«گارین» بە سرتە و بە هەڵچوونێکی تادارەوە درێژەی بە قسەکانی خۆی دا: "کاتێک لە ئاودەستەکە تەواوبووم و لە پەیژەکان هاتمەخوار، بینیم یاری کارتکارتانێیان دەکرد. یەکێک لەوان هاواری کردمێ، هۆی، خۆ بە پاسەوانەکەت نەگوت؟ هەی کۆمۆنیستی مشەخۆر، هەی کۆرەمار! تۆ خەبەرت لێداین، وایە؟ ئەرێ تۆ تا ئێستا چەند کەست بە گرتن داون، چەندت ڕەوانەی زیندانەکان کردوون؟ ئایا پێتوایە دەتوانی کێشەش بۆ ئەوانەی ئێرە دروستبکەی؟ ئێمە چارت دەکەین ..." بە هەموو جوێنە پیسەکانیانەوە، خۆت دەیزانی ... پێمگوتن کە خەبەرم لێنەداون، بە پاسەوانەکانم نەگوتووە، سوێندم بۆ خواردن وەهام

نەکـردووە. بەڵام خـۆ ئەوان باوەڕیـان پێنەکـردم. پێیـانگوتم؛ "ئەگەر خەبەرت دابێ، خۆمـان دەزانین چـی دەکەیـن." ئینجا وازیان لێهێنام و گەڕانەوە سەر بەزموڕەزمی یارییەکەی خۆیان. «مناحیێم وۆلفۆڤیچ»، دڵنیـام ئەوان گـرەو لەسـەر کەللەسـەری مـن دەکەن. ئایـا چیرۆکـی ڕدێنسوورەکەت لە بیر ماوە؟ ئەوان قومار لەسـەر سـەری من دەکەن، لەوە خاترجەمم. تەواو، من فەوتام. ئەوان دەمکوژن."

منیش هەوڵمدا ئارامی بکەمەوە.

بە لۆمەکردنەوە پێمگوت: "قسـەی وەهـا بێسـەروبەر مەکە. ئەوان گرەو لەسـەر سـەری تـۆ نـاکەن، ئەوان قومـار لەسـەر پارەکانت دەکەن. هەر دەیـانەوێ بتترسـێنن و بەس. نایـانەوێ خەبەریـان لێبـدەی و بە پاسەوانەکان بڵێی. دەی مەترسێ، ئەوان نایانەوێ ئازارت بدەن."

ئەویش هەر بە چرپەوە: "نا، نەخێر، ئەوان قومـار لەسـەر کەللەسـەری مـن دەکەن. مـن لە تـۆ باشـتر دەیانناسـم. ئەوان دێـن و سـاردم دەکەنەوە[153]!"

دیسـان تێهەڵچوومەوە هێوریبکەمەوە: "ئایـا دەزانـی، من قسـەم لەگەڵ ڕیشسـوورەکەیان کـردووە. ئایـا دەزانـی سـەبارەت بەو شـتانەی لێمدزران، قسەم لەگەڵی کرد، ئەویش گوتی بە دوای پرسـەکەدا دەڕوا. لە ڕاستیشدا، لەوە دڵنیام، ئەو بە خۆشـی پارچەیەک لەو شتانەی منی لە لایە، بەڵام هەر چۆنێک بێ، ڕەفتاری لە بەرانبەرم خراپ نەبوو. ئەو چەنـدین جـار پێیگوتـووم کە "کوڕەکـانی" پێیـان گوتـووە چەنـدین جـار یـارمەتیم داون، بەتـایبەتی "ئاودەسـتەکە". ئایـا لە بیـرتە ئەو چـۆن لە هەمبەر ئـورکییە لایـدەکە بەرگـری لێکـردم؟ بەڵێنـت پێـدەدەم، قسـەی لەگەڵ بکەم و بۆی ڕووندەکەمەوە، کە تۆ هیچ شتێکت بە پاسـەوانەکان نەگوتووە."

هەواڵنامەی کتێب

153– ساردکردنەوە: ئیدیۆمێکە واتای کوشتن دەدا.

«گارین» وەڵامیدامەوە؛ "نەخێر، ئەوە شتێکی باش نییە. باشتر وایە قسەی لەگەڵ نەکەیت. ئەگەر قسەی لەگەڵ بکەی، وەها دەزانێ سەبارەت بە پارەکان بۆم باسکردووی، ئەگەر وەهاش بێ ئەوا پێویستە بە پاسەوانەکانیش بڵێم. نەخێر، قسەی لەگەڵ مەکە. من یارمەتیم ناوێ. هەر ئەوەندەم دەوێ ڕەوشەکە پۆلکتر نەبێ."

"سەیرکە!" لە پڕێکەوە «گارین» دەستی گرتم و بەخۆیەوە نووساند، وەک منداڵێکیش دەترسا. "سەیرکە، وا هات، بە خۆی و چەقۆکەی وا بۆم دێ."

منیش تەماشامکرد. لە لای قاتی سەرەوەی تەختەبەندەکە ئورکییەک بە هێواشی دەهاتەخوار. جەستەکەی سێبەرێکی نیمچەتاریکی کەوتبوە سەر. شتێکی لە دەست بوو. لە دوورەوە، لەو تارییکییەدا زەحمەت بزانرێ چییە. دەکرا چەقۆش بێ.

ئورکییەکە لە ئێمە نزیک بووەوە. تەنانەت نیگایەکیشی لە «گارین» نەبڕی. ئەو شتەی دەستی کەوچکێک بوو. بەڵام لەو کاتەدا «گارین» بە تەواوی تۆقیبوو. هەموو هەوڵێکم دا تا ئارامی بکەمەوە. من شاشبوونی ئەوم کردە دەرفەت و وەک بەڵگەوبەندێک بەکارمهێنا، گوایە ئەو سەرچیخچووە، هەڵەیە، بەڵکو بتوانم ترسوبیمەکەی بڕەوێنمەوە. ئینجا ڕووی بابەتەکەم وەرگێرا. دەربارەی وێژەو ئەدەبیات دواین. لەو کاتەوە ئەو منی بەرنەدا. پریاسکە بچکۆلانەکەی هێنایە لای من، لە تەک من لێی ڕاکشا. بە ڕۆژ و شەو هەر لای من مایەوە. ڕاهات لەگەڵ هەڵستان و دانیشتنی من هەڵبستێتەوە و لە هەمان کات بۆ سەرەوە لەگەڵم بێ، یان داوای لێدەکردم لەگەڵی بچم. ئورکییەکە هیچی لەگەڵ ئەودا نەبوو، بەڵام ئەوان لەسەر هەراسانکردنی، لەسەر جوێن و نەفرینەکان و تیروتوانج و هەڕەشەکانیان نەکەوتن. ئەویش هاتبووە سەر ئەو بڕوایە، کە ڕۆژە ڕەشەکەی نزیکبۆتەوە.

هەواڵنامەی کتێب

ڕۆژێکیان – لەوانەشە شەو بووبێ – بە دەنگی «گارین» لە حاڵەتێکی وەنەوزدانی نیوە نوستوودا بێدار بوومەوە، ئاخر خۆ بەردەوام ئەوێ تاریک و بۆگەن، ئێمەش برسی و کەنەفت و زەبوون بووین.

ئەو بە سرتەوە بانگیکردم: "مناحێم! مناحێم!"

ئەوە یەکەمین جاری بوو بە ناوی ڕاستەوخۆی خۆمەوە، بە بێ ناوهێنانی باوک و پاشناوم بانگم بکا. بۆ یەکەمین جاری بوو بە زمانی یدیشی قسە بکا: "ئەرێ گۆرانی لۆشوڤ Loshuvت لەبیرماوە؟"

منیش هەر بە یدیشی لێمپرسییەوە: "کامە گۆرانی؟"

ئەویش گوتی: "لۆ – شوڤ Lo – Shuv." سەرەتا لێی تێنەگەیشتم، لەوانەیە لەبەر گۆکردنەکەی بووبێ، یان لەبەر ئەوەی بێ هێشتا هەر خەواڵوو بووبم.

لەسەر یەک لێیپرسیمەوە: "چۆن دەبێ نەیزانی؟ ئەو گۆرانییەی زایۆنیستەکان دەیڵێنەوە، ئەوەی زایۆنیستەکان لە «ئۆدیسا» دەیانگوتەوە، ئەو کاتەی هێشتا من هەر منداڵ بووم. لۆ شوڤ، لۆ شەڤ، گۆرانییەکە نازانی؟"

منیش هەر بە شێوە گۆکردنەکەی ئەوەوە گوتم: "ئاها! دیارە مەبەستت هاتیکڤا Hatikva یە."

"لەوانەیە هاتیکڤا بووبێ. ئەوەی لەبیرمە وشەی لۆ – شوڤە."

"بەڵێ، هاتیکڤایە. تۆ مەبەستت گۆرانییەکەی لاشەڤ لێ ئێرتز ئاڤۆتێنو Lashuv le’Eretz Avotenuە (گۆرانی هیوای گەڕانەوەیە بۆ خاکی باب و باپیران). بێگومان لە بیرمە."

"زۆر باشـه، دەی گـۆرانییەکەم بـۆ بڵـێ. منـاحیم، دەبینی، مـن لێـره بە زیندووی دەرناچم. هەستدەکەی ... " بە دەم ئەم قسانەوە دەستی گرتم و لەسەر سینگی خۆی دانا. دڵی زۆر بە خێرایی لێیدەدا.

"دەبینـی،" وەهـا درێـژەی بە قسـەکەی دا؛ "مـن پیـاوێکی فەوتـاوم. ئورکییەکان گرەو لەسەر سەری من دەکەن، ئەوان دەمکوژن. من لەوە دڵنیام. بەڵام خـۆ ئەگەر تـۆش ڕاسـت بیت، خـۆ ئەگەر ڕاسـتیش بـێ، ئەوان نیازیـان هەر ترسـاندنی مـن بـێ، باشـە بە دڵێکـی لەم جـۆرە، چەنـدی دیکە بەرگەدەگرم. بە زینـدوویی لێره دەرنـاچم. تـۆ پیـاوێکی لەشسـاغی. تـۆ لەگەڵ جووەکـانی دیکە دای. ئەوان لێبوردننامەیـان بـۆ ئێوە دەرکـردووە. بەڵکو لێره دەربازتـان بـێ. بەڵکو ڕۆژێک تووشـی منداڵەکانی من ببییەوە. کێ دەیزانێ؟ پێیان بڵێ، باسی باوکیان بۆ بکە، هەموو شـتێکیان پێبڵـێ. پێیانبڵێ، من هەمیشـە هەر بیرم لێدەکردنەوە. بەڵام ئێسـتا، لە تـۆم دەوێ، تکـات لێـدەکەم لۆشـەقم بـۆ بڵێـی، گـۆرانی لۆشەقم بۆ بڵێ."

هەواڵنامەی کتێب

ئینجـا بە یەکەوە لەگەڵ «مارمێلسـتاین» گـۆرانی هاتیکڤامـان گـوتەوە. سـێ جـوو، لە نزیـک مـن ڕاکشـابوون، ئەوانـیش هـاتنە لامـان. ئێمە بە گـۆکردنێکی ئەشـکەنازییانە، ئەو دەقە بـاوەی بەردەسـتمان بە گـۆرانی گوتەوە. «گـارین»یش بە بێدەنگی گـوێی لێڕاگرتبـوو: "بـۆ گەڕانەوە بـۆ نیشتمانەکە، نیشتمانەکەی باپیرانمان ..."

ئورکییەکە هەڵسایەوە.

"ئەوە جووەکان لەوێ گۆرانی دەڵێن."

ئـورکییێکی چەقاوەسـوو بە پێکەنینـەوە: "ئەوان نـوێژدەکەن، نـوێژ بـۆ خوداکەیان دەکەن تا یارمەتییان بدا.

ئێمە لەسەر گۆرانییەکەمان بەردەوامبووین: "گوێ لە براکانم بگرە، ئەوانەی لە نیشتمانی پەرچوو دان ... بۆ گەڕانەوە بۆ نیشتمان، نیشتمانی باب و باپیران ..."

بەڵێ ئورکییەکە ڕاستی گوت. ئەوە نوێژ بوو، نەوەک گۆرانی.

کاتێک ئەو نوێژە دانپێدانانەم دەگوتەوە هەستمکرد، گۆرانیەکە لەگەڵ جوویێک دەڵێمەوە، کە وەک منداڵێکی ڕفێندراو بوو، منداڵێک بەرخەکانی لە لەوەڕگایەکی بێگانە دەلەوەڕاند، ونببوو، لەسەر ڕێی هات و نەهات بوو، دوای هەوڵێکی زۆر و دوای کێشەوبێشەیەکی ئاڵۆز، گەڕابووەوە باوەشی خەڵک و دینەکەی خۆی. هەر بە ڕاستیش وایە، ژیان دۆخی وەها دەخولقێنێ، کە خەیاڵ هەر پەی پێنەبا. ئێمە لەوێ، لە دۆڵەکەی سێبەری مەرگ، لە نێو ئورکییان، کە هەر نیوە مرۆڤ و نیوەش ئاژەڵ بوون، ڕاکشابووین. «گارین»یشمان لەگەڵدا بوو، کە پێشتر یاریدەدەری سەرنووسەری پراڤدا بوو، کۆمۆنیستێک هەر لە تافی گەنجێتییەوە، کەسێکی نامۆ بە گەلەکەی، دوژمنی زایۆنیزم، ڕاوەدوونەری زایۆنیستەکانیشمان لەگەڵدابوو. تۆ بڵێی کەی لە ئۆدیسا بۆ دواجار گوێی لە ئاوازی سروودی هاتیکڤا بووبێ؟ کەی بێ بۆ دواجار گاڵتەی بە لۆ شەڤ Lo – shuv کردبێ؟ تۆ بڵێی چی نەکردبێ بۆ ئەوەی "هیوای گەڕانەوە"ی نێو سروودەکە تێکبشکێنێ؟ چی مابوو نەیکردبێ، ئامادەی چی نەبوو نەیکا، بەوەی بگاتە هیواکەی دیکە! نزیکەی بیست و پێنج ساڵ بەسەر سەرکەوتنی شۆڕش، بەسەر ئەوەی خەریکبوو خەونەکانی بێنەدی تێپەڕی، بەسەر ئەو شتانە تێپەڕی، کە لەپێناویدا ئازاری زۆری چەشتبوو، بۆ شتێک کە ئامادەبوو گیانی خۆی لەسەر دابنێ، بۆ ئەو شتەی لە پێناویدا خەباتیکرد و ڕەنجیدا. بیست و پێنج ساڵ ... کەچی لێرەش شۆڕش ئاوەها پاداشتی دایەوە، پاداشتی کەسێکی دایەوە، کە بۆی دڵسۆز بوو، پاداشتی یەکێ لە شەڕڤانانی، یەکێ لە سەرکردەکانی خۆی دایەوە: پاداشتەکەش:

ناپاکیی - دوژمنی مرۆڤایەتی - سیخوڕ - زیندانیی لە تۆمسک - دەرکردن لە نەخۆشخانە - ژهیدی - کێشانەوەی ئاسن، ژهیدی - ئیتاپ - ژهید - لێدان و تێهەڵدان - شەقخواردن - تالانکردن - هەڕەشەی ئۆرکی - مەزەی تالانچییان - کارت کارتانێ لەسەر سەری ئەو - یاری ئەسپێ - مشەخۆریی - کۆرەماری - ترس - ژهید! کە کاتی خۆیشی هات، پاش دوایین دادگەییکردن و کوێرەوەی، چی بەسەر هات. باشە یاریدەدەری سەرنووسەری ڕۆژنامەی پراڤدا، سکرتێری گشتی پارتی کۆمۆنیستی ئۆکراین چی بۆ خۆی مایەوە؟ چی لەبیرما؟ ئەو تەنیا لۆشەڤی لەبیرمابوو. "گەڕانەوە بۆ نیشتمانی باب و باپیران"، ئەمەش سەبووری دڵنەوایی بوو.

لەوانەشە هەر بۆ یەکەمین جار بێ، لەو کاتەی خەڵکیان بەرەو باکوور دەبرد، پێچۆرا گوێی لە درووودێکی دانپێدانانی سوپاسگوزاری بێ. "ئێمە لە قووڵایی ناخمانەوە هاوار بەرەو خواوەند دەبەین: لاشوڤ لێ ئێرتز ئاڤۆتنیو (گەڕانەوە بەرەو خاکی سۆز)."

بەلەمەکەمان بۆ چەندین ڕۆژ لە بەندەرێک لەنگەری گرت. لە دەوروبەریشمان چەندین گەمی دیکە لەنگەریان گرتبوو. کەشتیگەلی کۆیلە. هێشتا ماوەیەکی زۆر درێژمان لە پێش مابوو، هێشتا زۆرمان مابوو بگەین، ئاراستەشمان هەمیشە هەر ڕووەو باکوور بوو. کرێکارانی بەندەرەکەش هەروەک ئێمە زیندانی بوون. ئامادەکارییان بۆ بەگەڕخستنی بەلەمەکە دەکرد.

ڕۆژێکیان، پاسەوانێک لە سەرەوە بانگیکرد:

"بێـــــــــــــــگن!"

ئەو ئۆرکییەی لە نزیک دەروازەکە وەستابوو، بانگەکەی لێسەندەوە و هاواریکرد: "بێـــــــــگن!"

منیش بانگمکردەوە: "ئەوە منم، لێرەم."

"ناوی خۆت و باوکت؟"

"مناحیێم وۆلفۆڤیچ."

"ڕاستە! تەواوە!"

پاســـەوانەکە لەســـەر خوێنـــدنەوەی ناوەکـــان، یەک لە دوای یەک بەگـوێرەی ئەلفبێـیەکەی بەردەوام بـوو. کـاتێکیش لێبـووەوە گـوتی: "هەمـوو ئەو نـاوانەی خوێنـدمەوە، کەلوپەلەکـانی خۆتـان کـۆکەنەوە. فەرمان هاتووە پۆلۆنییەکان بەربدرێن. ئێوە ئازاددەکرێن."

منیش خواحافیزیم لە «گـارین» کرد و بەرەو دەروازەکە چووم تـا بۆ سەر پشتی بەلەمەکە هەڵبکشێم. من هیچ کەلوپەلێکم نەمابوو. کاتێک ڕۆیشتم، هەوڵمدا باسکم لە چاکەتەکەم هەڵبکێشمەوە. لەو کات یەکێ لە ئـورکییە لایـدەکان سەردەسـتەی چـاکەتەکەی گـرتم، دەیویسـت چاکەتەکەم لەبەر دابکەنێ، یان دەیویست بمگەڕێنێتەوە دواوە. منیش خۆم لە دەست ڕاپسکاند خەریکبوو بە سەر پەیژەکان سەردەکەوتم.

یەکێ لە ئورکییەکان هـاواریکرد: "بەڵام خۆ ئەو (ژهیدی) جوولەکەیە، ئەو پۆلـۆنی نییە!" منـیش نەمـدەتوانی جیـاوازی نێـوان ڕەگەزنـامە و هاوولاتینامەی بۆ ڕوونبکەمەوە. بەڵام دەمتوانی هەستکردنی بخەملێنم. ئـاخر هـیچ ئیرەیێـک وەک ئیرەیـی زینـدانیی نەبـوو، کە دەیبینـی ئەو کەسـەی تەنیشـت خـۆی ئـازاددەکرێ. ئینجـا چـوومە سـەر پشـتی بەلەمەکە. هەر ئەوەندەم زانی، «مارمێلستاین» و باقی جووەکانی دیکە هاتنەسـەر و لەتەنیشـتم وەسـتان. ژمـارەیەک لە پۆلۆنییەکـان بەیەکەوە خڕبووینەوە. ئەو گرووپە زیندانییەی کە ئازاددەکران زۆر قەبە نەبوو.

بەلەمێک لە کەناراوەکە نزیکبووەوە.

هەواڵنامەی کتێب

"ئامــــادەن؟" یەکـــێ لە پیاوەکــــانی بەلەمەکە بـــانگیکرد: "پۆلۆنییەکــــان ئامادەن؟"

پاســەوانەکەش بــانگیکردەوە: "ئامــادەین، ئامــادەین!"، ئـێمەش لەگەڵیـان هاوارمانکرد "ئامادەین!"

ئیدی هەروەک جاری یەکەم لە دەریاچەی پێچۆرا فەرمانیان پێکردین سواربین، وەهاش لە بەلەمەکە دابەزین. ئێمە لە بەلەمەکە چووینە سـەر بەلەمێکی دیکە تا کەنارەکە، لەوێشـەوە سـواری بەلەمێکی گواسـتنەوە بووین. ئینجا لەوێوە بەرەو باشوور باژۆ.

من بە سووکی سوار بووم، چونکە هیچ پریاسکەم پێنەبوو.

هەسـتمکرد زۆر سـووکم و باڵـدەگرم. ئـاخر گـوێم لە دەنگـی شــەققەی باڵی ئازادی بوو.

هەواڵنامەی کتێب

هەواڵنامەی کتێب

٢٠

ئامانج و ئامراز

بەر لەوەی چیرۆکی ئەوە بگێڕمەوە، چۆن ڕووسیام جێهێشت، پوختەی ئەو شتانە باسدەکەم، کە لەوێ فێریانبووم، ئەوەی لە ئەزموونی کەسەکی خۆم و ئەوانی دیکەوە فێربووم، ئەوەی بە ئۆردوگاکانی کاری چاکسازی؛ ئۆردوگا زۆرەملێکانی سۆڤیەتی پەیوەستە.

نووسەرە سیاسییەکانی سۆڤیەتی بە تایبەتی بە شانوباڵی دوو تایبەمەندی ئەو ئۆردوگایانە هەڵدەدەن. ئەوان دەنووسن: "زیندانییەکان لە ڕووسیا هەروەک زیندانییەکانی وڵاتە سەرمایەدارەکان لە بێکاریدا ناڕزێنەوە. لێرە زیندانی کاردەکا و بنیاددەنێ و کاری بیناسازیش کەسایەتییەکەی ڕاستدەکاتەوە. خاڵی دووهەمیش" هەروەک ئەو پروپاگەندەچییانە باسی دەکەن؛ "زیندانییەکان لە یەکێتیی سۆڤیەتیدا ئۆتۆنۆمییێکی ناوەخۆییان پێدەدرێ. ئەوان بە خۆیان کاروبارەکانی خۆیان ڕێکدەخەن. دەسەڵاتداران تەنیا سەرپەرشتی پرۆسەی پەروەردەکردن و ئاراستەکردنەوەی ژیانیان بە کارکردنێکی ڕاستەقینەوە دەکەن." بەڵام ئەوە کارێکی نەکردەیە بۆ نووسەرانی سۆڤیەتی تا پەردە لە ڕەوشی کارکردن لە ئۆردوگا زۆرەملێکانیان بۆ جیهانی دەرەوە هەڵبدەنەوە، ئەوان ئەوە ئاشکراناکەن چ جۆرە

کەشوهەوایەکی کاریان خولْقاندووە، چ جۆرە نیشتاک[154]، خۆراک و پۆشـاکێکیان دەدەنـێ. هەروەهـا گـوتەبێژەکەی دەزگەی ئاسایشـی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیش ئەوەی نەدرکاندووە، ئەو ئۆتۆنۆمییەی ئەوان لە ئۆردوگـا زۆرەملێکـان باسـیدەکەن، لە ڕاسـتیدا لە ئۆتۆنـۆمی ئورکییەکان (زیندانییە تاوانکارەکان) بەلاوەتر هیچ شتێکی دیکە نییە؛ جلْەوبەردانی زیندانییە تاوانکارەکان کە خراپترین نموونەن لە جیهان، بەردەوام یەکیـان بەدرەفتـاری لەگەڵ ئەوی دیـکە دەکـا، هەمیشـەش بەدرەفتاری لەگەڵ قوربانی هاوبەشی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی خۆیان دەکەن، کە زیندانییە سیاسییەکانن. هەقە نووسەرانی ئەو وەسفنامەی "کار و ئۆتۆنۆمی" لە ئۆردوگاکانی سۆڤیەتیدا بخرێنە ئەو شوێنانەی کە ئێمە لە پێچۆرا بینیمان و لێی بووین، هەقە بخرێنە بەردەستی سەرتاشەکانی زیندانی لوکیشکییەوە.

نووسەرە سیاسییەکانی دەرەوەی یەکێتیی سۆڤیەت وایان دانابوو، هیچ جیاوازییەک لە نێوان ئۆردوگای زۆرەملێی کار و ئۆردوگای زۆرەملێی نازی و ئۆردوگاکانی لەناوبردن نییە. ئەم بەراوردکارییەش دەراوەکەی بـۆ مەیلێکـی سـادەکاری دەگەڕێـتەوە، بەڵام ڕاسـتیش نـیـیە. لەپێنـاو ڕاستییدا، مرۆ دەبێ جیاوازی لە نێوان ئۆردوگای زۆرەملێی نـازی، کە لە ١٩٣٩دا دروسـتکرا بکـا لەگەڵ ئۆردوگاکـانی مەرگ، کە لە مـاوەی جەنگی دووەمی جیهاندا دروستکرابوون.

ئۆردوگا زۆرەملێکان لە ئاڵمان، نەمسا، بۆهیمیا، مۆراڤیا و سلۆڤاکیا تـا هەڵگیرسانی جەنگی دووەمی جیهان لە ئۆردوگاکانی کاری سۆڤیەتی خۆشتر بوون. ئەوەشم لە دکتۆرێکی جوو بیست، کە لەسـەر لێواری ڕووبـاری پێچـۆرا بینـیم، کـاتی خـۆی بـۆ چەنـدین سـاڵ لە «داچـاو Dachau» بـــووە. ئەم دکتــۆرە لە چنگــی ئۆردوگـــا زۆرەملـــێ شوومەکەی ئاڵمـان دەربازی ببوو، بڕیاریدابوو بەهەر نرخێک بێ، لە

[154] نیشتاک، جێیوڕێ، شیلتەر، ئەنوا، هەنوان، نشیمەن.

ئاڵمانیای نازی باربکا. دوای هەڵگیرسانی جەنگەکە و ڕووخان و دابەشکردنی پۆلۆنیا، دکتۆرەکە هێڵی سنووری نێوان ئاڵمان و ڕووسیا دەبڕێ و خۆی دەگەیەنێتە بن قەڵەمڕەوی یەکێتیی سۆڤیەت، وەک کەسێکی ڕاوەدوونراو کە هەڵوەدای هەنوانێکە داوای خۆی پێشکەش بە کاربەدەستانی سۆڤیەتی دەکا. بەڵام هەروەک هەزاران جووی چەوسێنراو و ڕاوەدوونراو کە بە دزییەوە سنوورەکەیان بەزاندبوو، لە دیوەکەی دیکە هەر هەموویان دەگیرێن، ئینجا لە زیندان پێیدەڵێن دەبێ دانی پێدابنێ، بەوەی کاری بۆ دەزگەی نهێنی ئاڵمان کردووە و هەر ئەوانیش بە کاری سیخوڕێتی ناردوویانەتە یەکێتیی سۆڤیەت، لەسەر ئەمەش حوکمی پێنج ساڵ زیندانییان بۆ بڕیبووەوە. کەواتە چارەنووس یان دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ئێمەی گەیاندە هەر هەمان ئۆردوگای زۆرەملێی کار. ئەمەی خوارەوەش، ئەو سەربردەیە کە دکتۆرە جووەکە بۆی گێڕامەوە:

هەواڵنامەی کتێب

"من لە «داچاو» بووم. ئێمە لە چاککردنی ڕێگەوبان کارماندەکرد. کارەکە قورسبوو، بەڵام هەر هەشت سەعات لە ڕۆژێکدا کارماندەکرد. بەڵێ هەندێ جار چاودێرەکە ڕاهاتبوو زللەیەک لە دەموچاوم بداو دەیگوت: بەرازەجوو. ئەمەش شتێکی سامناک بوو. بەڵام ئەدی ڕۆژانە ئورکییەکان لەم ئۆردوگایەدا نالێن؛ 'جووە کێچ، جووە ئەسپێ'؟ ئەدی ئەوان تێمهەڵنادەن؟ ئایا پێتوانییە جیاوازییێکی زۆر هەیە ئەگەر هاتوو زیندانیکەر لێت بدا یان بەدڕەفتاریت لەگەڵدا بکا یان زیندانییەکی تاوانکار ئەوە بکا؟ لەوێ من پێخەفێکی خاوێنم هەبوو. سابوونم بۆ شوشتن هەبوو، فڵچەی ددانم هەبوو، جلی ژێرەوەم پاک بوون، جلی گەرمم بۆ زستان هەبوون. هەموو کاتێک پەیوەندییم لەگەڵ خاوخێزانم هەبوو. من نامەم دەناردن. لەوێ برسی نەبووم. پێویستیش ناکا پێتبڵێم چەند ڕقم لەو ئاڵمانە نەفرەتییانە بوو. بەڵام کە هاتمە ئێرە، هاتمە نێو ئەو زۆنگاوە بۆگەنە، کاتێک جەستەم دەپشکنم، کاتێک حەزم دەچێتە پارچە نانی زیاتر، هەندێ جار هزری سەیر و سامناک لە

کەلـلەم دەدا. پێیلێـدەنێم کە بیـرۆکەی سـامناکن، بەڵام ناشـتوانم لە بەردەم تۆدا پەردەپۆشیان بکەم. ئەگەر بژاردەی ئەوەم بدەنە دەست، ئاخۆ کامەیان هەڵبژێرم، ئۆردوگای زۆرەملێی کاری دەریاچەی پێچۆرا یان هی داچاو، ئەوا هی داچاو لێدەگرم."

هەر بەڕاسـتیش هزرێکـی نـاخۆش و سـامناک بـوو؛ بەڵام خـۆ ئەو دانپێدانانەی کەمتر نەبوو لە ڕیسواکردنێکی یەکێتیی سۆڤیەت.

لە سـییەکاندا، ئەڵمانەکـان تەنیـا چڕنـووکی خۆیـان نمایشـکرد. لە چلەکانیشـدا، کەڵبەکانیـان بە جەسـتەی خەڵکـی جـوو تیژکـردنەوە. ئاڵمانەکـان بە وردەکـاری تەواوەوە، ژووری گـاز، فڕنـی سـووتاندن و توونی مەرگییان دامەزراند. بە ملیۆنان لە ژنان و پیاوانیان فڕێدانە نێو تـوونی مەرگەوە، لە نێویشـیاندا یەک ملیـۆن و نیـو منـداڵ هەبـوون. کارخـانەی Sons & Trpf لە شـاری ئێرفـورت بە خۆشـییەوە بـۆ ڕۆژنامەوانانی ئاڵمـانی و حکوومەتەکەی ڕایگەیاند؛ ئـامێرێکی نوێیـان داهێنـاوە، بە هـۆیەوە جەسـتەکان بە شـێوەیەکی ئۆتۆمـاتیکی خێراتـر دەخەنە نێو فڕنییەکـانی تـونی مەرگەوە. کارخـانەیەکی دیـکەی ئاڵمـان، دەزگەیەکـی دیـکەی خسـتەڕوو کە ئێسـقانەکانی مرۆڤـی دەهـاڕن و دەیکـردە ئـارد و مەزنـدەی ئەوەی کـرد بەو وردەکـارییە ئەڵمانیـانەی خۆیـان، دەزگەکە دەتـوانێ لە سـەعاتێکدا چـوار مەتـر سـێجا ئێسـقانی بنیادەم بهاڕێ. ئاڵمانەکان لە ئێسکوپروسکی جوو ئاردیان دروستکرد، لە جەستەی جووەکان سابوون و بە دیاریشیان بۆ ژنەکانیان دەنارد؛ پێچکەی کورسییەکان بە پرچی دایک و کیژە جووەکان پڕدەکردنەوە. بەم شێوەیە شەش ملیۆن جوو فەوتان. هەرگیز پێشتر لەو ڕۆژەوەی ئـادەمیزاد پێینـاوەتە سـەر ئەم جیهـانە، ئەم جـۆرە قڕکـردنە زانسـتییە نەبیندرابوو؛ کێفەرات و دڕندایەتی لەم جۆرە وەک هیچ نەبووە و نییە، لە «کـالیگۆلاوە» بگـرە تـا «تەیمورلەنـگ» و «جەنگیزخـان»، تـا «تۆرکیومـادا» و «دژیرینکسـی» وێـنەی نەبـوو. هەر لە بەر خـاتری

هەواڵنامەی کورد

ڕاستیشدا و لە یادەوەری شەش ملیۆن مردووەکانمان، ئۆردوگای زۆرەملێی قڕکردنی ئاڵمان، نابێ بەهیچ جۆرە ئۆردوگایەکی دیکە بەراوردبکرێ، بە ئۆردوگای زۆرەملێی کاری سۆڤیەتییشەوە[155].

ئۆردوگاکانی قڕکردنی ئاڵمان و ئۆردوگا زۆرەملێکانی کاری ڕووسی، یەکیان لەوی دی بەدتر بوو، کاری دەستی ئەهریمەن بوون. بەڵام خۆ ئەهریمەنیش لە کارکردندا هەمەچەشنەیە. جیاوازی لە نێوان ئۆردوگاکانی مەرگ لە ئاڵمان و ئۆردوگاکانی زۆرەملێی کاری سۆڤیەتی لە یەک وشەی بچوک دابوو، هەموو جیاوازی جیهانیشی دەگرتەوە، ئەویش: هیوا بوو. ئۆردوگاکانی قڕکردنی ئاڵمان هیچ ڕوانگە و دەرەتانێکی ژیانیان بۆ قوربانییەکان نەدەهێشتەوە؛ زیندانییەکانی ئۆردوگا زۆرەملێکانی کاری سۆڤیەتیش ئەو جۆرە دەرفەتەی تێدا مابوو. لە زۆر دۆزیشدا دەرفەتەکە زۆر بچووک بوو، بەڵام خۆ سووکە تروسکاییەک بۆ دەرفەتەکە هەر هەبوو.

لە هەموو ئەو چیرۆکانەی هاوزیندانییەکەم، کۆنە ئەفسەرەکە، لە چاوە زیندانە تەسکەکەی «لوکیشکی» بۆی گێڕامەوە، یەکێکیان باسی "قانوونی دەرفەت"ی دەکرد، کە بەسەر هەموو ڕاوکەرەکاندا پەیڕەودەبێ، زۆر سەرنجی ڕاکێشام. ڕاوکەرەکە دەکرێ بۆ ماوەی چەندین مایل بەنێو لێڕەکەدا بڕوا؛ دەکرێ تا سەر چۆکان بکەوێتە نێو قوڕاو و سیان، سینگی هەمووی بە قوڕ بێ؛ دەکرێ لە بن باران هەموو جەستەی تەڕ ببێ، هیچ شوێنێکی وشکی نەمێنێ، و لە سەرماش هەڵبلەرزێ - خەڵکی واش هەیە حەز لەو جۆرە یارییە دەکا - تا ئەو کاتەی دەگاتە شوێنێک، باڵندەیەک بەری سێرەی تفەنگەکەی لە نێچیرەکەی گرتووە. ئینجا ڕاوکەرەکە سێرەی لێدەگرێ. ئەو هێشتا

---

[155] - ئەمە بۆ دۆخی ئێمەش هەر ڕاستە، بەو پێودانگە ئەنفال و هەڵەبجە نموونەی حاشاهەڵنەگرن. دەکرا لەعێراق و کوردستانیش قانوونی وا بۆ بەتاوانبارکردنی هەرکەسێ نکوولی لێکردبا و خستبایە بەر پرسیار دەرچووبا، تا کەس زاتینەکردبا دەمشڕییەکی وا بکا.

چاوی لە سەر جاسووسەی تفەنگەکەیەتی، کەچی هێشتا پەنجەی پەلاپیتکەکەی نەهێناوەتەوە. ئەو لە ڕێیەکی دوورەوە هاتووە، نێچیرەکەش لە بەردەم دایە؛ ئەگەر تەقەی لێنەکات لەوانەیە دەرفەتێکی دیکەی وەهای بۆ هەڵنەکەوێتەوە. بەڵام نێچیروان چاوەڕێ دەکا، تەقەناکا. چونکە باڵندەکە لەسەر زەوییەکە، لە کەناری ئاوەکە، لەسەر لقی دارەکە هەڵنیشتۆتەوە. تەنیا ئەو کاتەی مەلەکە لە شەقەی باڵەکانی دەدا، ئەوکات دەرفەتی دەبێ ڕاوکەرەکە پل لە سەر پەلاپیتکەکە بگیرسێنێ و تەقەبکا. ئەگەر هاتوو لە نێچیرەکەی بدا و نیشانەکەی بشکێنێ، ئەوا بۆی دەبێ؛ ئەگەر لێشی نەدا ئەوا بە دەستی بەتاڵ دەگەڕێتەوە و مەلەکەش دەفڕێ. ئەمەش قانوونی ڕاوکردنە.

دەی با ئەوە نەگوترێ، تەنانەت ئەگەر جیاوازیش لە نێوان ڕاوکەرانی ئادەمیزاددا هەبێ، ئەوەی نێچیرەکەی ڕاستەوخۆ لەبەر سێرەی مەرگ دادەنێ، لە کاتێکدا هەن ئەوانەی هەندێ دەرفەت بە قوربانییەکەیان دەدەن بەڵکو ڕزگاربێ، بەڵام لێرەدا هیچ جیاوازییێک لە نێو خودی گۆشەنیگای قوربانییەکاندا نییە، ئاخر هەر ڕاوکەرێکی دڵڕەق بوو، ئەوی بەو دەردە برد. هەروەها با لێنەگەڕێن و ئەوەش بگوترێ، ئەوانەی دەمودەست کوژران باشتر ڕزگاربوون. ئاخر ئۆردوگاکانی «هیملەر» ئۆردوگای دەستبەجێی قڕکردنی ڕاستەوخۆ و یەکسەر بوون، ئۆردوگاکانی «بێریاش»، سەرجەمیان ئۆردوگای مەرگێکی هێواش بوون. پێدەچێ مەرگی دوای ئەشکەنجەدانێکی کورت، بە باشتر بزانرێ لە مەرگێک، دوای ئەشکەنجەدانێکی درێژخایەن. بەڵام خۆ پرسەکە ئەوە نییە. پرسی دەرفەتی ڕزگاربوون، دەرفەتی مانەوە لێرەدا دەیخوا. ئەگەر هاتبا و شەش ملیۆن جووی ئەورووپا هەموویان بۆ دارستانی «ئارچئانگل»، یان بۆ کانە خەڵووزەکانی «ڤاکورتا»، یاخود بۆ کانەکانی زێڕ لە «کۆلیما» یان کانەکانی مس لە «ئورالس» نێردرابان، ڕەنگبوو چارەکێک یان سێیەکی ژمارەکەیان تەنانەت نیوەشیان هەر نەگەڕابانایەوە. بەڵام لەگەڵ ئەو حاڵەشدا، خۆ ئێستا

ژمارەی گەلەکەمان نەوەک هەر یازدە بەڵکو خۆی لە چواردە یان پازدە بەڵکو شازدە ملیۆنیش دەدا. پزیشکە بەدبەختەکە کە لە دەستی ستەمکارێک کەوتبووە بن دەستی ستەمکارێکی دیکە، بەلایەنی کەمییەوە وەهای خۆ ئامادەکردبوو، وەک ئەو گوتی دەریاچەی پێچۆرای بە «داچاو» گۆڕیبووەوە؛ بە دڵنیاییەوە خۆی بۆ ئەوە ئامادە نەکردبوو «ڤاکورتا» بە «ئاوشویتز» بگۆڕێتەوە.

ئایا جیاوازی نێوان ئۆردوگاکانی ئاڵمان و ڕووسیا لەو ڕاستیەدا خۆی دەبینێتەوە، کە ئەفسەرەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی کەمتر دەڵڕەق پتر لایەنی مرۆڤایەتیان لە «ئێس ئێس»ـەکانی ئاڵمان بەسەردا زاڵ بێ؟ مرۆ ناتوانێ گریمانەیەکی وەها بکا. وشەی "بەزەیی" لە قامووسی یەکەمیان و دووەمیان دەرهاتووە، یاخود وشەی "بە بێ" وەک پێشگرێکی بۆ زیادکراوە و بۆتە دەستەواژەی "بێ بەزەیی". وشەی Angriff (هێرش) وەربگرە، تا ڕاددەیەک لە هەموو پرسێکدا دەیدۆزییەوە، چەندین جار لە دەربڕینی وشەی rü cksichtslos دەیدۆزییەوە. وشەی پراڤدا بگرە، تۆ جار لەسەر جار لە دەربڕینی bez – poshchadno دەیدۆزییەوە. هەردووکیان یەک وشەن واتای "بێ بەزەیی" دەگەیەنن.

هەر بەڕێکەوت نییە دەسەلاتدانی هەردوولا، هی ئاڵمان و ڕووسیا لە بانگخوازانی دروشمی "بەبێ بەزەیی"ـین، هەوڵیانداوە کۆتایی بە بڕوابوون بە خودا بێنن، دوای ئەوەی واتای وشەکەیان لە نێو دڵی خۆیان دەرهێناوە. هەموو بڕوایەکی ئایینی بانگی بەزەیی هەڵدەدا، هەرچەندە هەمووشیان بە گوێرەی بانگهەڵدانەکە بەڕێوە نەڕۆن. جزوێتی (یەسوعی)ـیەکان[156] قسەیان دەربارەی بەزەیی کرد و

---

[156] – جزوییتەکان Jesuits: ئەندامە کۆمەڵگەی عیسایییە کە پەیڕەوی کاسۆلیکی ڕۆمییە لەسەر دەستی سێنت ئیگناتیوس لۆیۆلا، سێنت فرانسیس خاڤیر و ئەوانی دیکە لە ١٥٣٤ وەک ئەرکێکی کەنیسەیی دامەزرا. بە توندی دژی چاکسازی دینی وەستانەوە. وێڕای

دادگەی پشکنینیشیان دانا. بەڵام ئەوەی ڕاستی بێ، لە بن بانگخوازی بەزەییانەی ئەواندا، ئەو ئاژەڵەی نێو مرۆڤ جڵەوکرا و کردەوەکانی سنووردارکرد، ئەگەرچی بە تەواویش ڕێی لە کردەوەی دڕندانە نەگرت. لەگەڵ ئەوەش، لەو شوێنەی کە هیچ بانگهەڵدانێکی بۆ بەزەیی تێدا نەبێ، هیچ بڕوابوون بە خوای بەزەیی نەبێ، و هاواری "بێ بەزەییانە" شەو ڕۆژ ببیسترێ، ئەوا ئاکامەکەی ڕاوەدوونانی مرۆڤ بە هەبوون و بە نەبوونی دەرفەتی ڕزگاربوون؛ ئۆردوگاکانی قڕکردنی دەمودەست و بە یەکجارە یاخود ئۆردوگاکانی مەرگی هێواش دێنێتە بەرهەم.

جیاوازی نێوان ئەوان بە وشەی "بەزەیی" بڕیاری لەسەر نادرێ، بەڵکو بە کورتکراوەی دەستەواژەی (راب سیلا / هێزی کاری کۆیلە). ئۆردوگای زۆرەملێ کار هێزی پیاو ڕادەخا.

پۆل پۆل حەشاماتی زیندانییەکانی یەکێتیی سۆڤیەت، شتی هەرەنایابیان لە شوێنە دوورە دەستەکاندا دروستکرد. ڕێگەی ئاسنینی کۆتلاس - ڤارکوتا (بە بێ من) لە سەرۆبەندی ١٩٤٥دا تەواوکرا. لە ڕاستیدا بایەخی خاکە بەستەڵەکەکەی «ڤاکورتا» لەوەدایە، سەرچاوەیەکی لەبننەهاتووی خەڵووزە، مەزەندەکەی زۆر لە هی «دۆن باسین» زیاترە. ئەوەش وەنەبێ سۆڤیەتییەکان دۆزیبێتیانەوە؛ پێشتر حکوومەتی قەیسەری زانیاری لە بارەوە هەبووە و کەم تا کورتێک دەستی بە دەرهێنانیشی کردبوو. لە ڕۆژگاری قەیسەردا، خەڵووزی «ڤاکورتا» بە بەلەم بۆ «ئارچئانگل» دەگوێزرایەوە لەوێشەوە بە قیتار بۆ ناوجەرگەی ڕووسیا دەهێنرا. بەڵام کەناراوەکانی دەریای «بارێندز» لە ساڵدا زیاتر لە نۆ مانگ بەستەڵەک بوو؛ بۆیە تەنیا لە چەند ڕۆژێکی هاوین دەکرا خەڵووزەکە بە بەلەم بگوازرێتەوە. بەشی

ماوەی ڕاوەدوونان و چەوساندنەوە، ڕۆڵێکی گرنگیان لەسەر هزر و پەروەردەی کاسۆلیکییەوە هەبوو.

هەرەزۆری ڕۆژەکانی ساڵ، ئەو کانە گەورۆنانە لە بن بەفر شاردرابوونەوە. لەگەڵ لێدانی هێڵی ئاسنینی باکوور، گواستنەوە و ناردنی خەڵووزی ئەوێ بۆ هەموو گۆشە و کەنارەکانی ڕووسیا، لە هەموو ڕۆژەکانی ساڵیشدا مەیسەر بوو. لە ناوچەکە نەوتیش دۆزرایەوە. نازانم ئاخۆ نەوتی ژێرزەمینی ئەوێ زیاترە لە هی قەوقاز یان نا، بەڵام بە دڵنیاییەوە نەوتیشی لێبوو. کاتێکیش بە قیتارێکی شڵۆق بەو ناوچەیەدا گوزەرمکرد و بەرەو باشوور دەهاتم، لە ڕێگەدا ئامرازی هەڵکەندنی بیری نەوتم لە نێوان «کۆشڤا» و «کۆتلاس» لە دەوروبەری «ئۆچتا»دا بینین.

بیست یان سی ساڵێک لەمەوبەر هەموو ناوچەکە، بە زستانان بیابانێکی سپیپۆش و بە هاوینانیش پانتاییە زۆنگاوێک بوو بۆ خۆی. خەڵکی خۆجێیشی لێدەژیا. بەڵام ژمارەیان کەم بوو، پێیان دەگوترا «زاریانی Zaryanye» یان گەلی «داون Dawn»، بێ سێودوو ناوەکە لە «ئاورۆرا بۆریلس Aurora Borealis»ەوە هاتووە. ئەوان هەر لە تەپڵی سەر تا پەنجەی پێ هەر جلی فەرووداریان لەبەردەکرد. تەنیا کونی چاویان لە بن پۆشاکەکەیان دیار بوو. هەر وەک ئەسکیمۆکان دەژیان.

ئەمڕۆش بە مەودای نزیکەی دوو هەزار کیلۆمەتر، هێڵی قیتار بە تەواوی ناوچەکەدا دەڕوا. هەر لە باشوورەوە قیتارەکان خەڵک، دامودەزگە، ماشێن، کەلوپەلی بیناسازی دەهێنن و لە باکوورییشەوە خەڵوز، نەوتی خاو، لەوانەیە سامانی دیکەش ببەنەوە. ناوچەکە وەک پێشان نەماوەتەوە کە چۆڵەوانی بێ؛ خەڵکی "لێ نیشتەجێ" کراوە. لەو شوێنەی من بەلەمەکەی ئیتاپم لە باکوور بەجێهێشت، تا «کۆشڤا» لە باشوور، لە هەردوو دیوی ڕووبارەکە قوللەی چاودێری بەرزکرابوونەوە، بە ڕوونوئاشکرایی هەبوونی ئۆردوگای زۆرەملێی کاریان ڕادەگەیاند. لەو کاتەی بە وێدا گوزەرمکرد، لە نێو ئەو

ئۆردوگایانەی لەوێ بینیم، هەندێکیان هیچ هێمایەکی ژیانیان لێنەمابوو. ئەوێ چۆڵکرابوو. کارەکە تەواوببوو. ئەو خەڵکانەی مابوونەوە و نەمردبوون، گوێزرابوونەوە شوێنی کاری دیکە. بەڵام لە زۆر لە ئۆردوگاکاندا ئەو نیشانانە هەبوون، کە بۆ من مایەی ناسینەوەیان بوو. لەو سەفەرەمدا، چ بە ڕێی ڕووبار یان بە قیتار، بە سەدان لەو جۆرە ئۆردووگایانەم ژمارد. لە "ڕوانگە"ی مندا زیاتر لە هەزاران بوون. ئەوان تەنیا جۆرە ئۆردوگایەکی قەبارە مام ناوەند بوون، بە هیچ شێوەیەک قەبارەیان گەورە نەبوو. زەحمەتیش نەبوو بزانی چەند کەسیان تێدابوو. بە ڕاستی سەخت بوو لە هەر بەشێکی ڕووسیادا ڕەتببی، ئەو جۆرە قوللانە نەبینی، بەڵگەی ئەوە نەبێ کە شوێنەکە ئۆردوگایەکی زۆرەملێیە. ئەوەی من بە لایدا تێپەڕیم یەکپارچە شوێنی کار و ڕۆنان و دروستکردن بوو.

ناوچەی کار و بیناکردن لەبن ڕکێفی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بوو، ئەمەش هەر لە گۆشەنیگای کارگێڕی، لە گۆشەنیگای دابینکردن و نەخشەدانان، تەنانەت لە گۆشەنیگای حیسابکردنی نوارینی ڕوانگەکانیشەوە بوو. جڵەوگرتنێکی تەواو. هێزی پۆلیسی نهێنی تاکە ماخۆی زاڵ، کردەی کار و ڕۆنان و دەرچەی بەرهەمەکانی ئەوێ هەر بە خۆی بوو. لە یەکێتیی سۆڤیەتدا ماخۆکانی کار نین، بەڵکو تەنیا ماخۆیەکی کار هەیە، ئەویش حکوومەتە. بەڵام تاکە ماخۆی کارەکە ئەو هەموو ناوچە فرەوان و پانوپۆڕەی کار و ڕۆنانی دابووە بەڵێندەرێکی لەبن (لاوەکی) کە دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بوو. دەزگەکەش یەکێکە لە گەورەترین بەڵێندەرانی جیهان، ڕەنگە گەورەترینیان بێ. دەستی کاری هەرزان وەگەڕدەخا، بەڵکو لە جیهاندا هەرەهەرزانەکەی بێ.

کار و ئەرکەکانی ڕۆنان تا دەهات گەورە و گەورەتر دەبوو، لەگەڵیشیدا هێزی کار زیاتر دەبوو. خۆ ئەگەر لەوێ هیچی نەبێ،

هەواڵنامەی کتێب

دەبوایە بۆی دروست بکردابایە. دەبوایە بەئەندازەی خواستەکانی بەهێزبوون هەڵبکشابایە. هەر ئەوەش ڕوویدەدا کە ڕوویدا، لە «تاشکەند» پێمگوترا، خەڵک لە پڕێکەوە بەسەدانیان لێگیران و دەستبەسەرکران ... هەر لەبەر ئەوەی کاتێ سواری ترام دەبوون تکتیان نەبڕی بوو! خۆ ترامەکەی «تاشکەند» هەر چەند کۆپێکێکی[157] کەمی تێدەچوو. ئەم بڕەش لە یەکێتیی سۆڤیەتی هەر بە پارە دانەدەندرا. بەڵام هەندێ جار وا دەکەوتەوە، ڕێبوار سواری ترامەکە دەبوو، بلیتی پێ نەبێ، یان پێڕانەگا بیبڕێ.. هەرچەندە خەڵکی وەهاش هەبووە بە بۆنە و بێ بۆنە نەیویستووە پارەی بلیتەکە بدا، ئەگەر هەر یەک دوو کۆپێکێکیش بێ. بەڵام بە شێوەیەکی ئاسایی خەڵکەکە پارەی سواربوونەکەی دەدا و بلیتەکیان دەبڕی. ئاساییش بووە جاری وا هەبووە لە کەمتەرخەمی پارەکە نەدراوە. بەڵام لەکاتێکی دیاریکراودا "یاساوڵەکان"ی نێو ترام یەکسەر خەڵکیان گرت و بۆ ساڵێک ڕەوانەی ئۆردوگای کاری زۆرەملێیان کردن. لە هەندێ جاردا وەها ڕوویداوە دوای یەک ساڵ ئینجا گەڕاونەتەوە. هەندێک جاریش حوکمی زیندانییەکەیان بۆ درێژکراوەتەوە. لەو نێوەشدا کاری ڕۆنان درێژەی هەبووە. جارێکیان «گارین» پێیگوتم: "لە ڕووسیادا ئێمە لە هەموو شتێکدا کورتهێنین." ئەوەش یەکێک لە سەرنجە ڕیزپەڕەکانی ئەم ڕێسایە بوو. چونکە هەر لەوێدا، لەبارەی هێزی کاری پیاودا کورتهێن نەبوون.

سەرۆکی هۆبەی دابینکردنی وڵسات (مەڕومالآت) لە لینینگراد، ئەو شتەی بە خۆی بیستبووی بۆ برادەرێکی گێڕابووەوە. بە گوێرەی ڕاسپاردەی تایبەتی شوومی پرێزیدیومی ئەنجوومەنی باڵا، ئەو لەسەر بەهەدەردانی سامانی گشتی گیرابوو. بەوە تاوانبارکرابوو، کە قایل بوو لەسەر نرخی باڵا و لە بەرانبەریشدا سەرمەڕ و بزنی ناوەخۆی کڕیوە.

هەواڵنامەی کتێب

157– دروای ئەوکاتی ئەوان.

ئەفسەریکی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، کە پێشتر برادەری خۆی بووە، لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا کردووە. لێکۆڵینەوەکەش لە ژوورێک کراوە، بە تەنیشت نووسینگەی لێکۆڵەرەوەی بالاوە بووە. لە ماوەی وچانێکی کورتدا، لێکۆڵەرەوەکە دەچێتە ژوورێکی دیکە، کاتێکیش گەڕاوەتەوە هەر بەڕێکەوت دەرکەکەی دانەخستبوو. لە ژوورەکەوە دەنگی تووڕەیی ئەفسەرە بالاکەی دەزگەی ئاسایش هاتووە. بە تەلەفۆن قسەیکردووە. پرسیاری ئەوەی کردووە ئاخۆ ئەنجامی هەندێ لە لێکۆڵینەوەکان چی بوو. پیاوەکەش وەڵامیداوەتەوە، پێدەچوو زانیاری کۆبکاتەوە. ئیدی ئەفسەری بالا بە سەریدا تەقیوەتەوە و بە توندی پێیگوتووە: "من پێویستیم بە بەڵگە و زانیاری نییە. من پێویستم بە هێزی پیاوان هەیە. پیاوەکانم بۆ بنێرە!" ئەویش پیاوەکانی بۆ ناردن. لێکۆڵەرەوەکەش بەو شێوە ڕۆیشتن. ئەوان بەرپرس بوون، کە ئەم ڕەوشە لەبەرچاوبگرن.

بەڵام خۆ ئەگەر دەزگەی ئاسایشی بەڵێندەر پێویستی بە خەڵک هەبووبێ، بۆچی ئەو کاتە لەدەستیدا بەو شێوەی کار بەڕێوە دەڕۆیشت؟ باشە بۆچی هەلومەرجی کار، کاری وەهایان بۆ بڕەخسێنێ کە بتوانن تێدا کار بکەن، نەوەک بیانکوژێ، بەڵام ئەوەندەی تێبێڵێتەوە کە بتوانن کاربکەن؟ ئەوان بە شێوەیەکی دووسەرە وەڵامیاندایەوە. کار دەبێ ببێ و تا دەشکرێ هەرزان بکەوێ. ئەمەش قانوونی ئابوورییە. خاڵی دووەمیش، نابێ ئەوە فەرامۆش بکا، کە لە نێو دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیدا نەوەک هەر بە تەنیا "قانوونی ڕۆنان" هەیە بەڵکو "قانوونی تۆڵەش" هەیە. ڕاب - سیلا دوژمنی گەلن. ڕاب سیلا دەبێ کاربکەن؛ دوژمنەکانی گەل دەبێ بمرن. لەوێدا هەرگیز لە راب سیلادا کورتهێن نەبوون. ئەو دژبەرییەی نێوان هەردوو قانوونەکان لە هاواری "بێ بەزەیی"دا ئاشتببوونەوە.

هەواڵنامەی کتێب

خەڵکێکی وا هەیە دەڵێ، بناوانی ئەم هاوارە و چالاکییەکانی کرێملن لەم پەندە دایە: "ئامانجەکان دەرەقەتی ڕەوایەتیدانن بە ئامرازەکان." منیش لەو بڕوایەدام ئەمە شاشییە.

بە کردەوە ئەوە ڕاستە، کە زۆر لە ستەمکاران ئەم پەندە بەکار دەهێنن، کە دەگەڕێتەوە بۆ «جزویت»ەکان، بۆ ئەوەی ڕەوایەتی بدەنە کارە پڕ لە فێڵ و گۆبەند و دڕندایەتیەکەیان. بەڵام ئەوەش ڕاستییەکی مێژوویە، کە ئەم ڕوانگەیە ڕێ ڕووناککەرەوەی شەڕڤانانی ڕێگەی دادپەروەری و ئازادیش بووە. «هاسمۆنییەکان» و ئەو پیاوانەی بەسەر باستیلیاندا دا، «بار کۆچبا» و «سپارتاکۆس»، «جۆرج واشنتن» و «گاریبالدی» بەو بڕوایە دژی ستەمکار وەستانەوە، کە ئەوپەڕی ئامانجیان ڕەوایەتیدانە بە دەستدانە چەک، شۆڕشێکی چەکداری و خوێنڕژانە. لێرەدا ڕاستییەک نابێ تەمومژ بخاتە سەر ئەوی دیکە. بەوەی چ لەنێو کایەی هزر یان لەنێو کایەی کردەدا، هەردووکیان بەندن بە چارەنووسی ئادەمیزاد. ئاسن مرۆڤایەتی پێشخست؛ بەڵام کێفەڕاتی سامناکیشی بەسەرداهێنا. ئاسن ژیانی دەوڵەمەند کرد و مەرگیشی زیادکرد. هەمان شتیش بەسەر ئەو پەندە ئاسنینەدا پەیڕەو دەبێ: ئامانج دەرەقەتی ڕەوایەتی ئامرازەکان دێ.

خۆ ئەگەر ئێمە بە دەسەڵاتدارانی کرێملن بڵێین، دیارە ئەم پەندە ناودارە سادە و ڕۆمانتیکیانە و بورژوازیانەیەکی هیچوپووچە؛ ئەگەر ئێمە پێیانبڵێن؛ لە چاوەکانی ئەواندا ئامانج ڕەوایەتی بە هەموو ئامرازەکان داوە، هەنگاوێکی گرنگ بەرەو پێشەوە براوە تا لەو فەلسەفەیە بگەن، کە ڕێنوێنی کردەوەکانیان دەکا، بەڵام ئێمە هێشتا نەگەیشتووینەتە بندینی[158] شتەکە. فەلسەفەی کرێملن، دارشتەیەکی

---

[158] بندین، قوولایی، ژێری ژێرەوە. لە یەکێک لە شیعرەکانی مامۆستا شێرکۆ بێکەس دا هاتووە.

تەواوکــراوە: هەمــوو ئامانجێــک دەرەقەتــی ڕەوایەتیــدانی هەمــوو ئامرازەکانی هەیە.

ڕاگەیەندراوی "ئامانج"ی کۆمۆنیستەکان؛ بۆ بنیادنانی کۆمەڵگەیەکی بێ چــین و دەوڵەت نەبــووە[159]. ئەم ئامــانجە، لە ڕوانینــی خۆیانــدا، بە شێوەیەکی سروشتی ڕەوایەتی دەداتە هەموو شێوازەکان، کە دوایاربێ پێبیگـا، بەڵـێ هەر هەمـوو شـێوازەکان. بەڵام لەو گەشـتە دوورودرێـژە بەرەو دامەزرانــدنی "کــۆمەڵگەیەکی دەوڵەت نەبــوودا"، ئامرازەکــان (شــێوازەکان) – کە بە دەســتپێکردنی دەرکەوتــن بە دەستخســتنی ئامرازەکـان دەبـێ – هەر بـۆ خـودی خـۆی ئامـانجە. دیسـان: هەمـوو ئامانجێک خۆی ڕەوایەتی دەداتە هەموو ئامرازەکان.

بە کۆمەڵبـوون بە یەکێـک لە شـێوازە بەدەسـتهاتووەکانی کۆمـۆنیزم دانـراوە. بەڵام خـۆ ئەگەر بە کۆمەڵبـوون ببێـتە ئامـانج، کەواتە دەکـرێ هەمـوو شـێوازەکان (ئامرازەکـان) لە پێنـاوی بەدیهاتنیدا بخـرێنەگەڕ. لە پێنـاوی پێکهێنـانی "برایەتـی کرێکـاران و جووتیـاران"ـدا لینـین بەڵێنـی زەوی بە وەرزێــران دا. ئەمەش بنچیــنەکە نەبــوو. لینــین هەروەک خۆیشی دانـی پێدانابوو، بەرنـامەی کشـتوکاڵییەکەی تـا ڕاددەیەک، دەق وەک خـۆی، وشـە بە وشـە لە بەرنـامەی کێبەرکێکارەکانی (نەیارەکانی) بەلشــەفیزم، لە شۆشیالیســتە شۆڕشــگێرەکان وەرگرتبــوو. ئەوانەی دوایـی (واتە شۆڕشـگێرە سۆشیالیسـتەکان .و.) بەڵێنیـان بە کشـتیارانی ڕووس نەدابـوو مەزرا و کـێڵگەی هەرەوەزییـان (بەکۆمەڵییـان) بـدەنێ، بەڵکـو مــاخۆیەتی تــایبەت بەســەر پانتــایی زەوییەکــان دوای ئەوەی موڵکــایەتی پێشــتر تێکدەشــکا. بەڵام کاتێــک ئەوان هەڵمەتــی بە هەرەوەزکردن (بە کۆمەڵکردن)یان دا، دەکرا بێباکانە هەر بە بەرنـامەی «لینـین» بەڵکـو بە قـانوونی شۆڕشــەکە بزانـرێ. بە هەمـان شـێوەش دەکرا هیچ ژانوناسۆرێکی کرێکاری زەوی بێ یـاخود کارخـانە بە هەند

---

[159] – دەوڵەت نەبوو: مەبەستم دەستەواژەی non-existent Stateە.

هەڵنەگیرێ. بە ملیۆنان لە کرێکاری زەوی وەک دوژمنی گەل ڕاپێچرانە نێو ئۆردوگاکانی زۆرەملێی کار؛ بە ملیۆنان کرێکار، تەنانەت لە ئۆکراینش برسی کران. لەو خاکەی چۆڵدەکرا، کشتیارەکانی لێ ڕیشەکێش دەکران. خۆ ئەگەر حیزب و میری بڕیاریان بدابایە سەبارەت بە سەعاتی کار، یان لە ئامانجی نێوەندگیرییدا بەوەی جوتیاران ببنە کرێکاری کێڵگە، ئەمە خۆی ئامانجێک بوو ڕەوایەتی بە هەموو شێوازێک دەدا، تەنانەت ئەگەر ببوایە مایەی وێرانکردنی ماڵی ملیۆنان کەس.

خۆ ئەگەر ئامانجی نێوەندگیر بووبایە مایەی پێکدادانی نێوان «بەرلین» و «لەندەن»، بە شێوەیەک کە «مۆسکۆ» دەبووایە 'سیستمی بۆ ئەورووپا" گەڕاندبایەوە، ئەمەش ئامانجێک بوو ڕەوایەتیدا بە پەیماننامەی خوێنین لەگەڵ ئاڵمانی نازی بۆ ئەوەی پاشخانی خۆی لە ڕۆژئاوا بپارێزی لەو کاتەی هێرش دەباتە سەر فەرەنسا.

تەنەنات ئەگەر ئامانجەکە سنوورداریش بووبێ - ئەمەش لە ڕوانگەی نێوەندگیری هەرەدوور - وەک بنیادنانی هێڵی ئاسنین لە باکوور، کەواتە ئەم ئامانجەش ڕەوایەتی دەداتە سەرجەم شێوازەکان: "هێڵی ئاسنین هەر بنیاد دەنرێ، ئەگەر لەژێر هەر مەترێکیشدا جەستەی مرۆڤێک بنێژرێ."

سیستمی وەبەرهێنی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی لە فەلسەفەوە پەرەی پێدرابوو. ئەم فەلسەفەیەش "ئابووری" دەزگەکەی بەرهەمهێنا، کرێکار و ئۆردوگای مەرگی هێواش.

ئەو نەوەیەش کە قوللەکانی چاودێری ئۆردوگا زۆرەملێکانی کاری سۆڤیەتی بینی و گەواهیدەربوون لەسەر ڕەتکردنەوەی خودا و گوێیان لە هاواری "بە بێبەزەیی" بوو، ئەو نەوەیەی بەلشەفیزم و فاشیزم، نازیزم و ستالینیزمی بینی؛ ئەو نەوەیەی شاهید بوو بەسەر ئەوپەڕی

هەڕەتــی دوو شــت – ئەوپەڕی دڕنــدایەتی ســتەمکاری و ئەوپەڕی خۆقوربانیدان و پاڵەوانێتی ئەوانەی سەربەستیان خۆشویست – دەبێ بگەنە ئەم لێکەوتانە:

ئایا ئامانج ڕەوایەتی بە ئامرازەکان دەدا؟ – ئەگەر هاتوو ڕووبەڕووی ستەمکاری بوویتەوە، ئەوا لەوە دوودڵ مەبە لە وەڵامدا بڵێی: بەڵێ!

هەموو ئامانجێک ڕەوایەتی بە شێوازەکان دەدا؟ – نەخێر!

ئامانجەکە ڕەوایەتی بە هەموو شێوازەکان دەدا؟ – نەخێر!

هەموو ئامانجێک ڕەوایەتی بە هەموو شێوازەکان دەدا؟ – نەخێر!

هەواڵنامەی کتێب

٢١

ئاوارە و سەرباز

دوای بەجێهێشتنی ئۆردوگای زۆرەملێی و ناوچەی باکوور، بۆ ماوەی چەندین مانگ بە نێو ڕووسیادا ئاوارەبووم. هەموو ئەو پانتاییە پانوپۆڕەی دەریای «بارێندس» تا سەر کەناراوی «قەزوێن»م تەیکرد. بەنێو شاری گەورە و بچووکدا، بەنێو دێهاتیشدا ڕەتبووم. لە وێستگەکانی قیتار، لە پارکەکان، لە کۆڵیتی پیسوخۆڵدا نووستم. برسیەتی و بێئومێدی بەشە بەختی ئاوارەکانی وەک من بوو. بە دووریی سەدان کیلۆمەتر بە دزییەوە ڕۆیشتین، بە پێوە خۆمان بە قیتارەکان هەڵدەواسی، دەستمان بە دەسکی دەرگەکان دەگرت یان خۆمان بەیەکەوە دەگرتەوە. ئاخر پارەمان پێنەبوو تا بلیتی قیتاری پێبکڕین. چەندین جار لە لایەن جابییەکانی قیتارەوە پاڵنراین و لە قیتارەکە دوورخراینەوە، ئەمەش چیرۆکی ڕۆژە بەراییەکانی هێڵی ئاسنینی ئەمریکام دێنێتەوە بیر. بە ئاراستەی باشوور دەهاتم. بە دوای سەروسۆراغی خوشکەکەم و مێردەکەیدا دەگەڕام، کە بەر لە گرتنم لە «ڤیلنا» دەرەبەدەرکرابوون. بە دوای سەربازێکی پۆلۆنیدا دەگەڕام، دەکرا بە گوێرەی ڕێککەوتننامەی سۆڤیەت - پۆلۆنیا لەسەر خاکی ڕووسیدا بیدۆزمەوە.

شتێکی زۆر زەحمەتیش بوو لە سەر ئەو کیشوەرە پان و بەرینەدا و لە نێو ملیۆنان ئاوارەی نێوخۆ، کە لە باکوور و لە ڕۆژهەڵاتەوە بە

لێشاو هاتبوون، لە نێو ملیۆنان پەنابەری جەنگ، ئەوانەی لە بەرەکانی ڕۆژئاوادا هەڵاتبوون، بە دوای جووتێک، بە دوای ژن و پیاوێکدا بگەڕێی و بیاندۆزیەوە. بەڵام بەخت بە هانامەوە هات.

لە یەکێ لە وێستگە پیسوپۆخڵەکانی ئاسیای ناوەڕاستدا، لەگەڵ گرووپێک لە ئاوارەکاندا بووم، لە دەرفەتێکدا دەگەڕاین، تا بە مفت[160] سواری قیتار بین. کات شەو بوو. منیش خەواڵووبووم، لەگەڵ وەنەوزدانم گوێم لە دەنگی ئافرەتێک بوو باسی کانەکانی مسی لە ناوچەی شاخەکانی «ئورال» دەکرد. گوێم لە چیرۆکێکی هاوشێوەی خۆم بوو، بە ئەستەمیشەوە سەرنجم بۆ گێرانەوەکەی ڕاکێشا. لە هیکەوە گوێم لە ناوی "هالپەرین" بوو. ئیدی بێ ئەوەی دەموچاویشی ببینم، یەکسەر گوتم:

"ببوورە، خانم. ئەو «هالپەرین»ـەی باسی لێوە دەکەی، ئایا بە هیچ ڕێکەوتێک ئەوقاتە[161]؟"

"بەڵێ."

"بەڵکو هی وارشۆ بێ؟"

"بەڵێ."

ئەو لەگەڵ ژنەکەی لە ئانوساتی ڕاگواستن بوو؟"

"بەڵێ."

"ناوەکەشی «ڕاشێل» بوو؟"

"بەڵێ وایە! ئایا دەیناسی؟"

هەوالنامەی کتێب

---

[160] – بە مفت: بێپارە. بەلاش.

[161] – ئەوقات: پارێزەر.

بە کۆمەکی ئەو ژنە، لە کۆتاییدا کەسوکارەکەم دۆزییەوە. تا ئەو کات نەمدەزانی، لە ماڵی باوانمەوە تەنیا ئەوانیان لێدەرچوونە.

لە کـۆڵێتێکی بە قوڕدروسـتکراوی شـڕووڕ، لە شـارێکی بچـووکی «ئۆزبەکی» لە «دژیـزاک» لە نێوان «تاشـکەند» و «سـەمەرقەند»دا، لەگەڵ خێزانی خوشکەکەم و دەستەخوشکێکی خۆی، کە هی سەردەمی ڕاگواستن بوو، بەسەرم برد. ژنە برادەرەکەی ناوی «لیە ڤیتکۆڤسکا» بوو.

«ڤیتکۆڤسکا» ژنێکی چاک بوو، ئەندامێکی کارای «بوند» بوو. بە چەند ساڵێکی کەم دوای ئەوەی ڕووسیای بەجێهێشت، لە بەردەم یەکێ لە کۆمیتەکـانی نەتەوە یەکگرتووەکـان ڤیتبـووەوە و گەواهـی لە سـەر بارودۆخی کرێکاران و کانەکانی مس لە یەکێتیی سۆڤیەتی دا. خانمەکە بە کـۆمیتەی نێـودەوڵەتی گـوت؛ لە «دژیـزاک» ئەو شـتانەی لەبەر دووکەڵـی لەمپـایەکی نەوتـی گـوایە شـتەکانی بە مـن گوتـووە. ئەو دژوارییە بەردەوامەکەی ژیـان و تەندروسـتی کرێکـارانی کانەکـانی بە مـن گوتبـوو، ئەوانەی بە سـەتڵە بە یەکەوەنووسـاوەکان دەچـوونە نێـو قووڵایی زەوی. پەیژەکـان لە یەکدەترازان. ئیدی بەو تـاریکییە دەبوایە بیاندۆزیبایەوە و دەستیان پێوەگرتبا، دەبوایە هەرچۆنێک بووایە جێپێی خۆیان بکردبایەوە، دەنا خوار خۆیان خەرەندێکی جەهەنەماوی بوون و بکەوتبـانە نێـوی هەر نەدەدۆزرانەوە. هەنـدێ جـار پەیـژەکە لەبەر کۆنی و ڕزین، یـان لەبەر قورسـایی کرێکـارەکە دەشکا، ئەوسا کـابرا هیچـی پێنەدەمـا، دەبـوایە لە هەوا دەسـت بە شـتێکەوە بگـرێ. هەڵـبەتە ئەنجامەکەشـی پەککەوتەبـوون یـان مـردن بـوو، ئەوەش وەنەبـێ لەبەر یەک پەیژە بێ، بەڵکو لەبەر پەیژەکانی دیکەش، چونکە لە کاتی خۆی ئاگادارنەدەکرانەوە. خـانمەکە باسـی خـۆراکی ئەوێـی بـۆ کـردن، کە لەو کانـانەدا بـایی پێویسـتی تێربوونیـان نەدەدرایـێ، لە کاتێکدا ئەفسـەرانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی باشترین خواردنیان هەبوو.

کاتێکیش ژنەکە لە قسەکانی بووەوە، یەکێ لە نوێنەرانی ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکە هەڵسا و لێیپرسی: "ئێمە دەزانین ئەو ئافرەتە سیخوڕێکی پیشەمەندە[162]."

لە ڕێی «لیە ڤیکتۆڤسکا» و برادەرەکانی، هەواڵی دووبارەگرتنەوەی «ئالتەر» و «ئهرلی»، کە دوو سەرکردەی ناسراوی «بوندیت» بوون، زانی. ئەم دوو سەرکردەیەی حیزب دژی ئەو شتە بوون کە «ڤلادیمیر ئیلیچ لینین» بە هەموو توانای خۆی شەڕی بۆدەکرد، ئیدی ئەوە بوو لەگەڵ کەوتنی پۆلۆنیا، لە لایەن دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیدا گیران، حوکمی هەشت ساڵ کارکردن لە ئۆردوگای زۆرەملێی کاریان بۆ بڕینەوە. دواتر ئەوانیش بەر لێبوردننامەکەی هاووڵاتیانی پۆلۆنی کەوتن، ئینجا هاتنە «کوبیشێڤ» لەوێشەوە پەیوەندییان بە نوێنەرایەتیی پۆلۆنی و ئەندامانی حکوومەتی سۆڤیەتیەوە کرد. ڕۆژێکیان بانگکران تا «بێریا» سەرۆکی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی ببینن. ئیدی هەرگیز لەو دیدارە "دۆستانەیە" نەگەڕانەوە. ئەندامە چالاکەکانی دیکەی «بەندیت» بۆ خانم «ڤیتکۆڤسکا»یان نووسیبوو؛ "ڤیکتۆر و هاوڕێکەی هەر بە ڕاستی زۆر بە سەختی نەخۆش کەوتوون." دوای یەک دوو مانگیش لە ڕێگەی پەیوەندییەکانی خۆیان بە جیهانیان ڕاگەیاند، کە هەردوو سەرکردەی «بەندیت» بە تاوانی "یارمەتیدانی سوپای ئاڵمان" لە سێدرارە دراون.

ئەگەر بڵێم «ئالتەر» و «ئێرلیچ» بوونەتە قوربانی پەلاماری ژاپۆنییەکان بۆ سەر بەندەری «پیرل هاربۆر»، ئەوا گومانم لەوەدانییە بە ڕۆچوون لە نێو دژبەریدا تۆمەتباردەکریم. بەڵام بڕوام بەوە هەیە، شتەکە ڕاستییە و دژبەیەک نییە. زیاتر لە جارێک چارەنووسی تاکەکان بە ڕووداوی دوورەدەستی نێودەوڵەتییەوە بەندبووە، تەنانەت بێ ئەوەی ئەوان ئاگایان لە خودی ڕووداوەکەش هەبووبێ.

---

162 – پیشەمەند: پرۆفیشیۆنال.

یەکێتیی سۆڤیەت تا ئەو کاتەی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا وەک شەڕکەرێک لە ناکۆکییە جیهانییەکە نەگلابا، پێویستیان بە «ئالتەر» و «ئێرلیچ» دەبوو. هەرچەندە قۆشەنە سەربازییەکانی ئاڵمان لە زستانی ١٩٤١ لە دەروازەکانی لینینگراد و مۆسکۆدا وەستان، تەنگژەکەی سۆڤیەت تا دەهات کوشندەتر دەبوو. ئەوەندە دژوار بوو، ستالین لە ساڵیادی شۆڕشەکەدا بە پێویستی زانی، دڵی گەلەکەی بە ڕاگەیەندراوێک بداتەوە، کە لە ڕاستییەکی زۆر ناموەوە هاتبوو، پێویستیش نەبوو بۆ بەرزکردنەوەی ورەیان وەها بکا. ستالین لە ٧ی نۆڤێمبەری ١٩٤١ و لە گۆڕەپانی سووردا گوتی: "جەنگەکە هێشتا بۆ شەش مانگی دیکە درێژە دەکێشی، لەوانەیە بگاتە ساڵێکیش." ڕووسیا لەو قەیرانە ڕاستەقینەی تێیکەوتبوو، چاوی لە هێزی ڕۆژئاوابوو بە هانایەوە بچێ، بە تایبەتیش وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا. بەڵام لە کاتێکدا کۆمەکی بەریتانیا هەر کەمێک دوای هەڵگیرسانی شەڕ لە نێوان ئاڵمان و ڕووسیا گەیشت، کۆمەکی ئەمریکا بە درەنگەوە گەیشت و وەخرا. هەرچۆنێک بێ لە ئاست خواست و داوای یەکێتیی سۆڤیەتدا نەبوو. لە خواستی سۆڤیەت بۆ زیاتر گوشار خستنەسەر ئەمریکا تا بە بێ پچڕان یاریدەدەری بێ، حکوومەتی سۆڤیەت بە دوای ڕێگەگەلێکدا گەڕا، بە هۆیەوە کار لە ڕای گشتی خەڵکی ئەمریکا بکا. بۆ ئەو مەبەستە، ڕووسیا کۆمیتەیەکی جووی دژەفاشیستی پێکهێنا و جووەکانی جیهانی بە "برایەکان" بانگدەکرد. هەر بۆ هەمان مەبەست، «بێریا» ئامادەبوو «ئالتەر» و «ئێرلیچ» بە یەکەوە لەگەڵ شاندێکی کۆمیتەی دژەفاشیزم، بنێرێتە ئەمریکا.

بەڵام لە ٧ی دیسێمبەری ١٩٤١دا، بۆمبەکانی «میکادۆ» کەشتیگەلی سەربازی ئەمریکایان ناردە بندینی ئۆقیانووسەکە. ئینجا ئەمریکا بووە هێزێکی شەڕکەر دژی هەردوو دەوڵەت، دژی ژاپۆن و دژی ئاڵمان. بەم جۆرە تەوژمی چەکناردن بۆ ڕووسیا مەیسەر بوو، ئەمەش بووە مایەی ئەوەی پێشڕەوی هێزەکانی ئاڵمان ڕابگرێ و لێنەگەڕێ لەگەڵ

قۆشەنی سەربازی هێزەکانی ژاپۆنی دوژمن یەکبگرێتەوە. کەواتە «ئالتەر» و «ئێرلیچ» چیدی پێویست نەمان تا ڕای گشتی ناوەخۆیی ئەمریکا بجووڵێنن. لەبەر ئەمە، دژەفاشیستی سۆڤیەتی، هەروەک «میخائیل» و «پفەفەر» بەس بوون. «ئالتەر» و «ئێرلیچ»یش هەر لە ڕۆژانی بەرایییەوە دژی بەلشەفیزم بوون، ئیدی قانوونی تۆڵەیان بەسەردا جێبەجێکرا. سەرباری ئەوەش، ئەوان پۆلۆنی نیشتمانپەروەربوون و سووربوون لەسەر ئەوە پۆلۆنیا مافی بەسەر ئەو ناوچانەی ڕۆژهەڵاتی ڕووباری «بەگ» یان هێڵی«کورزۆن»ـەوە هەیە، و دەبێ ئەم مافەشیان دانی پێدابنرێ. کەسانێک کە ڕووسیا پێویستی پێبوون، ڕێگەیان پێدرا بژین، ئەگەر "مەترسی"ش بن، بەڵام بۆ ئەو کەسانەی، کە پێویست نەبوون لەوێ هەبن، دەکەوتنە بن قانوونی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، دەبێ فتبکرێن. کاتێکیش ئەمریکا چووە نێو جەنگەکە، مۆری شووم لەنێو نێوچاوانی «ئالتەر» و «ئێرلیچ» درا؛ بە تاوانی سیخوڕیکردن بۆ ئاڵمان، حوکمی مەرگیان بەسەردا سەپێنرا.

هەواڵنامەی کتێب

هەواڵی دووبارە گرتنەوەی سەرکردەکانی «بەندیت»، کە لەژێر کەپووی باڵوێزی پۆلۆنی ئەنجامدرا، کاری تێکردم، تا هەوڵێکی دیکە بۆ چوونە ڕیزی سوپای پۆلۆنی بدەم. دەبوایە بەر لە دۆزینەوەی جێوڕێی خوشکەکەم ئەو هەوڵە بدەم، بەڵام سەرنەکەوتم. هەرچەندە لەو ئاوارەییەمدا، بە دوای سوپای پۆلۆنیدا دەگەڕام، هەر زوو بۆم دەرکەوت سوپای پۆلۆنی کاری بە من نییە و بە دواشمدا ناگەڕێ. یەکێ لە پۆلۆنییەکان گوتی: "پێشوازی لە جووەکان ناکرێ." بەندوباوێکیش بڵاوببووەوە، لەم شارەوە بۆ ئەو شار دەچوو، لە دەمێکەوە بۆ ئەویدیکە دەگوازرایەوە، بەوەی کە ستالین بە خۆی بە ژەنەڕاڵ «سیکۆرسکی» و ئاندێرس (سوپاسالاری هێزی پۆلۆنی لە ڕووسیا)» گوتووە، گوایە جووەکان ئەندازیار و پزیشکی باشن و بۆ لایەنی کارگێڕی سەربازیش دەستدەدەن، بەڵام ئەوان نازانن بجەنگن.

ئێمەش باوەڕمان بەو بەندوباوە نەکرد. پێمانوابوو پۆلۆنییەکان ئەو بەندوباوە بۆ ئەوە بڵاودەکەنەوە، تا ڕەوایەتی بدەنە ئەو جیاخوازییەی خۆیان دژ بە هاووڵاتییە جووەکانی پۆلۆنیا.

پاش چەندین ساڵ، زانیم بەندوباوەکە لە جەوهەردا ڕاستی بوو. بەڵام ئەوەشم زانی، ئاخۆ پشتگیری ڕەوتی دژەجووایەتی چەند بە هێز بوو. دەکرا کەسانێکی وەک «ستالین» و «مۆلۆتۆڤ»، «سیکۆرسکی» و ژەنەڕاڵ «ئاندەرس» سەبارەت بەو پرسە لە هەمان بەرەدا بن.

ژەنەڕاڵ «ئاندەرس» لە یاداشتەکانیدا تەواوی ئەو گفتوگۆیەی ستالین لەگەڵ نوێنەرانی پۆلۆنی نووسیوەتەوە. لەنێو گفتوگۆکانیشدا، نووسەرەکە ئەم دەمەتەقێیەی خوارەوەی دەقنووسکردووە:

«ئاندەرس»: حیسابم لەسەر ئەوە کردووە کە سەد و پەنجا هەزار سەربازم هەبێ، بەڵام ژمارەیەکی زۆر جووی تێدایە، ئەوانیش نایانەوێ لە نێو سوپادا بن.

«ستالین»: جووەکان شەڕڤانی بەستەزمانن.

هەواڵنامەی کتێب

«سیکرۆسکی»: بە گوێرەی ڕاپۆرتی دەزگەی هەواڵگری سەربازی، زۆر لە جووەکان سەوداکاری بازاڕی ڕەشن یان ئەوانەن لەسەر بە قاچاخبردنی شتومەک سزادراون. هەرگیز سەربازی باشیان لێدروست نابێ. من نامەوێ کەسانی وا بخەمە نێو ڕیزی سوپای پۆلۆنی.

«ئاندەرس»: دوای بڵاوبوونەوەی بەندوباوی بۆمبارانی «کوبیشێڤ» دووسەدوپەنجا جوو لە سەربازگەی «بوزولوک» هەڵاتوون. زیاتر لە شەست جووش لە لەشکری پێنجەم بەر لە دابەشکردنەوەیان بەسەر سەربازگەکان، ڕایانکردووە.

ستالین: بەڵێ، جووەکان شەڕڤانی خراپن.

لە گفتوگۆیەکی دیکە لەگەڵ ستالین، نوێنەرانی حکوومەتی مەنفای پۆلۆنی نیگەرانی خۆیان سەبارەت بە هاووەڵاتییە پۆلۆنییەکانی دەڤەرەکانی ڕۆژهەڵات دەربڕیبوو، ئەوانەی لەنێو سوپای سووردا جۆشدرابوون، ویڕای ڕێککەوتنەکەی نێوان هەردوو حکوومەتیش، هێشتا ئازادنەکراون و نەگوازراونەتەوە نێو ڕیزی سوپای پۆلۆنی. ئەم جارەیان بە جیاوازی گفتوگۆکانی پێشتر، پشتگیرییان لە مافی کەمینەکان کردبوو. ئەرێ ئەو گۆڕانکارییە چی بوو؟ ڕاپۆرتەکەی ژەنەڕاڵ «ئاندەرس» مەتەڵەکە هەڵدێنێ، هەروەها شتێکیش لە ئاوەزمەندی دیپلۆماسی ژەنەڕاڵ «سیکۆرکسی» دەدرکێنێ، وەهاش دادەنرا ببێتە کەسێکی دەوڵەتمەدار.

«سیکۆرسکی»: زۆر بە مەحکەمی هەست بەو ڕاستییە دەکەم، ئێوە هاولاتییە پۆلۆنییەکان لە ڕیزەکانی سوپای سوور و لە بەتالیۆنەکانی کار ئازادناکەن، نەخاسمە ئەوانەی لە دەڤەرە داگیرکراوەکانی ١٩٣٩دا جۆشدراون.

«ستالین»: بەڵێ، ئێمە ئازادیان دەکەین.

«ئاندەرس»: لەو دواییانە لە بەتالیۆنەکانی کاردا دەست بە ئازادکردنیان کراوە. بەڵام لەو کاتەی تەنیا پۆلۆنییەکان ئازادبکرێن، ئۆکراینی و جووەکان ئازادناکرێن. هەر هەمووشیان (ڕاستییەکەی هەرگیز دەستیان لەوە بەرنەداوە، کە هەوبن) هاووڵاتی پۆلۆنین، ئەمەش دوای ئەوەی ئێوە ئەو ڕێککەوتننامەتان لەگەڵ ئاڵماندا هەڵوەشاندەوە.

«ستالین»: تۆ چیت لە بیلاڕووسی، ئۆکرانی و جوو دەوێ؟ تۆ پێویستیت بە پۆلۆنییەکانە، ئەوان باشترین سەربازن.

«سیکۆرسکی»: من بیر لە خەڵکەکە ناکەمەوە؛ دەکرێ ئەوان بە پۆلۆنییەکان بگۆڕدرێنەوە کە هاووڵاتی سۆڤیەتین؛ بەڵام لەبەر بنەما، ناتوانم بە ناسەقامگیری بەرەکانی پێشەوەی کۆماری پۆڵۆنی قایلبم ...

ئەم ڕاستییانە بە گشتی یادەوەری ژەنەڕاڵ «ئاندەرس» هەڵدەدەنەوە، کە لە زستانی ١٩٤٢دا بەرکاربوون، هەرچەندە ئێمەش وەک زۆر جووی دیکە، پێشتر هەستمان بە باندۆرەکەی کردبوو. مایەی سەرسامی نییە، کە لە قۆناغی یەکەمی ڕزگاری لە ڕووسیا، من لە نێو ڕیزەکانی سوپای پۆلۆنیدا وەرنەگیرام. «سیکۆرسکی» گوتی "جامبازەکان"؛ ئاندەرسیش گوتی "هەڵاتووەکانی سوپا" و هەرچی ستالینیش بوو گوتی "شەڕڤانە بەستەزمانەکان". هەردوو ژەنەڕاڵە پۆلۆنییەکە، بێگومان دڵشادبوون بە سەلماندنی مۆرالییانەی ستالین سەبارەت بە ڕەوتی جیاکارییە دژەجووەتییەکەیان. بەڵام ئەوان لەو ڕاستییە نەگەیشتن، کە ستالین زۆربڵێیەکەیان لەپێناوی ئەوە دەقۆزێتەوە، کە لە پۆلۆنیا زەبری خۆی بوەشێنێ!

زۆر لە جووەکان لە نێوان بەرداشەکانی قێزلێبوونەوەی سەرکردەی باڵای سۆڤیەتی و هەردوو ژەنەڕاڵە پۆلۆنییەکان هاڕدران. بەڵام پاش چەند ساڵێکی کەم، هەر سێکیان، زانیان جووەکان چۆن دەجەنگن. بە ناوی ستالینەوە، ئەم ڕاستییە لەلایەن «دایڤید زاسلاڤسکی»، کۆمێنتنووسی سیاسیی لە پراڤدا سەلمێندرا، ئەو کاتەی لە پەیماننامەی نێودەوڵەتی ڕۆژنامەنووسان لە «پراگ»دا دانی پێدانا و بە سەرسامییەوە باسی کار و چالاکییەکانی سەربازانی «ئیرگون زڤای لیومی»[163] کرد. سەرکردە پێشووەکانی سوپای پۆلۆنیش هەر بە

---

163 – مەبەست لەو ڕێکخراوە میلیشیایەیە، کە نووسەر دوای ئەوەی دەگاتەوە فەلەستین، سەرکردایەتیان دەکا، لە ڕووداوەکانی ناچارکردنی سوپای ماندانی بەریتانیا لە فەلەستین تا زووتر وڵاتەکە جێبێڵن، هەروەها دژی چەکدارە عەرەبەکان بەر لە جاڕدانی دەوڵەتی سەربەخۆی ئیسرائیل، ڕۆڵێکی کارانگازیان گێڕا. بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە کتێبی «یاخیبوون»، نووسینی مناحیم بێگن، وەرگێڕانی شەفیقی حاجی خدر، ٢٠١٧ هەولێر.

هەمان سەرسامییەوە باسیان لە ڕۆڵی «ئیرگون» کرد، تەنانەت بە شێوازێک کە شانازیبوونیشی پێوە دیار بوو. ژەنەڕاڵ «ئاندەرس» لە کتێبەکەی خۆیدا لەسەری دەڕوا و بە شێوەیەکی لەبلەبانانە، بەکاریگەریی گەڕاندنەوەی ڕابردوو، خۆی هەڵدەکێشێ و باس لەوە دەکا، گوایە پلەی من لە نێو سوپادا بۆ کۆرپۆرال (عەریف) بەرزکراوەتەوە. ڕاستییەکەش ئەوە بوو، من لە سوپاکەی ئەودا هەرگیز لە سەربازێکی ئاسایی تێنەپەڕیم؛ تەنانەت ئەمەشیان هەر بە پەڕجوو بوو.

دوای ئەوەی بە دووبارە گرتنەوەی «ئالتەر» و «ئێرلیچ»م زانی، بڕیارمدا خێرا لە «دژهیزاک» دەرچم، ئاخر لەوێ زۆر کەس بە پاشخانی زایۆنیستیانەی منیان زانی. لەوێ ڕۆیشتم و چوومە «مارگیلان» دووەمین شاری گەورەی دۆڵی بە ناووبانگی «فێرگانا»، کە مۆڵگەی لەشکری پۆڵۆنی لێنرابوو. لە بارەگای سەرەکیدا «شیسکین»ی برادەرم دۆزییەوە. ئەو پێیڕاگەیاندم، لەوکاتەی چووبووە «کیبوشەڤ» دەستی بە دانوستان کردبوو، تا یەکەی سەربازی جوو لەنێو سوپای پۆلۆنییدا پێکبهێنێ، بەڵام سەرکەوتوو نەبوو. ئەو چووبووە ڕیزی سوپا، ئەرکی گەیاندنی ئازووقەی لە دۆڵە بەپیتەکەی «فێرگانا» پێسپێردرابوو. هەرچەند هەفتەیەکی کەم دوای گەیشتنم بە شاری «مارگیلان»، خوشکەکەم خەبەری دامێ، "کەسێکی نە ناسراو" چووبووە کۆڵیتە بچکۆلانەکەی «تارتار» و پرسیبووی ئاخۆ لە کوێ بمدۆزێتەوە ...

لە «مارگیلان» دوو ئەندامی «بێتار»ی ڤێلنام دۆزینەوە، کە زیاتر لە جارێک منیان لە برسیەتی و نەبوونی پارەی بلیتی قیتار دەربازکرد.

گفتوگۆیەکی دووردرێژم لەگەڵ «شیسکین» کرد، لە ئەنجامدا بڕیارماندا بە دوای دۆستەکەمان «د. یۆهانان بەدر» بنێرین، هەموومان دەمانزانی خاوەن چ مێشکێکی پیتۆڵانەیە، چ مامۆتکێکە بۆ

خۆی! لەبارەی دەرفەتی دەرچوون لە یەکێتیی سۆڤیەت و گەیشتنە فەلەستین پرسی پێبکەین، ئەمەش دوای ئەوەی برادەرەکانمان بەڵێنی ئەوەیان پێداین، مۆڵەتی کۆچکردنمان بۆ وەربگرن.

«د.بەدر»یش لەگەڵ خاوخێزانی بۆ ناوچەرگەی ڕووسیا دوورخرابووەوە، دوای ئازادکردنی چووبووە «ماری» پایتەختی تورکمانستان بژی. ئەویش بە هەزاران کیلۆمەتری بڕی تا ئێمە ببینێ. دەستبەجێ لەوە تێگەیشت، هیچ دەرفەتێک بۆ مۆڵەتنامەی دەرچوون لە یەکێتیی سۆڤیەتدا نییە، ئامۆژگاری ئەوەی کردم، هەموو هەوڵێک بدەم، بچمە نێو ڕیزی سوپای پۆلۆنی. گومانم نەبوو لەوەی هەموو ئاوەزمەندی و کارنامەی ژیانی خۆی، ئامۆژگارییێکی لەوە باشتری پێشکەشی کەس کردبێ.

منیش ئەوەم کرد کە پێشنیازی بۆ کردم، خۆمم بە بەشی وەرگرتنی سەربازی لەشکری پۆلۆنی ناساند. پزیشکیش پشکنیمی.

"بەڕێزا!" پزیشکەکە بە دەنگێکی سەرسامانە پێیگوتم: "ئەرێ تۆ چ دڵێکت هەیە؟ تۆ خاوەن دڵێکی زۆر نەساغی، چۆن دەکرێ ببیتە سەرباز؟"

خەریکبوو دکتۆرەکە تەواو بمترسێنێ.

ئینجا چاوەکانمی پشکنی، دووبارە هاواری کردەوە: "بەڕێزا! بینینت زۆر کزە. هەرگیز ناتوانی بە دروستی نیشانە بپێکی."

بە کورتی وەرنەگیرام. لە چاوی ئەو هەواڵەی لە خوشکمەوە پێمگەیشتبوو بڕیارمدابوو جارێکی دیکە بەختی خۆم لە ڕێی نامەیەکی تایبەت بۆ سوپاسالارەکە تاقیبکەمەوە. هەرچەندە ئەو سەرچڵییەش هەبوو، گەر هاتبا و وەرنەگیرابام، سەر لەنوێ دەگیرامەوە، بەڵام نامەکەشم هەر نووسی. «شێسکین» مشووری ئەوەی خوارد، نامەکەم بگاتە لای سوپاسالار. یەکدوو ڕۆژ دواتر، بە ئەفسەری یاریدەری

ئەوێم گوت ئاخۆ هیچ وەڵامێکی نامەکەم هاتۆتەوە. ئەویش گوتی، سوپاسالار دەیەوێ ڕاستەوخۆ بمبینێ، ئیدی لە دیدارەکەدا بڕیاردەدا ئاخۆ لە ڕیزەکانی سوپا وەرم بگرێ یاخود نا. دیدارەکەش ئەنجامی ئەرێنی هەبوو. بە ڕووخسارێکی خەندەدارەوە، سوپاسالار ئاگاداریکردمەوە، ئەگەر هاتوو لەشکرەکە چووە سەر سنوور، ئەوا چاوێکی تایبەتی لەسەر من دەبێ، بەوەی هەنگاوێکی وەها نەهاوێم و بەرەو فەلەستین هەڵبێم. لە ئەنجامدا، فەرمانی پێکردم ڕاپۆرتێک بۆ لیژنەی هێنانەڕیز بنووسم. منیش پێمگوت پێشتر ئەو کارەم کردووە، بەڵام نەیخوارد. پێیگوتم "قەیدی ناکا، جارێکی دیکە بڕۆوە ئەوێ، نامەی منیان پێدەگا." ئیدی چوومەوە بەردەمی لیژنەی هێنانەڕیز. ئەو پزیشکەی یەکەمین جار پشکنینی بۆ کردبووم، بە سەرسامی و بە گاڵتەوە پێیگوتم:

"ئەرێ من هەڵەم؟ سەرنجێکی وام هەیە، جارێکی دیکە هاتبیتە ئێرە."

منیش وەڵاممدایەوە: "بەڵێ. من ئەوم. بەڵام سوپاسالار فەرمانی پێکردووم جارێکی دیکە خۆم ناونووس بکەمەوە."

"سوپاسالار؟"

دکتۆرەکە چووە لای سەرهەنگ (مێجەر)ـە بەرپرسەکە. بینیم سەری بەسەر چەند کاغەزێکدا گرتبوو، گوێم لێبوو بە دکتۆرەکەی گوت:

"بەڵێ، ئەمەیە. تکایە بیپشکنە."

ئینجا دکتۆرەکە بە دەنگێکی بیستراوەوە گوتی: "دڵ و سییەکان نایابن! سیەیکانت هەر دەڵێی ئاسنن."

پاشان چاوەکانیشمی پشکنین.

"ئممم، لە ڕاستیدا کورتبینی، بەڵام لە سوپادا فێردەکرێی چۆن نیشانە بگری. ئەگەر هەوڵبدەی، دەکرێ ببیە یەکێک لە باشترین نیشانەشکێنەکانمان."

"بەڕێز، هەموو هەوڵێکی خۆم دەخەمەگەڕ."

بەم جۆرە لە نێو ڕیزەکانی سوپای پۆلۆنی وەرگیرام.

بەڵام تا ئەو کاتەی جلی خاکییم کردە بەر و لە سەربازگەیەک دانرام، وەک ئاوارەیەکی ئازاد، توانیم ژمارەیەک لە خەسڵەتەکانی ئایندەی ژیان لە یەکێتیی سۆڤیەتدا ببینم.

هەواڵنامەی کتێب

هەواڵنامەی کتێب

٢٢

حکوومەت و یەکسانی

پێناسە پەسەندکراوەکەی چەمکی دەوڵەت سێ توخم لە خۆ دەگرێ: هەرێم، دانیشتوان و حکوومەتێک. پێناسەی لینینیش بۆ دەوڵەت تەنیا لە دوو توخم پێکدێ: چینی چەوسێنەر و چینی چەوساوە. لینین نووسیویەتی؛ دەوڵەت داردەستێکە، بە هۆیەوە چینێک ئەوی دیکە دەچەوسێنێتەوە. بە گوێرەی لێکدانەوەی ئەو، ئامانجی سەرەکی شۆڕشی پرۆلیتاریاش، نەهێشتنی چینەکان و لەگەڵیدا لەبەینبردنی دەوڵەتە. ڕێگەی نەهێشتنی دەوڵەتیش، دوای سەرکەوتنی شۆڕش دەستپێدەکا.

بەڵام لە ئاوارەبوونی من بە نێو ڕووسیادا، هیچ ئاماژەیەکی لەو شێوەم نەبینی. بەڵکو بە پێچەوانەوە، لە هەموو شار و گوندێکدا، لە هەموو شوێنێکی کارکردندا و لە هەموو کونوقوژبنێکی ژیانی هاووڵاتی سۆڤیەتیدا، "دەوڵەت"م بینی. وەنەبێ دەوڵەت بەشەکاری هەر یەک لەو ملیۆنان هاووڵاتییانەی ڕێکبخا، بەڵکو شوێنی کاریشی بۆ هەڵدەبژاردن، ناچاریدەکردن کارەکە بکەن، دەنا گوشاری دووبارە چاوی لێسووردەکردنەوە و گەفی "دووبارە پەروەردەکردنەوەی" لێدەکرن. وەنەبێ مرۆڤ هەر ئەوەی دەبینی، کە دەوڵەتی سۆڤیەت لە هەموو شتێک و لە هەموو شوێنێکدا هەبوو، بەڵکو مرۆ بەبێ پچڕان هەر وەبەرگوێی دەکەوتەوە. ئەمریکییەکان بێهوودە لە ڕێی ڕادیۆی "دەنگی

ئەمریکا" قسەیان بۆ ڕووسییەکان دەکرد. لە یەکێتیی سۆڤیەتدا و لە ماڵە تایبەتییەکاندا کە ڕادیۆیان هەبوو، زۆر کەم بوون و لەیەک دووریش بوون. تەنانەت ئەو جۆرە ڕادیۆیانەی ئەوێش، وەک ڕێسایەکە، هەر توانستی ئەوەیان هەبوو بە تەنیا وێستگە خۆماڵییە ڕووسییەکان بگوازێتەوە، ئەوانیش هەواڵەکەیان لە ڕادیۆی ناوەندەوە وەردەگرت، ئەویش ڕادیۆی مۆسکۆ بوو. تەنانەت ئەگەر هاووڵاتییێکی سۆڤیەتی بە ڕێکەوت ڕادیۆکەی کەوتبایە سەر ڕادیۆیەکی دەرەوەی وڵات، ئەوا شێت نەبوو ئەو سەرچڵییە بکا، لە بەردەم ژن و منداڵەکانی گوێ لە "ڕادیۆی ئیمپریالیستی" بگرێ! بەشی هەرە زۆری خەڵک گوێیان لە ڕادیۆکەی سەر شەقام دەگرت. ئاخر دەوڵەت لە ڕێی ئەو ڕادیۆیە، بەردەوام، بە شەو و بە ڕۆژ، هەموو ڕۆژێک و هەموو کات قسەی بۆ دەکردن.

ئەوەش بۆ هەر چاودێرێک ڕوون و ئاشکرا بوو، کە دەوڵەتی سۆڤیەت هەر لە سەرەتاوە خۆی تاکە ناوبژیوان و تاکە "بەڵێندەر" بوو. پرسیارەکەش ئەوەبوو، ئاخۆ لە ژێر ڕۆشنایی پێناسەکەی لینین، " چینی چەوسێنەر" و "چینی چەوساوە" لە ڕووسیا، هەنووکەش چینەکانی بەر لە شۆڕش، خاوەنی کارخانەکان و زەوییە کشتوکاڵییەکان، بە تەواوی لەبەینبراون. لە بەرانبەر ئەم پرسەدا، کێشەی یەکسانی کۆمەڵایەتی لە کۆمۆنیزمدا بەهەموو جددیەتی خۆی و هەموو هەراسانییەکانی خۆی سەرهەڵدەدا.

پێموایە زاڵبوونە ڕاستەقینەکەی کۆمۆنیستی - نەوەک بە هێزی فیزیکییەوە بەڵکو بە ئامرازەکانی هزرەوەیە - لە ڕێگەی دروشمی یەکسانی گەیشتە لوتکەی خۆی. هەرچەندە کۆمۆنیزم بەڵێنی زەوی بۆ وەرزێر، ئاشتی بۆ سەرباز، نان بۆ برسی و باشترکردنی بارودۆخی ژیان بۆ هەمووان دابوو، لێ ئەم بەڵێنانە - وەک هەموو بەڵێنی ئادەمیزاد - دەکرێ (لە ڕاستیشدا هەروابوو) وەک گومانێک دابنرێ.

واقیعیش سەلماندی، ئەم گومانە بێ زەمینە نەبوو. لە بەرانبەر ئەمەشدا، هیچ شتێکی گوماناوی سەبارەت بە خەباتی مرۆڤ بۆ یەکسانی لە ئارادا نییە. ئاخر ئەویش هەروەک ئازادی خەباتێکی سروشتکردە. دەکرێ ئەمەش سەرکوتبکرێ، بەڵام تێکناشکێندرێ. تا ئەو کاتەی توێژێکی زۆر لە ڕەگەزی مرۆڤ هەر بە ڕاستی بڕوایان بەوە هەبێ، کە جیاوازی لە دایکبوون، جیاوازییێکی سروشتکردەییە، ئەوا خەبات بۆ یەکسانی دەچێتە سووڕی متبوونەوە. بەڵام هەر لەگەڵ ڕۆژە بەراییەکانی شۆڕشی فەرەنسا و شۆڕشی باری دەروونی گشتی، کە وەک دەرچەیەکی جەنگی یەکەمی جیهانی لێهات، ئیدی کەس لە جیهاندا نەما، هێشتا بڕوای بە جیاوازی سروشتکردە لە نێوان نیشتەجێی شوێنەکان و ئەوانەی برسی دەبن هەبێ. کۆمۆنیزم هانیدان دژی ئەو جۆرە جیاوازییانە بوەستنەوە. ئەم پرسە هێشتاش هێز و گوڕە سەرەکییەکی هەر تێداماوە.

شتێکی ڕێکەوت نەبوو شۆڕشی کۆمۆنیستی - بە پێچەوانەی پێشبینییە ناساراوەکەی مارکس - لە وڵاتە دواکەوتووەکان نەوەک پەرەسەندووەکان سەرکەوت. لە وڵاتە گەشەسەندووەکان پیاوژۆکانی دەوڵەمەندبوون لە سەرێکەوە و بەردەوامیش برسیکردنی ئەوانی دیکە (بنەما گریمانەییەکەی پێشبینییەکانی مارکس) ڕووی نەدا. ئەمەش بە گوێرەی دانەری سەرمایەکە Das kapital، پیاوژۆیەکە، هەر دەبێ چینایەتی لێبکەوێتەوە: خەڵکانێکی ژمارە کەم، هەموو شتێکیان هەیە و زۆرینەیەکی پانوپۆڕ لە هەموو شتێکیان کەمە. بەڵام لە وڵاتە دواکەوتووەکان ئەو بۆشاییە بەرفرەوانەی جیاوازی هەبوو و بەردەوامیشە. لەوێ چینەکانی خەڵک لەگەڵ ئامرازەکانیان، بە خۆپەرستییە کوێرانەکەیانەوە، هیچ هەوڵ و کۆششێک بۆ بەردەبازکردنی ئەو کەلێنە، بۆ لەیەکنزیکردنەوە و بەیەکەوە گەیاندنی بەشەکانی کۆمەڵ لە ئارادا نییە. چینەکان مۆری نوشستییان لە نێوچاوان دراوە. بۆ مرۆڤایەتیش کە ناچارکراوە خەبات بۆ یەکسانی

بکا، دەمێکە کاروانەکە بەڕێوەیە. ئەوەی دەگاتە سەر کەلێنەکە ئەو بژاردەیەی لەپێشە، ئایا بەردەبازێک دروستبکا یاخود بکەوێتە ناوی. کاتێکیش خەڵک پردەکە دروستناکەن، هەڵبەت ڕەوشەکە بەرەو تەقینەوە دەڕوا، ئەوسا کێفەڕات جێگەی پێواژۆکە دەگرێتەوە.

لە ڕووسیا ئەم جۆرە تەقینەوەیە قەوما. چینە خاوەن زێدەمافەکان بە ئامرازە هەبووە زۆر و زەوەندەکانیان، لە خەرەندی دۆزەخەکەدا غلۆربوونەوە. شۆڕشەکەش سەرکەوت. هەموو کەسێکیش وەهای دانا سەعاتی فەرمانڕەوایی یەکسانی هات. ئەرێ کاتەکەی هات؟ ئەرێ یەکسانی لە وڵاتی کۆمۆنیزم زاڵ بوو؟

من هەمیشە وێنەی ئەو ئافرەتەم لەبەرچاوە، کە بە تۆمەتی گومانی سیخوڕێتی بە پێنج ساڵ زیندانی کرابوو. من ئەوم لە کەساسیی و مەلوولی خۆیدا بینی، بەڵام لە گێڕانەوەی بەسەرهاتەکەی خۆیدا، مرۆ دەیتوانی ئەوە ببینێ، جارێک ئەو ژنە زۆر دڵخۆش و بە شێوەیەکی بەراوردکاریش بێ، زۆر خۆشگوزەرانیش بوو. ئافرەتەکە پاڵتۆ فەرووەکەی لە مۆسکۆوە لەگەڵ خۆی هێنابوو. مێردەکەشی بەڕێوەبەری کارخانە بوو، خاوەن مووچەیەکی بەرچاو و زۆر بوو، بەرزتر بوو لە کرێکارەکانی کارخانەکە. بەو هۆیەوە مێردەکە توانی پاڵتۆیەکی فەروو بۆ ژنەکەی بکڕێ. ئەو هەر وەک پیاوێکی دەوڵەمەندی هەر وڵاتێکی دیکە لەگەڵ ژنە گەنجەکەیدا جووڵایەوە. لە خۆشەویستییەوە هەموو شتێکی بۆ ژنەکەی دەکرد. بەڵام ئایا لەگەڵ کرێکار، لەو هەموو ملیۆنانەی لە ڕووسیا کاریان دەکرد، دەکرا هەمان دەربڕینی هەست و سۆز لە گۆڕێدا هەبێ؟

ئەو پاڵتۆ فەرووداره تاکە شت نەبوو، کە لە یەکێتیی سۆڤیەتدا بینیم. ڕۆژێکیان، لە سەر شەقامەکانی «تاشکەند»دا، تووشی دوو ژنی جل کەشخەی بەژندرێژ هاتم، پاڵتۆی فەروویان بەسەر شانەکانیاندا دابوو. بۆنی خۆش لەو خانمانەوە دەهات. ئەوان خەریکی پیاسەی خۆیان

هەواڵنامەی کتێب

بوون. بە تەنیشت یەکێکیاندا، ئەفسەرێک بە پلەی ژەنەڕاڵ دەڕۆیشت؛ بە تەک خانمەکەی دیکەشدا، پیاوێکی مەدەنی بە جلوبەرگێکی کەشخەوە دەڕۆیشت. لە دەوروخولی ئەو دوو جووتە خواپێداوەدا، هاولاتی جلشڕ، سەرڕووت، زگبرسی، کە ئەسپێ خواردبوونی، دەڕۆیشتن. تەنیا پاش چەند سالانێکی زۆر، شتێکی وەک ئەو فەرووەی دوو خانمە سۆڤیەتییەکەم لە کۆمەڵگەی «ئەلیزێ»، لە «پاریس» بینی.

بەلام خۆ دەکرێ ئەم شتە پرسە ڕاستەقینەکە نەبێ. بڕیارە یەکلاکەرەوەکە بەوەی زێدەماف[164] – کە لە جلوبەرگی نایاب یان خانووی گەورە و شیک یاخود خۆراکی چەور و باش خۆی نمایشدەکا – بەشێکن لە شتی تاکەکان (کە ڕیزپەڕە لە ڕێسای گشتی) یان هی سەرجەم چینەکەی کۆمەڵگە. کاتێکیش زێدەماف دەدرێتە چینێکی تایبەت و هەر تاکێکی نێو ئەو چینە، ئەوا لەچاو یەکێک لە گوتە پەسەندکراوەکانی مارکس دەبێتە "چین". ئەوەش بایەخی نییە، ئەگەر هاتوو زێدەماف تاکەکانی ئەو چینە بە هۆی پیشەکەیانەوە بوو یاخود پلەوپایەیان. ڕاستییەکە هەبوونی زێدەمافی چینەکە دەیخوا.

لە «تاشکەند» و «سەمەرقەند»، لە « دژێزاک» و «مارگیلان»، لەو شوێنەی کە زیاتر لە شارەکانی دیکەدا لێیمامەوە، توانیم جیاوازی نێوان چوار جۆرە "بازاڕ" لە یەکێتیی سۆڤیەتدا بزانم. دەوێرم بڵێم زیاتر لە چوار جۆر هەبوون، بەلام لە ڕووی بنەماییەوە هەموویان یەک بوون، لە هەمووشیان تایبەتمەندتر تا بڵێی نایەکسان، یان کورتهێن لە یەکسانی، مایەی نیگەرانی بوون. لە چاوی چاودێری کەسەکییەوە دەمتوانی «سپێتس» بازاڕ، «ڤۆین» بازاڕ، بازاڕی شارەوانی و بازاڕی گشتی بە ڕیزبەستنەکانیان جیابکەمەوە.

---

[164] – زێدەماف: ئیمتیازات

بازاڕی سپێتس تۆرگ (Spetz –torg)، بەتەواوی واتای وشەوە بازاڕێکی تایبەت بوو. هەرچەندە ناوەکەشی سروشتێکی تایبەتمەندانی بازاڕێکی تایبەت" بوو. ناوەکەی تایبەتمەندییەکەی دەردەخست، دیاربوو بازاڕەکە بۆ کێیە، یان کێی پێوە پەیوەستە. ڕاستییەکەی ئەوەبوو، بازاڕەکە تایبەت بوو بە خەڵکی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی. لە دووکانەکانی سپێتس بازاڕدا، کەسێکی لێنەبوو پلەیەکی لە نێو دەزگەی ئاسایشدا نەبێ، کەسێک نەیدەتوانی شتی لێبکڕێ بەدەر لەوانەی باجێکی تایبەتی پۆلیسی نهێنییان نەبووبێ. تەنانەت ئەندامەکانی پارتی کۆمۆنیستیش، یان ئەو کەسانەی پلەی باڵایان لە نێو میکانیزمی پارتەکەدا هەبوو، نەیاندەتوانی لەو سپێتسەدا، بازاڕبکەن. لەوەش زیاتر، کاربەدەستە باڵاکانی حکوومەت و ئەفسەرە پلەباڵاکانیش لەو بازاڕە سوومەند نەبوون. ئەوانەی بە تەنیا دەرگەی ئەو بازاڕەیان بۆ ئاوالا بوو، خەڵکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، خێزانەکانیان سوودمەند بوون. لە ماوەی جەنگیشدا، لەو کاتەی دانیشتوانی یەکێتیی سۆڤیەت بەزۆری برسی بوون و بەوپەڕی پاڵەوانێتیشەوە بەرگەی قاتوقڕییەکەیان دەگرت، خەڵکی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی، نەخاسمە پلەباڵاکانیان، بۆیان هەبوو، نانی سپی، کەرە، گۆشت و هەموو شتێکیان لە دووکانەکانی ئەو بازاڕە تایبەتییەدا دەستبکەوێ. هەندێ جار، هەندێ لە کەلوپەلەکانی بازاڕەکە بۆ بازاڕی دیکە دەنێردران کە ئاماژەم بۆ نەکرد، لە ڕووسیا ئەویش پێیدەگوترا بازاڕی ڕەش. لە نێو پاسەوانانی شۆڕشەکەدا کەسانێک هەبوون پارەیەکی کەمیان دەستدەکەوت، بەڵام خۆ ئەمە پرسێکی دیکە بوو.

بازاڕی سوپاش (ڤۆین تۆرگ Voin torg) لەسەر هەمان بنەماوە تەنیا بۆ خەڵکی نێو سوپا بوو. لەو بازاڕەشدا هەندێ شت هەبوو، هاووڵاتیی ئاسایی دەستی نەدەکەوت. بەڵام ئەم بازاڕە لە هی یەکەم هەژارتر بوو. هەندێ جاریش بازاڕی ڕەش لەو بازاڕە کاڵای بۆ دەچوو.

بازاڕی کراوەی شارەوانییش بۆ هاوڵاتییە سۆڤیەتییەکان کراوە بوو. چەند جۆرە خواردنێکی دیاریکراوی تێدا دابیندەکرا، بەرهەمەکانی ئەو کۆلخۆزییانەی تێدا دەفرۆشرا، کە بۆ خۆیان کاریاندەکرد. هەندێک جار شتی وەک ئارد، میوە و سەوزەی لێدادەنرا. بەڵام نرخی ئەم بازاڕە چەندقات لە بازاڕەکانی دیکە گرانتر بوو. هەموو کرێکارێکیش نەیدەتوانی خۆراکی ڕۆژانەی پێویستی خۆی بە پێی پێوەرەکان لەبەر نرخگرانی یان لەبەر نەمانی شتەکان، یان لەبەر کەمکردنەوەیان لە کاتی جەنگ (کە بە خۆم ئەمەم بینی) پێبکڕێ.

بۆ سەربازی سادە، بۆ ئاپۆرای کرێکار و خەڵکی پیشەمەندیش بازاڕێکی گشتی دابەشکردن هەبوو، کە نرخی شتەکانی هەرزان بوو، بەڵام شتەکانی بە ژمارە سنووردار بوون بەتایبەتیش نان.

بەم جۆرە بینیمان، لە سەروی قووچەکە تایبەتییەکەی ڕووسیادا، پۆلیسی نهێنی بە خۆی و بازاڕەکەی وەستابوو. لە بنکەکەشی حەشاماتی خۆڵەمێشی کرێکاران و ڕەنجدەران بوو. پلەی ناوەڕاستیشی لە ئەندامانی پارتی کۆمۆنیستی و کاربەدەستانی حکوومەت پێکهاتبوو. ئەمەش لە ڕوانگەیەکی کۆمەڵایەتییانە (سۆشیال)ی دابەشکردنی کاڵا جەوهەرییەکان بوو، هەڵبەتە شتەکەش گردەبڕ و یەکلاکەرەوە بوو. هەرچی لە گۆشەنیگای داهاتی داراییشەوە بوو، بایی خۆی گرنگ بوو، بەڵام بڕیاردەر نەبوو، توێژەکانی گۆرانیبێژان، موزیکژەنان، ئەکتەران، نووسەران و هونەرمەندە هەمەجۆرەکانیش لە پلەی هەرە سەرەوە بوون. هەر توێژێک بازاڕی خۆی هەبوو، هەر چینێکیش زێدەمافی خۆی.

جیاوازی چین و توێژەکان لە ڕووسیا لە جیاوازییەکانی هیچ وڵاتێکی دیکە نەدەچوو. بە پلەی یەکەم، بنەمای ناسینەوەیان جیاواز بوو لە وڵاتە سەرمایەدارەکاندا، بنەماکەی موڵک و سامان بوو؛ کەچی لە یەکێتیی سۆڤیەتیدا بنەماکە ئەرکی کەس بوو لە نێو پێکهاتەی میرییدا.

جیـاوازی دووەمـیش ئەوەبـوو، لەو ڕووسـیا مـرۆڤ ئەو جیـاوازییە چەندایەتییە قەبەیەی لە نێوان پشکەبوونی بەرهەمی زۆر و کرێکارە بەکرێگیراوەکان یان پیاوە یەخە سپییەکان نەدەبینی وەک لە وڵاتەکانی دیکـدا هەبـوو. لە نەمـان و لە نەبـوونی ئەو جیاوازییـانەدا، بە تـایبەتی هەمـوو ڕووسـییەک، تەنـانەت نەوەی پێشـووش، کە ڕۆژگـاری دیـکەی بینیبـوو، بەو شـتەش شـانازی بە خـۆیەوە دەکـرد. زیـاتر لە جارێـک تووشی ئەو حاڵەتە بووم، گوێم لە ڕووسێک بووە گوتوویەتی:

"ئەرێ کارخـانەی گەورە دەبینـی؟ ئەمەیـان سـەر بە هـیچ مـاخۆیەکی کارخانە نییە."

ئاخر ڕووسەکان ئەوە نالێن: "ئەم کارخانەیە هی ئێمەیە." دەکرێ بڵێن: "ئەم کارخـانەیە هـی حکـوومەتە." بە گشـتی ئەو بە ڕاسـتییێکی نەرێنـی قەناعەتی بەخۆی هێناوە، هەر ئەمەشە وایلێکردووە شانازی پێوەبکا.

گرنگتـرین جیـاوازی ڕاسـتەقینە لە نێـوان "چینەکـان" لە ڕووسـیا چەنـدایەتی نـین، هەرچەنـدە ئەو جیـاوازییە چەنـدایەتییانە هەن و بەرچاویشن. لێ گەلۆ گرنگترین جیاوازییە ڕاستەقینەکان، کە بە چاوی خۆم بینین چۆنایەتییەکان بوون.

جیـاوازیی نێـوان کەسـێک کە ژەمەخـواردنێکی چەور و بەتـام و کەسێکیش کە بڕی برسیەتیەکەی بە شتێکی کەم بشکێنێ، جیاوازییەکی چەندایەتییە؛ جیاوازی نێوان کەسێکی ڕەزامەند و برسی جیاوازییێکی چۆنایەتییە. جیاوازی نێوان پیاوێک کە سێ قات جلی هەبێ و یەکێکیش تەنیا قاتێکی تاقانەی هەبێ، جیاوازییێکی چەندایەتییە؛ هەرچی جیاوازی نێوان پیاوێک، کە قاتێکی گونجاوی لەبەردا بێ و کەسێکیش جلشڕ بێ، گوشی لەبەردابێ، جیاوازییێکی چۆنایەتییە. جیاوازی نێوان پیاوێک سێ جووت پێڵاوی لە دۆلابی پێڵاوگرەیماڵەوەدا هەبێ لەگەڵ یەکێک تەنیا یەک جووت پێڵاوی هەبێ، جیاوازییێکی چەندایەتییە؛ کەچی جیاوازیی

هەولێرنامەی کتێب

نێوان کەسێک کە جووتپێڵاوی هەبێ و یەکێکیش نەیبێ و پێخواس بێ، ئەوە جیــــــاوازییێکی چۆنـــــــایەتییە. دەق ئەوانەش ئەو جیـــــــاوازییە کۆمەڵایەتییـانەن لە بـواری کـۆمەڵایەتی - ئـابووری کە لە ڕووسـیادا بەچاوەکانی خۆم بینیمن. من کەسانی ورگپڕ و زل و برسیشم بینین، بینیم جلێکی جوان و کەشخەی لەبەردایە، بینیم جلەکانی شڕۆڵ و پینە پینە بوو، بینیم بە پێڵاو و بێ پێڵاویشـم بینین. لێرەدا دادپەروەرییێکی زۆر لە هەبـوونی جیـاوازییە چەندایەتییەکانـدا نیـیە؛ بەڵام جیـاوازییە چۆنایەتییەکان پیاوێک لەگەڵ یەکێکی دیکە ناچارەکییە.

خەڵک ئەو ڕاستییەیان بەبیردەهێنامەوە، کە خـۆم لە سـەردەمی جەنگی یەکەم جیهانی لە ڕووسیا بووم و مشتومڕ لەسـەر ئەوە بوو کە نابێ ڕەوشی ڕۆژانی ئاشتی بەسەر ڕەوشی ڕۆژانی جەنگدا دادوەر بێ. من تەنیا پەنابەر و زیندانییە ئازادکراوەکانم نەبینین؛ من شـێوازی ئاسایی ژیـانی هاووڵاتیـانی سۆڤیەتیشـم لە ماڵوحـاڵی خۆیـان بینـی. ئەوان هەمیشــە لەبەر لێشــاوی پەنــابەران دوڕاو نەبــوون. بە پــێچەوانەوە، هەندێ جار تێیدا سوودمەند و دڵشـادیش بوون بەوەی کراسـێک یان پـاڵتۆیەک یـان جـووت پێڵاوێـک بکـڕن. زۆر جـار دەمپرســی، ئەرێ جیاوازی لە ئازووقەی خۆراک بەر لە جەنگ و لە کاتی جەنگدا هەبوو. وەڵامیاندەدامەوە، بەڵـێ جیـاوازی هەبـوو، بەڵام جیـاوازییەکە زۆریـش گەورە نەبـوو. ئەوان هەمیشــە بە قـاتوقڕی ئاشـنا بـوون، وەک خۆیـان دەیـانگوت، شەرمیشـیان لێنەدەکرد. بە کـردەوە ئەو ڕاگەیەنـراوەیە، کە زۆر جــار لە ڕووســییەکانم بیســتبوو، بە شــێوەیەکی ناڕاســتەوخۆ دژبەرییێکی تێدابوو لەگەڵ ئەوەی سەربازەکانی لە «ڤیلنـا» و «کوڤنـۆ» گوتیـان. ئەو سـەربازانە وەهـا ڕاهـاتبوون بڵـێن: "لە ڕووسـیا هەمـوو شتێکمان هەبوو - ئایا حەزت لە شخارتەیە؟ - ئێمە لە ڕووسیا هەموو شتێکمان هەبوو!" بەڵام لە «ڤیلنا» گوێم لە چیرۆکی گوڵگوڵی بوون لە بارەی ئۆردوگاکانی کار!

خەسڵەتە هەرە بەرچاو و بێچمە زەبروەشێنەکەی پێکهاتەی کۆمەڵایەتیی سۆڤیەت لە ڕووی ئابوورییەوە باڵادەستێتی کەسانی نێو داودەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بوو. ئەوان هەمیشە جوان و جلێکی کەشخەی فەرمییان لەبەردابوو. پێڵاو و جزمە پانیبەرزەکانیان هەر بریقەیان دەهات. خواردنیان لە بازاڕی تایبەت دەکڕی. هەروەک «گارین» پێیگوتم، گۆڕانکاری لە دەسەڵاتی فەرمانڕەوایەتیدا ببووە بەڵگەیەکی بواری ئابووری. لە سەردەمی لینیندا هێزی پۆلیسی نهێنی داردەستێک بوو لە دەستی حوکمگێڕانی پارتی کۆمۆنیست. (ئەویٚ ڕۆژیٚ بازاڕی تایبەت نەبوو). لە ڕۆژانی ستالینیشدا پارتی کۆمۆنیست ببووە ئامرازێک بە دەستی هێزی حوکمڕان کە دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی بوو. (ئیدی بازاڕی سپێتز هاتە ئارا.) بە بەراوردکردن دەسەڵاتدار بووە دەوڵەمەند و دەوڵەمەندیش بووە دەسەڵاتداری ڕەها.

دەکریٚ یەکێک بپرسیٚ: ئایا لەویٚ لە نێو گەلی ڕووسیادا ئیرەییبردن سەبارەت بە زێدەمافەکان لە گۆڕێدا نەبوو؟ خۆ ئەگەر جیاوازییەکان جیاوازی نێوان کەسی ڕەزامەند و کەسی برسی، جیاوازیی نێوان پێڵاودار و بێپێڵاو بیٚ، باشە بۆچی شتێکی سروشتی نەبوو هەروەک وڵاتەکانی دیکە ئیرەیی دەربڕین هەبیٚ، نەخاسمە لەو وڵاتانەی کە جیاوازییە چۆنایەتییە ئابوورییەکان لەنێوان چینێک و چینێکی دیکەدا هەبن؟

دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی وەڵامی ئەو پرسەی داوەتەوە. ئاخر دەزگەکە سەرکەوتووبوو لەوەی لە مێشکی هەموو دانیشتوانی سۆڤیەتی ئەوە بسەلمێنیٚ، کە بە شێوەیەکی ڕەها دان بە بێمرادی و نەزۆکی و بیٚ ئەنجامی هەر هەوڵێکی بەرهەڵستییانەی حکوومەتدا بنێن. دەزگەکە لەوەدا سەرکەوتوو بوو ترسوبیم بترنجێنێتە نێو مۆخی ئێسقانی هاووڵاتییەکانی. ئەوەش وەنەبیٚ ترسێکی ئاسایی

بێ لە دەسەڵات و سزاکەی. بەڵکو ترس و تۆقین بوو لە ڕوودانی کێفەڕات. کێفەڕات لەسەر کێفەرات! وەک ئەوەی لە خەرەندێکی قووڵ و تاریکی هەزار بە هەزاری جەهەننەماوی بە دەستەکانی خۆی هەڵواسرابێ، بەم جۆرە هاوولاتی سۆڤیەتی بە بینینی کڵاوسەوزەکانی دەزگەی ئاسایشی وڵات زەندەقی دەچوو.

بەڵێ، ئیرەییێکی قووڵی "کۆمەڵایەتی" لە ڕووسیا هەبوو، هەروەک چۆن لە وڵاتانی دیکەشدا هەیە؛ بەڵام لە وڵاتەکانی دیکەدا، هەندێک جار ئیرەییەکە لە ترس بەهێزترە: هەرچی لە یەکێتیی سۆڤیەتییە، ترس لە ئیرەیی بە هێزترە.

هەرچەندە یەکسانیی ئابووری لە ڕووسیادا نییە (وێرای بەڵێنەکانی کۆمۆنیزمیش)، لەوێ لە بن قەڵەمڕەوی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیدا یەکسانییێکی دیکە هەیە، ئەویش: یەکسانیی ترسە.

هەولێرنامەی کتێب

هەواڵنامەی کتێب

٢٣

ڕێساکانی ڕیزبوون

لەم سەر بۆ ئەوسەری یەکێتیی سۆڤیەت هەر گوێت لەم پرسە دەبێ: "تۆ بڵێی ئەوانە چی دابەشبکەن؟" هاووڵاتی یەکێتیی سۆڤیەت ناپرسێ: "تۆ بڵێی ئەوانە چی بفرۆشن؟" ئەوەی دەیپرسێ ئەوەیە: "Chto diut?" – ئەرێ ئەوان چی دەدەن؟ بە وەڵام وەرگرتنەوەش ڕیزی خۆی بەستووە. ئەگەر هاتوو دوای شەکەتبوون و چاوەڕوانییێکی زۆر، بەختی هەبوو، ئەوا پارەی خۆی دەدا و ئەوەی "دەیدەن" و نۆرەی بۆ گرتووە وەردەگرێ. کەسانی وام بینین، هەر ڕیزێکیان بینیبێ، بێ ئەوەی پرسیارە سادەوساکارەکەش بکەن، یەکسەر نۆرەکەی خۆیان دەگرن. لە کۆتاییشدا بۆیان دەردەکەوێ، ئەمە نە ڕیزبەستن بووە بۆ نان، نە بۆ سابوونیش، بە ڵکو ڕیزبەستنێک بووە بۆ پاککەرەوەیەکی منداڵان یان هەر شتێکی لەو جۆرە.

لە گەڕەکەکەی لای خۆمان لە «دژیزاک» بە ژنێکی بنجوو ئاشنابووم، مێردی بە ڕووسییێک کردبوو. ژنە ڕووخسارێکی فریشتانەی هەبوو، بەڵام ژیان لەگەڵیدا زۆر دڵڕەق بوو. لە ئاکامی ڕووداوێکدا، هەردوو قاچی لەدەستدابوون و ببووە پەککەوتەیەکی بێچارەسەر. مێردەکەشی پیاوێکی درێژی بە جۆش و ڕووخسار جوان، بە تەواوی بە دڵ و گیان دڵسۆزی بوو. هیچ منداڵیشیان نەبوو. دەبوایە پیاوەکە نەوەک هەر ڕۆژانە بەشە کارەکەی خۆی بکردبایە، بەڵکو دەبوایە دواتر بە

چەندین سەعات - هەندێ جاریش تا درەنگانی شەو - لە ڕیزە هەمەجۆرەکاندا بوەستێ بەڵکو پێویستییەکانی ماڵ بەدەستبێنێ.

ژنەش بۆ مێردەکەی بە داخ بوو، چونکە هەروابوو بە ماندوویی دەگەڕایەوە ماڵ، ئیدی بە دڵشکاوی هەم لە کار و هەم لە ڕیزە دوورودرێژەکان دەگەڕایەوە. زیاتر لە جارێک خانمەکە دەردەدڵی سەختییەکانی ژیانی خۆی بۆ باسکردم، ئاخر ئەو ڕیزبەستنە هەرچی کاتی بە دەستەوە مابوو لەگەڵ ئەو بۆرە ئازادی و وزەیەی لە دوای کارەوە بۆی مابووەوە، دەفەوتاند. منیش لێمپرسی، ئەرێ هەروا بووە، هەمیشە ئەو نۆرەگرتن و ستوونی ڕیزبەستنانە لە یەکێتیی سۆڤیەتیدا هەبوون، یان ئەم دیاردەیە بەرەنجامی جەنگ و لێشاوی ئاوارە و پەنابەرانە. ئەویش بە ڕوومدا پێکەنی و گوتی: "شتێکی مەحاڵە ئەگەر لێرە پرسی ڕیزبەستن لە گۆڕێدا نەبێ. ئەو ڕیزبەستنانە بەر لە جەنگیش هەر هەبوون، هەمیشە دەبوایە لە ڕیز بوەستین. بەڵام خۆ ئێمە شەرممان پێ نییە. ئێمە دەزانین، گەلی تۆ لە دەرەوە باشتر دەژی، بەڵام ئێمە بۆ نموونەیەکی مەزن تێدەکۆشین. شتی گرنگیش ئەوەیە، ستالینمان لەگەڵدایە. ئاستەنگییەکان پرسێک نین، ئەوان تێدەپەڕن؛ تەنیا ئەوەندەمان بەسە، ستالینمان لە نێواندا بێ. هەنووکەش، کاک «مناحیم وۆلفۆڤیچ» تکایە پێمبڵێ، ئەدی لە وڵاتەکەی تۆ شتەکان چۆن بوون. ئێو چۆن دەستتان بە ئازووقە و خۆراک ڕادەگەیشت؟"

منیش وەڵاممدایەوە، "زۆر ئاسان، ژنەکەم زەنگ بۆ دووکاندارەکەی هەرە نزیک لێدەدا و داوای نقیشک، پەنیر، و هەر شتێکی دیکەی پێویستدەکا، شاگردی دووکانەکەش هەموو شتەکانی بۆ دەهێنێتەوە بەردەرکەی ماڵێ."

بەم وەڵامە، ژنەکە خەریک بوو لە بەر پێکەنین بەپشتدا بکەوێ.

منیش بە سەرسوڕمانەوە لێمپرسی: "ئەوە بە چی پێدەکەنی؟"

بە زەحمەت توانی بەسەر قرتەی پێکەنینەکەیدا زاڵ بێ. ئینجا گوتی: "سەیرکە، ئێمە وەک دوو برادەر قسە لەگەڵ یەکدی دەکەین. من ڕاشەکاوانە باسی ڕەوشی ژیانی خۆمانەمان بۆ کردی، باشە ئەدی تۆ بۆ پروپاگەندەی ئیمپریالیزمیانەم بۆ دەڵێیتەوە؟"

منیش بە حەپەسانێکی زیاترەوە لێمپرسییەوە: "چ جۆرە پڕوپاگەندەی ئیمپریالیستیانە؟ ئەوەی پێمگوتی، ڕاستی بوو. سوێندت بۆ دەخۆم، ژنەکەم بۆ کڕینی کەلوپەل و پێداویستییەکانی ڕۆژانەی ماڵەوە، زەنگ بۆ دووکاندارەکە لێدەدا، هەندێ جاریش، بە خۆی دەچووە دووکانەکە. چییە، دەڵێی بڕوام پێناکەی؟"

"بوەستە، توخوا بوەستە. خۆت دەزانی هەرگیز پێتڕانابوێرم، ئەدی تۆ بۆ بە من ڕادەبوێری؟ تۆ خەریکە شێتم بکەی؟ من گوێم لە هەندێ پڕوپاگەندە سەبارەت بە ژیان لە وڵاتانی ئیمپریالیستی بووە، بەڵام بۆچی تۆش هەمان شت کاویژ دەکەیتەوە؟ من لەوە تێدەگەم، گەلی ئێوە ژیانێکی ئاسانتری لە هی ئێرە هەبووە. بەڵام بەوەی زەنگ لێبدەی تا کەرە، پەنیر، میوە و شتەکانی دیکەتان بۆ بێتە بەردەرکەی ماڵێ ... هەموو ئەو شتانەش شاگردەکە بیهێنێتە بەردەرکەی ماڵێ؟ تکایە، مناحێم بوەستە، چیدی وەها مەڵێ. هەوڵمەدەوە ئەو بەندوباوەم بۆ بگێڕیتەوە."

بێهوودە بوو، هەرچەند تێکۆشام و گوتم، نەمتوانی قەناعەتی پێبهێنم، کە ئەوەی پێمگوت، ڕاستی بوو. ژنە لەسەر پێکەنینەکەی خۆی بەردەوامبوو، ئەو قسەیەشی هەر دووبارە دەکردوە: "دەی بوەستە، توخوا بەسیەتی!" لەژێر هیچ هەلومەرجێکدا بڕوای بەوە نەدەکرد، کە ئێمە ڕیزمان بۆ پەیداکردنی ئازووقەی ڕۆژانە نەدەبەست، لەوێ لەو وڵاتانە تەنانەت بۆ شتە خۆش و بە تامەکانی وەک پەنیری سویسریش

پێویستی بە ڕیزبەستن نەبوو، بەڵکو دووکاندارەکە دەیگەیاندەوە ئەو ماڵەی داوایدەکرد. ژنە ئەو شتەی بەدەر لە پڕوپاگەندەیەکی ئیمپریالییانە بە هیچی دیکە نەدەزانی. خۆی و مێردەکەشی لە نەوەی شۆڕشەکەدا، هەرگیز خەونیان بە شتێکی وەها نەدەبینی، بەوەی بە تەلەفۆن داوای ئازوقە بکەن و بۆیان بێتە بەردەرکەی ماڵەوە. لەوانەیە هیوایان خواستبێ ڕۆژێک دابێ ڕیزبەستن نەمێنێ، بەڵام گومانیان لە ئەگەری ڕوودانی ئەو حاڵەتەدا هەبوو. خۆ گەر هاتبا و ڕیزەکان کورتببنەوە، یان سەعاتەکانی چاوەڕوانی کەمببنەوە، ئەوا بە بەختی خۆیان قایلدەبوون و لە دوای ستالین دەنگیان هەڵدەبڕی و دەیانگوتەوە: "ژیان لە یەکێتیی سۆڤیەتیدا ساناتر بووە، باشتر لە ...."

فەلسەفەیەکی تەواو لە پشت ڕیزبەستن لە ڕووسیا سەریهەڵدا. لە ڕیزەکاندا پیاو، ئافرەت، تەمەندار، گەنج، منداڵیش دەوەستان. ئەندامەکانی خێزان بە نۆرە شوێنی خۆیان لە نێو ڕیزبەستنەکەدا دەگۆڕییەوە. خێزانە گەورەکان، ئەوانەی منداڵیان زۆر بوون، لە ڕیزبەستنەکاندا ئەرۆستۆکراتی بوون. دەیانتوانی لە یەک کاتدا شوێنەکانی خۆیان لە ڕیزە جیاجیاکان بگرن. بۆ خێزانە بچووکەکانیش ئەم دۆخە سەخت بوو. هەرچی ڕەبەن و زگورتییەکانیش بوو، بە هیچ شێوەیەک هی ئەوە نەبوون، ئێرەییان پێببردرێ.

ڕۆژێکیان لە «سڤێردلۆڤسک»دا لە ڕیزێکی زۆر دووروودرێژی نانوەرگرتندا وەستابووم. نزیکەی هەزار کەس لە ڕیزەکەدا وەستا بوون. تادەهات لە بەرکەوتنی شتە دابەشکراوەکەدا نزیک و نزیکتر دەبوومەوە. لە پشتی منیشەوە بە سەدان کەس بەڕیز نۆرەیان گرتبوو. (هەمیشە ئەو ڕیزە دووروودرێژەی پشت تۆ نیشانەی سەبووری و دڵدانەوەت بوو. وەستانەکەی بۆ ئاسانتر دەکردی.) ئینجا لە پڕێکەوە ڕایانگەیاند؛ نانەکە تەواوبوو. منیش گومانم هەبوو، ئاخۆ چ خۆشییەک لەو کەسەی نۆرەی دەگەیشتێ زیاتر بێ. ئەو خەڵکانەی پشت کابرا،

بێمرادبوون، بەڵام خۆگریش بوون. لە سەرچاوەی دابەشکردنەکەوە بەڵێندرا، بەو زووانە نانی گەرم و نوێ دەگات. ئێمە دەبوایە چاوەڕێمان بکردبایە و شوێنەکەشمان لە نێو ڕیزبەستنەکەدا بپاراستبا. لە پڕ یەکێک لە نێو ڕیزەکەدا بانگیکرد: "ئەرێ کێ قەڵەمێکی پێیە، ڕەش نەبێتەوە؟" لەنێو حەشاماتی ڕیزبەستوودا یەکێکیان دۆزییەوە، قەڵەمێکی وەهای پێبێ. ئەویش قایلبوو قەڵەمەکەیان بداتێ. ئەو کەسەی بانگی قەڵەمەکەی کرد، بە خۆی و قەڵەمەکە بە ڕیزەکەدا چوو، لە بەری دەستی هەر کەسێکی وەستاو شتێکی نووسی، بە خەتێکی گەورە ئەو ژمارەیەی نووسی کە لە ڕیزەکەدا جێگەی گرتبوو. ژمارەیەکیش بەر من کەوت، ئینجا لەگەڵ باقی خەڵکەکە ئاشبەتاڵمان لێکرد. من مەزەندەی ئەوەم کردبوو، ئەگەر هاتوو دەستبەجێ نانەکەش بگا، دوو تا سێ سەعاتی هەر پێدەچێ تا نۆرەم بگاتێ. ئینجا لێمدا و بەرەو ناوەندی شار کەوتمەڕێ، بەو هیوایەی هەر بە ڕێکەوت جووێکی سۆڤیەتی هی نەوەی پێشتر ببینم. حەزم لێبوو بپرسم ئاخۆ کەنیشتە (سیناگۆگ)یان هەیە. پیرەجوویێکم بینی، بەڵام نەمتوانی هیچ کەنیشتەیەک بدۆزمەوە. لەوێشەوە چوومە ژوورێکی گشتی بۆ خوێندنەوە، لە ڕووسیا پێیدەگوترا agit - punkt، یان خاڵی پڕوپاگەندە. لەوێ یەک دوو ڕۆژنامەم خوێندنەوە و چەند لاپەڕەیەکی نووسینەکانی لینینیشم هەڵدانەوە. خوێندنەوەکە منی بۆ خۆی بردەوە و برسیەتییم لەبیرچووەوە. کاتێکیش گەڕامەوە لای نۆرەی خۆم لە ڕیزبەستنەکەدا، هیچ چارەی دیکەم نەبوو، دەبوو تا دوایی لەگەڵی بڕۆم. ژمارەی ناولەپی دەستم نیشاندان، بەڵام پێیانڕاگەیاندم ژمارەکەم تێپەڕیوە. ئیدی شوێنەکەی خۆم لەدەستدا. ڕیزیش ڕیز بوو، هی گاڵتەپێکردن نەبوو، سۆز و بەزەییش دادی نەدەدا.

لە ڕیزبەستنەکدا ڕێز نەبوو. گەنجێک شوێنی خۆی بۆ پیرەمێردێک چۆڵنەدەکرد، پیاو شوێنی خۆی نەدەدایە ئافرەت یان منداڵێک. ئاخر بە ئاسانی نەیاندەتوانی وەها بکەن. هەموو هەر برسی بوون. لە

سەرمانیش هەڵدەلەرزین. هەمووان خێزانێکی برسی چاوەڕێیان دەکردن. ڕیزبەستنەکان دەربڕینێک بوو بۆ شەڕی مانەوە. ڕێزگرتنیش یاوەری مانەوەیەک بوو بە بێ شەڕ بۆکردن. لە هەندێ لەو ڕیزانەی نۆرەم تێدا گرتبوو، حاڵەتی وەها هەبوو ڕێگەیان بۆ ژنێک بەردەدا، کە مەلۆتکەی لە باوەشدا بوو، کەچی لە ڕیزبەستنی دیکەدا، ڕێگەیان بەو جۆرە ژنانەنە نەدا بچنە پێشی پێشەوە. لەنێو ڕیزەکاندا پرتەوبۆڵەی ئەوە هەبوو، گوایە دایکەکان بۆیە کۆرپەکانیان دێن و لە باوەشیان دەگرن، تا زوو ڕیزپەڕبکرێن.

وشەی ڕووسی پریدوریتسا priduritsa کە واتای دووڕوویی یان خۆنمایشکردن دەگەیەنێ، لە زمانی ڕیزبەستنەکاندا ببووە ناو. وەنەبێ هەر ژنان بە خۆیان و کۆرپەی باوەشیان بە «پریدوریتسا» تۆمەتباردەکران، بەڵکو هەر کەسێک قسەی لەگەڵ برادەرێکی خۆی لە نێو ڕیزبەستووەکاندا کردبا، تۆمەتبار دەکرا. وەک ڕاستییەکیش، گومان هەبوون لە کەسانی وەها، بێ هۆ نەبوو. زیاتر لە جارێکم بینیوە، کەسانی وا هەبوون بێوەییانە قسەیان لەگەڵ هاوڕێکانیان کردووە کە زۆر نەمابوو نۆرەیان بگاتێ، پاش کەمێک و لەبەر چاوی ئەوانی دیکە خۆیان بە ڕیزەکەدا کردووە، بەمە چوونەتە پێشی پێشەوەی ڕیزەکە و بۆ وەرگرتنی شتە دابەشکراوەکە لە یەکەمەکان بوونە. هەر ئاسمانیش یارمەتی ئەو کەسانە بدا، کە هەوڵێکی لەو جۆرەیان بۆ نۆرەبڕی دەدا و تێیدا سەرنەدەکەوتن! خۆ ئەگەر کابرا لە خەت گیرابا، ئەوا ئەو پیاوەی قسەشی لەگەڵ دەکرد، هی ئەوە نەبوو ئیرەیی پێببردرێ. ئیدی دەبوە هاتوهاوار: هۆ، ئەوەی لەوێ! چییە دەڵێی هەوڵی ئەوە دەدەی ببیە پریدوریتسا؟" ئیدی هەموو ڕیزەکە هەر ئەو قسەیەی دووبارە دەکردەوە.

هەر وەک ئەوەی برسیەتی گشتی و هەمیشەیی میواندۆستی گەرموگوڕی لە کەسایەتیی ڕووسییەکان بەلاوە نابێ، ئاوەهاش

ڕیزبەستنەکان هەموو پرسنییەکی تایبەتییان لەنێوان پیاو و هاووڵاتییەکانی بەلاوە نا. لە «تاشکەند»دا، بە و ژنە نازدارەی بەشەنانی منی دەکێشا گوتم: "سوپاس". ئەویش ڕووی کردە هاوکارەکەی و بە لاقرتێوە پێیگوت: "گوێت لێبوو؟ سەیرکە، لە نۆرەی خۆی وەستاوە، پارەی خۆشی داوە و دەشڵێ سوپاس!"

مەترسی لەوەدا نییە، لە ڕیزبەستنەکەدا بەرێز بیت، بەڵام مەترسی گەورەکە لە پەتای تیفۆکەدایە. دانیشتوانی «ئۆزبەکستان» پێیانڕاگەیاندم، تەنینەوەی پەتای تیفۆ لە ناوچەکەدا ڕووداوێکی سالانەیە. هەڵگرە سەرەکییەکەی ڕیزەکانن، ئاخر ئەسپێیەکان لە پیاوێک بۆ یەکێکی دیکە، ئەوانەی لە ڕیزەکە بۆ چەندین سەعات لەپاڵ یەک وەستاون، دەگوێزرێتەوە. ڕووسەکان بە شێوەیەکی بنەمایی بۆ بەرەنگاربوونەوەی پەتاکە، هانا بۆ ئەوەی پێیدەڵێن حەوزی "پاککەرەوە" گەورە دەبەن، کە لە دەرەوەی گەرماوەکان دانراون. ئەوەی دەچێتە گەرماوەکە، هەموو جلوبەرگەکانی بە هی ژێرەوەش دەخاتە نێو ئەو حەوزە، بە گەرما هەرەبەتینەکە هەرچی کێچ و ئەسپێی تێدایە لەناو دەبا. ڕووسەکان زۆر بەو ڕێکارە خاوێنکەرەوەیەوە شانازن. سەربازێکی سۆڤیەتی، کە تا هەڵگیرسانی جەنگی نێوان ئاڵمان – ڕووسیا هەر لە «لوۆو» بووە، جارێکیان سەرنجێکی وەهای دەربڕیبوو: "ئاها، بەڵێ، «لوۆو» شارێکی جوانە. سینەمای نازدار، قاوەخانەی گەورۆنەی لێن، بەڵام خەڵکەکەی ناشارستانن ... لە هەموو شارەکەدا تاکە یەک شوێنی پاککەرەوەم بەدی نەکرد." هەڵبەتە بە بێ ئەو حەوزە پاککەرەوانە دۆخەکە زۆر شرتر دەبوو؛ بەڵام ڕیزەکان وەک هەمیشە ئەو شتەیان ژیاندەوە، کە حەوزە هەڵمینە گەرمەکان کوشتبوویان.

ئەرێ بۆچی دەسەڵاتدارانی یەکێتیی سۆڤیەت ڕیزەکان ناهێڵن؟ بە شێوەیەکی بیردۆزیانە، ئاستەنگی وەها لە ئارادانییە، کە ڕیزەکان لە

بارودۆخی ڕژێمی یەکێتیی سۆڤیەت هەڵبگرن. ئەگەر لە شارێکی وەک «دژیزاک»دا دەسەڵاتداران دە دووکانی دیکەی نانفرۆشتن بکەنەوە، چیدی ڕیزەکان لەسەر شەقامە پیسەکاندا نامێنن. بەڵام لەوانەشە کارەکە وەها ئاسان نەبێ، گەر هاتوو ئێمە ئاستەنگییەکانی ڕێکخراوەیی تایبەت بە دابەشکردنی یەک سەرچاوە و یەک مەڵبەند بۆ دووسەد ملیۆن بنیادەم لەبەرچاوبگرین. ئەگەری ئەوەش هەیە، هۆکارێکی دیکە بۆ ڕیزبەستن لە ڕووسیا لە ئارادا هەبووبێ. سۆنگەی ئەوە هەیە، دەسەڵاتداران بەرژەوەندییان لە مانەوەی ڕێوڕەسمی ڕیزبەستنەکاندا هەبێ. ئەوەش ڕاستە کە ڕیزبەستنەکان سەرچاوەی نارەزایەتیی نێوخۆن، کە بە بێدەنگی سەرکوتکراون. لەگەڵ ئەوەشدا، تا ڕاددەیەک خەڵک لە ڕیزبەستن ڕاهاتوون، وەک هەر مەیلێکی دیکە، لە ڕاستیدا، هۆکاری هەوادارانی شۆڕشگێڕی ئەوەیە، ڕێگربن لەوەی هاووڵاتییەکان بیر لە شتی دیکە بکەنەوە. ئەو پیاوەی دەچێتە ڕیز و نۆرەی خۆی بۆ شتێک دەگری، تەواو بەوە سەرقاڵدەبێ، کە بگاتە پێشەوەی ڕیزەکە، بەوەی نۆرەی بێت تا شتەکە وەربگرێ و بە دەستی بەتاڵ نەگەڕێتەوە ماڵێ. تیشکی هەموو هزر و هۆشی لەسەر داخوازییەکە، لەسەر ئەو بڕە ئازووقەیەی وەریدەگرێ، چڕبۆتەوە.

سیستمی دابەشکردنی دەوڵەت، بە تاکمەڵبەندی خۆیەوە، بەوەی یاوەری ڕیزبەستنەکانە، بۆ ئەوە بوو، پێویستییەکانی پیاوە نێوەندگیرەکان لە نێوان بەرهەمهێن و بەکاربەر نەهێڵێ. لە یەکێتیی سۆڤیەتدا هیچ بازرگان لە ئارادا نین؛ دابەشکردنی کاڵای بازرگانێتی خۆیان "کارکەرە کاسبەکانن" . ئەوان کاربەدەستی میریین. بەڵام ئایا بازرگانێتی لە یەکێتیی سۆڤیەت بە لەناوبردنی چینی بازرگانەکان لەبەین براوە؟

خۆی تێبینییەکەی «گارین»: "ئێمە هەمیشە لە ڕووسیا لە هەموو شتێکدا کورتهێنین"، هەبوو، منیش بە کردەوە جەوهەرەکەییم

دۆزییەوە. بۆ چەندین ڕۆژ لە شاری «تاشکەند»دا بە دوای فڵچەی ددانشوشتندا دەگەڕام، بێ ئەوەی تاکە دانەیەکیش بدۆزمەوە. خۆ ئەگەر سەری پریمزی[165] گازەکە شکابا، زۆر زەحمەت بوو یەکێکی دیکە پەیدابکەی. کورتهێنانی بەردەوام شتێک نەبوو مایەی سەرسامی بێ. خۆت هەر بە تەنیا دەسەڵاتدار و بە تەنیاش هەر دابینکەری کەلوپەلەکانی ژیان بی، هەڵبەتە لە خواستی حکوومەتدا نەبوو هەمیشە بەکاربەرەکە بە پلەی یەکەم ئاسوودە بێ. خەمی لە پێشی داخوازییەکانی حکوومەت و پیشەسازی جەنگ بوو.

ئەو ڕووسیانەی قسەیان بۆ کردم، ئەو ڕاستییەیان نەشاردەوە؛ کورتهێنانی بەردەوامی پێداویستییەکان دەبێتە مایەی دیارنەمانی چینێکی نێو کۆمەڵ، ئەوەی هەلی لەباری بەکاربەران بۆ بەرژەوەندی خۆی دەقۆزێتەوە، بە قەولی ئەوان بازرگانەکان بوون. حاشاییشیان لەوە نەکرد، شتێکی باش دەبێ گەر یەکێتیی سۆڤیەت ڕێگەی "وردە بازرگانی" بدا. هیچ کامێک لەو ڕووسیانەی من بینیمن و قسەم لەگەڵ کردن، نەیانگوت، باشترە کارخانەکان بخرێنە بەردەستی کەرتی تایبەت. بەڵام هەمووشیان پێیانخۆش بوو بازاڕی ئازادیی کۆڵخۆزی بەرفرەوانتربکرێ: ئەوەش ئەوەی دەگەیاند بەشبەشکردنی زەوی، بۆ کارکردنی تایبەت لە لایەن جووتیارەکان زیاتر بکرێ. بە کردەوەش هەر هەموویان لەگەڵ ئەوە بوون دەرفەتی "وردە بازرگانی" بدرێ. ڕوونترین دەربڕینیش لەو بارەیەوە، هی پیرەمێردێک بوو، کە ڕاشەکاوانە دانیپێدانا، بەوەی ترۆتسکی بووە. هەڵبەتە من ئەو پیرەمێردەم لە هیچ لە ڕیزەکان نەبینییەوە. من ئەوم لەسەر لێوارەکانی ڕووباری «پێچۆرا» بینی. پیاوەکە ڕووسی بوو. ئەو بە پەسندانی ئەوەی لای جوو پێیدەگوترێ هەستێکی پاک، کەوتە قسە. "من لایەنگری ترۆتسکی بووم. هەمیشە هەوبووم، تەنانەت ئەگەر باقی

165 –Primus

ژیانی خۆم لێرە ببەمەسەر. ئەگەر هاتبا و ترۆتسکی لە دەسەڵاتدا بووایە، ڕەوشی ئێمە سەرلەبەری دەگۆڕا. ئاخر ترۆتسکی دەیزانی چی بۆ گەل باشە. ئەو لەسەر ڕێگەپێدانی وردە بازرگانی سووربوو ..."

بە کردەوەش هیچ شتێکی وا لە نێو بەرنامەی ترۆتسکیدا نەبوو، بەڵام ئەوە خەسڵەتی ترۆتسکییەکان بوو، هەر شتێک لە هزری ئاپۆرای خەڵکدا بوایە ئەوا ترۆتسکیش بۆی دەچوو.

کەچی لەو نێوەدا، ئاپۆرای خەڵک ناچارکرابوو، لەگەڵ ئەوە بڕوا، کە پێیاندەدرا. ئەمەش واتای ئەوەی نەدەگەیاند، لە یەکێتیی سۆڤیەتیدا وردە بازرگانی لە ئارادا نەبووبێ. بە پێچەوانەوە، بازرگانی لە ڕووسیا بە هەرمێن[166] بوو، بە شێوەیەکی تایبەتی هەمووماڵێکیشی دەگرتەوە. دەکرێ مرۆ ئەوە بڵێ، لە یەکێتیی سۆڤیەتیدا بە ئاستەم کەسێکت دەبینییەوە، بە دەستی خۆی شت نەکڕێ و نەفرۆشێ یان نەیگۆڕێتەوە. گومانم هەیە ئەگەر هیچ وڵاتێکی دیکە وەک یەکێتیی سۆڤیەت کردەی ئاڵوگۆڕی بازرگانی هەبێ. ئەمەش دیسان یەکێک لە دژبەرییەکانی ڕژێمی سۆڤیەتییە: چینی بازرگانەکان لە بەینچووە و کەچی هەموو تاکێکیش خۆی بە بازرگانییەوە سەقاڵ کردووە. نەتەوەی ڕەنجدەر بۆتە نەتەوەیەکی بازرگان.

لە مانەوەم لە «دژیزیک» جارێکیان هەر لە سەعات چواری بەیانییەوە تا درەنگانێکی شەو لەڕیز وەستام. ناو بەناویش زاواکەم لێی وەردەگرتمەوە. لە ڕیزبەستنەکەدا چاوەڕێی نانمان دەکرد. هەر یەک دوو سەعات جارێک، ڕایاندەگەیاند؛ گوایە نانە نازدارەکە پاش ماوەیەکی کەم دەگا. کەچی هەر نەدەهات. لە کۆتاییدا، دوای چاوەڕوانییەکی یەک ڕۆژە، پێیانڕاگەیاندین نان نییە، چونکە ئاشەکان

[166] هەرمێن، کاڵایەک داوای زۆر لەسەر بێت. بابەتێک باوی بێت، بەرەواج بێت.

شکاون و لە نانەواخانەکانیشدا ئارد نەماوە. ئیدی ڕیزە دوورودرێژەکە بڵاوەی لێکرا. خەڵکەکە بە زگی برسییەوە گەڕایەوە ماڵێ. ئەندامانی خێزانیش چاوەڕوانیی تەواوی ڕۆژەکەیان بە فیڕۆ چوو. بە برسیەتی لێیخەوتن.

بۆ بەیانییەکەی دیسان لە ڕیزەکەدا نۆرەی خۆم گرتەوە. هەشت کۆپۆن (کۆبۆن)م بۆ ئەو چوار کەسەی لە کۆڵێتەکەدا دەژیان، دایە هۆبەی نان دابەشکردن.

ئەو ژنەی نانەکەی دەدا پێیگوتم: "باشە بۆچی کۆپۆنی دوێنێم، دەدەیتێ؟"

منیش بە حەپەسانەوە وەڵاممدایەوە: "مەبەستت چییە؟ دوێنێ نانەکەمان بەرنەکەوت، ئاشەکە لە کار وەستابوو."

"پێتوایە هەواڵی دوێنێی ئاشەکان نازانم؟ دەزانم دوێنێ نانت بەرنەکەوت. بەڵام خۆ تۆ لە ئەمڕۆدا دەژی؟ ئەگەر بەم شێوە بێ، هەموو شتێک لە جێی خۆی دەبێ. لێرە بەشە سەموونی دوێنێ وەرناگری، ئەمەش بەشی چوار کۆپۆنەکە."

هەوڵمدا قەناعەتی پێبهێنم، بەڵام بێسوود بوو. ئەو هەر لەسەر قسەی خۆی مکوڕبوو، دەبوایە من لێیڕاهاتبام، هەر ئەوەش سەرهێڵە ڕاستەکەبوو. ئەمەشیان ڕێسایەکی ڕیزبەستنەکانی یەکێتیی سۆڤیەت بوو.

بەڵام سەرەکیترین شت، کە لە ڕیزبەستنەکانی یەکێتیی سۆڤیەت فێربووم، ئەمەی خوارەوە بوو: هەموو هاوڵاتییانی سۆڤیەت، ئەوانەی چاوەڕێی بەشە نانی خۆیان دەکرد، وەک من زگبەتاڵ و برسی بوون.

بە کـردەوە سـەموون تـاکە خـۆراک بـوو. زۆر کەم لەوان بەختیـان هەبـوو، سـەلکە پیازێـک یـان سـەلکە توورێـک لە بـازاڕی کۆلخـۆزدا دەسـتیان کەوتبـا. نـزیکەی هەمـوو ڕۆژەکە لە ڕیـزەکەدا لە سـەر پێـی خۆیان دەوەسـتان و چاوەڕێیانـدەکرد، بێ ئەوەی هـیچ پرتەوبۆڵەشـیان سـەبارەت بە ڕێکخسـتنی دۆخەکە لێوە بێ. ئەو کاتە و دوای بیسـت و چـوار سـەعات چـاوەڕوانی، گوێیـان لە ڕاگەیانـدنێکی سـامناک دەبـوو "سەموون نەما." دیسان هیچ دەنگی ناڕەزایەتییان لێبەرز نەدەبووەوە و بە بێدەنگی دەگەڕانەوە مـاڵی خۆیـان. گومـانی تێـدا نەبـوو، ئەگەر ئەم دۆخە لە هەر وڵاتێکــی دیــکەدا بــووایە، دەبــووە هەراوهوریــا و پاشاگەردانی. لە یەکێتیی سـۆڤیەتدا هـیچ هەراوهوریا یاوەری برسـێتی ئاپۆرای خەڵک نەبوو.

لە ڕیزبەسـتندا بە پـێچەوانەی لایەنـی بیـردۆزییەوە، فێـری ئەوە بـووم، دەکرێ سروشتی مـرۆڤ بگۆڕدرێ. ڕژێمـی یەکێتیـی سـۆڤیەت لە زۆر ڕوانـگەوە سروشـتی ئەو مرۆڤانەیـان گـۆڕی، کە لە بـن قەڵەمڕەوێتیـی ئەوانـدا دەژیـان. ڕژێمـی سـۆڤیەت سـنووری هەر پیـاوێکی لە بـارەی ژانوناسـۆری بـێ یـاخیبوون بەزانـد؛ ئەو سـنوورەی گەر هاتبـا لە دەرەوەی یەکێتیـی سـۆڤیەت بـووایە، بە خـاڵی وەرچەرخـانی سـنوور دادەنـرا و نەدەپەژرێنـرا. پاڵـدان و لابردنـی سـنووری بەرگەگـرتن بـۆ دەسەڵاتی ڕەهـا هۆکـارێکی زاڵبـوونی بێسـنوور بـوو. باشـە، چۆن ئەمە کــرا؟ ڕیزبەســتن و دەزگەی ئاسایشــی کۆمۆنیســتی ســۆڤیەتی هەم ڕێگەکە و هەم باجەکەشی دەزانن.

لەو شـارە بچکۆلانەیەی نێوان «سـەمەرقەند» و «بوخـارا» پێیـانگوتم، ئەوەی ســەموونەکە دابەشــدەکا، جــووە. لە ڕابــردوودا بیســتبووم، جووەکـانی بوخـارا زمـانی جووایەتیـان پاراسـتووە و لە بن دەسـەڵاتی ڕژێمی سۆڤیەتیشدا «تەوجیل» و «تەلمود» بە منداڵەکانیان دەڵێنەوە.

ئیدی بڕیارمدا بەختی خۆم تاقیبکەمەوە. کاتێک نۆرەکەم هات، بە عیبری لە کابراکەم پرسی: "ئەریٚ ئێوە کنیشتەتان لێرە هەیە؟"

ئەویش سەیرێکی کردم و هەر بە عیبری وەڵامیدامەوە: "تۆ جووی؟"

لەویٚ لە شارەکەدا هیچ کەنیشتەی لێنەبوو؛ بەڵام لە «سەمەرقەند» یەکێکیانم دۆزییەوە. تا ئەوکاتەش ئەوێم جێهێشت و ڕووم لە «سەمەرقەند» کرد، پەکم لەسەر سەموون نەکەوت. پشتگیری جووانە – عیبرییانە هەندیٚ جار لە یەکێتیی سۆڤیەتدا کاری خۆی دەکرد.

بەڵام لە هەموویەوە، جیاوازییێکی دیکەی "پشتگیری" لە ڕیزکان فێربووم. هیچ ڕۆژێک، هیچ ڕیزبەستنێک نەبوو، لە هیچ لەو پەڕاگەندەییەمدا نەبوو گوێم لەم سەرنجانەی خوارەوە نەبیٚ:

"هۆی، ئابراهام! تۆ پاڵ بە کێوە دەنێی؟"

هەواڵنامەی کتێب

"ئابراهام مەکربازە، ئەو ناچێتە بەرەی پێشەوەی شەڕ. دیارە ژیانی ئەو لە جووتیارێکی ڕووسی نازدارترە."

"خۆت دەزانی، دوێنیٚ ئابراهکای (هیندی)ێک وەک پەنابەرێکی بەستەزمان گەیشتە ئێرە. هەگبەکەی پڕ لە دە ڕۆبڵی بوو."

"جووەکان لە بەرەی پێشەوەی جەنگدا نین، هەموو ئەو ڕاستییە دەزانین! باشە بۆچی بچنە بەرەی پێشەوە؟ ئەدی ڕووسەکان بۆ چیین؟"

هەرگیز لە نێو ڕیزەکاندا گوێم لە وشەی «ژهید Zhid» جوو نەبوو. لە ڕووسیا تەنیا یەکجار، بەدەر لە ئۆردوگا زۆرەملێکان، گوێم لە وشەکە بوو. لە شاری «فێرگانا» بەسەر شەقامێکی سەرەکییدا دەڕۆیشتم. لە پێشمدا ڕووسییەک دەڕۆیشت بە هەموو دەنگی خۆی

هاواریدەکرد: "دەبێ هەر هەموو جووەکان سەرببڕدرێن!" ئەو بە ڕاستگۆییێکی دژوارەوە قسەیدەکرد، ئەو بەدمەست بوو.

بەڵام وشە سەنگینەکانی ئەو خەڵکەی لە ڕیزبەستنی خۆیاندا نۆرەیان گرتبوو، یارمەتی ئەو لێتێگەیشتنەی دەدا، ئاخۆ چۆن لە یەکێتیی سۆڤیەتدا، کێشەی جوو "چارەسەرکراوە". ئەم وشانە بە شێوەیەکی سەرەکی لە دەمی گەنجان، ئەوانەی تەمەنیان لە نێوان پازدە و حەڤدە ساڵیدا بوون، ئەوان بەرهەمی نەوەی شۆڕش بوون، هەر هەمووشیان ئەندامی کۆمسۆمۆل[167] بوون. ئەمەش واتای ئەوەی دەگەیاند، لاوانی سۆڤیەتی لە ماڵەوە یان لە قوتابخانە یان لە هەردوو شوێنەکەدا گوێیان لە ئابراهامی مەکرباز Abraham Chitrori ببوو. ئەم وشانەش نەوەک هەر ئەوەی ڕوونـدەکردەوە، کە بۆچی «ئیلیا ئێهرنبورگ[168]» هەولێدابوو، ئەوە بسەلمێنێ، زۆر لە جووەکان لە بەرە هەمەجۆرەکانی جەنگی دووەمی جیهاندا فەوتان؛ هەروەها ئەوەشیان ڕوونکردەوە، چی لەبەر سێبەری جەنگی سێهەمی جیهان ڕوودەدا، کاتێک فەرمان بە هەڵمەتی ڕقلێبوونەوە دەدرێ، کە بە پێشەنگێکی چارەنووسسازی هەر شەڕێک دەزانرێ، بەوەی "ئابراهامە مەکربازەکان" لە پشت دوژمنە نوێیەکەن، کە ئەمریکایە.

---

[167] – کۆمسۆمۆل Komsomol ڕێکخراوی گەنجانی یەکێتیی سۆڤیەت.

[168] – ئیلیا ئێهرنبورگ Ilya Ehrenburg (١٨٩١-١٩٦٧) نووسەرێکی جووی سۆڤیەتی، شۆڕشگێڕێکی بەلشەفی، ڕۆژنامەنووس و مێژوونووس بوو.

هەواڵنامەی کتێب

٢٤

دوای مەرگی ستالین[169]

هاوچەرخەکانم و منداڵەکانیان دەکرێ ئینگلستانیش بەبێ چەرچل و ڕووسیاش بە بێ ستالین ببینن. کەسیش ناپرسێ: "ئەرێ دوای مردنی چەرچل چی بەسەر ئینگلستان دێ؟" لە کاتێکدا بۆ ساتێکیش گومان لە گەورەیی گیانی ئەو پیاوە ناکرێ، کە کەمێک بەر لە کشانەوە سەرکەوتوانەکەی «داونکەرک» هاتەسەردەسەڵات، بەوەی خۆی لە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا گورجکردەوە و سەرکەوتن لە دوای سەرکەوتنی بەدەستهێنا، لەگەڵ ئەوەشدا هەمووان دەزانن کاتێک کاتی خانەنشینییەکەی بێتە پێشەوە، ئەوا خانمە گەنجەکە، «ئیلیزابێت» لەسەر شاژنایەتی خۆی لەسەر تەختی ئینگلستان بەردەوام دەبێ و یەکێکیش لە کۆنسێرڤاتیڤەکان یان لە پارتی کار، دەکرێ ببێتە سەرۆوەزیری حکوومەتی خاوەنشکۆ. تا ڕاددەیەک ئەوە ڕوونبۆتەوە، ئینگلستان سەربەخۆیی ئەو گەلانەی ڕاستەوخۆ فەرمانڕەوایی بەسەردادەکردن، مسۆگەردەکا و هەوڵدەدا حوکمڕانییەکەی ناڕاستەوخۆ بێ. سەختە دەوڵەتەکە بە دەوڵەتێکی هەژارونەدار بمێنێتەوە. شتێکی نەکردەشە بە ئیمپراتۆریەتێکی نەدار بمێنێتەوە. چالاکی سیاسییانەی چەرچل بەو پێواژۆیە ناکرێ. مردنەکەشی

169– ئەم بەندە بە زیاتر لە مانگێک، دوای بڵاوبوونەوەی هەواڵی نەخۆشکەوتنی ستالین و دواتر مردنی بەهۆی نەخۆشییەوە نووسراوە. نووسەر

کارڕاییەکە خێراتر ناکا. هەرچۆنێک بێ شتەکە نابێتە مایەی خێراترکردنی چارەنووسە هەستپێکراوەکە.

ستالینیش هەر تەنیا سێ ساڵ لە چەرچل گەنجترە. ئەگەر بە گوێرەی قانوونی سروشت و زانستی پزیشکیش بڕۆین، دەسەڵاتداری سۆڤیەتیش، هیچ دەرفەتێکی دیکەی لە بەردەمدا نامێنێتەوە. خۆ ئەگەر ئێمە تێکڕای تەمەندرێژیی جۆرجییەکان لەبەرچاوبگرین، هەر دەبێ لە پەنجاکان یان لە شەستەکان مەیدانەکە چۆڵبکا.

کەچی هەمووان دەپرسن: "ئەگەر هاتوو ستالین بمرێ، ئەرێ چی بەسەر ڕووسیادا دێ؟"

لێرەدا من گوێم لە دوو وەڵامی ئەو پرسە نەوەک هەر پێشبینیکراوە بەڵکو چارەنووسئامێزە بووەتەوە: یەکەمیان، هەر وەک شتێکی ئاسایی پێچەوانەی ئەوەی هەیە دەقەومێ. دەگوترێ، دوای مەرگی ستالین ڕژێمی سۆڤیەت بەسەریەکدا دەکەوێ. ئەوانی دیکەش دەڵێن، دوای مردنی ستالین، دەسەڵاتدارێکی دیکەی بەلشەفیک جێگەی دەگرێتەوە و هیچ گۆڕانکارییێک لە ڕووسیادا ڕوونادا.

ئەوانەی وەڵامی یەکەمی پرسەکەیان بەو جۆرەی نووسراوە داوەتەوە، بۆچوونەکەیان لەسەر قانوونەکانی مێژوو هەڵێنجاوە. ئەوان دەڵێن، دەسەڵاتداری تاکڕەوی، لەگەڵ غلۆربوونەوەی کەللەسەری سەردارەکە، دەسەڵاتەکەش دەڕمێ. هەرچەندە مرۆڤ ئەوەشی لە مێژوودا دۆزیوەتەوە، کە شکستی سەربازییانە لەوانەیە لەناوچوونی دیکتاتۆری تێدا بەرجەستەنەبێ، واتە ڕۆیشتن و ڕووخانی دیکتاتۆر هەمیشە ئەوەی لێناکەوێتەوە، کە دیکتاتۆریەتیشی لەگەڵدا گۆڕبەگۆڕ بچێ.

هەرچۆنێک بێ، ئەو دەسەڵاتە تاکڕەوییەی لە یەکێتیی سۆڤیەتیدا هەیە، نابێ بە چاوی دیکتاتۆریی وڵاتانی دیکەوە سەیربکرێ و بەراوردبکرێ.

دەسەڵاتداریێتی سۆڤیەتی لەسەر پێکهاتەی ئابووری دانیشتوان هەڵنەنیشتۆتەوە؛ بەڵکو خۆی ماخۆی پێکهاتەکەیە. لە توانستی خۆی وەک تاکە دابینکەر، وەک دەسەڵاتی تاکڕەوی ڕووسی ڕۆچۆتە نێو هەموو کایەکانی ژیانی خەڵکەکە، ڕۆچۆتە نێو هەموو کونوکەلەبەری ژیانی تاکەکانەوە. قانوونەکانی ئاسایی مێژوو، ئەوانەی پەیوەستن بە دیکتاتۆرییەوە، تا ئەو ڕادەیەی ئەو جۆرە قانوونانە هەبن، ئەوا بەسەر دەسەڵاتی تاکڕەوی ناوازەدا پەیڕەونابن. هەر بۆیە، مرۆ ناتوانێ ئەو ڕوانگەیە پەسەندبکا، کە لەو ڕۆژەی ڕادیۆی مۆسکۆ مەرگی لینینی ڕاگەیاند، ئەو تەختەی لە نۆڤێمبەری ١٩١٧دا دامەزرێنا، بڕووخێ.

بەڵام تۆبلێی ئەوان لەسەر حەق بن، ئەوانەی دەڵێن بە مەرگی ستالین هیچ شتێک لە ڕووسیا ڕوونادا، بەدەر لەوەی کەسێکی دیکە بێت و ببێتە "ئاوەزمەندترین کەس"؟ کەسانی سەر بەو قوتابخانە هزرییە، ئاماژەکەیان لە پێشینەی لینین - ستالینەوە وێناکردووە. ئەوان گوتیان لینینیش دیکتاتۆر بوو، کەچی لە دوای ئەو چی ڕوویدا؟ چەند لق و هۆبەیەک لە میراتگرەکانی هەبوون، بەڵام ئەوەی لە هەموویان باشتر بوو، بووە دەسەڵاتداری تاک و جێگەی پێشینەکەی خۆی گرتەوە. ئەوەی ئەوان گەلاڵەیان کردووە، هەر ئەوەش دوای مەرگی ستالین ڕوودەدا.

لۆژیک ئەوە دەخوازێ جیاوازییێکی بنەمایی لە نێوان شێوازی فەرمانڕەوایی لینین و خەسڵەتی ستالین بۆ دەسەڵات بکێشرێ. هەڵبەتە لینینیش لەسەر لوتکەی قووچەکی ڕژێمێکی دیکتاتۆری وەستابوو؛ بەڵام ئەو دیکتاتۆر نەبوو بەسەر دیکتاتۆراندا. ئەو یەکێک بوو لەوان، هەرچەندە گەر سەریشیان بووبێ. لینین لەگەڵ برادەرەکانی بە دوای سازان دەگەڕا، هەوڵیدەدا بیانهێنێتە ڕایێ. هەندێ جار بیروبۆچوونی برادەرەکانیشی پەسەنددەکرد، هەر بۆ نموونە، لە پرسی دانوستاندن لەگەڵ ئاڵمان لە بریێست - لیتۆڤسک. هەندێک جار لەوەدا سەرکەوتوو

بوو، کە هەقبوونی خۆی بە یاوەرانی خۆی بسەلمێنێ، وەک ئەوەی لە دوای گفتوگۆی ئاڵمان - بەلشەفیک سەری نەگرت و سوپای قەڕاڵیش دوژمنکارییەکەی بۆ سەر ڕووسیا هەڵگیرساندەوە. لینین تەواو ڕاشکاوانە لە چاودێریکردنی هاوڕێکانیدا سەرکەوتوو بوو، نموونەش دۆزی «زینۆڤیێف» و «کامینێڤ»ـە دوای ئەوەی لە ئانوساتی دەستپێکی شۆڕشی ئۆکتۆبەردا ڕاگەیەندراوێکیان بڵاوکردەوە، تێیدا بە ئاشکرا لینینیان تاوانبارکرد، گوایە چینی کرێکار لەسەر لێواری کێفەڕاتێکی گەورەدا بووە بە هۆی ئەوەی هەوڵیداوە شۆڕشێکی چەکداری بەرپابکا. بەڵام لینینیش دەیزانی چۆن لێبوردە بێ. تەنانەت بۆ ئەو ڕاگەیەنراوەش، کە نەوەک هەر کارنامە بەڵکو ژیانیشی دەخستە مەترسییەوە، کەچی لە هاوڕێکانی خۆشبوو، کە دژی وەستانەوە.

ئەو ئەگەرە هەیە جیاوازی نێوان شێوازەکانی حوکمڕانی لینین و ستالین لە جیاوازی خەسڵەتی کەسایەتی هەردوو سەرکردە شۆڕشگێڕەکەوە سەرچاوەی گرتبێ. سۆگەرە بناوانی دەسەڵاتی هەردوو سەرکردەکە تەواو لەیەک جیاوازن. لینین دەسەڵاتەکەی لە ڕێی زاڵبوون بەدەستهێنا، هەرچی ستالینە بۆی بەجێما. هەژموونی ژیانی لینین بەسەر هاوڕێکانی هەر مۆراڵ یان ڕۆشنبیریی بوو. ئەو لەسەر بەکارهێنانی ئەو ڕێگەیانە لە ماوەی ئەو چەند ساڵە کەمەی حوکمڕانییدا بەردەوامبوو. ستالینیش لە تەمەنی سی و هەشت ساڵیدا، تاڕاددەیەک هەموو ئامرازەکانی هێز و دەسەڵاتی لە دەستی خۆیدا کۆکردەوە. کاتێکیش بە تەواوی دەسەڵاتەکەی کەوتە بەردەست، ئەو چەندین ساڵی پاشخانی نەوەک هەر هێزی زاڵبوونی میری هەبوو بەڵکو، شەقڵی چۆنیەتی بەکارهێنانیشی بۆ مەیسەرببوو. وەنەبێ ئەو ڕاستەوخۆ دەستی بە کوشتن کردبێ، بەڵکو وەک حوکمڕانێک زیاتر مەیلی بە لای لەناوبردن نەوەک قەناعەتپێهێنادا چوو. دەکرا لینین هەڕەشەی دەستلەکارکێشانەوە، هەڕەشەی خۆکێشانەوە لەسەر

هەڵاڵەی کتێب

سەکۆی نمایشبکا، کەچی ستالین نەیارەکانی خۆی لەسەر ڕووی زەوی دەسڕییەوە! ڕێسای لینین کە "یەکەم بێ لە نێو یەکسانەکان"؛ هەرچی ستالین بوو دیکتاتۆر بوو بەسەر دیکتاتۆران. لە ڕوانگەی تیۆری شۆڕشگێڕێتیدا، لینین زۆر لە ستالین مەزنتر بوو، بەڵام لە سۆنگەی جیاوازی شێوازەکانی حوکمڕانییدا، لەدوای مەرگی ستالین، بۆشایی سەرکردایەتی دەکرێ گەورەتر بێ لەوەی کاتی خۆی لەگەڵ مەرگی لینیندا سەریهەڵدا.

هۆکاری دووەمیش هەیە، کە دەبێتە مایەی ئەوەی داوەریکردن لەسەر پێشینەی لینین – ستالین نەکردە بێ. ئەویش هۆکاری میراتگرەکانە. لێرەدا مەیلێک بۆ چاوپۆشین لە ڕاستییە مێژووییەکە هەیە، بەوەی ترۆتسکی، ڕکابەرە گەورەکەی ستالین، نەوەک هەر لە ڕووی ستالیندا نەیار بوو بەڵکو لەوەش خراپتر، ئەو بەرپەچی لینینیشی دابووەوە. ئەمەش ئەو ناکۆکییە قووڵەی نێو ژوورەکانی کرێملن نییە. بە پێچەوانەوە، نەیاریی ترۆتسکی بۆ شێوازەکانی بەڕێوەبردنی پارتی کۆمۆنیست لە بن سەرپەرشتی لینیندا، لای هەموو ئەندامێکی پارتی کۆمۆنیستی ناسرا بوو، ڕاستییەکەی لە ڕێی ڕۆژنامەوانی و کۆبوونەوە کراوەکاندا بۆ هەموو کەسێکی نێو یەکێتیی سۆڤیەت زانراو بوو. لەپێناو سەرکوتکردنی بەرهەڵستی ترۆتسکی و لایەنگرانی، لینین لە دواهەمین کۆنگرەی پارتییدا، کە ترۆتسکیش تێیدا بەشدار بوو، پێشنیازی دامەزراندنی نووسینگەیەکی سکرتێری گشتی کرد، تا ئەو کات ئەو پلەیە لە نێو پارتیدا نەبوو. خۆی هەر لینینیش بوو، پێشنیازیکرد ستالین بکرێتە بەرپرسی ئەو پلە مەڵبەندی و یەکلاکەرەوەیە. ترۆتسکی ئەم شتەی لە کتێبەکەی خۆیدا سەلماندووە، لاپەڕەی دوایین و بەرەنجامەکەی مێشکی خۆی بۆ گوشی بوو. ترۆتسکی بەکردەوە باسی ئەوەی کردبوو، کە لیینین بە یەک دوو هەفتە بەر لە مردنی خۆی پەیوەندی خۆی لەگەڵ ستالین بڕیبوو، چونکە بە شێوەیەکی زبرو بێڕێزانە لەگەڵ «کورپسکایا»ی ژنی لینین

جوولابووەوە. بەڵام ئەگەر ئەمەش ڕاست بێ، ئەم حاڵەتە بۆ هیچ کەسێک بەدەر لە یەک دوو کەسی نێو کرێملن نەزانرابوو؛ هەر وەک چۆن خواستی لینین بۆ داوانامەکەی کە ستالین لە نووسینگەکە دووربخرێتەوە، تەنیا بۆ گرووپێکی زۆر سنووردار لە سەرانی ڕژێمەکە ناسرابوو.

لە چاو ئەندامە ئاساییەکانی پارتی و بە گشتی خەڵکەکە، لە دوای مەرگی لینین، ترۆتسکی وەک کێبڕکارێکی سەرکردە مەزنەکەی شۆڕش ناسرا، لەو کاتەی ستالین وەک پیاوێکی دڵسۆزی لینین، وەک پاسەوانی سیاسەتەکەی، وەک پیاوێک کە دەتوانی هەنگاوەکانی ئەو درێژەپێبدا، ناسرا. لە دیکتاتۆرییدا هەروەک پاشایەتی، بایەخی بەرچاو دەکەوێتە سەر پرسی جێنشینی. بۆیە، هەر لە ساتەکانی بەراییەوە، ستالین بایەخێکی لە پێشینەی - بایەخی لە پێشینەی دڵسۆزی و درێژەپێدەری ڕێبازەکە - لە بەرانبەر کێبەرکارە سەرەکییەکە و تەواوی کێبەرکارەکانی هەبوو.

هیچ کام لە جێگرەوەکانی ستالین ئەو خاسیەتە پێشنۆرەییەیان نەبوو. هیچ کامێک لەوان بەرهەڵستکاری نەبوون، نەدەکرا هیچیان بەرپەچیبدەنەوە. هەموو ئەوانەی هەبوون، دڵسۆزی بوون. بۆ هەمووانیش ئەو دوادەسەڵات بوو، ئەو تاکە پیاو بوو، کە دوا بڕیاری لە لا بوو. هەرچۆنێک بێ، خەڵک نەبیستبووی نە هیچ جیاوازییێکیشی لەنێوان بیروبۆچوونی «مۆلۆتۆڤ» یان «ستالین»دا بەدیدەکرد، بەوەی «مالینکۆڤ» یان «بێریا» بتوانێ بیسەلمێنی، کە ئەو خۆی نەوەک «مۆلۆتۆڤ» شایستەترە لە جێگرتنەوەی کۆچکردوودا. هەمان بنەماش بەسەر «مۆلۆتۆڤ» لە بەرانبەر «مالینکۆڤ»دا پەیڕەودەبێ، یاخود «مالینکۆڤ» لە هەمبەر «بێریا»، یان «بێریا» لە بەرانبەر دوو هاوڕێکەی خۆی. کەواتە ئایا سێکوچکەیی چارەسەرە؟

هەر لە ڕۆژگـاری «یولیـوس» قەیسـەرەوە تـا سـەردەمی سـتالین، سیکوچکەییەکان سەلماندیان کە لەنێو پێکهێنەرەکانی دەسەڵات خۆیدا، مەیدان مەیدانی کێشە و ناکۆکییە. لە کاتێکدا ستالین دەستپێشخەری لە پێشـینەی خـۆی وەک "جێگرەوەیەکـی دڵسـۆز" بەسـەر «ترۆتسـکی» نەیـارە ڕکـابەرەکەوە هەبـوو، هەرچـی سـێ کەسـەکان، لەچـاو ئەو بەراوردەدا و لە چـاو جێگرەوەییـدا هاوشـانن. بە گـوێرەی ئەمە بـێ، دەکرێ مرۆ ئەوە لە ڕەوشـەکە هەڵبهێنجێ، کە بە یەکدادانی حەتمی لە نێـو ئەو سـێکوچکەییەدا وەنەبێـت هەر نـاکۆک بوونێـک بـێ لە سـەر ئاستی "کۆشک" بەڵکو بە درێژایی ڕێبازەکە ڕەنگدانەوەی دەبێ.

لە ئاسـتی خـوارەوەش، ئەگەر لە گۆشـەنیگای مـاخۆیەتی سەروسـامان یان ئامرازەکانی بەرهەمهێناندا هیچ چینایەتییەک لە گۆڕێدا نەبێ، بەڵام لە هەمان کاتدا شتەکە لە نێو ئۆرگانەکانی میرییدا پەرەیسـەندووە، یان بـــووەتە تـــوێژ و توێژکـــاریێ کە بەردەوام بـــۆ بەدەســـتهێنانی دەستڕۆیشتنی مەزنتر یان بۆ کۆنترۆڵی تەواو لە کێبڕکێدا بن. چوار ئۆرگـانە سـەرەکییەکانیش ئەمـانەن: هێـزی پۆلیسـی نهێنـی، سـوپای سوور، پارتی کۆمۆنیست و نەقابەکانی کرێکاران. ئەو کێبەرکێکارییە نێوخۆییەی توێژەکان بۆ بەدەستهێنانی پۆستی باڵای چارەنووسسازانە و دەسەڵاتی یەکلاکەرەوە لە نێو حکوومەتدا هەر هەبووە، تەنانەت لە کاتێکـــدا ســـتالینیش هەر لە ژیانـــدا مـــابوو. لە ئەنجـــامی کێبەرکێکارییەکەشـدا چەنـدین هەڵمەتـی گەسـکلێدان قەومـان. بەڵام سـایەی سـتالین، ئەو لەنـاوبەرە مەزن و سـەرکەوتووە گەورەیە بەردەوام پەردەپۆشـــی ئەو شـــەرەقۆچانێیەی دەکـــرد و تـــاک دەسـەڵاتداری سـۆڤیەتی دەربەسـتی لەخـۆگرتنی ناکۆکییەکـان دەهـات. کاتێکیش ستالین دەڕوا، ئەوا ئەو بەیەکدادانانە نەوەک هەر دەتەقینەوە بەڵکو بازنەی دژوارییی خۆشیان بەرفرەوانتردەکەن.

ئەگەری ئەوە هەیە پارتی کۆمۆنیستی - لە ڕێی یەکێک لە دەسەڵاتدارەکانی، کە دەیەوێ خۆی مەزنایەتی بکا - تێبکۆشێ، ڕۆژەکانی بەرێ، هی ڕۆژگاری لینین بگەڕێنێتەوە، کە بە خۆی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی لە سەردەمی ستالین لەدەستیان دابوو. بەڵام کێشە هەرەبەهەندهەڵگیراو و دژوارییە هەرەزۆرەکەی ڕژێمی سۆڤیەتی ئەوەیە، نێوانی دەزگەی ئاسایش و سوپای سوور تێکبچێ. هەردووکیشیان لەشکری خۆیان هەیە. هەردوو لاشیان ڕقیان لە یەک دەبێتەوە.

من لە شارە دێرینەکەی «سەمەرقەند» ئاشنایەتیم لەگەڵ جوویکی پەنابەری خەڵکی «ڕگا» پەیدا کردبوو، ئەویش برادەری کۆلۆنێلێکی سوپای سوور بوو، زۆر جارانیش بە یەکەوە بە بۆنە سەرکەوتنەکانیان بەسەر لەشکری ئاڵمانیدا دەیانخواردەوە. ئەو ناسیاوەم پێیگوتم، لە یەکێک لەو بۆنە خواردنەوانەی ئەفسەرە پلەبالاکەی سۆڤیەتی، دیاربوو زۆری عەرەق[170] نۆشکردبوو، بەدمەست ببوو، دەستی لە ملی برادەرە جووەکەی نابوو ماچیکردبوو، ئینجا بە گریانەوە پێیگوتبوو: "بڕوام پێبکە، دەی ئەگەر ئەمجارە یەخەمان لە یەخەی هیتلەر ببێتەوە، ئەوسا ئێمە چارەی ئەو بێژمۆتانە، چارەی ئەهریمەنەکانی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتی دەکەین ..." ئەو ڕووداوانەی لە ڕابردوودا قەومان، ئەو ڕاستییە دەسەلمێنن، ئەوەی کۆلۆنێلەکە درکاندی نەوەک هەر بیروبۆچوونی خۆی بووە، بەڵکو هی پلەباڵاکانی نێو لەشکریش بووە.

وێڕای ئەو کێبڕکێیەی نێوان ئۆرگانەکان، لە ئیمپراتۆریەتی سۆڤیەتیدا هێزی هەڵقوڵاوی ناوەندییش هەن. لێرەدا ئاماژەکەم بۆ دەوڵەتە لکێندراوەکان نییە، زۆر - یان هەر هەموویان - پێدەچی دوای مەرگی

---

[170] - نووسەر هەر وشەی Arakی بەکارهێناوە، عەرەقیش خواردنەوەیەکی لیتوانییە کە ڕێژەی ٤٠ تا ٦٠٪ی ئەلکهوولە.

ستالین بە شوێنپێی «تیتۆ»دا بڕۆن. لێرەدا ئاماژەم بۆ نەتەوەکانی دیکەی نێو سنووری ڕووسیای سۆڤیەتییە. هەر بەڕاستیش ڕژێمی سۆڤیەت، زۆر شتی بۆ "دارشتەی نەتەوە" بە "تێگەیشتنی سۆشیالیستیانە" بۆ ژیانی کەمینە نەتەوایەتی هەرێمایەتییەکان کرد. لە هەردووکیان، لە باکوور و لە «ئۆزبەکستان» من ڕۆژنامەم بە زمانی دانیشتوانی ناوچەکانەوە بینین. بە کردەوەش، دانیشتوانەکان، تارادەیەک ئەوانەی دەزانن بخوێنن و بنووسن، بە ڕووسی دەخوێننەوە؛ هەرچی ڕۆژنامە خۆجێیەکانیشن لە جیاتی خوێندنەوە وەک پەڕی جگەرە بەکاردەهێنرێن. لەگەڵ ئەوەشدا هێشتا ئەو ڕۆژنامانە هەر لەسەر حاڵەتی هیچی خۆیان لە بڵاوبوونەوە بەردەوامن.

ئەمەش واتای ئەوە ناگەیەنێ، ڕژێمی سۆڤیەت سەرکەوتوو بووە لە زاڵبوون بەسەر ئەو قین و کینەی لەنێو گەلە هەمەجۆرە بەیەکەوە لکاوەکاندا و لە دووتوێی دەوڵەتی ڕووسیا یان لە چوارچێوەی یەکێتیی سۆڤیەتدا هەیە. من لەنێو زۆر شتی دیکەدا، ئەو پیلانە پڕقینەی ڕووسەکانم بینی. یەکێک لە دەربڕینە هەرە ڕاشکاوەکانی ئەم ڕقە لە لای خۆی ڕەنگدانەوەکە بۆ خۆی. جارێکیان لە گەڕەکێکی لاپەڕگەی شاری «دژیزیک»دا بەسەر گردبوونەوەیەکی پڕ لەدەنگوهەرا ڕاگەیشتم، دیمەنێکی نائاسایی لە یەکێتیی سۆڤیەتدا نیشاندەدا. لە هۆکارەکەم پرسی، ئافرەتێک پێیگوتم، ئەوان ئۆزبەکییەکیان لەگەڵ کوڕە هەتیوێکی ڕووسی گرتووە. "ئەم ئۆزبەکییانە منداڵەکانی ئێمە دەڕفێنن."

هەواڵنامەی کتێب

لە لێکدانەوەم بۆ تەواوی هۆکارەکان دەکرێ ئەم بەرەنجامەی خوارەوەی لێهەڵبهێنجێنرێ: هەروەک ئەوەی زەمینەیەکی ئەو پێشبینییە لە گۆڕێدا نییە، بەوەی لەگەڵ مەرگی ستالیندا، دەستبەجێ ڕژێمی سۆڤیەتی بڕووخێ، هەروەها هیچ ڕاستکردنەوەیەکی ئەو

بیرکردنەوەش لە ئارادا نییە، بەوەی دوای مەرگی ئەو هیچ شتێک لە ڕووسیادا نەگۆڕێ. لە هەمبەر ئەوەدا، زەمینەیەکی پتەوی بیرکردنەوەی وەها هەیە، لە ماوەیەکی دیاریکراودا و دوای مەرگی ستالین، ناکۆکییەکانی نێوان میراتگرەکان و شوێنکەوتووەکانیان سەرهەڵدەدا، کێبڕکێی نێوان چوار ئۆرگانەکە توند و گرژتر دەبێ و مەیلی سەرهەڵدانی خاڵە چەقەکانی کەمایەتیە نەتەوەکانیش پتر دەبێ. هەموو ئەو هۆکارانە - هەرچەندە دەستبەجێش نەبێ - سەردەکێشێ بۆ گۆڕانکاری لە فەرمانڕوایی یەکێتیی سۆڤیەتدا. ئەوانە دەبنە مایەی خولقاندنی دەوڵەتێکی تەواو جیاواز لەوەی ئەمڕۆ لەو ڕووبەرە پانوپۆڕەدا هەیە کە هەر لە ڤلادیڤوستۆک تا فرانکفۆرت درێژبۆتەوە.

بایەخە هەرەلەپێشەکەی ئەو ئەنجامانە، یان ئەو پێشبینییانە، هەر بەسەر ڕووسیاوە کاریگەریان نابێ بەڵکو سەرجەم مرۆڤایەتیش دەگرێتەوە. خۆ ئەگەر لە ماوەی پێنج یان دەساڵی ئایندەدا، ڕەگەزی مرۆڤایەتی ڕانەکێشرایە نێو جەنگی جیهانی سێهەمەوە، ئەوا دەرفەتێکی باش بۆ نەوەی ئێمە و منداڵەکانیشمان دەڕەخسێ، کە بە تەواوی لە مەترسی وێرانکارییەکی ناوەکی تەواوعەیارەوە دووربکەونەوە.

هەورامانی کتێب

٢٥

لەگەڵ ئەوەشدا ...

"خەڵک لێرە دەربازی نابێ،" ئەوە قسەی ئەو پاسەوانەی زیندان بوو، کاتێ منی بۆ ئۆردوگای گواستنەوە لەسەر لێوارەکانی ڕووباری «پیێچۆرا» برد.

تۆمارنووسە زیندانییەکەی نووسینگەی ئۆردوگا کاتییەکەش بەم جۆرە ڕۆژی ئازادبوونمی لە دەفتەرەکەی تۆمارکرد: "ڕۆژی دەرچوون: ٢٠ی سێپتێمبەری ١٩٤٨."

هەواڵنامەی کتێب

ئەو قسەیەی کابرای زیندانیکەرەکە کردی، ڕاستی بوو؛ ئەوەی تۆمارکەرەکەش یاداشتیکرد هەر ڕاستی بوو. ڕاستیش لەو قسەیەی دەزگەی ئاسایشی کۆمۆنیستی سۆڤیەتیدا هەبوو، ئەوانەی ڕێیان پێدرابوو گاڵتە بە دەوڵەتێکی نەبوو بکەن و بە تەواوی قەناعەتەوە کابرای دەزگەکە پێیگوتم:

"نەخێر، تۆ دەوڵەتی جوو نابینی."

بەڵام ______

لە شەوی ١٥هەمی ئایاری ١٩٤٨دا، لەپشت مایکرۆفۆنێکی وێستگەی نهێنی ڕادیۆی «ئیرگون زڤای لیومی» قسەم بۆ گەلەکەم دەکرد:

"دوای ساڵانێکی دوورودرێژی خەباتی ژێرزەمینی، دوای چەوساندنەوە و ژانوناسۆر، دوای ئازارێکی جەستەیی و دەروونی، ئەوانەی بەرەنگاری چەوسێنەر ببوونەوە، ئێستا لە بەردەم ئێوەدا بە سوپاسگوزاری سەر لێو و نوێژ و درودی ناو دڵیان وەستاون. لە شەڕی خوێناوی، لە جەنگی ڕزگارییدا، دەوڵەتی ئیسرائیل سەریهەڵدا ...."

ناکرێ حاشایی لەوە بکرێ، کە ستەمکاریی ڕاستییە و ڕاستییەکی سامناکیش. بەڵام خۆ ڕاستییەکی دیکەش هەیە. ئەو کەسە دڵشادە، کە بڕوایەی ڕەتکردۆتەوە بەوەی ستەمکاری هێزێکی هەرەباڵادەست نییە. هەر بەڕاستیش، ئەو ڕۆژانی ڕەش، شەوانی لێپێچینەوە، شەوانی کاری زەحمەت، شەوانی ژێرزەمینی، شەوانی ئازاری دەروونی – شەوە سپییەکانی تاقیدەکاتەوە. هەموو ئەوانە بەشی ئەون.

بەڵام خۆ ڕۆژەکەش دێت و ئەویش لەبەر خۆرەتاوی پێکەنینی منداڵەکان پاڵبداتەوە.

هەواڵنامەی کتێب

– کۆتایی –

چەند سەردێڕێک لە ژیاننامەی وەرگێڕ

❖ لە ١٩٦٨ لە گوندی گرتک لە دۆڵی ڕوستێی دەڤەری باڵەکایەتی لە دایک بووە.

❖ لە ١٩٨٨دا بە کالۆریۆسی لە قانوون لە زانکۆی بەغدا وەرگرتووە.

❖ لە ١٩٩٧ەوە تا ٢٠١٢ ئاوارەی ئەورووپا (هۆڵەندا و بەریتانیا) بووە.

❖ لە پاڵ زمانی زگماکیدا؛ زمانەکانی عەرەبی، هۆڵەندی و ئینگلیزیش دەزانێ.

❖ لە ١٩٨٦ەوە هەوڵی نووسینی داوە. تا ئێستا ١٧ کتێبی لە زمانەکانی هۆڵەندی و ئینگلیزییەوە وەرگێڕاون. دەیان گوتار و لێکۆڵینەوەی قانوونی و سیاسیشی بڵاوکردوونەتەوە.

چاپکراوەکانی وەرگێڕ

١ - نهێنییەکانی مۆساد، نووسینی گۆردۆن تۆماس، وەرگێڕان لە زمانی هۆڵەندییەوە، سێ جار چاپکراوەتەوە؛ چاپی یەکەم ٢٠٠٨ چاپخانەی هێڤی، هەولێر. چاپی دووهەم دەزگەی چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆژهەڵات، هەولێر ٢٠١٤. چاپی سێهەم ڕۆژهەڵات ٢٠١٦.

٢ - مادلین ئۆلبرایت، سیاسەتی ئەمریکا و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، وەرگێڕان لە هۆڵەندییەوە، سەنتەری نما ٢٠٠٩، هەولێر.

٣ - داود بنگۆریۆن، دامەزرێنەری دەوڵەتی ئیسرائیل، نووسینی ڕۆبەرت سەنت یۆهن، وەرگێڕان لە هۆڵەندییەوە، چاپخانەی هێڤی ٢٠١١، هەولێر. چاپی دووەم ناوەندی ئاوێر ٢٠١٦ هەولێر.

٤ - کوردستان لە نێوان سیڤەر و سنوورە دەستکردەکاندا، نووسینی: هیسەر لیهر واگنەر. مێژوو. وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە. چاپی یەکەم؛ لە بڵاوکراوەکانی ئەکادیمیای کوردی هەولێر ٢٠١٣. چاپی دووەم، ئاوێر ٢٠١٥.

٥ - وەرزێکی سپیی وشکوبرینگ، ئەندریێ برینک. ڕۆمان. وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، هەولێر ٢٠١٣.

٦ - ژیانی من، چۆن ئیسرائیل دامەزرێنرا؟ گۆڵدا مایەر، یاداشت، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر، هەولێر. ٢٠١٤.

٧ - ئینفێرنۆ، دۆزەخ، دان براون، ڕۆمان، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، هەولێر ٢٠١٥.

٨ - شەرەف، ئەلیف شەفەق، ڕۆمان، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، هەولێر ٢٠١٥.

٩ - یاخیبوون، مناحیم بیگن، یادەوەری، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، هەولێر ٢٠١٦.

هەواڵنامەی کتێب

١٠ خانووەکەی مزگەوتێ، قادر عەبدوڵڵا، ڕۆمان، وەرگێڕان لە هۆڵەندییەوە، ناوەندی ئاوێر بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، هەولێر ٢٠١٦.

١١ – کۆدەکەی داڤینشی، دان براون، ڕۆمان، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر، هەولێر ٢٠١٦.

١٢ – خەتی بزماری، ڕۆمان، قادر عەبدوڵڵا، وەرگێڕان لە هۆڵەندییەوە، ناوەندی ئەندێشە، سلێمانی ٢٠١٧.

١٣ – کردە هەرەگرنگەکانی مۆساد، میخائیل بار زۆهار و نەسیم میشال، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، چاپخانەی حەمدی، ٢٠١٨ سلێمانی.

١٤ – لە مەککە، قادر عەبدوڵڵا، ڕۆمان، وەرگێڕان لە هۆڵەندییەوە، چاپخانەی حەمدی، ٢٠١٨ سلێمانی

١٥ – ئەرێ کورد بوونە بەردەباز؟! ڕۆبەرت بریان گیبسن، مێژوو، لە ئینگلیزییەوە، چاپخانەی کوردستان، سلێمانی ٢٠١٩.

١٦ – زۆربای ئێرانی، قادر عەبدوڵڵا، ڕۆمان، لە هۆڵەندییەوە، ئامادەی چاپە.

هەواڵنامەی کتێب